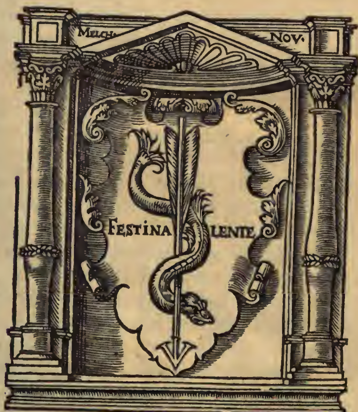
FRECVLPHI EPI SCOPI LEXOVIENSIS CHRO nicorum Tomi II. Quorum prior ab initio mundi, uſq; ad Octauiani Cæſaris tempora, & Seruatoris noſtri Chriſti Natiuitatem: Poſterior dehinc uſque ad Francorum & Longobardorum regna, rerum geſtarum Hiſtoriam continet.

E I. 40.

(*)

Opus inſigne, utpote Hiſtoriarum uel omnium Epitome luculentiſſima: Nunc primum typis excuſum.

Imprimebat Melchior Nouesianus, Anno à CHRISTO nato, M. D. XXXIX.

Cū Christiano Massco cameracenate

Frē D. Gio: Batta Gazzelli C.R.

MELCHIOR NOVESIANVS CANDIDO LECTORI.

SVPERIORIBVS HISCE ANnis, ſtudioſe lector, haud obſcura noſtri affectus in piorꝝ ſtudijs iuuandis, documenta dedimus: dum aliquot ueteris, ſolidęq; illius Theologię, præclara monumenta publicaremus: certe, non tam noſtro cum lucro, quam ſtudio de literis bene merendi, & ſtudioſorum, ut ſperamus, cum fructu. Ita ſane erga omnes, maxime ſacrarum literarum candidatos, affecti ſumus, ut ingenuo quodam amore ſæpius, non citra rerum diſpendium, eorundem profectui conſulere meditemur. Neq; probare poſſumus quorũdam admodum ſordidam ſententiam, quibus nimis placet illud Satyricum: Lucri bonus odor eſt ex re qualibet. Hoc modo ſpectantes ut rem faciant & ſuo ſcrinio ſit bene: quo fit ne ullus author indignus pręlo, & ut in publicũ exeat, quantumuis malus, dum illis bonus, hoc eſt, πρὸς τὰ ἄλφιτα ſit, uideatur. Leuius autem piaculum eſſet, ni dum ſuum agunt ſtudioſe negotium, quæſtuique inhiant, ſimul Reipublicę Chriſtianę quietem, & tranquillitatem labefactarent; non modo nugaciſſimis quibuſq; nænijs, ſed uirulentiſſimis calumnijs & peſtilentiſſimis dogmatibus excudendis diuulgandiſq;, cum incredibili orthodoxæ ac Catholicæ fidei iactura & ruina. Extrema profecto & deplorata malitia eſt, non indigna Hipponacteis conuicijs, ex clade, ruinaq; publica priuatam fortunam uelle ſtabilire. Porro, ne uidear hic meum ac nõ potius publicum negotium agere, ualere hoĩes male feriatos cum iſto ſuo animo iubeo, quibus cum adeo nihil nobis eſſe cõmune uolumus, quin prono curſu ijſdẽ, quibus cœpimus, ueſtigijs pergamus in ſtudioſorꝝ profectum, totis uiribus deſudare, neq; committemus huius noſtri conatus qualemcunq; famam, temere, pro facultatum modo, nobis interire. Quapropter in hac cogitatione dum ſumus toti, cõmodum ad manus noſtras uenit Freculphus Lexouienſis quondam Epiſcopus, qui licet ἀνώνυμος hactenus ſilentio latuerit, exquiſita diligentia circumuolitans, præſtantium ueterum hiſtoriographorꝝ elucubrationes fragrãtiſſimos quoſq; flores, ueluti in ſertum quoddam hiſtoriæ, miro compendio connexuit. Imitatus in hoc ſtudij genere, ut apparet, D. Auguſtinũ in libro de Ciuitate dei, ita feliciter, ut neq; fide, neq; commodiſſimo ſeruato hiſtoriæ ordine, neq; perſpicuitate, quicquam ipſi concedat. Admiramur, & nõ iniuria, Iuſtinum, Florꝝ & alios pleroſq;, qui prolixas quorundã hiſtorias, ueluti ex uaſtiſſimo pelago in lympidiſſimos compendio riuos deduxerunt, eo quod parum otioſos longo labore inquirendi, tenuiores tot authores magno ſumptu comparandi leuarunt, præci-

pua rerum capita, dilucida breuitate in lucem proferendo. Atqui quoties ſi xius, intentiuſq; huius ſcriptoris induſtriam & operas intueor, non inuenio cur ulla in parte cum ijſdem, qui iam olim publicum totius orbis calculum abſtulerunt, conferri non debeat. Hoc ipſo admirabilior, quod ex tam diuiti hiſtoriographorum copia uix unum reperias, quin multum in ſcribendo indulſerit affectibus, nunc placendi & gratificandi principibus, nunc auræ popularis fauorem captandi, nonnunquam etiam obſcurandi famam inimicorꝝ hoſtiumq; ſtudio, multa permiſſis habenis eloquentię uiribus ἀνεμώλια confingentes, longiſq; digreſſionibus ingenij artiſq; potius, quam ueritatis teſtimonia relinquentes. Neq; ab hoc crimine apud quoſdam T. Liuium ipſum inimitabilis propemodum eloquentia liberat, eo quod nimis Romanis, minus hoſtibus tribuiſſe uideatur. Nulla ſane eiuſmodi ſuſpicio uere in hunc authorem cadit, neq; gratię, neque ſimultatis: Nihil ſtudio dictum, nihil metu ſuppreſſum, ſed rebus ipſis dedit omnia & in primis ueritati ſeruiuit: malens perpetuam ueritatis, fideique laudem, quam τὸν ἐφήμερον gratiæ plauſum impetrare: Hac igitur de cauſa, neq; uiſum eſt has ſuas lucubrationes, more eorum, ab Aſſyriorum, Medorum, Perſarumq; imperio exordiri, penitus prophano & funeſto initio, utpote tot cladibus, tot cędibus, & tanta humani ſanguinis profuſione parato, ſed ab ipſo primo homine hiſtoriam ſuam auſpicatur, ita commoda ſerie res ipſas perſequendo, ut anſulis quibuſdam cohærere, & una ex altera naſci uideatur. Sed ſcio non defuturos zoilos, ut eximia ingenia plures habent æmulatores quam imitatores, qui phraſin huius authoris criminabuntur, quos uelim meminiſſe illius Euripidis:

Αλλ' οὐ γὰρ ὡυτὸς πάντ' ἐπίστασθαι βροτῶν
πέφυκεν, ἄλλῳ δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας.

Satis eſt eſſe Latinam, ut etiam careat phalerata oratione, & operoſo apparatu. Neq; arbitror ſtatim, ac proletarios, contemptim abijciendos, ſcriptores omnes, quibus ad Ciceronis dictionem & orationis Veneres, Liuijque lacteum flumen pertingere negatum eſt: Tunc in tanta, tamq; uaria rerum bonarum copia, ſi durior interim tranſlatio uel inconditius uerbum ſubſultet, indignũ puto hunc næuum magnopere cãdido lectori diſplicere. Habet ille, habet ſane haud obtuſa philtra, ꝗbus affatim ſe cõmendabit, ſi quid forte in eo deſideres. Nimirum, perſpicuam, & ſuccinctam in exponendo ſeriem, fidem & ueritatem rerum geſtarum ſingularem. Atq; hęc ſunt quę potiſſimum in hiſtoria requirat Cicero, appellans eam temporum teſtem, lucem ueritatis, uitam memoriæ, nuntiam ueritatis. Certe pictæ tectoria linguæ ac nugæ bullatæ cuiuſuis potius quam hiſtorici ſunt, ne quidem oratoris, niſi ambitioſi & oſtentatoris. Quid? an non ſumma laus ſit & res ęterna memoria digna, excellentium populorum, clarorꝝ principum ac omnino illuſtrium uirorum res, præclare prudenterq; geſtas, in literas mittere? & aliquot retroactis ſeculis acta, uelut ab imis manibus eruta in lucẽ proferre:

ferre: & tanq̃ in tabula, ſpeculoq; ætatum, conſilia, mores, ſtudia, factaque contemplāda exhibere, ut etiam ſeculis aliquot uiuere tibi uideare, unde ad uitam publice priuatimq; inſtituendam locupletiſſima exempla haurias? Accedit ad operis authoriſq; cõmendationem non ſpernandam, quod tanta ſynceritate aliorum ſententias referat, ut etiam illorum uerba reddat, quę nullo dictionis ſuæ admixtu uitiet aut deprauet: pręterq̃ cum latius fuſiuſque aliorum ſcripta, ipſum inſtitutum poſtulet arctiori pomœrio circumdanda. Quoties autem ſcriptores inter ſe differunt compoſitione, acerrimo iudicio & prudentia ſingulari optima ac ueritati maxime cõſona excerpſit, delegitq;. Quid commemorem hominis acumen & ſagacitatem in abſtruſis grauibuſq; quibuſdam quæſtionibus theologicis diſcutiendis? non obſcurum ſacrarum literarum peritiæ argumentum, humanarum prophanarumque diſciplinarum cognitionem eiuſdem, ut ego taceam, res ipſa affatim teſtatur. Hæc patiar me uideri impudentius dicere, niſi res ipſa, non modo noſtrę commendationi reſpondeat, ſed ſuperet. Ob has eximias ingenij dotes & uitæ probitatem retulit honorificentiſſimum præmiũ & ampliſſimum ornamentum, ut ex infimo humiliq; loco ad epiſcopatus culmen eueheretur, cum ſummo bonorum omnium, ſtudio, gratia, & plauſu. Quocirca indigniſſimum duximus, tantum uirum, tamq; de re literaria bene meritũ, diutius inter blattas tineaſq; ſqualeſcere, eritq; ueſtri muneris pie lector operam noſtram probare, & alacritate ſedulitatem ſtudiumq; noſtrum in bonis hagiographiſq; ſcriptoribus proferendis magis ac magis inflammare, quod ſi ſentiam, pœnitebit me nunq̃ laboris in emaculando impenſi, & ſumptuũ in excudendo. Sed ne uidear longus buccinator noſtrę laudis, ac, ut ille dixit, mercẽ laudare quam cupio extrudere, malo hæc omnia uos ex ipſo opere cognoſcere uberius. Feliciter uale. XV. Calend. Septemb.

Colonię ex officina noſtra typographica.

[library stamp]

IN PRIOREM HVIVS OPERIS TOMVM AVTHORIS

ipſius ad Eliſacharum ſuum præceptorem Præfatio.

CVM TORPENTIA QVOrundam ingenia induſtria prudentiũ excitare ſoleat, ne ignauiæ depreſſa ſopore, otio languenti inutiliter cõtabeſcant, ſed caligine deterſa ſomnolentiæ expergiſcantur, ut quibus prodeſſe potuerint ſcribendo uel docendo, accurate hoc agere ſtudeant: ne de talento male defoſſo, terribilem domini promulgatam audiant quandoq; ſententiam: tu quidem, mi dilectiſſime Eliſachare, & amore inſatiabilis ſophiæ uenerande præceptor, poſt cæteros quos ſtimulis inſtanter charitatis agitare ſoles, ut uigilantes, fideliter ea quæ eis credita ſunt, domini ſui famulis tempore diſtribuant opportuno, tandem meam aggreſſus paruitatem, iuſſiſti ut perſcrutando diligenter uolumina antiquorꝝ ſeu hagiographorum, ſiue etiam Gentilium ſcriptorꝝ, quæcunq; pertinent ad hiſtoriæ ueritatem, breuiter ac lucide colligere deſudarem, a conditione quidem primi hominis, uſq; ad CHRISTI natiuitatem domini: eo ſcilicet modo, ut quicquid de primo ſeculo quod ante generalẽ fuerat cataclyſmum, ſiue de ſecundo quod fuit poſt diluuium uſq; ad natiuitatem Abrahæ, & regis Aſſyriorum Nini regnum, noſtri ſiue Gentiles ſenſerunt ſcriptores, pandere diligentius curarem. Quæſtiones etiam difficiles, quæ per hæc tempora in ſcriptis habentur legislatoris, enodare non negligerẽ, quantum attinet ad hiſtoriæ ueritatem. Inde autem per reges Aſſyriorum, Medorum, atq; Perſarum, ſiue Græcorum, & uſq; Octauiani Cæſaris monarchiam, ad quas gentes Aſſyriorum deriuando regnum per ſuccedentia peruenit tempora: in populo autem dei per patriarchas, iudices, reges, ac ſacerdotes, iterumq; reges, numerum cuſtodire annorꝝ cautius obſeruarem, & ea quæ geſta in ſingulis mundi partibus, & memoria ſunt digna, adnotarem: ut quæque immortaliter per ſingula frequentantur tempora, quando uel ubi fuerint, qui tunc etiam imperauerint in eminentioribus regnis, uel qui populo dei præfuerint, oſtenderem. Inſuper a deſtructione templi Hieroſolymitani, uſq; ad domini natiuitatem CHRISTI, quæq; in populo geſta ſunt Iudæorum, quoniam confuſa propter calamitates quæ eis acciderunt, eſſe uidentur, ordinando ſummatim colligere inſtigaſti. Hæc quidem omnia ceu picta breui in tabula, meę oſtendens paruitati, nullam excuſationis occaſionem reliquiſti, ſed otius operam dare imperaſti. Igitur auxilio dei adiutus, qui facit mutos loqui: non temeritatis, ſed obedientię gratia, hoc tam ingens parua cum cymba ignarus nauta pelagus nauigare cœpi. Sed ſi maris ſe immutauerit ſerenitas, fluctuſq; intumuerint: tu qui iuſſiſti,

nau-

naufrago porrige manum. Quamuis enim eccleſiaſticis alligatus ac ſecularibus negotijs, lingua prępeditus, ſenſu obtuſus, hoc tam magnū ineruditus tyro arripui opus, quod ſapientibus erat committendum: tamen quia tuæ hoc non potui negare beneuolentiæ, tibi examinandum mitto, & ſi utile adiudicaueris fore, non magis acceptum feretur ſcribenti, quam cenſori. Porro nomina authorum, ex quibus ea collegi, quę in VII. libris concluſi, idcirco non ubiq; inſerui (ut præmonuiſti) quoniam in his, in quibus concordare uidebantur, ſenſum eorum, quæ elegeram, compendioſe complexus, ſub breuitate dictare ſtudui. Eorꝫ autem nomina adnotare decreui, ſiue noſtrorum ſiue gentilium, ſententiaſq; illorum aſſumpſi, ut in ſuis habentur libris, qui uariando a cæteris exorbitare uidentur. Obſecro itaq; candidum lectorem, ne præſumptioni tribuat meæ imbecillitatis, ſi quid in his ei diſplicuerit libris, ſed obedientiæ. Nec temere reprehendat, antequam diligentius eos legerit authores, ex quibus nos hæc decerpſimus, & ad quos eorundē quoque fidem referimus.

Eiuſdem ad eundem Carmen Hexametrum.

Te duce CHRISTE uia facilis nos ire per omnes
Quod natura negat, uarios, feſſoſq; labores,
Das qui auſus fragili, das grandia uincere poſſe,
Paruula mens trepidat hominum, quæ tangere dura,
Miratur tetigiſſe quidem, gaudet ſuperaſſe.
Si quid enim fuerit dignum laude, & memorandum,
Nec ſibi, ſed domino tribuat, quæ geſta uidentur:
Qui dedit ingenium ſtolido, qui cuncta gubernat,
In cœlis, terris, perq; omnia ſecula ſemper:
Cuius ego auxilio iutus, non uiribus æquis,
Arripui celſos ſecli tranſcendere colles.
Quæ ut fuerint, calamo pingam per tempora priſca.
Aeternos replicare dies, ingentia regum
Tempore quo fuerint, ubi talia facta per orbem.
Quiq; uiri fortes, portenta, fames, mala mundi,
Quas dederint clades populis ciuilia bella.
Triuerit externas gentes infanda cupido:
Quos caſus tribuit regnis improuida cura.
Hæc cecini, breuiter memorans uenerande ſacerdos:
Non ignota canens ueterum, ſed dicta priorum.

EXI.

EXIMII HISTORIOGRAPHI FRE-
culphi Epiſcopi Lexouienſis uita, ex Iohan ne Trittenhemio, religioſiſſimo uiro, abbate Spanhe- menſi, contexta.

FReculphus epiſcopus Lexouienſis, in prouincia Rothomagenſi, mo- nachus ordinis ſancti Benedicti, ad quem Rabanus adhuc Abbas mul tis uoluminibus exercitauit ingenium, uir in diuinis ſcripturis ſtudioſiſſi- mus & ualde peritus, atq; in docēda plebe ſatis idoneus, non minus conuer ſatione q̃ ſcientia inſignis, fertur quædam preclara ſcripſiſſe opuſcula. De quibus tantum legi uolumen grande & inſigne, continens ab exordio mun di uſq; ad natiuitatem domini noſtri Ieſu Chriſti.

Rerum geſtarꝫ hiſtoriam Lib. VII Dum aliquam tēporis.

De alijs nihil uidi. Scripſit autem præfatum opus ad Eliſacharum, in quo etiam difficiliores quæſtiones ſcripturarum enodauit, & res tam Iudę orum q̃ etiam Gentilium ab initio mundi uſq; ad partum uirginis geſtas, luculento ſermone conſcripſit.

Claruit ſub Lodouico, Anno domini DCCCXL.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS, CHRONICORUM Tomus prior, continens ab exordio mundi uſq; ad Natiuitatem Seruatoris noſtri IESV CHRISTI rerum geſtarum Hiſtoriam.

Tomi prioris Liber I.

De eo quod pene omnes Hiſtoriographi texere ſuas cœperint Hiſtorias à NINO Aſſyriorum rege. Cap. I.

DVM ALIQVAM TEMPOrum ſeriem cōmatico ſermone ex nobilium ſtudijs, tam diuinarum ſcriptorum hiſtoriarum, q̄ ſecularium, & ex pluribus eoꝝ paucos libando floſculos libris, ceu ex diuerſoꝝ uernātium pratorum floribus perſtringere curarem, ut lector animaduertere facile ualeret, quid ex celebrioribus factis in ſingulis tam regum quam regnoꝝ ſit geſtum temporibus: offendit meæ imbecillitatis paruitas, omnes pene hiſtoriographos, maxime autem Græcorum, atq; Latinorum, a Nino Beli filio, rege gentium multarum ſcilicet, primo ſuas geſtorum inchoaſſe narrationes: pręcipue uidelicet bellorum caſus, regum, regionumq; deſtitutiones, atq; hominum miſerias, & ut eorum inſtruimur aſſertionibus, nihil aliud eſſe bella, niſi in alterutrū uergentia mala: quæ ſtudioſiſſime deſcripſerunt. Tranſacta autem retro ſecula, ac ſi ſine uitio forēt (ut quibuſdam illoꝝ placuit) & homines ritu pecoꝝ irrationabiliū prius uixiſſent, intacta reliquerunt. Igitur auxilio omnipotentis dei fultus, atq; authoritate diuinæ ſcripturæ fretus, ab ipſo protoplaſto exordium meæ narrationis ſumere curaui: qui primus parēs, authorq; mortalium hominum, ultimus in fabrica dei cōditus eſt: ſexta ſcilicet die. Poſt eius nanq; conditionem dominū ceſſaſſe a noua operatione, non autē a gubernatione creaturarum, haud dubium eſt. Qua de re ſcriptura cōmemorat dominum requieuiſſe die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis.

Cur homo nouiſſimus in creaturis conditus ſit. Cap. II.

QVæri tamen poteſt, cur homo in conditione ultimus creatus ſit, ſexto ſcilicet die: cum conſtet propter intelligentiam nobiliorem eſſe hominem cæteris creaturis, quæ in præcedentibus factę cōmemorantur diebus: niſi ut prius conderetur mundus quaſi domus, & ſic demū introduceretur dn̄s, id eſt, habitator domus.

Quomodo ad imaginem & ſimilitudinem dei, homo ſit conditus. Cap. III.

QVi etiam ad imaginem & ſimilitudinem dei eſt cōditus, quam uidelicet imaginem atque ſimilitudinem, in rationalis animæ intellectu, non in corporis forma eſſe nouimus, iuxta quod ait Apoſtolus: Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum deum creatus eſt. Et alibi: Exuentes uos, inquit, ueterem hominem, induite nouum, qui renouatur in agnitione dei, ſecundum imaginem eius, qui creauit eum. Quamuis & ipſum corpus noſtrum ita ſit fabricatum, ut oſtendat nos meliores eſſe, quam reliqua animalia. Illa enim omnia inclinata ſunt ad terram: hominis autē corpus erectum eſt, ut manifeſtet animā noſtram, in ſupernis ad ſpiritalia debere ſemper eſſe erectam. Igitur inter imaginem & ſimilitudinem, hoc diſtat: quod imago dei in immortalitate animæ eſt. Vnde etiam anima peccatrix, imago dei eſſe non deſiſtit: ſimilitudo in moribus conſtat. Quam ob rem non niſi anima ſancta ſimilitudinem dei habet, in eo enim ſuo creatori ſimilis eſt, in quo angelis ſanctis erit æqualis.

De obedientia homini à deo data. Cap. IIII.

IDem etiam ſator hominum, colonus paradiſi conſtituitur: ut in eo feliciter, ſi præceptum mandati obediendo ſeruaret, abſque ullis calamitatibus, aut metu mortis, æternis fruendo gaudijs uiueret: ſin autem inobediens exiſteret, priuatus æterna felicitate, miſerijs ſubiaceret mortis: quas eſt expertus, dum uetitum contigit lignum: de quo inhibitus fuerat, ne illud tangeret. Sic ergo primus parens a paradiſiaca amœnitate depulſus eſt, cum ſua coniuge, quam Apoſtolus diabolica fraude deceptam dicit: ipſum uero Adam non deceptum, ſed cauſa ſuæ ſocię fuiſſe tranſgreſſum.

De ligno ſcientiæ boni & mali in paradiſo, & de ligno uitæ. Cap. V.

ERat utique in paradiſo corporaliter lignum, quod nuncupatur lignum uitæ: ſicut & petra, quæ percuſſa, aquas præbuit in eremo populo dei, quamuis ſignificarent myſtice CHRISTVM. Quod propterea lignum uitę dictum eſt, quoniam dum illi hoīes inde guſtarent, nec morbo nec ſenectute deficerent. In cæteris enim erat alimentum, in iſto ſacramentum, lignumque ſcientiæ boni & mali, non quod ipſum in ſua natura lignum eſſet rationale, uel ſcientiam boni et mali habuiſſet: ſed propterea appellatum eſt boni & mali ſcientiæ, quia homo per experimentum ab ipſo didicit, quod eſſet inobedientiæ malum. Si quis uero de his plenius ſcire uoluerit, patris AVGVSTINI libros de Ciuitate dei legat.

De Abel à fratre ſuo Cain occiſo, & de uindictis, quas Cain pertulit. Cap. VI.

ERgo Adæ nati ſunt filij maſculi duo, in regione ad quam tranſmigrauit eum deus a paradiſo, poſt ſuam præuaricationem. Quorum prior appellatur Cain, ſecundus autem Abel. Germani ſiquidem, ſed diuerſis lætabantur ſtudijs. Abel quidem iunior,

iuſtitiam colebat, & in omnibus quęcunque gerebat, dominum putabat eſſe præſentem: cuius erat conuerſatio paſtoralis. Cain autẽ erat quidem circa alia peſſimus, & ad lucra ſolummodo ſemper intentus: terram uero primus arare cœpit. Fratrem quippe huiuſmodi cauſa peremit. Nam cum eis deo ſacrificare placuiſſet, de frugibus quidem terræ munera Cain obtulit: Abel autem de primogenitis agnorum, & lac. Deus enim hoc potius ſacrificio delectatus eſt, quod ſpontanee & naturaliter ortum fuerat: & non in illo, quod ex inuentione hominis auari natum uidebatur. Quapropter Cain indignatus, eo quod Abel fuiſſet a deo præpoſitus: & hoc ita nouit, ignis enim dei ſacrificium fratris conſumpſit, & eius intactum reliquit: quo ſtimulatus liuore, fratrem ſuum Abel interemit.

De exordio duarum ciuitatum. Cap. VII.

QVa de re dominus ad Cain ait: Vbi eſt Abel frater tuus? Qui reſpondit: Neſcio. Dominus non tanquam ignarus interrogat, ſed tanquam iudex reum, quem puniat. Putans enim Cain deũ latere quæ geſſerat, reſpondit: Neſcio. Cui deus ait: Arbitraris me quod geſſiſti, neſcire: qui cogitationem tuam, quam impie conceperas, inſpiciens, ne opere conſummares ante præmonui? Sed ne cauſeris iniuſte me aduerſum te proferre ſententiam, ego tibi accuſationem non infero: ſed eſt teſtis, qui te accuſat, uox uidelicet ſanguinis fratris tui: qui clamat ad me de terra. Reſponditque Cain ad dominum: Maior eſt iniquitas mea, quam ut ueniam merear. Intellexit enim ex furia mentis, & ex tremore corporis quo agitabatur, ſe dignum interfici, & ait: Ecce eijcis me hodie a facie tua, & a facie terræ abſcondar, & ero gemens ſuper terram, & omnis qui inuenerit me, occidet me. Verum deus nolens eum compendio mortis finire cruciatus, nec tradi pœnæ, qua ſe ipſe damnauerat, ait: Non ſic, id eſt, non ut tu æſtimas morieris, & mortem pro remedio accipies: uerum uiues uſque ad ſeptimam generationem, & conſcientiæ tuæ igne torqueberis: ita ut quicunq; te occiderit, ſecundũ duplicem intelligentiam, aut in ſeptima generatione aut magno te liberabit cruciatu, non quod ipſe, qui percuſſerit Cain, ſeptem ultionibus ſubijciendus ſit: ſed quod ſeptem uindictas, quæ in Cain tanto tempore cucurrerunt, ſoluat interfector, occidens eum, qui uitæ fuerat derelictus ad pœnam. Vt autem quod dicimus manifeſtius fiat, quotidianæ conſuetudinis ponamus exemplum. Loquitur inter uerbera ſeruus ad dominum: Quia incendi domum tuam & uniuerſam ſubſtantiam diſſipaui, interfice me. Dominuſque reſpondeat: Non ut uis morieris, & finies morte ſupplicia, uerum longo tempore cuſtodieris ad uitam, & tam infeliciter in hac luce uerſaberis, ut quicunque te occiderit, beneficium præſtet occiſo: dum tam multis te liberauerit cruciatibus.

Quomodo deus primis hominibus loqueretur, & de eo quod ſcriptum eſt: Nonne ſi recte offeras, recte autẽ non diuidas, peccaſti. Cap. VIII.

QVomodo deus primis hominibus loqueretur, quæri ſolet, ſcilicet per creaturam ſubiectam, uelut eorum ſocius forma congrua loquebatur cum eis. Sed quid profuit Cain? Nonne conceptum ſcelus in necando fratre, etiam poſt uerbum diuinum impleuit? Illud uero quod dictum eſt: Nonne ſi recte quidem offeras, recte autem non diuidas, peccaſti? quia non lucet cur uel unde ſit dictum, multos ſenſus peperit eius obſcuritas: cum diuinarum ſcripturarum quiſq; tractator ſecundum fidei regulam id conatur exponere. Recte quidem offertur ſacrificium, cum offertur deo uero: cui uni tantummodo ſacrificandum eſt. Non autem recte diuiditur, dum nõ diſcernuntur recte uel loca uel tempora, uel res ipſæ quæ offeruntur, uel qui offert, & cui offertur: uel hi quibus ad ueſcendum diſtribuitur quod oblatum eſt: ut diuiſionem, hic diſcretionem intelligamus. Siue cum offertur, ubi non oportet, aut quod non ibi, ſed alibi oportet, ſiue cum offertur, quando non oportet, ſiue cum id offertur, quod nunquam penitus debuit, ſiue cum electiora ſibi eiuſdem generis retinet homo, quam ſunt ea, quæ offert deo, ſiue eius rei quæ oblata eſt, fit particeps prophanus, aut quilibet, quod fas non eſt fieri. In quo autem horum diſplicuerit Cain, facile non poteſt inueniri. Sed quoniam ſicut Iohannes ait, ex maligno erat, & ex inuidentia occidit fratrem ſuum, fratris autem illius opera bona erant: datur intelligi, propterea dominum non reſpexiſſe in munera eius, quia hoc ipſe male diuidebat, dans deo aliquid de ſuo, ſibi autem ſeipſum. Quod omnes faciunt, qui non dei, ſed ſuam ſectantur uoluntatem, non recte diuidendo, hoc eſt, non recte uiuendo. Dominus enim dans ei mandatum iuſtum & bonum, dixit: Quieſce, ad te enim conuerſio eius, & tu dominaberis illius. Nunquid fratris? Abſit. Cuius igitur, niſi peccati? Dixerat enim, peccaſti. Tum deinde addidit, quieſce: ad te enim conuerſio eius, & tu dominaberis illius. Poteſt quidem ſic intelligi, ad ipſum hominem conuerſionem eſſe debere peccati: ut nulli alij quam ſibi ſciat tribuere quod peccat. Hæc enim eſt ſalubris pœnitentiæ medicina, & ueniæ petitio congrua. At ubi ait, ad te enim conuerſio eius, non ſubaudiatur erit, ſed ſit, præcipientis uidelicet, nõ prædicentis modo. Tunc enim dominabitur quiſque peccato, ſi id ſibi nõ defendendo præpoſuerit, ſed pœnitẽdo ſubiecerit.

De eo quod ſcriptum eſt: Cognouit Cain vxorem ſuam, & peperit ei Enoch, ex cuius nomine nuncupauit ciuitatem, quam ædificauerat, & hoc qualiter conueniat, vt tres homines, qui tunc tantum erant, ciuitatem ædificarent. Cap. IX.

SEquitur: Cognouit Cain uxorem ſuam, quæ concepit & peperit Enoch, & ædificauit ciuitatem, & uocauit nomen eius Enocha, ex nomine filij ſui Enoch. Vnde quæri poteſt, dum non plures eo tempore quam uiri quatuor, uel potius tres poſtea, quia fratrem frater occidit, fuiſſe uiderentur in terra: quomodo Cain ſolus ciuitatem ædificaſſe dicitur. Sed quos hoc mouet, parum conſiderant, non omnes homines, qui tunc eſſe

potue-

potuerunt ſcriptorem ſacræ huius hiſtoriæ neceſſe habuiſſe nominare, ſed eos ſolos, quos operis ſuſcepti ratio poſtulabat: illos uidelicet, per quos ad Noe, ac deinde ad Abraham, genealogia texendo perduceretur. Nec enim conſequens eſt, ut iſtum primum filium genuiſſe credatur Cain, quia dictum eſt, cognouit uxorem ſuam, quaſi tunc primitus ei commiſcuiſſet. Nam de ipſo Adam hoc dictum eſt, non ſolum quando cõceptus eſt Cain primogenitus: uerum etiam poſterius: Cognouit, inquit, Adam Euam uxorem ſuam, quæ concepit & peperit filium, & nominauit eum Seth. Vnde intelligitur, ita ſolere illam ſcripturam loqui, quamuis non ſemper. Potuit enim fieri, ut licet alios haberet filios, hunc tamen propter aliquam cauſam, plus cæteris dilexerit. Non enim Iudas primogenitus Iacob, ex quo Iudæa dicta, & Iudæi ſunt nuncupati. Ergo ſi Cain primogenitus Enoch, non ideo putandus eſt confeſtim filio nato ex eius nomine ciuitati nomen dediſſe: quia nec conſtitui tunc ab uno poterat. Aliud enim ciuitas non eſt, quam hominum multitudo, ſocietaſque. Sed cum illius hominis tanta creſceret numeroſitate familia, ut quantitatem populi iam haberet, tunc potuit fieri, ut & ciuitas conderetur, & ex nomine primogeniti nuncuparetur. Ergo ſi adtendãt tunc temporis tam longæuos fuiſſe homines, ut qui minime uixerant ſeptingẽtos quinquaginta uixiſſe reperiãtur annos: nec eos ſolummodo habuiſſe filios, quos ſcriptura commemorat, cum ſubditur, genuit filios & filias: unde eis fœcundiſſimam prolem fuiſſe datur intelligi. Ex quo conijci poteſt, quod ſi a nepote Abraham, Iacob uidelicet tanta multitudo hominum multiplicari potuit in Aegypto intra annos trecentos, ut ſexcenta milia fuiſſent, quando aſcenderunt ex Aegypto, quid mirum homines multam potuiſſe condere familiam, per ſpacium nongentorum annorum aut eo amplius, qui ciuitates ædificarent plurimas? Sed hanc ciuitatem Cain propter terrenam ciuitatem commemoratam fuiſſe, credibile eſt, quæ ab ipſo conſtitutionis conditore initium ſumpſit. Hinc iam ciuitates duæ exortæ ſunt, impiorum ſcilicet atque iuſtorum. Iuſtorum quidem fundamentum peregrinationis ſuſcepit in Abel, ac deinde in Seth, & in poſteritate eius: ac ſic laborando peregrinatur uſque ad præſens tempus. Ergo in prioribus ſęculis, quamuis uſque ad ſeptimam progeniem in filijs Seth multipliciter fœcundaretur ciuitas dei: tamen in paucis ædificata eſt ad comparationem iniquorum, quoaduſque dominus CHRISTVS, deique filius deus ante ſecula, homo in noſtro tempore ex utero uirginis MARIAE ſacratiſſimæ procederet: qui uerus deus, uerusque homo, ex duabus ſubſtantijs & una perſona, nouum lumen mundo reſplenduit: ac deinceps per uniuerſum orbem, in membris eius hæc ciuitas ſancta fœcundius ædificatur, & ad ciues ſuos angelos ſcilicet dei quotidie colligitur: quorũ præſidijs in hac peregrinatione iugiter ſuffragatur. In Cain uero atque eius cognatione latiſſime impiorum ciuitas fabricata eſt. Refert quidem de eo ille antiquitatum ſcriptor IOSEPHVS, ꝙ poſtquam ſignũ acceperat, ut non interficere

tur a quibuſcunque inueniretur beſtijs, ſed ſine formidine per omnem terram ſigno ei impoſito, quo notus fieret, uagus et profugus abiret, ab ea deiectus regione, in qua fratrem occiderat, & in qua cum patre habitauerat, multam peragrans terram cum ſua uxore, tandem deuenit in locum, qui Naida nuncupatur, ibique moratus eſt, in quo ei etiã filij nati ſunt. At uero poenam illam non habuit pro emendatione, ſed ad incrementum & ad libidinem ſuo potius nutriuit in corpore, licet cum iniuria ſecum commorãtium hanc haberet, augens domum multitudine pecuniarum, ex rapinis & uiolentia congeſtarum, ad luxuriam quoque et latrocinia ſuos inuitãs familiares, quorum doctor in ſceleſtis ſtudijs erat. Et ſimplicitatem quidem cum qua prius uiuebant homines, ad inuentionem menſurarum & ponderum permutauit, integramque earum uitam ex earum rerum ignorantia ad calliditatem, corruptionemque perduxit. Terminos terræ primus poſuit, ciuitateſque conſtituit, muriſque muniuit, illicque ſuos coegit conuenire domeſticos. Hãc uero ciuitatem ab Enoch ſeniore filio ſuo Enocham appellauit, ut prædiximus.

Quod aliter ſentiant philoſophi Græcorum & Latinorum de primo ſeculo, quàm Hebræorum. Cap. X.

IGgitur philoſophi Græcorum atque Latinorum, longe aliter ſenſerunt de primo ſeculo, quam Ioſephus referat, qui aurea prima nuncupãt ſecula, & tunc homines ſolo uacaſſe otio, & his tãtummodo frugibus fuiſſe cõtẽtos, quas terra ſpõte protulerat, et ſimplici aqua eos eẽ potatos, nec ullius carnis eſum attigiſſe, autumant. Secundũ quorꝫ opinionem quidã ex noſtris ſuũ ita cõpoſuit carmen, q̃d huic noſtro opuſculo inſerere libuit:

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis
Nec inerti perdita luxu:
Facili quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſoluere glande.
Non Bacchica munera norant,
Liquido confundere melle,
Nec lucida uellera Serum
Tyrio miſcere ueneno.
Somnos dabat herba ſalubres,
Potum quoqꝫ lubricus amnis,
Vmbras altiſſima pinus.
Nondum maris alta ſecabant,
Nec mercibus undeqꝫ lectis,
Noua littora uiderat hoſpes.
Tunc claſſica ſæua tacebant,
Odijs neqꝫ fuſus acerbis,
Cruor horrida tinxerat arua.
Quid enim furor hoſticus ulla
Vellet prior arma mouere,
Cum uulnera ſæua uiderent,
Nec præmia ſanguinis ulla?
Vtinam modo noſtra redirent
In mores tempora priſcos,
Sed ſæuior ignibus Aethnæ
Feruens amor ardet habendi.
Heu primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmaſqꝫ latere uolentes,
Precioſa pericula fodit?

SALVSTIVS enim collaudans breuiter antiquiora tempora, ita ait: Quando uita hominum ſine cupiditate agebatur, & ſua cuique ſatis placebant. Poſtea uero, inquit, quam in Aſia Cyrus, in Græcia Lacedæmonij

monij & Athenienſes cœpere urbes atque nationes ſubigere, libidinem dominandi cauſam belli habuere: maximam gloriam, in maximo imperio putare, & cætera, quæ ipſe inſtituerat.

De Seth filio Adam, qui placuit deo, eiuſque filijs ac nepotibus, qui uſque ad ſeptimam generationem mirabiliter ſapientiam adinuenerunt, & demum in columnis ſcripſerunt. Cap. XI.

IGitur Adam, qui primus e terra factus eſt, poſt Abel quoque necem filij ſui, & Cain depulſionem, cum ducentorum triginta eſſet annorum, genuit Seth. Qui adultus, uirtuti ſtuduit, & nomen domini inuocare cœpit: & cum eſſet uir egregius, imitatores ſui filios reliquit. Ex eius nanq; proſapia ciuitas dei creuit. Refert enim Ioſephus de eius filijs in hunc modum: Illi autem omnes cum boni fuiſſent, orti in eadem terra, ſine aliqua uexatione uiuentes, feliciſſime commorati ſunt: Nihilq; eis uſque ad uitæ terminum crudele prouenit. Diſciplinam uero rerum cœleſtium, & ornatus earum primitus inuenerunt. Iobal autem cõſanguineus eorum exiſtens, muſicam adinuenit, & pſalterium citharamque laudauit. Et ne dilaberentur ab hominibus, quæ ab eo inuenta uidebantur, aut antequam uenirent ad cognitionem deperirent, cum prædixiſſet Adam exterminationem rerum omnium, unam ignis uirtute, alteram uero aquarum ui ac multitudine fore uenturam, duas facientes columnas unam quidem ex lateribus, alteram uero ex lapidibus, in ambabus quæ inuenerant conſcripſerunt, ut & ſi conſtructa lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens, præberet hominibus ſcripta cognoſcere: quæ tamen lapidea permanet hactenus in terra Syriæ. Ergo Seth cum ducentorum quinq; eſſet annorum, genuit Enos. Enos autem uixit annis centum nonaginta, & genuit Cainan. Cainan autem uixit centum ſeptuaginta, & genuit Malalehel. Malalehel uixit annis centũ ſexaginta quinq;, & genuit Iarech. Iarech uero uixit annis cẽtum ſexaginta duo & genuit Enoch.

De Enoch qui translatus eſt, qui etiam ſuas prophetias ſcriptas reliquit. Cap. XII.

ENoch autem uixit annis centum quinquagintaquinque, & genuit Matuſalam, & poſt hęc annos trecentos, ambulauit cum deo: unde & non comparuit, quia deus eum tulit. Qui etiã aliqua ſcripſit, Iuda teſte apoſtolo. Ait enim: Prophetauit ſeptimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce ueniet dominus in ſanctis milibus ſuis facere iudicium contra omnes: & arguere omnes impios, & cætera. Liquido nanq; claret, ab ipſo exordium literarum primo homine cœpiſſe, qui adhuc ſuperErat, quando filij ac nepotes ſui in ſtudio ſapientiæ feruebant. Vnde etiam filij Seth cum Iobal conſanguineo in columnis ea quæ ſapienter de diſciplina cœleſtium rerum adinuenerunt, cum reliquis artibus conſcripſerunt: ſicut ſuperius ex uerbis Ioſephi declaratum eſt.

De filijs Seth, qui poſt ſeptimam generationem deo diſplicuerunt. Cap. XIII.

Filij nanque Seth, in ſeptem generationibus permanſerunt, dominum iudicantes dominum omnium, & ad uirtutem ſemper inſpicientes, ut Ioſephi utamur uerbis. Deinde tempore procedente, de paternis ſolennitatibus ad mala progreſſi ſunt: neque legitimos honores ulterius deo præbẽtes, neque circa homines iuſtitiam facientes: ſed zelum quem prius habuerant, in duplam malitiam per ea quæ gerebant, poſtea demonſtrabant. Ob hoc itaque contra ſe dominum irritauerunt.

De filijs dei, qui filias hominum acceperunt vxores. Cap. XIIII.

Sequitur. Dicit enim Moſes: Videntes filij dei filias hominum, eo quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Ergo ijdem dicti ſunt angeli dei. Vnde multi illos putant non homines fuiſſe, ſed angelos. Quod tamen, angelos ſanctos illo tempore ſic labi potuiſſe, nullo modo credibile putatur: nec de his dixiſſe Petrum apoſtolum, quod angelis peccantibus non pepercit: ſed de illis, qui cum principe eorum diabolo ceciderunt. Angeli enim in ſacro eloquio homines dicti ſunt, ut de Iohanne ſcriptum eſt: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Et Malachias propheta proprie dictus eſt angelus. Igitur ut omittamus multorum opiniones, filios dei, hic filios Seth intelligimus: filias uero hominum, Cain utique filias, ex quibus nati gygantes referuntur: quos & ante eſſe hiſtoria declarat, cum dicit: Gygantes enim erant in illis diebus. Fuiſſe etiam poſt diluuium quoſdam, ſed plures antea, hiſtorica traditione deprehendimus: ſicut Nebroch, & alij de progenie Noe exorti ſunt, qui omne bonum deſpicientes propter confidentiam fortitudinis, & pulchritudinem corporis, dominum irritantes perierunt.

Vtrum homines primi ſeculi ſine coniugibus per tot curricula annorum fuerint, vt legimus, poſt plures annos filios genuiſſe. Cap. XV.

Vixit autem Matuſalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech: & poſt hæc annis DCC.LXXXII. Hic nanque quæri poteſt, ſi homines tunc temporis per tot curricula annorum uxoribus uacabant, aut ſi eas prius ducebant, quænam cauſa erat ut abſque liberis tamdiu manerẽt? Hæc autem quæſtio duplici ſoluitur modo. Aut enim homines qui tantæ prolixitatis habebant ętatem, diutius a uinculo coniugij uacabant: aut, quod ueriſſimum eſt, hi tantum aſſumuntur a ueridico Moſe hiſtoriographo, ex quibus Noe cum filijs ducebat originem, per quem & mundus poſt cæterorum hominum perditionem in diluuio, erat reſtaurandus. Sic nanque Matthæus non primogenitos tantum aſſumens in catalogo generationis Chriſti, ſed eos ex quibus natiuitas domini ſecundum carnem ducebatur, non enim Abrahæ primogenitus fuit Iſaac, ſed Iſmael. Nec Iudas primogenitus Iacob, ſed Ruben, neque Dauid Iſai.

De Matuſala vtrum quatuordecim annos poſt diluuiũ vixerit, vt in Geneſi contineri videtur. Cap. XVI.

Vixit

VIxit itaque Lamech CLXXXII. annis, & genuit filium uocauit que nomen eius Noe. Noe ergo cum ſexcentorum eſſet annorum, uenit diluuium ſuper uniuerſam terram, omne genus humanum delens, præter Noe eiuſque filios, cum uxoribus, quos dominus in arca reſeruauit ad genus reſtaurandum hominum. Nunc autem famoſiſſima hic naſcitur quæſtio de Matuſalam, & in eccleſijs ſæpiſſime uentilata, quod iuxta diligentem fertur ſupputationem, XIIII. annis poſt diluuium uixiſſe. Cum autem ſupra DCCCC. LXIX, annis ſit dictum eum uixiſſe: quomodo uerum eſt, quod VIII. tantum animæ in arca ſaluæ factæ ſint, ſi hic poſt diluuium uixit. Reſtat igitur quod quomodo in pleriſque alijs, ita & in hoc ſit error in numero. Siquidem & in Hebræis & Samaritanorum libris, ita ſcriptum reperitur. Et uixit Matuſalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech. Et uixit Matuſalam poſtq̃ genuit Lamech, DCC. LXXXII. annis. Et fuerunt omnes dies Matuſalę anni DCCCC. LXIX. Et uixit Lamech centum octoginta duobus annis: & genuit Noe. A die ergo natiuitatis Matuſalæ, uſque ad diem ortus Noe, ſunt anni CCCLXIX. His adde DC. annos Noe, quia in ſexcenteſimo uitę eius anno diluuium factum eſt. Atque ita fit ut nongenteſimo ſexageſimo nono anno uitæ ſuæ Matuſalam mortuus ſit, eo anno quo cœpit eſſe diluuium.

De hoc quod dicitur Vltio dabitur de Cain ſeptuplum, de Lamech vero ſeptuagies ſepties. Cap. XVII.

DIxit quoq; Lamech uxoribus ſuis, Adę & Sellę: Audite uocem meam uxores Lamech, auſcultate ſermonem meum, qm̃ occidi uirum in uulnus meum, & adoleſcentulum in liuorem meum. Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech uero ſeptuagies ſepties. Lamech itaque qui ſe homicidium uxoribus ſuis fatetur perpetraſſe, ſeptimus erat ab Adam. In huius enim homicidæ filijs, ſeptem Cain uindictę aquis diluuij ſolutæ ſunt, quoniam omnis progenies Cain in eo deleta eſt. Dira nanq; mors atq; humanorum ſcelerum uindex, inter reliquos perituros ipſum homicidam Lamech reperiſſe credibile eſt. De Lamech uero ſeptuagies ſepties. Igitur ſuperius partim retulimus, quæ ad huius quæſtionis pertinebant ſolutionem. Secundum hiſtorię tamen ueritatem, ab Adam uſq; ad Chriſtum LXXVII. generationes inueniuntur, in quibus peccatum Lamech, id eſt, totius mundi, ſanguinis Chriſti effuſione ſolutum eſt. Siquidem & in populo Iudæorũ propter interfectionẽ Chriſti LXXVII. uindictæ ſunt ſtatutæ: iuxta illud Euangelium, in quo dictum eſt Petro apoſtolo: Non ſolum ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties, ſi pœnituerit fratri remittendum: Iudęum ſcilicet reuertentem, per LXXVII. uindictas ſtatutas, recipiendum ad indulgentiam Chriſti.

De ira dei, & de eo q̃d ſcriptum eſt in Geneſi: Pœnitet me hominẽ feciſſe, cum in deo nulla ſit pœnitentia, in quo eſt certa præſcientia. Cap. XVIII.

Videns

Videns, inquit, dominus deus, quia multiplicatæ ſunt malitiæ hominum ſuper terram, dixit: Delebo hominem, quem feci, a facie terræ, ab homine uſq; ad pecus, & a repentibus uſq; ad uolatilia cœli: quia iratus ſum, quoniã feci eos. Ira dei non perturbatio animi eius eſt, ſed iudicium, in quo irrogatur pœna peccatori. Cogitatio uero eius & recogitatio mutandarum rerum eſt immutabilis ratio. Neque enim ſicut hominem, ita dominũ cuiuſquam facti pœnitet ſui, cuius eſt de omnibus omnino rebus tam fixa ſententia, quam certa præſcientia. Sed ſi non utatur ſcriptura talibus uerbis: non ſe quodammodo familiarius inſinuabit omni generi hominum, quibus uult eſſe conſultum.

De eo quod dixit deus: Erunt dies eorũ centum uiginti annorum. Cap. XIX.

Quod autem dixit deus: Erunt dies eorum centum uiginti annorum, non ſic accipiendum eſt, quaſi prænuntiatum ſit, poſt hæc homines centum uiginti annos uiuẽdo non tranſgredi, cum & poſt diluuium etiam quingentos quoſdam exceſſiſſe inueniamus: ſed intelligendum eſt hoc dominum dixiſſe, cum circa finem quingentorum annorum eſſet Noe, id eſt, quadringentos octoginta uitę annos ageret, quos more ſuo ſcriptura quingentos uocat: nomẽ totius ſummę per maximam partem plerunq; ſignificans. Sexcenteſimo quippe anno uitæ Noe ſecundo menſe factum eſt diluuium: ac ſic CXX. anni prędicti ſunt futurę uitæ hominum periturorũ, quibus tranſactis, diluuio delerentur. Hieronymus autẽ ſic ex Hebræo uertit: Non iudicabit ſpiritus meus homines iſtos in ſempiternum, quoniam caro ſunt: hoc eſt, quia fragilis eſt in homine conditio, non eos ad æternos ſeruabo cruciatus: ſed hic illis reſtituam quod meretur: Ergo non ſeueritatem, ut in noſtris codicibus legitur, ſed clemẽtiam domini ſonat, dum peccator hic pro ſuo ſcelere uiſitatur. Porro ne uideretur in eo eſſe crudelis, quod peccantibus locum pœnitentię non dediſſet, adiecit: Sed erunt dies eorum centum uiginti annorum, hoc eſt, habebunt CXX. annos ad agendam pœnitentiam. Non ergo humana uita, ut multi æſtimant, in centum uiginti annos contracta eſt: ſed generationi illi centum uiginti anni, ad pœnitentiam dati ſunt. Siquidem inuenimus, quod poſt diluuium Abraham uixerit annis centum ſeptuagintaquinque. Dominus autem noluit tempus expectare decretum, ſed uiginti annorum ſpacij amputatis, induxit diluuium anno centeſimo agendæ pœnitentiæ deſtinato.

De Noe quomodo decimus ab Adam princeps ſuæ gentis extiterit. Cap. XX.

Noe uero principatum tenens, quem per ſucceſſiones patres eius habuerant, ſcilicet per generationes X. id eſt, a Noe uſq; ad primum parentem, filij patribus ſuccedentes, dum eſſet ab Adam decimus, grauiter ferens actus hominum, & habens eorum conſilia nimis ingrata, ſatagebat ut ad meliora mentem eorum actuſque transfer

transferret. Cum autem uideret, quod non adquieſcerent ad talia, ſed uehementer malorum libidine detinerentur: metuens ne ipſum quoq; cum uxore & filijs ſuis interficerent, diſceſſit ab ea terra. Deus itaque Noe quidem iuſtitiam dilexit, condemnauit autem non ſolum illorum malitiam, ſed omne genus humanũ. Quod cum ei diſperdere placuiſſet, & aliud conſtituere genus, malignitate priuatum: Noe præcepit ut arcam fabricaret quatuor cameras habentem, & longitudinem cubitorum C C C. L. uero latitudinem, & X X X. altitudinem: qua protectus cum filijs & uxoribus remanſit ex hominibus ſolus poſt diluuium cum domo ſua, ut præmiſimus. Hæc iuxta intelligentiam Ioſephi, de Noe actibus ſufficiunt.

De magnitudine arcæ & cameris eius. Cap. XXI.

ERgo fuerunt nonnulli impoſſibile putantes, ut tot genera animalium, repentium, hæc arca capere potuiſſet: & ea quæ ſibi pro ſolatio uitæ forent neceſſaria, per tm̃ temporis ſpatium. Qui non attendunt Moſen in omni Aegyptiaca eruditum ſapientia, & cubitum geometricæ diſciplinæ, quo utuntur Aegyptij, tantum ualere, quantum ſex cubiti, quibus nos utimur: Qui autem dicunt tantæ molis fabricam, humano fieri non poſſe ingenio, ſpatium C. annorum conſiderent, quod conſtructionis gratia acceperat Noe, hominumque fortitudinem, qui primo uigebant ſeculo, cum ſciant immenſas urbes fuiſſe conſtructas, niſi forte lapis lapidi adhærere poteſt, ſola calce coniunctus, ut murus per tot miliaria circum agatur: & lignum ligno cæmentatũ, clauis ſolidatum, gluten bituminis non poteſt connectere ut fabricetur arca, non curuis ſed rectis lineis longe lateq; uæ porrecta: quam nullus in mare mittat conatus hominum, ſed leuet unda cum uenerit, naturali ordine ponderum, magiſque diuina prouidentia, quam humana prudentia. Legitur etiam hæc habuiſſe arca cœnacula, & triſtega: quod alia tranſlatio bicamerata & tricamerata uoluit nominare: ita ut quinque habitationes diſtinctas in ea eſſe aduertamus: inferiora loca ſtercoribus eſſe deputata & contigua bicamerata, quæ conſeruarent pabula animalium. In hos ergo uſus tradunt fuiſſe inferiores partes diſtinctas, ſuperiores uero partes quæ tricameratæ dicuntur, primo ad habitaculum beſtiarum, uel immitium animalium ſerpentiumque: hinc contigua in ſuperioribus loca mitioribus animantibus ſtabula fuiſſe: ſupra omnia uero in excelſo auibus & hominibus ſedem locatam, utpote ſicut honore & ſapientia homo antecedit omnia: ita & loco cuncta præcelleret animalia, & ſic quinque manſiones in eadem arca fuiſſe intelliguntur. Prima ſtercoraria, ſecunda apothecaria, tertia feris animantibus, quarta manſuetis, quinta hominibus.

Quod de immundis animantibus bina, de mundis ſeptena in arca fuiſſe legimus. Cap. XXII.

Quod

QVod autem de immundis animalibus bina introducuntur et bina, de mundis uero ſeptena & ſeptena, has tradunt eſſe cauſas, ut quæ hominibus profutura eſſent, de his plura cōſeruarentur in arca: & ut haberet Noe poſt egreſſum arcæ unde gratificas domino offerret hoſtias.

De minutiſſimis beſtiolis & inutilibus, vtrum fuerint in arca Cap. XXXIII.

QVod autem ſcrupuloſiſſime quęri ſolet & de minutiſſimis beſtiolis, nō ſolum quales ſunt mures & ſtelliones: uerumetiam quales locuſtæ, ſcarabęi, muſcę denique, & pulices: utrum nō amplioris numeri in arca illa fuerint, q̄ eſt diffinitus cum hoc imperaret deus: prius ammonendi ſunt, quos hæc mouent, ſic accipiendum eſſe quod dictum eſt, quæ reptant ſuper terram, ut neceſſe non fuerit conſeruari in arca, quæ poſſunt in aquis uiuere, non ſolum merſa ſicut piſcēs: uerumetiam ſupernatantia ſicut multæ alites. Deinde quod dicitur, maſculus & fœmina erunt: profecto intelligitur ad reparandum genus dici, ac per hoc nec illa neceſſe fuerant ibi eſſe, quæ poſſunt ſine concubitu de quibuſq; rebus uel rerum cōrruptionibus naſci: uel ſi fuerint, quæ in domibus eſſe cōſuerunt, ſine ulla numeri diffinitione eſſe potuiſſe. Aut ſi myſterium ſacratiſſimum quod agebatur, & tantæ rei figura, etiam ueritate facti, aliter non poſſet impleri, niſi ut omnia ibi certo illo numero eſſent, quæ uiuere in aquis natura prohibente non poſſunt: non fuit iſta cura illius hominis, uel illorum hominum, ſed diuina. Non enim ea Noe capta intromittebat, ſed uenientia, & intrare uolentia, permittebat. Ad hoc enim ualet quod dictum eſt, intrabunt ad te, non ſcilicet hominis actu, ſed dei nutu: ita ſane ut non illic fuiſſe credenda ſint, quæ ſexu carent, uel ea etiam, quæ ex diuerſis generibus procreantur, ut muli.

Quomodo in arca viuerent animalia, quæ non ſine carnibus veſci putantur. Cap. XXIIII.

SOlet etiam mouere nonnullos, quæ genera eſcarum illic habere poterant animalia, quæ nō niſi carnibus ueſci putantur: utrum præter numerum ibi fuerint animalia ſine tranſgreſſione mandati, quę aliorum alendorum neceſſitas illic coegiſſet includi: an uero quod potius eſt credendum, præter carnes aliqua alimenta ibi fuiſſe, quæ omnibus conuenirent. Nouimus em̄ quam multa animalia, quibus caro cibus eſt, frugibus, pomiſque ueſcantur: & maxime ficu, atque caſtaneis. Quid ergo mirum, ſi uir ille ſapiens & iuſtus, etiam diuinitus admonitus, ſine carnibus aptam unicuique generi alimoniam præparauit & condidit? Quid eſt autem quo ueſci non cogeret fames? aut quid non ſuaue ac ſalubre facere poſſet deus: qui etiam potuit, ut ſine cibo uiuerent diuina facultate?

De ingreſſu Noe in arcam, & vbi reſideret arca poſt diluuium, & numero annorum ab Adam vſque ad Noe, vel quid de arca gentium philoſophi ſenſerint. Cap. XXV.

IGitur Noe ſexcẽtorum erat annorum, quando cœpit eſſe diluuium ſuper terram. Inde autem, uſque ad primi hominis conditionem erant anni tranſacti duo milia ducenti quadraginta duo. Ergo ut quædam pręſtrinximus libando, ita primum ſe habuit ſeculum. Noe uero cum filijs Sem, Cham & Iafeth, uxoribuſque eorum ingreſſus in arcąm menſe ſecundo, ſeptimadecima die menſis, impetu uiolentiæ aquarum in ſublime ſublatus eſt. Arca autem reſidente in uertice montis Armeniæ, egreſſus eſt domino monente ex ea, menſe ſecundo ſeptima & uiceſima die menſis. Quem locum egreſſorium Armenij uocant, illic enim arcæ ſolutæ reliquias prouinciales oſtendunt. Huius enim diluuij indicium hactenus uidemus in lapidibus, quos in remotis montibus conchis & oſtreis ſcabros etiam ſæpe cauatos aquis uiſere ſolemus. Attamen quid de hac arca, atque hoc diluuio gentium hiſtoriographi, ſapienteſque eorum ſcripſerint: paucis referre curabo. Quorum unus Beroſus Chaldæus, narrans de diluuio, taliter eſt effatus: Dicitur autem & nauis eius, quæ in Armeniam uenit, circa montem Cardicum, & adhuc aliqua pars eſt, & quoſdam bitumen exinde tollere, quo maxime homines ad expiationes utuntur. Meminit autem horum & Hieronymus Aegyptius, qui antiquitatem Phœnicæ noſcitur conſcripſiſſe. Sed & Manaſeas Damaſcenus in nonageſimoſexto hiſtoriarum libro ita de hoc diluuio dicit: Eſt & ſuper muniadam excelſus mons in Armenia, qui Baris appellatur, in quo multos fugientes ſermo eſt, diluuij tempore liberatos, & quendam ſimul in arca deuectum, in Sicilæ montis ueniſſe ſummitatem, lignorumcꝫ reliquias multo tempore ibi conſeruatas ferunt. Fuit autem iſta arca, quam etiam Moſes Iudæorum legislator ſcripſit.

De eo, quod quibuſdam hominibus impoſſibile videtur, homines nongentos annos vixiſſe. Cap. XXVI.

VIxit autem Noe poſt diluuium annos trecentos quinquaginta. Et facti ſunt omnes dies Noe anni nongenti quinquaginta. Ergo ſi cuilibet incredibile uidetur tantæ diurnitatis uitam antiquorum hominum fuiſſe, I O S E P H I aſſertionem animaduertat. Dicit enim: Nullus autem ad uitam modernam, & annoꝝ breuitatem, quibus nunc uiuimus, uitam comparans antiquorum, putet falſa, quæ de illis ſunt dicta, & eo quod nunc uita tanto non ducatur tempore, credat neque illos ad uitæ illius longitudinem perueniſſe. Illi nanque cum eſſent religioſi, & ab ipſo deo facti, cumque eis pabula opportuniora ad maius tempus exiſterent præparata, tantorum annorum circulis rite uiuebant. Deinde propter uirtutes & glorioſas utilitates, quas iugiter perſcrutabantur, id eſt, aſtrologiam, & geometriam, deus eis ampliora uiuendi ſpacia condonauit, quæ haud ediſcere potuiſſent, niſi ſexcentis uiuerent annis. Per tot enim annorum curricula, magnus annus impletur. Teſtes autem iſti ſunt omnes, qui antiquitatem apud Græcos & barbaros conſcribere maluerunt. Nam & Manechon, qui deſcriptionem fecit Aegyptiorum, & Beroſus, qui

Freculphus ſm̃ 70 ... Ab Adam uſque ad diluuium Noe an. 2242: ſm̃ vero Joſephum 2656. ſm̃ [illegible] ... multo plures ... at Adam uſque ad Abraham ... qui ſm̃ eundem autorem Freculphum anno 292 ... poſt diluuium;

Chaldaica deflorauit, & Mochus, & Aetius, ad hæc & Hieronymus Aegyptius, qui Phœnicam diſpoſuit, concordant cum eis dictis. Heſiodus quoque & Agatheus, & Hellanicus, & Acuſiuaus, & inter hos Ephorus, & Nicolaus, in hiſtorijs ſuis memoriam faciunt antiquorum, annis mille uiuentium.

Quomodo ex tribus filijs Noe, omne genus hominum ſit propagatum, & quas orbis terræ partes obtinuerint. Cap. XXVII.

Filij autem Noe fuerunt, Sem, Cham & Iaſeth. Ex his enim poſt diluuium diſſeminatę ſunt gentes, per uniuerſas terras, atque inſulas maris. Sed quas unuſquiſque condiderit gentes, & quas partes obtinuerit orbis, ex I O S E P H I atque Hieronymi libris, decerpere libuit. Fuerunt autem filijs Noe filij, quorum propter honorem gentibus quas condiderunt, impoſuerunt nomina, & terris quas apprehendere potuerunt. Iaſeth ergo Noe filius, habuit filios ſeptem. Habitauerunt iſti regionem, a Tauro & Amano montibus incipientem, & pertingentem in Aſiam uſque ad flumen Tanaim. In Europa uero terra Gazzimorum, cum nullus eorum, qui ſupradicti ſunt, ibidem habitator exiſteret, gentes eius diuerſis ſe nominibus appellabant, qui nunc a Græcis Galatæ nuncupantur: olim uero dicti ſunt Gomanicæ, quos Gomer inſtituit. Magog uero Magogas a ſe nominatos inſtituit. Iſti a Græcis Scythæ ſunt appellati. Item filiorum Iaſeth, Madeus & Ianus fuerunt: & ex Madeo quidem ſunt gentes, quæ a Græcis Mœdi uocantur; A Iano uero omnes Ionij, Helladicique deſcendunt, qui & Græci: unde & mare Ionium appellatur. Condidit autem Iobel Iobelos, qui noſtris temporibus Hyberes, qui & Hiſpani: a quibus poſtea Celtiberi nuncupati ſunt. Moga uero primum dicebatur, quæ poſtea Cappadocia: nunc autem Cæſarea, a Romanis hoc uocabulum ſortitur, id eſt, a Cæſare. Moſcini uero a Moſochum plantati ſunt, qui nunc Cappadoces nuncupantur. Quorum antiquæ appellationis ſignum oſtenditur, nam ciuitas eſt apud eos, quæ hactenus Moſcha dicitur, oſtendens intelligere ualentibus, eo quod aliquando omnes gentes regionis ipſius ita uocatæ ſunt. Thyras autem Thyrenſes appellauit ſuos, quorum princeps fuit, quibus Græci Trachium nomen commutauerunt. Tantæ ſiquidem gentes, per Iaſeth filios inſtitutæ ſunt. Gomer autem habens tres filios. Aſtinegas quidem Aſtinegas inſtituit, qui nunc Regini uocantur a Græcis. Riphat autem Riphæos, qui dicuntur Paphlagones. Tygram uero Tygraneos, qui Phryges a Græcis ſunt nuncupati. A Iano autem Iaſeth filio, & ipſo tres habente filios: Heliſas quidem Heliſæos uocauit eos, quorum princeps fuit, qui nunc ſunt Aeolici. Tharſis uero Thyrſos, ſic enim antiquitus Cilicia uocabatur: Tharſus enim apud eos maxima ciuitatum metropolis appellatur: Tau litera, pro theta mutata. Cythim autem Cythimam inſulam habuit, quæ nunc dicitur Cyprus, & ab ea omnes inſulæ & maritima loca, Cythim Hebraice nominantur. Teſtis

 enim

enim ſermonis mei,una in Cypro ciuitatum, quæ antiquam appellationem ualuit retinere. Cythis enim ab his, qui ei Græcum nomen impoſuerunt, uocatur,neque ſic fugiens Cythi nomen. Iafeth itaqꝫ filij ſeu nepotes,has habuere gentes, & quæ forſan nunc ignorantur. Omnes tamen pene inſulas & totius orbis littora, terraſque mari uicinas legimus Græcis accolis occupatas, qui ut ſupra diximus, ab Amano & Tauro montibus,omnia maritima loca, uſque ad Oceanum poſſederunt Britannicum. Filij Cham, Chus, & Meſraim, Füth, & Chanaan. Chus hodie ab Hebræis Aethiopia nuncupatur, Meſraim Aegyptus, Futh Libyes, a quo & Mauritaniæ fluuius, uſque in præſens Futh dicitur, omniſque circa eam regio Futhenſis nuncupatur. Modo tamen in una tantum climatis eius parte, antiquum Libyæ nomen reſidet, & reliqua terra uocatur Aphrica. Porro Chanaan obtinuit terram, quam Iudæi deinceps poſſederunt. Eiectis Chananeis,filij Chus,Saba & Euila, Sabatha,& Regina. Sabatacha,id eſt, Saba, a quo Sabæi. Euila Getuli in parte remotioris Aphricæ, eremo cohærentes. Sabatha, a quo Sabatheni, qui nunc Aſtauari nuncupantur. Regina uero, & Sabathaca paulatim antiqua uocabula perdiderunt,quæ nunc pro ueteribus habeantur ignoratur. Filij Regina & Saba Dadan,a quo hic Saba per ſin literam ſcribitur, ſupra uero per ſamech,diximus appellatos Sabæos. Interpretatur nunc ergo Saba, Arabia. Nam in ſeptuageſimoprimo pſalmo, ubi habemus reges Arabum & Saba munera offerunt, in Hebræo ſcriptum eſt reges Saba. Dadan genus eſt Aethiopiæ, in occidentali plaga. At uero Meſraim, genuit Ludim, & Anamim, & Laabim,Neptuim, & Petruſim, & Cesluim. De quibus egreſſi ſunt Philiſtijm, & Chapturim, exceptis Labaim, a quibus Libyes poſtea nominati ſunt, qui prius Phutei uocabantur, & Casloim, qui deinceps Philiſtijm appellati ſunt, quos nos corrupte Palæſtinos dicimus. Cæteræ ſex gentes ignotæ nobis ſunt, quia bello Aethiopico ſubuerſæ, uſque ad obliuionem præteritorum nominum peruenerunt. Poſſederunt autem terram Agazi, uſqꝫ ad extremos fines Aegypti. Chanaan autē genuit Sidonem primogenitum ſuum, & Ethæum, Iebuſæum, & Amorræum, Gergeſæum & Euæum, & Arachæum: Sinæum & Aradium Samarithen & Mathęum. De Chanaan primus natus eſt Sidon: a quo urbs in Phœnice Sidon uocatur. Arachæus,qui Archas cōdidit oppidū, in radicibus Libani ſitum. Aradij ſunt, qui Aradam inſulam poſſederunt, anguſto fretu Phœnicis littore ſeparatam. Samaria emiſſa nobilis Syriæ Cæles ciuitas, hanc Macedones, qui poſt ALEXANDRI mortem regnauerunt, Epiphaniam nuncupauerunt. Et fuit terminus Chananæorum a Sidone, donec ueniatur in Gerara, & uſque ad Gazam, pergentibus Sodomam & Gomorrham, & Adamam, & Seboim, uſque Letzem: quia cæteræ ciuitates, Sidon uidelicet, & Gerara,& Sodoma, & Gomorrha, & Adama, & Seboim notæ ſunt nominibus ſuis. Fiunt itaque omnes filij Cham,hoc eſt,medij filij Noe

quatuor, & nepotes quinque, ex uno eius filiò pronepotes duo, ex nepote uno fit eorum ſumma, undecim. Quibus enumeratis, hic reditur ad alium Cham, qui uocabatur Meſraim: & commemorantur quos genuit, non tanquam ſinguli homines, ſed nationes ſeptem, & de ſexta, uelut de ſexto filio, gens commemoratur exiſſe, quæ appellatur Philiſtijm: unde fiunt octo. Inde iterum ad Chanaan reditur, in quo filio maledictus eſt Cham, & quos genuit, undecim nominantur. Deinde uſque ad quos fines peruenerint commemoratis quibuſdam ciuitatibus dicitur: ac per hoc in filijs, nepotibuſque computatis, de progenie Cham triginta unus geniti referuntur. Sem uero tertio Noe filio, quinque fuerunt nati, qui uſque ad Oceanum ſeorſum habitant Aſiam, ab Eufrate facientes initium. Helam ſiquidem Helamitas, qui Perſarum ſunt principes, reliquit. Aſſur autem Ninum instituit ciuitatem, qui nunc Chaldæi uocantur. Arfaxat autem, Arfaxateos nominauit, cum princeps eorum eſſet. Aram uero Arameos inſtituit, quos Græci Siros appellant. Quos autem nunc Lidos uocant, Luth tunc Ludas nominauit. Aram uero filijs quatuor exiſtitentibus: his quidem inſtituit Traconitidem, & Damaſcum, quæ eſt Media Paleſtinæ, Syriæque coniuncta. Armeniam uero Otrus, Geter Bactrianos, Mes autem Meſaneos, quæ nunc Arax uocatur ab omnibus. Arfaxat autem filius fuit Sala, de quo natus eſt Heber, a quo Iudæos prius Hebræos uocauerunt. Heber autē Iectan genuit, & Falech: Iecta uero, qui filius fuit Heber, habuit filios Helmodat, Saleth, Aſormoth, Iare, Aduram, Vzal, Deda, Ebal, Abimael, Sapha, & Ophir, & Ebila, & Iobab. Iſti a flumine Cophenæ Indiæ, & poſita circa Syriæ loca quædā inhabitant. Hæ nanque generationes Sem. Sem uero cum centum eſſet annorum genuit Arfaxat, biennio poſt diluuium. Arfaxat uixit triginta quinque annis et genuit Sale: Sale quoque uixit triginta annis, & genuit Heber. Vixit autem Heber trigintaquatuor annis, & genuit Faſech.

De eo, quod Falech diuiſio interpretatur, quia in diebus eius diuiſio linguarum facta eſt, vt de ædificatione turris, & de eius Nembroth, ſeu quid de ea gentium ſapientes ſenſerint. Cap. XXVIII.

Iste autem Falech dictus eſt, quoniam ſecundum diuiſionem nationum natus eſt: Falech autem Hebræi diuiſionem uocant, quoniā dum unum hucuſque eſſet labium hominis, diuiſum eſt in plures ſcilicet linguas, & quæ hactenus uocabatur humana, deinceps exigente ſuperbia, diuerſa promeruit uocabula. Deo autem iubente ut creſcerent, & multiplicarentur poſt diluuium filij NOE, & ut diuerſam colentes faciem terrarum, abundantia fructuum potirentur: qui cum eſſent inerudíti, & ideo inobedientes fuerint, in calamitatibus incidentes, ſua grauiter peccata ſenſerunt. Et quia iuuentutis multitudine feruebant, & propria fortitudine non dei propitiatione, ſe bona habere credebant, appoſuerunt ut uoluntati DEI inobedientes fierent. Fecit autem eos elatos eſſe ad iniuriam dei,

dei, atque contemptum Nembroth filius Chus, qui fuit filius Cham, filij Noe. Qui cum eſſet audacior & manu fortiſſimus, ſuadebat eis, ut non domino aſcriberent, quia felicitas hominibus eueniret, ſed hæc propria hominum uirtute præberetur: ſolus ipſe præſumens homines a dei timore reuocare, & ſpem ſuam in propria uirtute reponere. Ob quam rem turrim ædificandam altiorem ſuadebat, ubi aqua non poſſet aſcendere, quæ etiam cœlum pertingeret. Multitudo autem prona erat, ut Nembroth præceptionibus obediret, putantes graue ſeruitium obſequi deo, & turrim ædificabant, in nullo ſua ſtudia deſerentes. Sumebat ergo altitudo facilitatem, & pluſquam ſperare quis poſſit. Multis itaque manibus fabricata, creſcebat. Vnde et legislator teſtatur dominum deſcendiſſe ad uidendam turrim, quam ædificabant filij Adam, dicens: Ecce unus populus & unum labium omnibus, cœperuntque hoc facere, nec deſiſtent a cogitationibus, donec eas opere compleant. Venite igitur deſcendamus & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unuſquiſque uocem proximi ſui: atque ita diuiſit eos dominus ex illo loco in uniuerſas terras. Et ceſſauerunt ædificare ciuitatem, & idcirco uocatum eſt nomen eius Babel: quia ibi confuſum eſt labium uniuerſæ terræ. Inde autem migrationes ubique agentes, & terram apprehendentes unuſquiſque felicem, quam deus unicuique diſtribuit: & ita omnis terra per eos completa eſt, mediterranea ſimul atque maritima. Quidam etiam nauibus tranſeuntes, inſulas habitauerunt. Vnde aliquæ gentes, ab inſtitutoribus poſitas appellationes hucuſque ſeruant: ſicuti ſuperius declaratum eſt. Quædam uero placita ſibi nomina immutauerunt. Diuiſiones autem linguarum ſeptuagintaduas fuiſſe hiſtoria declarat, non ut ſolummodo tot homines tunc fuiſſent, & non plures, ſed tot iam principes familiarum, ex filijs Noe procreatos oſtendit, qui populos & gentes condiderunt. Ait enim ſcriptura: Hæc familia Noe iuxta populos & nationes ſuas, ab hiſque diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium. De hac uero turri, diuerſiſque uocibus hominum, meminit & Sibylla dicens: Cum omnes homines unius uocis exiſterent, quidam turrim ædiſcauerunt excelſam, tanquam aſcenſuri per eam ad cœlum. Dij uero uentos immittentes euerterunt turrim, & uocem propriam unicuique partiti ſunt: & propterea Babyloniam uocari contigit ciuitatem. De campo uero qui uocatur Sennaar, in regione Babylonis, meminit Aetius ita dicens: Qui uero de ſacerdotibus ſunt erepti, Iouis ſacra ſumentes, in Sennaar Babylonis uenerunt. Igitur Nembroth filius Chus nepos Noe, de quo iam mentionem fecimus, ipſe cœpit potens eſſe in terra, & erat robuſtus uenator coram domino. Ab hoc exiuit prouerbium: Quaſi Nembroth robuſtus uenator coram dominno. Quod ſic intelligendum eſt: Gygantem iſtum contra dominum fuiſſe. Quod ſignificatur eo nomine, quod dicitur uenator, quaſi animarum deceptor, hominumque oppreſſor, & pro eo quod homines a cultu dei abſtrahebat, ſic nominatus eſt. Fuit autem principium regni eius Baby-

 lon,

lon, & Aracha, Achat, & Calenne, in terra Sennaar. Aracha autem hæc eſt Ediſſe ciuitas. Achat, quæ nunc dicitur Niſibin, Calennæ, poſtea uerſo nomine, a Seleuco rege dicta eſt Seleucia. Hic autem Nembroth, arripuit tyrannidem inſuetam, prior in populis regnauit & in Babylone. Apparet nanque hunc tyrannum fortiſſimum in eo regnaſſe loco, ubi linguæ ad confuſionem humanæ ſuperbiæ diuiſæ ſunt. Hunc etiam ſcripſiſſe aſtrologiam, atque geometriam, diuiſiones orbis feciſſe, Syri tradunt.

De eo, quod dictum eſt, de terra Sennaar exiſſe Aſſur, & ædificaſſe Niniuen. Cap. XXIX.

QVOD uero dictum eſt, de terra Sennaar, quæ pertinebat ad regnum Nembroth exiſſe Aſſur & ædificaſſe Niniuen, & alias, quas contexuit ciuitates legislator, longe poſtea factum eſt. Quod ex hac occaſione perſtrinxit, propter nobilitatem regni Aſſyriorum, quod mirabiliter dilatauit Ninus Beli filius, conditor Niniues ciuitatis magnæ, cuius ciuitatis nomen, ex illius nomine deriuatum eſt, ut a Nino Niniue uocaretur, Aſſur autem, unde Aſſyrij, non fuit in filijs Cham, ſed in filijs Sem reperitur, qui fuit Noe maximus filius. Vnde apparet de progenie Sem exortos fuiſſe, qui poſtea regnum gygantis illius obtineret, & inde procederent, atque alias conderent ciuitates.

Quid eſt, quod peccante Cham, filius eius Chanaan ſententiam vltionis accepit. Cap. XXX.

QVID eſt quod peccauit Cham, filius eius Chanaan ſententiam ultionis accepit? Quid eſt q̃d non in ſe, ſed in poſteritate percutitur, niſi quod reproborum nequitiæ, hic quidem multæ proficiunt, ſed in poſterum feriuntur? Seu quia prophetauit terram Chanaan eiectis inde Chananæis & debellatis, accepturos fuiſſe filios Iſrael, qui uenerunt de ſemine Sem, intuens & præuidens quod longe fuerat poſt futurum.

Quomodo intelligendum ſit: Dilatet deus Iafeth, & inhabitet in tabernaculis Sem. Cap. XXXI.

DILATET deus Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem. Quanquam enim ſit deus omnium gentium, quodammodo tamen proprio uocabulo & in ipſis iam gentibus dicitur deus Iſrael. Et hoc unde factum eſt, niſi ex benedictione Iafeth. In populo enim gentium totum orbem terrarum occupauit eccleſia. Hoc prorſus pronuntiabatur, cum diceretur: Dilatet deus Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem. Sem quippe, de cuius ſemine incarnatus eſt Chriſtus, interpretatur nominator. Quid autem nominatius Chriſto eſt, cuius nomen ubique iam flagrat, ita ut per Cantica Canticorum etiam in ſe præcedente prophetia, unguento comparetur effuſo? In cuius domibus, id eſt, eccleſijs, habitat gentium latitudo, nam Iafeth latitudo interpretatur: Ecce quomodo deus dilatet Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem, id eſt, in eccleſijs, quas filij prophetarum apoſtoli cõſtruxerunt, ſecũdum q̃d Paulus apoſtolus fidelibus ex gentibus ait:

Qui

Qui eratis illo tempore ſine Chriſto, alienati a ſocietate Iſrael, & peregrini teſtamentorum & promiſſionis ſpem non habentes, & ſine deo in hoc mundo. Per hæc uerba oſtenditur, quod nõdum habitat Iafeth in domibus Sem ſed paulopoſt: quemadmodum concludat, aduertamus. Igitur iam, inquit, non eſtis hoſpites & peregrini, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei, ſuperædificati ſupra fundamentum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exiſtente Chriſto Ieſu.

De eo quod ſcriptum eſt: de Sem nati ſunt patre omnium filiorum Heber fratre Iafeth maiore. Cap. XXXII.

DE Sem quoq; nati ſunt patre omnium filiorꝫ Heber fratre Iafeth maiore. Hinc iam cœpit texere progeniẽ Sem, maioris filij Noe: quoniam a minore inchoauerat Iafeth, ac ſic demũ peruenerat ad Sem. Habetur enim aliquid difficultatis in ipſo narrationis exordio, cum dicit: De Sem autem nati ſunt patre omnium Heber, fratre Iafeth maiore. Ordo uerborum eſt, ex Sem natus eſt Heber: qui Sem pater eſt omnium filiorum Sem. Sem ergo patriarcham intelligi uoluit omnium qui de ſtirpe eius exorti ſunt: quos cõmemoraturus eſt, ſiue ſint filij, ſiue nepotes, ſeu pronepotes. Scimus nanq; Heber non filium fuiſſe Sem, ſed abnepotem eius. Nec enim ſine cauſa, prętermiſſis filijs, introducitur Heber abnepos eius: niſi quod in progenie filiorum Noe hic reperitur, placens deo, qui non cum filijs ſuperbiæ conſpirauerat ad ædificandam turrim ob iniuriam dei, pertinentium ad ciuitatem impiorum, qui merito iniuriam confuſionis ſuæ paſſi ſunt in perditione linguæ propriæ. Ob quam cauſam per uniuerſum diſperſi ſunt orbem, relicto opere quod ſummo ſtudio accelerare feſtinabant. In huius autem Heber domo, quoniam immunis a pœna terrigenarum ſuperbientium extitit, priſca remanſit lingua, quæ prius humana, quia omnibus erat cõmunis: poſtea uero ab eius nomine nuncupata eſt Hebræa ad diſtinctionem cæterarum. Quę per ſucceſſiones peruenit ad Abraham, ac ſic per patriarchas, qui ex ſtirpe Abraham ſunt propagati, profuſa eſt in populum dei. Attamen nec Heber, nec ipſe pater Abraham, in omnem progeniem ſuam, hanc diffundere ualuerunt: ſed in eos qui ad ciuitatem dei pertinere uidebantur: de quibus ſecundum carnem natus eſt Chriſtus.

Quum non fiat commemoratio in Geneſi à Noe vſque ad Abraham, vtrum aliquis iuſtorum fuerit. Cap. XXXIII.

BEnedictis igitur duobus filijs Noe, atq; uno in medio eorꝫ maledicto: deinceps uſq; ad Abraham, de iuſtorum aliquorꝫ, qui pie dominum colerẽt, commemoratione ſilentium eſt. Veruntamen, utrum ciuitas piorum non fuerit, an latuerit, an potius permanſerit in duobus filijs Noe, qui benedicti ſunt, eorumque poſteris, impia uero in eo qui maledictus eſt, atq; eius progenie ubi etiam exortus eſt gygas uenator contra dominum, non eſt dijudicatio facilis. Fortaſſe enim quod profecto eſt credibilius, & in filijs duorꝫ illorum iam tunc antequam Babylonia

cœpiſſet inſtitui, fuerunt contemptores dei, & in filijs Cham cultores dei. Vtrunq; tamen hominum genus, terris nunquam defuiſſe credendum eſt. Quamobrem ſicut lingua una cum eſſet omnium, non ideo filij peſtilentię defuerunt, nam & ante diluuium una erat lingua, & tamen omnes pręter unam Noe iuſti domum, deleri diluuio meruerunt: ita poſt diluuium, nec iuſtos defuiſſe crediderim. Sed ſi omnes commemorarentur nimis longum fieret, et eſſe: hæc hiſtorica magis diligentia, quam prophetica prouidentia. Illa itaque exequitur literarum ſacrarum ſcriptor: uel per eum dei ſpiritus: quibus non ſolum narrentur præterita, uerumetiam pronuntientur futura, quæ tamen pertinent ad ciuitatem dei. Omiſſis ergo cæteris filijs Noe, ad hanc rem non pertinentibus: illi connectuntur in ordine generationum, per quos poſſit ad Abraham perueniri: ſicut illi connectebantur ante diluuium per quos perueniretur ad Noe generationes: quæ propagatæ ſunt ex illo Adam filio, qui eſt appellatus Seth.

Quomodo intelligendum ſit deſcendiſſe dominum, & nec deſiſtent à cogitationibus ſuis donec eas opere compleant, & qualiter ex tribus filijs Noe per terras LXXII. linguæ eſſe cœperunt. Cap. XXXIIII.

MOuet ergo quoſdam hoc quod legitur: Deſcẽdit dominus, ut uideret ciuitatem, cum non loco moueatur deus, qui ſemper eſt ubique totus. Quod ita intelligendum eſt: Deſcendit dominus uidere ciuitatem & turrim quam ędificabãt filij Adam, hoc eſt, non filij dei, ſed filij hominum, id eſt illa ſocietas, ſecundũ hominem uiuens, quam terrenam dicimus ciuitatem. Deus autem non localiter deſcendit, cum ſit ubiq; totus, & oĩa impleat, ſed deſcendere dicitur in terram, quando præter uſitatum naturæ curſum, mirabiliter operatur. Nec diſcit uidendo aliquid ad tempus, qui ignorare poteſt nihil, mentę cuiuſpiam conceptum. Dicitur enim ad tempus uidere & cognoſcere, eo q̃d uideri quod reprobat, et cognoſci faciat. Ciuitas nanq; illa non ſic uidebatur, q̃modo eam deus uideri fecit quando ſibi quantum diſpliceret oſtendit, quamuis poſſit intelligi deus ad illam ciuitatem deſcendiſſe, quia deſcenderunt angeli eius in quibus habitat, quia per angelos deſcendebat, qui in angelis deſcendentibus erat. Et non ait: Venite & deſcendentes confundite; ſed confundamus ibi linguam eorũ, oſtendens ita ſe operari per miniſtros ſuos, ut ſint etiam ipſi cooperatores dei. Illud ſane quod dictum eſt, nec deſiſtent a cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant, non eſt dictum confirmando, ſed tanquam interrogando, ſicut ſolet a comminantibus dici. Sic ergo accipiendum eſt, tanquam dixerit: Nonne omnia deficient ex illis, quæ conati ſunt facere? Sed ſi ita dicatur: non exprimitur comminanter, quoniam uoce pronuntiantis non poſſumus ſcribere. Venite igitur deſcendamus & confundamus ibi linguas eorũ ut non audiat unuſquiſq; uocem proximi ſui. Atq; ita diuiſit eos dñs ex illo loco, in uniuerſas terras. Et ceſſauerũt ædificare ciuitatẽ, & idcirco uocatum eſt nomen Babel, quia ibi confuſum eſt labium uniuerſæ terræ, & inde

diſperſit

diſperſit eos dominus ſuper faciem cunctarũ regionum. Merito autem malus punitur affectus, etiam cui non ſuccedit effectus. Genus uero ipſius pœnæ quale fuit? Quoniam dominatio imperantis in lingua eſt, ibi eſt damnata ſuperbia, ut non intelligeret iubens homini, qui noluit intelligere ut obediret deo iubenti: ſicq; illa conſpiratio diſſoluta eſt, cum quiſque ab eo, quem nõ intelligebat, abcederet: nec ſe, niſi ei, cum quo loqui poterat, aggregaret. Et per linguas diuiſæ ſunt gẽtes, diſperſæq; per terras, ſicut deo placuit, qui hoc modis occultis, nobiſq; incomprehẽſibilibus fecit. Ex illis igitur tribus hominibus Noe filijs LXXII. linguæ per terras eſſe cœperũt, quæ creſcendo ad inſulas peruenerũt. Auctus autem eſt numerus gentium, multo amplius, quam linguarum.

De numero annorum à diluuio uſq; ad natiuitatem Abrahæ, & quod aliter Ioſephus atq; LXX. interpretes, ſiue Euſebius ſentiant, quàm in Hebraica ueritate contineatur. Cap. XXXV.

IGitur ut ſupra memorare cœpimus; ſeries annorum a diluuio, uſq; ad natiuitatem Abrahæ ita continetur. Sem C. erat annorum quando genuit Arfaxat, biennio poſt diluuium. Porro Arfaxat cum eſſet XXX. annorum, genuit Sale. Sale quoque XXX. ætatis ſuæ anno, genuit Heber. Heber autem cum XXXIIII. annorũ eſſet, genuit Falech. Falech quoque uixit annis XXX. & genuit Reu. Reu uero uixit annis XXXV. & genuit Saruch. Saruch autem uixit annis XXX. & genuit Nachor: & Nachor uixit XXVIII. annis, & genuit Tharam. Thara uero cum LXX. eſſet annorũ, genuit Abram, & Nachor, & Aran. Ergo a natiuitate Abrahæ, qui X. fuit a Noe, ſicut nunc declaratum eſt, ſupputa per ſingulas ætates, numerum annorum ab ortu uniuſcuiuſque patris, uſque ad ortum ſubſequentis filij, & inuenies CCXCII. annos, id eſt, a natiuitate Abrahæ uſque ad diluuium. Quamuis beatus Hieronymus in Chronico Euſebij, atq; Oroſius in prima fronte ſuorum librorum, a quibus etiam Ioſephus non longe exorbitat, aliter ſentiãt in numero annorũ, dicentes a natiuitate Abrahæ uſq; ad totius orbis diluuiũ, inueniri ſupputando retrorſum annos DCCCC. XLII. Igitur mundi ſecunda ita ſe habuit ætas, ut prænotatum eſt, quantum ad noſtræ paruitatis notitiam ex antiquorum authoritate peruenire potuit, quam ætatem pueritiam nominãt.

Quomodo Thara cum Abraham & Loth & Aram exierit de Chaldæa, & venerit in terram Chanaan. Cap. XXXVI.

IGitur Thara tulit Abram filium ſuum, & Loth filium Aran filij ſui, & Sarai nurum ſuam, uxorem Abram filij ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, ut iret in terram Chanaan: ueneruntq; uſq; ad Aran, & habitauerunt ibi. Porro Ioſephus, Vr ciuitatem Chaldæorũ eſſe dicit. Ex qua Thara profectus eſt cum familia domus ſuæ, & uenit in Aran, quod alia translatio ſolet nominare Charra. Hieronymus autem hunc hiſtorię locum ita explanat, ſcilicet de morte Aran, ante obitum patris atque de Vr Chaldæorum. Mortuus eſt Aran ante Tharam patrẽ ſuum in terra natiuitatis

ſuæ,

ſuæ, in Vr Chaldæorum. Pro eo quod legimus in terra natiuitatis ſuæ in Vr Chaldæorum in Hebræo habetur: in Vr ceſtim, id eſt, in igni Chaldęorum. Tradunt autē Hebræi ex hac occaſione iſtiuſmodi fabulam, ꝙ Abraham in ignem miſſus ſit, quia ignem adorare noluerit, & ꝙ Babylonio uallatus incendio, dei auxilio liberatus, de idololatriæ igni profugerit. Quod uero in ſequētibus ſcribitur egreſſum eſſe Tharā cum ſobole ſua de regione Chaldęorum, pro eo quod in Hebræo habetur de Vr, hoc eſt, de incendio Chaldæorum, & hoc eſt quod nunc dicitur: mortuus eſt Aran ante conſpectum Tharæ patris ſui in terra natiuitatis ſuæ, in igne Chaldæorum: quod uidelicet ignem nolens adorare, igni conſumptus ſit.

Poſt mortem Tharæ patris Abraham, quod legitur dixiſſe dominum ad Abrahā: Exi de terra tua, & de cognatione tua, &c. cum prius cum patre egreſſus ſit ex ea, & de Nachor fratre Abraham, & ea quæ ad hanc rationem pertinent. Cap. XXXVII.

QVod uero commemorata morte Tharæ patris Abraham, deinde legitur: & dixit dominus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui, &cæ. Hinc beatus Stephanus in Actibus apoſtolorum cum iſta narraret, inter cætera ſic ait: Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ, cum eſſet in Meſopotamia prius q̃ habitaret in Charra, & ait ad illum: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, ſecundū hæc uerba Stephani, non poſt mortem patris eius locutus eſt deus Abrahæ, qui utiq; in Charra mortuus eſt, ubi cum illo & ipſe filius habitauit. Sed prius q̃ habitaret in eadem ciuitate. i. cum eſſet in Meſopotamia, iam ergo exierat a Chaldęis. Quod itaq; adiungit Stephanus: Tunc Abraham egreſſus eſt de terra Chaldæorꝫ & habitauit in Charra, non q̇d ſit factum poſteaq̃ locutus eſt illi deus, neq; em̃ poſt illa dei uerba egreſſus eſt de terra Chaldęorꝫ, cum dicat ei locutum dominum eſſe in Meſopotamia, ſed ad totum illud tempus pertinet q̇d ait: Tunc. i. ex quo egreſſus eſt a Chaldęis, & habitauit in Charra. Item quod ſequitur: Et inde poſtq̃ mortuus eſt pater eius, collocauit illum in terra hac, in qua nunc uos habitatis & patres ueſtri, non ait: Poſtq̃ mortuus eſt pater eius exijt de Charra, ſed inde hic eum collocauit, poſtq̃ mortuus eſt pater eius. Intelligendum eſt igitur locutum dñm fuiſſe ad Abraham cum eſſet in Meſopotamia, priusq̃ habitaret in Charra, ſed eum in Charran perueniſſe cum patre, retento apud ſe pręcepto dñi, & inde exiſſe ſeptuageſimo quinto anno, patris autem ſui centeſimo quadrageſimo & quinto. Collocationē uero eius in terra Chanaan non profectionem de Charra poſt mortem patris eius, factā eſſe dicit: quia iam mortuus erat pater eius, quando emit terram cuius iam ſuę rei cœpit eſſe poſſeſſor: Quod aũt iam in Meſopotamia conſtituto, hoc eſt, iam egreſſo de terra Chaldæorꝫ dicit dñs: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, et de domo patris tui: nō ut corpus inde eijceret q̇d iam fecerat, ſed animum auelleret dicit. Non em̃ inde exierat animo, ſed ſpe redeundi & deſiderio tenebatur. Quæ ſpes & deſiderium deo iubente

atq;

atque adiuuante, & illo obediente fuerant amputanda. Non ſane incredibiliter exiſtimatur, cum poſtea ſecutus eſſet Nachor patrem ſuum, tūc Abraham præceptum domini impleſſe, ut cum Sara coniuge ſua, & Loth filio fratris ſui exiret de Charra. Narratur enim in locis ſuperioribus, quemadmodum Thara cum ſuis regionem reliquerit Chaldæorum, & uenerit in Meſopotamiam & habitauerit Maran. Tacetur autem de uno eius filio, qui uocatur Nachor, tanquam eum non duxerit ſecum. Sed inuenimus poſtea, cum ſeruum ſuum mitteret Abraham ad accipiendam uxorē filio ſuo Iſaac, ita ſcriptum eſſe. Et accepit puer decem camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis dn̄i ſui ſecum, & exurgens profectus eſt in Meſopotamiam in ciuitatē Nachor. Iſto & alijs ſacræ huius hiſtoriæ teſtimonijs oſtenditur: etiam Nachor exiſſe de regione Chaldæorum, ſedeſque conſtituiſſe in Meſopotamia, ubi cum patre ſuo habitauerat Abraham. Cur ergo eum ſcriptura non commemorauit, quando ex gente Chaldæa cum ſuis profectus eſt Thara, & habitauit in Meſopotamia: ubi non ſolum Abraham filius eius, uerumetiam Sara nurus, & Loth nepos eius commemorantur, quod eos duxerit ſecum, niſi forte quod a paterna & fraterna pietate deſciuerat, & ſuperſtitioni adhæſerat Chaldæorum: & poſtea inde ſiue pœnitendo, ſiue perſecutionem paſſus (quod ſupectius habetur) & ipſe migrauerit? Et facti ſunt omnes dies Tharæ ducentorum quinque annorum, & mortuus eſt in Aran. Non ſic accipiendum eſt quaſi omnes hos dies ibi egerit: ſed quia omnes dies uitæ ſuę, qui fuerunt anni ducenti quinque, ibi compleuerit. Ignoratur autem quot annis uixerit Thara in Charra, quoniam nō legitur quoto anno uitæ ſuæ in Charram uenerit. Et abſurdum eſt exiſtimare, in iſta ſerie generationum, ubi diligenter cōmemoratur, quot annis quiſque uixerit, huius ſolius numerꝫ annorꝫ uitæ non commemoratum eſſe.

Cum aliquorum vitę adnumerantur anni, cur aliorum taceantur in Geneſi. Cap. XXXVIII.

QVod enim quorundam quos eadem ſcriptura commemorat, taceantur anni, cum aliorum adnumerentur, quæri ſolet. Quibus eſt reſpōdendum, quoniam non ſunt in eo ordine, in quo temporum dinumeratio deceſſione gignentium, & genitorum ſucceſſione contexitur: ob hanc cauſam eorum uitæ non adnumerari annos. Iſte autem ordo qui dirigitur ab Adam uſque ad Noe, & inde uſque ad Abraham: ſine numero annorum neminem continet.

Pater Melchę, ipſe eſt pater Ieſcę, vel quę fuit Ieſca. Cap. XXXIX.

IGitur quod in Geneſi legitur, pater Melchę, ipſe eſt pater Ieſcę, uel quæ fuit Ieſca: ita intelligendum eſt: Thara genuit Abraham, & Nachor, & Aran. Aran uero genuit Loth, & Melcham, & Sarai cognomento Ieſcam, & acceperunt uxores, Abraham Sarai, & Nachor Melcham. Nec dum uero inter patruos, & fratrū filios, nuptiæ lege prohibitę ſunt.

Quomodo Sara cū à Pharaone rapta fuerit, ab eó violata eſſe non credatur. Cap. XL.

Queri-

Q Væritur quomodo Sara cum a Pharaone rapta fuerit, ab eo uiolata eſſe non credatur, niſi quia iuxta librum Heſter, quæcunque mulierum placuiſſet regi apud ueteres, ſex menſibus ungue batur oleo myrteo, & ſex menſibus in pigmentis uarijs erat, & curationibus fœminarum, & tunc demum ingrediebatur ad regem. Atque ita poteſt fieri, ut Sara poſtquam placuerat regi, & dum per annū eius præparabatur introitus ad regem, quod interim Abrahæ Pharao multa donauerit, & Pharao poſtea percuſſus ſit a domino, illa adhuc intacta ab eius cō cubitu permanente.

Qui ſint expediti, quos Abraham numeraſſe legitur. Cap. XLI.

Q Væritur etiam qui ſint expediti, de quibus in Geneſi dicitur: Numerauit expeditos uernaculos ſuos. Expeditos dixit iuuenes ad bellum promptos, & qui non fuerunt uxorati. De quibus in ſequentibus dixit: Exceptis his quę comederent iuuenes. Et perſecutus eſt eos uſq; ad Dan. Dan Phœnicis oppidum eſt, quod nunc Peneas dicitur, ubi unus de fontibus Iordanis oritur, qui dicitur Dan, alter uero Ior: & his duobus fontibus, qui non procul a ſe diſtāt, in unum riuulū fœderatis, Iordanis appellatur. Ergo ſicut ex duobus fontibus unus fluuius: ita ex nominibus duobus una appellatio procreatur.

Quis Melchiſedech ſit rex Salem qui ab Abraham decimas accepit. Cap. XLII.

M Elchiſedech rex Salem, protulit panes & uinum Abrahæ. Erat autem ſacerdos dei altiſſimi, benedixitque illi. Tradunt quoque hunc eſſe Sem, primum filium Noe, qui mutato nomine nūcupatus ſit Melchiſedech: quod in noſtra lingua interpretatur rex iuſtitiæ: & eo tempore quo ortus eſt Abraham habuiſſe ætatis annos CCC. XC. qui ita ſupputantur. Poſt diluuium anno ſecundo cum C. eſſet annorum Sem, genuit Arſaxath. Poſt cuius ortum uixit annis D. hoc eſt, ſimul DC. Arſaxath annos natus XXXV. genuit Sale. Qui & ipſe tricenarius procreauit Heber: quem XXXIIII. annorum legimus genuiſſe Phalech. Rurſum expletis annis XXX. genuit Reu. Qui & ipſe poſt XXX. & V. natiuitatis ſuę annum, edidit Seruech. De quo cum ad XXX. perueniſſet annos, ortus eſt Nachor. Qui XXIX. annorꝝ genuit Tharam, quém legimus quod ſeptuagenarius genuerit Abraham, & Nachor, et Arāt. Supputa per ſingulas ætates annorum numerum, & inuenies ab ortu Sem, uſq; ad generationem Abraham, CCC.XC. annos. Mortuus eſt autem Abraham C. & LXXV. ætatis ſuę anno. Ratione deducta, inuenitur Sem, abnepotem ſuum Abraham ſuperuixiſſe annos XXXV. ſimulque de hoc tradunt uſque ad ſacerdotium Aaron, omnes primogenitos fuiſſe ſacerdotes, & deo uictimas immolaſſe, & hæc eſſe primogenita, quæ Eſau fratri ſuo uendiderit Iacob. Nec eſſe mirum, ſi Melchiſedech uictori Abraham obuiam proceſſerit, & in refectionē tam ipſius quam pugnatorꝝ eius panem uinumq;

pro-

protulerit, et benedixerit ei,cum abnepoti ſuo hoc iure deberet, & decimas prædæ atque uictoriæ acceperit ab eo, ſiue quod habetur ambiguum, an ipſe dederit ei decimas ſubſtantiæ ſuæ, & habitam largitatem oſtenderit in nepotem. Vtrunque enim intelligi poteſt, & iuxta Hebraicum, & iuxta LXX. interpretes: quod & ipſe acceperit decimas ſpoliorum, & Abrahæ dederit decimas ſubſtantiæ ſuæ: Quanquam Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos apertiſſime diffiniat,non Abraham ſuſcepiſſe a Melchiſedech decimas diuitiarum eius,ſed de ſpolijs hoſtium, partem accepiſſe pontificem. Salem autem non ut Ioſephus,& noſtrorum omnes arbitrabātur eſſe Hieruſalem,nomen ex Græco, Hebræoq; compoſitum,quod abſurdum eſſe peregrinæ linguæ mixtura demonſtrat: ſed oppidum iuxta Scythopolim, quod uſq; hodie appellatur Salem. Oſtēditur ibi palatium Melchiſedech, & ex magnitudine ruinarum ueteris operis oſtendens magnificentiam. De quo in exteriore quoq; parte Geneſeos ſcriptū eſt: Venit Iacob in ſochot, id eſt,in tabernacula,& fecit ſibi ibi domos atq; tentoria, & tranſiuit in Salem ciuitatem regionis Sychem,quæ eſt in terra Chanaan.Conſiderandum quoq; eſt,quod Abrahæ a cæde hoſtiū reuertenti(quos perſecutus eſt uſq; Dan,quæ hodie Paneas appellatur)non de uia Hieruſalem, ſed de oppido metropolis Sychem iter fuerit.De quo in Euangelio quoq; legimus: Erat autem Iohannes baptizās in Enon iuxta Salim,quia aquæ multæ erant ibi. Nec refert utrum Salem,an Salim nominetur,cum eiſdem uocalibus in medio literis per raro utantur Hebræi,& pro uoluntate lectorum,ac uarietate regionum,eadem uerba,diuerſis ſonis atq; accentibus proferantur.Apoſtolus quoq; hunc Melchiſedech dicit eſſe ſine patre, ſine matre,ſine genealogia.Quod ideo dixit:quia genealogiā eius ſancta ſcriptura nō narrat,uel quia ſecundum legalem traditionem,non offerebat hoſtias, quas dominus ſacerdotibus Leuitici generis, immolare præceperat,ſiue quia ex tribu Leui,nec patrem habuit,nec matrem:ſicut præmiſſum eſt.

NE TIBI FVCVM FACERE VIDEAMVR, candide Lector,ingenue fatemur,hic inter primum & ſecundum librum vtrinque aliqua deſiderari:nulla ſane noſtra vel incuria vel ſtudio: ſed exēplaris, ex quo hæc cum aliud correctius non ſuppeteret deſcripſimus,vitio. De quibus tamen non eſt quod magnopere labores,cum huiuſmodi fere ſint illa, vt ex ſacrorum bibliorum lectione abunde conſtare tibi queant.

C FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI PRIORIS, in quo ab initio mundi uſque ad Natiuitatem Chriſti continua ac compendiaria quædam rerum geſtarum texitur hiſtoria,

LIBER II.

De Ioſeph in Aegypto exaltatione,& quam ob cauſam filij Iſrael inde diſceſſerint,ethnicorumque hiſtoriographorum partim imperfecta, partim falſa narratio. Cap. I.

DE HOC AVTEM NOSTRO Ioſeph, ethnici etiam hiſtoriographi aliqua ſcripſerunt. Pompeius enim hiſtoricus, eiuſque breuiator Iuſtinus, inter cętera ſic ait: Minimus ætate inter fratres Ioſeph fuit. Cuius excellens ingenium fratres ueriti, interceptũ peregrinis mercatoribus uendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cum * magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, in breui ipſi regi percharus fuit. * Alias magnifica.
Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat & ſomniorum primus intelligentiam condidit,nihilque diuini iuris,humanique ei incognitum uidebatur: adeo, ut etiam agrorum ſterilitatem futuram,ante multos annos proſpiciens, fruges congregaſſet, tantaque experimenta eius fuerint, ut non ab homine, ſed a deo reſponſa uiderentur. Filius Ioſeph Moſes fuit, quem præter paternæ ſcientiæ hæreditatem,etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptij cum ſcabiem & uitiliginem paterentur, reſponſo moniti, eum cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Aegypti pellunt. Hæc Iuſtinus. Sed quoniam hæc idem Moſes,quem iſti ſapientem,ſcientemque fuiſſe atteſtantur,plenius,ueriuſque tam per ſe,q̃ per ſuos quæ geſta ſunt cõſcripſit: primum fide eius atque authoritate quam etiam iſti probant, horum ignorantia eſt ſupplenda. Dehinc ſacerdotum Aegyptiorum fallax malitia cõfutanda eſt, qui uel aſtu(quod manifeſtius eſt)euidentẽ iram, miſericordiamque ueri dei memoriæ ſubtrahere conati ſunt, particulatim expoſitione confuſa,ne in cõtumeliam idolorum ſuorum, eum colendum merito oſtenderent,cuius conſilio adnuntiata hæc mala, & auxilio euitata docuiſſent, uel forte,ut indulgentius accipiamus, obliti ſunt. Illius enim noſtri Ioſeph,qui fuit ueri dei ſeruus, & pro creatura domini ſui, pie,intenteque ſolicitus prouiſione, ipſi abundant frugibus quaſi ſacerdotes. Sed quia falſi ſacerdotes erant, cum cæteris eſurientibus non dolebant. Enimuero cui placet, obliuiſcitur: cui dolet, meminit: quanquam huius temporis argumentum hiſtorijs, faſtiſque reticentibus, ipſa ſibi terra Aegypti teſtis pronuntiat, quæ tunc redacta in poteſtatem regiam, reſtitutaque cultoribus ſuis, ex omni fructu ſuo uſque nunc quintæ partis inceſſabile uectigal exoluit. Fuit itaque hęc fames magna,

gna, ſub rege Aegyptiorum Diopolita, cui nomen erat Amoſes. Quo tempore Baleus Aſſyrios, Argiuos Apis regebat. Fuerunt autem ante annos ſeptem præcedentes alij ſeptem ubertatis anni, quorum affluentiam tanto negligentius perituram, quanto uberius natam, Ioſeph noſter ſolertia ſua collegit & condidit, totamque Aegyptum conſeruauit: acquiſiuit uniuerſam Pharaoni pecuniam, & deo gloriam reddens, diſpenſatione iuſtiſſima cui uectigal, uectigal: cui honorem, honorem: omniumq; pecora, terras, cenſuſque collegit. Semina etiam ſub taxatione ſtatuta eis tribuit, ut terram Aegypti, quam emerat, exoluerent: & quintam partem de fructibus regi darent.

Patriarchę Iacob luculentum de CHRISTI aduentu vaticinium. Et quo tempore Græcia frugibus vti cœperit. Cap. II.

ASſyriorum X. Altadas regnat annis XXXII. A natiuitate Abrahæ CCCXV. erat annus: & repromiſſionis CCXL. Sycioniorũ X. Eratus. Quartus Argis, Argus regnat. Aegyptijs XVIII. Dinaſtia. Amoſes tunc primus Diapolitanorum regnabat. Iacob autem cum CXLVII. ætatis ſuę annum duceret, prophetans de CHRISTO, & de gentium uocatione, dicens in benedictione Iudæ: Nõ deficiet princeps ex Iuda, et dux de fœmoribus eius, donec ueniãt quę repoſita ſunt ei, et ipſe erit expectatio gentiũ. Moriturus, filios ſuos & nepotes ex Ioſeph benedixit, & obijt in Aegypto. Cuius cadauer Ioſeph cum magno honore reuocat in terram Chanaan. Ergo regnante Argo, cœpit uti frugibus Græcia, & habere ſegetes in agricultura, delatis aliunde ſeminibus. Argus quoque ſuum poſt obitum, deus habitus eſt, templo et ſacrificijs honoratus, qui honor eo regnante ante illum delatus eſt homini priuato, & fulminato cuidam Gyro, eo quod primus ad aratrum boues iunxerit. Eo itaque tempore Sparta condita, a Spartato filio Phoronei.

De obitu Ioſeph, & ſubſecuta mox filiorũ Iſrael afflictione. Cap. III.

ASſyriorum XI. Manitus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCXLVII. erat annus: repromiſſionis autem CCLXXII. Sycioniorum XI. Plemneus, Aegyptiorum Ammenophis, cui Necges ſuccedit. Igitur his regnãtibus, Ioſeph moritur. Poſt cuius mortẽ populus dei mirabiliter creſcẽs, tranquille prius manſit, donec morerentur, quibus Ioſeph notus fuit. Deinde quia inuidebatur eius incrementis, erantq; ſuſpecta, Aegyptij Hebręos ſeruitute deprimũt: quam ſeruitutem duriſſimam annis CXLIIII. ſuſtinẽt, quouſq; diuinitus liberarentur. Fiunt autem omnes anni, quos Hebræi in Aegypto fecerunt CCXV. qui ab eo tempore computãtur, ex quo Iacob cum filijs ſuis deſcendit in Aegyptum. Ergo ſecũdum opinionem quorundam, his temporibus Prometheus fuit: a quo homines de luto factos eſſe commemorant. Et reuera cum ſapiens eſſet, feritatem eorum & nimiam imperitiam ad humanitatem & ſcientiam tranſfigurabat, nec tamen qui eius tempore fuerint ſapientes, oſtenditur.

Callithias primus Argis ſacerdotio functus. Quo tempore & Atlas aſtrologus inſignis fuit. Cap. IIII.

ASſyriorum XII. Machaleus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCLXXVII. repromiſſionis autem annus CCCII. erat: Argis V. Criaſus regnat. Primus quippe ſub eo Argis ſacerdotio functus eſt Callithias Pirãtis filius. Sycioniorum XII. rex Orthopolis, Aegyptiorum Nuſpharmithos, cui ſuccedit Tumoſis. His enim temporibus, Atlas frater Promethei, præcipuus aſtrologus fuit. Qui ob eruditionem diſciplinæ, cœlum etiam ſuſtinere dictus eſt. Euripides autem, montem eſſe eum altiſſimum affirmat, qui Athlas uocatur.

Syria vnde nomen ſortita. Cap. V.

ASſyriorum Iphræus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCCVII. repromiſſionis autem CCCXXII. Aegyptiorum Amenopis. Hic eſt Amenopis, quem quidã Menonem putant, lapidem loquentem. Quibus regnantibus Syrus fuiſſe perhibetur indigena: ex cuius uocabulo Syria nuncupata eſt. Aethiopes etiam tunc ab Indo flumine conſurgentes, iuxta Aegyptum conſederunt.

Quo tempore & quibus coætaneis Moſes Aegyptiorum philoſophiam didicerit. Cap. VI.

ASſyriorum quartuſdecimus Mamilus, annis triginta. A natiuitate Abrahæ quadringenteſimus uiceſimuſſeptimus, repromiſſionis uero trecenteſimus quinquageſimuſſecundus: Argis, ſextus rex Phorbas, Aegyptiorum autem Orus. His enim regnantibus Moſes adoleſcens, omnem philoſophiam Aegyptiorum didicit. Epidaurus itaque ciuitas condita eſt. Primus quippe Emon regnauit in Theſſalia. Phorbas Rodum obtinuit. Hercules, ut fertur, Anthæum luctæ uicit certamine. Trochilus primus iunxiſſe quadrigam, Xantus Triopalesbum condidit, Cidon regnauit in Creta. Quidã uero ſcribunt Prometheum & Phiemetheum atque Athlantem fratrem Promethei & Argum cunctacernentem, & Io filiam Promethei his fuiſſe temporibus, alij uero ętate Cecropis, nonnulli ante Cecropem, annis ſexaginta aut nongentis.

Quibus temporibus Athenienſium regnum cœperit. Et de Athenarum appellatione deorum Neptuni & Mineruæ contentio. Cap. VII.

ASſyriorum quintuſdecimus Sparetus, annis quadraginta. A natiuitate Abrahæ quadringenteſimus quinquageſimuſſeptimus, repromiſſionis uero trecenteſimus octogeſimuſſecundus erat annus. Sycioniorũ tertiuſdecimus Marathius, Argis ſeptimus Triopas regnat. Aegyptiorum Aceneres. His temporibus Athenienſis regni principium fuit. Primus enim Cecrops, qui & Difies in Acta, quæ nunc Attica uocatur, regnauit annis quinquaginta. A Cecrope autem, uſque ad primam Olympiadem numerantur reges quatuordecim. Principes uero, quos mors tantum finiebat, duodecim: ſub quibus apud Græcos multa miranda narrantur accidiſſe. Dicebatur autem Cecrops Difies, ſiue ob longitudinem corporis, ſiue ob id, quod cum Aegyptius eſſet, utranque

linguam

linguam ſciebat. Hic autem Cecrops, in Euboea Athenas, quam & Diadas uocant, condidit: quam urbem Euboici Corcomenon appellauerunt. Deorum nanq; iudicium, Neptuni & Mineruæ, de contentione regionis apud Cecropem actum fuiſſe confingitur hunc in modum. Nam ut Athenæ uocarentur, (quod certe nomen a Minerua eſt, quæ Græce Athena dicitur,) hanc cauſam Varro indicat: Cum apparuiſſet illic repente oliuæ arbor, & alio loco aqua erupiſſet: regem prodigia iſta mouerunt, & miſit ad Apollinem Delphicum, ſciſcitãdum quid intelligendũ eſſet, quidue faciendũ. Ille reſpondit, q̃d deam Mineruam ſignificaret, & Neptunum, & quod eſſet in ciuium poteſtate, ex cuius nomine potius duorum deorum, quorum ſigna illa eſſent, ciuitas uocaretur. Iſte Cecrops, oraculo accepto, ciues omnes utriuſque ſexus conſulens, mos enim tunc in eiſdem locis erat, ut etiam fœminæ publicis conſultationibus intereſſent, ad ferẽdum ſuffragium, omnes conuocauit. Conſulta igitur multitudine, mares pro Neptuno, fœminæ pro Minerua tulere ſententias. Et quia una plus inuenta eſt fœminarum, Minerua uicit. Tunc Neptunus iratus, marinis fluctibus exæſtuantibus terras Athenienſium populatus eſt, quoniam ſpargere latius quaslibet aquas difficile dæmonibus non eſt. Cuius, ut iracundia placaretur, triplici ſupplicio dicit idem author, ab Athenienſibus affectas eſſe mulieres, ut nulla ulterius ferrent ſuffragia, ut nullus naſcentium maternum nomen acciperet, ut ne quis eas Athenas uocaret. Ita illa ciuitas, mater aut nutrix liberalium doctrinarum, & tot, tantorumq; philoſophorũ, qua nihil habuit Græcia clarius atq; nobilius, ludificãtibus dæmonibus de lite deorũ ſuorũ, maris et fœminæ, & de uictoria per fœminas, fœminæ Athenas nomẽ accepit. Areopagus uero dicitur in eadẽ ciuitate, ubi cũ Athenieſibus Paulus apoſtolus diſputauit, a Marte, qui Græce Ares nũcupatur: qm̃ cum homicidij crimine reus fieret, iudicãtibus XII. dijs, in eo pago VI. ſententijs abſolutus eſt. Vbi em̃ par numerus ſententiarũ fuiſſet, ibi abſolutio dãnationis erat. Varro autẽ aſtruit Nearconpagon Athenienſiũ, de noĩe Martis & pagi, quaſi Martis pagũ nominaſſe credit. Areopagitæ nãq; curiales eiuſdẽ urbis ſunt.

De Moſeos natiuitate, expoſitione, educatione, uita & rerum ab eo cum in Aethiopia, tum in Aegypto geſtarum hiſtoria. Cap. VIII.

ASſyriorũ ſextuſdecimus, Aſchatades annis quadraginta. Huius regni anno octauo Moſes uirtutibus atq; prodigijs inſignibus in Aegypto perpetratis, ad deſertũ Sinai iubente dño populum Hebræorũ educit ex Aegypto, cum eſſet annorũ quingentorum quinq;, a natiuitate Abrahæ: repromiſſionis autẽ quadringenteſimus triceſimus, eiſque in eremo, per annos quadraginta legem exponit. Igitur ab exitu Iſraelitici populi de Aegypto, uſq; ad Solomonẽ, & ædificationem templi, numerantur anni CCCCLXXIX. Secundum minorẽ tamen numerum, quem III. Regnorũ liber cõtinet: nam iuxta uolumen Iudicum, ſupputãtur anni DC. Sycioniorũ autẽ XIIII. Maratus rex erat: cui ſuccedit Echireus.

Argis nanq; Erotophus octauus erat rex, qui Sthenelum habuit ſucceſſorem. Quibus temporibus de principibus Argiuorum, Caſtores exiſtunt. At cum Danaus Sthenelum expuliſſet, Argos tenuit: minoreſque eius perſeuerauerunt, uſq; ad Curiſteum filium Stheneli nepotē Perſei. Poſt quem Pelopides imperium ſuſceperūt, primo ex ipſis regnante Atreo. Quo tempore, primus pontifex apud Hebræos conſtituitur Aaron, iubente deo, fratre Moſi. Ergo quis iſte Moſes eſſet paucis indicare curabo: Is enim ſeptimus erat ab Abraham, filius Ambri, qui fuit de patre Caath, qui natus eſt de Leui: Leui uero de Iacob, qui fuit ex Iſaac filio Abraham. Mortuo nanque Ioſeph, dum Aegyptij duriſſimo opprimerent ſeruitio filios Iſrael, quidam eorum ſacer ſcriba uaticinando prædixit, puerum naſciturum ex Hebręis, qui & Aegyptios ualde affligendo humiliaret: & progeniem Ioſeph a iugo ſeruitutis eorum eriperet. Quam ob rem regem cum Aegyptijs ſuis armauit conſilijs, ut omnes Hebræorum mares, quotquot naſcerentur, interimerent: quod ita & facere niſi ſunt. Quibus Hebræi afflicti malis, Ambri anxietate non modica uexabatur. Cui deus in uiſu noctis aſtitit, eique filium prædixit naſciturum, qui & ſuos a tanta liberaret miſeria & Aegyptios afflictos, ſpoliatoſque ac demum in mari demerſos ſuperaret: & memoriam ſui nominis celeberrimam per omnia relinqueret ſecula; quam euentus rei uiſionem ueram declarauit. Ergo ut Moſes natus, partus ipſius obſtetricibus celatus eſt, annuente domino, ac ſic tribus menſibus domi enutritus, dum eius genitor amplius celare diffideret, in uaſculo de papyro facto, ac bitumine linito, in flumen expoſuit: illum domino commendans, qui eum prædixerat naſciturum fore. Deus enim Termuth filiam regis, ludendi gratia ad ripam fluminis adeſſe fecit. Quæ dum uas cerneret in trepidine fluminis, ad ſe deferri iubet: conſpectoque puero, dum in eo elegantem cerneret formam, ualde eſt gauiſa, nutriri illum iubet, & dum propriam non haberet ſobolem, hunc ſibi adoptauit in filium. Qui ſpecie decorus, ingenio feruens, ita dumtaxat ut plurimi ammirantes, uidendi gratia ad eum properarent: ſua relinquentes negotia, delectati eius potius uiſione. Erat enim infantilis in eo multa gratia. Termuth autem, quæ ſibi eum adoptauerat in filium, dum ſæpius ad patrem ipſum deferret, contigit quadam die, ut rex eundem ſumens & ad pectus applicans, pro filiæ gratia diadema capiti eius imponeret. Quod Moſes quaſi infantiliter ludens, arreptum in terram proiecit, pedibuſque conculcauit. Hoc autem ſacer ille ſcriba cernens, exclamauit hunc eſſe, quem naſciturum nutu dei prædixerat, qui principatum deijcere Aegyptiorum accelararet, niſi prius morte præuentus fuerit: impetum in eum faciens, interficiendum decernebat. Ad cuius necem ſegnius rex excitabatur, ne filiam offenderet charam. Quem Termuth uix e manibus eorum eripuit, & a morte ſaluauit. Poſt aliquod uero temporis ſpatium inter Aegyptios & Aethiopes, ſæuum exortum eſt bellum. Qui dum noſcuntur eſſe ui-

cini,

cini, negotiatores hinc inde mercimonia ferentes, ad lites & iurgia prouocauerunt Aegyptios. Quam ob rem Aethiopes hæc indignando arma ſumunt, Aegyptum uaſtando ac ſæuiendo, ciuitateſque eorum capiendo, reſiſtente nullo bacchantes, uſque ad Memphim ciuitatem Aegyptiorum nobilem perueniunt. Hac compulſi neceſſitate Aegyptij, ad diuinationes & reſponſa confugiunt, acceptoque oraculo, ut Hebræus dux exercitus conſtitueretur, cuius auxilio non ſolum a finibus ſuis pellerentur Aethiopes, ſed etiam ditioni ſubijcerētur Aegyptiorum. Eligitur autem Moſes, quem & prudentia elegantior, & forma commendabat excellentior, dux exercitus. Qui dum in hoſtes irruere ita diſpoſuit, ut eius aduentum minime præuidendo cognoſcerent, exercitum per loca inuia deſerti deduxit. Difficultatem uero itineris impetus maxime ſerpentiū, non ſolum repentium, ſed etiā uolantium, per deſertum inuia loca præbent. Ille autē diuinitus accepto conſilio, ibes in caueis recluſas, quas ſerpentes maxime uerētur, ſecum tulit. Eſt autē hoc animal ſerpentibus inimicū. Fugiunt enī eis aduenientibus, et cum ſe celare uoluerint, uelut flatu ceruorum abreptæ deuorantur. Quarum ſolatio exercitum a peſte animalium uenenatorum liberauit. In Aethiopes ex aduerſo irruens, quos in primo certamine profligendo deuicit, fugatos cecidit. Et dum ei in nullo reſiſtere ualerent loco, ſe ad nobiliſſimam eorum ciuitatem contulerunt Saba. In qua dum obſiderentur, & Moſes nobiliter ac prudēter ſæpius certādo obſeſſos affligeret, a filia regis Aethiopū adamatus eſt. Quę dum uim amoris ferre nequiret: per fideles miniſtros nuptias eius expetiuit. Quod Moſes minime denegans, ſub ea ſcilicet conditione, ut fœderati ciues, ſe manibus eius traderent. Quod per conſilium prędictæ puellæ citius expletū eſt, eamq; Moſes celebratis nuptijs ſuo copulauit matrimonio: ac ſic demum debellata Aethiopia, reuertitur in Aegyptum cum triumpho. Quæ proſperitas & ſuis fiduciā libertatis, & Aegyptijs metū intulit maiorē: unde & opportunitatē quærentes, ut eum morti traderent. Quod Moſes intelligēs, meditabatur qualiter eorum declinaret inſidias. Interfectoq; Aegyptio, dum quærerēt ad mortē, uix elapſus per loca difficillima deſerti fugit in Madian: & ibi cum Iethro ſacerdote degēs, cuius filiā duxit uxorē, dumq; illius paſceret gregē in monte Sina colloquio fruēs dei, ab eo in Aegyptum miſſus eſt ob liberationē filiorum Iſrael. Hæc nanq; ex Ioſephi decerpſimus hiſtoria. De eodē etiam Moſe, hiſtoriographi gentiū quædam ſcripſerunt: ex quorum aſſertionibus aliqua decerpere libuit. Ait Pōpeius de illo, ſiue Iuſtinus hoc modo: Aegyptij cum ſcabiē ac uitiliginē paterētur, reſpōſo moniti, Moſen cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Aegypti pellūt. Dux igitur exulū factus, ſacra Aegyptiorum furto abſtulit: quæ armis repetētes Aegyptij, domum redire tempeſtatibus cōpulſi ſunt. At uero Cornelius de eadem re ſic ait: Plurimi authores cōſentiunt orta per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regē Bocchorum, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & hoc genus hoīm, ut inuiſum

drjs, alias in terras abire iuſſum: Sic conquiſitum collectumque uulgus, poſtquam uaſtis locis relictum ſit, cæteris per lachrymas torpentibus, Moſen unum exulum monuiſſe, ne quam deorum hominumue opem expectarent, ſed ſibimet duces cœleſti crederent, primo cuius auxilio præſentes miſerias pepuliſſent. Itaq; Cornelius dicit, quod ipſis Aegyptijs cogẽtibus Iudæi in deſerta propulſi ſint: & poſtea ſubiungit incaute, quia ope Moſi ducis, in Aegypto miſerias propuliſſent. Quare oſtenditur, quædam quæ per Moſen ſtrenue acta ſunt, fuiſſe celata. Item Iuſtinus aſſerit, pulſum æque cum populo Moſen ſacra Aegyptiorum fuiſſe furatum. Quæ Aegyptios armis recipere moliẽtes: coactos tempeſtatibus ac repulſos, domum rediſſe. Et hic aliquid amplius, & ſi non totum, prodidit quod ille celauit. Quapropter ſi Moſi magno illi duci, teſtimonium ambo dixerunt, ab ipſo ſicut per eum & geſta & dicta ſunt, melius proferuntur. Hinc autem Oroſius hiſtoriographus ſic ait: cum populũ dei, hoc eſt, genus Ioſeph, Aegyptij cuius ope ſalui erant, ſeruitio oppreſſum labore cruciarent: inſuper etiam ad necandam ſobolem ſuam crudeli imperio cogerent; dimitti deus populum ſuum liberum ad ſeruiendum ſibi per Moſen nuntium iubet: cõtemptuſq; duriſſimis contumaces ſupplicijs agit. Qui decem plagis onerati ac protriti tandem quos dimittere noluerant, etiam feſtinare coegerunt. Poſt aquas in ſanguinem uerſas, ardentibus ſiti grauiora afferente pœnarum remedia, quam pœnas. Poſt horridos ranarum ſqualores, per omnia munda, immundaque reptantes. Poſt ignitas cyniphes, & nuſquam toto aere uibrante uitabiles. Poſt muſcas caninas, etiam per interiora membrorum horridis morſibus curſitantes, acerbeque inferentes tam grauia tormenta, quam turpia. Poſt omnium pecorum & iumentorum repentinam ruinam ſtragemq; generalem. Poſt ueſicas efferueſcentes, ulceraque manantia, & ut ipſi dicere maluerunt, ſcabiem, ac uitiliginem totis corporibus erumpentem. Poſt grãdinem cum igne permixtam, paſſim homines, armenta, atq; arbores proterentem. Poſt locuſtarum nubes, exhauſtis omnibus ipſas quoque radices ſeminum perſequentes. Poſt tenebras, imaginibus diras craſſitudine palpabiles, diuturnitate ferales. Poſtremo, poſt uniformem in tota Aegypto primitiuæ ſobolis necem, paremq; per uniuerſos orbitatum tempeſtatem, qui iubenti deo non ceſſerant, ceſſere punienti. Sed mox peſſima pœnitentia dimiſſos perſequi auſi, ultima nephandæ peruicatiæ expendere ſupplicia. Nam rex eorum uniuerſum Agypti exercitũ, curribus atq; equitibus inſtructum, in circumerrantes egit. Cuius numerum hoc ſolo, uel maxime argumento conijcere poſſumus: quod cum DC. milia uirorum timuerunt atq; fugerunt. Sed protector depreſſorũ & ultor contumaciũ deus, diuiſit ſubito rubrũ mare, ac dilatans utrũq; marginibus, rigentiũ undarum in montis faciẽ latera erecta ſuſpẽdit, ut inoffenſi ſpe limitis prouocati, pijq; uiã deſperatę ſalutis, impij in foueã inſperatę mortis intrarẽt. Itaq; Hebręis tuto per ſicca gradientibus refuſis a tergo aquarũ aſtantium molibus,

obruta

obruta eſt & interfecta, cum rege ſuo, uniuerſa Aegypti multitudo: totaque prouincia plagis antea cruciata, hac poſtremo interfectione uacuata eſt. Extant etiam nunc certiſſima horum monumenta geſtorum. Nam tractus curruum rotarumq; orbitę, non ſolum in littore, ſed etiam in profundo, quouſq; uiſus admittitur, peruidētur. Et ſi forte ad tempus, uel caſu, curioſitate, cuiuſpiam turbantur: continuo diuinitus in priſtinam faciem, uentis fluctibuſque reparantur: ut quiſquis non docetur timorē dei propalatæ religionis ſtudio, iræ eius tranſactę ultionis terreatur exemplo. Cecropem enim, de quo ſupra diximus, tempore etiam Moſi ducis gentis Hebræorum (qui primus omnium prophetarum ante aduentum domini ſaluatoris diuinas leges ſacris literis explicauit) fuiſſe eruditiſſimum tradiderunt. Hic Moſes omnibus, quos Græci antiquiſſimos putant, ſenior deprehēditur, Homero ſcilicet, & Heſiodo Troianoq; bello, ac multo ſuperius Hercule Muſęo, Lino, Chirone, Orphæo, Caſtore, Polluce, Eſculapio, Libero, Mercurio, & Apolline, & cæteris dijs gentium, ſacriſq; uel uatibus, ipſius quoque Iouis geſtis: quem Græcia in arce diuinitatis collocauit. Hos, inquam, omnes quos enumerauimus, etiam poſt Cecropem Diſien, quem primum Atticæ regem fuiſſe conuincimus. Itaque ſine ulla ambiguitate Moſes, & Cecrops, qui primus Athenienſium fuit, ijſdem fuere temporibus. Porro iſte Cecrops Diſies indigena, ſub quo primum in arce oliua orta eſt, & Athenienſium urbs, ex Mineruę appellatione ſortita nomen. Hic primus omnium, Iouem appellauit, ſimulachra repperit, aram ſtatuit, uictimas immolauit, nequaquam iſtiuſmodi rebus in Græcia unquam uiſis. Cętera quoque, quæ apud Græcos mira iactantur, poſteriora Cecrope deprehenduntur. Poſt hunc enim ſcribitur diluuium, ſub Deucalione, incendium ſub Phaetonte, Ericthonius Vulcani & terræ filius, Dardanuſq; qui Dardaniam condidit. De quo Homerus:

Quem primum genuit cœleſti Iuppiter arce.

Libere quoque raptus Europæ, ſacra Cereris, atque Iſidis delubrum in Eleuſina, frumenta Triptolemi, regnū Trois, cuius dinatum Ganymedem ad ſydera raptum, uina dei magnis uoluerunt fundere menſis. Quo tempore Tantalus quoq; & Tytios fuerunt, & Apollo natus eſt. Nam Latona Iouis coniūx tempore Tytionis fuit, Latonæ autem & Iouis (ut ferunt) fuit Apollo filius. Poſt quos Cathmus Thebas uenit, qui Semelen genuit: de qua pulcherrima proles Liber condignam partu tulit edita frugem. Porro Liber & reliqui, quos mox inferemus, poſt ducenteſimum annum Cecropis fuerunt, Linus ſcilicet & Cethus, & Amphion, Muſęus, Orpheus, Minos, Perſeus, Eſculapius, gemini Caſtores, Hercules, cum quo Apollo ſeruiuit Admeto. Poſt quos facta eſt Troianæ urbis euerſio, quam Homerus longo ſequitur interuallo, longe poſt fuerunt. Homerus autem Solone & Thalete Mileſio cæteriſque qui cum his ſeptem ſapientes appellati ſunt, multo prior reperitur. Deinde Pythagoras extitit, qui ſe non ſapientem ut prio-

priores,ſed philoſophum,id eſt amatorem ſapientiæ dici uoluit, quem ſecutus Socrates, qui Platonem erudiuit, a quo famoſa in partes philoſophia diuiſa eſt. Horum ſingulos,iuxta ordinem ſequentis hiſtoriæ, ſuis locis inſeremus. His etiam temporibus,adeo iugis & grauis ęſtus incanduit, ut ſol per deuia tranſuectus,uniuerſum orbem,non calore affeciſſe, ſed igni torruiſſe dicatur:impreſſumqꝫ feruorẽ,& Aethiops plus ſolitum, et inſolitum Scytha non tulerit: ex quo etiam quidam,dum non concedunt deo ineffabilem potentiam ſuam, inanes ratiunculas conquirentes, ridiculam Phaetontis fabulam texuerunt. Igitur ut ſupra memini, anno octauo regnante Scatade in Aſſyrijs,fiunt anni trãſacti repromiſſionis quadringenti triginta, a natiuitate uero Abrahæ quingenti quinque. Moſes autem octogeſimum ætatis habens annum,dux itineris efficitur Hebræorum ab Aegypto: præfuitqꝫ populo dei in deſerto annis quadraginta, tradenſqꝫ ei legem a deo ſibi datam. Eo tempore ſecũdus Athenienſium Cranauus rex erat, qui habuit ſucceſſorem Amphition. Quo in tempore Curytes & Corybantes Gnoſon condiderunt,qui modulatam & inter ſe concinentem, in armis ſaltationem repererunt: muſicus Euethæi & nymphæ filius agnoſcitur. Hoc enim tempore Corinthus eſt condita,quæ prius Ephira uocabatur. Secundum uero nonnullos,Io in Aegyptum profecta,& ibi Iſis nuncupata eſt. Quæ nupta póſtea Thelegono regi Aegyptiorum Epafum genuit.

De filiorum Danai & Aegiſti parricidijs,Aegypti prima appellatione & Buſiridis in ea tyrrannide. Cap. IX.

ASſyriorum ſeptimuſdecimus Amnites annis quadraginta quinque. Huius nanqꝫ anno nono Moſes moritur, & Ieſu Naue ducatum populo præbet,annis uiginti ſex:qui terram Palæſtinoꝝ ſorte diſtribuit Iudęis. Eratqꝫ tunc ſecundus pontifex Hebręoꝝ Eleazar: Ergo a prima mundi fabrica, uſque ad Moſi obitum, libri ipſius quinqꝫ continent annos tria milia ſeptingentos triginta, ſecundum LXX. ſeniorum interpretationem. Igitur decimus Argis Danaus regnat, Sycioniorum ſextuſdecimus Corax. Athenienſibus Ericthonius regnabat, qui primus quadrigam iunxit in Græcia: q̃uis olim eſſet,apud alias nationes. His em̃ regnantibus, inter Danai atqꝫ Aegiſti fratrum filios quinquaginta parricidia una nocte commiſſa ſunt, ſolo Lynceo euadente, qui poſt eum regnauit. Ipſe deinde tantoꝝ ſceleꝝ fabricator Danaus regno,quod tot flagitijs adquiſiuerat,pulſus,Argos conceſſit, ibiqꝫ indigne perſuaſis in facinus Argis Sthenelam,qui eum profugũ egentemqꝫ exceperat,regno expulit:atque ipſe regnauit. Neqꝫ uero multitudo filiorum incredibilis uideri debet in barbaris,cum tam innumerabiles habeant cõnubias. Enimuero a prædicto Aegypto rege nomẽ accepit Aegyptus,quę prius Aeria dicebatͬ: Eodem etiam tẽpore Dardanus Dardaniã condidit. Templũ Delphis a Phlegio incenſum eſt. Tunc etiã Buſirides in Aegypto fuit Neptuni et Libyę Epaphi filię filius. Qui dum apud uicina Nili loca tyrrannidẽ exerceret, trãſeuntes

hoſpi-

hoſpites crudeli ſcelere interficiens, tyranni cruentiſſimi hoſpitalitas crudeliſſima,& religio crudelior erat, qui ſanguinem hoſpitum innocentum ſcelerum ſuorum participibus dijs propinabat. Igitur per hæc tempora, id eſt, ab exitu Iſrael ex Aegypto, uſq; ad morte Ieſu Naue, per quem populus dei terram repromiſſionis accepit, ſacra ſunt inſtituta dijs falſis, a regibus Græciæ, quæ memoriam diluuij, & ab eo liberationis hoim, uitæq; ærumnoſæ, modo ad alta, modo ad plana migrantiu, ſolenni celebritate reuocarut. Nam & Lupercorum per ſacra uiam aſceſum atq; deſceſum ſic interpretantur, ut ab eis ſignificari dicant hoies, qui propter aquę inundatione ſumma mõtium petiuerunt: & rurſus eadem minuente, ad ima redierunt.

De Progne & Philomela, & rege Thebarum Cathmo. Cap. X.

ASſyriorum octauuſdecimus Belochus, annis uigintiquinq;. Huius filia Toſa, quæ & Semiramis, regnauit cum patre annis octo. Ab exitu filiorum Iſrael ex Aegypto, ſeptuageſimuſſeptimus erat annus. Iudæorum primus iudex Gothoniel iam annis undecim iudicabat populum. Deinceps aute uigintinouem annis præfuit, qui cum ſuperioribus fiunt quadraginta. Sycioniorum ſeptimuſdecimus Epopeus. Atheníenſium autem quintus Pandion, Argis undecimus Lynceus. His regnantibus, ſubiectos tenuerunt Hebræos alienigenæ annis octo, qui iunguntur tẽporibus Gothoniel, ſecundum Iudæorum traditionem. Gothoniel aute iudex, ex tribu Iuda fuit. Igitur ſuſcepit Phinees eo tẽpore pontificatum apud Hebręos: apud Argos aute ſacerdotio functa eſt Hypermeſtra Danai filia, Ergo Europæ filiæ Phoenicis mixtus eſt Iupiter. Poſt hæc uero a Cretenſibus rapta eſt naui, cui fuit in ſigno taurus. Quam poſtea Aſterius (que alij Exanthum uocat) rex Cretenſium uxore accipiens, Minoem ex ea, & Radamatum, & Sarpedonem procreauit. Tunc etiam Therei Prognę & Philomelę, inceſto parricidiu adiunctum, atq; execrabilius utroq; conuiuium per infandos cibos additu, cum propter ſororis pudicitiam ereptam, præciſamq; lingua, filium paruulu mater occidit, pater comedit. Hæ nanq; Progne atq; Philomela Padionis fuerut filiæ, qui filius Ericthei fuit. Tunc etiam Cathmus regnauit Thebęis, ex cuius filia Semele, natus eſt Dionyſius, id eſt, Liberpater, ſub quo Linus Thebęus muſicus fuit. Melus etiam & Paphus atque Tharſus, uel Thaſus, Caliſtaque & Bithinia, urbes conditæ ſunt. Linus autem Thebæus, & Zethus & Amphion, in muſica arte clareſcunt, qui tunc poſt Cathmum Thebæis regnabant. In Dardania nanque regnauit Ericthonius, Dardani filius. Quem Ericthoniu finxerunt Neptuni & Mineruæ filium, quia in templo Vulcani & Mineruæ, quod ambo unum habebant Athenis, expoſitus inuentus eſt dracone inuolutus, qui eum ſignificauit magnum futurum, & propter commune templum, & ignotos parentes, filium deorum eſſe dixerunt. Ea quæ de Diana (quam Iſidem eſſe aiunt) & Danae referuntur (ex qua Perſeus naſcitur) his geſta temporibus ſunt. Ephira uero, quæ nunc Corinthus uocatur, a Syſipho con-

condita. Armenia a Cathmo eſt capta. Phœnix autem & Cathmus, de Thebeis Aegyptiorum in Syriam profecti: apud Tyrum & Sydonem regnauerunt. His tēporibus erant qui ferrum repererunt, ut dicunt, Idæi Dactyli.

Ludi in honorem Apollinis inſtituti, quo tēpore Hercules claruit, & Dionyſius uitem oſtendit. Item de diluuio ſub Deucalione & incendio ſub Phaetonte. Cap. XI.

ASſyriorū nonuſdecimus Belleſpares annis triginta. Ab egreſſu filiorum Iſrael ex Aegypto anni centum duo. Hebræorum iudex Aod, ex tribu Effrem, annis octoginta. Alienigenæ Hebræos habuerunt ſubiectos annis decem & octo, qui ſub eodē iudice ſupputantur. Tunc etiam Apollini Delphico inſtituti ſunt ludi muſici, ut placaretur ira eius, quia putabant afflictas eſſe ſterilitate Græciȩ regiones: quia non defenderint templum eius, quod rex Danaus cum eaſdem terras bello inuaſiſſet, incendit. Hos autem ludos ut inſtituerent, oraculo ſunt ammoniti. In Attica uero rex Ericthonius filius Cecropis ei ludos primus inſtituit, templumq́ʒ frabricauit. Nec ei tantum ludos fieri cenſuit, ſed etiam Mineruæ, ubi primum uictoribus oleum ponebatur, quod eius fructus inuentricem Mineruam, ſicut uini Liberum, tradunt. Hercules autem cognomen Deſanaus in Phœnice clarus habetur, inde ad noſtrā uſq́ʒ memoriā, a Cappadocibus & Elienſibus Deſanaus adhuc dicitur: Sed nimirum alius Hercules, non ille cuius ingentia & innumerabilia facta narrantur, hic fuit. His temporibus Dionyſium, qui etiam Liberpater dictus eſt, & poſt mortem deus habitus: uitem ferunt oſtendiſſe in Attica terra hoſpiti ſuo. Ericthonius etiam Vulcani & terræ filius, qui ab Homero Erictheus uocatur, his regnantibus fuit. Eo quippe tempore Arcas filius Iouis, & Calliſtonis, Pelaſgis in deditionem redactis, regionem eorum Arcadiam nuncupauit. Ergo a Deucalione, Hellene, & Pyrra, hi qui prius Græci, tunc Hellentes nuncupati ſunt, & Actea Benactica eſt uocata. Igitur de diluuio, quod tunc ſub Deucalione in Theſſalia, & incēdio quod ſub Phaetonte factum eſt, de peſtilentijs etiam multimodis Aethiopiæ, quæ tunc contigerunt: Oroſius in hunc fert modum: Anno octingenteſimo ante urbem conditam, Amphiction Athenis tertius a Cecrope regnauit. Cuius temporibus aquarum illuuies, maiorem partem populorum Theſſaliæ abſumpſit, paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnaſo, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tunc ad ſe ratibus confugientes, ſuceptos per gemina Parnaſi iuga fouit aluitq́ʒ. A quo propterea genus hominum, Grȩcorum fabulæ ex lapidibus reparatum ferunt, propter hominum inſitam cordis duritiam. Tunc etiam in Aethiopia peſtes plurimas, diroſq́ʒ morbos, pene uſq́ʒ ad deſolationē exȩſtuauiſſe, Plato teſtis eſt. Et ne forte diuiſa tempora eſſe credāt, iræ dei furoriſq́ʒ bellici, ea tēpeſtate ſubactam Indiam Liberpater ſanguine madefecit, cȩdibus oppleuit, libidinibus polluit, gentem utiq́ʒ nulli unq̄ hoīm obnoxiam, uernacula tantum quiete contentam.

Troia

Troia & Achaia condita. Triptolomeus frumēta per vrbes diſtribuit. Theſeum Hercules ab inferis reducit. Cap. XII.

ASſyriorum XX. Lamprides annis XXXII. ab exitu Iſrael ex Aegypto anni CXXXII. Sycioniorum XVIII. Laomedon, ſub quo Apollo Latonæ filius Admeto ſeruiuit ſub cura paſtorali, & Neptunus muros Troianorꝝ fundauit. Sed hos utroſque Laomedon fefellit, quia ab eo mercede laboris fraudantur. Argis duodecimus Abas. Pelops regnabat in Græcia, a quo Peloponenſis uocata. Hic fuit Pandionis filius, ſub quo myſteria Græcorum eſſe cœperunt. His etiam temporibus Triptolomeus, quem Philochorus ait longa naui ad urbes accedentem, diſtribuiſſe frumenta, & ob id dediſſe ſuſpiciones, quod nauis eius ſerpens pennatus fuerit, ſiue ut alij fingunt, quod iubente Cerere anguibus portatus alitibus, indigentibus terris frumenta uolando contulerit. Achaia autem tunc ab Acheo condita eſt. Fabula Proſerpinæ, quam rapuit Aidoneus, id eſt, Orcus rex Moloſorum. Cuius canis ingentis magnitudinis Cerberus nomine, Perithoim deuorauit: quia ad raptum uxoris eius cum Theſeo uenerat, quem & ipſum Theſeum iam mortis periculo conſtitutum, adueniens Hercules liberauit, & ob id quaſi ab inferis receptus dicitur. Quo tempore Ericthei filiam, Orithiam Boreas Aſtreli filius Thrax rapuit, quam fabula uentum fuiſſe confingit. Hac ætate Phrixus fuiſſe ſecundum quorundam opinionem, qui cum Helle ſorore ſua fugiens inſidias nouercales, uiſus eſt per aerem uehi ab ariete uelleris aurei. Fuit autem ei nauis parata fugienti, cuius in ſigno aries erat. Porro Palefatus affirmat, arietem uocatum illius nutritorem per quem liberatus ſit.

De raptu Ganymedis, Medææ per cædes paruulorum pignorum graſſatione, & Gorgonæ meretricis capite deſecto. Cap. XIII.

ASſyriorum uiceſimusprimus Soſares, annis uiginti, ab exitu Hebræorum de Aegypto annus centeſimus ſexageſimusquartus, Hebræorum iudex Aod, qui & ſupra Athenienſium ſextus Erictheus, Sycionijs nonuſdecimus Sycion, a quo Sycionij nuncupati ſunt, qui prius Aegialei uocabantur. Argis tertiuſdecimus Protheus, qui ſucceſſorem habuit Acriſium. Horum temporibus Melampus diuinus agnoſcitur. In Dardania uero regnauit Tros, a quo Troiani nuncupati ſunt. Apud Phitium uates prima Phemone hexametris uerſibus futura ceciniſſe narratur. Tantulus tunc Phrygas regebat, qui prius Meones uocabantur. Hic enim Tantalus rex Ganymedem Troi Dardanorum regis filium, cum flagitioſiſſime rapuiſſet, maiore conſerti certaminis fœditate detinuit, ſicut Phanocles poeta confirmat. Qui maximum bellum excitatum ob hoc fuiſſe commemorat, ſiue quia hunc ipſum Tantalum, (ut poetæ adſeclam deorum uideri uolunt) raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio præparaſſe, qui ipſum quoque filium Pelopem

epulis eius non dubitaret impendere. Ipſe etiam Pelops, qui Hiptotdamiam duxit uxorem, contra Dardanos atque Troianos, magna pertulit certamina. Quæ, quia in fabulis celebrari ſolita ſunt, negligentius audiuntur. Eo etiam contigerunt tempore Atrei & Thieſtis odia, ſtupra, parricidia, cœlo quoque inuiſa. Fuiſſe etiam tunc Oedipum ferunt, patris interfectorem, matris maritum, filiorum fratrem, ſuumque uitricum. Tunc equidem Aetheocles & Polynices, mutuis perierunt concurſibus, ut utrique exiſterent parricidæ. Medæa quo in tempore, amore ſæuo ſauciata, cæde pignorum paruulorum graſſatur. Perſeus autem a Grecia in Aſiam tranſuectus eſt, ibi barbaras gentes, graui, diuturnoque bello domuit, & nouiſſime uictor, nomen ſubiectæ genti dedit. Nam a Perſeo Perſæ ſunt uocati. Illa quoque pretereo, quæ de Perſeo, Cathmo, Thebanis, Sparthaniſque per inextricabiles alternantium malorum recurſus, Palefato ſcribente referuntur. Flagitialemnia & Pandionis Athenienſium regis flebilis fuga, tunc etiam contigiſſe credibile putatur. Gorgonæ etiam meretricis capite deſecto, quæ propter eximiam pulchritudinem, ita aſpectatores ſuos mentis inopes reddebat, ut uertere eos putaretur in lapides: unde ei caput ſerpentibus crinitum finxerunt.

De Debbora prophetiſſa, & regno Argiuorum in Micenas tranſlato. Cap. XIIII.

Aſſyriorum XXII. Lampares, annis XXX. Ab exitu Iſrael de Aegypto CLXXXIIII. annus erat. Hebræos poſt Aod in deditionem redigunt alienigenæ annis XX. qui coniunguntur temporibus Debboræ & Barach ſecundum traditionem Iudæorum, qui iudicauerũt populũ annis XL. Nam Debbora prophetiſſa erat. Cuius prophetia de Chriſto, minus eſt aperta, & diuturna indiget expoſitiõe. Debbora nanque tribu Effraim, Barach tribu Nepthali præfuerunt. Sycioniorum Polybus, Athenienſium uero VII. Cecrops iunior. His regnantibus, regnũ deficit Argiuorum, quod ſtetit per annos DXLIIII. uſque ad Pelopẽ. Exin in Micenas imperio translato, regnauit poſt Acriſium Euriſteus, qui Sthenelı filius fuit. Igitur Argiuorum imperio in Micenas translato, hi reges per ſucceſſiones fuerunt: Perſeus, Sthenelus, Atreus, Thieſtes, Agamemnon, Aegiſtus, Oreſtes, & Thyſamnus, & Pentilus, & Cometus, uſque ad Heraclidarum diſceſſum.

Quo tempore Ilium & Troia condita, aurea Saturni tempora. Cap. XV.

Aſſyriorum XXIII. Pannias, annis XLV. Ab exitu filiorum Iſrael de Aegypto anni CCXIIII. Athenienſium VIII. Pandion. His regnantibus Gedeon ex tribu Manaſſe, Hebreorum iudicabat populũ, qui annis XL. iudex extitit. Alienigenæ ſub eo annis VII. rediguntur ſuam in deditionem. Ilium autẽ eſt ab Ilio conditum. Amphion enim Thebæis regnabat, quem ferunt cantu citharæ ſaxa mouiſſe. Fuerunt autem duro corde, & ut ita dicam, ſaxei quidem auditores. Secũdum alios quidem Thebæis tunc regnabat Cathmus. Ea etiam quæ de Sparthis memoran-

morantur,quod Palefatus ſcripſit,cum proximarum eſſent regionum,aduerſus Cathmũ ſubito conſtitiſſe, & propter repentinos quaſi de terra contractus,ex omni parte cõfluitur,Sparthos uocatos. Tunc equidẽ templum in Eleuſina ædificatũ eſt,& Troia etiam cõdita. Quo tempore Laurentes ubiq; in Italia regnabãt,quorꝝ primus Picus,filius Saturni rex fuit. Quem Saturnum idcirco dominum eſſe dixerunt: quia terrã colere docuit,eamq; ſtercore cõficere,ut fruges funderet uberiores,unde & Stercutius nominatus eſt,ſiue Sterticen. Sub quo Vergilius,& alij antiquorꝝ doctores aurea fuiſſe ſecula ſcribunt: quia homines qui ad montes cõfugerant,reuocauit ad plana,& moribus cõpoſitis degere inſtituit,legeſq; dedit, Latiumq; uocare maluit: eo quod in eo tutus latuiſſet fugiens filium. Succeſſorẽ etiam eius Picum,idcirco inter deos retulerunt: eo quod præclarus augur & belligerator fuiſſe dicitur.

De Libero & eius Bacchanalibus ſacris. Itẽ de Dædalo & Spinga,Argonautis quoq;. Et tandem de Scythis,Amazonibus & Scanza inſula. Cap. XVI.

ASſyriorꝝ XXIIII, Soſarmus, annis IX. & X. qui Mitreum habuit ſucceſſorẽ, & is regnauit XXVII. annis. In principio quippe huius Metrij regni, ab exitu filiorꝝ Iſrael de Aegypto,erãt anni tranſacti CCLXXVIII. Abimelech & Thola XXV. annis Hebræorꝝ eo tempore iudicauerunt populum. Sycioniorꝝ rex, Inachus erat: Chareus & Thieſtes,apud Micenas regnabant. His autẽ temporibus, quidã uendicant geſta Liberipatris, & ea quæ de Licurgo,atq; Athenæo, & Penteone,memorantur: q̃modo aduerſum Perſen cõſiſtens occidatur in prælio, ut Dinargus poeta refert. Qui autẽ uoluerit,poteſt inſpicere ipſius Liberipatris apud Delphos ſepulchrũ, iuxta Apollinẽ aureum. Pingitur uero Liber in mulieris ſpecie,& delicato corpore: propter mulieres in ſuo exercitu militãtes, quando debellauit Indiam. Quæ mulieres Bacchabæ appellatæ ſunt, non tam uirtute nobiles q̃ furore. Aliqui ſane,& uictum ſcribunt iſtum Liberum,& uictum nõnulli,& occiſum in pugna a Perſeo,nec ubi fuerit ſepultus tacent,& tamen eius uelut dei nomine per immundos dæmones Bacchanalia ſacra,uel potius ſacrilegia ſunt inſtituta. De quorꝝ rabioſa turpitudine poſt multos annos ſenatus ſic erubuit, ut in urbe Roma celebrari prohiberet. Per ea tempora Perſeus & uxor eius, poſteaq̃ ſunt mortui,ſic eos cœlo receptos eſſe crediderunt, ut imagines eorꝝ appellare numina non erubeſcerent. Tunc etiam Pandion fugientẽ ab Ionibus,inſidias paſſum ferunt. Europa etiam Agenoris filia regibus præfatis rapitur exiſtentibus. Philamon Delphus,tũc nobilis habebatur,qui primus apud Pythiam chorum conſtituit. Ergo & quæ de Dædalo fabulæ ferunt,qui uiſus eſt ſimulachra feciſſe mouentia,qui etiam primus omnium pedes ſtatuarum a ſe inuicem ſeparauit, alijs coniunctim eos fabricantibus, Palefatus memorat. Necnon quomodo cum filio Icaro, Minoem naui fugerit,& propter inueſtigabilem fugam,auolaſſe pẽnis æſtimatus eſt. Tunc etiã Orpheus Thrax,

clarus habebatur, cuius diſcipulus fuit Muſcus Emolpi filius. Linus etiam magiſter Heculis, famoſus erat. Igitur ea, quæ de Spinga & Oedipode & Argonautis dicũtur, in quibus fuerunt Hercules, Aſclepius, Caſtor & Pollux, tunc cõtigiſſe Paleſatus ſcribit, qui Spingam uxorem Cathmi fuiſſe, & propter zelum Ermionæ uxorem a uiro recedentem cõtra Cathmum conſtitiſſe. Nunc de Argonautis plus aliquid dicamus. Aquilis eſt fluuius, in quem ſermo fertur, aduectã nauigio Argo, et ad Thyrrenum pelagus fuiſſe perductam. Argonautę em̃ uentum ualidum declinantes, non eodem nauigio in regreſſione ſunt uſi, ſed tranſeuntes mare, quod ſuper Scythas eſt, per hæc flumina uenerunt ad terminos Italorꝝ, & ibi hyemantes condiderunt ciuitatẽ, quæ uocatur Hemona. Aeſtate uero ſuperueniẽte, cooperantibus eis prouincialibus fere CCCC. ſtadios, arte mechanica trahentes, Argo per terram ad fluuium Aquilem deduxerunt, qui permiſcetur Heridano. Heridanus autẽ fauces habet in Italicum mare. Et ſic ad propria repedarunt. Eodem quoq; tempore, Veſozes rex Aegypti, meridiem & ſeptẽtrionem, diuiſas pene toto cœlo ac pelago plagas, aut miſcere bello, ut regno iũgere ſtudens, Scythis bellum primus indixit, miſſis prius legatis, qui hoſtibus parendi leges dicerent. Scythæ autem legatis reſpondent: Stolide opulentiſſimum regem aduerſus inopes ſumpſiſſe bellum, quod timendum ipſi magis uerſa uice fuerit, propter incertos belli euentus, nulla præmia, & damna manifeſta. Porro, ſibi non expectandum dum ad ſe ueniatur, ſed ultro prędæ obuiam ituros. Nec mora, nam dicta factis inſequuntur. Primũ ipſum Veſozem territum refugere in regnum cogunt: deſtitutũ uero exercitum inuadunt, omnemq; belli apparatum capeſſunt. Vniuerſam quoque Aegyptum populauiſſent, ni paludibus impediti repellerentur. Inde continuo reuerſi, perdomitam infinitis cædibus Aſiam uectigalem fecere. Vbi per XV. annos ſine pace immorati, tandem uxorum flagitatione reuocantur: denuntiantium, ni redeant, ſobolem ſe a finitimis quæſituras. Medio autem tẽpore, apud Scythas duo regij iuuenes Plinus & Scolopetius, per factionem optimatum domo pulſi ingentem iuuentutem ſecum traxere, & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnem Thermodontẽ conſederunt Campiſthemis Scyrijs ſibi ſubiectis, ubi diu proxima quæq; populati, cõſpiratione finitimorum per inſidias trucidantur. Horum uxores exilio ac uiduitate permotæ, arma ſumunt, & ut omnibus par ex ſimili cõditione animus fieret, uiros qui ſuperfuerant, interficiunt: atq; accenſæ in hoſtem ſanguine ſuo ultionem cæſorꝝ coniugum finitimorꝝ excidio conſequuntur. Tunc pace armis quæſita externos concubitus ineunt, editos mares mox enecant, fœminas ſtudioſe nutriunt, inuſtis infantum dexterioribus mammillis, ne ſagittarum iactus impedirentur. Vnde Amazones dictæ. Harum duæ fuere reginæ, Marſepia & Lampeto. Quæ agmine diuiſo in duas partes uiciſſim curam belli, & domus cuſtodiam ſortiebantur. Igitur cum Europæ maximam partem domuiſſent, Aſiæ uero aliquantis ciuitatibus captis,

ipſi

ipſę etiam Epheſum aliaſque urbes dum condidiſſent, præcipuam exercitus ſui partem onuſtam, opulentiſſima præda domum reuocant, reliquæ ad tuendum Aſiæ imperium relictæ, cum Arpeſia regina, concurſu hoſtium trucidãtur. Huius locum Sinope filia capeſſit, quæ ſingularem uirtutis gloriam, perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes, tanta admiratio & formido inuaſerat, ut Hercules quoque cum iuſſus fuiſſet a domino ſuo, exhibere arma reginæ, quaſi ad ineuitabile periculum deſtinatus uniuerſam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit, nouem longas naues præparauit: nec tamen contentus examine uirium, ex improuiſo aggredi, & inſperatas circumuenire maluerit. Duæ tunc ſorores regno præerant Anthiope & Orythia. Hercules mari aduectus, incautas, inermeſque & pacis incuria deſides oppreſſit. Inter cæſas, captaſq; complurimas, duæ ſorores, Anthiope, Melanippe: ab Hercule, Hyppolite: A Theſeo retentæ ſunt. Sed Theſeus Hyppoliten matrimonio aſſciuit, Hercules Melanippe ſorori reddidit, & arma reginæ precio redemptionis accepit. Poſt Orythia Penteſilea regno potita eſt, cuius Troiano bello clariſſima inter uiros documenta uirtutis accepimus. Igitur Scythæ ijdemque Gothi, quos Neſozes rex Aegypti, ad ſuam, ſuorumque non ſolum miſeriam & confuſionem, ſed etiam aliarum gentium excitaſſe, hiſtoriographorum nobilium aſſertionibus declarauimus, ex qua prius originem natione ducerent, ſeu quas incolerent ſedes, elucidare curſim ſtatui. Refert enim Claudius Pthołomæus, orbis terræ deſcriptor egregius, in ſecundo ſui operis libro: Eſt in Oceano arcti ſalo poſita inſula magna, nomine Scanza, in modum folij cedri lateribus pandis per longum ducta concludens ſe, quam & Pomponius Mela in mari ſinucodano poſitam refert, cuius ripas influit Oceanus. Hæc a fronte poſita eſt Iuſtulæ fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus, in conſpectu Scanzæ ſeptentrionali Oceano, triſulcus illabatur, Germaniam, Scythiamque diſterminans. Hæc ergo habet ab oriente uaſtiſſimum lacum in gremio orbis terræ, unde Vagi fluuius, uelut quodam uentre generatus, in Oceanum undoſus euoluitur. Ab occidente nanq; immenſo pelago circundatur, a ſeptentrione quoq; innauigabili eodem uaſtiſſimo concluditur Oceano. Ex quo quaſi brachio quodam exeunte, ſinu detento, Germanicum mare efficitur. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nuſquam reperitur. In cuius parte Arcthoa gens conſiſtit, quæ dicitur a Dogit, quæ in media æſtate quadraginta diebus & noctibus luces habere fertur continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum, noctiumque numero, alternato mœrore cum gaudio, lucem clarã neſcire fertur. Hoc enim euenit, quia prolixioribus ſedibus per axis marginem ſolem uident redeuntem ad orientem. Breuioribus uero non ſic apud illos conſpicitur, ut auſtrales aſpicere aſſuerunt. Nobis em̃ uidetur Sol ab imo ſurgere, illis uero marginẽ terræ circuire. Nec hoc incredibile cuilibet uideatur. Plinius nanq; eruditiſſimus literarũ ſecularium, eodem fieri modo in inſula Thilæ teſtatur.

In hac autem inſula licet multæ & diuerſæ maneant nationes: Ptholomæus tamen ſeptem nationum nomina meminit, ex quibus gens moratur ibi, quæ Suchans nominatur. Hi nanq; equis utuntur eximijs. Deinde ſequitur diuerſarum turba nationum, Theutes, Vagoth, & reliquæ: ſed ex his ſunt exteriores Oſtrogothæ. Ex iſtarum ſtirpe gentium Dani quippe ſunt progreſſi, qui inter omnes huius Scanzæ nationes, nomen ſibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Igitur ex hac Scanza prædicta, quaſi officina gentium, aut certe uelut uagina nationum cum rege ſuo nomine Berich Gothi, quondam memorantur egreſſi. Qui ut primum e nauibus exeuntes terras attigerunt, ilico nomen loco dederunt. Nam hodieque illic, ut fertur, Gothi Scanza uocatur. Vnde mox promouentes, ad ſedes Vlmerugorum, qui tunc Oceani ripas inſidebant, caſtrametati ſunt, eoſq; commiſſo prælio proprijs ſedibus pepulerunt, & eorum uicinos Vandalos, quos tunc ſubiugantes, ſuis applicauere uictorijs. Vbi uero magna populi numeroſitate creſcente, etiam pene V. rege regnante, poſt Berich Philuner, filio Gadarigis cõſilio ſedit, ut exinde cum familijs Gothorum promoueret exercitus. Qui aptiſſimas ſedes, locaq; dum quæreret cõgrua, peruenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum Oium uocabãtur. Vbi delectatus magna ubertate regionum, ſed exercitus medietate trãſpoſita, pons dicitur ubi amnem traiecerat, irreparabiliter corruiſſe, nec ulterius iam cuiq̃ licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus uoragine circumiecta cõcluditur. Quem utraq; cõfuſione, natura reddidit imperuiũ. Veruntamen, hodieq; illic & uoces armentorum audiri, & indicia hoĩm deprehendi, cõmeantium atteſtatione, q̃uis a longe audientiũ credere licet. Hæc ergo pars Gothorum, quæ apud Philuner dicitur, in terras Oium emenſo amne trãſpoſita, optato potiti ſolo, nec mora ilico ad gentem Spalorum aduenjunt, cõſertoq; prælio, uictoriam adipiſcũtur. Exinde iam uelut uictores, ad extremã Scythiæ partem, quæ Ponto mari uicina eſt, properãt: quemadmodũ & in priſcis eorum carminibus pene hiſtorico ritu, in cõmune recolitur. Quod & Ablaunis deſcriptor Gothorum gentis egregius, ueriſſima atteſtatur hiſtoria, in quam ſententiã & nõnulli cõſenſere maiorum. Quorum ſedes hæ in ſolo Scythiæ fuerũt, iuxta paludem Meotidẽ primæ, ſecũdæ in Myſia, Thraciaq; & Dacia, tertiæ ſupra mare Ponticũ, ut teſtãtur hiſtorici. Dum in prima nanq; ſede iuxta Meotidẽ habitarẽt, Philuner regẽ habuiſſe noſcũtur. In ſecũda, id eſt, Dacia, Thraciaq; & Myſia, Zalmoxen, quẽ miræ philoſophiæ & eruditionis fuiſſe teſtantur. Pleriq; ſcriptores annaliũ tradunt Zeutem prius habuiſſe eruditũ, poſt etiã Diceneum. Is uero Diceneus uenit in Gothiã, quo tẽpore Romanorum Sylla potitus eſt principatu. Quem Diceneũ ſuſcipiens Boſcurta Getharum rex, dedit ei pene regiam poteſtatẽ. Cuius conſilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent populati ſunt. Cæſar uero, qui ſibi primus omnium Romanorum uendicauit imperium, & pene omnẽ mũdum ſuę ditioni ſubegit, omniaq; regna perdomuit: adeo, ut extra noſtrũ orbem

in Ocea-

in Oceano repoſitas inſulas occuparet, Gothos tamen crebo pertentans, nequiuit ſubijcere. Caius Tiberius iam tertius regnat Romanis, Gothi tamen ſuo regno incolumes perſeuerãt: quibus hoc erat ſalubre, hoc accõmodum hoc uotiuum, ut quicquid Diceneus eorũ conſularius pręcepiſſet, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile diudicantes fore. Qui in omnem pene philoſophorum ſapientiam eos introducens, barbaros mores eorũ compeſcuit, carminibus & diuerſis cantibus animos demulcẽs eorũ, ſtudioſos reddidit. Vnde & carmina in ipſorum lingua, adhuc extant diuerſa ab eis compoſita. Decedẽte autem Diceneo, Comoſicum habuerunt ſapientẽ. Hic eñ propter ſuam peritiam pontifex illis & rex habebatur. Deinde quartũ Zalmoxen, nec defuerunt qui eos in ſtudio ſapientiæ erudirent. Vnde & pene omnibus Barbaris Gothi ſapientiores extiterunt, Græcis pene conſimiles, ut refert Dio: qui hiſtorias eorum annaleſq; Gręco ſtilo compoſuit. Adeo ergo fuere laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum belli pronuntiat, apud eos fuiſſe dicant exortum. Vnde & Virgilius:

Grandęuumq; patrem Geticis qui præſidet aruis.

Tertia uero in ſede, ſupra mare ponticũ iam humaniores, & ut ſuperius diximus, prudẽtiores effecti, diuiſi per familias populi Veſegothi, qui & Getę ſunt dicti. Quorũ fuit ſtudium primũ inter uicinas gentes, aliaſq; arcum intendere neruis: Lucano plus hiſtorico q̃ poeta teſtante. Ait enim: Armenioſq; arcus Geticis intendite neruis. Hoc nanq; cantu, maiorũ facta modulationibuſq; & citharis cantabant. Tales eñ eos tradũt extitiſſe, quales uix heroas fuiſſe: q̃s miranda iactat antiquitas, Contra hos, ut præmiſimus, Veſozes lachrymabile ſibi intulit bellum, q̃s Amazonũ fuiſſe uiros tradunt. Euſebius autẽ in annalibus, & Oroſius in libro I. contra Paganos Scythas eos uocãt, quia partẽ Schytię incolebãt. Quo etiam tempore atrociſſimum inter Cretenſes & Athenienſes certamen fuit: ubi populis utriſq; profligatis, infeliciter cruentiorem uictoriã Cretenſes exercuerunt. Qui nobilium Atheniẽſium filios Minotauro crudeliter addicebant. Vtrum uero ferus, ac inhumanus crudeliſq; hic Minotaurus fuerit, ut ſcribit Philochorus, in ſecundo Attidis libro, dubitatur: Dicit enim magiſtrum Minois fuiſſe taurum noĩe, aut informe prodigium, q̃d effoſſis Gręci luminibus ſaginabant. Igitur Gnoſius teſtatur Androgeum Athenis dolo interfectum, Minois regis filium, qui ſuper mortẽ Androgei filij ſui agonem ſtatuit, prę mij noĩe pueros Atticos largiens. Taurus uero uniuerſos in contẽtione ſuperabat. Tãdem factum eſt, ut a Theſeo in palęſtra uinceretur, ob q̃d Athenienſes pueri tributaria pœna liberati ſunt. Theſeus aũt Atheniẽſes qui prius per regionem erant diſperſi, in unam congregauit ciuitatẽ, qui etiam Helenam rapuit, quam rurſus illius fratres receperunt, capta matre Theſei. Tandem Theſeus Athenas profugus dereliquit. Iiſdem diebus Laphitæ, & Theſſali, famoſis nimium certauere conflictibus. Paleſatus in libro primo incredibilium prodit, ipſos Laphitas creditos, dictoſq; fuiſſe cẽtauros,

eo quod diſcurrentibus in bello equitibus, uelut unum corpus equorum & hominum uidentur: Quo etiam tempore Priamus regnauit poſt Laomedontem. Fuerunt & tunc illi ſeptem fortes, qui aduerſum Thebas pugnauerunt; nec non & Thamiris Amonis filius, inſignis celebrabatur.

Carthago à Didone condita. Hercules certamen olympiacum inſtituit, & Antæum Terrę filiũ occidit. Troianorũ decemnale oritur bellum. Quo tandem finito, Aeneas alias ſibi ſedes quærens in Latium uenit, &c. Cap. XVII.

ASſyriorum XXVI. Thaitthanes annis XXXII. Igitur ab exitu Iſrael de Aegypto anni ſunt CCCV. Iairus autem ex tribu Manaſſe, Hebræorũ iudicauit populũ, qui eis præfuit annis XXII. Poſt quem in deditionem ſuam redigunt Hebręos Ammonitæ, annis VIII. & X. qui cum temporibus poſteriorum iudicum copulantur, id eſt, Iepthæ, qui annis VI. Eſſebon autem VII. Lapdon uero VIII. Hebræorũ populo prefuerunt. Poſt Eſſebon, uidelicet ſecundum traditionem Iudęorum, fertur Calabon rexiſſe populum annis decem qui non habentur apud LXX. interpretes. Syciones autem Adraſtus regebat, cui ſuccedit Polipedes. Micenarũ uero Agamemnon rex erat, Athenienſium autem Meneſtheus. Iiſdem temporibus Minos leges ac iura conſtituit: qui tandẽ in Sicilia aduerſus Dædalũ arma capiẽs, a filiabus Cocali occidit. Carthago a Didone in Aphrica cõdita eſt. Tunc etiam Hercules agonem olympiacũ conſtituit: a quo uſq; ad primã olympiadem ſupputãtur anni CCCC.XXX. Iiſdem enim Hercules in Libya occidit Antæum. Dicitur autem Antæus Terræ filius, quia paleſtricæ artis & certaminum, quæ in terra exercentur, ſcientiſſimus erat: & ob id uidebatur a terra matre adiuuari. Poſt necem uero filij, aqua purgatus eſt Athenis in ſacris Cereris, & poſt interfectionem Ipphiti, quem peregrinum & amicum iniuſte peremit, Hercules incidit in morbum peſtilentem, qui ob remedium doloris ſe iecit in flammas, in monte qui uocatur Oeta, dum plura fortiter ac mirabiliter perpetraſſet, & ſic morte finitus eſt, anno ętatis ſuę LII. Quidam uero aiunt XXX. Huic autem Herculi, XII. inſignia inter eius ingentia numerant facta. Ergo principibus prædictis exiſtentibus, Alexander Priami filius, rapuit Helenam. Troianum decemnale oritur bellum, ac demum euerſa capitur Troia. Quod ita contigiſſe in hiſtoria Daretis atque aliorũ legimus. Pelias rex maximus, eo tempore inter reges Græcorum habebatur: cuius conſilijs cæteri obtemperabant. Qui nepotem habuit nomine Iaſonem, filium fratris ſui. Quem ut nouit ferocem eſſe aĩo, prudentem conſilio, corpore ſtrennuum, inuidit. Quamobrem ad Colchos gentẽ fortiſſimã ac bellicoſiſſimã, ipſum cum exercitu direxit: promittens ei, ut ſi pellẽ inauratã quam nouerat habere Colchos, illis deuictis ei deferret, ipſum regni ſui ſucceſſorem faceret. Dedit aũt conſiliũ principibus ſuis, ut Iaſon primus cum ſuis ſodalibus ad bellũ procederet, illi uero relicto Iaſone, in periculo mortis, recederẽt nauali euectione. Sed hos dolos Iaſon, ut erat uerſutiſſimus, cognouit. Nam collecto ex-

ercitu

ercitu, cum trieribus & magno apparatu nauium, mare magnū ingreſſus: flante aquilone, a recto receſſit itinere, & peruenit ad portum Troianorum, ubi Symois fluuius ingreditur mare. Quod audiens Laomedon rex Troianorum, Græcorum exercitum fines ſuos attigiſſe, contra ipſos Priamum filium ſuum cum ualida manu direxit. Iaſon uero precabatur, ut iter ei præberetur, abſque conflictu ſuorum per illorum regionem eundi gratia in Colchos. Illi autem noluerunt acquieſcere, ſed repulerunt eum cum iniuria grandi a ſuis finibus. Græci uero recuperato uento, peruenerunt in Colchos, illoſq; imparatos atq; inſcios repererunt. Iaſon nanq; irruit ſuper eos cum ſuo exercitu, tamen principes aui ſui Peliæ, ante ſe ad pugnam ire compulit. Colchos autem proſtrauit atque deuicit, ciuitates eorum cepit, atque uaſtauit, pellemq; inauratam inuenit, & auo ſuo cum prȩda magna in Grȩciam deportauit. Pelias autē rex, ut cognouit qualia exercitus eius a Troianis eſſet paſſus, indignatus eſt, miſſaq; manu ualida, ut regnū Laomedontis affligeret, ignorantibus Troianis ſuperuenerūt Græci, terramq; eorum late uaſtauerunt, filiam etiam Laomedontis regis Eſionam noīe, pulchram ac decoram nimis, captiuam cum ſpolijs multis, ſecum in Græciā deduxerunt. Igitur poſt aliquod interuallum in Macedoniam eorꝛ metropolim cōfluxerūt, reges ſcilicet Græcorꝛ ad diem feſtum quendā, & ibi erant, qui de cūctis partibus Græciæ illuc cōuenerunt. Pelias & Iaſon nepos eius, Agamemnon & Memnon frater eius, Aiax & Palamedes, Achilles & Triptolemus, Menelaus atq; Polypus, Caſtor & Pollux. Alea, qui primus tabularꝛ luſum reperit, & cæteri reges minores ad diem feſtum conuenerunt prædictum, ſacrificare Ioui. Audiens hæc Alexander filius Priami, Troia progreſſus, multitudinem exercitus ſumens, naues magnas aſcendit, per mediterraneum mare, ad inſulā regis Agamemnonis ueniēs, ad palatium eius acceſſit, ubi Helena regina illius uxor deæ Mineruæ diem feſtum exhibebat. Alexander autem filius Priami, prædictam Helenam reginam ſpecioſam ualde ilico inuadens, rapuit cum theſauris eius omnibus ac uiri ſui, ob uindictam amitæ ſuæ Eſionȩ, quam Græci captiuam tenebant, & nolebāt reddere. Quod ut cognouerunt Græcorꝛ reges, nimiū grauiter ferentes, inito cōſilio, cum omni apparatu undiq; cōfluxerunt, inſtructaq; claſſe trāſfretantes mare Ilium, petierunt rogantes, ut redderetur Helena & recederent. Troiani autē reſponderūt, nequaq̄ ſe hoc facturos, niſi prius Eſionam regis Priami ſororem recepiſſent. Quam ob rem utriſque indignantibus, decem annorum bella grauiſſima geſſerunt. Erant igitur filij Priami regis, ex matrona nomine Hecuba, primogenitus Hector elegantiſſimus & pugnator fortiſſimus. Secundus Alexāder, qui rapuit Helenam, tertius Troilus, quartus Deiphoebus, quintus Achimachus. Filias autem habebat duas, Polyxinam, atque Caſſandram ualde decoras. Ergo quindecim reges Græcorum, contra Priamum regem, & filios ac populum eius dimicantes, acerrime ex utriſque partibus conflixerunt. Quatuor autem bella

peregit

peregit Hector Troianorum forſſimus cum populo ſuo contra Græcorū reges & eorum populum: in quibus prælijs, ut in Darete legimus, ceciderunt de Græcis ducenta quinquaginta octo milia ducenti quatuor: quos ipſi recenſuerũt. De Troianis uero centum triginta quatuor milia, quadringēti uiginti duo. De regibus autem Gręcorū, Aiax cum tribus principibus cecidit. Tanta nanq; interfectio, quam præmiſimus, in tribus prælijs contigit, in quarto uero ubi Hector Palamedem occidit regem, & dum loricam eius auream detraheret, Achilles inopinatus adueniens, Hectorem ſpolijs inhiantem, incautum reperiens occidit. Peremptorum uero aliorū numerū eo prælio, non reperi. Hinc Troilus ſe armauit, ut fratris mortem Hectoris ulciſceretur: & ipſe duobus prælijs peractis, fortiſſimum ſe declarauit. In primo enim Polypus Græcorum rex cecidit, cum duobus principibus & de reliq̃ exercitu XLVIII. milia, & XXIII. De Troianis uero XXV. milia XXVI. Tunc Agamemnō cæteris ſapientior regibus, infecto negotio reuerſurus erat in Græciam, niſi ei Achilles reſtitiſſet: qui magis mori eligerat, q̃ ſine uindicta ſuorum et abſq; uictoria recedere. Igitur iterum cohortantur ſe ad bellum, cum Troianis Troilus occurrit. Quibus fortiter tribus diebus ac noctibus continuo decertantibus, innumerabilis multitupo ex utraque parte cecidit. De Græcis C. XLV. milia. De Troianis C. XII. milia, inſuper Troilus ab Achille percuſſus mortuus eſt. Cuius corpus Achilles circa ciuitatem trahens, maximum luctum Troianis intulit. Quod Hecuba Troili mater cernēs, multo redimere auro cupiuit, ut ſepulturæ traderet. Achilles autem Polyxenam Priami filiā petens in matrimonium, dixit ſi ei daretur, & corpus mortui redderet, & Græcos a Troia recedere faceret. Sed dum illi eſſet repromiſſa, Troili cadauer parentibus reddidit, Achilles uero dum templum Dianæ adiret, quaſi Polyxenam ibi accepturus, iuxta palatium conſtitutus, inſidijs Alexandri circumuentus occiſus eſt. Agamēnon autem cognita Achillis morte, iterum hortabatur populum cum magno clamore recedere a Phrygia, cui reſtitit Triptolomeus dicens: Viuus hinc non recedam, niſi necem patris uindicauero. Iterumque ortum eſt prælium. Deiphœbus quippe cum Troianis agmine Græcorum occurit: in qua pugna ceciderunt de Græcis CXV. milia, & LIIII. De Troianis autem LXX. milia, DC.III. ut populus recenſuit. Vulneratus eſt ab hoſtibus Deiphœbus, & mox in ciuitatem reuerſus mortuus eſt. Tunc domeſtici regis, Aeneas & Vlyſſes, dño ſuo Priamo ſuaſerunt, ut redderent Helenam, datis inſuper muneribus, & recederent ab eis hoſtes: quoniam ſe imminutos ac pene uictos cernebant. Quod audiens Agamennon libenter præbuit aſſenſum. Alexander aũt Helenam reddere noluit, frater quoq; illius Achimagus magis populũ ad bellũ excitabat. Quod Aeneas & Antennor audiētes, indignati ſunt, et clam mittētes ad reges Gręcorū inierunt fœdus cum eis, ut ipſis parcerent & omnibus quę ad eos pertinere uidebantur, & ipſi ciuitatem manibus eorum traderent. Accepta uero fide

a Grę-

a græcis, nocte media ſignum inauditũ in ſimilitudinem equini capitis excogitantes, ſupra murum poſuerunt. Quorum fraude Græci urbem intrauerunt, & ſuper Priamum ac liberos eius irruerunt, nec ulli ex eis pepercerunt: Helenam autem receperunt. Aeneas uero abſcondit in turri urbis Polyxenam atq; Caſſandram. Triptolomeus aũt requiſiuit Polyxenam, pro qua illius pater Achilles mortuus fuerat. Sed dum eam Aeneas ſe neſcire teſtaretur, & in hoc deprehenſus eſſet mendatio, a Phrygia deiectus eſt. Agamemnon autẽ Polyxenam Triptolomeo tradidit, ille eam ſuper tumulum patris trucidauit. Ergo igni, ferroq; funditus euerſa Troia, Aneas cum omnibus ſuis, a finibus Troianorum depulſus, alias quærendo ſedes, Latium uenit ibiq; habitauit. Qui dum ſæuiſſimus eſſet, ac crudeliſſimus belligerator, & nulli parceret, ob tãtam impietatem, a deo ictu fulminis percuſſus interijt. Item ut alij uolunt Phrygas et Aeneas germani fuerunt, Aeneas in Latio, & Phrygas in Phrygia regnauerunt. Poſt Aeneam uero Aſcanius derelicto nouercæ ſuæ Lauiniæ regno, Albam longam cõdidit: & Syluium poſthumum fratrem ſuum, Aeneę ex Lauinia filium cum ſumma pietate educauit. Aſcaninus eñi Iulium filium procreauit, a quo familia Iuliorũ orta eſt, ſed propter ætatem paruuli, quia necdum idoneus erat ciues eius regere, Syluium poſthumum fratrem ſuum, regni reliquit hæredẽ. De Phryga nanq; progenies progreſſa eſt, quæ per multas regiones uagando cum uxoribus & liberis, eligẽtes regem ex ſe Francionem nomine, ex quo Franci uocantur: eo quod fortiſſimus ipſe Francio in bello fuiſſe fertur. Et dum gẽtibus cum plurimis pugnaſſet, in Europam iter ſuum dirigens inter Rhenum & Danubium cõſedit. Ibiq; mortuo Francione, prælia multa geſſerunt: quibus attriti parua ex ipſis manus remanſit. Hinc duces ex ſe conſtituerunt: attamen iugum alterius ſemper negantes ferre. Hæc quidem ita ſe habere de origine Francorum opinantur. Alij uero affirmant eos de Scanza inſula, quæ uagina gentium eſt, exordium habuiſſe, de qua Gothi & cæterę nationes Theotiſcæ exierunt: quod & idioma linguæ corũ teſtatur: Eſt enim in eadem inſula regio, quę ut ferunt, adhuc Fancia nuncapatur. Domino autem annuente, de his in ſequenti opere plenius enarrare cupimus.

Hebræorum iudex Samſon, Latinorum primus rex Aeneas, & poſt eum Aſcanius, &cæ. Item Vlyſſis Scyllam fugientis hiſtoriam hoc tpe factam fabulę tradunt. Cap. XVIII.

ASſyriorum uiceſimus ſeptimus Teuteus annis quadraginta. Ab exitu filiorum Iſrael de Aegypto, anni trecenti triginta. Hebræorum autem iudex annis uiginti, Samſon ille ultra fortes fortiſſimus: ita ut a quibuſdam facta eius Herculis comparentur geſtis, qui pene contemporales, quamuis Hercules non multum præcederet, extiterunt. Redigunt autem alienigenæ in ſuam ditionem Hebræos annis undecim. Huic Samſoni Heli ſacerdos ſuccedit: qui annis quadraginta præfuit Hebræis, ſecundum Iudæorum traditionem,

iuxta

iuxta LXX. interpretes XX. tãtum. Apud Athenienſes Demophon tunc regnabat, filius Theſei, & habuit ſucceſſorẽ Oxyntem. Sycioniorꝝ rex Ceuxippus. Principibus prædictis regnãtibus, poſt captã Troiam, primus rex Latinis, qui poſtea nuncupati ſunt Romani, Aeneas profugus fuit, ut paulo latius ſupra explicuimus. Ab excidio namq; Troiæ annos VII. obtinuit Latinorum regnum, & tribus regnauit annis. Quæ arma idem commouerit in Italia, qualia per triennium bella excitauerit, quãto s mplicuerit populos odio excidioq; afflixerit, ludi literarij teſtantur, diſciplinæ noſtrę quoque memoriæ in uſu eſt. Is nanq; Latini regis filiam ducens uxorẽ Lauiniam nomine: affinitatis gratia iungens Phrygas Latinis, iamq; iũctos Phrygas Italoſq;, Latinos nominauere populos, & ſic iam extunc & deinceps quamuis in pauperrimo regno, locoq; anguſto, qui dicebatur ager Laurentum, regnauerunt. Poſt Latinum Aeneas, et ſucceſſores eius qui Syluij & Albani ſunt uocati, pro Alba ſcilicet urbe & pro Poſthumo Aenea. Idem uidelicet Poſthumus Aeneas, idcirco dictus eſt Syluius, quoniam Lauinia poſt mortem Aeneæ, timens Aſcanij inuidiam, clam eum in ſylua genuit: Aeneamq; Syluium nominauit. Aſcanius autem qui poſt Aeneam regnauit Italiæ, derelicto nouercæ ſuæ regno Lauiniæ, Albam cõdidit ciuitatẽ in qua et regnauit, Albaniſq; nomẽ indidit: & fratrem ſuum poſthumum Syluium Aeneæ ex Lauinia filium, ſumma pietate docuit, quem & regni reliquit hæredem, quamuis haberet filium nomine Iulium, a quo familia Iuliorum orta. Sed propter ætatem paruuli filij, quem necdum idoneum ad gubernacula regiminis uiderat diſponenda: fratrem regni fecit ſucceſſorem. Ergo ante Aeneam Italiæ regnatum eſt a Latino, eiuſq; patre Fauno, auo quippe illius Pico, proauo Saturno, abauo Iano, per annos circiter CL. alij uero, CLXXX. eos regnaſſe aſſerunt. His enim temporibus, ea quæ fabulæ de Vlyſſe ferunt, quomodo Trigeri Scyllam fugerit, hoſpites ſpoliare ſolitam, ſcribit Paleſatus, in incredibilium libro primo: Syrenas fuiſſe quoq; meretrices, quæ decipiebant nauigantes. Tunc etiam Pyrrus in templo Delphici ab Oreſte occiditur, proditione ſacerdotis Macharei. Quidam etiam Homerum poetam iamtunc fuiſſe dicunt.

Heli ſacerdoti mortuo Samuel propheta ſuccedit, & Saul primus Hebræorum rex coſtituitur. Cap. XIX.

ASſyriorꝝ uiceſimuſoctauus Thineus, annis XXX. Ab exitu Iſrael de Aegypto, anni CCC. LXXVII. Athenienſiũ rex Thymoetes, qui habuit ſucceſſorem Melanthum: apud Latinos autem Poſthumus Syluius Aeneæ filius rex erat. Anno quoq; octauo decimo regnante Thineo, Heli ſacerdos audita nece filiorum arcamq; teſtamenti captam a Paleſtinis, cadẽs a ſella fractis ceruicibus mortuus eſt. Cui Samuel propheta ſuccedit, populumq; iudicat Hebręorum, ſub quo Saul primus Hebræorum rex coſtituitur, qui fuit ex tribu Beniamin: qui annis XL. regnauit. Igitur principibus prædictis inter nationes exiſtẽtibus, reges

Sycio-

Sycioniorꝫ defecerunt, qui regnauerunt annis DCCCCLXII. id eſt, ab Egaeleo uſqꝫ ad Ceuxippũ. Poſt quos ſacerdotes Carnij cõſtituti ſunt, qui præfuerunt annis XXXIII. ac deinde Caridemus cõſtituitur ſacerdos, qui impenſas gentiliũ ſuperſtitioſas nõ ſuſtinens fugit. Micenis regnabat Thiſamenus, filius Oreſtis. Quo tẽpore, Hectoris filij Ilium receperũt, expulſis Antenoris poſteris, Heleno ſibi ſubſidiũ ferente. Tunc etiam ſecundũ quoſdam Amazones Epheſi tẽplum Dianæ incenderunt. Quo tempore reges Atheniẽſium cognomento Ericthides defecerunt a regno: quorꝫ omne tempus inuenitur a Cecrope Diffie, uſqꝫ ad Thimothen, anni CCCCXXIX. Poſt quos ſuſcepit regnum Melanthus Pilienſis Andropomphi filius, & huius filius fuit Codrus, qui imperauerunt ſimul annis LVIII. Ericthidarꝫ imperio deſtructo, Atticorꝫ principum regnum ad aliud genus trãslatum eſt. Quod ita contigit: Cum regem Tymethem prouocaſſet Xantus Boetius ad ſingulare certamen, Tymethe autem recuſante, Melanthus uero Pilienſis Andropomphi filius ſuſcepit certamen, ac deinde regnauit. Hinc & Apatirion, id eſt, fallaciarum ſolennitas celebratur, quia uictoria ex fraude proceſſerat.

BIBLIOTECA NAZIONALE

Dauid primus ex tribu Iuda Hebræorum rex conſtituitur. Sub idem tempus & Homerum floruiſſe, quorundam fert opinio. Codrus Athenienſium rex, quo pacto patriam ſuam liberauerit. Cap. XX.

ASſyriorꝫ XXIX. Dercilus, annis XL. ab exitu uero Iſrael de Aegypto anni CCCCVII. Samuel autẽ apud Hebræos prophetabat, regnante Saul. Dercilo regnãte Aſſyrijs anno XXVIII. Dauid primus ex tribu Iuda rex cõſtituitur Hebræorꝫ, ſub quo Abiathar pontifex clarus habetur: Athenienſium rex Codrus, Melampti filius: Latinis Aeneas Syluius, q̃uis in alia reperiatur hiſtoria, quarto Latinum Syluium regnaſſe, Lauinię & Melampodis uterinum filium fratrem Poſthumi, & quinto, qui nũc hic quartus ponitur, Syluiũ Aeneam Poſthumi filium. Illis etiam diebus, Lacedæmone primus regnat Theuris: ſimiliter Corinthijs primus regnauit Aleces. Homerus etiam ſecundum quorundam opinionẽ, his fuiſſe temporibus indicatur. Quanta autẽ de eo apud ueteres diſſonãtia fuerit, manifeſtũ eſſe poterit ex cõſequentibus. Quidã eum ante diſceſſum Ericthidarꝫ ponunt: Erathoſtenes autẽ poſt C. annos Troianæ captiuitatis: Ariſtarchus uero Ionicę migratione, ſiue poſt annos C. Philochorus emigrationis Ionicæ tẽpore, ſub Archyppo Athenienſium magiſtratu, et poſt captã Troiã, anno CLXXX. Apollodorus Atheniẽſis poſt CCXL. annos euerſionis Ilij eum fuiſſe credit. Alij quidã extiterũt, qui modico anteq̃ Olympiades inciperent, id eſt CCCC. retro annis Troianæ captiuitatis, eum fuiſſe putant: licet Archilogus poſt XIII. Olympiadem, & quingenteſimũ Troianæ euerſionis annũ, eum eſſe putauit. Quo in tempore Iones profugi Athenas ſe cõtulerunt, Peloponenſes autẽ contra Athenas dimicant, a quo Peloponẽſiaco bello Ericthidarꝫ deſtructum eſt imperiũ,

id eſt, Athenienſium. Codrus autem rex Athenienſium Peloponēſibus ſuæ ciuitatis hoſtibus ſe interficiendum ignotus obiecit. Et factum eſt hoc modo, quod dicitur patriam liberaſſe. Reſponſum acceperant Peloponenſes, tum demum ſe ſuperaturos, ſi regem illorum non occidiſſent. Fefellit enim eos Codrus in habitu pauperis apparendo, & in ſuam necem per iurgium prouocando. Vnde ait Vergilius, & iurgia Codri. Quem Athenienſes tanquam deum, poſtea honore ſacrificiorum coluerunt.

Annorum ab Adam vſq; ad Solomonē & templi ędificationem calculatio duplex. Vna quidem, ſecundum Euſebij & diui Hieronymi: altera, Ioſephi ſupputationem. Cap. XXI.

ASſyriorꝝ XXX. Cupales, annis XXXVIII. ab exitu Iſrael de Aegypto, CCCCXLVII. erat annus. Quo regnāte, Solomon glorioſus Hebræorꝝ rex cōſtituitur. Qui templum domini inchoauit, & inſigni decore ſingulariter in mundo, per ſpacium annorum VII. perfecit. Colligitur autem omne tempus a Moſe & egreſſu Iſrael ex Aegypto uſq; ad Solomonem & ædificationem templi, anni quadringēti octoginta, ut regnorꝝ liber III. teſtimonio eſt, a diluuio ſcilicet uſque ad Moſen anni M.CCCCXLVII. a diluuio uſq; ad Adam, duo M. CCXLII. q ſimul ſupputati, id eſt, CCCCLXXX. M.CCCCXLVII. duo M.XLII. a Solomone ſcilicet uſq; ad Adam, fiunt ſimul anni IIII. M. CLXIX. Hanc quidem annorum ſupputationem iuxta Euſebij Chronicon atq; Hieronymi aſſertionem coaptare curauimus. Ioſephus uero antiquitatum ſcriptor, ita annos computat ab ædificatione templi, uſque ad Adam. Dicit enim: Cœpit Solomon ædificare templum anno IIII. regni ſui, menſe ſecundo, anno quingenteſimo ſecundo filiorum Iſrael profectionis ex Aegypto. Poſt M. autem XXX. annorum aduentus Abraham ad Chananæam de Meſopitamia: a tempore uero diluuij anno M. CCCC. ab Adam autem protoplaſto uſque ad ædificationem templi Solomonis, prætereunt anni ſimul III. M.C. & duo. Continet autem libellus iſte annorum ſeriem, a natiuitate Abrahæ uſq; ad ædificationem templi, quam diuidere malui, id eſt, ab anno primo repromiſſionis, uſq; ad exitum Iſrael de Aegypto: inde autem uſq; ad ædificationem templi, ut lector facilius retinere ualeat ea, quæ in temporibus ſingulorum geſta narrantur. Hunc autem poſt immenſum tanti itineris laborem feſſi, diuerticula petentes, dum Sol occiduas tendit in horas, prolixæ iam e montibus procedunt umbræ: tandem ad domini uenimus templum, optata ſtatione potiti: hinc metam ſecundi noſtri operis imponimus.

LIBRI II. FINIS.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi prioris, Liber III.

Quomodo Dauid ex paſtorali habitu ad regnum peruenerit, & illud inſigniter dilatauerit. Cap. I.

QVIA IN PRAECEDENTI LIbro Iudicum Iſraelitici populi ſiue regum nomina tantum opportunis deſignauimus locis, annorum etiam numerum, quibus populo præfuerunt: cætera uero ab eis geſta, quę lectitãdo continuatim ad memoriam reuocantur, ſub ſilentio tranſiliuimus: uiſum nobis, nõ fore iterãda, quæ omnibus nota ſunt. Dauid huius gentis regum fortiſſimus, qui ex ouium paſcuis a domino electus, cum ingenti ac uario labore ſublimatus. Qui poſt necẽ gygantis præcipui, quem armis puerilibus iugulauit, & ſtrages inimicorꝝ plurimas, fortiſſimorꝝ mox, ut confirmatus eſt in regno, collecta ſociorꝝ manu ualida, hactenus inexpugnabilem, nactus uirtutem domini ac bellorꝝ experiẽtiam audacter Iebuſæorꝝ urbem aggreſſus eſt. Quamuis autẽ a ciuibus, in muri fortitudine ac ſublimitate confidentibus, ludibrio habitus ſit, confeſtim tamen urbem cepit. Arcem uero quæ imminebat ciuitati, fortiter ac mirabiliter propoſito principatus militiæ præmio cepit. Qua uirtute audaciaque Ioab qui primus altitudinem ſuperauerat arcis, eſt princeps factus militiæ. Igitur trucidatis, depulſiſq; Iebuſæis, colonis ſcilicet antiquis, Hieroſolymam nominauit, caputque regni effecit. Ergo poſtquam mirabilium ſociorum fultus auxilio fortiſſimorum, regnum dilatauerat ſuum a flumine magno Eufrate, uſque ad flumen Aegypti, multorum ſpolijs regum ac ciuitatum ditiſſimus factus, in auro ſcilicet, argento & ærę, ac lapidibus precioſis, demum poſt bella plurima & inimicorum ſtrages fortiſſimorum, dum templum domino in Hieroſolymis condere uellet, in eo ſcilicet loco, in quo olim Abraham Iſaac filium mactandum deo obtulerat, & ipſe hoſtias litando gladium imminentẽ percutientis angeli a ciuitate & populo ſuo auerterat, a deo prohibitus eſt, quoniam bellis & ſanguine multorꝝ pollutam habebat dexteram, tamen filium eius hoc eſſe facturum, qui ei ſucceſſurus erat in regnum, deus prædixit.

De impenſis atq; diſpoſitionibus, ſeu ordine ſacerdotum, quæ præparauit Dauid ad templum domini fabricandum. Cap. II.

QVas enim filio præparauerat ad opus fabricæ impenſas, ut nõ tunc cum eſſet nouus, & inexpertus propter ætatem circa talia laboraret, ſed habens hæc præparata, citius paternam ad effe-

ctum perduceret uoluntatem, paucis recitabimus. Inſtituit nanq; lapidum cęſores, octogintatria millia, quingentos laborantibus præpoſuit: nonaginta ſex milia, qui lapides ueherent, deputauit. Præparauit autem ferrum multum & æs ad opera & ligna cedrina: hæc mittentibus quibus mandauerat, Sidonibus, auri talenta decem millia, argenti uero centum milia talentorum. Hæc itaq; in miniſterio templi pro diuerſitate uaſorum, ſecundum qualitatem ponderum diuiſit, & pro menſura uniuſcuiuſque candelabri, & lucernarum diſtribuit. Aurum quoque dedit in menſam propoſitionis pro diuerſitate menſuræ, ſimiliter & argentum in alias menſas argenteas, & cætera uaſa, quæ aurea & argentea ad opus templi ſingula fieri cenſuit, quæque forent neceſſaria. Dixit enim Dauid: Omnia hæc quæ fieri mando, uenerunt ſcripta manu domini ad me, ut intelligerem uniuerſa opera talibus exemplaribus. Ergo inſuper his exceptis, quæ præparauit, obtulit tria millia talenta de auro Ophir, & ſeptem millia talentorum argenti probatiſſimi, ad deaurandos parietes atque ornandos, principes etiam familiarum, & proceres tribuum cum miniſtris regis dederunt in opera domus dei, auri talenta quinque millia, ſolidorum decem millia, argenti talenta decem millia, excepto ære & ferro copioſo. Lapides inſuper precioſos in theſaurũ domus domini dederunt, de quibus etiam prius rex magnam & precioſam obtulerat copiam. Conuocauit ergo Dauid principes uniuerſos in Hieroſolymam, & ſacerdotes & Leuitas, & dinumerans eos, primum inuenit ab anno triceſimo uſque in quinquageſimum exiſtentes, trigintaocto millia de genere Leuitarum, ex quibus inſtituit curatores fabricæ templi duodecim millia. Iudices autem populi, & ſcribas eorum ſex millia. Ianitores autem domus dei quatuor millia, & totidem qui hymnos dicerent deo, cantantes in organis, quę Dauid peritiſſimus pſaltes inſtituit. Diuiſit eos etiam per generationes, & ſegregans de tribubus ſacerdotes, inuenit in eis generationes uigintiquatuor. Ex domo quidem Eleazar ſedecim, & de Ithamar octo, præcipiens, ut unaquæque generatio miniſtraret deo per dies octo a ſabbato uſque ad ſabbatum. Et ita omnium generationes ſortem acceperunt præſente Dauid, & Sadoch, & Abiathar ſacerdotibus & principibus uniuerſis. Et prima quidem generatio conſcendens ſcripta eſt prima, & ſecunda pariter & tertia, & conſequenter uſque ad uiceſimamquartam. Et hæc diuiſio permãſit uſque ad deſtructionem templi ſub Veſpaſiano & Tito. Eos autem qui erant ex germine Moſi, eminentius honorauit. Fecit enim eos cuſtodes theſaurorum dei atque uaſorum, quæ reges deo dicare contingeret, iuſſitque omnibus de tribu Leui, ſimul et ſacerdotibus, ut die noctuq; deo ſeruirent, ſicut eis præceperat Moſes.

De Salomone, quàm nobiliter ſit in regnum ſublimatus & qualiter ditiſſime patrem ſepelierit. Quod claruit quando Hircanus poſt multa tempora illius ſepulchrum effodit, & pecunias infinitas inde tulit. Similiter & Herodes poſtea fecit. Cap. III.

Poſt

POST hæc autem diuiſit exercitum in cohortes duodecim, cum ducibus ſuis & centenarijs & tribunis. Habebat itaque unaquæque cohors uigintiquatuor millia uirorum, quibus obſeruare præcepit per trecenos dies a prima hora uſque ad nouiſſimam, Solomonem regem cum millenarijs et cẽtenarijs, & reliqua, quæ prudenter ac perquam ſapienter diſpoſuit, filiumque ſuum Solomonem ſe uiuente, regem conſtituit, eique mandauit, ut deo corde perfecto ſeruiret, & animo uoluntario. Locutuſque eſt etiam DAVID ad eccleſiam uniuerſam, quam congregauerat in Hieruſalem, ut leges domini mente perfecta cuſtodirent, & in eius præcepto permanerent. Lætatus eſt autem populus gaudio magno, immolantes uictimas plurimas domino: et comederunt ac biberunt coram domino cum grandi lætitia, & unxerunt ſecundo Solomonem ſuper ſe regem. Sed & Dauid rex coram uniuerſa multitudine mirabiliter ac ſpiritualiter domino benedixit, dehinc plenus dierum obijt. Quanta autem laude ſit dignus & iuſtitia præditus, liber Paralipomenon atque IOSEPHVS in ſeptimo hiſtoriarum libro ſatis declarant. Diuitiarum uero eius magnitudinem ex his quilibet poterit agnoſcere. Poſt tempus enim annorum mille trecentorum Hircanus pontifex, dum ciuitas obſideretur ab ANTIOCHO rege, qui nobilis cognominatus eſt, filio Demetrij, uolens ei dare pecunias, ut ab obſidione recederet, & exercitum ſuum auferret, ſed non habens unde hoc implere poſſet, aperuit unum loculum ſepulchrorum DAVID, & ſublatis exinde tribus millibus talentorum, partem dedit Antiocho, & ita nimietatem obſeſſionis amouit, ſicut etiam in alijs indicabimus. Poſt hæc autem multo annorum tempore iam tranſacto, rurſus Herodes rex alium loculum aperiens, plurimas exinde pecunias tulit. Igitur SOLOMON ſedit ſuper ſolium domini in regem pro Dauid patre ſuo, & cunctis placuit, & paruit illi omnis Iſrael. Sed & uniuerſi principes & potentes & cuncti filij regis Dauid, dederunt manum, & ſubiecti fuerunt Solomoni regi. DAVID itaque dum adhuc uiueret & diſciplinatiſſime ſuos moneret filios, ut Solomoni obedirent, uelut domino, dicens ad eos: Nuntio itaque, quoniam pater noſter IACOB cum duodecim filios habuiſſet, noſtis Iudam fuiſſe regem, me etiam fratres habuiſſe, & nullum eorum grauiter tuliſſe, quod rex exiſterem. Ergo licet magnum ſit regnum ſi omnes filij ac nepotes regis, cui proles fœcunda fuerit, regnare tentauerint, non reges, ſed tyranni, nec regni conſultores, ſed deſtructores fient, & ego depoſco meos filios, ut non in alterutros ſeditiones exerceant, regnum ſuſcipiente fratre. Itaque ferant eum libeter ut dominum, quando non extraneo ſeruiunt, ſed magis lætentur in fratre honorem imperij. Excellens eſt enim gloria regis eſſe fratrem, dum omnes ſimul regnare nequeant. Magnificauit ergo dominus Solomonẽ ſuper omnem Iſrael, & dedit gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Iſrael.

Aſſyriorum XXXI. Lauſtenes, cuius in tempore SOLOMON tem-

plum domini conſumauit, vſus amicitia Hyram regis Tyri: & quę de vtriſq; gentium ſcriptores ſenſerint. Cap. IIII.

ERGO Aſſyriorum triceſimuſprimus Lauſtenes, annis quadra-gintaquinque: Solomon item omnium regum Hebræorum ſapientiſſimus ac ditiſſimus, potitur regno Iſraelitico a patre Dauid nobiliter dilatato. Qui domino monente templum Hieroſolymis mirabiliter patris ſuffragantibus impenſis, ędificare ſtuduit, annoque regni ſui undecimo omne opus templi conſummauit, beneficio amicitiarum Hyram regis Tyri adiutus, in lignis uidelicet cedrinis, atque aliјs rebus plurimis. Meminit autem horum duorum regum Menander, qui ex Phœnica lingua antiquitates Syrorum in uocem conuertit Helladicam, ita dicens: Moriente autem Abibalo, ſucceſſit in eius regnum filius eius Hyram. Qui dum uixiſſet annis quinquagintatribus, regnauit trigintaquatuor. Hic effodit amplum terræ ſpacium, & auream columnam, quæ eſt in Iouis templo, ædificauit: inſuper & lignorum materiam a monte Libano incidit ad tecta templorum, & deſtruens antiqua ſacraria, templum ædificauit Herculis & Haſtarſæ, & primum Herculi hoc erexit menſe Piritio. Et contra Eucheos tributa non reddentes egit exercitum, eiſque ſibi ſubditis, denuo remeauit ad Tyrum. Huius temporibus erat Abdemonis filius iuuenculus, qui ſemper propoſitionibus, quas imperaſſet Hieroſolymorum rex, euincebat. Meminit horum etiam DION hiſtoriographus ita dicens: Abibalo moriente, filius eius Hyram regnauit. Hic partem ciuitatis poſitam ad orientem diruit, & maiorem urbem effecit, & Olympici Iouis templum deſtruens, medium locum ciuitati coniunxit, & aureis anathematibus exornauit, aſcendenſque in montem Libanum ſyluam maximam ad ſacrorum ſecuit ædificia. Adiecit etiam hæc: Regem Hieroſolymorum Solomonem miſiſſe ad Hyram Tyri regem figuras quaſdam, & petiſſe ab eo ſolutionem, ita ut ſi non poſſet diſcernere, ſoluendi pecunias daret. Cumque fateretur Hyram non poſſe ſe illa ſoluere, multaque foret pecuniarum detrimenta paſſurus, per Abdimum quendam Tyrium, quę propoſita fuerant, ſunt ſoluta, & alia ab eo propoſita, quæ ſi Solomon non ſolueret, Hyram regi pecunias multas daret. Quo in tempore Italiæ Latinus Syluius principatum tenuit, habēs ſucceſſorem Alba Syluium. Corinthiorum rex erat Ion, habens ſucceſſorem Egilon, Archippus Athenienſes tunc regebat. Eodem tempore Epheſus condita ab Andronico eſt. Quidam etiam Carthaginem tunc conditā uolunt a Calcedono Tyrio: aliј uero a Didone eius filia. Quidam etiam Homerum & Heſiodum his temporibus fuiſſe aiunt. Tunc Hebræorum ſacerdos Sadoch illuſtris habebatur.

Aſſyriorum XXXII. Piritiades, quo tempore regnum Hebræorum diuiditur, templum etiam domini Suſachim rex Aegypti ſpoliauit: quid etiam eruditis gentium ſcriptor inde ſenſerit. Cap. V.

ASſyriorum XXXII. Piritiades, annis XXX. a perfectione autē templi quadrageſimuſquartus annus erat. Hic nanque diſſonantia oritur hiſtoriarum, in annis uidelicet regni Solomonis, dum quadraginta eum regnaſſe annis, in libris legitur Regum. Ioſephus autem octoginta, & omne uitæ illius ſpacium, annos nonagintaquatuor fuiſſe aſſerit. Hebræorum iam Solomone mortuo regnum erat diuiſum inter Roboam & Ieroboam, ac deinceps Hebræorum, alij uocati ſunt Iudæi, alij Iſraelitæ. Iſrael nanq; priſtinum retinens nomen, cauſa uero regum, qui ex tribu Iuda a tempore Dauid & deinceps orti ſunt, appellantur Iudæi. Vnde & uniuerſa gens nomen Iuda ſortita eſt. De Ieroboam uero Solomonis ſeruo, qui rex decem tribuum eſt cōſtitutus, qualiter populum a deo auerterit, & ſimulachra colere fecerit, aras in excelſis montibus conſtituens, populum illic ſacrificare inſtituerit, & de Iaddun propheta Hieroſolymitano, qui prædixit quæ uentura erant Ieroboam, ac poſteritati eius, qualiter etiam a maligno ſeniore homine, falſoque propheta, quem Ieroboam magnis ſtudijs honorobat, quia crebro ei dicebat quæ illi grata forent, deceptus ſit, in Ioſephi libro octauo ſcire cupiens plenius inueniet. Igitur anno quinto regni Roboam filij Solomonis, Suſachim rex Aegypti, contra Iudæos dimicans, templum Hieruſalem ſpoliauit. Meminit autem huius depopulationis, Herodotus Halicarnes. Ait enim: Quoniam & ſtatuas eorum, qui ſe ſine prælio tradiderunt, reliquerit, & mulierum genitalia in eis celauerit. Roboam enim ciuitatem ſine prælio tradidit. Dixit autem & Aethiopas ab Aegyptijs didiciſſe genitalium circunciſionem, dum liquet in Palæſtina degentium, non alij præter Iudæos circuncidant. Defunctoq; Roboam, qui regnauit in Hieruſalē ſuper tribum Iuda & Beniamin ſucceſſit Abia, qui etiam habuit ſucceſſorem Aſam. Ergo Ieroboam, qui ſuper decem tribus regnauit in Samaria mortuo, ſucceſſit in regnum eius filius Nadab. Latinis tūc Aegyptus Syluius, qui alio uocabulo Athis Syluius uocabatur Albę ſuperioris regis filius, rex fuit. Conrinthiorum rex Prunnis erat, Lacedæmoniorū Doriſtus, Athenienſium Terſippus. Quo in tempore Samus condita & Smyrna in urbis modum ampliata. Prophetabant autem in Iudæa, Aias, Amos, Iohel & Azarias.

Aſſyriorum XXXIII. Oſrateus, cuius tempore Achab rex nequam in parte Iſrael regnabat: Sub quo Helias. Et quid de ſiccitate illius temporis Menander ſcripſerit. Cap. VI.

ASſyriorum triceſimuſtertius Oſrateus, annis uiginti. A conditione uero templi ſeptuageſimuſquartus annus erat. Sub iſto enim in parte Iudæorum Ioſaphat, Iſraelitarum uero celeri morte Nadab, & Baaz, Ela, & Ambri, obeuntibus, tenebat regimē Achab, cum Iezabel nequiſſimus regum ſuper omnes nequam anteceſſores ſuos reges Iſrael, cuius uxor longe acerrima ſimul & audaciſſima, quæ ad tantam uenit luxuriam atque ueſaniam, ut ciuitates Iſrael ſtatuis atque aris

 repleret,

repleret, rituq; Gentilium polluerat omnia, inſuper prophetas domini trucidaret. Igitur quidam propheta ſummi dei Helias nomine de ciuitate Teſbon Galaditidis regionis, ueniens ad Acab dixit ei: quia diceret deus, neque imbrem, neque rorem illis annis in ea prouincia ſe miſſurum, niſi ipſe rurſus apparuiſſet, & in his dictis abſceſſit; fueruntque anni tres & menſes ſex, in quibus Iſraelitæ afflicti ſunt nimia ſiccitate. Meminit autem huius ſiccitatis Menander in geſtis Nalithiorum regis dicens: Et ſiccitas ſuper eos facta eſt a menſe hyperueritheon, uſque ad alium. Qui dum deo ſupplicaret, multa flumina ſunt emiſſa, & hæc quidem ait ſub Achab, factam ſignificans ſiccitatem. Quo in tempore Latinorum Capis Syluius Aegypti, id eſt Athis ſuperioris filius rex erat, qui Carpentem Syluium habuit ſucceſſorem regni. Athenienſium rex Phorbas, eiuſque regni ſucceſſor fuit Megiales: Corinthiorum uero Bachis, Lacedæmoniorum Ageſilaus. Prophetabant autem in Iſrael, Helias & Heliſeus, Abdias, Azarias, & Micheas.

Aſſyriorum XXXIIII. Ofratenes, quo regnante Tyberinus Latinorum erat rex. Et Homerus tunc fuiſſe traditur. Similiter & Licurgus legislator, Ioiadas etiam iuſtus pontifex templi: qui CXXX. annis poſt Moſen vixit, vt ſacra refert hiſtoria. Cap. VII.

ASſyriorum triceſimuſquartus Ofratenes annis quinquaginta, a conditione autem templi nonageſimus quartus annus erat. Sub quo Ioram, Achazas, & Athalia, atque Ioas in Hieruſalem regnabant, in Iſrael uero Hozias, Ioram, & Ieu principatui unus poſt alium ſucceſſerunt. Latinorum uero Tyberis Syluius, Carpentis filius princeps erat, a quo & fluuius Tyberis eſt appellatus, qui prius Albula uocabatur, cuius filius Agrippa poſt eum regno potitus eſt. Quo apud Latinos regnante, Homerus poeta in Græcia claruit, ut teſtatur Apollodorus grammaticus, & Euſorbius hiſtoricus, ante urbem conditam anno centeſimo uiceſimo quarto, & ut ait Cornelius Nepos ante Olympiadem primam anno centeſimo. Iiſdem etiam temporibus Hilias rapitur, Licurgus quoq; legiſlator Apollinis inſignis habetur. Ioiada etiam tunc pontifex templi fuit, qui poſt Moſen, ut refert ſacra hiſtoria, annis centum triginta uixiſſe perhibetur, iuſtus & per omnia uenerandus, & ſepultus eſt in Hieroſolymis in regijs monumentis, quoniam generis Dauid repararat imperium. Tunc etiam Traces obtinuerunt mare.

Aſſyriorum XXXV. Acrazapes, quo regnãte, Zacharias propheta filius Ioiadæ ſacerdotis occiditur inter templum & altare. Syluius Romulus tũc etiam præſidium poſuit inter montes, vbi nunc Roma eſt. Cap. VIII.

ASſyriorum XXXV. Acrazapes, annis XLII. a templi autem conſtructione C. LXIIII. annus erat. Ioas patri Iudææ regnabat, qui ſucceſſorem habuit Amaſiam. Iſraeli uero poſt mortem Ieu, Ioachab & Ioas unus poſt alium regnabant. Athenienſium rex Diognetus, Corinthiorum Eudæmus, Latinorum Aremulus

Sylaius. His exiſtentibus nationum regibus, Zacharias ſacerdos & propheta, de quo dominus in Euangelio mentionem facit, iuſſu Ioas regis inter templũ & altare interficitur: quem mortuo Ioiada ſacerdote Ioas de morte liberauerat, & eum clam in templo nutrierat, atq; regẽ fecerat. Idem rex curam perdidit diuinæ religionis, cum quo etiã primatus plebis pariter uiciati ſunt circa legitima iura legis. Vnde & dominus miſit ad eos prophetas, qui conteſtarentur, ut ab huiuſmodi geſtorum malignitate recederent. Ille uero non ſolum ut pœnitẽtiam ageret & cõuerteretur ab iniquitate ſua, non obtemperauit: uerũ etiam Zachariã filium pontificis Ioiadę, lapidibus in templo rex iuſſit occidi, beneficiorum patris eius oblitus. Quem Zachariam cum dominus prophetam conſtituiſſet: ſtans in media multitudine ſuadebat ei ſimul & regi, ut iuſtitiam facerent: & quia magna ſupplicia ſuſciperent, ſi nollent dei præceptionibus obedire. Qui tamen cum moreretur ſuarum paſſionum teſtem deum proclamauit: quia pro bono conſilio & pro his quæ pater eius præſtiterat regi Ioas, ille amare & uiolenter occumberet. Heliſæus propheta etiam eo tempore moritur: Carthaginem quidam hoc tempore conditam fuiſſe dicunt. Syluius Aremulus ſiue Remulus, Agrippæ ſuperioris regis filius, præſidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma eſt, poſuit: qui ob impietatem fulminatus eſt. Huius filius Iulius Proculus, Iulij Proculi, qui cum Romulo Romam commigrans fundauit Iuliam gentem.

Aſſyriorum triceſimus ſextus Thonos Concoloros vocatus Sardanapalus: qui muliere corruptior fuit. Ob quam cauſam ab Arbace duce Medorum ſpretus atq; deiectus eſt, & pariter cum eo regnum Aſſyriorum corruit. Cap. IX.

ASſyriorum triceſimus quintus, Thonos Cõcoloros: quem Gręci Sardonapalum nominant, annis uiginti: a conditione templi centeſimus octogeſimus ſextus annus erat, Iudæorum Azarias qui & Ozias: Iſraelitis uero Roboam reges erant. Atheniẽſium Phereclus, cui ſucceſſit Ariſron, Corinthiorum Ariſtemedes. Latinorum Auentinus Syluius. Hic enim Aremuli maior filius fuit, in eo quippe monte, qui nunc pars eſt urbis, æternum uocabulum loco dedit. Quo in tempore Heſiodus poeta claruit: atq; Phidon Argiuis menſurarum pondera reperit. Olympias uidelicet prima a Græcis conſtituitur, & agnus in Aegypto loquitur: Oſee, Amos, Eſaias, & Ionas in Iudæa prophetabant. Sardanapalus autem Aſſyriorũ rex uir muliere corruptior, qui inter ſcortorum greges fœminæ habitu purpuram colo tractans, a præfecto ſuo Arbacę, qui tunc Medis præerat, uiſus atque execrationi habitus: mox etiam excitis Medorum populis ad bellum prouocatus & uictus Sardanapalus, ardenti pyræ ſe iniecit. Exhinc regnum Aſſyriorũ in Medos conceſſit. Vſq; ad id tempus fuiſſe reges Aſſyriorũ hiſtoria refert. Fiunt autem ſimul a natiuitate Abrahæ uſq; ad huius regni terminum anni mille centũ nonaginta ſeptem.

Omnes

Omnes autem anni regni Aſſyriorum a primo anno Nini regis ſupputantur M.CCXL. Arbaces uero Aſſyriorum deſtructo imperio, regnum in Medos tranſtulit. Ferunt nanq; interim, id eſt, uſq; ad Deiocũ regem Medorum ſine principibus res geri, & in medio hoc tempore Chaldæos propriè præualuiſſe: quorum ſeparatæ quædam regum ſucceſſiones feruntur. Reliquæ quoq; gentes proprijs regibus utebantur.

Medorum I. Arbáces: quo regnante prophetabant, Oſee, Eſaias, Amos, & Ionas. Qui velut fontes proruperũt in prophetiã vt prima cecidit Babylon & ſcđa cœpit oriri, i. Roma, ſub cuius regno Chriſtus eſt natus. Cap. X.

PRimus Medis Arbaces regnauit annis uiginti octo. A conſtructioné uero templi anni ducenti ſex: ſub quo adhuc regnat Azarias qui & Ozias in parte Iudææ. In Iſrael autem poſt Roboam, paucis diebus fuerat Zacharias, rurſuſque Sellom quibus ſucceſſerat Manahe. Athenienſium Teſpieus rex Arifronis filius erat: quando Aſſyriorum deſtructum eſt regnum. Procas Syluius Latinorum erat rex, qui filius Auentini prædicti regis fuit, Corinthiorum Alexander, Lacedæmoniorum Talchamenes: Macedonum hoc tempore primus rex Caranus fuit. Tunc etiam Heſiodus inſignis habetur: ut uult Porphyrius.

Medorum ſecũdus Soſarmus: quo regnante prima Olympias cœpta eſt, reges Lacedæmoniorum atque Corinthiorum defecerunt, Lydorum autem regnum inchoauit, tyrannus Phalaris tunc in Cicilia authorem nefandiſſimi operis iuſte puniuit. Sancti prophetę etiam gentium ſalutem exorſi ſunt prædicare. Cap. XI.

MEdorum ſecundus Soſarmus annis XXX. a conditione templi anni CCXXXIIII. Iudææ parte regnabat Ioathan, Iſraelitis Phacee, quando & quinto decimo eius anno prima Olympias cœpta eſt nominari: a qua uſque ad captiuitatem Troiæ ſupputantur anni quadringẽti quinq;: quam Olympiadem Iphitus filius Praxonidis ſiue Emonis primus conſtituit, in qua Corebus Elienſis extitit uictor: Elienſes quidem quinquennale certamen, quatuor annis in medio expletis: quibus tot principes annuos conſtituebant, agere ſoliti ſunt. Eſcilus uero Agameſtoris filius, Athenienſium tunc princeps erat. Ab hoc itaq; tempore Græcorum hiſtoria uera creditur eſſe: nam antea ut cuique uiſum fuit, diuerſas protulerunt ſententias. Latinorum rex Amulius, qui pulſo Numitore fratre maiore regni poteſtate potiebatur, male adepta. Athenienſium Agameſtor, cui Eſcilus ſucceſſit; Macedonum uero Cyrus. Quo in tempore Bogorus Aegyptijs iura conſtituit: ſub quo & agnus locutus eſt, ut ferunt alij. Leges uero Licurgi a Lacedæmonijs ſunt receptæ. Quibus etiam diebus Lacedæmoniorum reges, atque Corinthiorum defecerunt. Lydorum autem regnum inchoauit: quibus Ardiſus rex primus extitit. Ea tempeſtate Phalaris ſiculus Agrigentinos arrepta tyrannide populabatur: qui crudelis mente, commentis crudelior, omnia nepharia in innocentes agens, inuenit aliquando quem iuſte puniret

ret iniuſtus. Nam per illos quidã æris opifex, affectans tyranni amicitiam, aptum munus crudelitati illius ratus, tauꝝ æneum fecit, cui fabre ianuam e latere cõpoſuit, quæ ad cõtrudendos damnatos receptui foret, ut cum inclu ſus ibidem ſubiectis ignibus torreretur, ſonum uocis exortæ capacitas con caui æris augeret, pulſuq; ferali competens imagini murmur emitteret, ne farioque ſpectaculo mugitus pecudis non hominis gemitus uideretur. Sed Phalaris factum amplexus, factorem execratus, & ultioni materiam præbuit & crudelitati. Nam ipſum opificem ſua inuentione puniuit. Tunc etiam Peloponenſium, Athenienſiumque maximum bellum totis uiribus, animiſque commiſſum eſt, in quo mutuis cædibus ad hoc coacti ſunt, ut uelut uicti ſe ab alterutro ſubtraherent, bellumque dererent. Tunc etiam Amazonum gens & Cymmeriorum in Aſia repentinis incurſibus plurimam diu, lateque cædem ædidit. Quibus equidem temporibus Lacedemonij contra Meſſenios propter uirgines ſuas ſpretas in ſolenni Meſſeniorum ſacrificio, per annos uiginti indefeſſo furore bellantes, ruinæ ſuæ totas Græciæ uires implicuerunt. Qui cum per decem annos longa fatigati obſidione, & querelis uxorum ſuper longa uiduitate & periculo ſterilitatis cónteſtantium, ni redirent, a finitimis concubitus petituras, permoti: tamen ne reuocarentur electos in exercitu quoſdam Sparthaṁ remittunt, quibus promiſcuos omnium fœminarum concubitus permiſere. Sciendum tamen eſt ipſam eſſe Sparthaṁ, quam & Lacedæmoniam ciuitatem, atque inde Lacedæmonios Sparthanos dici. Qui dum crudeliter contra Meſſenios dimicant, quamuis ſæpius ancipiti uictoria, demum ſuperant. Tunc etiam contra Athenienſes arma conuertunt, diu uariæ & graues pugnæ & anceps ſtatus uictoriæ, ac poſtremum pendente euentu utrinque diſceſſum eſt. Ergo tantus furor Sparthanorum erat, ut duobus bellis impliciti, ſuſcipere tertium non recuſarent. Tunc enim poſt innumerabiles, ut ita dicam, Laurentis loci in Latio reges Syluios, Albanoſque, qui trecentos per annos in parte Italiæ prædicta regnauerunt, quamuis pauperrime: Amulius rex fratris ſui Numitoris filiam Rheam nomine, quæ & Ilia uocabatur, Veſtalem uirginem fecerat. Quæ grauida inuenta, dum ſcelus ſuum nititur excuſare, a MARTE ſe compreſſam mentita eſt. Ex qua genitis duobus geminis, rex exponi præcepit. Quos uagientes paruulos iuxta ripam Tyberis expoſitos, Fauſtulus regis paſtor ad Laurentinam uxorem ſuam detulit, quæ propter pulchritudinem & rapacitatem corporis quæſtuoſi, a uicinis LVPA appellabatur. Vnde meretricum cubicula lupanaria dicuntur. Qui gemini inter alios paſtores enutriti, cum adoleuiſſent, collecta latronum manu & paſtorum, interfecto apud Albam Amulio, auum Numitorẽ in regnum reſtituunt, matremque uindicant: quæ defoſſa iuxta legem uiua, ob ſtupri mercedem fuerat. Hinc decedentibus atque naſcentibus regnis, nouus ordo conſurgit.

Medo-

Medorum III. Madidus: quo regnante decem tribus, quæ vocabantur Iſrael, translatæ ſunt in montes Medorum: & Cuthæi (qui vocantur Samaritæ) pro eis in eorum regione collocantur. Romulus autem interfecto auo atq; fratre, fundauit Romam. Sibylla Eritrea hoc in tempore extitit: quæ de Chriſto manifeſte prophetauit. Cap. XIII.

MEdorum III. Madidus annis XL. a conditione templi anni CC. LXIIII. Quo Medis regnante, Iudæis regnabat Achar; cui ſucceſſit filius eius Ezechias; Iſraelitis alius Phacee habẽs ſucceſſorem Oſiam. Per ea uidelicet tempora erant prædicti prophetæ, quos præmiſimus, id eſt, Amos, Iſaias, Micheas, & Oſee. His adiungũtur Ionas & Iohel, cum iam regnaret Ioathan, qui ſucceſſit Oziæ. Sed iſtorum Prophetarum duorum tempora in libris nõ inuenire potui canonicis. Qui prædicti prophetæ uelut fontes prophetiæ eruperũt pariter, quando regnum defecit Aſſyriorum, cœpitq; Romanum, ut ſcilicet quẽadmodum regni Aſſyriorum primo tempore extitit Abrahã cum promiſſiones apertiſſimę fierent, id eſt in eius ſemine benedictiones omnium gentium: ita occidentalis Babylonis exordio, quo fuerãt Chriſtus imperãte uenturus, in quo implerentur illa promiſſa per ora prophetarum prædicta, non ſolum loquentium, uerum etiam ſcribentium. Cum enim prophetæ nunquam fere defuiſſent populo Iſrael, ex quo ibi reges eſſe cœperunt: in uſum tantummodo eorꝝ fuere non gentium. Quando autem ſcriptura manifeſtius prophetica condebatur, quæ gentibus quandoq; prodeſſet: tunc oportebat ut inciperet quando condebatur hæc ciuitas, quæ gentibus imperaret. Tunc Athenienſium erat rex Alemeon, Macedonum Thyrimmas, Heſiodus, & Ariſtoteles, fuiſſe tunc memorantur. Igitur regni Madidi anno XV. captiuitas prima X. tribuum Iſrael facta eſt a Sennacherib, qui & Salmananſar rege Chaldæorꝝ, quæ translatę ſunt in mõtes Medorum. Regnatumq; eſt in Samaria annis CC. XL. & menſes VII. & dies VII. ex q̃ ſe a domo Dauid & tribu Iuda ſeperauerunt cæterę tribus. A tempore quo ſub principe Ieſu prouinciam obtinuerũt eandẽ, erant anni DCCCC. XLVII. Eodem quoq; tempore nõnulli Sibyllam Eritream uaticinatã ferunt. Sibyllas aũt Varro prodit plures fuiſſe, non unam. Hæc ſane Eritrea Sibylla quædam de Chriſto manifeſta conſcripſit carmina: quæ beatus Auguſtinus ex Gręco in Latinum uertit eloquium, ubi oſtendit in capitibus uerſuum ordinem literarum ita ſe habentem, ut hæc in eo uerba legerentur, Ieſu Chriſte, theos, ſoter: quod eſt Latine, Ieſu Chriſte dei filius ſaluator. Hi autem uerſus quorꝝ primę literę iſtum ſenſum quem diximus, reddunt, ita translati ſunt:

Iudicij ſignum, tellus ſudore madeſcet,
E cœlo rex adueniet, per ſecla futurus,
Scilicet in carne præſens ut iudicet orbem.
Vnde deum cernent incredulus atq; fidelis,
Celſum cum ſanctis æui iam termino in ipſo.
Sic animæ cum carne aderunt quos iudicet ipſe,

Cum

Cum iacet incultus denſis in uepribus orbis,
Reijcient ſimulachra uiri, cunctam quoq; gazam.
Exuret terràs ignis, pontumq; polumq;.
Inquirens tetri portas effringet Auerni,
Sanctorum, ſed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur, ſontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens tunc quiſq; loquetur,
Secreta atq; deus reſerabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes.
Eripitur ſolis iubar & chorus interit aſtris,
Soluetur cœlum, lunaris ſplendor obibit.
Deijciet colles, ualles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum ſublime uel altum.
Iam æquantur campis montes & cerula ponti
Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit,
Sic pariter fontes torrentur fluminaq; igni,
Et tuba tunc ſonitum triſtem demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miſerum, warioſq; labores,
Tartareumq; chaos monſtrabit terra dehiſcens,
Et coram hic domino reges ſiſtentur ad unum,
Recidet e cœlo, igniſq; & ſulphuris amnis.

Nonnulli autem Ericthéam Sibyllam non his regnantibus, ut præmiſimus, ſed Troiani belli tempore fuiſſe ſcripſerunt. Eumelus autem tunc Corinthius uerſificator agnoſcitur. In Sycilia uero Siracuſia condita eſt ſimiliter & Cathina. A Lacedæmonijs nanq;, ut prędiximus, bella contra Meſſenios geruntur, & ab eis Meſſala capitur. Thales Mileſius Phyſicus philoſophus tunc agnoſcitur, qui unus ex ſeptem ſapiētibus fuiſſe perhibetur, qui Phyſicā primus apud Grecos inuenit. Iſte etiā Thales ſucceſſores propagauit, rerum naturam utiq; ſcrutatus, ſuaſque diſputationes literis mandans emuniuit, maximeq; admirabilis extitit, quod aſtrologiæ numeris cōprehenſis, defectus ſolis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſumq; mundum & quæ in eo uidentur exiſtere. Nihil autem hoc opere quod mundo conſiderato tam mirabile aſpicimus, diuinæ menti præpoſuit. Quo etiam in tempore, Athenis principes qui uſq; ad mortē Reipublicæ præerant deſierunt, & in annis decem magiſtratuum conſuetudinem Athenienſes tenuerunt. Poſt principes uero prædictos regnauit primus cum eis Carobs Eſcili filius. Tunc Aradis inſula habitata eſt, Gizæcus condita. Igitur anno Madidi nono, poſt euerſionem uero Troiæ quadringenteſimo quartodecimo, ſexta Olympiade, quæ quinto demum anno quatuor in medio expletis, apud Elidem Greciæ ciuitatem, agone & ludis exerceri ſolebat, Romulus eiuſque germanus Remus, quos inter paſtores diximus enutritos, collecta

paſtorum atque latronum multitudine, Romanæ urbis ædificia inchoauerunt, ſuoque de nomine iunior, qui germanum peremerat, urbem uocari præcepit. Cuius regnum urbis continuo Romulus fratricidio imbuit, parique ſucceſſu crudelitatis, ſine mora raptas Sabinas mulieres improbis nuptijs confœderatas, maritorum & parentum cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primum auo Numitore, dehinc Remo fratre, arripuit imperium, urbemque conſtituit, regnum aui, muros fratris, templum ſoceri ſanguine dedicauit, ſceleratorum manum promiſſa impunitate collegit. Ad tutelam uero nouæ urbis, ſufficere uallum uidebatur, cuius dum anguſtias Remus increpat, ſaltu tranſiliuit, qui iuſſu fratris occiſus eſt, prima certe uictima urbis fuit. Imaginem nanque urbis magis quam urbem fecerat Romulus, ſed incolæ deerant. Erat tamen in proximo locus, hunc aſylum facit, & ſtatim mira uis hominum, Latini, Thuſcique paſtores etiam tranſmarini Phryges, qui ſub Aenea: Archades, qui ſub Euandro uenerant duce, confluxerunt. Sic nanque ex uarijs quaſi elementis congregauit corpus unum, populumque Romanum ita fecit. Virorum itaque matrimonia a finitimis petita: quia non impetrabantur, manu capta ſunt. Simulatis quippe ludis equeſtribus, uirgines ac mulieres Sabinorum, quæ ad ſpectaculum uenerant, prædæ fuerunt. Hæc ſtatim cauſa bellorum. Sabinis portæ proditæ per uirginem Tarpeiam. Ita admiſſis intra mœnia hoſtibus atrox in ipſo foro pugna: adeo, ut Romulus fœdam ſuorum uix ſiſteret fugam. Tandem interuenere funeribus raptæ laceris comis: ſic pax facta cum Tatio, fœduſque percuſſum eſt. Quem tum Tatium ſenem honeſtis pietatis cauſis inſiſtentem: mox ut in ſocietatem regni Romulus aſſumpſit, occidit. Ergo pulſi, fugatique Vientes Cennienſium captum ac dirutum eſt oppidum: ſpolia inſuper opima de rege Argone Feretrio rex reportauit. Tarpeia nanque uirgo prædicta clypeis Sabinorum obruta eſt. Vnde mons Tarpeius nomen accepit: in quo nunc eſt CAPITOLIVM. Iam hinc inceſſabilia certamina & iuxta quantitatem uirium externa atq; ciuilia ſemper grauia fuerunt. Igitur ROMVLVS hunc Reipublicæ impoſuit ſtatum. Iuuentus diuiſa per tribus, in equis & armis, ut ad ſubita bella excubaret, conſilium autem Reipublicæ penes ſenes eſſet, qui ex authoritate patres uocabantur, ob ætatem ſenatus: & ex populo mille collegit uiros, qui armati ſibi aſſiſterent expediti. Vnde a mille milites dicti, ſicut a ſenibus ſenatores, & a curis Quirites. Idem ROMVLVS apud paludem per caput capri ſublatus: nuſquam comparuit. Sed ſuadente Proculo Quirinus eſt nominatus: quem tamen a ſenatu propter acrius ingenium deceptum aſſerunt. Eodem tempore Sennacherib rex Chaldæorum ad cuſtodiendam regionem Iſraelitarum accolas Aſſyrios miſit. Qui æmulatores Iudææ legis facti, Samaritæ nuncupati ſunt, quod Latina lingua exprimitur cuſtodes, qui proprie Euthæi uocantur, a quodam flumine Eutha, quod eſt in prouincia

uincia

uincia Perſida,unde rex eos migrare fecerat in Samariam.

Medorum IIII. Cardicas,quo regnãte, Numa rex Latinorum fuit,qui multa vana inſtituit & ſuperſtitioſa. Cap. XIII.

IGitur Medorum quartus Cardicas, annis tredecim. A cõſtructione uero templi triceſimuſquartus, ſub quo Ezechias regnabat in Iudæa. Decem uero tribus, quæ uocabantur Iſrael, iam in captiuitatem erant ductæ. Macedonum rex Perdica erat, Athenienſium Hyppomenes, cui Leocrates ſuccedit. Latinorum Numa, qui & Pompilius, poſt Romulum extitit rex: qui nullum cum finitimis geſſit bellum. Duos menſes is anno addidit, Ianuarium & Februarium, cum antea decem tãtum apud Romanos fuiſſent, a Romulo inſtituti. Capitolium quoque a fundamentis ædificauit, uir in religione ſacrorum præcipuus, qui ſacra & ceremonias, omnemque cultum deorum docuit. Pontifices, augures, cæteraque ſacerdotia & ſecreta quædam imperij pignora deſcripſit, Ianumque bifrontem. Ille primus focum Veſtæ uirginibus colendum dedit, ut ad ſimulachrum cuſtos imperij cœleſtium ſyderum flamma uigilaret. Intantum enim uanitate deceptus eſt, ut plura diabolo dictante conſcriberet, quæ poſtea ſi ad hominum notitiam peruenirent, nimium obfutura cognouit. Sed quia incendere ea timuit, iuxta ſuum latenter ſepulchrum, ubi neminem acceſſurum credidit, ſub humo abſcondit. Decedente uero tempore, quidam ruſticus dum in eodem agriculturam exerceret loco, aratro euellente hoc ſcriptum reperit, prætori obtulit, prætor uero ſenatui. Senatus autem ut uidit, nimium deteſtatus exhorruit, & incendio tradens, concremauit: ne aliqua curioſitate ad hominum notitiam tantum nefas diabolicum perueniret. Bellum etiam quod in Tyria geſtum eſt inter Lacedæmones & Argiuos, tunc fuiſſe creditur: Sibylla, quæ & Erophila, in Samo inſignis habebatur. Nicomedia tunc condita eſt, quæ prius Aſtacus uocabatur, quo in tempore prophetabant Iſaias & Oſee.

Medorum V. Deioces, ſub quo Manaſſes in Babyloniam captiuus ductus, & pœnitentiam agendo meruit abſolui. Romanorum vero Tullius rex, qui multa Reipublicæ ad decorem pertinentia inſtituit, & quæ ciuitates tunc ſunt conditæ. Cap. XIIII.

IGitur Medorum quintus Deioces, annis quinquagintaquatuor. A condito templo, trecenteſimus ſeptimuſdecimus erat. Sub quo Manaſſes parti Iudæ dum regnaret, ductus in Babylonem captiuus, & ferreis uinculis inligatus, fertur pœnitentiam egiſſe: cuius & canticum pœnitentiæ legitur. Poſtea uero reuerſus in regnum, mala præterita damnans pœnitendo, deo etiam gratias agebat, qui eius exaudiuit preces, eripiens eum a maximis anguſtijs, deinde uitam ducens mirabilem, tamen reliquit filium ſuum peſſimum Ammon ſucceſſorem. Quibus diebus Athenien-

nienſium erat rex Abſander, cui ſucceſſit Eryxias. Poſtquam ceſſantibus regibus conſtituti ſunt principes, electi nobiles nouem Athenienſibus urbi pręfuerunt, Rempublicam agentes. Macedonum Argaeus: Romanorum uero Tullius Hoſtilius, cui ob honorem uirtutis, regnum ultro datum eſt. Hic omnem militarem diſciplinam, artemque bellandi inſtituit. Primus regum Romanorum purpura & faſcibus uſus eſt, ille ambitu uallis urbem ampliauit, adiecto monte Celio. Itaque exercita iuuentute intuliſſe Albanis bellum, & diu altrinſecus ſpe incerta certa clade, tandem peſſimus exitus, & dubius euentus, compendioſa tergeminorum congreſſione fuiſſe. Rurſus pace diſrupta Metium Suffetium Fidinatem bella meditantem etiam proditione ſuſpenſum, curribus in diuerſa rapcantibus duplicis animi noxam pœna diuerſi corporis expendiſſe. Quibus etiam diebus Cizicus condita eſt, & in Italia Locri: in Lacedæmone uero primum acta nudipedalia dicuntur. Muſici nanque Archilogus & Symonides, Ariſtoxenuſque illuſtres habebantur. Itaque legiſlator Zeleucus frequentibus præconijs celebrabatur: Cypſilus enim in Corinthio tyrannidem exercebat. Tunc Bizantium conditum eſt, & Hyſtrijs ciuitas in Ponto.

Medorum VI. Phraortes, ſub quo Ioſias Iudæorum rex, & Romanorum Ancus Martius. Cap. XV.

MEdorum ſextus Phraortes, annis uigintiquatuor. A condito nanque templo, anni trecenti ſeptuagintaunus, ſub quo Ioſias regnare cœpit parti Iudææ, qui lucos ſuccidit, & gentium idola de ſuo regno abiecit, deumque cœli integre coluit. Oſſa etiam humana ſuper altare combuſſit: quod impius Ieroboam ad ſubuerſionem Iſrael conſtruxerat. Adimpleuit nanque quod de eo prophetatum fuerat, per uirum dei Iaddun de Iuda, Ieroboam ſacrificanti. Philippus Macedonum rex tunc erat, & Ancus Martius Romanorum, Pompilij nepos ex filia. Hic Auentinum montem & Ianiculum urbi addidit, & muro mœnia amplexus eſt, & influentē Tyberinum urbi pontem commiſit. Supra mare uero tertiodecimo ab urbe miliario in ipſo fluminis, mariſque confinio Oſtiam ciuitatem condidit. Quibus diebus (ut quidam ferunt) Thales Mileſius primus Phyſicus philoſophus clarus habebatur, prophetantibus in Iudæa Hieremia, Olda muliere & Sophonia. Tunc muſicus Tarpander inſignis habetur. Oraculo nanque Dodonæo primum uſa eſt Græcia: Myrtheus Athenienſis poeta tunc cognoſcitur, Drachio legumlator tunc etiam fuiſſe fertur: Epidaurus ciuitas condita, quæ poſtea dicta eſt Dyrachium.

Medorum VII. Cyaxares, quo regnante, Ioſias rex Iudæorum occiditur, Iudæi diuerſis calamitatibus opprimuntur, regeſq; eorum inter Aegyptios & Babylonios infelici ſorte affliguntur: Romanorum vero Tarquinius Priſcus erat rex, qui Senatum auxit, & multa inſignia & decora adinuenit, quibus dignitas imperij eminet. Cap. XVI.

Medo-

MEdorum ſeptimus Cyaxares, annis triginta duobus. Ab ædificatione uero templi anni trecenti nonagintaquinque. Quo in tẽpore Ioſias rex erat Iudæorum, qui cum Nechaone rege Aegyptiorum cõgreſſus, occiditur: habens ſucceſſorem Ioacha, quem Nechao uinctum duxit in Aegyptum, poſt bella contra Babylonios acta, conſtituenſque fratrem eius ſeniorem, ex eodem patre, pro eo regem, nomine Ioachim, qui & Eliachim: prouinciæ trubutum impoſuit. Igitur Ioachim cum octauum regni ageret annum, ueniente Nabuchodonoſor cum magno apparatu contra Iudæos, qui omnem Syriam de manu Nechaonis regis Aegypti abſtulerat, quem etiam Nabuchodonoſor iuxta Eufraten in bello uicerat, eiuſque dominationem ab Aſſyria depulerat, eamq; ſibi ſubiecerat. Hunc uero Nabuchodonoſor metuens Ioachim, minaſque eius, & pacem habere deſiderans, præbuit ei tributa quæ præceperat, annis tribus: tertio uero anno non reddidit, deceptus ſpe Aegyptiaci belli. Audierat enim eos contra Babylonios iterum pugnaturos, ſed hoc minime Aegyptij præſumpſerunt. Nabuchodonoſor uero iterum cum magno exercitu uenit contra Iudæos: quem Ioachim iure fœderis ſuſcepit. Dum ergo rex Babyloniȩ intraſſet in ciuitatem, fidem nequaquam ſeruauit, ſed iuuenes fortiſſimos Hieroſolymitanorum occidit una cum rege Ioachim, quem etiam ante muros inhumatum proijci iuſſit, & alios in dignitatibus poſitos, captiuos in Babyloniam duxit: inter quos ductus Ezechiel propheta, adhuc puer eſt. Filium uero eius Ioachim conſtituit regem uniuerſæ prouinciæ, quod mox eum pœnituit feciſſe. Formidatus eſt enim, ne forte habens mali memoriam pro nece paterna prouinciam eius inuaderet, & mittens exercitum, regem Ioachim Hieroſolymis obſidebat: quia accepit iuſiurandum ab eis, ut nihil mali pateretur, nec ipſe nec ciuitas. Non autem ſeruauit eam Babyloniæ rex, ſed præcepit principibus ſuis, ut omnes, qui erant in ciuitate iuuenes captiuos ſumerent, pariter & artifices, eoſque ad ſe ligatos adducerent, qui omnes fuere decem millia octingenti triginta & duo, ſimul & Ioachim, cum matre pariter & amicis, quos deductos ad ſe habuit in cuſtodia. Patruum uero Ioachim, nomine Sedechiam, conſtituit regem, accipiens ab eo iuſiurandum, ut ei prouinciam cuſtodiret, & nihil hoſtiliter ageret, & Aegyptijs non faueret. Hæc iuxta aſſertionem Ioſephi retulimus. Euſebius uero & noſtri temporum ſcriptores, ita ferunt. Anno tertio Ioachim Nabuchodonoſor Iudæam captam tributariam fecit, & in ditionem ſuam redactis plurimis Iudæorum partem etiam uaſorum templi cum inuaſiſſet, tributario Eliachim facto et Ioachim, uictor ad ſuos redijt. De regio ſemine pueros ſecum in Babyloniam deduxit, quos eunuchos factos ſcholæ tradidit, cum cæteris nobilioribus, quos ex diuerſis nationibus deprædauerat: ut omnem diſcerent Chaldæorum ſapientiam, inter quos Daniel, Ananias, Azarias, Miſahel clari habentur. Tunc temporis Macedonum rex Philippus erat, Lydorum Sadiattes: Romanorum uero Tarquinius Priſcus,

qui quamuis tranſmarinæ originis eſſet, regnum ultro petens accepit, ob induſtriam atque ſuam elegantiam: quippe, qui oriundus Corintho Græcum ingenium Italicis artibus miſcuiſſet. Hic & ſenatus maieſtatem numero ampliauit, & centurijs tribus auxit, quamuis Acius Neuius numerum augeri prohibebat, uir ſummus augurio. Quem rex in experimentum rogauit, fieri ne poſſet quod ipſe mente conceperat. Ille rem expertus augurio, poſſe reſpondit. Ad quem hoc, inquit, agitur: an cutem illam ſecare nouacula poſſit? Et augur: Poteſt, inquit, & ſecuit, inde Romanis ſacer auguratus. Neque pace Tarquinius quam bello promptior. Duodecim nanque Tuſciæ populos frequentibus armis ſubegit: inde faſces, trabeæ, curules, anuli, phaleræ, paludamenta, prætextæ, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, togæ pictæ, tunicæque palmatæ: omnia denique decora & inſignia, quibus imperij dignitas eminet, ſumpta ſunt. Idem Romæ circum ædificauit, numerum ſenatorum auxit, Romanos ludos inſtituit, muros & cloacas conſtruxit, ad extremum ab Anci filijs occiſus eſt, regis illius, cui ipſe ſucceſſerat.

Medorum VIII. Aſtyages, quo regnante Hieruſalem capta eſt, templumq; incẽſum. Iudæi in Babyloniam captiui ſunt ducti. Quãtæ etiam fortitudinis Nabuchodonoſor extiterit: & qualia fortiter geſſerit virtute & opere, ſuccincte ſunt adnotata. Quid etiam de eo gentium ſcriptores dixerint. Itaq; quod requiritur, cum Babyloniorũ reges miræ fortitudinis eſſent, cur per reges Medorum annorum numerus obſeruatur. De paſſionibus etiam Hieremię prophetę, & quod inuitus in Aegyptum deſcenderit, & Aegyptiorum vaſtationem prædixerit. De Pythagora etiam & de ſeptem ſapientibus Græcorum, qui per ea tempora fuerint. Cap. XVII.

MEdorum octauus Aſtyages, annis trigintaocto. Ab ædificatione uero templi, anni quadringenti uigintiſeptem, Macedonum rex Acropus, Lydorum Aliattes. Igitur anno octauo Aſtyagis, Iudæi de Hieroſolyma captiuantur a Nabuchodonoſor rege Babyloniorum. Capta eſt uero ciuitas undecimo anno Sedechiæ regis, quarto menſe, die nono: ceperuntque eam principes Babyloniorum, quibus obſeſſio a rege Nabuchodonoſor uidebatur eſſe commiſſa. Ipſe autem in Arabatha ciuitate morabatur. Sedechias uero dum caperetur urbs, ilico fuga elapſus eſt, quem fugientẽ per deſertũ comprehẽdentes cum uxoribus atque filijs, adduxerunt ad regem principes Babylonij in Arabatha. Hunc ergo ad ſe uenientem, Nabuchodonoſor impium & infelicem uocare cœpit, & iuriſiurandi immemorem: quia dum ab eo percepiſſet imperium, quod ab eius fratre tulerat, & illi tribuerat, contra munificum largitorem egiſſe uidebatur hoſtiliter. His igitur uerbis uſus, filios eius iuſſit pariter & amicos continuo perimi: ipſo ſcilicet Sedechia & alijs captiuis inſpicientibus. Deinde oculos eruens Sedechiæ, eumque uinciens perduxit in Babyloniam. Alia ſiquidem uniuerſa, conſona a prophetis edicta ſunt: quo modo & ciuitas uaſtaretur, & ipſe Sedechias duceretur captiuus in

Baby-

Babyloniam. Diſcordauit autem in hoc Ezechiel dicens: Quia Sedechiaſ Babyloniam non uideret, cum HIEREMIAS dixiſſet: quia uinctum eum rex Babyloniæ illuc duceret. Hæc autem prouenerunt ei, quæ Hieremias & Ezechiel prophetauerunt, quia comprehenſus duceretur ad Babylonium regem, & loqueretur ei ore ſuo, ut uideret oculos regis, ſicut HIEREMIAS dixit, cæcatus autem & ductus in Babyloniam, non uidit eam, ſicut EZECHIEL prædixit. Porro Babylonius rex miſit principem militiæ ſuæ Nabuzardan in Hieroſolymam, ut expoliaret templum, præcipiens ut illud incenderet, & regalia pariter & ciuitatem ad pauimentum uſque deponeret, & populum in Babyloniam abduceret. Qui dum ueniſſet ad Hieroſolymam undecimo anno regis SEDECHIAE templum ſubuertit, & uaſa dei aurea argenteaque tulit: nec non & maximum cantarum, quem poſuit in templo Solomon, inſuper & columnas æneas & capita earum, aureaſque menſas & candelebra. Et hæc auferens, templum quoque ſuccendit. Menſe quinto initio menſis, anno undecimo SEDECHIAE regis, octauodecimo anno Nabuchodonoſor. Succendit autem & regalia ciuitatemq; deſtruxit. Templum itaq; concrematum eſt: poſt trecentos et ſeptuaginta annos, & menſes ſex dieſq; decem, ex quo id conſtat ædificatum, ab egreſſu autem populi ex Aegypto, tunc erant anni mille ſexaginta duo, menſes ſex, dies decem. A diluuio uero uſque ad uaſtationem templi, omne tempus fuit, annorum mille nongentorum quinquaginta ſeptem, mēſium ſex, dierum decem. Ex quo uero factus eſt Adam uſque ad ea quæ prouenerunt templo, anni ſunt tria milia, quingenti tredecim, menſes ſex, dies decem. Tantus ergo numerus annorum fuit. Manſit autem ſub regibus hic populus. A Saul, & Dauid, qui primi gentis Iudaicæ imperium ſuſceperunt, per quingentos triginta duos annos menſes ſex, dies decem, ſub iudicibus uero annis plus quingentis, poſt mortem MOSI, & ducis IESV. Hæc ita ſe habent iuxta Ioſephi aſſertionem. Iuxta aliorum uero ſupputationem templum ab anno ædificationis ſuæ quadringenteſimō triceſimo quinto, uel quadringenteſimo quadrageſimo ſecundo ſuccenſum eſt. Ergo Nabuchodonoſor tantæ fuit fortitudinis ut etiam Mageſtenis in quarto Indicorum libro nititur approbare, hunc regem fortitudine & actuum magnitudine Herculem tranſcendiſſe. Dicit enim eum uaſtaſſe Libyę ciuitates & Hiberiam. Porro Diocles in ſecundo coloniarum libro meminit huius regis, & Philoſtratus in Indicis & Phœnicis hiſtorijs dicit, quia iſte rex obſedit Tyrum annis tribus: cum illo tempore Tyro regnaret Ioathabula. Ipſe uero de manubijs hoſtium templum Beli, & reliqua largiſſime nimis ornauit, & antiquæ ciuitati alia quoq; contulit, et priſca ſuperauit, ita ut nequaq̄ obſidentes ualerent fluuium conuertere, & ciuitati aliquomodo prȩualere. Erexitque tres porticus intrinſecus, & tres extrinſecus, de latere cocto decenter muniēs eas, & exornans ualde magnifice. Paternis quoque regalibus aliæ proximæ regalia fabricatus eſt:

quorum ſpacia & reliquam pulchritudinem dicere credo ſuperuacuum. Veruntamen hoc ſciendum, quia dum eſſent hæc magna & nimis eximia, diebus ſunt quindecim conſummata. In iſtis uero regalibus lapides poſuit, quorum inſtar ſimile erat monti, & plantauit diuerſas arbores, fecitque oſtium quod penſibile dicebatur. Hoc ergo modo diuerſi huius regis fecere memoriam. Igitur dum tam potentes, atque famoſi Babyloniorum exiſterent reges: quæritur quæ nam cauſa ſit, cur non in numero & cardine illuſtrium habeantur regum? Scimus enim, quoniam regnum Aſſyriorum quod a Semiramide Nini uxore eſt in Babylonia fundatum, diuturno tempore in ea & uſque ad Sardanapalum permanſit. Quo interfecto, a præfecto Medorum Arbace, regnum Aſſyriorum in Medos trāſlatum eſt, Medorumq; reges in cardine & numero ab hiſtiographis traduntur, donec ad Perſas tranſlatum eſt. Ergo ſi tranſlatum eſt Aſſyriorum regnum ad Medos, & cum eis retentum, ſicut hiſtoriæ declarant: nunc Babyloniorum regnum quod ſit, ſi quis ſcire uoluerit, recolat Aſiam a Nino occupatam, totumque Orientem uſque ad terminos Indię, ab uxore uero eius, inſuper Aethiopas aliaſq; nationes regno Aſſyriorum eſſe ſubiectas. Ex quo apparet deſcendente Arbace ad Medos, partem regni maximam dignitatemque inuaſiſſe ac penes ſe in Media retinuiſſe. Chaldæi uero Babyloniam ſibi aduerſus Medos uendicauerunt. Ita quippe poteſtas Babyloniæ apud Medos, proprietas uero regni apud Chaldęos fuit. Chaldęi autem propter antiquam dignitatem regię urbis, non ſuam dignitatem, ſed illius uocare maluerunt. Vnde factum eſt, ut Nabuchodonoſor cæteriq; poſt eum reges, uſq; ad Cyrum & Darium, qui Chaldęorū regnū ciuitatemq; Babyloniam deſtruxerunt, q̄uis Chaldæorū uiribus potentes, nomine tamē Babyloniæ clari legantur. Enimuero non immerito beatum apoſtolum Petrum Romam in ſuis ſcriptis Babyloniam nominaſſe nunc recolo: quoniam tum in Oriente prima caput orbis eſt effecta Babylon, manſitque inconcuſſa uſq; ad Sardanapalum. Quo interfecto, amiſit partem maximam potentię, tamen partem regni penes ſe retinuerunt Chaldæi, qui Babyloniam ſibi aduerſum Medos uendicauerunt. Quo in tempore Proca auus Rheę Syluię, quę mater Romuli fuit, regnare cœpit, a quo hiſtoriæ Latinorū inchoant̄, ab eo ſemen tum Romę iactum, q̄uis nondum germē appareret. Babylon uero nouiſſime eo tēpore a Cyro rege ſubuerſa, q̄ primum Roma a Tarquinio regum dominatione liberata eſt. Siquidem ſub una eademq; conuēientia temporum illa in Oriente cecidit: iſta in occidente ſurrexit. Illa tunc quaſi moriens dimiſit hæreditatem alienorū perpeſſa dominatum, hęc uero pubeſcens ſe agnouit hæredem, aſpernata etiam ſuorum faſtigium. Tunc orientis occidit, & ortum eſt occidentis imperium. Qua de re ab Apoſtolo Roma iure Babylon nuncupatur. Igitur Nabuzardan princeps militię Nabuchodonoſor: qui templum dn̄i ſuccendit, eiuſq; uaſa et cantarū maximum a Solomone factum, una cum populo a Hieruſalē tranſmigrare fecit ad regē Babylo

nium:

nium, reliquias quaſdam populi in Iudæa reliquit ad excolendam terram, tributaque regi perſoluenda, quibus præfecit Godolielem. Quo in tempore idem Godoliel ab Iſmaele, qui erat de regio ſemine, interficitur: Timentes uero Babylonios Iudæi, qui remanſerant, propter necem Godoliæ, quoniam a Babylonijs iudex fuerat cõſtitutus, aſſumptũ Hieremiam prophetã inuitũ atq; cõtradicentem, cum ſuo diſcipulo Baruch, ad Aegyptũ deſcendentes ſecũ trahũt. Rex Aegyptiorum Vafris tunc erat. Hieremias uero propheta, a XIII. anno regis Ioſiæ, prophetare orſus, uſq; dum ciuitas uaſtaretur & templũ, quæ uentura illi populo erant, prophetãdo prædicabat, ſuiaſq; prophetias in libro ſcriptas, populo legendas dedit. Qua de re multa a Iudæis mala perpeſſus, cæſus, uinculis afflictus eſt. Principes etiam e carcere prophetã educẽtes, rege Sedechia permittẽte, in quendã lacum plenũ cœno depoſuerunt, ut morte propria ſuffocatus extingueretur. Ille uero uſque ad guttur in luto depoſitus, in his degebat anguſtijs. A quodã uero ſeruorum regis, honoribus decorato, qui genere erat Aethiops liberatus eſt. Igit̃ dum in Aegypto cõſiſteret, iubente deo prædixit, populo Aegypti futurã captiuitatem, & qualiter in Babyloniã captiui ducerẽtur, & alij in propria regione ab illis trucidarẽtur. Et hæc ita cõpleta ſunt: V. ſiquidẽ anno captiuitatis Hieroſolymorũ. Cumque ſubdidiſſet Nabuchodonoſor Ammanitas & Moabitas, perrexit ad Aegyptum, eamq; ſubuertit, & regem quidem, qui tunc erat, occidit: aliumq; in ea cõſtituens, denuo Iudæos captiuos duxit in Babyloniã. Igitur per Aſſyrios corruit populus X. tribuum de Samaria, cum regnaret apud eos Oſias. Deinde duarum tribuum multitudo a Nabuchodonoſor rege Babyloniorum & Chaldæorum captis Hieroſolymis eſt uaſtata. Salmanaſar nanq; tranſmigrans Iſraelitas, in eorum regione inſtituit gentem, quæ prius in interiori parte Perſidæ & Mediæ morabatur. Tunc tamen primum Samaritæ uocati ſunt, uocabulum prouinciæ ſumentes, in qua habitare uidebantur: dum prius Euthæi dicerentur, a flumine iuxta q̊d habitabant. Babyloniorum uero rex, cum duas tribus captiuas duxiſſet, neque gentem aliam in eorum fecit habitare prouincia, & propterea deſolata omnis Iudæa, & Hieroſolyma, & tẽplum, annis LXX. permanſit. Omne ſiquidem tempus a captiuitate Iſraelitarum uſque ad duarum tribuum tranſmigrationem fuit annorum centum triginta, menſium ſex, dierum quindecim. Igitur ea quæ de Daniele & ſocijs eius geſta mirabiliter apud regem Nabuchodonoſor legimus, tunc temporis fuiſſe nemo fidelium dubitare poteſt, ſiue etiam quæ Nabuchodonoſor contigerunt, & a ſancto Daniele, ſibi ſunt prædicta. Quibus temporibus in agone certantibus tragus dabatur in præmio, id eſt, hircus, unde aiunt tragœdios nuncupatos. Alcman & Steſichorus poetæ clari habentur. Pythacus Mitileneus, qui de ſeptem ſapientibus fuit, cum Phrenone Athenienſi, olim Phœnice congreſſus eundem interfecit. SOLON Dracronis leges antiquas extra eas quę ad ſanguinem pertinebant nouo ATHENIENSIBVS, quibus præ-

præerat, iure conſtituit. Septem uero quos antiquitas ſapientes iactat, hi fuerunt, Thales Mileſius, Pythacus Mitilenius, Soalon Athenienſis, Chion Lacedæmonius, Periandros Corinthius, Cleobolus Lydius, Bias Preineus. Omnes hi ſeptem appellati ſunt ſapientes, qui poſt poetas theologos claruerunt, quoniam nonnulla honeſtiora præcepta morum breuitate ſententiarumque complexi ſunt. Nihil autem monumētorum, quod ad literas attineat, poſteris reliquerunt: niſi quod Soalon quaſdam leges Athenienſibus (ut prædixi) dedit, Thales uero phyſicus fuit, & ſuorum dogmatum libros reliquit. Pythagoras autem Samius, a quo etiam ferunt philoſophiæ nomen exortum, qui & arithmeticæ artis inuētor fuiſſe dicitur, eodem tempore claruiſſe fertur. Nam cum antea ſapientes appellarentur, qui alijs præſtare uidebātur: iſte interrogatus, quid profiteretur, philoſophum ſe eſſe reſpondit, id eſt, ſtudioſum uel amatorem ſapientiæ, quoniam ſapientem profiteri arrogantiſſimum uidebatur. Per idem tempus Sappho mulier in diuerſo poemate claruit. Ferechites hiſtoriarum, & Xenohipnes Phyſicus tragœdiarum clam inuentores habentur. Romanorum uero Seruius Tullius gubernacula, quo in tempore inuadit, nec obſcuritas inhibuit, quamuis matre ſerua creatus eſt. Nam eximiam indolem uxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat, & clarum fore uiſa circa caput flamma promiſerat. Ergo poſt Tarquinij mortem adnitēte regina ſubſtitutus in locum regis quaſi ad tempus regnum dolo partum, ſic egit induſtrie, ut iure adeptus uideretur. Ab hoc populus Romanus relatus in cenſum, digeſtus in claſſem, inde curijs atque collegijs diſtributus eſt. Summaque regis ſolertia ita eſt ordinata Reſpublica, ut omnia patrimonia, dignitates, ætates artium, officiorumque diſcrimina in tabulis referrentur: ac ſic maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur. Quibus etiam diebus ſolis facta defectio eſt, cum futuram eam Thales antea dixiſſet. Quo in tempore Aliattes & Aſtiages dimicauerunt. Tunc etiam Anaximander Mileſius Phyſicus agnoſcitur, cuius præceptor Thales Mileſius fuit, qui rerum naturam ſcrutatus, maxime admirabilis extitit, quod aſtrologiæ numeris comprehenſis, defectus ſolis & lunæ, etiam prædicere potuit: qui tamen putauit tale rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſumque mundum, & quæ in eo uidentur exiſtere, id eſt, ex humore. Huic ſucceſſit eius auditor Anaximander, qui de natura rerum mutauit magiſtri opinionem. Non enim ex una re, id eſt, ex humore ſicut Thales, ſed ex ſuis proprijs principijs, quaſque res naſci putauit. Infinita rerum principia ſingularum eſſe credidit, & innumerabiles mundos gignere, & quæcunque in eis oriuntur, eoſque mundos, modo diſſolui, modo iterum gigni exiſtimauit: quanta quiſque ætate ſua manere potuerit. Agon Nemeacus primum ab Argiuis actus, poſt eum qui ſub Archemero fuerat. Agon quippe gymnicus, quem pantathene uocant, tunc actus.

Cyrus Perſa qualiter Medorum deſtruxerit Imperium, & auūculum ſuū Aſtiagen bello ſuperauit, Babyloniam ſubuertit, Gynden fluuium in CCCC. LX. alueos comminuit, Lydiam petēs Crœſum regem cepit. Demum poſt multa fortiter geſta in Scythia cum omni exercitu perijt. Sub quo Iudæi à captiuitate relaxant. Romanorum autem Torquinius cognomento Superbus, illis diebus regnum rexerat. Et quod idem depulſus eſt propter ſuam tyrannidem atque inſolentiam. Cum quo pariter & regiam poteſtatem Romani pepulerunt. Cap. XVIII.

Cyrus Perſa Medorum deſtruxit imperium, quod ſteterat per annos circiter CCLVIII. Subuerſoque rege Aſtiage auūculo ſuo: primus Perſis regnauit, annis ſcilicet XXX. Qualiter enim Medorum ad Perſas uenerit regnum, pandendum reor. Igitur Aſtiages Medorum ultimus rex uirili prole uacuus, Cyrum nepotem apud Perſas genitum habuit. Sed Cyrus mox ut adoleuit, congregata Perſarum manu auunculo certamen indixit. Porro Aſtiages oblitus ſceleris ſui, quod in Harpalum dudum admiſerat, cum filium eius unicum & paruulum interfecit, epulādumque patri appoſuit, ac ne quid infeliciſſimæ orbitati felix ignorantia ſubtraheret, infames epulas oſtenſis patri cum capite manibus improperauit. Huius ergo facti immemor, ipſi Harpalo ſummā belli committit: qui acceptum exercitum ſtatim Cyro per proditionem tradidit. Quo comperto, Aſtiages raptis ſecum copijs, in Perſas ipſe proficiſcit̄, acriuſque certamen inſtaurat: propoſito ſuis metu, ſi quis e prælio cedere moliretur, ferro exciperetur. Qua neceſſitate inſtanter Medis pugnantibus, pulſa iterum Perſarum acies, cum paulatim cederet, matres & uxores eorum obuiam occurrunt, orant ut in prælium reuertantur, cunctantibus ſublata ueſte obſcena corporis oſtendunt, quærentes num in uteros matrum uel uxorum uellent refugere. Quo facto erubeſcentes in prælium redeunt, & facta impreſſione quos fugiebant, fugere compellunt. Ibi tunc Aſtiages capitur, cui Cyrus nihil aliud, quam regnum abſtulit: eumque maxime Hircanorum genti præpoſuit, in Medos uero ipſe reuerti noluit. Is finis imperij Medorum fuit. Sed ciuitates, quæ tributariæ Medorum erant, a Cyro defecerunt, quæ res Cyro multorum bellorum cauſa & origo extitit. Quo in tempore Iudæorum captiuitas erat, quæ per annos ſeptuaginta durauit. Porro in Babylone prophetabant Daniel & Ezechiel. Mortuo iam Nabuchodonoſor rege Babyloniorum ſuſceperat imperiū eius Euilmoradach, cui ſucceſſit Balthaſar frater eius. Huic enim Balthaſar Daniel eam ſcirpturā, quæ in pariete apparuerat, interpretatus eſt, ſignificantem imperium illius in Medos & Perſas tranferendum, & hoc qualiter euenerit, manifeſtare non piget. Igitur Cyrus rex Perſarum, quem ſuperius explicandæ hiſtoriæ cauſa commemoraueram, qui tunc Aſiam & Scythiam totumque orientem armis peruagabatur, cum Tarquinius Superbus Romam, uel rex uel hoſtis, aut ſeruitio premabat aut bello: Cyrus (ut dixi) cunctis aduerſum quos ierat perdomitis, Aſſyrios & Babyloniam petit gentem, urbemque tunc cunctis opulentiorem. Sed impetū eius Gyndes fluuius ſecundæ poſt Eufraten

magni-

*al. equitum. magnitudinis intercepit. Nam unum regiorum *equorum candore formaque excellentem, tranſmeãdi fiducia perſuaſum, qua per rapacem alueum offenſi uado uertices attollebantur, arreptum præcipitatumq; merſerunt. Rex iratus, ulciſci in amnem ſtatuit, conteſtans eum qui nunc præclarum equitem uorauiſſet, fœminis uix genua undis attingentibus permeabilem relinquendum. Hęc peragendo ſegnior, totis copijs perpeti anno Gynden fluuium per magnas conciſum diductumq; foſſas in CCCCLX. alueos cõminuit. Eo opere prædictis foſſoribus etiam Eufraten longe ualidiſſimum & mediam Babylonem interfluentem deriuauit ac ſic meabilibus uadis ſic cum etiam patentibus aluei partibus iter fecit, cepitq; urbem: quam uel humano opere extrui potuiſſe, uel humana uirtute deſtrui poſſe, utrunq; pene incredibile apud mortales erat. Nam Babylonem a Nembroch gygante fundatam a Nino uel Semiramide reparatam, multi prodidere. Hęc campi planiciẽ undiq; conſpicua, natura loci lætiſſima, caſtrorum facie, mœnibus paribus per quadrum diſpoſita, murorum eius uix credibilis relatu firmitas & magnitudo, id eſt latitudine cubitorum L. altitudine quater tanta, cæterum ambitus eius CCC. ſtadijs circumuenitur. Murus cocto latere atq; interfuſo bitumine compactus, foſſa extrinſecus late patens, uice amnis circumfluit a fronte murorum, C. portæ æneæ. Ipſa autem latitudo in cõſummationem pinnarum utroq; latere habitaculis defenſorum æque diſpoſitis media intercapedine ſeiunctas quadras capit. Domus intrinſecus quater geminæ habitationes minaci proceritate mirabiles. Et tamẽ illa magna Babylon illa prima poſt reparationem humani generis condita, nunc pene minima mora uicta & capta & ſubuerſa eſt. Ibi tunc Crœſus rex Lydorum famoſus opibus, cum ad auxiliandum Babylonijs ueniſſet, uictus ſolicite in regnum refugit. Cyrus autem poſteaq̃ Babylonem ut hoſtis inuaſit, ut uictor euertit, ut rex diſpoſuit: bellum tranſtulit in Lydiam, ubi conterritum ſuperiore iam prælio exercitum, ſine ullo negotio ſuperauit, ipſum etiam Crœſum cepit, cãptumq; & uita & patrimonio donauit. Hęc partim iuxta Oroſij hiſtoriam relata ſunt. Secundum Ioſephi uero traditionem, hæc quæ ſequuntur ita ſe habent de ſuis ſucceſſoribus Nabuchodonoſor atque deſtructione Babylonis. Ergo poſt mortem Nabuchodonoſor Almilmapadachus filius eius ſuccedit in regnum. Qui regem Hieroſolymitanorum Iechoniam, qui & Ioachim, ſoluit a uinculis, cumq; inter amicos neceſſarios habuit, & multa ei dona conceſſit. Nam pater eius fidem non ſeruauerat Iechoniæ, qui ſe utiq; cum uxoribus & filijs & omni cognatione ſponte tradiderat pro ciuitate ſua. Moriente uero Amilmapadacho poſt annos VIII. & X. regni ſui. Egeſarius filius eius tenuit principatum XL. annis. Eoq; mortuo, ad eius filium Naboſardachum peruenit imperium. Quod dum nouem menſibus habuiſſet, eo defuncto, tranſijt ad Balthaſar qui Naboar nuncupatur. Contra hunc itaq; regem caſtrametati ſunt Cyrus Perſonarum rex, & Darius Medorum. Qui dum obſiderent eum in

Baby-

Babylonia, mirabile quoddam prodigium contigiſſe dinoſcitur. Balthaſar enim dum uaſa dei, quæ pater eius de templo Hieroſolymitano aſportauerat in Babyloniam & in proprio templo conſtituerat, uſus quidem non fuerat eis. Iſte uero ſuperbia ductus eſt, ut eis uteretur ad pocula, dum in cœna lætus cum concubinis & regibus amicis ſuis æſtuaret uino, & hoc modo blaſphemaret deum: tunc itaq; uidit de muro uenientem manum, & in pariete quaſdam literas ſcribentem. Et cætera, quæ ita ut habuerunt ſe, ueraciter in libro Danielis ſcripta legūtur. Igitur dum obſideretur, & ipſe captus eſt Balthaſar & ciuitas a Cyro Perſarum rege, qui aduerſus eum fortiſſime dimicauit. Cum regnaſſet decem & octo annis idem Balthaſar Nabuchodonoſor regis nepos, cui talem fuiſſe cum Babylonia terminum percepimus. Darius autē Aſtyagis filius, qui Babyloniorum principatum deſtruxit, cum Cyro cognato ſuo annum agebat LX. & II. cum Babylon fuiſſet inuaſa. Qui tamen alio nomine uocabatur a Græcis: quiq; Danielem prophetam ſumens ſecum, in Mediam duxit, & omni honore eum * ſublimauit. Erat enim unus inter tres ſatrapas, quos Darius ſuper CCCLX. ſatrapas inſtituerat: ſub quo ea, quę Daniel in ſuis reliquit ſcriptis, cōtigiſſe haud dubium eſt, id eſt, de his, quæ ab inuidis perpeſſus, ac ea, quæ de regno Grę corum, ſeu Perſarum & cæteris, quæ domino monēte præſcire meruit. Igitur primo imperij anno regis Perſarum Cyri, LXX. concurrebat captiuitatis Iudæorum, ut Ioſephus refert. Cyrus nanq; dum legeret Iſaiæ prophetias, & cognouiſſet inter illius prædicationes, quæ de eo dominus prædixerat, & miraretur nomen domini dei, impetus quidam eum accepit, ut munificam ſcripturam compleret. Scriptum quippe repperit dixiſſe dominum: Quoniam uolo Cyrum, quem multarum & magnarū gentium regem conſtitui, mittere populum meum ad propriam terram, & templum mihi reædificare. Hæc Iſaias prædicauerat, ante annos CLX. deſtructionis templi. Hic nanque fere quinquaginta millia Iudæorum laxata captiuitate regredi fecit in Iudæam, qui conſtructo altari templi fundamenta iecerunt. Cumq; a uicinis gentibus impediretur opus, uſque ad Darium remanſit imperfectum: ſolo tantum altari conſiſtente. Colligitur uero omne tempus captiuitatis Iudæorum annis LXX. qui ſecundum quoſdam a III. Eliachim, uſque ad XX. annum Cyri regis Perſarum computantur. Porro ſecundum alios ab Ioſiæ regis Iudæorum anno XIII. ſub quo Hieremias prophetare cœpit, uſque ad primum annum ſupradicti Cyri regis. Deſolationis uero templi ſub Dario rege complentur anni LXX. Apud Hebræos autem, qui aſcenderunt tunc ad Iudæam ex captiuitate, pontifex maximus Ieſus Ioſedech filius, & princeps gentis Zorobabel clari habebantur. Igitur idem Cyrus ſupradictus proximi temporis ſucceſſibus elatus, bellum Scythis intulit, quem Thamiris regina, quæ tunc genti præerat, cum prohibere tranſitum Araxis fluminis poſſet, tranſire permiſit, primum propter fiduciam ſui, dehinc propter opportunitatē obiecti fluminis hoſtis incluſi. Cy-

* Alias celebrauit

rus itaq; Scythiam ingreſſus procul a tranſmiſſo flumine caſtrametatus inſuper aſtu eadem inſtructa uino, epuliſque deſeruit, quaſi territus refugiſſet. Hoc comperto regina tertiam partem copiarum, & filium adoleſcentulum ad perſequendum Cyrum mittit. Barbari uelut ad epulas inuitati, primum ebrietate uincuntur, mox reuertente Cyro uniuerſi cum adoleſcente obtruncantur. Thamiris exercitu & filio amiſſo, uel matris, uel reginæ dolorem ſanguine hoſtium diluere potius, quam ſuis lachrymis parat. Simulat diffidentiam deſperatione cladis illatæ: paulatimque decedendo ſuperbum hoſtẽ in inſidias uocat. Ibi quippe compoſitis inter montes inſidijs, ducenta milia Perſarum cum ipſo rege deleuit, adiecta ſuper omnia illius rei admiratione, quod ne nuntius quidem tantæ cladis ſuperfuit. Regina caput Cyri amputari atque in utrem humano ſanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans. Satia te, inquit, ſanguine, quem ſitiſti: cuius per annos XXX. inſatiabilis perſeueraſti. Quo in tempore Carthaginenſes nefandiſſimas hoſtias immolabant, homines ſcilicet, unde iratum dominum grauiter ſenſerunt. Ergo dum in Sicilia diu infeliciter dimicaſſent, translato in Sardiniam bello, iterum infelicius uicti ſunt. Propter quod ducem ſuum Mazeum, & paucos, qui ſuperfuerant, milites exulare iuſſerunt. Exules ueniam per legatos petentes repulſi, patriam bello & obſidione cinxerunt. Ibi tunc Mazeus dux exulum Cartalonem filium ſuum ſacerdotem Herculis, cum ſibi uelut inſultans purpuratus occurrerit, in crucem ſub oculis patriæ, ita ut erat cum purpuris, infuliſque ſuſpendit. Poſt paucos dies urbem ipſam cepit. Qui cum interfectis plurimis ſenatorum, cruente dominaretur, occiſus eſt.

Cambyſes Perſarum ſecundus rex, templum reædificare in Hieroſolymis prohibuit, Aegyptum bello obtinuit. Cui magi ſuccedunt, quorum audaciam Darius redarguit, eorumq; dolos detexit, & ipſe regnauit. Qui templum domini ædificare præcepit. Quod ſub Cyro fuerat inchoatũ, eo iubente eſt conſummatum. Cap. XIX.

CAMBYSES Cyri filius, Perſarum rex ſecundus, annis ſeptem. Hunc Cambyſem aiunt uocari ſecundum Nabuchonoſor, ſub quo Iudith hiſtoria conſcribitur, quæ HOLOFERNEM interfecit. Is enim templum, ciuitatemque Hieroſolymitarum reædificari inhibuit, quod & prius opus a uicinis gentibus impediebatur. Idem nanque Cambyſes deuicta Aegypto, cunctam religionem Aegypti abominatus, ceremonias eius & templa depoſuit. Poſt quem duo fratres magi regnauerunt annum unum, ut Ioſephus: alij uero menſes ſeptem eos regnaſſe ferunt. Hi nanque magi regnabant ſub nomine regis ſui, quem occiderant. Qui auſi regnum ſubripere, mox ſiquidem deprehenſi & oppreſſi ſunt. In hoc enim prodita eſt eorum temeritas, quoniam auribus detruncatis inuẽti ſunt magi, dum in cæteris ſimillimi exiſterent filio Camby

ſis

ſis, quem necauerunt. Porro Cambyſes dum magos odio haberet, aures eorum abſcidi iuſſerat. His diebus Hyppicus carminum ſcriptor, & Xenophanes Phyſicus ſcriptor tragœdiarum agnoſcuntur. Simonides uero Lyricus, & Pocilides clari habentur. Tunc Anacreon Bericus poeta clarus habetur. Hypparcus, & Hyppias Athenis tyrannidem exercent. Quo in tempore Armonius & Ariſtoton Hypparcum interfecerunt tyrannum. Sed dum Leuna meretrix, eorum amica tormentis cogeretur, ut ſocios proderet, linguam ſuam morſibus amputauit. Eo tempore Pythagoras Phyſicus & Philoſophus clarus celebratur. Darius igitur unus ex his, qui magorum audaciam ferro coercuerant, conſenſu omnium rex creatus eſt Perſarum, qui annis trigintaſex regnauit. Cuius anno ſecundo captiuitas Iudæorum, ſicut per prophetas prædicta fuerat, conſummatur. Domeſticus nanque teſtis eſt huius rei Zacharias propheta, dicens: Domine omnipotens, quouſque non miſereberis Hieruſalem, & ciuitatibus Iudæ, quas diſperſiſti? Hic annus ſeptuageſimus eſt. Ergo uenia ædificandi templi, ſub Cyro exordium habuit. Cauſis uero exiſtentibus impedimenti, ut prædiximus, manet imperfectum uſque ad Darij regis imperium. Cuius regni anno ſecundo a Zorobabele & Ieſu conſtruitur, & quarto opus ædificationis ab eis cōſummatur anno. Ioſephus enim ſeptem annis perfectum dicit templum, a prædictis uiris, qui eſt nonus regni regis Darij, prophetantibus ultimis, Aggeo et Zacharia & uno ex duodecim, qui dicitur angelus apud Iudæos. Hic autem finis tertij noſtri operis erit libri, qui continet in ſe a prima ędificatione templi ſub Solomone, uſque ad ſecundam reædificationem ſub Dario, ſecundum quoſdam quingentos duodecim annos. Iuxta uero Ioſephi aſſertionem, quadringentos XL.

*

LIBRI III. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi prioris, Liber IIII.

Darius Perſarum rex III. Scythis bellum intulit: Aſiam, Macedoniamq; edomuit, & in campis Marathonijs cum Athenienſibus conflixit, vbi ducenta millia ſui exercitus amiſit, victusq; in Perſas refugit. Cap. I.

IGITVR DARIVS HYDAſpis filius, qui Perſis III. regnat annis XXXVI. Hic enim Antyro regi Gothorum, Scythiæ degētium, hac maxime cauſa bellum intulit, quod filiæ eius petitas ſibi nuptias nō obtinuiſſet. Magna ſcilicet neceſſitas, pro unius libidine hominis, ſeptingenta millia uirorum periculo mortis exponi. Incredibili quippe apparatu cum ſexcentis milibus armatorꝫ Scythiam ingreſſus, non facientibus hoſtibus iuſtæ pugnæ poſtetatē, inſuper repentinis incurſibus extrema copiarum dilacerantibus, metuens ne ſibi reditus interrupto ponte Hiſtri fluminis negaretur, amiſſis octoginta millibus bellatorum, trepidus refugit: quamuis hunc amiſſorum numerum inter damna non duxerit, & quem habendum uix quiſquam ambire auſus eſſet, perditum ille nō ſenſit. Inde Aſiam, Macedoniamque aggreſſus perdomuit. Ionas quoque nauali congreſſione ſuperauit. Deinde in Athenienſes cum Ionas aduerſum ſe auxilio iuuiſſent: impetum fecit atque arma direxit. Porro Athenienſes ubi aduentare Darium compererunt, quamuis auxilium a Lacedæmonijs popoſciſſent, tamen cum detineri Perſas quatriduanæ religionis otio compertum haberent, ſpem occaſione ſumentes, inſtructis tantum decem milibus ciuium, & Plateenſibus auxiliaribus mille aduerſum ſexcenta millia hoſtium, campis Marathonijs proruperunt. Melchiades ei tunc bello præfuit, qui celeritate magis quam uirtute fretus alacri ſatis expeditione prius hoſti cominus inhæſit, quam poſſet expedito ſaggittarum iactu propulſari. Tanta in eo bello diuerſitas certandi fuit, ut ex alia parte uiri ad occidendum parati, ex alia pecudes ad moriendum præparatę putarentur. Ducēta millia Perſarum, apud campos Marathonios, ea tempeſtate ceciderūt. Senſit Darius hoc damnum. Nam uictus, fugatuſque arreptis nauibus refugit in Perſas. Cum autem inſtauraret bellum & ulciſci in uictores moliretur, in ipſo apparatu concidit.

Quo regnante, Brutus & Collatinus poſt depulſionem regum primi conſules apud Romanos conſtituuntur: & ea quæ illis diebus cum Romanis geſta ſunt, & quod CCXLIII. annis ſub regibus, inde CCCCLXIIII. annos per conſules & tribunos atq; dictatores, iterumq; conſules, iura Reipublicæ adminiſtrata ſunt. Cap. II.

Eodem

EOdem tempore primos cõſules, Brutum et Collatinum, poſt depulſionem regum habuerunt, quibus ultionem ſui moriens matrona Lucretia mandauerat. Ilico imperium in eoſdem libertatis ſuæ uindices transferunt: mutato tamen iure & nomine, & ex ſingulari duplex poteſtas conſtituitur, ne ſolitudine uel mora corrumperetur. Conſulesque appellauerunt pro regibus, ut conſulere ciuibus ſuis debere meminiſſent. Sed Romani quanta mala per ducentos quadragintatres annos, cõtinua illa regum dominatione pertulerunt, non ſolum unius regis expulſio, uerumetiam odium regiј nominis & poteſtatis oſtendit. Igitur Brutus primus apud Romanos cõſul, qui primum conditorem, regemq; Romæ, non ſolum exæquare parricidio, ſed & uincere ſtuduit: quippe duos filios ſuos adoleſcentes, totidemq; uxoris ſuę fratres uitellios iuuenes reuocandorum in urbem regum placito inſimulatos in conditionem protraxit, uirgis cæcidit, ſecurique percuſſit, ut plane publicus parens, in locum liberorum adoptaſſe ſibi populum uideretur. Liber hinc populus Romanus prima aduerſus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro ſociјs, demum pro gloria & imperio. Igitur Porſenna rex Hetruſcorum grauiſſimus regiј nominis ſuffragator, Tarquinium manu reducebat, cum ingentibus copiјs urbi aderat, & in ipſis faucibus incumbebat, occupatoque Ianiculo tribus continuis annis; trepidam urbem terruit, concluſit, obſedit, & niſi hoſtem Mutius conſtanti urendæ manus patientia ſubmouiſſet, mox urbẽ caperet, aut iugi recepto rege ſeruituti eſſet ſubiecta. Idem enim Mutius fortiſſimus Romanorum, regem per inſidias in caſtris ipſius aggreditur. Sed ubi fruſtrato ictu circa caput regis tenetur, ardentibus focis intulit manum, terroremque dolo geminat: O, inquit, ut ſcias quem effugeris uirum, idem trecenti iurauimus. Hoc nanque facto hic interritus perſeuerat. Rex uero trepidabat, quaſi eius arderet manus. Siquidem & una uirginum ex obſidibus regi data, * Cloelia elapſa cuſtodia audacter flumẽ patrium tranſmeauit. Ergo tot tantiſque uirtutum monſtris rex territus abſceſſit. Tarquiniј tamen diu dimicauerũt, donec Aruntem filium regis manu ſua Brutus occideret, ſuperque ipſum mutuo uulnere expirauit. Porro depulſis ab urbe regibus, uix uſque ad quintumdecimum lapidem Roma tenebat imperium. Poſt reges nanque conſules a Bruto eſſe cœperunt: deinde tribuni plebis & dictatores, & rurſum conſules obtinuerunt Reſpublicas, per annos fere quadringentos ſexagintaquatuor, uſque ad Iulium Cæſarẽ, qui primus ſingulare arripuit imperiũ. Quo in tẽpore Valerius Bruti collega, adeo pauper moritur, ut ſumptu publico ſepeliretur. Cenſu Romæ agitato, inuenta ſunt hominum centum uiginti millia. Ergo anno nono poſt exactos reges, noua dignitas eſt creata, dictatura ſcilicet, & magiſter equitum, qui dictatori obſequeretur. Dictator primus * Largius, magiſter equitum Spurius Caſſius fuit. Tunc Hellanicus hiſtoriographus, & Democretius philoſophus & Heraclitus cognomẽto Tenebroſus & Anaxagoras

* Alias, Clylia

* Alias, Marcus Valerius.

xagoras Phyſicus clari habentur. Pythagoras uero moritur, Eſchilus tragœdiarum ſcriptor agnoſcitur. Tunc etiam bellum, quod in Marathonia geſtum eſt, ut præmiſi, & ea quæ de Melchiade ſcribũtur & Ariſtide, fuiſ-
Alias, ſe ſcribuntur. Tunc Romæ uirgo * Pompilia deprehenſa in ſtupro, uiua
Por- defoſſa eſt. Igitur Anaxagoras auditor Anaxamenis, rerum omnium quas
phyria uidemus, effectorem diuinum animum ſenſit, & dixit, ex infinita materia cõſtare omnia: ſimilibus inter ſe particulis, quibus ſuis proprijs ſingula fierent, ſed animo faciente diuino. Diogenes quoq; illius ſocius aerem quidem dixit rerum eſſe materiam, de quo omnia fierent, ſed eum eſſe compotem diuinæ rationis, ſine qua nihil ex eo fieri poſſe.

De Melcho rege Carthaginenſiũ, qui infeliciter in Sicilia dimicauit, domũq; reuerſus propria manu ſe interemit. Cap. III.

MElcho rex Carthaginẽſium, cum in Sicilia bellum gereret, repente horribili peſte exercitũ amiſit. Nec mora, morbo populo cateruatim cadẽte: cito quiſq; correptus, mox mortuus, iam nec ſepeliebatur, Cuius mali nũtius cum attonitã repentino luctu Carthaginem repleuiſſet: nõ ſecus ac ſi capta eſſet, turbata ciuitas fuit. Oĩa ululatibus perſonabant, clauſæ ubiq; ianuæ cunctę, priuata, publicaq; officia damnata: uniuerſi ad portũ decurrunt, egredienteſq; de nauibus paucos, qui cladis ſuperfuerãt, de ſuis percontãtur. Poſtq̃ de clade ſuorũ, tacẽtibus illis uel gementibus, miſeri intelligunt: tunc toto littore plãgentium uoces, tunc infelicium matrum ululatus & flebiles querelæ audiebãtur. Inter hæc procedit & ipſe de naui ſua imperator, ſordida, ſeruilique tunica diſcinctus: ad cuius conſpectum plangentia iunguntur agmina. Ipſe quoq; manus ad cœlum tendens: nunc ſuam, nunc publicam infelicitatem accuſat & deflet. Ad poſtremum uociferans per urbem, tandẽ ingreſſus domũ, cunctos qui lachrymantes proſequebantur, ultimo dimiſit alloquio. Ac deinde obſeratis ianuis, excluſiſq; etiam filijs, gladio dolorem, uitamq; finiuit.

De Eſdra, qualiter gratiam Xerxis regis adeptus, Hieroſolymã cum magna turba Iudæorũ & muneribus plurimis fit reuerſus. Cap. IIII.

XErxes Dario patri in regnum ſuccedens, annis XX. imperauit, iuxta hiſtoriam Ioſephi XXV. A reædificatione uero templi Hieroſolymis erat annus XXVII. Eſdras aũt Xerxis adeptus gratiã, cum munificentiſſima illius largitate atq; amicorũ eius dirigitur Hieroſolymã, & per eum multa a rege mittũtur ad templum munera: inſuper cõceſſit rex, ut omnes quicunq; uellent Iudæi in eius habitantes regno, reuerti cum eo Hieroſolymã, ad patriumq; ſolum, nullo prohibente eos, licere cum omnibus, quę poſſidere uidebãtur, regredi. Exemplar ẽm epiſtolæ, in qua hæc cõtinebantur, ad Iſraelitas Media habitantes tranſmiſit. Hi uero cognoſcentes regis circa deum pietatem, & fauorem, quem in Eſdra habebat, multi ſiquidẽ facultates ſuas deportantes ad Babyloniam uenerunt, ut aſcẽderent Hieroſolymam cum Eſdra, pariterq; ſacerdotes & Leuitæ & ianitores, cantoreſq; ac ſerui ſacri. Quos congregans de captiui

tate,

tate, trans Eufraten tribus diebus moratus, ieiunia eis impoſuit, ut deo uota pro ſalute ſoluerēt, ne quid in uia paterentur aduerſum. Hæ nanq; duæ tribus, quæ per Nabuchodonoſor captiuitatem ſunt perpeſſę, ſub prædictis principibus in Iudęā ſunt reuerſę. Ex quo uidelicet tēpore, a Babylone profecti ſunt, & ipſi & prouincia uocitātur Iudæi. X. autem tribus, quæ prius in captiuitatē ductæ ſunt, & uocabātur Iſrael, hactenus trans Eufraten cōmorari probātur. Eſdras uero et qui cum eo reuertebātur, poſtq̃ uota perfecerunt, ab Eufrate ſurgentes, die duodecimo primi menſis ſeptimo imperij anno, Xerxis ad Hieroſolymam peruenerunt, quinto menſe eiuſdem anni, ferentes ſecum ſacras pecunias, argenti talenta ſexcenta quinquaginta, uaſa argentea talentorum centum, uaſa aurea talentorum uiginti, & uaſa ærea auro meliora, habentia pondo talenta XII. Hæc nanq; rex & conſiliarij eius & Iſraelitæ Babyloniæ habitantes donauerunt, quæ Eſdras ſacerdotibus ac templi cuſtodibus tradidit. Præcepit etiam rex Eſdræ, quem in lege dei ſapientiſſimum deprehenderat, ut Iudæos erudiret: ne in aliquo per ignorantiam in legibus paternis delinquerent.

De Neemia, qui reædificauit muros Hieruſalem, & in ea habitatores cōgregauit. Cap. V.

EO tempore Ioachim defuncto principe ſacerdotū, filius eius Eliaſippus in principatū ſacerdotalem ſucceſſit. Neemias etiā Xerxis pincerna auxiliante dn̄o meruit obtinere, ut cum honore ad patriā reuerteretur magno, & ciuitatē reædificaret dirutā. Qui ueniens Hieroſolymam cum multa ſuorum turba, muros ciuitatis reſtaurauit euerſos, populumq; in ea congregans, ſua beneuolentia habitare fecit, uir benignus erga propriam gentem. Sub hoc tempore * Pompilia uirgo ob crimē ſtupri Romæ uiua defoſſa eſt. Eſchilus, Pindarus, Sophocles, et Euripides tragœdiarum ſcriptores celebrantur inſignes. Herodotus quoq; hiſtoriarum ſcriptor, & Zeuxis pictor agnoſcuntur. Alias, Porphyria

Qualiter Xerxes de regno ſeptingenta milia armatorum, & de auxilijs CCC. roſtratas etiam naues mille CC. oneratas uero tria milia habuiſſe in exercitu fertur, cui Leonida Spartanorum dux cum quatuor milibus obſtitit, & pene eum uicit. Deinde Temiſtocles Athenienſium dux nauali prælio exercitum eius ſuperauit. Xerxes uictus, amiſſis copijs turpiter refugit in patriam. Cap. VI.

IGitur Xerxes ſeptingenta milia armatorum de regno & trecenta de auxilijs, roſtratas etiam naues mille ducentas, onerarias autem tria milia numero habuiſſe narratur: ut merito inopinato exercitu immenſæque claſſi uix ad potum flumina, uix terras ad ingreſſum, uix maria ad curſum, ſuffeciſſe memoratum ſit. Huic tamē incredibili tēporibus noſtris agmini, cuius numerum nūc difficilius eſt aſtrui, quam tunc fuit uinci: Leonida rex Spartanorum cum quatuor milibus hoīm in anguſtijs Thermopilarum obſtitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiectæ iniri pugnam, conſeri manum imperat. Porro illi, quorum cognati & commanipulares in campis Marathonijs occubuerant, & certaminis ſimul & cladis extitere

principium. Deinde ſuccedēs ſibi turba maior ac ſegnior, cum iam neq; ad procurrendum libera, neque ad pugnandum expedita, neq; ad fugiendum prompta, ſolis mortibus ſubigeretur, triduo continuo non duorum pugna, ſed cędis unius populi fuit. Quarto autem die cum uideret Leonida undiq; hoſtem circumfundi: hortatur auxiliares ſocios, ut ſubtraherent ſe pugnæ, in cacumen montis euadant, ac ſe ad meliora tempora reſeruent, ſibi uero cum Spartanis ſuis aliam ſortem eſſe ſubeūdam, plus ſe patriæ, q̄ uitę. Dimiſſis ſocijs, Spartanos admonet de gloria plurimū de uita nihil ſperandum, neq; expectādum uel hoſtem uel diem, ſed occaſione noctis perrumpēda caſtra commiſcenda arma, conturbanda agmina fore: nuſquam uictores honeſtius, q̄ in caſtris hoſtiū eſſe perituros. Perſuaſi igitur mori malle, in ultionem futuræ mortis armantur, tanq̄ ipſi interitum ſuum & exigerent & uindicarent: mirum dictu ſexcenti uiri caſtra ſexcentorum milium irrumpunt. Tumultus totis caſtris oritur. Perſæ quoq; ipſi Spartanos adiuuant mutuis cædibus ſuis. Spartani quærentes regem nec inuenientes cædunt ſternuntque omnia, caſtra peruagantur uniuerſa, & inter denſas ſtrues corporum, raros homines uix ſequuntur, uictores ſine dubio, niſi mori elegiſſent. Prælium a principio noctis, in maiorem partem diei tractum, ad poſtremum uincendo fatigati, ubi quiſque eorum deficientibus membris uiſus eſt ſibi mortis ſuæ ultione ſaciatus, ibi inter impedimenta cadauerum, craſſo & ſemigelato ſanguine palpitando lapſus & mortuus eſt. Xerxes bis uictus in terra, nauale prælium parat. Sed Themiſtocles dux Athenienſium cum intellexiſſet, Ionas quibus dum auxilium ſuperiore bello præbet, in ſe Perſarum impetum uerterat, in auxilium Xerxis inſtructum claſſem deducere, ſolicitare eos parti hoſtique ſubtrahere ſtatuit, & quia colloquendi facultas ſigna negabat, locis quibus Iones acceſſuri nauibus uidebantur proponi ſymbolos ſaxiſque affigi iubet, ſocios quondam & participes periculorum, nunc autem iniuſte deſides apta increpatione corripiens, atque ad antiquorum iura & fœdera religioſa adhortatione perſuadens, præcipueque admonens uti commiſſo prælio, cædentium uicem inhibeant remos, ſeſeque bello auferant. Igitur rex partem nauium ſibi detinens, ſpectator pugnæ in littore manet. Contra autem Arcemidora regina Halicarnis, quæ in auxilium Xerxi uenerat, inter primos duces acerrime bello immiſcetur, ita ut uerſa uice in uiro fœminea cautela, in fœmina uirilis audacia ſpectaretur. Cum autem anceps pugna eſſet, Iones iuxta præceptum Themiſtoclis paulatim ſe certamini ſubtrahere cœperunt. Quorum defectio Perſas a parte fugere perſuaſit, in qua trepidatione, multæ naues merſæ captæque ſunt. Plures tamen ſæuitiam regis uelut immanitatem hoſtis timentes, per domos dilabuntur. Ergo anxium tot malis regem Mardonius aggreditur, ſuadens regem in regnum redire oportere, priuſquam aduerſa fama nouas res domi moliretur, ſe autem ſi reſiduæ ſibi copiæ traderentur, & ultionem ab hoſte exacturum,

& ignominiam domeſticam propulſaturum, aut ſi aduerſa belli perſeueraſſent, ceſſurum ſe quidem hoſti, ſed tamen ſine regis infamia. probato conſilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abidum, ubi pontem ueluti uictor maris conſeruerat, cum paucis proficiſcitur. Sed cum Pontē hybernis tempeſtatibus diſſolutum offendiſſet, piſcatoria ſcapha trepidus tranſijt. Erat ſane quod ſpectare humanum genus, et dolere debuerit, mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens, exiguo contentum latere nauigio, ſub quo ipſum pelagus ante latuiſſet, & iugum captiuitatis ſuæ uincto ponte portaſſet, uiliſſimo unius ſeruuli egere miniſterio, cuius potētiæ dum montes exciduntur, ualles replentur, amnes exhauriuntur, ipſa etiam rerum natura ceſſiſſet. Pedeſtres quoq; copiæ quæ ducibus cōmiſſæ fuerant, labore, fame, ac metu tabuerunt, & crudeſcente morbo tanta peſtis tantaque fœditas morientium exorta eſt, ut uiæ cadaueribus replerentur: diræ etiā alites atque improbę beſtiæ eſcarum illecebris ſolicitatæ moribundum ſequerentur exercitum. At uero Mardonius, cui reliqua bella commiſerat Xerxes, afflatus primū ſucceſſu breui, mox in extrema deiectus eſt. Olyntum ſiquidem Gręciæ oppidum expugnauit. Athenienſes uaria ſolicitatione adducere in ſpem pacis aggreſſus: ubi inexpugnabelem eorum libertatem uidet, incenſa urbis parte, in Boetiam omnem belli apparatum deducit. Illuc quoq; cum centum milia Græcorum inſecuta ſunt, & commiſſo ſine mora prælio: Mardonium deletis copijs ipſius, uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt. Caſtra regijs opibus referta, ceperunt non paruo quidem antiquæ induſtriæ damno. Nam poſt iſtius prædę diuiſionem aurū Perſicum prima Gręcię uirtutis corruptio fuit. Vrget igitur inceptus miſeros extrema perditio. Nam forte eodem die, quo in Boetia Mardonij copiæ deletæ ſunt, pars Perſici exercitus in Aſia ſub monte Micale nauali prælio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriuſque claſſis & populi impleuit aures, Mardonij extinctas copias, Græcos extitiſſe uictores. Mira diuini iudicij ordinatio, in Boetia oriēte ſub ſole bellum fuiſſe commiſſum, in Aſia meridianis horis ſub eadem die tantis ſpacijs maris terræq; interiacentibus nuntiatum eſt. Qui rumor uel maximæ rei adſtipulatus eſt: quod Perſas audita clade ſociorum primum dolore, dehinc deſperatione correptos, nec bello expeditos, nec fugę habiles reddidit, atq; ita cōſternatos profligatoſq; conſtantior factus hoſtis ſucceſſu felicitatis, inuaſit. Xerxes bello infeliciter geſto, contemptibilis ſuis factus: per Artabanum præfectum ſuum in regia circumuentus occiditur. Quo in tempore Diogenes agnoſcitur, & ſectatores eius phyſici philoſophi. Temiſtocles autem in Perſas fugit, Pindarus clarus habetur, Sophocles tragœdiarum ſcriptor, & Euripides clari habentur, Herodotus hiſtoriarum ſcriptor agnoſcitur, Bachilides & Diagoras plurimo ſermone celebrantur.

Artaxerxe regnante libri Pythagoræ incenſi ſunt ab Athenienſibus. Et memoriale philoſophorum qui tunc fuerunt, id eſt, Mileſij, Hippocratis

medic

medici ac Socratis. Cap. VII.

ARtarxerxes, q Machir dicebatur, regnauit annis XL. poſt Artabanum, qui VII. menſes regnauerat: ab reædificatione uero templi annus quadrageſimus ſeptimus erat. Quo regnãte, Hezdras ſacerdos clarus apud Hebræos habebatur, magiſter omnium quippe in legibus ſacris, qui regreſſi fuerant in Iudæam de captiuitate. Neemia uero muros ciuitatis Hieroſolymorum perfecit. Pontifex uero maximus templi fuit Ioachim, Eliaſippi filius, quem Ioſephus Iudam nominat. Defuncto autem & hoc, Iohannes filius eius honorem ſuſcepit ſacerdotalem. Quo etiam in tempore Ariſtarchus tragœdiographus, Cratinus, & Plato, comœdiarum ſcriptores, Zenon & Heraclitus agnoſcuntur. Ferecides ſecundus hiſtoriarum ſcriptor atque Sophocles, & Artophanes tragœdiarum ſcriptores habiti ſunt. Herodotus uero cum Athenis libros ſuos in concilio legiſſet, honoratus eſt. Pythagoræ autem ſophiſtæ libros decreto publico Athenienſes combuſſerunt: eo quod magicas artes, atque nicromantiam in eis reperiſſent. Empedocles autem atque Parmenides philoſophi, Mileſius etiam phyſicus clari habentur. Iſte autem Thales, ut ſucceſſores etiam propagaret, rerum naturam ſcrutatus, ſuaſque diſputationes literis mandans emuniuit: maximeque admirabilis extitit, quod aſtrologiæ numeris comprehenſis, defectus ſolis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum eſſe principium, & hinc omnia elementa mundi, ipſumque mundum & quæ in eo iunguntur exiſtere: nihil autem huic operi, quod mundo conſiderato, tam mirabile aſpicimus, diuinæ menti præpoſuit. Zeuxis autem præclarus pictor agnoſcitur. Ex cuius nonnulli imaginibus, quas plurimas apud diuerſos fecerat, lauacrum Bizantiorum arbitrantur appellatum. Quibus diebus principium iubilei ſeptuageſimi erat ſecundum Hebræos. Tunc lapis e cœlo ruit, in fluuium Aegis. Hippocrates quoq; medicus, ac Socrates philoſophus, inſignes habentur, Sophocles poeta tragicus, atque Democritus agnoſcuntur, Pindarus etiam tunc innotuit.

De Manilio duce Tuſculano, qui Latinos ſubegit, ac de I. Agone Romæ acto & de magna peſtilentia, quæ Romanas vires fere conſumpſerat, & cætera quæ tũc geſta ſunt apud Romanos. Cap. VIII.

QVibus diebus a Mammilio Tuſculano duce, Latini apud Regilli lacum expugnantur, uincuntur atq; ſubijciuntur, extant & parta deontia ſpolia, tunc & Agon Romæ clarus habebatur primus. Romæ ergo ſuſpenſo ad modicum bello grauis peſtilentia ſubſequitur, quæ per uniuerſam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente prodigio, cœlum ardere uiſum ſit: quando caput gentium, tanto morborum igni flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruilium ambos cõſules peſtilentia conſumpſit. Militares copias plurima ex parte confecit, multos nobiles præcipueque plebem fœda tabe deleuit: quamuis iam

etiam ſuperiore quarto anno oborta lues, eundem populũ depopulata ſit. Proximo dehinc anno ciues exules, ſeruique fugitiui duce Herbonio uiro Sabino, inuaſerunt, incenderuntq; Capitolium. Vbi fortiſſime quidem Valerio conſule & imperatore dimicatum eſt, ſed adeo atrox & graue diſcrimen prælij fuit, ut ipſe quoque conſul Valerius ibi fuerit occiſus, & indignam de ſeruis uictoriam, inſuper etiam ſua morte fœdarit. Sequitur annus, in quo cum uicto exercitu conſul obſeſſus eſt. Nam Minutiũ conſulẽ congreſſum prælio, Equi, Volſcique ſuperauerunt, & fugientem in algido fame, ferroque cinxerunt, actumque infeliciter foret, ni Quintius Cincinatus præcipuus ille dictator, artatam obſidionem oppreſſo hoſte ſoluiſſet, qui repertus in rure ab aratro accerſitus ad faſces, ſumpto honore, inſtructoque exercitu, mox uictor effectus, iugum boum equis impoſuit, uictoriamque quaſi ſtiuam tenens ſubiugatos hoſtes præ ſe primus egit.

De LXX. hebdomadibus à Daniele prædictis, quæ in vltimo imperij Neronis anno ſunt conſummatę. Cap. IX.

IGITVR Neemiam, qui muros Hieruſalem conſtruxit, cõſummaſſe opus triceſimoſecundo anno Artarxerxis regis Perſarum Eſdras memorat. Si quis autem ab hoc tempore ſeptuaginta hebdomadas a Daniele ſcriptas numerat, (quæ faciunt annos quadringentos nonaginta,) reperiet eas in regno Neronis expletas, ſub quo obſideri Hieruſalem eſt cœpta: ſecundo poſtea Veſpaſiani anno capitur.

Regnante Dario, cognomento Notho, qui ſapientes tunc floruerint. Et Romani leges ab Athenienſibus tunc petiuerunt, & in XII. tabulis ſcripſerunt. Eiectis Conſulibus, Decemuiros cõſtituerint. Et quantum malum ex hoc ſit ortum. Et quæ illis diebus eis contigerint. Cap. X.

DARIVS Perſarum rex cognomento Nothus, anno decimo & nono regnauit, quem præceſſerunt ſecundus Xerxes & Sogdianus, qui tantum nouem menſibus regnauerunt. Ergo a ſecunda dedicatione templi, anni ſunt octogintaſeptem. Bacchides carminum ſcriptor, eo tẽpore agnoſcitur, & Pherecides moritur: Eupolis autẽ & Ariſtophanes ſcriptores comœdiarũ agnoſcuntur. Quo in tempore Romani per legatos leges Solonis expetierunt ab Atheniẽſibus, quas in XII. tabulis ſcripſerunt, eijcienteſq; cõſules, poteſtatẽ decemuiris tradiderunt, gratia conſtituendarũ legum Athenicarũ. Quæ cauſa magnam Reipublicæ inuexit perniciem. Nam primis ex decemuiris, cedentibus cæteris, ſolus Appius Claudius ſibi continuauit imperium, ſtatimque aliorum coniuratio ſubſecuta eſt, indignantes penes unum eſſe imperium, quod eis erat cõmune, & nouo improbæ ordinationis incepto, emicuit agmen tyrannorum. Qua populus neceſſitatis atrocitate permotus, & periculo libertatis admonitus, montem Auentinum occupauit armatus: nec tueri libertatem armis deſtitit, niſi poſtquam ſe coniuratorum conſpiratio, ipſis quoque honoribus abdicauit. Tunc etiam per totum fere annum, tam crebri, tamque etiam graues in Italia terræmotus fuerunt, ut de innumeris

qualla-

quaſſationibus ac ruinis uillarum oppidorumque, aſſiduis Roma nuntijs fatigaretur, deinde iugis & torrida ſiccitas fuit, ut ſpem gignendis terrę fructibus abnegarit. His denicꝫ temporibus cum Fidenates hoſtes, maximorum auxiliorum manu ſtipante, terribiles Romanis arcibus imminerent, Aemilius tertius dictator magnam mali molem, ipſis Fidenis uix captis depulit & ſanauit. Tanta in ipſis erat malorum animorumcꝫ contentio, ut uel domeſticas clades, ſuperfuſa forinſecus bella obliterarent, uel poſt damna bellorum inducias relaxatas, diuerſæ peſtes, coeloq́ꝫ terracꝫ excandeſcentes, inceſſabili infeſtatione corrumperent. Quo etiam tempore Sicilia (quæ ab initio patria Cyclopum, & poſt eos nutrix tyrrannorum fuit: quorum primi carnibus hominum, medij cruciatibus, poſtremi mortibus paſcebantur) multa incommoda a ſuis atcꝫ ab externis perpeſſa eſt. Ibi enim incendia bellorum recidiua exordium ſumunt, ſed pene Græcorum uires conſumptas, exuſtaſcꝫ perimunt.

De diſcordia Siciliensium, id eſt, inter Catinenſes & Siracuſanos, quia auxilia petentes à Lacedæmonijs atcꝫ Atheniēſibus, non ſolum hac occaſione Sicilia, ſed & tota Græcia grauiſſimis bellis attrita eſt. Cap. XI.

IGitur dum diſcordia regni Sicilienſes laborant, Catinenſes contra Siracuſanos, quos graues infeſtoſcꝫ patiebantur, ab Atheniēſibus auxilia popoſcerunt. Athenienſes autem inſtructam claſſem in Siciliam miſerunt. Hi uero qui miſſi fuerant, cæſis hoſtibus proſpera initia ſumpſerunt. Hinc maiores copias robuſtioremcꝫ exercitum, ducibus Micea, & Iamacho cum tantis uiribus Siciliam repetunt, ut & hi ſuffragia ſua timerent qui impetrauerant. Atheniēſes duas ilico pedeſtres pugnas ſecūdis ſucceſſibus, faciunt: confectos in urbe hoſtes, & obiecta claſſe circumdatos, terra marique concludunt. At Siracuſani fractis feſſiſcꝫ rebus, auxilium a Lacedæmonijs petunt, a quibus mox mittitur Gilippus, cum copijs prǫſidiorum. Qui mox ut uenit Siciliam, duobus prælijs uictus nec territus ab Athenienſibus, tertio congreſſu Iamachum occidit, hoſtes in fugam uertit: ſocios obſidione liberauit. Gilippus nanque Miceam ac Demoſthenem in Sicilia uicit. Igitur Athenienſes biennio apud Siciliam non ſine Lacedæmoniorum damno conflictati ſunt. Alcibiades enim dux, ab Athenienſibus fugiens Lacedæmoniam ſe contulit, impulitque Spartanos, ut Athenienſibus nouo bello inſiſterent, cum quibus totam Grǫciā aduerſus Athenienſes excitauit. Darius etiam rex Perſarum paterni auiticꝫ memor odij, aduerſus hanc urbem Partiſſafernem præfectum Lydiæ copias ſumptuſcꝫ belli direxit. Mirum dictu, Athenienſium tantas ea fuiſſe tempeſtate opes: ut cum aduerſus eos hoc eſt aduerſus unam urbem, Aſiæ atcꝫ Græciæ totiuſque Orientis uiribus incurſum ſit: pugnando ſæpe nec unq̄ cedēdo conſumpti magis uiderentur fuiſſe q̄ uicti. Si quis enim plenius diſcordiam Athenienſium, & bella grauia quę ſunt perpeſſi, ſcire uoluerit, actuſcꝫ Alcibiadis & exilia, librum Oroſij aduerſus Paganos ſecundum legat. Veruntamen ſapien-

ſapientiſſimi omniū Athenienſes etiam ſuis malis ſatis docti, concordia minimas res creſcere, diſcordia maximas labefactari, cūctaq; uel bona uel etiam mala, quæ foris geruntur, internis eſſe radicata & emiſſa principijs, domi abſterſere odia, & foris bella prefferunt, reliqueruntq; poſteris ſuis, de ruina ſui exemplum, de reparatione ſui conſilium: ſi tamen ob infirmiſſimā humanæ mentis mutabilitatem, quod afflictis rebus conſulitur, in proſperis ſeruaretur. Sed adeo hoc idem placitum, inter ipſa pene placiti uerba corruptū eſt, ut uix intercedente biennio, Socrates ille clariſſimus philoſophorum adactus malis apud eos, ſibi uitam ueneno extorſerit.

Qualiter Artarxerxes contra fratrem ſuum, ſcilicet Cyrum dimicauerit & uicerit: & de terræmotu Siciliæ, atque æſtu graui Aethnæ: de peſte etiam quæ Athenienſibus contigit, laboribusq; Romanorum. Cap. XII.

ARtarxexes, qui & Mennon cognominatus eſt, Darij & Pariſitidis filius, annis XL. a reſtauratione uero templi anni erant C. V. Ipſe eſt qui ab Hebræis Aſſuerus dicitur, ſub quo liber Heſter cōfectus eſt. Iiſdē diebus bellum ciuile uix parricidio terminatum eſt apud Perſas. Mortuo em̄ rege Dario, cum Artarxerxes & Cyrus filij eius de regno ambigerent: tandem magnis apparatibus, magniſq; prouinciarū ac populorū ruinis, utrinq; certatum eſt. In hoc cōflictu cum ediuerſo concurrentes ſibi ambos fratres mutuo caſus obiectauiſſet, prior Artarxerxes uulneratus a fratre, equi uelocitate morti exemptus euaſit. Cyrus autem mox a cohorte regia oppreſſus, finem certamini dedit. Artarxerxes ergo, & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus: poteſtatē regni fratricidio firmauit. His deinde temporibus grauiſſimo terræmotu concuſſa Sicilia inſuper exæſtuantibus Athnæ montis ignibus, fauillisque calidis, cum detrimento plurimo agrorum, uillarumque uaſtata eſt. Tunc etiam Athlante ciuitas Locris adhærens terræ * cōgrua, repentino maris impetu abſciſſa, atque in inſulam diſſoluta eſt. Athenienſium quoque miſerabiles reliquias peſtis inuaſit, diuque populata eſt. Nam eo tempore Romani repentinis ſępe hoſtium eruptionibus comminuti: prꝏterea in hybernis bella ſortiri, hyemare ſub pellibus. Poſtremo famem ac frigus in conſpectu hoſtium perpeti coacti ſunt, urbem nouiſſime ſine ullo digno Romanæ uirtutis teſtimonio cuniculis & clandeſtina obreptione ceperunt. Hanc utilem magis quam nobilem uictoriam primo dictatoris Camilli induſtria peregerunt de Vientibus. Dehinc irruptio Gallorum & incendium urbis inſequitur. Cui cladi audeat quiſquam, ſi poteſt, aliquos motus huius temporis comparare: quamuis non æque pendat, præteriti mali fabulam præſentis iniuriæ.

* Alias, contınua

De Gallis, qui Romam incenderunt, vaſtauerunt ac nouiſſime vendiderunt. Cap. XIII.

IGitur Galli Senones duce Brenno, exercitu copioſo & robuſto nimis, cum urbem Eluſim, quæ nunc Tuſcia dicitur, obſiderent, legatos Romanorum, qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant, in acie

aduerſum ſe uiderunt pugnantes. Qua indignatione permoti Eluſini oppidi obſidione dimiſſa, totis uiribus Romam contendunt. Hos ita irruentes Fabius cum exercitu conſul excepit: nec tamen obſtitit, imo potius hoſtilis ille impetus, quaſi aridam ſegetem ſuccidit, ſtrauit & tranſijt. Teſtatur hanc Fabij cladem fluuius Hallia, ſicut Cremara Fabiorum. Nō enim facile aliquis ſimilem ruinam Romanæ militiæ recenſuerit, etiam ſi Roma inſuper incenſa non eſſet. Patentem Galli urbem penetrant, trucidant rigentes ſimulacrorum modo in ſuis ſedilibus ſenatores, eoſque incendia domorum crematos, lapſu culminum ſuorum ſepeliūt. Vniuerſam reliquam iuuentutem, quam conſtat uix mille hominum tunc fuiſſe in arce Capitolini montis, latentem obſidione concludunt. Ibique infelices reliquias, fame, peſte, deſperatione, formidine terunt, ſubigunt, uendunt. Nam mille libris auri diſceſſionis precium paciſcuntur: non quod apud Gallos Roma parui nominis fuerit, ſed quod illam ſic iam ante detriuerint, ut amplius tunc ualere non poſſet. Exeuntibus Gallis, remanſerat in illo quondam urbis ambitu, informium ruinarum obſcœna congeries, & undique per impedimenta errantium, & inter ſua ignotorum offenſæ uocis imago reſpondens, trepido ſuſpendebat auditus. Horror quatiebat animos, ſilentia ipſa terrebāt. Siquidem materia pauoris eſt, raritas in ſpatioſis. Hinc illis mutare ſedes, aliud incolere oppidum, altero etiam cenſeri nomine, cogitatum placitum atque tentatum eſt.

Quibus diebus Socrates & Plato claruerint. Cap. XIIII.

QVibus diebus Archelaus, Amintas, Pauſanias, Argeus, item Amintas ſibi inuicem ſuccedentes, regnabant apud Macedones. In Sicilia uero Dionyſius tyrannidem exercet. Socrates etiam apud Athenienſes tunc claruit, magiſter Platonis. Socrates ergo primus uniuerſam philoſophiam, ad corrigendos componendoſque mores flexiſſe memoratur: cum ante illum omnes magis Phyſi is, id eſt, naturalibus rebus perſcrutandis operam maximam impenderunt, finemque bonum fieri non poſſe, niſi bene uiuendo, docuit. Nolebat itaque immundos terrenis cupiditatibus animos extendere in diuina & conari, quandoquidem ab eis cauſas rerum uidebat inquiri, quas primas atq; ſummas, non niſi in unius ac ſummi dei uoluntate eſſe credebat. Vnde non eas putabat, niſi munda mente poſſe comprehendi, et ideo purgandę bonis moribus uitæ cenſebat inſtandum, ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus, naturali uigore in æterna ſe attolleret, naturamque incorporei & incommutabilis luminis ubi cauſæ omnium factarum naturarum ſtabiliter uiuunt, intelligentiæ puritate conſpiceret. Imperitorum tamen inuidia excitatis Athenienſibus, calumnioſa criminatione damnatus, morte multatus eſt. Sed cum poſtea illa ipſa, quæ publice damnauerat, Athenienſium ciuitas publice luxit. In duos eius accuſatores uſqueadeo populi indigna-

tio

tio conuerſa eſt, ut unus eorum oppreſſus ui multitudinis interiret, exilio autem uoluntario atque perpetuo, pœnam ſimilem alter euaderet. Tam præclara igitur uitæ, mortiſque fama SOCRATES reliquit plurimos ſuæ philoſophiæ ſectatores. Quorum certatim ſtudium fuit, in quæſtionum moralium diſceptatione uerſari: ubi agitur de ſummo bono, ſine quo fieri homo beatus nõ poteſt. Igitur Plato inter omnes SOCRATIS diſcipulos gloria & fama eminentior fuit: nec immerito, cum determinaſſet finem boni eſſe ſecundum uirtutem uiuere, & ei ſoli euenire poſſe, qui notitiam unius dei habeat & imitationem: nec eſſe aliam ob cauſam beatum. Qui PLATO cum apud ſuos honeſto natus eſſet loco Athenis, ingenioque mirabili longe ſuos condiſcipulos anteiret, Socratica non contentus diſciplina, longe, lateque peregrinatus eſt: quaqua uerſum alicuius nobilitate ſcientiæ percipiendæ eum fama rapiebat. Itaque & in Aegypto didicit, quæcunque magna illic habebantur atque docebantur, & inde in eas partes Italiæ ueniens, ubi PYTHAGORAE fama celebrabatur, & quicquid Italicæ fuit philoſophiæ facillime comprehendit: & quia magiſtrum Socratem ſingulariter diligebat, eum loquentem faciens fere in omnibus ſermonibus ſuis, etiam illa quæ uel ab alijs didicerat, uel ipſe quanta potuerat intelligentia uiderat, cum illius lepore, & moralibus diſputationibus temperauit. Itaque cum ſtudium ſapientiæ in actione & contemplatione uerſetur, unde una pars eius actiua, altera contemplatiua dici poteſt: quarum actiua ad agendam uitam, id eſt, ad mores inſtruendos pertinet, contemplatiua autem ad conſpiciendas naturæ cauſas, & ſynceriſſimam ueritatem, SOCRATES in actiua excelluiſſe memoratur: PYTHAGORAS uero magis contemplatiuæ, quibus potuit, intelligentiæ uiribus inſtitiſſe. Proinde Plato utrunque iungendo, philoſophiam perfeciſſe laudatur, quam in tres partes diſtribuit, unam moralem, quæ maxime in actione uerſatur: alteram naturalem, quæ contemplationi deputata eſt: tertiam rationalem, quæ uerum diſterminat a falſo, Quæ licet utrique, id eſt, actioni & contemplationi ſit neceſſaria: maxime tamen contemplatio perſpectionem uendicat ueritatis. Ideo hæc tripartitio non eſt contraria illi diſtinctioni, qua intelligitur omne ſtudium ſapientiæ in actione & contemplatione conſiſtere: & Athenienſes uigintiquatuor literis uti cœperunt, cum ante uigintiduas tantum haberent. Xenophon & Thiſias clari habentur. Diogenes cognoſcitur, Eudoxus aſtrologus, Plato quoque & Xenophon, nec non & alij Socratici inſignes habentur. Euagoras cum regnaret Cypri, in furorem uerſus eſt. Facto etiam terræmotu magno Elica & Bura, Peloponenſium urbes abſorptæ ſunt. Tunc etiam fuit Carthaginenſium bellum illud famoſiſſimum.

Regnante Artarxerxe, qui & Ochus dicebatur, Iohannes ſummus ſacerdos Iudæorum Ieſum fratrem ſuum in templo interfecit. Pro quo ſcelere multa paſſi ſunt Iudæi grauia. Cap. XV.

ARtarxerxes, qui & Ochus, annis uiginti ſex imperauit. A reædificatione uero templi, annus centeſimus quadrageſimuſquintus erat. Macedonum uero reges, Alexander, Ptolomeus, Perdica, Philippus, ſibi inuicem per interualla ſuccedentes breuia. Iudæorum uero ſacerdos Iohannes filius Iudæ, qui fratrem ſuum Ieſum ſacerdotium ambigētem, in templo interfecit. Propter quod facinus Vagoſus dux regis Artarxerxis, qui Ieſum diligebat, in templum ingreſſus uiolauit, & populum Iudæorū propter hanc cauſam in ſeruitutem redegit, nec hoſtias offerri quotidianas prius in templo permiſit, quam pro unoquoq; anno uectigal exigeret, drachmas ſcilicet quinquaginta. Hac uſus occaſione annis ſeptem, pro nece Ieſu ſacerdotis populum afflixit dicens: quod nunq̄ prius nec apud Græcos, nec apud Barbaros, ita crudeliter uel ſcelerate factū ſit. Vnde nec deus hoc impune dimiſit.

Qualiter Artarxerxes Græcis pacem indixerit, & Aegyptū euerſam ſuo iunxerit imperio. Cap. XVI.

ARtarxerxes ergo poſt tranſactum in Aegypto maximum, diuturnumq; bellum, plurimos Iudæorum in tranſmigrationem duxit, atq; in Hircania ad Caſpium mare habitare præcepit. Interea Artarxerxes rex Perſarum, uniuerſis Græciæ populis per legatos, ut ab armis decederent & paci acquieſcerent, imperauit: non quia miſericorditer feſſis conſuleret, ſed ne ſe in Aegypto bellis occupato, aliqua in regnum ſuum tentaretur irruptio. Cuncti igitur Græci optatiſſima quiete domeſticoque otio reſoluti ſunt. Qui utique tam conſtanter contemnere poterant, quam fortiter ſæpe uicerunt maximas Perſarum copias, ſi non ipſo tantum adnuntiatæ pacis ſono, per corda cunctorum ægra belli tabuiſſet intentio. Quanta enim bella ſibimet grauia, ac intolerabilia inuicem geſſerint, alternīſque cædibus atque miſerijs ſe affecerint. Lacedæmonij cum Athenienſibus, Arcades cum Lacedæmonijs, quomodo Conon Athenienſes dux Perſici exercitus, quomodo Spartanos afflixerit, & cum Ageſila pede claudo, ingenio acerrimo duce Lacedæmoniorum pugnauerit, ac demum uicerit, teſtis eſt ipſa quietis pax, tam libentiſſime a fortibus uiris ſuſcepta, & illud indicium, quod uix cum Lacedæmonijs centum inuenti ſunt ſenes. Sed qui hæc plenius ſcire uoluerit, in libro tertio Horoſij contra paganos inueniet. Artarxerxes autem, qui & Ochus Sydonem ſubuertit, & Aegyptum ſuo coniunxit imperio, Necthanaiph in Aethiopiam pulſo, in quo Aegyptiorum regnum eſt deſtructum.

Quibus diebus peſtilentia ingens Romam crudeliter uaſtauerit, terraq; in urbe dehiſcens, Curtium uirum equeſtrem abſorbuerit uiuum. Tunc etiam Galli contra Romanos conſpirantes, ter deuicti ſunt. Cap. XVII.

QVo etiam tempore ingens uniuerſam Romam peſtilentia corripuit, nō (ut adſolet) plus minuſve ſolito temporꝫ turbata temperies, hoc eſt, aut intēpeſtiua ſiccitas hyemis, aut repentinus calor ueris, aut incōgruus humor ęſtatis, uel autumni diuitis indigeſta

ille-

illecebra. Inſuper etiam expirata de Calabris ſaltibus aura corrumpens, repentinos acutarum infirmitatum afferre tranſcurſus, ſed grauis, diuturnaqꝫ in nullo diſpar ſexu, in nulla ętate diſſimilis, generali cunctos per biennium iugiter tabe confecit, ut etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos, afflictoſqꝫ dimiſerit. Sequitur hanc miſeram luem, miſerioremque eius expiationem proximo anno ſatis triſte prodigium. Repente ſiquidē medio urbis terra diſſiluit, uaſtoqꝫ præerupto hiantia ſubito inferna patuerunt. Manebat diu ad ſpectaculū, terroremqꝫ cunctorꝫ patenti uoragine impudens ſpecus, nefariamqꝫ uiui hominis ſepulturā dijs interpretibus expetebat. Satis fecit improbis faucibus præcipitio ſui. M. Curtius uir eques armatus, iniecitque crudeli terræ inopinam ſatietatem, cui parum eſſet quod ex tanta peſtilētia mortuos per ſepulchra ſuſciperet, niſi etiam uiuos ſciſſa ſorberet. Hinc iterum terribilis Gallorꝫ inundatio iuxta Anienem fluuium ad quartum ab urbe lapidē cōſedit, facile ſine dubio pondere multitudinis & alacritate uirtutis perturbatam, occupatura ciuitatem, niſi otio, & lenitudine torpuiſſet: ubi atrociſſimam pugnam Manlius Torquatus ſingulariter inchoauit. T. Quintus dictator cruentiſſima congreſſione confecit. Fugati ex hoc prælio plurimi. Galli inſtauratis iterum copijs, in bellum ruentes a Gaio Sulpitio dictatore ſuperati ſunt. Poſt paululum quoque Tuſcorum pugna, ſub C. Martio conſecuta eſt. Vbi conijci datur, quantus hominum numerus cæſus ſit, quando octo milia ſunt capta Tuſcorum. Tertio autē in ijſdem diebus Galli ſe in prędam per maritima loca, ſubiectoſqꝫ campos ab Albanis montibus diffuderunt. Aduerſus quos nouo militum delectu habito, conſcriptiſqꝫ legionibus decem, ſexaginta milia Romanorꝫ negatis ſibi Latinorum auxilijs proceſſerunt. Confecit hanc pugnam Marcus Valerius auxiliante coruo alite, unde poſtea Coruinus eſt dictus. Occiſo enim prouocatore Gallo, hoſtes territi, ſparſimqꝫ fugientes, grauiter trucidati ſunt. Nec tamen contenti Romani ſuis eos mœnibus expuliſſe, cum per Italiam naufragia ſua latius traherēt, ſic perſecuti ſunt eos, ut poſt aliq̄t annos omnes eorum reliquias in Hetruria ad lacum Vadi montis Dolabella conſul deleret, ne quis extaret ex ea gente qui incenſam a ſe Romanam urbem gloriaretur. Manlius uero Torquatus cōſul, qui poſt ſtragem Gallorꝫ Latinos deuicit, filiū ſuum q̄d contra eius imperiū hoſtes adgreſſus uicerat, Metiumqꝫ Tuſculanū nobiliſſimum equitē interfecit, prouocātes atqꝫ inſultantes hoſtes occiderat, uirgis cæſum ſecuri percuſſit.

De hoc, quod nox longior ſolito facta eſt, & veri lapides e cœlo ruentes, terrā grauiter attriuerunt. Et hoc factum eſt, quando Magnus Alexander Macedo naſcitur. Quibus diebus Ariſtoteles celebratur inſignis, & Plato moritur. Cap. XVIII.

EOdem etiam tempore nox uſque ad plurimam diei partem tendi uiſa eſt, & ſaxea de nubibus grando deſcendens, ueris terram lapidibus uerberauit. Quibus diebus etiam ALEXANDER

Magnus, uere ille gurges miſeriarum atque atrociſſimus turbo totius orientis eſt natus. Tūc Demoſthenes orator agnoſcit, Ariſtoteles philoſophus ore oīm celebratur, Plato moritur, poſt quem Academiā Seuſippus tenuit.

Quod regnante Arxe, Romanorum matronæ in ſcelere ueneſico ſunt deprehenſæ. Philippus autē Macedonum rex, pater Alexādri Magni, bella plurima peregit, ciuitates euertit, nationes innumeras perdomuit. Cap. IX.

ARxes filius Ochi, annis quatuor apud Perſas regnat. A reædificatione uero templi, annos cētum ſeptuaginta unus erat. Iaddus uero defuncto Iohanne patre illius principatum ſuſcepit ſacerdotij Iudæorum. Quibus diebus incredibili rabie, & amore ſcelerum Romanæ matronæ exarſerunt. Erat utique fœdus ille ac peſtilens annus, impleteque iam undique cateruatim ſtrages gerebātur. Et adhuc tamē penes omnes, de corrupto aere ſimplex credulitas erat, cum exiſtente quadam ancilla indice & cōuincente, primū multæ matronæ ut biberent, quæ coxerant, uenena cōpulſæ. Deinde ſimul ut hauſere, cōſumptæ ſunt. Tanta autē multitudo fuit matronarum in his facinoribus cōſciarum, ut CCCLXX. damnatæ ex illis ſimul fuiſſe ferātur. Tunc Alexāder rex Epirotarum, Alexandri illius Magni auunculus, traiectis in Italiā copijs, cum bellum aduerſus Romanos pararet, & circa finitimas Romæ urbes firmare uires exercitus ſui, auxiliaque uel ſibi acquirere, uel hoſtibus ſubtrahere ſtudēs, bellis exerceretur: a Samnitibus, qui Lucanæ genti ſuffragabātur, maximo bello in Lucania uictus atque occiſus eſt. Hūc alij ferunt fuiſſe Pyrrhum, qui a Tarentinis euocatus, ut auxilia eis præberet aduerſus Romanorum arma, Tarentus uero Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondā & Apuliæ, totiuſque Lucaniæ caput, diuitijs, magnitudine, muris, portu, ipſoque ſitu mirabilis. Igitur Pyrrhus, ſemi Græcā ex Lacedæmonijs cōditoribus ciuitatē uindicaturus, cū totis uiribus Epiri Theſſaliæ, Macedoniæ, incognitiſque in id tēpus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito inſuper ferarum terrore, quarum magnitudine & deformitate, & nouo odere ſimul, ac ſtridore, Leuino conſule, in prima pugna conſternati Romanorum equi, cum incognitas ſibi beluas, amplius q̄ erant ſuſpicarentur, fugam, ſtragemque late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Aſculo melius dimicatum eſt, Curio, Fabricioque conſulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat, & Gaius Munitius quartæ legionis haſtatus, unius promuſcide abſciſa, mori poſſe beluas oſtenderat. Itaque in ipſos pila congeſta ſunt, & in turres uibratæ faces, tota hoſtium agmina, ardentibus ruinis operuerunt: nec alius cladi finis fuit, quam eos nox dirimeret, poſtremuſque fugientium rex ipſe a ſatellitibus humero ſaucius in armis ſuis ruit. Lucaniæ pugna ducibus ijſdem, quibus ſuperius, ſed bello & pace foris & domi omnem in partē Romana uirtus, tum ſe approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis, poſt primæ pugnæ uictoriam, intellecta Romanorum uirtute, facto fœdere (quamuis uinceret) in amicitiam recipi uoluit, ſed abnegauit ſenatus. Nec aliam magis, quam Tarenti-

rentinam oſtendit populi Romani fortitudinem, ſenatus ſapientiã, ducum magnanimitatem: nec alius pulchrior in urbe aut ſpecioſior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma uiderunt. Tum aũt ſi captiuos aſpiceres, Moloſſi, Theſſales, Macedones, Brutius, Apulus, atq; Lucanus: ſi pompam, aurũ, purpuram, ſigna, tabulæ, Tarentinęq; deliciæ. Sed nihil libentius populus Romanus aſpexit, q̃ illas, quas timuerat, cum turribus ſuis beluas: quæ non ſine ſenſu captiuitatis, ſummiſſis ceruicibus uictores equos ſequebantur. Sed quoniam gentium diuerſarum actus, partim libando recenſere diſpoſui: nunc Alexandri iſtius caſu commonitus, de Philippo Lacedæmoniorum rege, qui Olympiadem huius Alexandri Epirotæ ſororem uxorem habuit, ex qua Alexandrum Magnum genuit, pauciſſimis annis retro repetitis, magna paruis, inquantum potero, colligam ſyllabis. Igitur Philippus Amintę filius, Alexãdri pater, regnum Macedonum adeptus XXV. annis tenuit: quibus hos omnes acerbitatum aceruos, cunctoſque malorum moles ſtruxit. Hic primum ab Alexandro fratre obſes Thebanis datus, per triennium apud Epaminõdam, ſtrennuiſſimum imperatorem, & ſummum philoſophum eruditus eſt. Ipſo autẽ Alexandro ſcelere Euridicis matris occiſo, q̃uis etiam commiſſo adulterio, & altero primũ filio interfecto: filiaq; uiduata, generi nuptias, mariti morte pepigiſſet, compulſus a populo regnum q̃d paruo occiſi fratris filio tuebatur ſuſcepit qui cum foris concurſu exurgentium undiq; hoſtium, domi autem deprehenſarum ſæpe inſidiarum metu fatigaretur, primum bellum cum Athenienſibus geſſit, quibus uictis, arma ad Illyrios tranſtulit: multiſq; milibus hoſtium trucidatis, Lariſſam urbem nobiliſſimã cepit. Inde Theſſaliam non magis amore uictoriæ, q̃ ambitione habendorum equitum Theſſalorum, quorum robur ut exercitui ſuo admiſceret, inuadit. Ita Theſſalis ex improuiſo præoccupatis atq; in poteſtatem redactis, iungendo equitum peditumque fortiſſimas turbas & copioſas, inuictiſſimum fecit exercitum. Igitur uictis Athenieñſibus ſubiectiſq; Theſſalis Olympiadem Auruchę regis Moloſſorum ſororem duxit uxorẽ. Qui Aurucha cum per hoc quod ſocietatem Macedonum affinitate regis paciſcebatur, imperium ſuũ ſe dilataturum putaret: per hoc deceptus amiſit, priuatuſq; in exilio conſenuit. Deinde Philippus, cum Mothonam urbem oppugnaret, ictu ſagittę oculum perdidit. ipſam uero urbem mox expugnauit & cepit, exin Græciam prope totam conſilijs pręuentam uiribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates, dum imperare ſingulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt, & dum in mutuũ exitium ſine modo ruũt, omnibus perire, q̃d ſingulæ amitterent, oppreſſæ demum ſeruienteſq; ſenſerunt. Quarum dum inſanas cõcertationes Philippus ueluti e ſpecula obſeruat, auxiliũq; ſemper inferioribus ſuggerẽdo, contentiones bellorum fomites callidus doli artifex fouet: uictos ſibi pariter uictoreſq; ſubiecit. Igiť quantis affecerit totã Gręciã miſerijs, alioſq; a quibus in

pace ſuſceptus hoſtiliter inuadit, crudeliter diripit, omnicꝫ ſocietatis conſcientia penitus abolita, coniuges, liberoſcꝫ omnium ſub corona uendidit, templacꝫ uniuerſa ſubuertit. Poſt hęc in Cappadociam tranſijt ibicꝫ bellum pari perfidia geſſit: captos per dolum finitimos reges interfecit, totamcꝫ Cappadociam ſuo imperio ſubdidit. Inde poſt cædes, incendia, ac prædationes, quas geſſerat in urbibus ſocijs, ad parricidia conuerſus, fratres quos cohæredes regni uerebatur, interfecit, ſupplicio ac neci dedit. Inde omnium urbes fineſque populatus, cruenta præſentia effecit, ut etiam abſens timeretur. Igitur alios populos a ſedibus ſuis auulſos, finibus hoſtium opponit: alios in extremis regni terminis ſtatuit: quoſdam æmulatione uirium, ne poſſint quod poſſe creduntur, in ſupplementa exhauſtarum urbium diuidit. Ita glorioſiſſimum illud quondam florentis Græciæ corpus, in multas lacerataſque particulas, extincta primum libertate concidit. Præterea cum eum duo fratres Thraciæ reges, ex conſenſu præoptauiſſent iudicem, Philippus more ingenij ſui ad iudicium tanquam ad bellum cum inſtructo exercitu ingreſſus, inſcios iuuenes uita regnoque priuauit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro filio prædandi intentione pertranſijt: commiſſoque prælio, cum Scythæ & numero & uirtute præſtarent, Philippi fraude uincuntur. In ea pugna uiginti milia puerorum ac fœminarum Scythicæ gentis capta: pecorum magna copia abducta, auri atque argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fidem inopiæ Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium equarum ſufficiendo generi in Macedoniam miſſa ſunt. Sed reuertenti Philippo Triballi bello obuiant, in quo ita Philippus in fœmore uulneratus eſt, ut per corpus eius equus interficeretur. Statim uero ut conualuit, Athenienſibus bellum intulit, qui in tanto diſcrimine poſiti, Lacedæmonios quondam hoſtes, tunc ſocios aſciſcunt, totiuſque Græciæ ciuitates, legationibus fatigant, ut communem hoſtem, communibus uiribus petant. Itaque aliquantæ urbes Athenienſibus ſeſe coniunxere. Quaſdam uero ad Philippum belli metus traxit. Prælio commiſſo, cum Athenienſes longo maiore munero militum pręſtarent, aſſiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur. Quam pugnā longe omnibus anterioribus bellis atrociorem fuiſſe, ipſe rerꝫ exitus docuit. Nam hic dies apud uniuerſam Græciam acquiſitę dominationis gloriam & uetuſtiſſimę libertatis ſtatum finiuit. Poſtea Philippus cruentiſſimam uictoriam in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidem principes ciuitatum, alios ſecuri percuſſit, alios in exilium egit, omnibus bonis priuauit. Pulſos dudum a ciuibus in patriam reſtituit. Ex quibus trecentos exules iudices rectoreſque præfecit: qui ut antiquum dolorem noua poteſtate curarent, preſſos infeliciter populos, in ſpem libertatis reſpirare non ſinebant. Præterea magno delectu militum in ſubſidium regiæ diſpoſitionis ex tota Græcia habito, ducenta milia peditum & quindecim milia equitum abſque exercitu Macedonum, & infinita gentium barbararum Perſicæ expeditione in

Aſiam

Aſiam miſſurus inſtruxit. Tres duces, hoc eſt, Parmenionem, Amintam, & Attalum, præmittendos in Perſas legit. Et dum ſupraſcriptæ copiæ de Græcia congregantur, Alexandri, qui erat Olympiadæ uxoris ſuæ frater, & poſtea a Sabinis in Lucania proſtratus eſt, ut ſupra memorauimus, quem Epiri regem ob mercedem ſtupri in eum perpetrati, conſtituerat, nuptias in copulando ei filiam ſuam Cleopatram celebrare decreuit. Qui cum pridie quam occideretur, interrogatus fuiſſet, quis finis homini magis eſſet optandus, reſpondiſſe fertur: Eum eſſe optimum, qui uiro forti poſt uirtutum ſuarum gloriam in pace regnanti ſine conflictione corporis, & dedecore animæ, ſubitus & celer inopinato ferro potuiſſet accidere. Quod ipſi mox obtigit. Igitur per uiginti & quinque annos, incendia ciuitatum, excidia bellorum, ſubiectiones prouinciarum, cędes hominum, opum rapinas, prędas pecorum, mortuorum uenditiones, captiuitateſque uiuorum, unius regis fraus, ferocia & dominatus agitauit. Sufficerent iſta ad exemplum miſeriarum inſinuata memoriæ noſtræ geſta per Philippum, etiam ſi Alexander ei non ſucceſſiſſet in regnum.

De grauiſſimis prælijs inter Samnites & Romanos, illis diebus geſtis. Quibus & Romani à Samnitibus victi, & ſub iugum ſeruitutis miſſi, iterumq; Romani victores per Papyrium ducem ſuum Samnites vicerũt & iugum depoſuerunt. Cap. XX.

ROmani porro, cum iam bello uiginti milia Samnitum, Fabio magiſtro equitum pugnam cõferente, cecidiſſent: circũſpectiore cura Samnites, ac magis inſtructo apparatu, apud Candinas furculas conſederunt. Vbi cum Q. Veturiũ, & Poſthumium cõſules, omneſq; copias Romanorũ anguſtijs locorũ, armiſq; clauſiſſent, Pontius dux eorũ intantum abuſus eſt uictoriæ ſecuritate, ut Herenniũ patrem cõſulendũ putaret, utrum occideret clauſos, an parceret ſubiugatis. Vt uiuos tamen dedecori reſeruaret, elegit. Romanos em̃ antea ſæpiſſime uinci & occidi: nunq̃ autem capi, aut ad deditionem cogi potuiſſe, conſtabat. Itaq; Samnites uictoria potiti, uniuerſum exercitum Romanum turpiter captum, armis, etiam ueſtimentiſq; nudatum, tãtum ſingulis uilioribus operimẽtis, ob uerecunda corporum tegenda conceſſis, ſub iugum miſſum, ſeruitioq; ſubiectum, longum agere pompæ ordinem, præceperunt. DC. autem equitibus Romanis, in obſidatum receptis, oneratos ignominia cæteris rebus uacuos conſules remiſerunt. Poſteriore anno, infringunt Romani firmatam cum Samnitibus pactionem, eoſque in bellum cogunt. Quod Papyrio conſule inſiſtente commiſſum, magnas ſtrages utriuſque populi dedit, cum hinc ira recentis infamiæ, inde gloria proximę uictoriæ pugnantes inſtimularet. Tandem Romani pertinaciter moriendo uicerunt: nec cædi pariter uel cædere deſtiterunt, niſi poſtquam uictis Samnitibus & capto duce eorum, iugum repoſuerunt ſeruitutis. Idem deinde Papyrius Sutricum expulſo inde Samnitico præſidio, expugnauit & cepit. Hic autem Papyrius adeo tunc apud Romanos bellicoſiſſimus ac ſtrenuiſſimus habebatur,

ut cum

ut cum Alexander Magnus, diſponere diceretur ab Oriente diſcedens, obtinere uiribus Africam, atque inde Italiam tranſuehi. Romani inter cæteros duces, tunc in Republica ſua optimos, hunc præcipuum fore, qui Alexandri impetum ſuſtinere poſſet, meditarētur. Quibus diebus quidam Hanno nomine priuatis opibus Reipublicę uires ſuperans, inuadēdę dominationis hauſit cupiditatem: cui rei conſilium utile ratus eſt, ut ſimulatis unicæ filiæ nuptijs, omnes ſenatores quorū dignitatem obſtaturam incœptis ſuis arbitrabat̃, inter pocula ueneno necaret. Quæ res per miniſtros prodita, ſine ultione uitata eſt: ne in uiro potenti, plus negotij faceret res cognita, quam cogitata. Hoc conſilio eluſus Hanno, alio machinamento facinus aggredi parat, ſeruitia concitat, quibus repente incautam urbem opprimeret. Sed cum ante ſtatutā cædibus diem, proditum ſe præuentumque intellexiſſet, caſtellum quoddam cum uiginti milibus ſeruorum armatis occupauit. Ibi dum Afros, regemq́ꝫ Maurorum concitat, captus eſt: ac primo uirgis cæſus, deinde effoſſis oculis, & manibus cruribuſque fractis, uelut a ſingulis membris pœna exigeretur, in conſpectu populi, necatus eſt. Corpus uerberibus lacerum cruci ſuffixum eſt: filij cognatique omnes ſupplicio traditi, ne quis eum eiuſdem familię unquam aut imitari, aut ulciſci meditaretur. Hęc temporibus Philippi geſta ſunt. Quo in tēpore Xenocrates philoſophus illuſtris habetur.

Regnante Dario, quem Alexander occidit, Iaddus princeps & ſacerdos Iudæorum depulit frartē ſuum Manaſſen à ſacerdotio, quia duxerat vxorem filiam Satrapę Samariæ. Qua occaſione ædificatum eſt templum in monte Garzarim, ad inſtar Hieroſolymitani. Cap. XXI.

DArius Arſami filius, annis *V. a reædificatione uero templi anni ſunt CLXXVI. Iaddus princeps ſacerdotum erat Iudæorum. Erat autem huius frater Manaſſes, cui ſuam filiā delegauit uxorem Sanabalath miſſus a Dario ad Samariā ſatrapa genere Cutheus, ex quibus & Samaritæ deſcendunt: Principes quoque ſacerdotum cum populo hoc indigne ferebant. Nam extitiſſe etiam priorem captiuitatem per hæc coniugia mala putabant: q̄ multi in his peccaſſent, dum non uxores prouinciales ducerent. Iubebant ergo Manaſſen diſiungi ab uxore, aut non introire ſacrarium. Manaſſes autem prohibitus a fratre accedere ad altare: ad ſocerum Sanabalath peruenit. Itaq́ꝫ Sanabalath nō ei ſolum ſacerdotium, ſed etiam principatum ſacerdotij, & potentiam ac honorem omnium locorum ſibi ſubiectorum dare promiſit. Qua de re tēplum ei accepta occaſione oportuni temporis ædificauit, ad inſtar Hieroſolymorum ſuper montē Garzirim, qui latior omnibus Samariæ montibus apparebat, quoniam Alexandrum aduerſus principem ſacerdotum Sanabalath ira cōmotum nouit, dum non uenalia exercitui, & ea quæ prius Dario conferre ſolebat, mitteret Alexandro, dum obſideret Tyrum. Sanabalath nanque iam deſperato Dario, eligens de ſuis octo milia, profectus eſt ad Alexandrum. Cuius adeptus eſt gratiam; & ab eo impetrauit, ut tēplum ædificaret iam

*Alias, VI.

prædictum. Hoc autem et rei profuturum uiſum eſt: ut in duas partes potentia Iudæorum eſſet diuiſa, ne gens coniuncta rebellaret. Permanſit autem templum illud, & ſi quis culpam habuiſſet apud Hieroſolymitas, aut de cibo inlicito ſeu de tranſgreſſione legis, ad Sychemitas recedebat: in his conſtituti Hieroſolymitæ degebant.

Quibus diebus Alexander regnũ adeptus Macedonum, defuncto patre quanta & qualia intra ſuam egerit gentẽ, Parthosq; primum bello ſuperauerit, inde autem Aegyptum Syriamq; ſubiugando petens Hieroſolymam peruenit intactumq; templum reliquit muneribus honoratum, iterumq; duobus prælijs copias Parthorum delens, demum interemit Darium, in alienos crudeliſſimus, in proximos impius exiſtens. Cap. XXII.

ALexander uero rex Macedonum, patri Philippo ſucceſſit in regnum, qui primam experientiam animi & uirtutis ſuæ cõpreſſis celeriter Græcorum motibus dedit. Quibus author ut ab imperio Macedonũ deficerẽt, Demoſthenes orator auro Perſarum corruptus extiterat. Itaq; Athenienſibus bellũ deprecantibus remiſit: quos inſuper etiã multo metu ſoluit. Thebanos cum diruta ciuitate deleuit, reliquos ſub corona uẽdidit. Cæteras urbes Achaiæ & Theſſaliæ uectigales fecit. Illyrios & Thracas tranſlato mox abhinc bello domuit. Inde profecturus ad Perſicum bellum, omnes cognatos ac proximos ſuos interfecit. In exercitu eius fuerunt peditum XXXII. milia, equitum IIII. milia D. naues C. LXXX. ac iam parua cum manu, uniuerſum terrarum orbem, utrum mirabilius ſit quia uicerit, an quia aggredi auſus fuerit, incertum eſt. Primo eius cum Dario rege congreſſu, ſexcenta milia Perſarum in acie fuere, quæ non minus arte Alexandri ſuperata quam uirtute Macedonum terga uerterunt. Magna igitur cædes Perſarum fuit. In exercitu uero Alexandri centum uiginti equites & nouem tantum pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatem, quæ nunc Sardis uocitatur, obſeſſam expugnatamque cepit, ac direptioni dedit. Inde nunciatur ei Darij cum magnis copijs aduentus. Qui timens anguſtias locorum quibus inerat, Taurum montem mira celeritate tranſcendit: & quingentis ſtadijs ſub una die curſu tranſmiſſis Tharſum uenit. Ibique cum ſudans in Cidnum præfrigidum amnem deſcendiſſet, obriguit: contractuque neruorum proximus fuit morti. Interea Darius cum trecentis milibus peditum, & centum milibus equitum in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo hoſtium etiam Alexandrum: maxime reſpectu paucitatis ſuæ: quamuis iam pridem, ſexcentis milibus hoſtium eadem paucitate ſuperatis, non ſolum non timere pugnam; ſed etiam uictoriam ſperare didiciſſet. Itaque cum intra iactum teli uterq; conſtitiſſet exercitus, & intentos ad ſignum belli populos diſcurrentes principes, uarijs incitamentis acuerent: ingentibus utrimque animis pugna committitur, in qua ambo reges, & Alexander ſcilicet & Darius, uulnerantur, ac tamdiu certamen anceps fuit, quoaduſque fugeret Darius. Exinde cædes Perſarum ſubſecuta eſt. Ibi tunc peditum octoginta milia, equitum

equitum X. milia cæſa, capta XL. milia fuere. Ex Macedonibus uero cecidere, pedites CXXX. equites CL. In caſtris Perſarum multum auri, cæterarumq; opum eſt repertum, inter captiuos caſtrorum mater & uxor eademq; ſoror, & filiæ duæ Darij fuere, quarum redemptiōem Darius, cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauiſſet, tertio cunctis Perſarum uiribus ſociorumq; auxilijs contractis bellum inſtaurat. Sed dum hæc Darius agit. Alexander Parmenionem ad inuadēdam Perſicam claſſem, cum copijs mittit: ipſe in Syriā proficiſcitur: ubi ex multis ſibi regibus cum infulis ultro occurrentibus, alios allegit, alios mutauit, alios perdidit. Inde ad Iudæam tendens Hieroſolymam aſcendit, cui Iaddus princeps ſacerdotum cum hyacinthina & aurea ſtola, habens etiam ſuper caput cidarim, ac laminam auream: cæteri uero ſacerdotes cum byſſinis ſtolis, reliqua multitudo cum ueſtibus albis occurrunt. Sic enim principi ſacerdotū conſulenti, dominus per ſomnium oſtenderat indignationem poſſe regis effugere. Alexander autem ſolus adijt, & nomen dei q̄d in aurea lamina erat ſcriptum, adorauit: principemq; ſacerdotum primus ueneratus eſt. Oībus uero Iudęis una uoce Alexandrū ſalutātibus & circumſtantibus regibus Syriæ & reliquis, hoc facientem ſtupuerunt, corruptamq; regis mentem putauerunt. Parmenius uero ſolus eum interrogauit dicens: cur eum omnibus adorantibus, ipſe adoraſſet principem ſacerdotum gentis Iudææ. Cui ille: Non hunc, inquit, adoraui, ſed deum, cuius principatu ſacerdotij functus eſt. Nam per ſomniū in huiuſmodi eum habitu conſpexi, adhuc in Dio ciuitate Macedoniæ cōſtitutus. Dumq; mecum cogitaſſem an poſſem Aſiam uincere: incitauit me nequaquam negligere, ſed confidenter tranſire. Nam ſe perducturum meum dicebat exercitum, & Perſarum traditurum potentiam: ideoq; neminem alium in tali ſtola uidens, cum hunc animaduertiſſem habens uiſionis et probatiōis nocturnæ memoriā ſalutaui: Exinde arbitror me diuino iuuamine delectum, Dariumq; uiciſſe, uirtutemq; ſoluiſſe Perſarum. Prꝫterea & omnia quæ meo corde ſperantur, prouentura confido. Poſtq̄ Permenioni locutus eſt: principem ſacerdotum honorans, accurrentibus reliquis ſacerdotibus ad ciuitatem uſq; peruenit. Ad templum aſcendens ſacrificauit deo, ſecundum ſacerdotis oſtenſionem: ipſi autem principi ſacerdotum, & reliquis ſacerdotibus munificēter multa donauit. Oblato uero ei uolumine Danielis, in quo ſcriptum erat quendam Græcorum perditurum Perſarum potentiam, arbitratus ſeipſum eſſe quem ſcriptura ſignificabat, conuocans Iudæos iuſſit petere, quas uellent accipere donationes. Principe ergo petente, ut liceret patrijs uti legibus & ſeptimum annum ſine tributis eſſe mandaret: omnia cōceſſit. Inde ad alias urbes profectus, Tyrum urbem antiquiſſimam & florētiſſimam fiducia Carthaginenſium ſibi cognatorum obſiſtentem oppreſſit & cepit. Exin Syriam, Rhodum atq; Aegyptū, pertinaci furore peruadit. Inde ad templum Iouis Hammonis pergit: ut mendacio ad tempus compoſito, ignominiam ſibi patris incerti, & infamiam adulteræ

matris

matris aboleret. Nam accerſitũ ad ſe phani ipſius antiſtitem, ex occulto mo nuit, quid ſibi tanq̃ conſulenti reſponderi uelit, ſicut hiſtorici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit, nobiſq; prodidit dijs ipſis ſurdis & mutis, uel in poteſtate eſſe antiſtitis, quid uelit fingere: uel in uoluntate conſulentis, quid malit audire. Reuertens ab Hammone ad tertium bellum Perſicum, Alexandriam in Aegypto condidit. Darius uero ſpe pacis amiſſa, quadringenta quatuor peditum, & centum milia equitum, Alexandro ab Aegypto reuertenti, apud Tharſum bello opponit. Nec pugnæ mora, omnes cæca rabie in ferrum ruunt. Macedones toties a ſe uictis hoſtibus animoſi: Perſæ niſi uincant, mori pręoptantes: raro in ullo prælio tantum ſanguinis fuſum eſt. Sed Darius cum uinci ſuos uideret, mori in bello paratus, perſuaſu ſuorum fugere compulſus eſt. Hoc prælio Aſiæ uires, & regna cōciderunt, totuſq; oriens, in poteſtatem Macedonici ceſſit imperij, atq; ita attrita eſt in hoc bello Perſarum omnis fuducia, ut poſt hoc nullus rebellare auſus ſit. Patienterq; Perſæ poſt imperium tot annoꝝ iugum ſeruitutis acceperunt. Alexander trigintaquatuor continuis diebus caſtroꝝ prædam percenſuit, Perſepolim caput Perſici regni, famoſiſſimam & cōfertiſſimam opibus totius orbis inuaſit. Dariũ uero cum a propinquis ſuis uinctum compedibus aureis teneri cōperiſſet, perſequi ſtatuit. Itaq; iuſſo ut ſubſequeretur exercitus, ipſe cum VI. milibus equitũ profectus, inuenit in itinere ſolum relictũ multis confoſſum uulneribus Dariũ, extrema uitæ per uulnera efflantem. Hunc mortuũ, inani miſericordia referri in ſepulchra maiorum, ſepelirique præcepit. Cuius nō dicam matrem, uel uxorem, ſed etiã paruulas filias crudeli captiuitate retinebat. In tanta maloꝝ multitudine difficillima dictis fides, tribus pręlijs, totidemq; annis, quinquies decies centena milia equitum conſumpta, & hæc quidem ex eo regno, illiſq; populis, unde iam ante annos non multo plures, decies nouies centena milia profligata referuntur: quanquam extra has clades, per eoſdem tres annos, & Aſiæ ciuitates plurimæ oppreſſæ ſint, & Syria tota uaſtata, Tyrus exciſa, Cilicia exinanita, Cappadocia ſubacta, Aegyptus addicta ſit, Rhodus quoque inſula ultro ad ſeruitutem tremefacta ſucceſſerit, plurimæque ſubiectæ, Tauro prouinciæ, atque ipſe mons Taurus diu detrectatum iugum domitus & uictus acceperit, & ne forte tunc quiſquam opinetur uel orientem ſolum Alexandri uiribus ſubactum, uel Italiam tantummodo Romana inquietudine fatigatam, tunc etiam bellum Hagidis Spartanorum regis in Græcia, Alexandri regis Epiri in Lucania, Zophyrionis præfecti in Scythia gerebatur. Quorum Hagidis Lacedæmonijs excitata rebellante ſecum uniuerſa Græcia cum Antipatre, fortiſſimis copijs congreſſus, inter magnas utrorumque ſtrages & ipſe procubuit. Alexander autem in Italia affectans occidentis imperium, æmulans ALEXANDRVM Magnum, poſt numeroſa & grauia bella ibidem geſta a Brutijs Lucretijſque ſuperatus eſt, corpuſque eius ad ſepulturam uenditum, ut ſupra memini. Zophy-

rion uero præfectus Ponti, adunato triginta milium exercitu, Scythis bellum inferre auſus, & uſque ad internetionem cæſus, funditus cum omnibus copijs ſuis abraſus eſt. Occiſo nanque Dario, ut premiſimus, Perſarum regnum concidit. Alexandrinorum autem naſcitur, quod regnum eſt Aegypti. Alexander Macedo annis quinq;. Huius enim quinque anni poſtremi, in ordine numerantur, quibus monarchiam obtinuit orbis. Nam ſeptem eius priores, ſub regno Perſarum ſupputantur. A reædificatione uero templi, annus centeſimus octogeſimuſprimus erat.

Conſtructa Alexādria in Aegypto, deſtructoq; Perſarum imperio, per quinquennium Alexander monarchiam obtinuit orbis, plurimas deuincens gentes, Indiam petens ſubiugauit, cæteraſque nationes inacceſſibiles circa Oceani littora ſitas, bello oppreſſit & cepit. Demum Babyloniam rediens, hauſto ueneno interijt. Cap. XXIII.

IGitur Alexāder Magnus poſt Darij mortē, Hircanos et Mardos ſubegit. Vbi etiā illum adhuc bello intētum, Halcſtris ſiue Minothea excitata ſuſcipiēdæ ab eo ſobolis gratia, cum CCC. mulieribus procax Amazon inuenit. Poſt hæc Parthorum pugnam aggreſſus, quos diu obnitentes, deleuit propemodum, antequam uicit. Inde Trancas, Euergetas, Parimas, Parapemenos aggreſſus, Adarpios, cæteroſque populos, qui in radice Caucaſi morabantur, ſubegit: urbē ibi fecit ALEXANDRIAM, ſuper amnem Danaim conſtitutam. Sed nec minor eius in ſuos crudelitas, quam in hoſtem rabies fuit. Docet hoc Amintas conſobrinus occiſus, nouerca, fratreſque eius necati, Parmenio & Philotas trucidati, Attalus, Eurilochus, Pauſanias, multiq; Macedoniæ principes extincti. Clitus quoq; annis grauis, amicitia uetus, nefarie interfectus. Qui cum in conuiuio fiducia amicitiæ regiæ aduerſus regem ſua opera patri PHILIPPO præponentem, memoriam patris tueretur: ab offenſo fruſtra rege uenabulo tranſfoſſus, commune conuiuium cruentauit. Sed Alexander humani ſanguinis inexaturabilis, ſiue hoſtium, ſiue etiam ſociorum, recentem tamen ſemper ſitiebat cruorem. Itaque pertinaci impetu in bella procurrens, Choraſmos & Dachas, indomitam gentem in deditionem accepit. CHALLISTENEM philoſophum, ſibique apud Ariſtotelem condiſcipulum, cum plurimis alijs principibus, cum eum depoſito ſalutandi more, ut deum non adoraret, occidit. Poſt hæc INDIAM petit, ut Oceano, ultimoque oriente finiret imperium, Niſam urbem adijt, Dædalos montes, regnaque Cleophilis reginæ expugnauit. Quæ cum ſe dedidiſſet, concubitu regnum redemit. Peragrata, perdomitaq; Alexander India, cum ad ſaxum miræ aſperitatis & altitudinis, in quo multi populi cōfugerant, perueniſſet, cognoſcit Herculem ab expugnatione eiuſdem ſaxi terræmotu prohibitum. Aemulatione permotus, ut Herculis acta ſuperaret, cum ſummo labore ac periculo ſaxo potitus, omnes loci eius gentes in deditionem accepit. Cum Poro fortiſſimo Indorum rege, cruentiſſimum bellum geſſit, in quo Alexander, cum ipſo Poro ſingulariter congreſſus, occiſoq; deiectus

equo,concurſu ſatellitum præſentiam mortis euaſit, Porus multis uulneribus cõfoſſus & captus eſt. Quo ob teſtimoniũ uirtutis regno reſtituto,duas ibi cõdidit ciuitates Niceam & Bucifalen, quam de noĩe equi ſui ita uocari præcepit. Qui uero plenius ſcire uoluerit,quæ in India Alexãder pertulerit in inuijs locis, cum immaniſſimis beluis ac ſerpentibus auream domum etiã Pori regis prædicti,quæ aureis fulciebat columnis,miræ magnitudinis, & cæteris mirabilibus ibi repertis,epiſtolã Alexandri ad matrẽ & ad magiſtrum directã,legendo percurrat. Inde Adreſtas,Catthenos,Perſidas,& Gandaridas,cæſis eorũ exercitibus Macedones expugnauere. Cum ad Choſides uentũ eſſet,ibi contra CC. milia equitum hoſtium pugnã conſeruerunt,& cum iam feſſa ætate detriti,animo ægri, uiribus laſſi, difficile uiciſſent: caſtra ob memoriã plus ſolito magnifica cõdiderunt. Exin Alexãder ad amnem Ageſinen pergit,per hunc in Oceanum deuehitur, ubi Greſſonas,Siboſq;,quos Hercules cõdidit,oppreſſit. Hinc Mandros, & Subagras nauigat. Quæ gentes cum armatis LXXX. milibus peditum,et LX. milibus equitum excipiunt,cõmiſſoq; prælio diu anceps,& cruẽta pugna, tandem triſtem pene uictoriam Macedonibus dedit. Nam fuſis hoſtiũ copijs,Alexander exercitum ad urbem duxit,& cum murũ prius aſcendiſſet, uacuam ciuitatem ratus,ſolus introrſus deſiliuit. Quem cum undiq; infenſi hoſtes circumdediſſent,incredibile dictu eſt, ut eum non multitudo hoſtium,non uis magna telorũ,non tantum laceſſentium clamor terruerit, ſolus tot milia cæciderit ac fugarit. At ubi ſe obrui a circumfuſa multitudine perſenſit,muri obice poſteriora tutatus,contrarios facilius eouſq; ſuſtinuit,donec ad periculum eius, clamoremq; hoſtium perfractis muris exercitus omnis irrumperet. In eo prælio ſagitta ſub mamma traiectus, fixo genu eatenus pugnauit,donec eum,a quo uulneratus eſſet,occideret. Inde conſcenſis nauibus,cum Oceani littora peragraret,ad urbem quãdam,cui Ambira rex præerat,peruenit,ſed in expugnatione ciuitatis,magnam partem exercitus, ſagittis hoſtium ueneno illitis amiſit,ac poſt herbam per ſomnium ſibi oſtenſam & in potum ſaucijs datam,cum reliquis ſubueniretur,urbem expugnauit & cepit. Poſt quaſi circumactam, & de Oceano Indum flumen ingreſſus, Babyloniam celeriter redijt,ubi eum exterritarũ totius orbis prouinciarum legati opperiebantur, hoc eſt,Carthaginenſium,totiuſq; Africę ciuitatum. Sed & Hiſpanorum,Gallorũ,Siciliæ,Sardiniæq; plurimæ. Prę terea partis Italiæ tantus timor in ſummo oriente conſtituti ducis,populos ultimi occidentis inuaſerat, ut inde peregrinam cerneres toto mundo legationem, quo uix crederes perueniſſe rumorem. Alexander uero apud Babyloniam, cum adhuc ſanguinem ſitiens, male caſtigata auiditate,miniſtri inſidijs uenenum potaſſet,interijt.

De bellis inter Romanos & Samnites atque Gallos, eo tempore geſtis, quo Alexander vaſtabat orientem, & de multimodis vtrinque confligendo miſerijs. Cap. XXIIII.

PER idem tẽpus apud Romanos gerebantur hęc: Fabio Maximo, Q. Decio Mure cõſulibus, quatuor fortiſſimi, florẽtiſſimiqꝫ Italię populi, in unum agmen, fœduſqꝫ coierunt. Nanqꝫ Hetruſci, Vmbri, Samnites & Galli, uno agmine conſpirantes, Romanos delere conati ſunt. Tremefacti hoc bello Romanoꝝ animi, & labefactata fiducia eſt, nec auſi totũ ſperare de uiribus, dolo diuiſere hoſtes: ſatius pluribus rati, ſe bellis implicare quam grauibus. Ita cum quibuſdã ſuis ad populandos hoſtiles agros in Vmbriã, Hetruſciamqꝫ præmiſſis, Vmbroꝝ, Hetruſcorumqꝫ exercitum redire ad tuitionem ſuoꝝ coegiſſent: cum Samnitibus & Gallis bellũ inire properarunt. In quo bello cum Galloꝝ impetu Romani premerẽtur, Decius cõſul occiſus eſt, Fabius tamen poſt magnã Decianæ partis ſtragem, tandem uicit. Eo prælio XL. milia Samnitum, ſiue Gallorum cæſa ſunt: Romanoꝝ uero VII. milia, & Decij tantummodo, qui occiſus eſt, extincta referuntur. Fuiſſe aũt abſqꝫ Hetruſcis et Vmbris, q̃s iſto Romani bello euocauerunt, Gallorum & Samnitum peditum CL. milia, CCCXXX. Equitum uero XLVII. milia. Liuius refert & Carpentarios mille in armis contra aciem ſtetiſſe Romanam. Hanc cruentam, triſtemqꝫ uictoriam, peſtilẽtia ciuitatis onerauit, & triumphales pompas, obuię mortuorum exequiæ polluerunt. Nec erat cui de triumpho gaudium ſuaderetur: cum tota ciuitas, aut ægris ſuſpiraret aut mortuis. Sequitur annus, quo Romani inſtaurato a Samnitibus bello uicti ſunt, atque in caſtra fugerunt. Poſtea uero Sãnites nouum habitũ, animumqꝫ ſumẽtes, hoc eſt, deargentatis armis ac ueſtibus, paratoqꝫ aĩo ni uincant mori, bello ſeſe offerunt. Aduerſum q̃s Papyrius cõſul cum exercitu miſſus, cum a popularijs auguribus uana cõiectantibus congredi prohiberetur: irridẽs eos, tam feliciter cõfecit bellum, q̃ conſtanter arripuit. Nam in hoc prælio XII. milia hoſtiũ cæſa, III. milia capta referũtur. Altero abhinc anno, Fabius Gurges cõſul, male aduerſum Samnites pugnauit. Nanqꝫ amiſſo exercitu uictus in urbẽ refugit. Itaqꝫ cum ſenatus de ſummouẽdo eum deliberaret, pater eius Fabius Maximus ignominiã filij deprecatus, legatum ſe filio iturꝝ obtulit: ſi illi depellendę ignominię & gerẽdi iterꝝ belli facultas daretur. Qua impetrata, prælioqꝫ cõſerto, cum ſubito pugnantẽ filium conſulẽ, inſiſtente Pontio Samnitũ duce, et infeſtis hoſtiũ telis cõcluſum uideret, in mediũ ſe agmen pius ſenex equo uectus ingeſſit. Quo facto permoti Romani, tota ibi incubuere acie, donec ipſum ducẽ Pontium deleto hoſtili exercitu uictũ, oppreſſumqꝫ ceperũt. Cæſa ſunt in eo prælio Samnitũ * XXX. milia: capta autẽ IIII. milia, cum rege ſuo. Tãdemqꝫ Samniticum bellum, quod per XL. & IX. annos, multa Romanoꝝ clade trahebatur, capti ducis deſtitutione finitũ eſt. Anno ſubſequẽte cum Sabinis, Curio cõſule bellum geſtum eſt: ubi q̃t milia hoĩm interfecta, q̃t capta ſunt, ipſe cõſul oſtendit. Qui cum in ſenatu magnitudinẽ acquiſiti agri Sabini, & multitudinẽ * populi referre uellet, numerum explicare nõ potuit. Hinc Dolabella & Domitio conſulibus, Lucani,

Alias, xxxv.

Alias, capti populi.

* Bru-

* Brutij, Sãnites quoq; cum Hetruſcis & Senonibus Gallis facta ſocieta- te, cum rediuiuum contra Romanos bellũ moliretur, Romani ad exoran- dos Gallos miſere legatos. Quos cum Galli interfeciſſent, Cecilius prætor ob ulciſcendã legatorum necẽ, & comprimendũ tumultum hoſtiũ, cum exer citu miſſus, ab Hetruſcis Galliſq; oppreſſus, perijt. VII. præterea tribuni militũ, in ea pugna occiſi, multi nobiles trucidati, * X. & VIII. milia etiam militum Romanorum illo bello proſtrata ſunt. Itaq; quotieſcunque Galli exarſerunt, cum totis opibus ſuis Roma detrita eſt.

Alias, Bratij

Alias, XIIII

Qualiter Alexãder monarchiam obtinuerit, & inter quos regnum crudeliter adeptum, diuiſerit: quę etiam pars vnicuiq; obuenerit. Cap. XXV.

IGigitur Alexander tribus prælijs, quinquagies centena milia ex copijs Perſarum fudit, ut fugerent. Interfectoque Dario, Aſiam obtinuit, Hirca- nos, cęteraſq; gentes ſubiugauit. Ornem petram capit, Indum etiam flu uium tranſgreditur. Cum Poro & Axile Indorum regibus fortiſſimis cõ ſerto prælio dimicat, ſuperiorq; factus, uicit: Indiamq; ſubiugauit. Poſtq̃ uero dñs gentium diuerſarum nũcupatus eſt, anno ætatis ſuæ XXXII. apud Babylonem moritur. Per XII. nanq; annos trementem ſub ſe orbem ferro preſſit. Mortuoq; Alexãdro, Macedonum duces diuerſas ſortiti ſunt pro- uincias, mutuiſq; bellis ſe cõſumpſerunt. Ita per totum Macedoniæ regnũ, hoc eſt, per uniuerſam Aſiam & plurimã Europæ partem, uel maxime Li byæ, horrendi ſubito bellorum globi confluxerunt. Qui cum ea præcipua lo ca, in quibus exarſere, populati ſint: reliqua omnia terroris, rumoris, quaſi fumi caligine turbauerunt. Ergo ab Alexandro orbem celeriter ac fortiter acquiſitum, dilaniauerunt XIIII. annis eius principes, & ueluti opimam prædam, a magno leone proſtratam, auidi diſcerpſere catuli, ſeq; ipſos in- uicem in rixam irritatos, prædæ æmulatione fregerunt. Quamuis enĩ Ale xandrinorum regum, id eſt, Aegyptiorum, perſequi annorum numerum, regumque ſucceſſiones, hinc iam uſq; ad Cæſaris Octauiani monarchiã decreuerim: tamen quas principes Alexãdri partes orbis obtinuerũt, ut innoteſcat, cura bo. Itaq; prima Ptholomeo, Aegyptus & Africa, Arabiaq; pars ſorte eue nit. Confinẽ huic prouinciæ Syriam, Laomedon Mitilenus, Ciliciam Phi lotas, Philo Illyrios, accipiũt. Mediæ maiori Acropatus, minori ſocer Per diccæ præponitur: Suſiſaniana gens Scynophrygia maior, Antigono Phi- lippi filio aſſignatur. Liciam & Pamphiliam Nearchus, Cariam Caſſan- der, Lydiam Menander ſortiũtur. Leonnatus minorẽ Phrygiam accepit: Thracia et regiones Pontici maris Lyſimacho, Cappadocia cum Paflago nia Eumeni data. Summa caſtrorum Seleucho Antiochi filio ceſſit. Stipatori bus regis, ſatellitibuſq; Caſſander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore & Indiæ regionibus: præfecti priores, qui ſub Alexandro eſſe ce- perunt, permanſerunt. Seres inter duos amnes Hydaſpen & Indum conſti- tutos, Taxiles habuit: In colonias in Syrijs conditas, Phytagon Agenoris fi lius mittitur. Parapamenos fine Caucaſi montis, Oxyarches accepit, Ara-

choſſi Chedroſique Sybirti decernuntur. Drancheos & Arcos Statanor, Atrianos Amintas ſortitur, Sogdianos Scytheus, Itacanor Parthos, Philippus Hircanios, Fratrafernes Armenios, Thlepotemus Perſas, Peuceſtes Babylonios, Archoas Pelaſſus, Archelaus Meſopotamiā, adepti ſunt.

Mortuo Alexandro rege Macedonum, duces eius mutuis ſe bellis conſumpſerunt. Cap. XXVI.

IGitur cauſa & origo bellorum epiſtola Alexandri regis fuit, qua iuſſit omnes exules patriæ, libertatiq; reſtitui. Potentes enī ciuitatum Græciæ timentes, ne exules recepta libertate, ultionē meditarentur: a regno Macedonum defecerunt. Primi Athenienſes contracto XXX. milium exercitu & CC. nauibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia ſorte uenerat, geſſerunt. Poſt hęc bellum inter Antigonum et Perdiccā oritur grauiſſimum. Multis prouincijs & inſulis, ob auxilia uel negata uel præſtita dilaceratis: diu deliberatum utrum in Macedoniā bellum trāſferretur, an in Aſia gereretur. Nouiſſime ipſe Perdicca Aegyptū cum ingenti exercitu petijt: ſicq; Macedonia in duas partes diſcurrentibus ducibus, in ſua uiſcera armatur. Ptholomæus Aegypti uiribus & Cyrenēſibus copijs inſtructus, occurrere bello Perdiccę parat, Perdicca cum Ptholomæo acerbiſſime cōgreſſus, amiſſis copijs, ipſe quoq; interfectus eſt. Olympias uero Alexādri mater, poſt plurimas principū cædes, per Caſſandrū, qui Macedoniam obtinuerat, interfecta eſt. Hercules Alexandri filius cum matre Roxa, in cuſtodia poſitus, cū iam XIIII. eſſet annorū, ab eodē Caſſandro occiſus eſt. Antigonus autē cum filio Demetrio cōgreſſus contra Ptholomęū & Caſſandrū, atq; Lyſimachum, qui Seleuci ſocietate fulti erant, prelio uictus eſt. Ptholomæus iterū cum Demetrio nauali prælio cōflixit: & cum omnē pene claſſem, atq; exercitū perdidiſſet, uictus in Aegyptū refugit. Hac uictoria elatus Antigonus, regem ſe cum Demetrio filio appellari iubet. Quod exemplum omnes ſecuti, regiū ſibi nomē, dignitatemq; ſumpſerunt. Igitur Ptholomæus & Caſſander, cæterique alterius factionis duces, cum decipi ſe ab Antigono ſingillatim uiderent, per epiſtolas ſe inuicem cōfirmantes, coeundi in unum tēpus, locumq; cōdicunt, & bellum aduerſus Antigonum communibus uiribus inſtruunt. Caſſander finitimorū bellis implicitus, Lyſimachum clariſſimū inter omnes ducem, cum ingenti manu, pro ſe ſocijs in auxilium miſit. Seleucus quoq; ex Aſia maiore deſcendens, nouus Antigono hoſtis acceſſit. Hic ſiquidē Seleucus plurima per oriētem inter ſocios regni Macedonici bella geſſit. Principio Babyloniam bello expugnauit, & cepit. Bactriantes nouis motibus aſſurgentes, perdomuit: tranſitum deinde in Indiam fecit, quæ poſt mortem Alexandri ueluti detracto, excuſſoq; a ceruicibus iugo, præfectos eius occiderat. Adunatis itaq; copijs Ptholomæi, ſociorumq; eius pugna cōmittitur. Cuius quanto potentior apparatus, tanto ruina grauior fuit. Nam in ea tunc totius pene Macedonici regni uires conciderunt. In ipſo bello Antigonus occiſus eſt. Sed finis belli huius initium al

terius fuit. Nam cum uictoribus de prǫda non cõueniret, iterum in duas pa ctiones deducũtur: Seleucus Demetrio, Ptholomǫus Lyſimacho iungitur. Caſſandro defuncto, filius Philippus ſuccedit: ſic quaſi ex integro noua Macedoniæ bella naſcũtur. Antigoni filius Demetrius, augmento Grǫciǫ, & totius Macedoniæ elatus, in Aſiam tranſire diſponit. Ptholomæus aũt & Seleucus & Lyſimachus experti priore certamine, quantæ uires eſſent cõcordiæ, iterum ſocietate pacta, adunatiſq; exercitibus bellum in Europã transferunt, aduerſus Demetrium. His ſe comitem & belli ſociũ, Pyrrhus rex Epiri iungit, ſperans Demetriũ Macedonia poſſe depelli. Nec ſpes fru ſtra fuit: quippe exercitu eius corrupto, ipſoq; in fugam acto, regnum Ma cedoniæ Pyrrhus inuaſit. Lyſimachus autem, qui Helleſpontum regebat, poſt interfectionem generi ſui, & necem filij, aſſiduis parricidijs cruenta-tus, a militibus proprijs deſeritur. Qui ad Seleucum tranſeuntes, hortati ſunt eum, ut Lyſimacho bellum inferret. Res nanque fœdiſſimi ſpectacu-li erat, duos reges, quorum Lyſimachus annos natus LXXIIII. Seleu-cus autem LXXVII. de eripiendis alterutrum regnis concurrere, in acie ſtare, arma gerere, ultimum hoc quidem bellum Alexandri commilito num fuiſſe, quod ad exemplum humanæ miſeriæ fuerit reſeruatum: quippe cum orbem terrarum, extinctis iam XXXIIII. Alexandri ducibus, ſoli poſſiderent, anguſtiſſimos ſenectutis ac uitæ ſuæ terminos non aſpicientes, anguſtos eſſe imperio ſuo totius mundi terminos arbitrabantur. In eo bello Lyſimachus, uel amiſſis uel interfectis prius ante hanc pugnam quindecim liberis: poſtremus occiſus eſt. Sic Lyſimachi ſolutio finis pugnæ Macedo-niæ fuit, ſed nec Seleucus quidem tanta uictoria impune lætatus eſt. Nam neque ipſe poſt ſeptuaginta ſeptem annos quietem naturalis mortis inuenit, ſed extortam ſibi infeliciter uitam, uelut immatura morte finiuit: quippe in-ſiſtente Ptholomæo, cuius ſororem Lyſimachus in matrimonio habuerat, inſidijs circumuentus occiſus eſt. Hæc ſunt inter parentes, filios, fratres, ac ſocios conſanguinitatis, ſocietatiſque commertia. Iiſdem etiam diebus cum Carthaginenſes aſſidua nec unquam ſatis proſpera aduerſus Siculos bella gererent, & Syracuſas urbem Syciliæ, tunc florentiſſimam obſidione cinxiſſent, per Agathoclem Syciliæ regem, miro circumuenti ingenio, uſ-que ad extrema deſperationis adducti ſunt. Nanque Agathocles, cum a-pud Syracuſas a Carthaginenſibus obſideretur, ac ſe neque bello parem in-ſtructu copiarum, neque obſidionis patientem, ſtipendiorum ſufficientia uideret: bene prouiſo ac melius diſſimulato conſilio, in Africam cum exer-citu tranſijt, ibi ſinis, quid moliatur, aperit: Deinde quid facto opus ſit, docet. Ilico unanimiter naues primum, in quibus uenere ſuccendunt, ne qua ſpes refugiendi, foret: dein cum omnia, quæ direxiſſet, proſterneret: uillas, caſtellaque incenderet: HANNONEM quendam cum tri-ginta milibus Pœnorum obuium habuit, quem cum duobus milibus ſuo-rum interfecit: Ipſe autem duos tantum in eo bello perdidit. Qua pugna &

Afrorum animis incredibiliter fractis, & ſuorum in immenſum auctis, urbes caſtellaq; expugnat: prędas ingentes agit, hoſtium multa milia trucidat. Caſtra deinde ad quintum lapidem a Carthagine ſtatuit: ut damna rerum opulentiſſimarum uaſtationemq; agrorum, & incendia uillarum, de muris ipſius urbis ſpecularentur. Adijcit praeſentibus malis triſtior fama. Nam & apud Siciliam deletus cum imperatore Afrorum exercitus, nuntiatur. Quem reuera incautũ ac pene otioſum Andro Agathoclis frater oppreſſerat. Hoc per totam Africam rumore diſperſo, non tributariae tantum urbes ab his, uerum etiam ſocij reges deficiebant. Inter quos rex quoque Cyrenarum Afellas pactus eſt cum Agathocle communionem belli, dum regnum Africae ardenter affectat: ſed poſtquam in unum exercitus & caſtra iunxerunt, per Agathoclem bandimentis & inſidijs circumuentus occiſus eſt. Carthaginenſes contractis undique copijs in bellum exarſere: quibus Agathocles habens ſecum Afellae copias, congreditur, eoſque magno utriuſque exercitus ſanguine, & graui praelio ſuperat. Hoc certaminis diſcrimine tanta deſperatio illata eſt Poenis, ut niſi in exercitu Agathoclis orta ſeditio fuiſſet, transfugiturus ad eum Halmicar dux Poenorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro, iuſſu Carthaginenſium patibulo ſuffixus, crudele ſpectaculum ſuis prebuit. Deinde cum poſt mortem Agathoclis Carthaginenſes Siciliam inſtructa claſſe uaſtarent, a Pyrrho rege Epiri ab Italia accerſito terreſtri naualique certamine ſaepe ſuperati, nouiſſime ad Romana bella conuerſi ſunt.

Qualiter Ptholomaeus Alexãdri ſucceſſor, Hieroſolymam dolo ceperit, multoſq; Iudaeorum ſecum captiuos in Aegyptum deduxerit. Cap. XXVII.

POſt Alexandrum Ptholomaeus Lagi filius Alexandriae regnat, ut praemiſimus annis XL. Nanq; hic etiam Hieroſolymam expugnauit, fraudibus & dolis ciuitatem die ſabbatorum ingreſſus ſub ſpecie ſacrificij, nequaquam Iudaeis reſiſtentibus, quoniam nihil hoſtile exiſtimauerunt: & ideo ocioſi & inſuſpecti ſegnes erant. Qui cum ſine labore ciuitatem adprehendiſſet, crudeliter eis dominabatur. Teſtis eſt orationis meae Ouidius Sabatarcides, qui ſucceſſorum ALEXANDRI facta conſcribens, ſuperſtitionem Iudaeorum, pro qua libertatem amiſiſſent exprobrauit, cum haec diceret: Eſt gens, quae Iudaea dicitur, ciuitatem munitam & magnam Hieroſolymam detinens, quae contra Ptholomeum regem arma ſumere tentauit, & propter ſuperfluam ſuperſtitionem, ſaeuiſſimum dominum pertulit habere. Sabatarcides quidem haec de gente Iudeorum conſcripſit. PTHOLOMAEVS uero multos captiuos a montanis Iudaeae, uel a uicinis locis Hieroſolymorum, id eſt, a Samaria uel Agarizin trahens, ad Aegyptum commigrauit: ſed cum cognouiſſet eos quos ab Hieroſolymis abſtraxerat, firmos iuriſiurandi, & dei cultores exiſtere, cum Alexander ad eos legationem mitteret, ſic reſpondiſſent,

Dario

Dario uiuente contra eũ arma nequaq̃ ſumere. Vnde poſt Darij expugnationem multos ad caſtella deputauit,& partes cum Macedonibus Alexandriæ ciues ſtatuit fidemque ab ipſis recepit,ut nepotibus ſuis ſocietatem cuſtodirent: cum & alij non pauci Iudæi ſponte ad Aegyptum perueniſſent, opulentia locorum, Ptholomæique munificentia inuitati. Quorum nepotes ſeditiones contra Saramitas, dum ſuæ gentis patriam oblationem ſeruare feſtinarent, excitabant. Nam Hieroſolymitæ defendebant, dicentes, ſuum templum ſanctum exiſtere,& immolationes illuc tranſmitti oportere. Sychimitæ uero, ad Garizin montem deſtinari iubebant. Princeps uero ſacerdotum in Hieroſolymis Ionias, Ioaddi filius erat: cuius filius eo mortuo, Simon ſucceſſor extitit.

De prælijs,quę Tarentini cõtra Romanos, vna cum Pyrrho Epirotarum rege, qui primus elephantes in Italiam ſecum duxit, geſſerunt, & à Romanis victi atq; edomiti,& de portentis diuerſimodis, quæ eo tẽpore contigerunt. Et q; Italia tũc vniuerſa ſit Romanis ſubiecta. Cap. XXVIII.

EOdem etiam tempore, Tarentinis Romanam ſorte claſſem prętereuntem,ex ſpectaculo theatri uidentibus,retracta & profligata eſt ab eis. Nam in portum afflictam pertaxerunt. Præfecti nauium trucidati ſunt: oẽs bello utiles cæſi, reliqui pretio uendi ti ſunt. His naq; cauſis bellum ingens exortum eſt,inter Romanos atq; Tarentinos. Vltima hęc neceſſitas adegit Romanos,proletarios quoq; in arma cogere,hoc eſt eos,qui in urbe ſemper ſufficiendę prolis cauſa uacabãt, miliciæ aſcribere: quippe cum fruſtra de prole cura eſt,niſi rebus præſentibus cõſulatur. Itaq; irruit in uniuerſos Tarentinorũ fines cum Aemilio conſule Romanus exercitus,igni ferroq; uaſtat omnia, plurima expugnat oppida, iniuriam inſolenter acceptam crudeliter uindicat. Continuo Tarentinos plurimis finitimorum præſidijs fultos, maxime Pyrrhus auxit: qui etiam in ſe ob magnitudinem uirium conſiliorumque ſummam belli nomenque tranſduxit. Tarentum uero Lacedæmoniorum opus fuit, Calabriæ quondam & Apuliæ totiuſq; Lucanię caput,diuitijs,magnitudine,muris portu,ipſoq; ſitu mirabile. Igitur Pyrrhus ſemigræcam ex Lacedęmonijs conditoribus ciuitatem uindicaturus,uenit cum totis uiribus Epiri, Theſſaliæ, Macedoniæ: incognitiſq; in id tempus elephantis,mari, terra, uiris,equis,armis, addito inſuper ferarum terrore. Quarum magnitudine ac deformitate et nouo odore ſimul ac ſtridore,Leuino conſule, in prima pugna conſternati Romanorum equi: cum incognitas ſibi beluas, amplius quam erant horrendas ſuſpicarentur, fugam ſtragemque late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Aſculo melius dimicatum eſt, Curio Fabricioque conſulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat: & Gaius Numitius quartæ legionis haſtatus, unius promuſcide abſciſa, mori poſſe beluas oſtenderat. Itaque in ipſa pila congeſta ſunt, & in turres uibratæ faces, tot hoſtium agmina, ardentibus ruinis operuerunt, nec alius cladis finis fuit, quam nox dirimeret, poſtremuſque fugientium, rex ipſe a ſatel

litibus

litibus humero ſaucius in armis ſuis ruit. Lucaniæ pugnæ ducibus hiſdem quibus ſuperius, ſed bello & pace, foris & domi omnem in partem Romana uirtus tum ſe approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis poſtremæ pugnæ uictoriam intellecta Romanorum uirtute, facto fœdere q̃uis uinceret, in amicitiã recipi uoluit, ſed abnegauit ſenatus. Nec alia magis quam Tarentina uictoria oſtendit, populi Romani fortitudinem: ſenatus ſapientiam, ducum magnitudinem: nec alius pulchrior in urbem, aut ſpecioſior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Vulſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum: fracta Samnitum arma uiderunt. Tum autem ſi captiuos, Moloſſi, Theſſales, Macedones, Brutius, Apulus, Lucanus: ſi pompam, aurum, purpura, ſigna, tabulæ, Tarentinęq́ʒ deliciæ. Sed nihil libentius populus Romanus aſpexit, quam illas quas timuerat cum turribus ſuis beluas: quæ non ſine ſenſu captiuitatis, ſummiſſis ceruicibus uictores equos ſequebantur. Pyrrhus igitur quarto demum anno, quo uenerat, ab Italia uictus refugit: qui apud Argos Achaiæ urbem florentiſſimam Spartani regni auiditate ſeductus, ictu ſaxi in prælio occubuit. Tarentini Pyrrhi morte comperta, iterum noua aduerſus Romanos arma ſollicitant. Carthaginenſium auxilia poſcunt per legatos, atque accipiunt. Conſerto prælio, uicerunt Romani. Vbi iam tunc Carthaginenſes, quamuis nondum hoſtes adiudicati, uinci tamen a Romanis ſe poſſe ſenſerunt. Quę res occaſiones tribuit bellorum atque certaminum, inter Aphricanos atque Romanos. Quæ bella diu protracta, ac nimium ſæuiſſima utrique experti ſunt populi, quamuis demum Romani, cum nimio ſudore uictores exiſterent. Poſt Tarentinam uero cladem, Picentes uicti Sempronio conſule, Sallentini uero Picentibus additi uicti ſunt. Poſtremi Italorum in fidem Volſci opulentiſſimi Hetruſcorum hac neceſſitate peruenerunt, implorantes opem a Romanis, aduerſus ſeruos quondam ſuos: qui libertatem a dominis data, contra ipſos ſe erexerant, tranſlataque in ſe Republica dominabantur. Sed hi quoque ex conſultu ſenatus, duce Fabio Gurgite pœnas dederunt debitas. Sic demum ſubiecta, atque a Romanis domita eſt Italia. Licet enim dum foris gererentur hæc, quæ præmiſimus, intus diuturnis morbis, ac uarijs cladibus populus affligebatur Romanus: prodigijs etiam eo tempore diuerſis terrebantur. Nam & ſanguis tunc e terra ſcaturiens emanauit, & de fontibus cruor fluxit. De cœlo uero lac in modum pluuiæ cecidit: terra etiam tremuit, cum Romani aduerſus Picentes in acie, quantum iactus eſt teli, conſtitiſſent. Quo etiam in tempore, cenſu Romæ agitato, inuenta ſunt ciuium Romanorum ducenta ſeptuaginta milia. Legati Alexandrinorum a Ptholomæo primum Romam miſſi, amicitiam impetrauerunt. Ariminus etiam & Beneuentus ciuitates, a Romanis conditæ ſunt. Appius Claudius Cæcus Romæ clarus habetur, qui aquam claudiam induxit in urbem, & uiam Appiã ſtrauit. Serapis ingreſſus eſt Alexandriam. Soſtratus Enidius forum etiã in Alexandria

dria conſtruxit. Seleucus Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam, Apamiam, Ediſſam, Berœam, & Pelam urbes condidit; quaꝝ Antiochiam, duodecimo anno regni ſui extruxit. Igitur poſtquam Alexandria condita eſt, quæ caput eſt regni Aegyptiorum, Alexander Magnus Macedo, annis quinq; regnauit, ex quo monarchiam orbis obtinuit. Anni uero præcedentes ſeptẽ, quibus regnauerat, antequam Perſarum ſolueret potentiam, non computantur in ordine. Hic uero ubi Perſarum regni finem oſtendimus, Italiamq; Romanoꝝ ſeruitio ſubiectam, finem præſenti ſtatui imponere libro. Qui continet in ſe a reædificatione templi, uſque ad interitum Alexãdri Magni, annos circiter CLXXXVI.

LIBRI IIII. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi prioris, Liber V.

Textus narrationis, qualiter Ptholomæus Philadelphus Eleazarum ſummum ſacerdotem Iudæorum honorauit muneribus & templum. Captiuos etiam Iudæorum ultra centum milia relaxauit. LXX. quoq; ex ſenioribus ſapientiſſimis ad ſe venire fecit, & diuinas leges interpretari iuſſit. Cap. I.

PTHOLOMAEVS QVI ET PHILAdelphus, annis XXXVIII. A reædificatione uero tẽpli anni erant tranſacti CCXXVI. Pontifex uero Iudæorum Eleazarus erat, qui pro tali principatus honorem ſuſcepit cauſa. Defuncto principe ſacerdotum Onia, filius eius Simon ſucceſſor extitit: qui Iuſtus eſt appellatus propter pietatẽ quam in DEVM, & fauorem quem erga regem habuiſſe uidebatur. Quo mortuo & filium infantulum relinquente nomine Oniam, frater eius Eleazarus principatũ ſacerdotij accepit. Quem Ptholomæus liberaliter muneribus honorauit: quod ex huiuſmodi cauſa contigit: Demetrius Falerius, ſuper bibliothecam conſtitutus regis, dum ſtuderet omnia per uniuerſam terram inuẽta uolumina congregare & acquirere, ſi quid audiſſet dignum induſtria uel uoluntate regis, quem erga collectionem codicum munificenter accendi cognouerat: interrogatus a Ptholomæo, quot milia codicum haberet, cum uiginti milia iam reſpondiſſet, ſed pauco poſt tempore uſque quinquaginta milia poſſe peruenire, & nuntiatum ſibi diceret, multa apud Iudæos legum eorum eſſe conſcripta, ſtudio & bibliotheca regali digna: Nihil, inquit, prohibet tuarum pecuniarum ſumptu eas interpretari, ut in bibliotheca tua illorum quoq; leges contineantur. Igitur rex optima Demetrij ſententia delectatus,

ſcripſit

ſcripſit ad principem ſacerdotum gentis Iudææ, hoc fieri demandans. Ariſteus autem amicus regis neceſſarius, qui propter humilitatem morum ab eo dilectus eſt: cum ſæpius ante niſus eſſet, petere Ptholomæum, quatinus dimitteret captiuos Iudęos, qui ſub imperio eius eſſent: tempus hoc petitionis proſperum arbitratus, ante loquitur primatibus cuſtodum regis corporis, Soſibio, Tarentino, & Andreę: quorum ſententia confirmatus adijt regem dicens: Minime rex oportet uana nos ſpe negligenter decipi, ſed ueritatem intimare. Nam ſi legem Iudæorum non tantum tranſcribere, ſed etiam interpretari pro tua gratia ſtudemus: habes qua ratione poſſit hoc fieri, tot Iudæis in regno tuo ſeruientibus, quos benignitatem tuæ magnificentiæ decet a pręſenti iugo ſeruitutis abſoluere, ac deo qui leges eis poſuit, pro tui regni tutela mittere. Nam cum multa ſæpius indagaſſem, cognoui factorem eos omniũ deum colere: quem nos Zena, id eſt, Iouem nominamus, quod omnibus indulget zen, id eſt, uiuere. Quapropter ad honorem dei, quem maxima religione placant, liberos eos patriæ moribusq; ſuis reſtitute. Cognoſce tamen princeps, me nec affinem eis eſſe, nec ab eadem genitum natione, ut pro illis hoc ſuggeram: ſed dum omnium hominum factorem deum ſcirẽ, ſuauiter uos benefactores amplecti, ad hanc petitionẽ perueni. Poſtq̃ hoc Ariſteus locutus eſt, & rex in eũ hilari & ridenti uultu cõſpexit: Quanta, inquit, arbitraris milia poſſe dimitti? Tunc Andreas reſpondit, cum intereſſet, & dixit: Paulo plus q̃ C. milia poſſunt. Non paruam, inquit, a nobis Ariſtee donationem poſcis. Soſibio uero cum præſentibus dicente, dignum eſſe munificentia ſua, ſi deo qui regnum ei donauit, has gratiarum uices offerret: propterea lætus iuſſit ut militibus merces annonæ pręſtaretur & pro ſingulo captiuo apud eos conſtituto, darentur dragmæ CXX. De quibus etiam præcepta proponere promiſit: per quę munificentiam ſuam, & Ariſtei petitionem confirmaret. Præterea uoluntas dei affuit, per quam non tantũ illos qui a patre eius uel exercitu eius tranſlati fuiſſent, uerum etiam illos qui ſub regno eius erant, abſolutioni donaret: uel ſiqui poſtea ſuperueniſſent, pro quorum redemptione plus quam CCCC. talenta ſunt a rege largita. Ex captiuis uero & ſeruiẽtibus amplius C. milia remiſit in Iudæã. Vigentes uero corpore ac ætate numeris militaribus deſignauit: multos etiam qui fidem aulæ ſeruare potuiſſent, in palatio conſtituit. Ergo Andream primatam cuſtodum ſui corporis, & Ariſteũ dilectiſſimos, Hieroſolymam direxit, per quos primitias uotorum ad templum domini porrexit: id eſt, pateras aureas XX. angenteas XXX. crateras V. menſam uero mirabiliter fabricatam, gemmis precioſiſſimis inſertam. Deo offerẽda hęc miſit uaſa, inſuper talenta C. pro immulationibus, & alijs rebus templo neceſſarijs: Mandans Eleazaro principi ſacerdotum, eligi uiros ſeniores ex omni tribu ſapientia ac moribus ornatos VI. qui legem ſibi afferrent dei, eamq; caute ac prudenter interpretando, in Græcam transferrent linguam. Ergo cum regis epiſtola Eleazaro fuiſſe porrecta, nimium liberaliter de

beniuola

beneuola uoluntate gauiſus eſt: electis ſenioribus uiris LXX. legem ferentes, feſtinanter miſit eos ad regem: poſtulans, ut poſt tranſcriptionem legis eam caute cum portitoribus remitteret. Igitur Alexãdriam peruentum eſt, & ut Ptholomęus pręſentiam eorũ, quos miſerat cum LXX. ſenioribus, audiuit: ſtatim Andream & Ariſteum legatos introducere iuſſit. Qui uenientes, epiſtolas quas a principe ſacerdotum deportabant, obtulerunt: & ea quæ uerbis eos diſſerere iuſſerat, edixerunt. Dumque ſeniores cum donis, quæ regi deportanda princeps ſacerdotum eis dederat, adueniſſent in præſentiam Ptholomæi cum uoluminibus, in quibus literis aureis cõſcriptę leges continebantur: rex eos de codicibus percontatus eſt. Cum reuelarent & oſtenderent tenuitatem membranæ, uel incomprehenſibilem eorum compaginem: rex miratus eſt, quod ita fuiſſent compacti. Dumque hoc diutius feciſſet: Gratias ago, inquit, uobis quidem quod ueniſtis, maiores uero illi, qui uos deſtinauit: ſed ante omnes deo, cuius hæ leges uenerandæ probantur. Cumque clamaſſent ſeniores, & hi, qui in præſenti erant, orantes proſpera regi diuinitus euenire: nimium delectatus, prorupit in lachrymas. Nam ſæpius natura hoc pro ſummo gaudio patitur, quod etiam dolentibus ſolet accidere. Et tunc iuſſit codices primatibus officij deſignari. Viros autem oſculatus, æquum dixit eſſe primum ad eos facere ſermonem de his, pro quibus eſſent uocati. Imo & diẽ, quo ad eum fuiſſent deducti, clarum ſingulis annis per totum uitæ ſuæ tempus ſe celebrare promiſit. Nam euenit eundem eſſe præſentiæ illorum, & uictoriæ diem, quo Antigonum nauali prælio uicerat. Epulari etiam ſecum eos præcepit, hoſpitiaque in arce denuntiauit eis omnia deputari. Nicanor autem, ſuper ſuſceptionem peregrinorum conſtitutus, Dorotheum uocans, qui de his curam habebat: iuſſit ſingulis neceſſaria præparare. Nam ita diſpoſitum a rege fuerat, ut alimenta, quibus ſingulæ ciuitates utuntur, exhiberentur indulgentia conſuetudini peregrinorum ad eos uenientium, & eis omnia pararentur, quatenus cibis ſolitis, magis delectarentur, ne forſan corrupti extraneis grauarentur. Quod & circa iſtos effectum eſt. Dorotheo uero, quem pro ſynceritate uitæ ſuper hoc rex conſtituerat, per quem & præparauerat omnia quæ ad huiuſmodi conuiuia conuenirent, hoc implente: in duas partes eos diſcumbere præcepit. Partem quidem mediam eorum, ad dexteram ſuam, reliquos autem poſt eius accubitum; nihil prætermittens, quod ad eorum honorificentiam pertineret. Poſtquam autem ita diſcubuerunt, iuſſit Dorotheo ſolita miniſtrare, quibus omnes Iudæi ad eum uenientes utebantur. Tunc itaque ſacros præcones & immolatores & alios, qui uota faciunt, recuſauit: & unum a ſenioribus nomine Heliſæum ſacerdotem exiſtentem repetiuit facere orationem. Qui in medio ſtans, regi bona & ſubiectis eius optauit, & plauſus cum gaudio & clamore omnium ſurrexerunt, & deſidentes ad epulationem & delitias, pariter ſecum epulari iuſſit. Præterea autem rex, quantum ſatis ei uiſum eſt, cœpit philoſophari, & unumquenque

quenque eorum naturales percontari ſermones, & ad contemplationem quæſtionis accendere. Caute illis ad omnia reſpondentibus, quæ eis obiecta eſſent, & explanantibus: gauiſus, per duodecim dies hoc conuiuium conſtruxit. Et qui uult ſingula cognoſcere, quæ in conuiuio præparata ſunt, legat uolumina Ariſtei, quæ propter hæc conſcripſerat, & agnoſcet. Mirante uero eo non tantum rege, ſed etiam Menedimo philoſopho, deſtitit. Dicebat autem rex maxima bona ſibi præſentia eorum ſieri. Nam profuiſſe ei, quod didiciſſet ab illis, quemadmodum deberet. Iuſſit autem ſingulis dari talenta, ac deputauit illis, qui eos perducere ad diuerſorium deberent. Poſtquam uero tres exceſſerunt dies, congregans eos Demetrius & tranſiens pontem, abijt in partes Aquiloni coniunctas, conſiliumque fecit in domo prope littus ſtante & apta ſecretis ad cogitationem negotiorum. Vbi eos perducens, petebat omnia, quæ opus habebant ad legis interpretationem ipſis præſentibus, ut inceſſanter opus implerent. Cumque illi munificenter & laborioſe cautam interpretationem facerent, uſque ad horam nonam in hoc ſedentes ad curam corporis uertebantur. Ita eos inuitante Dorotheo & opulenter conuerſationis ſalubria præbente, multaque etiam ex his, quæ regi parabantur, mane ad aulam uenientes, Ptholomæum ſalutabant: & rurſus ad eundem locum redibant, & manus in mari lauantes, & ſeipſos purificantes: ita legis interpretationi uacabant. Itaque tranſcripta lege, & opera interpretationis ad effectum per ſeptuaginta duos dies tranſacta, congregans DEMETRIVS Iudæos omnes, ad locum in quo tranſlatæ leges fuerant: præſentibus etiam interpretibus legit eas. Cumque multitudo amplexa legem & ſeniores eius interpretes, DEMETRIVM eo quod magnarum rerum inuentor eſſe uideretur, laudaſſet: rogauit etiam ut præſidibus ſuis daretur legenda. Et petierunt omnes ſacerdotes, interpretes, ſeniores, & præpoſiti gentis: ut bene interpretata permaneret immobilis. Cumque ſententiam laudaſſent omnes, iuſſerunt ſi quid, aut ſuperfluum, aut nimis aliquid ſcriptum uiderent in lege, hoc reſpicerent, & manifeſtum facientes emendarent: hoc caſtigantes, ut quod ſemel iudicatum fuerat, bene ſe habere, ſempiterna memoria permaneret. Gauiſus ergo rex, & uidens uoluntatem ſuam ad utilem rem eſſe perfectam, & delectatus relictis legibus, & ſenſum & ſapientiam & legis labores obſtupeſcens, ad DEMETRIVM ſermones facere cœpit: quod tam mira exiſtente legislatione, nemo neque hiſtoriographus, nec poeta meminiſſet eius. Cui DEMETRIVS reſpondit, neminem auſum fuiſſe harum legum tangere conſcriptionem: quod diuinæ & uenerabiles eſſent. Significabat uero, qualiter Theopompus uolens in hiſtoria aliquid de his conſcribere, ſit mente turbatus plus triginta diebus: & cum humilitate a deo ueniam ſupplicabat, dum inde clementiam ſibi factam ſuſpicatus eſſet. Nec non & in ſomnis uidit, quod ei hoc ideo accidiſſet, quia diuinas ſcrutatus eſſet leges,

& pro-

& proferre eas ad homines impuros uellet. Cumque conſcribere quieuiſſet, recepiſſet ſenſum. Referebat autem & de Theotecto, tragœdiarum poeta, dicens: quia cum niſus fuiſſet in aliquo dramate horum meminiſſe, quæ in diuino uolumine continentur, oculis obſcuratis, recognouit cauſam ſuę cæcitatis, & ita liberatus eſt a paſſione, deo ueniam indulgente. Hæc ergo rex pure ſuſcipiens, petiuit interpretes frequenter ad ſe de Iudæa proficiſci. Hoc enim ad honorem & donationem ab eo profuturum. Nunc uero iuſtum eſſe dimitti eos dicebat. Sponte autem ad eum uenientes, omnia quæ æquum eſſet ſapientiã eorum impetrare, & pro ſua maieſtate digne largiri promiſit. Et tunc quidem remiſit eos rex, donans unicuique optimas ſtolas, & auri talenta duo, & calicem unius talenti, totumq; conuiuij thorum. Principi autem ſacerdotum Eleazaro deſtinauit per eos lectos cum argenteis pedibus decem, & conuenientem eis ſupellectilem, & calicem talentorum triginta: inſuper ſtolas decem, & purpuram, & coronam decoram, & lineas de byſſo centum. Præterea & pateras, & trullam, & libatoria, & crateras aureas duas, deo uouendas. Petiuit autem eum & per epiſtolas, ut ſi quis ex his uiris uoluiſſet reuerti ad ſe, eum permitteret, eo quod nimium delectaretur cum eruditis ſemper habere ſermonem, & diuitias ſuas libenter talibus impartiri. Huiuſmodi quidem regiam magnificẽtiam ad honorem & gloriam Iudæorum, a Ptholomæo nomine Philadelpho fieri cõtigit. Impetrauerunt autem & a regibus Aſiæ honorem: quoniam cum eis caſtrametati ſunt. Nam Seleucus nomine Nicanor, in ciuitatibus quas per Aſiam ædificauerat, & in inferiore Syria & ipſa metropoli Antiochia Republica ſua dignos eos effecit, & æquum eis honorem, cum habitatoribus Macedonibus & Græcis deputauit.

De diuerſis inter Romanos & Carthaginenſes terra, marique prælijs, & innumera multitudine ex vtriſque partibus hominum interfecta, quæ continua miſerorum bella per annos uigintiquinque durauerunt. Cap. II.

CVM hæc, quæ præmiſimus, ſub Ptholomæo in Iudæa atque Aegypto ita ſe haberent: Romani Appium Claudium conſulem, Mamertinis auxilia depoſcentibus, contra Ieronem Syracuſanum regem potentiſſimum, & Pœnorum copias, quas ipſe rex conduxerat, miſerunt. Qui tamen celeriter Syracuſanos, Pœnoſque ſuperauit, ut ipſe quoque rex, rerum magnitudine perterritus, ante ſe uictum, quam congreſſum fuiſſe, prodiderit. Qui cum uiribus infractis pacem rogaret, multatus argenti talentis ducentis accepit. Conſules uero Hannibalem Pœnorum imperatorem, dum in Agrigento Siciliæ ciuitate, obſidione cinxiſſent, ad ſummam egeſtatem eum perductum, inopia conſumpſiſſet: niſi Hanno nouus imperator Carthaginenſium, cum equitibus mille quingentis, & triginta milibus peditum, & triginta elephantis, ex improuiſo in-

terceſſiſſet, expugnationemq́ ciuitatis paulisper diſtuliſſet. Sed continuo ciuitas capta eſt, Pœni maximo bello uicti & profligati, undecim elephanti in poteſtatem redacti, Agrigẽtini ſub corona omnes uenditi ſunt. Hannibal ſenior cum paucis effugit. Qui cum iterum oram Italiæ maritimam inſtructa claſſe ſeptuaginta nauium uaſtaret, Romani & ipſi claſſem fabricari atque inſtrui præceperunt, quod Diulus conſul celeriter impleuit. Nam intra quadraginta dies, quam arbores cæſæ erant, centum triginta nauium claſſis deducta, in ancoris ſtetit. Aſina Cornelius conſul, fraude Punica, dum ad Lipparam inſulam perueniret, ab Hannabile captus in uinculis necatus eſt. Quem mox Diulus alter conſul, ut occiſum audiuit, commiſſo nauali prælio uindicauit. Nam Hannibal cum perditionem ſui exercitus cerneret, amiſſa naui qua uehebatur, ſcapha ſubductus aufugit. Hanno uero, qui in loco eius ſubrogatus fuerat, a Scipione conſule dehinc interfectus eſt. Hinc enim Calatinus conſul Romanorum, dum Camarinam Siciliæ urbem peteret, temere in anguſtias deduxit exercitum, quas Pœnorum copiæ iam dudum præſtruxerant. Qui cum reſiſtere uel euadere non poſſet, Calpurnij Flammæ uirtute liberatus eſt. Siciliæ nanq́ urbes Romanis ſubiectæ ſunt. Conſules uero dum in Aphricam bellum transferre niterentur, cum trecentis triginta nauibus Siciliam petierunt. Quibus Hamilcar Pœnorum imperator & Hanno claſſi præfectus occurrit. Conſerto nauali prælio, Carthaginenſes in fugam uerſi, ſexaginta & quatuor naues perdiderunt. Victores conſules, in Aphricam tranſuecti ſunt, primamque omnium Clupeam urbem in deditionem receperunt. Inde CARTHAGINEM petentes, trecenta aut eo amplius caſtella populati ſunt, infeſta Carthagini ſigna circumtulerunt. Manlius conſul Aphrica cum uictrici claſſe decedens, ſeptem & uiginti milia captiuorum, cum ingentibus ſpolijs Romam reuexit. Regulus bellum Carthaginenſe ſortitus, iter cum exercitu faciens, haud procul a flumine BAGRADA, caſtra conſtituit. Vbi cum plurimos militum, aquandi neceſſitate ad flumen deſcendentes, ſerpens miræ magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnandam beſtiam cum exercitu profectus eſt. Sed nil in tergo eius proficientibus iaculis, atque omnium telorum ictu irrito, quæ per horrendam ſquamarum cratem, quaſi per obliquam ſcutorum teſtudinem, labebantur: mirumque in modum ne corpus læderetur, ipſo corpore pellebantur, cum inſuper magnam multitudinem morſu communi, impetu proteri, halitu etiam peſtifero exanimari uideret, baliſtas afferri imperat, per quas murale ſaxum, ſpinæ eius incuſſum, compagem totius corporis ſoluit. Beſtia ergo, quæ tam diu tot iaculis inuulnerabilis obſtitit, ad unius ſaxi ictum debilis ceſſit, & mox circumuenta telis, facile oppreſſa eſt. Corium autem eius ROMAM deuectum, quod fuiſſe centum uiginti pedum ferunt, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduerſum tres imperatores, id eſt, HASDRVBALES

duos, & accitum ex Sicilia Hamilcarem, atrociſſimum bellum geſſit: in quo cęſa ſunt Carthaginenſiũ decem & ſeptem milia, capta autem quinque milia, octo & decem elephanti adducti: oppida octogintaduo in deditionem ceſſere Romanis. Carthaginenſes fracti bellis, & cladibus exinaniti, pacem a Regulo popoſcerunt. Sed cum intollerabiles & duras conditiones pacis audiſſent, tutius rati ſeſe armatos mori, quam miſeros uiuere, precio non ſolum Hiſpanorum uel Gallorum auxilia, quæ iam dudum pluriſma habebant, ſed etiam Græcorum comparanda duxerunt. Itaque Xantippum Lacedæmoniorũ regem cum auxilijs accitum, ducẽ bello pręfecerũt. Xantippus inſpectis Pœnorum copijs atque in campum deductis, longe in melius mutato apparatu, pugnam cum Romanis conſeruit. Ingens ibi ruina Romanorum uirium fuit. Nam triginta milia militum Romanorum in illa tunc congreſſione proſtrata ſunt. Regulus ille dux uir nobilis, cum quingentis uiris captus eſt, & in catenas coniectus. Decimo demum anno Punici belli nobilis triumphum Carthaginenſibus præbuit. Xantippus tam audacis facti conſcius, rerum inſtabilium mutationem timens: ilico ex Africa migrauit in Græciam. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius nobilior conſules, audita captiuitate Reguli & clade exercitus Romani, tranſire in Africam cum claſſe trecentarum nauium iuſſi, Clupeam petunt. Eo confeſtim Carthaginenſes cum pari claſſe uenerunt. Nec differri potuit nauale certamen. Centum & quatuor naues Carthaginenſium dimerſæ, triginta cum pugnatoribus captæ: præterea triginta et quinque milia militum ex ipſis cæſa ſunt. Romanorum autem nouem nauibus depreſſis, mille centum periere milites: conſules apud Clupeam caſtra poſuerunt. Duo Hannones imperatores Pœnorum, eo rurſus cum magno exercitu cõuenerũt, prælioque commiſſo nouem milia militum perdiderunt. Sed ut tunc apud Romanos, nunquam diuturna felicitas erat: nam qualeſcunque ſucceſſus, magnis continuo malorum molibus obruebantur. Cum Romana claſſis ad Italiam prædis onuſta remearet, infando naufragio euerſa eſt. Nam de trecentis nauibus ducentæ uiginti perierunt, octoginta uix abiectis oneribus liberatæ ſunt. Hinc Haſdrubal nouus Carthaginenſium imperator, cum elephantis centum triginta, & equitum, peditumque amplius triginta milibus, Lilibeum uenit ex Aphrica, & continuo cum Metello conſule apud Panhormum pugnam conſeruit. Sed Metellus uim magnam beluarum timens, prius eas magno uſus conſilio, uel in fugam uel in mortem egit, & ſic facile quamuis magnam uim hoſtium ſuperauit. Viginti milia Carthaginenſium in eo prælio cæſa ſunt. Elephanti quoque ſex & uiginti interfecti, centum & quatuor capti, & per Italiam ducti: maximum Italicis gentibus ſpectaculum præbuerunt. Haſdrubal cum paucis Lilibeum profugit: atque abſens a Pœnis capite damnatus eſt. Poſt hæc feſſi tot malis Carthaginenſes, petendam eſſe pacem a Romanis decreuerunt. Ad quam rem Attilium Regulum ducem Romanorum, quem iam per quinque an-

nos captiuum detinebant, inter cæteros legatos præcipue mittendum puta uerunt, quem non impetrata pace, ab Italia reuerſum, reſectis palpebris illigatum in machina, iugulando necauerunt. Interea Lutatius cum claſſe trecentarum nauium in Siciliam trãſuectus, dum apud Drepanum ciuitatem, pugnam conſeruiſſet: tranſfixo fœ more acerrime, cum iam obrueretur, ereptus eſt. Porro autem Pœni cum CCCC. nauibus, magniſq; copijs, ad Siciliam duce Hannone concurrunt: nec tamen Lutatius ſegnior, imo cõſilia Pœnorum mira celeritate preuenit. Poſtq̃ proxime ſibi utrorumq; claſſes apud Aegades inſulas, per totam noctem interiectis propemodum ancoris conſtiterunt: Orta luce, prior Lutatius ſignum bello dedit. Crudeſcente pugna uictus Hanno, nauem auertit, & dux fuge primus fuit: aliquãta cum eo pars exercitus ſui Aphricam petijt, alij confugere Lilibeum. LXIII. Punicæ naues captę ſunt, CXXV. demerſæ, XXXII. milia hominum capta, cæſa XIIII. milia fuere. Romanorum autem XII. naues demerſæ ſunt. Lutatius deinde ad Ericinam ciuitatem, quam Pœni tenebãt, uenit: ibiq; * multos Carthaginenſium conſerta pugna interfecit. Tunc Carthaginenſes præcipiti feſtinatione ad Lutatium cõſulem, ac deinde Romam mittunt, orant pacem. Quam conditionibus ante propoſitis, ilico conſequuntur. Conditiones autem erant, ut Sicilia, Sardiniaque decederent, proque impenſis bellicis puri argenti tria milia talentorum Euboicorum, æquis penſionibus per annos uiginti penderent. Huius pacis conditio habita eſt, poſt annum tertium & uiceſimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum.

Alias, II. M.

Quo tempore ignis & inundatio aquarum inſolita pene vrbem deleuerunt. Cap. III.

QVO etiam tempore diuerſæ ignium, aquarumque clades pene coſumpſerunt urbem. Nam Tyberis inſolitis auctus imbribus & ultra opinionem, uel diuturnitate uel magnitudine redundans: omnia Romæ ædificia in plano poſita deleuit. Ignis etiam incertum unde ſurrexerit: plurimas ciuitatis partes peruagatus, hominum domorumque miſerabilem ſtragem fecit. Dehinc cum omnia in circuitu fori depopularetur, ædem Veſtæ corripuit: ignem illum, qui æternus putabatur, temporarius ignis oppreſſit. Quibus diebus argenteus numus primum in urbe eſt figuratus. Antiochus uero, qui & Soter, poſt Seleucum in Syria & Aſia regnabat: quoniam Seleucus Demetrio capto, in Sicilia deſtructo regno Aſiæ, ex utroque regno, id eſt, Aſiæ & Syriæ, unum fecerat imperium.

Regnante Ptholomęo Euergete, Ieſus librum Sapientiæ cõpoſuit, Ioſephus autem Iudæ regis gratiam intantum promeruit, vt dux nõ ſolum Iudeæ & Samariæ, ſed etiam Syriæ & Phœnicis conſtitueretur. Cap. IIII.

PTHOLOMAEVS Euergetes annis uiginti ſex. A reædificatione uero templi, anni erant tranſacti ducenti ſexagintaquatuor, ſub quo Ieſus filius Sirach Sapientiæ librũ cõpoſuit. Principatũ uero ſacerdotij, defuncto Eleazaro patruus eius Manaſſes ſuſcepit.

Cuius

Cuius poſt uitæ finem, Onias ſucceſſit: filius exiſtens Simonis, cognomine iuſti. Qui Simon, frater Eleazari, ſicut prædiximus, erat. Qui Onias paruulus mente, & pecunijs auarus exiſtens, pro populo regibus uectigal, q̃d patres eius ex proprijs dabant expenſis, id eſt, uiginti talenta pecuniarum non reddens: ad iram regem Ptholomæum commouit. Qui per legatum Oniam culpans non reddentem tributa: interminabatur ad iugera terram Iudæorum metiri, & milites illuc ad habitandum, mittere uelle, ſi non ilico eius conſueta redderentur tributa. Quæ res Iudæis maximum incuſſit pauorem, quamuis Oniam auaritiæ deditum, minime flecteret. Sed dum hęc eius ſororis filius Ioſephus cognouiſſet, ultro ſe legatum ad Ptholomæum populi neceſſitate obtulit, uir ſagaciſſimus, & inter ſuos nobiles. Qui apud Ptholomæum tantam promeruit ob plurima familiaritatem obſequia, ut non ſolum populum ſuum ab imminenti liberaret periculo, ſed etiam dux Iudææ atque humilis Syriæ, ſeu finitimarum regionum conſtitueretur: Is nanque uiginti & duobus annis Syriæ tributa & Phœnicis atque Samariæ diſpenſauit. Qui populum Iudæorum a paupertate & debilitate ad clariſſimas rerum cauſas uſque perduxit. Defuncto autem Ioſepho, populum contigit Iudæorum ſeditionē pati, propter filios eius. Nam maiores natu, liuore excitati, inuidiæ aduerſus Hircanum, ultimum Ioſephi filiorum propter ſagacitatem atq; animi agilitatem, ſeu gratiam quam apud Ptholomæum regem adeptus fuerat: bellum gerentibus diſſenſit ab inuicem multitudo. Plures quidem maioribus auxilium ferebant cum principe ſacerdotum Simone, qui cognatus eorum & affinis erat. Hic enim Simon principatum ſacerdotij defuncto eius patre Onia ſuſceperat. Igitur HIRCANVS deſcendens ab Hieroſolyma trans Iordanem, ubi turrim ædificauit fortiſſimam ex lapide albo conſtruens eam, & totam uſque ad terram ſculpſit, animalibus diuerſis, & reliquis mirabilibus ædificijs locum muniuit, quem Tyrum nuncupauit.

Eodem tempore Parthi à iugo Macedonũ recedunt, Romani per anni vnius ſpacium pacifice ſine bello degerunt: quod eis non contigerat per annoꝝ ſpacium quadringentorum quinquaginta, id eſt, à tempore Numæ regis. Hinc ſequũtur ingentia & grauia bella, quæ inter Romanos & Gallos atq; Hiſtros, Illyriosq; geſta ſunt. Cap. V.

PARTHI uero eo tempore ab imperio Macedonum receſſerunt, quibus regnauit primus ARSACES, unde & Arſacides dicti. Macedoniæ uero DEMETRIVS, poſt Antigonum regnauit. Apud Romanos uero, poſt primum Punicum bellum, Romani per anni ſpacium, ſine bellicis conflictationibus quieuerunt: portęq; Iani clauſæ ſunt: poſt annos ſcilicet quadringentos quinquaginta, id eſt, a Numa ſucceſſore Romuli, ſub quo pacifice degerant, uſq; ad prædictum tempus. Hinc ſequenti anno Romanorum legati, ab Illyricis interfecti ſunt, poſt cum ipſis atrociſſimum bellum geſtum eſt: in quo multis oppidis populiſq; deletis, reliqui ſe Fuluio & Poſthumio cõſulibus dediderunt. Hinc

Senatus magna fortitudine conſternatus, defectione Ciſalpinæ Galliæ cum etiam ex ulteriori Gallia, ingens aduentare exercitus nuntiaretur; maxime Geſtatorum, quod nomen non gentis, ſed mercennariorum Gallorum eſt. Itaq; permoti conſules totius Italiæ ad præſidium imperij contraxere uires. Quo facto, in utriuſque conſulis exercitu octingenta milia armatorum fuiſſe referuntur, ſicut Fabius hiſtoricus, qui eidem bello interfuit, ſcripſit, ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum trecenta quadraginta octo milia ducenti: equitum uero uiginti ſex milia ſexcenti, & cætera multitudo ſociorum fuit. Commiſſo prælio apud Arretium, Atilius conſul occiſus eſt* octingenti octoginta milia Romanorum. Nec ſaltem tanta, quanta eos terrere debuit, cæſa ſui parte, fugerunt. Nam tria milia eorum tunc interfecta hiſtorici tradunt. Quod ideo ignominioſius turpiuſq; eſt, tam paucis amiſſis, tanta agmina diffugiſſe: quia ſe in alijs uictorijs, non uiribus animorum præualuiſſe, ſed bellorum experientia prouentibus prodiderunt. Quis enim crediderit in exercitu Romanorum numerum iſtum fuiſſe ſaltem, non dico fugiſſe? Poſt hæc ſecundum cum Gallis prælium geſtum eſt: in quo plane quadraginta milia Gallorum trucidata ſunt. Sequenti anno Manlius Torquatus, & Fuluius Flaccus conſules: primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatum eſt ibi cum Inſubribus Gallis, quorum interfecta ſunt uiginti tria milia, quinque milia capta ſunt. Eo deinde anno qui huic proximus fuit: dira miſeram urbem terruere prodigia. Miſera utique quæ hinc fremitu hoſtium, inde nequitia dæmonum terrebatur. Namque in Piceno, flumen ſanguine effluxit, & apud Tuſcos cœlum ardere uiſum eſt, & Arimini nocte multam lucem claram effulſiſſe, ac tres lunas diſtantibus cœli regionibus exortas apparuiſſe. Tunc quoque magno terræmotu Caria & Rodus inſulæ adeo concuſſæ ſunt, ut labentibus uulgo tectis, ingens quoque ille coloſſus rueret. Eodem anno Flaminius conſul contemptis auſpicijs, quibus pugnare prohibebatur, aduerſum Gallos conflixit & uicit. In quo bello nouem milia Gallorum cæſa, ſeptem & decem milia capta ſunt. Poſt hæc Claudius conſul Geſtatorum triginta milia deleuit; ubi etiam ipſe Iudomarum regem in primam aciem progreſſus occidit: & inter multa Inſubrium, quæ ad deditionem coegerat oppida, Mediolanum quoque urbem florentiſſimam cepit. Deinde Hiſtri noui hoſtes excitati ſunt: quos Cornelius Minutiuſque conſules multo quidem Romanorum ſanguine ſubegerunt. Quibus diebus Q. ENNIVS poeta claruit: qui Romam tranſlatus habitauit in monte Auentino, parco admodum ſumptu, & unius ancillæ miniſterio contentus, Zeno ſtoicus moritur, Antigonus uero ſucceſſor Demetrij Macedonum rex, Athenienſibus libertatem reddidit.

* Alias, ſeptingenti.

Ptholomæo Philopatre regnante, Iudæorum ſexaginta milia ab Antiocho ſunt interfecta, & ea ab eo paſſi ſunt, quæ in tertio continentur Macchabæorum libro. Cap. VI.

Ptho-

PTholomæus Philopater,annis ſeptem & decem. A reædificatione uero templi,anni ducenti nonaginta erant. Sub hoc item principe ui cti Iudæi, & ſexaginta milia eorum cæſa. Ab Antiogo rege Syriæ, & ea,quæ in tertio Macchabæorum libro ſcripta ſunt, eueniſſe re feruntur. Igitur Iudæos eo in tempore,ab Antiocho Magno Aſiam regen te, multa contigit toleraſſe mala: dum terra eorum diuerſis calamitatibus ſubiaceret,cum illis, qui humilem Syriam habitare uidebantur. Nam cum Antiochus pugnaſſet contra Eupatorē Ptholomæum,& eius filium Ptho lomæum cognomine Epiphanem,laborare contigit Iudæos Antiocho uin cente eadem pati,ut pares exiſterent:naui turbatæ & tempeſtatibus fluctu anti: dum inter felicitatem & calamitatem Antiochi fuiſſent communiter conſtituti.Cumque uiciſſet Ptholomęum Antiochus, Iudæam capiens cru deliter eam afflixit. Pontifex uero Iudæorum Onias erat,exiſtens filius Si monis, ad quem rex Spartanorum,(id eſt,Lacedæmoniorum,)Arius no mine legationem direxit,& epiſtolas,in quibus cōtinebatur,Iudæos & La cedæmones ex uno extitiſſe genere, & familiaritatem cum Abraham ſo cialiter habuiſſe; iuſtum ergo eſſe,ut fratres exiſterent, & per legatos quæ neceſſaria adiudicarent,peterent:eorumque propria reputarent communia. Rex uero Macedonum Philippus erat.

Quibus diebus infeſtiſſimus Romanoꝝ hoſtis Hannibal, cum copioſo exer citu de Hiſpania profectus,in Italiam venit. In qua decē & tres annos con tinuo perſeuerans, quàm grauia & quanta cum Romanis geſſerit bella, Romanoſque attriuerit, vſque ad vltimam pene deſperationem: Et quali ter ab Italia reuocatus in Aphricam,& in ea victus ſit à Scipione, cùm an te victor frequentiſſime extitiſſet. Et dum à domeſtico Romani premerē tur hoſte, quem in patria ferre nequibant, cum quibus externis populis ſuſceperit bella. Cap. VII.

IGITVR Romani infeſtiſſimum atque intolerabilem hoſtem Han nibalem eo tempore perpeſſi ſunt. Quod eo modo contigit, Carthagi nenſes nanque grauiter ferebant,quod dudum domini gentium, inſula rumque tributa darent,quę prius accipere ſolebant. Vrebat nobilem po pulum ablatum mare,inſulæ raptæ.Hinc ultionem puer Hānibal ad aram iurauerat patris ſui Hamilcaris. Igitur in cauſam belli Saguntus Hiſpaniæ nobilis,& opulenta ciuitas amica Romani populi electa eſt. Quam Han nibal cauſas nouorum motuum quærens, primum bello petit, deinde ob ſidione cinxit: fame excruciauit, octauo demum menſe deleuit. Legatos etiam quos Romani propter ſociam ciuitatem direxerant: a ſuo iniurio ſiſſime conſpectu abſterruit. Inde PIRINEVM montem tranſgreſ ſus, inter ferociſſimas Gallorum gentes, ferro uiam aperuit, & nono de mum die a PIRINEO ad Alpes peruenit. Vbi dum montanos Gal los repellere eum ab aſcenſu obnitentes bello ſuperat, atque inuias ru pes igni, ferroque reſcindit, ibi triduo commoratus, quinto demum die, cum maximo labore ad plana peruenit. Fuiſſe tunc exercitum

eius

ctus in centum milibus peditum, & uiginti milibus equitum, definiunt. Scipio conſul Hannibali primus occurrit, commiſſoque prælio apud Ticinum, ipſe Scipio grauiter uulneratus, per Scipionem filium admodum prętextatum (qui poſt Aphricanus cognominatus eſt,) ab ipſa morte Pœnorum dux liberatus euaſit. Cæſus eſt ibi oĩs pene Romanus exercitus. Pugnatum deinde eodem conſule, ad flumen Trebiam, iterumq; Romani pari clade ſuperati ſunt. Sempronius cõſul cognito collegę caſu, a Sicilia cum exercitu rediit. Qui ſimiliter apud eundem fluuiũ congreſſus, amiſſo exercitu pene ſolus euaſit. In eo tamen bello etiam Hannibal ſauciatus eſt. Qui poſtea cum in Hetruriam primo uere tranſiret, in ſummo Appennino tempeſtate correptus, biduo continuo immobiliter cum exercitu niuibus concluſus & onuſtus obriguit. Vbi magnus hominum numerus, iumẽta complurima, elephanti autem pene omnes frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tunc Scipio, frater conſulis Scipionis, in Hiſpania plurima bella geſſit. Magonem quoq; Pœnorꝝ ducem bello uicit & cepit. Diris tunc etiam Romani prodigijs territi ſunt. Nam & ſolis orbis minui uiſus eſt, & apud Arpos parmæ in cœlo uiſæ, ſol quoq; pugnaſſe cum luna apud Capenenas, interdiu duas lunas ortas, in Sardinia ſanguine duo ſcuta ſudaſſe apud Falices cœlum ſcindi uelut magno hiatu uiſum, apud Antium metentibus cruentas ſpicas in corbẽ decidiſſe. Igitur Hannibal ſciens Flaminium conſulem ſolum in caſtris eſſe, quo celerius imparatum obrueret, primo uere progreſſus, arripuit propiorem, ſed paluſtrem uiam, & tum forte Sarnus late redundans, pendulos & diſſolutos cãpos reliquerat. De quibus dictum eſt: & quæ rigat ęquora Sarnus. In q̃s cum exercitu progreſſus Hannibal, nebulis maxime quæ de palude exhalabant, proſpectum auferẽtibus magnam partem ſociorꝝ iumentorumq; perdidit. Ipſe autem uni elephanti qui ſolus ſuperfuerat ſuperſedens, uix difficultatem itineris euaſit. Sed oculum (quo iamdudum ęger erat) uiolentia frigoris, uigiliarꝝ, ac laboris, amiſit. Vbi uero proximus caſtris Flaminij conſulis fuit, uaſtatione circumiacentium locorꝝ Flaminium in bellum excitauit. Hæc pugna ad Tranſimennum lacum facta eſt, ubi exercitus Romanus infeliciſſime arte circumuentus Hannibalis, funditus trucidatus eſt. Ipſe quoq; conſul occiſus eſt, uiginti quinq; milia Romanorꝝ in eo prælio cæſa, ſex milia capta referũtur. De exercitu Hannibalis duo milia ceciderunt. Famoſum hoc apud Tranſimennum lacum certamen fuit, tanta clade Romana maxime cum ita intentus pugnantium* extiterit, ut grauiſſimum terræmotum, qui tunc forte tam uehemens factus eſt, ut urbes diruiſſe, montes tranſtuliſſe, diſcidiſſe rupes, & flumina retrorſum coegiſſe referatur, pugnantes omnino non ſenſerint. Hinc conſules Lucius Aemilius, Terentius Varro contra Hannibalem miſſi ſunt. Sed impatientia VARRONIS conſulis infeliciſſime apud Cannas Apulię uicum, omnes pene Romanę ſpei uires perierunt. Nam in ea pugna quadraginta quatuor milia Romanorũ interfecta ſunt.

* Alias, pugnantiũ animus.

Quamq̃

Quamquam de exercitu Hannibalis magna pars cæſa eſt, nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extremam internitionem adducti ſunt. Perijt enim in eo bello conſul Aemilius Paulus, conſulares aũt prætorij uiri uiginti interfecti ſunt: ſenatores uel capti uel occiſi ſunt triginta: nobiles uiri treſcenti: pedeſtrium militum quadraginta milia: equitum tria milia quingenti. Varro conſul cum quinquaginta equitibus Venuſium fugit. Nec dubium eſt ultimum illum diem Romani ſtatus futurum fuiſſe, ſi Hannibal mox poſt uictoriam, ad peruadendam urbem contendiſſet. Hannibal in teſtimonium uictoriæ ſuæ tres modios anulorum aureorum Carthaginem miſit: quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum, ſenatorumque detraxerat. Vſqueadeo autem ultima deſperatio Reipublicæ apud reſiduos Romanos fuit: ut ſenatores de relinquenda Italia, ſedibuſque quærendis, conſilium ineundum putarent. Quod authore Cecilio Metello confirmatum fuiſſet, niſi Cornelius Scipio, tribunus tunc militum, idem qui poſt Aphricanus, diſtricto gladio eum deterruiſſet: ac potius pro patriæ defenſione in ſua uerba iurare coegiſſet. Romani ad ſpem uitæ quaſi ab inferis reſpirare auſi, dictatorem decimum IVNIVM creant. Qui delecto habitu ab annis decem & ſeptem, immaturæ inordinatæque militiæ, quatuor legiones undecunque contraxit. Tunc etiam ſeruos ſpectati roboris, ac uoluntatis * uel ſi ita opus fuit, publico precio emptos, ſub titulo libertatis, ſacramento militiæ adegit, & arma quæ deerant, templis detraxerunt, egenti ærario priuatæ opes refuſæ ſunt. Ita equeſter ordo, ita plebs trepida, oblita ſtudiorum in commune conſuluit. IVNIVS itaque dictator antiquum quoque Romanæ miſeriæ factum recolens, per ſupplementa exercitus edicto, uelut aſylo patefacto, homines quicunque ſceleribus, ac debitis obnoxij eſſent, impunitate promiſſa, militiæ mancipauit. Quorum numerum ad ſex milia uirorum fuit. Campania uero, uel potius omnis Italia, ad Hannibalem deſperata penitus Romani ſtatus reparatione defecit. Poſt hoc Lucius Poſthumus prætor aduerſus Gallos pugnare miſſus, cum exercitu cæſus eſt. Deinde Sempronio Graccho, Q. Fabio Maximo conſulibus, Claudius Marcellus ex prætore proconſul deſignatus, Hannibalis exercitum prælio fudit primuſq; poſt tantas Reipublicę ruinas, ſpem fecit Hannibalem poſſe ſuperari. Scipiones autem in Hiſpania Haſdrubalem Pœnorũ imperatorem ad Italiã exercitum comparantem, grauiſſimo bello oppreſſerunt. Nam XXXV. milia militum de exercitu eius, uel cęde, uel captione minuerunt. Celtiberos milites quam prima externã manum Romani in caſtris habere cœperunt, precio ſolicitatos ab hoſtium ſocietate in ſua caſtra duxerunt. Sẽpronius Gracchus proconſul ab hoſpite ſuo Lucano q̃dam in inſidias inductus occiſus eſt. Centenimus Pęnula centurio decerni ſibi ultro bellũ aduerſum Hannibalem petiit, a quo cum VIII. milibus militum, q̃s in aciem adduxerat cęſus eſt. Poſt hũc Gneus Fuluius prætor ab Hãnibale uictus, amiſſo exercitu uix euaſit.

Alias, additur ob latos.

Eo

Eo tempore cum unum domeſticum, ut diximus, bellum ferre nullo mo-do poſſet, tria inſuper trāſmarina bella fuiſſe ſuſcepta, unum in Macedonia contra Philippum potentiſſimum Macedoniæ regem: alterum in Hiſpania contra Haſdrubalem Hannibalis fratrem: tertium in Sardinia cōtra Sardos, & alterum Haſdrubalem Carthaginenſium ducē: extra hoc quartum Hannibalis, quo in Italia premebantur, et tamen fortis in alterutrum deſperatione in meliora profecit. Nam in his omnibus deſperando pugnarunt: pugnando uicerunt. Decimo anno poſtq̄ Hannibal in Italiā uenerat, Gneo Fuluio Publio cōſule, Hannibal de Campania mouit exercitum, et cum ingēti clade oīm, per Sedecinum Sueſſanumq; agrum uia Latina profectus ad Anianum fluuium tribus miliaribus ab urbe conſedit, incredibili totius ciuitatis metu. Cum ſenatus populuſq; curis trepidus, matronæ quoq; amentes pauore, per propugnacula currerent, & conuehere in muros ſaxa, primęq; pro muris pugnare geſtirent. Ipſe autem Hannibal cum expeditis equitibus uſq; ad portam Collatinā infeſtus acceſſit. Deinde omnes copias in aciem direxit. Sed & conſules Fuluius cum proconſule non detrectauere pugnam. At ubi expoſitę utrimq; acies conſtiterunt in conſpectu Romę prēmium uictoris futuræ: tantus ſubito ſe imber e nubibus grandine mixtus effudit, ut turbata agmina, uix armis retentis, in ſua ſe caſtra colligerent Deinde cum ſerenitate reddita, in campum copiæ atq; aciem rediſſent, rurſum uiolentia fuſa tempeſtas, maiore metu mortalium audatiam coercuit, territoſq; exercitus refugere in tētoria coegit. Tunc conuerſus in regionem Hannibal dixiſſe fertur: Potiundæ ſibi Romæ, modo uoluntatem non dari, modo poteſtatem. At uero in Hiſpania ambo Scipiones, a fratre Haſdrubalis interfecti ſunt. In Campania Capua capta eſt a Q. Fuluio proconſule Principes Campanorum, ueneno mortē ſibi conciuerunt: ſenatum omnem Capuæ etiam prohibente Senatu Romano, Fuluius Sulpicius necauit. Interfectis in Hiſpania Scipionibus, cum omnibus incuſſo pauore cunctantibus Scipio ſe admodum adoleſcens ultra obtuliſſet, & pecunię penuria eſſet ærarij, Claudio Marcello & Valerio Leuino authoribus qui tunc conſules erant, aurum, argentumq; ſignatum ad quæſtores palam omnes ſenatores in publicum contulerunt: ita ut nihil præter anulos ſingulos, bullaſq; ſibi ac filijs, et deinde per filias uxoreſq; ſuas ſingulas tantum auri untias & argenti non amplius q̄ ſingulas libras relinquerent. Scipio Aphricanus annis natus XXIII. imperium in Hiſpaniam proconſulare ſortitus, ultionem præcipue patris & patrui animo intendens, Pyrrhineū tranſgreſſus, primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi ſtipendia maxima præſidiaq; ualida, copiæ auri argentiq; magnæ Pœnorꝫ habebantur. Ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum cæteris Romam miſit. Leuinus cōſul ex Macedonia rędiens, Agrigentum urbem Siciliæ expugnauit, ibiq; Hannonem Aphrorum ducem cepit: XL. ciuitates in deditionem accepit, XX. & VI. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconſulem: XI.

præte-

præterea tribunos,& XIIII.milia militũ interfecit. Marcellus conſul cum Hãnibale triduo cõtinuo dimicauit. Prima die pari pugna diſceſſum eſt,ſequenti uictus cõſul,tertio uictor, VIII.milia hoſtiũ interfecit:ipſum Hannibalem cum reliquis,fugere in caſtra cõpulit. Fabius Maximus cõſul Tarẽtum,quæ a Romanis deſciuerat,iterꝶ expugnauit & cepit,ibiq; ingentes copias Hãnibalis cum ipſo duce eius Carthalone deleuit, XXX. milia hoĩm captiuorꝶ uẽdidit,& precia in fiſcũ retulit. Sequẽti anno in Italia Claudius Marcellus cõſul ab Hannibale cum exercitu occiſus eſt. Scipio in Hiſpania Pœnorꝶ ducem Haſdrubalẽ uicit,et caſtris exuit. Preterea LXXX.ciuitates,aut deditione aut bello in poteſtatẽ redegit: Aphris ſub corona uenditis, ſine precio dimiſit Hiſpanos. Hãnibal utrunq; conſulẽ Marcellum & Criſpinum inſidijs circumuentos,interfecit. Claudio Nerone & Marco Libio Salinatore cõſulibus: cũ Haſdrubal Hãnibalis frater ab Hiſpanijs per Gallias ad Italiã ueniret,iuſſuſq; a Carthaginẽſibus,ut fratri cum copijs iungeretur,magna ſecum auxilia Hiſpanorꝶ, Gallorumq; deduceret,et cum maturato aduentu deſcendiſſe iam ex Alpibus conſulibus proditus fuiſſet, ab exercitu Romano ignorante Hannibale præuẽtus,cum omni exercitu ſuo interfectus eſt. Nam L. & VIII.milia de exercitu Haſdrubalis ibi occiſa ſunt,capta ſunt V.milia CCCC. Tria milia aũt Romanorꝶ ciuiũ inter eos reperta atq; reuocata ſunt. Quod uictoribus cõſulibus ſolatio fuit. Nam et ab exercitu corꝶ VIII.milia ceciderũt, Hãnibali caput fratris ſui Haſdrubalis ante caſtra proiectũ eſt. Quo uiſo & ſimul clade Pœnorꝶ cognita,anno XIII.q̃ in Italiam uenerat,refugit in Brutios. Poſt hæc anno cõtinuo inter Hannibalẽ & Romanos quies a tumultu bellorꝶ interceſſiſſe uiſa eſt: quia inquietudo morborꝶ in caſtris erat, et grauiſſima peſtilẽtia uterq; exercitus agebatur. Interea Scipio uniuerſa Hiſpania a Pyrrheneo uſq; Oceanum in prouinciã redacta,Romã uenit. Cõſul cũ Licinio Craſſo creatus,in Aphricam trãſijt, Hannonẽ Hamilcaris filiũ ducem Pœnorꝶ interfecit, exercitũ eius partim cæde, partim captiuitate diſperdidit. Nam XL.milia Pœnorꝶ eo prælio occidit. Sẽpronius cõſul cum Hãnibale cõgreſſus & uictus,refugit, Scipio in Aphrica aggreſſus hyberna Pœnorꝶ atq; alia Numidarum, quæ utraq; haud procul ab Vtica erãt,nocte cõcubia fecit incẽdi. Pœni trepidi cum caſu accidiſſe ignẽ putarẽt, inermes ad extinguendũ cõcurrerunt: quare ab armatis facile oppreſſi ſunt. In utriſq; XL.milia hoĩm,igni,ferroque conſumpta ſunt: capta V.milia, duces ipſi miſerabiliter ambuſti,ægre effugerũt. Haſdrubal imperator, Carthaginẽ profugus uenit. Itaq; Sifax et Haſdrubal,mox plurimũ reparauere exercitũ: atq; iterꝶ cum Scipione congreſſi ſunt,uictiq; fugerũt. Sifacem fugientẽ, Lelius & Maſiniſſa ceperũt: cætera multitudo Cirtã fugit. Quã Maſiniſſa oppugnatã in deditionẽ recepit: Sifacẽ ad Scipionem uinctũ catenis deduxit. Quem Scipio cum ingentibus ſpolijs, plurimiſq; captiuis perducendũ Lelio tradidit. Hãnibal redire in Aphricã miſſus, ut feſſis Carthaginenſibus ſubueniret, flens reliquit Ita-

liam, omnibus Italici generis militibus, qui ſequi nollēt, interfectis, cum ad Aphricanū littus propinquaret, iuſſus quidā e nauticis aſcendere in arborē nauis atq; inde ſpeculari quā regionem teneret, ſepulchrū dirutū ſe proſpexiſſe reſpōdit. Abominatus dictū Hannibal, deflexo curſu ad Leptim oppidum copias expoſuit. Qui cōtinuo refecta multitudine Carthaginem uenit. Deinde colloquium Scipionis petijt. Vbi cum ſe diu attoniti, admiratione mutua, duo clariſſimi duces ſuſpexiſſent, infecto pacis negotio, præliū conſertum eſt. Quod diu magnis ducū artibus diſpoſitū, magnis copiarū molibus geſtū, magnis militū uiribus conſummatū, Romanis uictoriā cōtulit. Octoginta ibi elephanti uel capti uel occiſi ſunt, Carthaginēſium interfecta ſunt XX. M. D. Hannibal ante oīa prelium & in prelio expertus cum paucis, hoc eſt, uix IIII. equitibus inter tumultū elapſus ad Rumetū confugit. Poſtea Carthaginē poſt VI. et XXX. annos, q̄ inde paruus cum patre exierat, uenit: cōſultantiq; Senatui, nullā eſſe reſiduā ſpem, niſi petendā pacem, perſuaſit. Gaio Cornelio Lentulo Publio, Eliopeto cōſulibus Carthaginēſibus pax per Scipionē uoluntate ſenatus, populiq; conceſſa eſt. Naues tamen plusq̄ quingentæ in altū productæ, in cōſpectu ciuitatis incenſæ ſunt. Scipio iam tunc cognomento Aphricanus, triūphans urbem ingreſſus eſt. Quem Terētius, qui poſtea comicus, ex nobilibus Carthaginenſium captiuus pileatus (q̄d inſigne indultæ ſibi libertatis fuit) triumphantem poſt currum ſecutus eſt. Neuius comicus Vticæ morit̄, pulſus Roma factione nobilium, ac maxime Metelli. Plautus Romæ moritur. Qui propter annonę difficultatē, ad molas manuarias piſtori ſe locauerat. Vbi quoties ab opere uacaſſet, ſcribere fabulas ſolitus erat, ac uendere.

Rex Ptholomæus Epiphanes per ducem ſuum, nomine Scopam, humilem Syriam, Iudæam, atq; Samariam in ſuam recepit ditionem: quas Antiochus nuper ab eius abſtulerat poteſtate: Iterumq; Antiochus deuicto Scopa, ſuę eaſdem regiones ditioni ſubiecit. Cap. VIII.

PTholomęus, qui & Epiphanes, annos XXIIII. Sub q̄ Ptholomęo Macchabęorū martyres coronāt̄. Sub huius tēpore geſta ſunt, quæ hiſtoria II. libri Macchabęorū continet. A rędificatione uero tēpli anni ſunt CCC. VII. Pōtifex Iudęorū Onias, qui & ſupra. Ptholomęus ergo Epiphanes, defuncto patre Philopatore, magnā uirtutē militū miſit cum duce noīe Scopa cōtra humilē Syriā, multaſq; eorū ciuitates cepit. Inter quas gentē Iudæorū bello uictā recepit, quā nuper Antiochus ſibi ſociauerat, uicto Ptholomęo Philopatore. Et nō poſt multum, Antiochus Scopā uicit, cōfligens cōtra eum iuxta fontē Iordanis, multoſq; de exercitu eius ſtrauit. Poſtea uero Antiocho capiēte Samariā et ciuitates Syrię, ibidē quas Scopa tenuerat, ſpōte gens Iudæorū ad eū tranſiens, in ciuitatē omnē eius exercitū ſuſcepit, & Elephātis abundāter alimenta præbuit, & obſidenti eos, qui ab Scopa in arce Hieroſolymorū relicti ſunt, cuſtodes prono aīo auxiliū præſtiterunt. Igitur Antiochus iuſtū arbitratus Iudęorū erga ſe ſtūdiū liberaliter remunerandū, ſcripſit magiſtratibus, et amicis: teſtimonium

exhi-

exhibens, q ab eis bene tractatus eſt. Sed & donationes, quas eis pro gratia retribuere cogitauit, manifeſte illis innotuit, id eſt, ut ciuitatẽ deſtructam reficerent, & in eam habitatores cõgregarent diſperſos. Ad immolationes uero uictimarũ uini & olei, & libani preciũ, argenteorũ XX. milia. Ad ſimilã autẽ tritici modios M. CCCC. LXXV. et ſalis modios CCC. LXXV. præbere iuſſit. Ad porticus uero tẽpli, ſeu ad alia quę delapſa erãt ædificia, materiẽ ex Libano cõceſſit. Omne genus Iudæorũ ſecundũ proprias leges cõuerſari permiſit. Sacerdotes & ſcribas tẽpli atq; cãtores ſacros a tributis quę pro ſuo capite dabãt relaxauit. Eos uero, q ex ipſa ciuitate ſeruitio addicti erãt, eorumq; genitos libertati donauit, & ſubſtãtias eis reddi præcepit. Edictum autẽ per omne ſuũ miſit imperiũ cauſa ornatus tẽpli, in quo cõtinebat, neminẽ alienigenarũ intra muros tẽpli ingrediẽdi habere licẽtiã: Nec Iudæos, niſi purificatos ſecundũ patriam legẽ, neq; inferri in ciuitatẽ carnes animaliũ, quæ Iudęis interdictæ ſunt, ſed ſolitis patriæ uti permiſſum eſt, quibus deo ſacrificandũ lex diuina cẽſuit. De his ita eo tẽpore apud Iudęos rebus geſtis: Polybius Megalopolitanus in XI. hiſtorię ſuę libro, ita dicit: Ptholomæi dux Scopa ad ſuperiora uadens loca, ſuperauit hyemis tẽpore gentẽ Iudęorũ. Dicit nãq; & in eodẽ uolumine, qualiter Scopã Antiochus deuincẽs, Bathaniã et Samariã, et Abella et Cedar cepiſſet. Paulo poſt uero tradiderunt ſe ei Iudæi, qui circa templũ habitabant. Poſtea uero ut amicitiam & fœdus Ptholomæus cum Antiocho compoſuit, dedit ei filiam ſuam Cleopatram ad nuptum, concedens ei humilem Syriam & Samariam, & Iudæam & Phœnicen dotis nomine.

Relatio, qualiter Philippus Macedonum rex à Romanis victus, Demetrium filium ſuum obſidem dederit. Similiter Nauides Athenienſium dux à Romanis victus, filium ſuum Armenem obſidem tribuit. Cum quibus diuerſæ nationes ſunt Romanis ſubiectæ. Antiochus etiam rex Syriæ cum omnibus ſuis copijs bis victus, terra marique, vectigal ſoluere coactus. Cap. IX.

APud Romanos uero ijſdẽ diebus bellum Punicum II. finitũ eſt. Cui Macedonicũ continuo ſucceſſit, qd Q. Flamminius conſul ſortitus, poſt multa & grauiſſima prelia, quibus Macedones uicti ſunt, pacẽ Philippo regi eorũ dedit. Deinde cum Lacedæmonijs pugnauit, uicto Nauide duce eorũ, nobiliſſimos obſides, Demetrium Philippi filiũ, & Armenẽ Nauidis filiũ ante currũ duxit. Romani captiui, qui ſub Hãnibale per Greciã uenditi fuerãt, uniuerſi recepti, capitibus raſis ob deterſam ſeruitutẽ, currum triumphãtis ſecuti ſunt. Eo tẽpore Inſubres, boi atq; Caenomãni, cõtractis in unũ uiribus cũ Hamilcare Pœnorũ duce, qui in Italia remãſerat, Cremonã, Placẽtiamq; uaſtãtes, difficillimo bello, a Lucio Fuluio p̃tore ſuperati ſunt. Poſtea Flãminius procõſul Philippũ regẽ, & cũ eo Thracas, Macedones, Illyrios, multaſq; preterea gẽtes, quę in auxiliũ eius uenerant, bello ſubegit. Victi Macedones caſtra amiſerunt, VIII. M. hoſtium eo die cæſa, V. M. capta Libyus ſcribit. Valerius dicit XL. M. trucidata, Cladius uero XXXII. M. interfecta cõmemorat. Igiť

Antiochus rex Syriæ, bellũ contra populũ Romanum ſtruens, in Europã trãſijt ex Aſia. Tunc etiã Hannibal, propter excitãdi belli rumores, qui de eo apud Romanos ferebantur: exhiberi Romam a ſenatu iuſſus, clam ex Aphrica profectus, ad Antiochũ migrauit. Quẽ cum apud Epheſum inueniſſet, cunctãtem mox ad bellũ impulit Scipio Aphricanus inter cæteros legatos ad Antiochũ miſſus, etiã cum Hannibale colloquiũ familiare habuit. Sed infecto pacis negotio, ab Antiocho diſceſſit. In utraq; Hiſpania per Flaminium, Fuluiumq; prętores, bella multũ horrida, cruẽtaq; utriſq; populis geſta ſunt. P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione conſule, Antiochus, q̃uis Thermopilas occupaſſet, quarꝫ munimine tutior, propter dubios belli euẽtus fieret: tamẽ cõmiſſo bello, a cõſule Glabrione ſuperatus, uix cum paucis fugit e pręlio, Epheſumq; peruenit. Is habuiſſe fertur armatorꝫ LX. M. E quibus XL. M. cæſa, capta plusq̃ V. M. fuiſſe referuntur. Alter cõſul Scipio cum Boiorꝫ gente cõflixit, in quo prælio XX. M hoſtium interfecit. Sequẽti anno Scipio Aphricanus habens in auxilio Eumenen, Attali filiũ, aduerſus Hannibalẽ, qui tunc Antiochi claſſi prę erat, bellũ nauale geſſit. Antiochus uicto Hannibale atq; in fugã acto, ſimulq; omni exercitu amiſſo, pacem rogauit, eoq; iure eam obtinuit, ut annis ſingulis M. talenta Romanis uectigalis noĩe perſolueret, filiumq; Aphricani, quẽ utrum explorantem, an in prælio cepiſſet, incertum eſt, ultro remiſit. Eodem tẽpore Aphricanus ab ingrata ſibi urbe diu exulans, apud Amiternũ oppidũ morbo perijt. Iiſdem etiã diebus Hannibal apud Briſiã Bythiniæ regem, cum a Romanis repoſcerẽt, ueneno ſe necauit. In Sicilia tunc Vulcani inſula, quæ ante nõ fuerat, repente mari ędita cum miraculo omnium uſq; nunc manet. T. Liuius tragœdiarꝫ ſcriptor, clarus eo tẽpore habebatur. Qui ob ingenij meritũ, a Liuio Salinatore, cuius liberos erudiebat, libertati donatus eſt.

Qualiter Antiochus Aegyptum occupauerit, Romanis denuntiantibus timore perculſus, ab ea diſceſſit, Hieroſolymam petens, templum ſpoliauit, & aram in ea ſtatuens, immundis ſacrificijs polluit, ciuitatemq; uaſtando deſtruxit, & arcem ob cuſtodiam Macedonum in eadem ædificauit, partem populi captiuam duxit, & partem in ore gladij conſumpſit: reliquos ritu gentium viuere inſtituit, contradicentes diuerſis pœnis affici iuſſit. Et vnde hoc malum exordium ſumpſiſſe credebatur. Cap. X.

PTholomæus Philomitor, annis XXXV. A ræedificatione uero tẽpli, anni ſunt, CCC. XXXI. Macedonum rex Perſeus erat. Defuncto itaq; Seleuco rege Syriæ, Antiochus frater eius gubernacula regni ſuſceperat, qui Epiphanes nuncupabatur. Moritur etiã Ptholomæus rex Aegyptiorꝫ, qui ſimiliter Epiphanes dicebatᷣ, relinquens duos filios minores ætate. Quorꝫ unus, qui & maior erat, de q̃ nunc mentionẽ fecimus, Philomitor dicebatur: minor uero Fiſcon. Antiochus pro ſuo feliciter imperio, exercitũ ducere deliberauit ad Aegyptũ, tractus deſiderio eius & contẽnens filios Ptholomæi, ut debiles ac nequaq̃ tanta negotia regere prę ualentes. Perueniens igitur cum magna uirtute ad Peluſium, & dolo Philo

mitorem

mitorem Ptholomæum circũueniens, Aegyptum occupauit. Et cum adiſſet loca Mẽphiticæ ciuitatis, eam capiẽs contra Alexandriã ut obſidendo Ptholomæũ caperet, ambulauit. Expulſus uero eſt non ab Alexandria tm̃, ſed etiã a tota Aegypto, Romanis ſibi denuntiãtibus, ut diſcederet a prouincia. Per idem tẽpus defuncto Onia principe ſacerdotum, fratri eius Antiochus ſacerdotij cõtulit principatũ. Nam filius quẽ Onias reliquerat, adhuc infans erat. Ieſu uero, qui frater erat Oniæ, principatũ ſacerdotij rex abſtulit iratus, & dedit eum iuniori fratri eorꝫ noĩe Oniæ. Sic nãq; ad tres filios Simonis principatus ſacerdotij, ſicut prædiximus, peruenit. Et Ieſus quidẽ Iaſonẽ ſe nominauit. Onias autẽ Menelaus eſt nuncupatus. Seditionẽ itaq; prius princeps ſacerdotũ Ieſus, aduerſus Menelaum concitauit, et diuiſa in utrunq; populi multitudine, pars plurima Iaſonẽ adiuuabat. Vnde laborãtes Menelaus & qui ei cõſenſerant, ad Antiochũ diſceſſerunt. Ad notitiam enĩ eius perducentes, q; uellent patrias relinquere leges, & conuerſationem & mores obſeruare Græcorꝫ, rogauerũt eum, ut permitteret eis ædificare gymnaſium Hieroſolymis. Cumq; cõceſſiſſet, circuncisionẽ ſuam uelauerunt, ut non appareret in denudatione Græcis eſſe diſſimiles. Cæteraq; oĩa relinquẽtes, quæ illis mos patrius imponebat, aliarꝫ facta gentium, rituſq; ſequebãtur. Igĩt hæ ſeditiones quæ propter ambitionẽ, atq; dignitatẽ ſummi ſacerdotij inter p̃dictos turpiter gerebãt fratres, atq; diſſenſiones quæ inter Hircanũ Ioſephi filiũ (de q̃ ſupra meminimus) eiuſq; fratres crudeliter actæ ſunt, maxima pullularunt calamitatũ ſemina in populo Iudæorꝫ, dũ aduerſum ſe alienigenarꝫ arma prouocãtes, propria dilaniauerũt uiſcera, dũ aliqui Seleucũ eiuſq; principes, alij uero Antiochũ illius ſucceſſorẽ, ad deſolationẽ templi, deſtitutionẽq; populi euocauerũt, ut p̃miſimus. Igĩt reuerſus rex Antiochus ab Aegypto, propter Romanorꝫ timorẽ, ad Hieroſolymorꝫ ciuitatẽ ducit exercitũ. Quo perueniẽs, cepit eam cõflictatione cuiuſpiã, aperiẽtibus ei portas his, qui uolũtati eius cõſentiebant. Ingreſſuſque ciuitatẽ Hieroſolymorꝫ multos interemit, ſibi cõtraria ſapiẽtes, necnõ et eos, q̃ portas ei aperiẽtes, ciuitatẽ tradiderũt, propter tẽpli diuitias interfecit, multaſq; ab eo tẽplo auferẽs pecunias, ad Antiochiã reuerſus eſt. Poſtq̃ autẽ expoliauit tẽplum, ita ut uaſa dei aſportaret, & lucernas aureas & arã aureã, & mẽſam, & ſacrariũ, neq; de uelis abſtinuit, quæ ex byſſo, & purpura & cocco erãt. Exhauriẽs autẽ & theſauros, nihilq; penitus relinquẽs, ad maximũ Iudæos propter huiuſmodi cauſam luctũ uſq; perduxit. Nam et q̃tidianas immolationes, quas deo ſecundũ leges offerebãt, celebrari prohibuit. Depredãs autẽ totam ciuitatẽ, quoſdã interfecit, alios captiuos cum uxoribus & filijs deduxit, ita ut numerus multitudinis captiuorꝫ, uſq; X. M. exiſtere uideret. Incẽdit etiã optima eius loca, & deponens muros, arcẽ ædificauit in interiori parte ciuitatis. Nam alta & eminẽtior erat prius templo, & propter hoc muniẽs eam muris altis & turribus, cuſtodiã Macedonum ibi diſpoſuit. Manebãt in arce etiã nihilominus hoĩes impij, & moribus

bus maligni,a quibus ciues multa & acerba ſubinde patiebantur. Aedificãs uero & in ſacrario arã, ſuper eam porcos immolauit, hoſtias nõ legitimas nec patriæ religioni Iudæorꝝ congruas. Coegitq́; etiã eos relinquere religionem patriã, idolum uenerari, ædificare etiã in unaquaq; ciuitate & uico tẽpla Iudæorꝝ, & aras collocãtes, immolare ſuper eas porcos omni die præcepit, & ne quis circunciderétur, inhibuit. Interminatus eſt eñ tormẽta grauiſſima, ſi quis p̃ter hæc facere inueniretur. Cõſtituit itaq; p̃poſitos, qui cogerent eos imperialia mãdata perficere. Et multi quidẽ Iudæorꝝ ſpõte, alij uero propter timorẽ imminẽtis regis p̃cepta ſequebant̃. Probatiſſimi et generoſiſſimi deteſtabile facinus execrãtes, patrijs legibus adhęſerũt, propterea diebus ſingulis pœnis afflicti, et amare paſſi tormẽta, trucidabãt̃. Nam & uerberati, & diuerſis cruciatibus fatigati, adhuc uiuẽtes crucis patibulo figebant̃. Vxores uero pariter & filios q̃s circunciderũt, propter uoluntatẽ regis laqueis ſuffocabãt, parentũ eos ceruicibus inligãtes. Inſuper et ſi apud aliquẽ uolumẽ inuentũ fuiſſet ſacrũ aut lex, is crudeli ſorte moriebat̃.

Quibus diebus Romani innumeras multitudines hominum in Hiſpania trucidauerunt, oppida vltra C C C. deſtruentes, euerterunt. Bellum etiam Macedonicum, merito inter maxima cõputandum, tunc geſtum eſt. Punicum etiam bellum exortum eſt tertium. Quo confecto, igni, ferroq́; Carthago penitus eſt euerſa, anno poſtquam condita eſt DC. Cap. XI.

QVo in tẽpore apud Romanos Fuluius Flaccus p̃tor in citeriore Hiſpania maximo prœlio, XXIII. M. hoĩm fudit, IIII. M. cepit. Hinc Gracchus Sẽpronius in Hiſpania ulteriore C. V. oppida uacuata, quaſſataq́; bellis, ad deditionẽ coegit. Hinc Lucius Poſthumius in citeriore Hiſpania XL. M. hoſtiũ bello interfecit. Gracchus p̃tor ibidẽ iterꝝ C C. oppida expugnauit & cepit. Quibus etiã diebus bellũ Macedonicũ geſtum eſt, merito inter maxima bella referendũ. Nam Perſeus Philippi filius, quem Macedones ſecuti ſunt, auxiliarios habuit Thraces, cum rege eorꝝ Coti, & uniuerſos Illyrios cum rege Gentio. Gens nancq; Baſternarꝝ, quæ p̃darum ſpe ſolicitata in auxilium eius properabat, ſine ulla pugna uel aliq̃ hoſte deleta eſt. Dum Danubiũ cum toto agmine ſuper glaciem tranſirẽt, gelu cõcrepans enormitate põderis, glacialis cruſta diſſiliuit, uniuerſumq́; agmen q̃d diu ſuſtinuerat medijs gurgitibus uicta, tandẽ et comminuta deſtituit, atq; eadẽ rurſus fragmẽtis impedientibus ſuperducta ſubmerſit. Pauci ex omni populo per utranq; ripam uix conciſis euaſere uiſceribus. Cæterũ in auxilio Romanorꝝ tota primũ Italia, deinde Ptholomæus rex Aegypti, & Ariarates Cappadocię, Eumenes Aſię, Maſiniſſa Numidiæ fuerũt. Itaq; aduenięti Craſſo cõſuli, Perſeus occurrit, cõmiſſoq; p̃lio, miſerabiliter uicti fugere Romani. Sequẽti pugna, pene pari clade partis utriuſq; in hyberna diſceſſum eſt. Deinde Perſeus profligato multis p̃lijs exercitu Romano, in Illyricũ trãſgreſſus, Sulcaniũ oppidum defenſum a p̃ſidijs Romanis, pugnãdo cepit, ubi magnã Romanorꝝ p̃ſidiorum multitudinẽ partim occidit, partim ſub corona uendidit, partim ſecũ

in Ma-

in Macedoniā duxit, poſtea cum eo Aemilius Paulus cõſul dimicauit et uicit. Nã XX. M. peditũ in eo bello interfecit. Rex cũ eqtatu ſubterfugit. Sed continuo captus, atq; in triũpho cũ filijs ante currũ actus eſt, & poſt apud Albã in cuſtodia defecit. Filius eius iunior fabricã æerariã ob tolerandã inopiã Romæ didicit, ibiq; cõſumptus eſt. Plurima pterea et ſatis diuerſis pro uẽtibus bella multarũ ubiq; gentiũ geſta ſunt, quę breuitatis cauſa ptermiſi. Igitur cum oẽs Romanos ingens Celtiberorũ metus inuaſiſſet, & ex oĩbus nõ eſſet q ire in Hiſpaniã uel miles, uel legatus auderet: P. Scipio, (q poſtea Aphricanus erat,) ultro ſeſe militaturũ in Hiſpaniã obtulit, cũ tamẽ in Macedoniã ſorte iã deputatus eſſet. Itaq; profectus in Hiſpaniã, magnas ſtrages gentiũ dedit. Sępius etiã militis q̃ ducis uſus eſt officio. Nã & barbarũ prouocantẽ ſingulariter cõgreſſus, occidit. Sergius aũt Galba ptor, a Luſitanis magno plio uictus eſt, uniuerſoq; exercitu amiſſo, ipſe cũ paucis uix elapſus, euaſit. Eo tẽpore cẽſores theatrũ lapideũ in urbe cõſtrui cẽſuerunt. Quod ne tũc fieret, Scipio Naſica, grauiſſima oratione obſtitit dicẽs: inimiciſſimũ hoc fore bellatori populo, ad nutriẽdam deſidiã, laſciuięq; cõmentum, adeoq; mouit ſenatũ, ut nõ ſolum uendi oĩa, theatro cõparata iuſſerit, ſed etiã ſubſellia ludis poni prohibuerit. III. hinc Punicũ bellum exortũ eſt. Igiẽ cũ ſenatus delendã Carthaginẽ cẽſuiſſet, profecti in Aphricã cõſules, et Scipio tũc tribunus militũ, filius, ut ferũt, maioris Aphricani, prope Vticã caſtra tenuerũt. Ibi Carthaginẽſibus euocatis, iuſſit ut arma et naues traderẽt. Nec mora, tãta uis armorũ repẽte tradita eſt, ut facile tota ex his Aphrica potuiſſet armari. Sed Carthaginenſes poſtq̃ arma tradiderunt, & relicta urbe ſecedere procul a mari X. M. paſſuũ iuſſi ſunt, dolorẽ ad deſperationem cõtulerunt, aut defenſuri ciuitatẽ, aut cum ipſa per ipſam ſepeliẽdi, ducesq; ſibi duos Haſdrubales creauerũt. Arma primũ facere aggreſſi, æris, ferriq; inopiã auri & argẽti metallis ſuppleuerũt. Cõſules oppugnare Carthaginẽ ſtatuunt, cuius ſitus fuiſſe huiuſmodi dicitur, XXII. M. paſſuum muro amplexa, tota pene mari cingebaẽ, abſq; faucibus qui tribus milibus paſſuum aperiebãtur. Is locus murũ XXX. pedum latũ habuit, ſaxo quadrato in altitudine cubitorũ XL. Arx, cui Birſæ nomen erat, paulo amplius q̃ duo milia paſſuum tenebat. Ex una parte murus cõmunis eſt urbis & Birſæ imminens mari, quod mare ſtagnum uocant, quoniam obiectu protentæ linguæ ſtrangulatur. Conſules igitur q̃uis aliquantam muri partem quaſſatam machinis diruiſſent, tamen a Carthaginenſibus uicti & repulſi ſunt. Quos fugientes, Scipio repulſo intra muros hoſte, defendit. Cenſorinus in urbem redijt, Manilius omiſſa Carthagine, ad Haſdrubalem arma conuertit. Scipio Maſiniſſa mortuo, inter Maſiniſſæ filios tres, Numidiæ regnum diuiſit. Quocirca Carthaginem reuerſus Manilius Degazam urbem expugnauit, atque diripuit, Duodecim milia ibi Aphrorũ cæſa, VI. capta ſunt. Haſdrubal Pœnorũ imperator Maſiniſſę nepos ſubſelliorũ fragmẽtis in curia a ſuis propter ſuſpicionẽ proditionis occiſus eſt. Iuuentinus

prætor in Macedonia aduerſus Pſeudophilippum congreſſus: cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus eſt. Anno ab urbe condita DC. Poſt bellum Punicũ ſecundũ Gneo Cornelio Lentulo, Lutio Mummio conſulibus, Scipio ſuperioris anni conſul, delere Carthaginem ſuprema ſorte molitus, Cuothonẽ ingreditur. Vbi cum VI. continuis diebus noctibusq; pugnat̃, ultima Carthaginenſes deſperatio, ad deditionem traxit: petentes, ut q̃s belli clades reliquos fecit, ſaltem ſeruire liceat. Primũ agmen mulierꝝ ſatis miſerabile, poſt uirorꝝ magis deforme deſcendit. Nam fuiſſe mulierꝝ XXV. milia: uirorum XXX. milia memoriæ traditum eſt. Rex Haſdrubal ſe ultro dedit. Transfugæ, qui Aeſcolapij templum occupauerant, uolũtario prçcipitio igne cõſumpti ſunt. Vxor Haſdrubalis ſe duoſq; filios ſecum, uirili dolore & furore fœmineo, in medium iecit incendiũ: eundem nũc mortis exitũ faciens nouiſſima regina Carthaginis, quem q̃ndam prima feciſſet. Ipſa aũt ciuitas X. & VII. continuis diebus arſit: miſerumq; ſpectaculũ de uarietate cõditionis humanç, uictoribus ſuis prçbuit. Diruta eſt aũt Carthago omni murali lapide in puluerẽ comminuto, DCC. anno poſtq̃ condita erat. Multitudo oĩs captiuorꝝ, exceptis paucis principibus, uenundata eſt. Ita IIII. quam ceptum fuit anno, bellum Punicum III. terminatum eſt. Quæ tunc etiã bella in citeriore Hiſpania geſta ſunt, & qualiter Bebius a Liguribus circũuentus cum omni exercitu perijt, quõ etiã Fuluius cõſul, cum Gallogrçcis acerbiſſimum bellũ geſſit, circa Olympũ montem, & cçtera bella quç tunc Romani per diuerſa gerebãt loca, qui latius ſcire uoluerit, Oroſij cæterorꝝ q; hiſtoriographorꝝ libros legere curabit. Statius Cecilius comœdiorꝝ ſcriptor, clarus hiſdem habetur diebus. Qui natione Gallus erat, alij Mediolanenſem eum fuiſſe ferunt. Primũ Ennij contubernalem, & anno ſequenti poſt eius mortem & ipſe mortuus eſt, & poſt Ianiculum ſepultus. Ennius uero poeta LXX. ætatis ſuæ anno, articulari morbo perijt, ſepultuſq; eſt in Scipionis monumẽto: in uia Appia intra primum ab urbe miliariũ. Tunc etiam Lucius poeta naſcitur. Romæ deſcriptione facta, inuenta ſunt hoĩm CCCXXXIIII. milia. Quo in tempore Ariſtobolus philoſophus cõmentarios ſcripſit in libros Moſi, et regi obtulit Ptholomço. Romani interfecto Pſeudophilippo Macedones gentium dños tributarios faciũt: regnumq; Macedonicum deficit, Carthago nanq;, ut præmiſimus, igni ferroq; funditus eſt euerſa. Antiochus, ſicut ſuperius meminimus, templum dñi polluit: & in eo Iouis Olympiaci ſimulachrum poſuit. In Samaria autẽ ſuper uerticem montis Gaziri, ubi templum Sanabalath quondã çdificauerat ad inſtar Hieroſolymorꝝ in noĩe ſummi dei, delubrũ Iouis Pegrini Antiochus conſecrari in eo iuſſit: ipſis Samaritanis ut id faceret precantibus. Nunc uero ubi contaminationem atq; uaſtationem templi oſtendimus, duoq; regna potentiſſima, Macedonicum ſcilicet atq; Carthaginenſe, defeciſſe, finẽ etiã huius uoluminis imponere decreuimus.

FINIS LIBRI QVINTI.

Frecul-

FRECVLPHI EPI- SCOPI LEXOVIENSIS CHRO- nicorum Tomi prioris, Liber VI.

Qualiter Matathias reſiſtens Antiochi edictis leges patrias vindicauerit, Iudam ducem populo præfecerit, & ipſe Iudas quomodo ad principatum ſacerdotij peruenerit. Cap. I.

EODEM AVTEM TEMPORE, quo Ptholomæus Fiſcon in Alexandria regnabat, Antiochus uero crudeliter ſęuiendo Iudęos diuerſis afficiebat pœnis (uti in præcedēti libro ſuccincto cōmemorauimus ſermone) erat habitans aliquis in Modin uico Iudææ Matathias filius Iohannis, ſacerdos ab Hieroſolymitis, habens filios V. quorꝝ noīa ſunt hæc: Iohannes, q & Gaddis: Simō uero, q dictus eſt Matathias: & Iudas, q uocabatᷣ Macchabęus: & Eleazarus, q dictus eſt Apphus: Abrahā, qui et Ionatha. Iſte ergo Matathias plāgebat apud filios rapinā ciuitatis, et tēpli nuditatē, ſeu calamitates plebis, deputās melius eſſe pro patrijs mori legibus, q̄ ſine gloria uiuere. Venientibus aūt ad Modin uillā a rege Antiocho directis, ut cogerēt Iudęos facere q̄ pręcepta erāt a rege, & iubentibus illic conſtitutis immolare idolis, ſecundū regis iuſſionem: & primum Matathiā, qui doctrina uel fama glorię reliq̄s anteibat, qui non ſolū ſe temperauit a ſacrilegio regaliqꝫ edicto, uerūetiam immolantē ſimulachris hoſtias de popularibus ſuis nactus, gladio trāſuerberauit. Et congregatā manu ipſe cum filijs ſuis, temerantes uſum patrium, & iuſtitias legis, alios necauit, pleroſqꝫ expulit, belliqꝫ ſabbato adoriēdi author fuit, ne ſimili arte ipſi quoqꝫ deciperentᷣ, ſicut pleriqꝫ iam corꝝ, dum ſabbato bellū ſuſcipere detrectant, irruentibus in ſeſe hoſtibus multi occubuere. Et perſeuerauit in uero uſqꝫ ad exitū uitæ, habens ſtudiū defenſionis et pietatis. Sed cum ſibi ſupremum diem adeſſe intelligeret, uocatis ciuibus atqꝫ aſſiſtentibus liberis, hortatus eſt, ut tuerentᷣ patriam, templiqꝫ religionem ducēqꝫ Iudam Macchabęum curę ac ſolicitudinis ſuę ſucceſſorē reliquit. Qui bello ſtrenuus, conſilio bonus, ac prę cęteris fide promptus, q̄ frequenter innumeras hoſtium copias parua manu fuderit: perſequi non eſt pręſentis negotij. Qui principatum ſacerdotij propter excellētia merita populo ſibi cōtradicente obtinuit: tribuſqꝫ annis pontificatū rexit: & hoc ita contigit. Onias princeps ſacerdotum, qui & Menelaus uocabatur, filius Simonis, qui Antiochum Epiphanem, aduerſus Iudæos excitauerat, & ſuæ legis proditor extiterat: ſicuti præmiſimus in pręcedēti libro, ab Antiocho iuniore occiſus eſt: perſuadente Lyſia atqꝫ dicente, hunc fuiſſe initium malorꝝ, qui flexerat patrem illius, cogere Iudæos religionem patriam, relinquere: & ipſe cum principatum

obtine-

obtineret, impulit Iudæos proprias tranſgredi leges. Poſt cuius interitum Achimus, qui & Ioachim ex familia exiſtens alia, dolo ſacerdotium obtinuit, ob quã cauſam Onias filius principis ſacerdotis Oniæ, de quo prædiximus, quod adhuc puerulus defuncto patre eſſet relictus, uidens quod patruum ſuum Menelaum rex interfeciſſet & principatum ſacerdotij Alchimo dediſſet, non exiſtenti de genere ſacerdotum, fugit ad Ptholomęum Aegypti & honorem meruit ab ipſo & uxore eius Cleopatra: locumq́ petit in regione Heliopolitana, ubi ſimile Hieroſolymorum ędificauit templum. Ioachim uero poſt multa, quæ contra leges in ſuos egerat ciues, nolens deponere murum ſanctuarij ueterem, & cõſtructum ab antiquis prophetis, plaga quidem dei repẽtina percuſſus eſt, ex qua mutus in terram cecidit, & tortus per multos dies deteſtabiliter expirauit, principatum ſacerdotij tenens annis IIII. Quo defuncto, ſacerdotium populus Iudæ contradidit. Is nanq́ Iudas templum ab Anthiogo deſtructũ, nobiliter renouauit, & a ſordibus idolorũ mundauit, q̃d annis III. pollutũ fuerat atq́ deſolatũ, pro renouatione templi deũ laudibus & pſalmis glorificãs, cum ſuis ciuibus ſacrificia per dies VIII. celebrauit. Audiens etiam Romanorũ uirtutẽ, cum eis amicitias fœderauit, atq́ ſocietatẽ. Demũ poſt multa prȩlia feliciter geſta contra Bacchidẽ dimicans, a ſocijs deſtitutus proprijs: minime fugere uolẽs, circumſeptus ab hoſtibus multos interficiens aduerſariorũ, & ipſe percuſſus interijt.

Regnãte Ptholomȩo Euergete, Simon poſt obitum Ionathæ, principatum ſacerdotij adeptus. Cap. II.

PTholomæus, qui & Euergetes annis XXIX. A reędificatione templi CCCLXVI. erat annus. Pontifex uero Iudæorũ Ionatha erat, qui poſt fratris Iudȩ necem ſucceſſerat, non minus uirtutis ſimilitudine par, quã natura germanitatis. Qui poſt multa in bellicis rebus opera, & ſacris officia quæ circa templi purificationem ſpectata ac probata ſunt, ſuam quoq́ potentiam Romanorum amicitia corroborauit. Antiochi quidem filio reconciliatur: non tamen horum ei quicq̃ profuit ad periculum euitandum. Nanque Triphon tyrrannus Antiochi quidem filij tutor, inſidijs eum captans, & propter hoc amicis nudare cupiens, Ionathan cum ad Antiochum paucis comitatus Ptholomaidem ueniſſet, dolo cõprehendit: eoq́ uincto, contra Iudęam mouit exercitum. Vnde repulſus a Simone Ionathȩ fratre, quodq́ ab eo ſuperatus eſſet, iratus, tunc eundẽ Ionathan interfecit. Simon aũt fortiter regendis rebus intẽtus, non rudis ſed etiam probatus fraternæ ſocietatis, triũphis, utinam et ipſe tam perſpicax ad fraudes cauendas q̃ manu ualidus, bellandiq́ actibus ſatis ſpectatus: equidem Gazam & Ioppẽ & Ianiam cepit & euertit. Aduerſus etiam Triphonem Antiocho auxilium præbuit, ſed regis auiditatem ſatiare non potuit, q̃uis neci Triphonis, ſuam quoq́ operã adhibuiſſet, non multo eñ poſt Antiochus Cendebeum ex ducibus ſuis ad uaſtandam Iudęã, opprimẽdumq́ ſeruitio Simonem, cum exercitu miſit. Ille aũt quamq̃ ſenior eſſet, bellum tñ iuueni

liter

liter amminiſtrat, & filios quidẽ ſuos, cum ualidiſſimis pręmittit uiris, parte uero multitudinis comitatus, alio latere adgredit̃, multiſq; per multa loca inſidijs etiam in mõtana diſpoſitis, in omnibus ſuperat, clariſſimaq; potitus uictoria, pontifex declaratur, & poſt C.LXX. annos Iudæos liberat a dominatione Macedonũ. Et hic autẽ morit̃ in cõuiuio, captus inſidijs Ptholomei generi ſui. Qui eius cõiuge, duobuſq; filijs in cuſtodiam cõcluſis, certos miſit nũtios, ut Iohannẽ III. cui etiam Hircanus fuit nomẽ, interficerent. Cognita autẽ nece, quæ parabat̃, adoleſcens in ciuitatẽ properabat, multiſque populis fretus, & propter memoriã paternæ uirtutis, & q̃d iniquitas Ptholomæi cunctis eſſet inuiſa. Voluit autẽ etiam Ptholomæus alia porta ciuitatẽ ingredi, ſed a populo reiectus eſt, q maturius Hircanũ ſuſceperat. Et is quidẽ ſtatim receſſit, in aliq̃d ultra Hiericunta caſtellũ, q̃d Dagon uocatur. Hircanus autẽ paternum honorẽ pontificatus mox aſſecutus eſt.

De euerſione Tyri opulentiſſimæ ciuitatis, & qualiter Achaia per Metellum conſulem, Romanis ſit ſubiecta. Quibus temporibus, Androgeus Romę viſus, quod portentum ingens peſtilẽtia ſubſecuta eſt. Viriatus etiam vir paſtoralis Luſitanus, diuerſis prælijs Romanos vicit & fugauit. Demum à ſuis interfectus eſt. Cap. III.

QVo etiam tempore ruinã Carthaginis, Corinthi euerſio ſubſecuta eſt, duarũq; potentiſſimarũ urbium, paruo unius tẽporis interuallo, per diuerſas mũdi partes, miſerabile cõluxit incendiũ. Nam cum Metellus prętor Achęos, Boetioſq; cõiunctos duobus bellis, hoc eſt, primũ apud Thermopilas, iterũ in focis deuiciſſet, quorũ priore bello, occiſa eſſe XX. M. ſecũdo, VII. M. cęſa referunt̃. Igitur poſt extincta totius Achaiæ pręſidia, deſtitutarũ euerſionem urbiũ Metello prętore meditãte, cõſul Numius repẽtinus ad eum cum paucis uenit in caſtra: qui demiſſo ſtatim Metello, Corinthũ ſine mora expugnauit urbem, toto tunc orbe longe omniũ opulentiſſimã: quippe, quæ uelut officina omnium artificũ, atq; artificioſa, & emporium cõmune Aſię, atq; Europę, poſt multa retro ſecula fuit. Permiſſa crudeliter etiam captiuis prædandi licentia, ſic omnia cædibus, ignibuſq; completa ſunt, ut de murorum ambitu, quaſi e camino in unum apicem coartatum, exundaret incendium. Itaq; plurima parte populi ferro, flammiſq; conſumpta: reliqua ſub corona uẽdita eſt. Vrbe incenſa, muri funditus diruti ſunt: muralis lapis in puluerem redactus, pręda ingens erepta eſt, ſane cum propter multitudinem & uarietatem ſtatuarum, ſimulachrorumque in illo ciuitatis incendio permixta, in unum auri, argenti atque æris, omniaque ſimul metalla fluxiſſent, nouum genus metalli factum eſt. Vnde uſque in hodiernum diem, ſiue ex ipſo, ſiue ex imitatione eius, æs Corinthium, ſicut memoriæ traditum eſt, & Corinthia uaſa dicũtur. Iiſdem conſulibus Viriatus in Hiſpania genere Luſitanus, homo paſtoralis, & latro primum infeſtando uias, deinde uaſtando prouincias. Poſtremo exercitus prætorũ & Romanorũ conſulum, uicẽdo, fugando, ſubigendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit. Qui prætorem Vitellium

bello

bello ſuperauit, deinde Plautium prætorem: idem Viriatus multis præliјs fractum fugauit. Poſt etiam Claudius cum magno ſtructu belli contra Viriatum miſſus, quaſi pro abolenda ſuperiore macula turpiorem ipſe auxit infamiam. Nam cõgreſſus cum Viriato, uniuerſas quas ſecum duxerat copias, maximaſq; uires Romani amiſit exercitus. Viriatus trabeas, faſces, cæteraq; inſignia Romana in montibus ſuis trophæa præfixit. Quo etiam tempore Androgenus Romæ uiſus, iuſſu aruſpicum in mare merſus eſt, Quam ſacrilegam expiationem, tanta lues hominum ſubſecuta eſt: ut magnæ domus uacuæ uiuis, plenæ mortuis remanerent. Deniq; iam non ſolum in urbe uiuendi, ſed etiam appropinquãdi negabatur facultas, propter ſæuos cadauerum putores. Igitur Pompeius conſul, fines Numantinorum ingreſſus, accepta maxima clade diſceſſit. Viriatus autem cum per XIIII. annos Romanorum duces, atq; exercitus protriuiſſet: inſidijs ſuorum interfectus eſt. Deinde Mancinus conſul, poſtquam a Popilio apud Numantiam ſuſcepit exercitum, adeo infeliciter prælia cuncta geſſit: atq; in id ſupprema deſperatione perductus eſt: ut turpiſſimum fœdus, cum Numantinis facere cogeretur, q̃uis & Pompeius, iam aliud æque infame fœdus cum ijſdem Numantinis pauloante pepigiſſet. Senatus diſſolui fœdus & Mancinum dedi Numantinis præcepit. Qui nudato corpore manibuſq; poſt tergum reuinctis ante portas Numãtinorum expoſitus ibiq; uſq; in noctem manens: a ſuis deſertus, ab hoſtibus autẽ non ſuſceptus, lachrymabile utriſque ſpectaculum præbuit.

Qualiter rex Parthorum Babyloniam diuerſaſq; nationes ſuo ſubiecit imperio. Et tunc Brutus in citeriore Hiſpania Gallicanis Luſitanis auxilia ferentes bello oppreſſit. Et Lepidus proconſul Vacceos in Hiſpania innoxios, dum expugnare conatur, ab eis amiſſo exercitu victus eſt: quando etiã Romæ ſerui conſpirantes, mox interfecti ſunt. Cap. IIII.

TVnc ſiquidẽ in Oriente rex Parthorꝝ ſextus a Barſace, uicto Demetrij præfecto, Babyloniam urbem fineſque eius uniuerſos uictor inuaſit. Omneſq; præterea gentes, quæ inter Hidaſpen fluuium & Indũ iacent, ſubegit. Ad Indiam quoq; cruentum extendit imperium. Demetrium ipſum ſecundo ſibi bello occurrentem uicit & cepit. Quo capto Diodotus quidam, cum Alexandro filio regnum eius, & regium nomẽ eius uſurpauit. Poſtea ipſum Alexandrum filium, quem participem periculi, in peruadendo regno habuerat: ne in obtinendo conſortem haberet, occidit. Interea Brutus in citeriore Hiſpania LX. milia Callecorꝝ, qui Luſitanis in auxilium uenerãt, aſperrimo & difficili bello, quamuis incautos, circumueniſſet, oppreſſit. Quorũ in eo prælio L. milia occiſa, VI. milia capta referuntur, pauci fuga euaſerunt. In citeriore Hiſpania Lepidus proconſul Vacceos innoxiam gentem et ſupplicem, etiam ſenatu prohibente, pertinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauiſſima, improbæ pertinatiæ pœnas luit. Sex milia quippe Romanorum in hoc iniuſto bello iuſtiſſime cæſa ſunt: reliqui exuti caſtris, armis etiam perditis, euaſerunt.

ſerunt. Tunc etiam Romæ puer ex ancilla natus eſt quadripes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura uirili duplex. In Sicilia mons Aethna uaſtos ignes eructauit ac fudit. Igitur in Sicilia bellũ ſeruile ortum eſt, quod adeo graue & atrox multitudine ſeruorum, inſtructu copiarum, magnitudine uirium fuit, ut non dicam prætores Romanos, quos penitus profligauit, ſed conſules quoque terruerit. Nam LXX. milia ſeruorum tunc in arma conſpirantium fuiſſe refertur.

Quibus diebus per Scipionẽ Aphricanum Numantia deleta eſt, & Attalus rex Aſię per teſtamentũ ſibi ſuccedere populũ Romanũ fecit, quam eiuſdẽ frater inuaſit, ad cladem populi Romani, ſuamq; internetionem. Cap. V.

SCipio Aphricanus conſenſu omniũ conſul creatus, ad obtergendã infamiam fœderis, q̃d Mancinus cum Numãtinis pepigerat, dirigitur in Hiſpaniã. Qui non cõfeſtim adgreſſus eſt Numãtinos quaſi incautos, q̃s ſemper nouerat eſſe paratos, ſed prius exercuit militẽ ſuum in caſtris, uelut in ſcholis, q̃d tamen aliq̃d profuit. Cõſerto nanq; p̃lio, quamuis prius impetũ Romani nõ ferentes Numantinorũ, fugere cœpiſſent, induſtria ducis atq; audacia, acerrime repreſſi, quos fugerant, fugere coegerunt. Qua inopinata uictoria lætatus Scipio, foſſa urbem muniuit, uallum ſudibus præſtruxit, & ſic obſidione Numantinos cõtriuit. Igitur concluſi diu Numantini, & fame cruciati, deditionẽ ſui obtulerũt, ſi tolerabilia iuberent. Sæpe etiã orantes iuſtę pugnę facultatẽ, ut tanq̃ uiris mori liceret, ultimo oẽs duabus ſubito portis eruperunt, larga prius potione uſi, non uini, cuius ferax is locus nõ eſt, ſed ſucco tritici per artem cõfecto, quem ſuccũ a calefaciendo celiã uocant. Hac igitur potione poſt lõgam famem recaleſcentes bello ſeſe obtulerunt. Atrox diu certamen, & uſq; ad periculum Romanorum fuit, iterumq; Romani pugnare ſe aduerſus Numantinos fugiendo probauiſſent, niſi ſub Scipione pugnaſſent. Numantini interfectis ſuorũ fortiſſimis, bello cedunt. Cõpoſitis tamen ordinibus nõ ſuperãtes, nec ſicut fugientes in urbem reuertuntur. Corpora interfectorũ ad ſepulturã oblata, accipere noluerunt. Nouiſſima ſe deſperatione in mortem omnes deſtinati, clauſam urbem ipſi introrſum ſuccẽderunt, cunctiq; pariter ferro, ueneno, atq; igni cõſumpti ſunt. Romani nihil ex his penitus habuere uictis, p̃ter ſecuritatẽ ſuã, neq; eñ euerſa Numantia, uiciſſe ſe magis Numãtinos, q̃ euaſiſſe dixerunt. Vnum Numantinũ non uictoris catena tenuit captiuũ, unde triumphum dederit, non uidit Roma aurum uel argentum quod igni ſuper eſſe potuiſſet, quia apud pauperes non fuit, arma & ueſtem ignis abſumpſit. Igitur deleta Numantia, cum Scipio pacem componeret cæteris Hiſpaniæ ciuitatibus, quendam Celticum principem, Tyreſum nomine conſuluit, quo opere Numantia prius fortiter repugnans duraret, dum quatuor milia Numantinorum aduerſus XL. milia Romanorũ diu dimicarent, ac ſæpius uincerent. Qui reſpondit: Inuicta concordia hoc egit. Quo etiam tempore Attalus Humenis filius moriens, per teſtamentum populum

Romanum imperio Aſiæ ſuccedere hæredem iuſſerat. Hinc itaq; Licinius Craſſus cõſul et pontifex maximus, aduerſus Ariſtonicũ Attali fratrẽ, qui traditã per teſtamentum Romanis Aſiam peruaſerat, cum inſtructiſſimo miſſus exercitu, præterea magnis regibus, hoc eſt, Nicomediæ, Bythiniæ, Mitridate, Ponti & Armeniæ, Ariarate, Cappadociæ, Philomenæ, Paflagonię, eorũq; maximis copijs adiutus, cõſerto tamen bello uictus eſt, & cũ exercitu poſt plurimã cædem in fugam acto: ipſe iam circũuentus ab hoſtibus et pene captus eſſet, uirgam qua erat uſus ad equũ in oculũ Thracis impegit. Barbarus autẽ cum ira & dolore exarſiſſet, latus Craſſi gladio trãſuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis, effugit dedecus & ſeruitutem. Perpenna cõſul, qui Craſſo ſucceſſerat, audita morte Craſſi, & clade exercitus Romani, raptim in Aſiam peruolauit, Ariſtonicũ recenti uictoria feriatum improuiſum bello adortus, nudatumq; omnibus copijs, in fugã uertit. Cumq; Statonicẽ urbem, ad quã ille fugerat, obſidione cinxiſſet, cruciatũ fame ad deditionẽ coegit. Perpẽna cõſul apud Pergamũ correptus morbo diẽ obijt. Ariſtonicus Romæ iuſſu ſenatus in carcere ſtrãgulatus eſt.

Quo in tempore conſpiratio ſeruorum longe, lateq; efferbuit, & mox à domininis ſeu Romanorum conſulibus pœnis adacti, deleti ſunt. Quo in tempore Aethna vltra modum inſolitos euomuit ignes, & in Aphrica locuſtarũ magnitudo mari immerſa ad littusq; reuoluta, nimiam corrupto aere peſtilentiam mortalibus incuſſit. Cap. VI.

IGitur conſpiratio ſeruorum in Sicilia longe, lateque non modicam excitauit tempeſtatem. In Sicilia quidẽ, dum quadam inſolẽtia dominiũ obtinerent, male adeptum ſerui, Piſo cõſul VIII. M. eorũ patibulis affixit. Cui ſuccedens Rutilius, ultra XX. M. ex rebellãtibus ſeruis trucidauit. Qui tamẽ prius obſidione cincti, tanta neceſſitate compulſi ſunt, ut cadauera ſuorũ deuorarent ſociorũ. Nam & Minternis CCCC. L. ſerui in crucẽ acti: & Sinueſſa ad IIII. M. ſeruorũ a Q. Metello oppreſſa ſunt. In metallis quoq; Athenienſiũ idem tumultus ſeruilis a Periclito prætore diſcuſſus eſt. Apud Delon etiã ſerui nouo motu intumeſcẽtes, ab oppidanis ꝑuenientibus preſſi ſunt. Iiſdem tẽporibus Cicero naſcitur, matre Eluia, patre equeſtris ordinis, ex regio Vulſcorũ genere. Turpilius comicus ſenex moritur. Quibus etiã diebus Aethna uaſto cõcuſſa tremore exundauit igneis globis. Ruſuſq; alio die Lippara inſula, & uicinũ circa eam mare intantũ efferbuit, ut uaſtas quoq; rupes diſſoluerit, tabulata nauiũ liquefactis ceris extorruerit, exanimatos piſces ſupernatãteſq; excoxerit, hoĩes quoq; niſi qui longius potuerũt diffugere, reciprocato anhelitu calidi aeris aduſtis introrſum uitalibus ſuffocauerit. Locuſtarũ etiam in Aphrica tãta uis efferbuit, ut nõ ſolũ uirẽtia quæq; cõſumerent, uerumetiã amaros cortices atq; arida ligna prorroderent. Sed repentino arreptæ uẽto, atq; in globos coactæ, portatæque diu per aera, Aphricano pelago immerſę ſunt. Harum cum immenſos aceruos longe undis urgentibus fluctus per extenta late littora propulſiſſent, iterum nimis atque ultra opinionem peſtiferum odorem tabida & putrefa-

trefacta congeries exhalauit. Vnde omnium pariter animãtium tanta peſtilentia cõſecuta eſt, ut auium, pecudũ, ac beſtiarũ corruptione aeris diſſoluta eſt, & putrefacta paſſim cadauera uitiũ corruptionis augerent. At uero quãta fuerit hoĩm lues, ego ipſe dũ refero, toto corpore perhorreſco. Siquidem in Numidia, in qua tunc Micipſa rex erat D. CCC. milia hominum, mortua ſunt, circa oram uero maritimam, quę maxime Carthaginenſi atq; Vticenſi littori adiacet, plusq̃ CC. milia militum, quæ ad præſidium totius Aphricæ ordinata fuerant, extincta atque abraſa ſunt. Quæ clades tam repentina ac tam uiolenta inſtitit, ut tunc apud Vticam ſub una die per unam portã ex illis iunioribus plusq̃ M. D. mortuos elatos fuiſſe narretur. Iiſdẽ tẽporibus Antiochus non cõtentus Babylonia atq; Ecbactana, totoq; Mediæ imperio, aduerſus Phratatem Parthorꝝ regem cõgreſſus et uictus eſt. Qui cum in exercitu ſuo C. M. armatorꝝ habere uideret, CC. M. amplius calonum atq; lixarꝝ immixta cohortibus, ſcortis & hiſtrionibus trahebat. Itaq; facile ab uniuerſo exercitu ſuo Parthorꝝ uiribus compreſſus interijt. Eodem tẽpore Ptholomæi Alexandrinorꝝ regis miſera uita miſeriorẽ uitę exitum dedit. Is eñ ſororem ſuã ſtupro cognitã ac deinde in matrimonium receptã: nouiſſime turpius, quam duxit, abiecit. Priuignã uero ſuã, hoc eſt, filiam ſororis & coniugis, coniugem aſciuit. Filium ſuum, quem ex ſorore ſuſceperat, necnon & filiũ fratris occidit. Quam ob rem tantis inſertus parricidijs, factus execrabilis ad Alexandrinis regno pulſus eſt.

De Iohanne filio Simonis, qui Hircanus eſt nuncupatus: qualiter plures ciuitates Syriæ, atque Samaritanorꝝ, Idumæorumq; ceperit, bellis etiam proſpere geſtis, ſumma cum pace, felicitateq; conſenuit. Quomodo etiam filius eius Ariſtobolus, qui primus poſt reuerſionem Iudaici populi de Babylonia nomẽ regium vſurpauit, matrẽ, fratremq; Antigonum occiderit, & ipſe vix anno expleto, in regno deteſtabiliter mortuus ſit. Cap. VII.

PTholomæus Phiſon, qui & Soter, annis X. & VII. A reædificatione uero templi, annis CCC. LXVII. Iohannes uero filius Simonis Iudęorꝝ dux & pontifex erat. Qui aduerſum Hircanos bellum gerens, Hircanus eſt nuncupatus. Is nancq; ut paterno potitus eſt honore, & deo ſacrificia reddidit, uelociter Ptholomæũ petit, qui matrẽ, fratreſq; uinctos ſecũ retinebat, & patrẽ eius Simonẽ neci dolo in cõuiuio tradiderat. Dumq; aggreſſus eſſet caſtellũ, in alijs quidẽ rebus ſuperior erat, iuſto aũt dolori cedebat. Ptholomæus eñ quoties premeret, matrẽ eius fratreſq; in murꝝ productos, palam ut poſſent cõſpici, uerberauit, eoſq; ſe precipitaturũ, niſi q̃ primũ recederet, minitabatur. Vnde Hircanũ quidẽ plus timor ac miſericordia q̃ iracundia commouebat. Mater uero eius nihil plagis aut intẽta nece perterrita, manus pretendens filium precabať ne uel ſuis fractus iniurijs parceret impio. Siquidẽ ipſa mortẽ ſibi a Ptholomæo propoſitã, immortalitate duceret meliorẽ, dummodo ille pœnas eorũ, quæ in domo ſua cõtra fas admiſiſſet, expẽderet. Iohãnes autẽ nunc obſtinaciã matris cogitãs ac preces eius audiens, ad irruendum impellebať. Modo uerbe-

rari eam, lacerariq; cõſpiciens, effœminabatur, totuſq; dolore plenus erat. Ob hæc autem diu tracta obſidione, feriatus annus aduenit Quem ſeptimo quoque orbe apud Iudæos ceſſare moris erat, exemplo ſeptimorum dierum: & ob hoc Ptholomæus obſidionis requiem nactus, fratribus Iohannis una cum matribus occiſis, ad Zenonem confugit: qui Cotyla cognominatus eſt Philadelphiæ tyrannum. Antiochus autem ob ea, quæ per Simonem paſſus fuerat, iratus, in Iudæam ducit exercitum. Ibique adſidens Hieroſolymis Hircanum obſidebat. Ille autẽ patefacto ſepulchro Dauid, qui regum ditiſſimus fuerat, ablatiſque inde pecuniæ pluſquam tribus milibus talentorum, Antiocho perſuaſit, trecentis ei talentis datis, ab obſidione diſcedere. Atque ut facti inuidiam leuaret, fertur hac pecunia Hircanus inſtituiſſe primus xenodochia, quibus aduentum ſuſciperet pauperum peregrinorum. Rurſumque tamen quando Antiochus contra Medos bello ſuſcepto, tempus ei uindictæ præbuit, cõfeſtim aduerſus ciuitates Syriæ perrexit, uacuas propugnatoribus eſſe ratus, quod erat uerum. Medabam quidem & Samagam cum proximis, nec non & Sicimam, et Angarizam ipſe capit: & inſuper his Cuthęorum genus, adiacentia phano loca incolentium, exemplo eius quod eſt Hieroſolymis ædificato capit. Idumææ quoq; non paucas alias ciuitates, & præterea Adoreon & Mareſan. In Samariã uero uſq; progreſſus, ubi nũc eſt Sebaſte ciuitas ab Herode rege cõdita, ex omni eam parte cõcluſit, filioſq; ſuos Ariſtobolũ & Antigonũ obſidioni præfecit. Quibus nihil remittẽtibus, adhoc famis penuria, qui erant intra ciuitatẽ uenerunt, ut etiã ſuam carnẽ cogerentur attingere. Igitur Antiochũ adiutorem ſibi aduocãt. Spondium cognominatũ. Qui cum prõpta eius uoluntate paruiſſet, ab Ariſtobolo et Antigono ſuperatẽ, & ille quidẽ ad Scythopolim uſq; perſequẽtibus eum, memoratis fratribus effugit. Hi uero in Samariam reuerſi, & multitudinẽ iterũ intra murũ compellũt, & expugnata ciuitate, ipſam diruunt, & habitatores eius captos abducũt. Proſpere autem geſtis ita cedẽtibus alacritate refrigeſcere nõ ſinebãt, ſed cum exercitu Scythopolim uſq; progreſſi & ipſam peruaſerunt, et agros intra Carmelũ oẽs inter ſe partiti ſunt. Secundarũ autẽ rerũ Iohannis & filiorũ eius inuidia ſeditionem gentiliũ concitauit. Multiq; aduerſus eos collecti ſunt, nec quieſcebant, donec aperto bello deuicti ſunt. Reliquũ uero tẽpus Iohannis cum fortunatiſſime uiueret optime rebus per annos XXXIII. adminiſtratis, & V. relictis filijs moritur, uir plane beatiſſimus, & qui nullam dediſſet occaſionem, cur eius cauſa de fortuna quiſpiam quereretur. Denique tria maxime præcipua ſolus habebat, quia princeps et põtifex: pręterea et propheta, cum quo deus ita colloquebatur, ut futurorum nihil penitus ignoraret. Quinetiam de duobus maioribus filijs ſuis, quod rerum domini permanſuri non eſſent, ante uidit & prædixit. Quorum uitæ qui fuerit exitus, narrare non indignum uidetur, quantumque a paterna felicitate diuerterint. Patre nanque mortuo, natu maior Ariſtobolus translato in regnum principatu,

diadema

diadema ſibi primus impoſuit, CCCC. LXXV. annis ac tribus mẽſibus, poſtq̃ populus in eam terram aduenit, ſeruitio, quod apud Babylonas ſuſtinuit, liberatus. Fratrẽ uero a ſe ſecundũ Antigonum, (nancp illũ diligere uidebatur,) in honore pari producebat. Alios autem uinctos cuſtodiæ tradidit, matremcp itidẽ conligauit, auſam aliquid de poteſtate cõtendere, nanque hanc rerꝛ dominam Iohannes reliquerat, eocp crudelitatis proceſſit modo, ut uictam fame necaret. Horum autem facinorum pœnas Antigoni fratris morte perſoluit, quem plurimum amabat, quemcp habebat regni participem. Nam & hunc interemit, adductus criminationibus per maleuolos regni compoſitis. Ariſtobolus uero poſt necem matris atcp Antigoni fratris digniſſimo ac crudeliſſimo uiſcerꝛ dolore tortus, deteſtabiliter morit̃, cum nõ plus anno regnaſſet. Vxor uero eius fratrũ uinculis diſſolutis, regẽ cõſtituit Alexãdrum, qui ætate maior erat, & modeſtia prẽſtare uidebat̃.

De reædificatione Carthaginis, & de ſeditione ſeruorum orta Romæ ſpe libertatis, qualiter etiam Galli Allogobrogẽſes & Galli Aluernorum à Romanis uicti atque deleti ſunt. Tuncq; incendium Aethnæ Catinenſes afflixit. Cap. VIII.

QVibus etiam temporibus iubente ſenatu, Carthago iterum reædificatur, anno XXII. poſtquam fuerat reuerſa, deductis illuc Romanorum ciuibus cum familijs repleta ac reſtituta eſt. Romæ etiam ſeditio orta eſt, quam Gracchus & Flaccus excitauerant tribuni, ſeruis libertatem, agroſcp publicos diuidere, promittentes. Quo tumultu amplius tria milia necata ſunt in urbe, cum authoribus ſeditionum. Quibus diebus Metellus bellando peruagatus, Baleares inſulas edomuit. Tunc etiam Domitius proconſul Allobrogas Gallos iuxta oppidum Vindalium grauiſſimo bello uicit: maxime cum elephantorum noua forma, equi hoſtium, hoſteſcp conterriti diffugiſſent, XX. M. ibi Allobrogum cæſa referuntur, III. M. capta ſunt. Eo tempore Aethna mons ultra ſolitum exarſit, & torrentibus igneis, ſuperfuſis, latecp circum fluentibus Catinam urbem, fineſcp eius oppreſſit: ita ut tecta ædium cladis cineribus peruſta, & pergrauata corruerent. Cuius leuandæ cladis cauſa, ſenatus X. annorum uectigalia Catinenſibus remiſit. Interea Fabius conſul Bituito regi Aluernorꝛ Galliæ ciuitatis, bellum maximo inſtructu comparanti, adeo cum paruo exercitu occurrit, ut Bituitus paucitatem Romanorũ uix ad eſcam canibus, quos in agmine habebat, ſufficere poſſe, iactaret. Qui cum ſibi ad tranſferendas copias unum pontem Rhodani fluminis paruum eſſe intelligeret, alium compactis lintribus, cateniſcp connexum ſuperſtratis confixis tabulis ſtruxit. Cõſerta pugna & diu grauiter agitata, uicti Galli, conuerſicp in fugam: dum quiſque ſibi timet, coaceruatis inconſulte agminibus prẽpropero trãſitu pontis uincula ruperũt, ac mox cum ipſis lintribus merſi ſunt, C. LXXX. M. armatorꝛ, in exercitu Bituiti fuiſſe traduntur, ex quibus C. L. M. uel cẽſa uel merſa ſunt. Victus Martius cõſul, Gallorꝛ gentẽ ſub radice Alpium ſitam, bello adgreſſus eſt. Qui cum ſe Romanis copijs

circumſeptos uiderent, belloq; impares fore intelligerent, occiſis cōiugibus ac liberis, in flammas ſe proiecerunt. Qui uero prǫoccupantibus Romanis peragendæ tunc mortis ſuę copiā non habuerant, captiq; fuerant, alij ferro, alij ſuſpēdio, alij abnegato cibo, ſeſe conſumpſerunt. Nulluſq; omnino uel paruulus ſuperfuit, qui ſeruitutis conditionem, uitę amore tolerarit. His ita ſe habentibus ſenatus Iugurthæ regi Numidiarum bellum indixit.

De Iugurtha Numidarum rege, & de conſulibus, qui contra eum pugnauerunt, atque uicerunt. Cap. IX.

IGitur Iugurtha, Micipſæ Numidarum regis adoptiuus, hęreſque inter naturales eius filios factus, primum hæredes ſuos, id eſt, Hiemſalem occidit, Atherbalem bello uictum Aphrica expulit. Calpurniū deinde conſulem, aduerſus ſe miſſum pecunia corrupit, atq; ad turpiſſimas conditiones pacis adduxit. Præterea cum Romam ipſe ueniſſet, omnibus pecunia corruptis aut attentatis, ſeditiones, diſſenſioneſque permiſcuit. Quam cum egrederetur, infami ſatis notauit elogio, dicens: O VRBEM VENALEM, ET MATVRE PERITVRAM, SI EMPTOREM INVENERIT. Qui anno ſequenti Aulum Poſthumium Poſthumij conſulis fratrem, quem is XL. milium armatorum exercitui præfecerat, interemit, ac pene totam Aphricā a Romanis deficientem, ſuo iunxit regno. Deinde Metelli diſciplina coercitus, duobuſq; pręlijs uictus, tria milia perfugarum reddidit, trecentoſque obſides dedit. Conditionem pacis non cuſtodiens, iterum Mariani conſulis (qui non illo minori aſtutia præditus erat) deuictus, dum de proprijs diffideret uiribus, Boccum Maurorum regem ad ſua cōduxit auxilia. Cuius copijs auctus, Marianū ſæpius afflixit exercitum. Poſtremo apud Circam urbem antiquam, aduerſus Romanos, cum quadringentis militibus equitum inſtructus occurrit. Quos tribus diebus pariter bellando ita contriuit, ut omnibus deſperatis Romani telis plurimi occiſi, undique preſſi ſiti ac ingenti feruore Solis, puluereque defecti, nullam deinceps ſibi ſperarent ſalutem: dum omnia paterentur intollerabilia. Equites uero Numidarum atque Maurorum, uelut ſine labore pene captos, atque circumſeptos trucidabant Romanos. Subito ſuffragium eſt Romanis cœlo miſſum. Nimbus enim uehemens ruit, ac tempeſtas ualida orta eſt, quæ Romanos refrigerans conualeſcere fecit, Mauros uero atque Numidas inermes pene reddidit: dum hoſtilia eorum, quæ ſine amento erant lubrica, ſcuta uero quæ ex corijs elephantorum, uelut ſpongia aquam ebibentia inhabilia facta ſunt, qua fortuna Marius ſuperior factus uicit. Bocchus atque Iugurtha fugientes, nonaginta milia ſuorum amiſerunt. Ergo Bocchus cum Romanis pugnare diffidens, pacem petijt: Iugurtham dolo captum, conditione pacis catenatum ad Marium miſit, quem ante currum ſuum triumphator abegit, & in carcere poſitum ſtrangulari iuſſit. Præterea Iugurthini temporibus belli, Caſſius conſul in Gallia Tigurinos uſque Oceanum perſecutus, rurſuſq; ab ijſdem inſidijs circūuentus occiſus eſt.

De con-

De conſulibus Romanoꝝ, qui contra Gallos infeliciter dimicātes uicti atq; interēpti ſunt. Contra q̄s Gallos ob vindictā cōſulū & fines tuendos Marius conſul quarto & quinto creatus, dirigit. Galloꝝ CCCCXL. milia interfecit: pręter mulieres & paruulos, qui ſeſe necauerunt, in Aſia vero & Syria, qui etiā tunc regnabant. Cap. X.

HInc Mallius conſul & Cipio proconſul, aduerſum Cimbros & Teutonas, & Tigurinos, & Ambronas, Gallorum & Germanorum gentes (quæ tunc ut imperium Romanum extinguerent, conſpirauerant) miſſi, prouincias ſibi Rhodano fluuio medio diuiſerunt. Vbi dum inter ſe grauiſſima inuidia & contentione decertant, cum magna ignominia, & periculo Romani nominis uicti ſunt. Siquidem in ea pugna Marcus Aemilius conſularis captus atque interfectus eſt, duo filij conſulis cæſi: LXXX. milia Romanorum ſociorumq; ea tempeſtate trucidata XL. milia Calonū atq; Lixaꝝ interfecta: Athias ſcribit. Ita ex omni pene exercitu, X. tantummodo hoīes qui miſerum nuntiū ad augendas miſerias reportarent: ſuperfuiſſe referunt. Hoſtes binis caſtris atq; XX. prædа potiti: noua quadam atq; inſolita execratione cūcta quę ceperāt, peſſundederunt. Veſtis diſciſſa & proiecta eſt: aurum argentūq; in flumen proiectum: loricę uiroꝝ conſciſſę, phalerę equorum diſperditæ, equi ipſi gurgitibus immerſi, homines laqueis collo inditis, ex arboribus ſuſpenſi ſunt: ita ut nihil prędę uictor: nihilq; uictus agnoſceret. Maximus tunc Romę non ſolum luctus uerumetiam metus fuit: ne confeſtim Cimbri Alpes tranſgrederentur, Italiamq; delerent. Igitur Marius quarto conſul, contra Gallos dirigitur: qui cum Tigurinis & Allobrogibus duobus prælijs dimicans non ſine magno ſuorum diſcrimine uicit. Ex quibus CC. milia armatorum bello interfecta ſunt, LXXX. milia capta: uix III. milia effugiſſe referuntur. Mulieres itaq; eorum paruulis ſuis ad ſaxa conliſis: cunctæ ſeſe ferro ac ſuſpendio peremerunt. Tutones autem & Cimbri integris copijs, Alpium niues emenſi, in Italiæ plana peruaſerunt. Ibique cum poculis, cibis, ac lauacris emollirētur, Marius quinto conſul, & Catullus aduerſum eos miſſi ſunt. Qui Hannibalis ingenium ſecuti, in nebula depoſuerunt pugnam: & in ſole diſpoſuerunt. Sol nanque cum uento ortus, exaduerſo emicuit: uiſus inimicorum puluis oppleuit: & ſplēdor hebetauit. Ita factum eſt, ut tanta ac terribilis multitudo, minima Romanorum clade, ſua autem ultima internitione cæderetur, CXL. eorum tunc in bello cæſa, LX. milia capta referuntur. Mulieres autem eorum per multa miſerabilia mortis genera ſeſe cum paruulis ſuis neci dederunt. Ita in his duobus prelijs CCCC. & XL. milia perempta ſunt: abſq; innumera mulierum multitudine: quæ ſe ſuoſq; paruulos fœmineo furore, uirtute autē uirili dilaniauerunt. Quibus etiam diebus Publicius Malleolus Romanis incognitum antea facinus perpetrauit. Siquidem matrē ſuam interfecit, ſeruis adnitētibus. Quam ob cauſam damnatus parricidij, inſutuſque in culleum, & in mare proiectus eſt. Eo quidem tempore in Syria & Aſia Antiochus, qui & Orſus, regnabat, cui ſucceſſit Antiochus Crippus, qui ab Antiocho Cytino regno

pulſus ac rurſus Crippus Anthiogus, ſuperato Cytino, regnum recepit. Ita ex ſucceſſione aduerſum ſe dimicantes, regnabant Syriæ & Aſiæ. Quius diebus Marcus Terentius Varro philoſophus, & Cicero naſcuntur. Marcus Furius poeta, cognomento Babylus, naſcitur Cremonæ.

De diuerſis prælijs atque ſeditionibus, ſeu de parricidijs, quæ Alexander ſecundus rex & ſacerdos Iudæorum cum externis nationibus ſeu propria gente geſſit. Cap. XI.

PTholomæus, qui & Alexander, pulſo de regno Fiſcone Ptholomæo per matrem Cleopatram, & in Cyprum ſecedente, regnauit annis X. Iterumq; Ptholomæus, qui a matre fuerat eiectus, regreſſus de fuga, regnum obtinuit, & regnauit annis VIII. quoniam Aleandrum, qui ante eum fuerat, ob interfectionem matris ciues pepulerant. A reædificatione uero templi anni ſunt CCCCXII. Iudæorum uero pontificatum & regnum, ut præmiſimus, poſt mortem Iohannis, Ariſtobolus ſuſceperat. Quo etiam mortuo, ut ſupra meminimus, Ianneus (qui & Alexander) eius frater regnum pariter & ſacerdotium Iudæorum obtinuit: & in ciues ſuos crudeliſſime regnauit. Dum enim uinculis, quibus iuſſu fratris alligatus fuerat, eſt ſolutus, quoniam ætate maior erat cæteris fratribus ſuis, & modeſtia præſtare uidebatur: rex pariter Iudæorum & pontifex eſt declaratus. Sed ille poteſtate adepta, fratrem quidem alterum regnum appetentem occidit: alterum autem uita contentum, ablatis rebus, ſubſtantijs nudatum, ſecum habuit. Prælium etiam cum Ptholomæo committit: multos quidem hoſtium peremit: ſed uictoria in Ptholomæi parte propenſior fuit. Cum Theodoro autem filio Zenonis ſæpius dimicauit: & ſuperior factus, de poſſeſſionibus illius caſtella & loca munita ſuo regno adiunxit: quamuis a Theodoro eius exercitus uſq; ad X. milia cæſus referatur. Is nanq; cum Gazam & Rafiam atq; Antidonem perdomuiſſet: ſeditiones Iudæorum perpeſſus, quodã die feſto concitatur in eum populus. Nanq; plerunque epulæ ſeditiones accendunt: nec uidebatur inſidias poſſe comprimere, niſi peregrinos haberet auxilio. Igitur crebris cum propria gente prælijs geſtis, ſuperior factus, non minus L. milibus Iudæorum per VI. annos interfecit. Nec tamen uictorijs lætabatur, quoniam regni ſui uires conſumpſerat. Vnde cum Iudæis conabatur reconciliari. Illi aũt inconſtantiam eius morumque uarietatem in tantum oderant, ut percunctãti cauſam, quonam pacto eos ſedare poſſet: dicerent: Si moreretur. Nam uix etiam mortuo daturos ueniam, qui multa ſcelerate feciſſet. Pugnauit etiã cum Demetrio, quem Iudæi euocauerant ſibi in auxilium. A quo uictus, receſſit in montes. Immutata quippe fortuna, ſui qui eum prius deſeruerant, miſericordia moti, relinquentes Demetrium, ad Alexandrum uſque ad VI. milia ſe contulerunt. Quorum uirtute auctus, ſe bello reparauit. Demetrius huius inclinationis deſtitutione fractus, mox inde egreſſus eſt, non tamen reliqua multitudo ob abſceſſum auxiliorum ſimultates depoſuit: Sed cum Alexãdro tamdiu bello

aſſiduo decertauit, donec pleriſq; interfectis uictor Alexander cæteros captos Hieroſolymam adduxit. Verum immoderata fecit iracundia, ut crudelitas eius ad impietatem uſque procederet, D. CCC. enim eorum in media ciuitate cruci affixos, mulieres eorum atq; filios in conſpectu ipſorum necauit, atque hoc potans, & cum ſuis concubinis recubans proſpectabat. Tantus autem populũ terror inuaſit, ut etiam diuerſæ partis ſtudioſi, proxima nocte VII. milia extra totam Iudæam profugerint. Quorum exilio mors Alexandri finis fuit. Cum eiuſmodi factis tandem ægre otium regni quæſiſſet, ab armis requieuit. Ergo qui latius eius actus ſcire uoluerit, tertiumdecimum Ioſephi librum antiquitatis hiſtoriæ legere curabit. Belli autẽ requiem ſecutum eſt morbi principium. Qui XXX. & VII. regni anno moritur. Coniugis ſuę Alexandræ regni reliquit gubernacula, Iudęos ei uel maxime audientes fore non dubitans, quod longe ab eius crudelitate diſcrepans, & iniquitati reſiſtens, beneuolentiam ſibi populi comparaſſet, neque ſpes eum fefellit.

De bellis ſocialibus, quæ Romani perpeſſi, quando tota Italia ab eis defecit, & de portentis diris atq; mirabilibus, quæ hæc mala præceſſerunt. Cap. XII.

QVibus etiam diebus Romanos multiplices perturbauerunt calamitates, quamuis iam domini multarũ uocitarẽtur gentium, quas ſuccinctæ breuitatis gratia trãſcurrere ſtatui. Sed ſi qui eas plenius ſcire uoluerit, quintum librum Oroſij legat. Igitur Saturninus tribunus plebis, excitati tumultus in urbe author extitit, qui cum Mario conſule ſexto, & Glaucia prætore conſpirauit. Primum Metellum Numidicum, uirum acerrimum, innocentem, per ſcelus iudicum, qui eiuſdem factionis erant, in exilium cum totius urbis dolore miſerunt. Idem Saturninus Memmium, uirum acrem & integrum, fieri conſulem timens occidit, ac deinde contentionem agens in domo ſua, ab alijs imperator, ab alijs uero rex eſt appellatus. Quam temeritatem indignantes Romani, authore Mario conſule Saturninum & eius factionis authores interfecerunt. Quorum bona omnium publicanda decreuerunt. Itaque interfectis tantæ coniurationis ſeditioſis, quies populo fuit. Inde Rutilius uir integerrimus, periurio iudicum condemnatus eſt. Qui Smirnam commigrans, literarum ſtudijs intentus conſenuit. Igitur IVLIO CAESARE & Marco Philippo conſulibus, inteſtinis cauſis, ſociale bellum totam commouit Italiam. Siquidem Liuius Druſus tribunus plebis Latinos omnes ſpe libertatis illectos, cum placitum explere non poſſet, in arma excitauit. Quibus malis ANEXIVS domi ſuæ, incerto quidem authore interfectus eſt. Igitur Picentes, Veſtini, Marſini, Peligni, Marrucini, Samnites, Lucani, cum adhuc occultam defectionem meditarentur, Gaium Seruilium prætorem legatum ad ſe miſſum, apud Aſculum occiderunt. Statimque clauſa ciuitate, omnes ciues ROMANOS indicta cæde, iugularunt.

Conti-

Continuo atrociſſimam perniciem infamiſſima præceſſere prodigia. Nanque omniũm generum animalia, quæ manus hominum blande perpeti atque inter homines uiuere ſolita erant, relictis ſtabulis, paſcuiſque, cum balatu, hinnitu, mugituque miſerabili, ad ſyluas monteſque fugerunt. Canes quoque, quorum naturæ eſt extra homines eſſe non poſſe: lachrymoſis ululatibus uagi luporum ritu oberrarunt. Tunc etiam ſub ortu ſolis globus igneus a regione ſeptentrionis, cum maximo cœli fragore emicuit. Apud Arentinos cum panes per conuiuia frangerentur, cruor medijs panibus fluxit. Præterea per ſeptem continuos dies, grando lapidum, immixtis etiam teſtarum fragmentis, terram latiſſime uerberauit. In Samnitibus uaſtiſſimo hiatu terræ flamma prorupit: & uſque in cœlum extendi uiſa eſt. Complures præterea in itinere uidere Romani globum coloris aurei, cœlo ad terram deuolui: maioremque factum, rurſus a terra in ſublime ad orientem ferri, ac magnitudine ſuá ipſum ſólem obtexiſſe. Igitur Gneius Pompeius prætor cum Picentibus iuſſu Senatus bellum geſſit, & uictus eſt. Poſtquam ſibi Samnites Papium Mutilium imperatorem præfecerant: Marſi autem Agmennonem archipiratam præoptauerant, Iulius Cæſar Samnitum pugna uictus, cęſo fugit exercitu. Rutilius conſul Marium propinquum ſuum legatum ſibi legit, quem aſſidue ſubmonentem moram bello utilem fore, & pauliſper in caſtris exerceri militem oportere tyronẽ: dolo id agere ratus, contempſit, ſeſeque in inſidias Marſorum, & uniuerſum agmen exercitus ſui incautus iniecit. Vbi & ipſe conſul occiſus & multi nobiles interfecti: & VIII. milia Romanorum militum cęſa ſunt. Arma & corpora interfectorum in conſpectu Marij legati Tolenus Fuluius pertulit, atque in teſtimoniũ cladis euexit. Marius raptis continuo copijs, uictores inſperatus oppreſſit: & VIII. milia ipſe Marſorum interfecit. Cepio autem a Veſtinis & Marſis deductus in inſidias, cum exercitu trucidatus eſt. Lucius uero Iulius Cęſar, poſtquam apud Eſerniam uinctus aufugerat, contractis undique copijs aduerſus Samnites & Lucanos dimicans: multa hoſtium milia interfecit. Cumque ab exercitu imperator appellatus eſſet, Romamque nuntios de uictoria miſiſſet: ſenatus ſaga, hoc eſt, ueſtẽ mœroris, quam exorto ſociali bello ſumpſerat, hac ſpe arridente depoſuit: atque antiquũ togæ decorem recuperauit. Marius deinde VI. milia Marſorum cæcidit, VII. milia armis exuit. Sylla cum XX. & IIII. cohortibus Eſerinam miſſus, ubi artiſſima obſidione Romani ciues & milites premebantur, maximo bello & plurima cæde hoſtium urbem ſocioſque ſeruauit. Gneius Pompeius Picentes graui prælio fudit: qua uictoria Senatus laticlauia, & cætera dignitatis inſignia recepit: cum togas tantummodo de uictoria Cæſaris, primum reſpirante, ſumpſiſſet. Portius Cato prætor: & rurſus Plotius legatus, Vmbros plurimo ſanguine impenſo, & difficillimo labore uicerũt: Gneio Pompeio, L. Portio Catone conſulibus. Pompeius diu obſedit Aſculum ciuitatem: nec tamen expugnaſſet, niſi populum in campum

prorũ-

prorumpentem, grauiſſima opreſſione uiciſſet. X. & VIII. milia Marſorꝝ in ea pugna cum Franco imperatore ſuo cæſa ſunt. Eadē die Picentes congreſſi, & uicti ſunt. Quo etiam tēpore Sylla Samnites, bello ſuperauit & uicit: quo prælio X. & VIII. milia Samnitum cęſa ſunt. Ergo Marrucini, Veſtini a Sulpicio legato Pompei perſecuti atq; uaſtati ſunt. Ab eodem etiam Sulpicio imperatores Italici horribili prælio oppreſſi ſunt & occiſi. Pompeius Aſculum ingreſſus, præfectos, centuriones, cūctoſq; principes eorꝝ uirgis cæcidit, ſecuriq; percuſſit: ſeruos prędamq; oēm ſub haſta uendidit: reliquos liberos quidem, ſed nudos & egentes abire præcepit.

De Ciuilibus bellis, quæ inter Syllam & Marianos geſta ſunt, & vſq; ad decimum annū protracta: quibus lectiſſimiorum CL. milia cæſa ſunt. Cap. XIII.

IGitur nondum finito ſociali bello, Romæ primum bellum Ciuile motum eſt. Eodemque anno Mitridaticum bellum, & ſi minus infame, non tamen minus graue cœptum eſt. Itaque Marius ſeptimum conſulatum, & bellum ſuſcipere Mitridaticum affectauit. Dum Syllæ conſuli contra Mitridatem in Aſiam cum exercitū profecturo, in Campania hæc res innotuiſſet: confeſtim ira indignationeq; permotus, Romam reuerſus eſt. Siquidem ante urbem Marij legatum, quaſi primā uictimam, Ciuilis belli occidit, mox urbem irrupit. Marius uero cum permouere nobilitatem, inflammare plebem, ordinem equeſtrem perarmare, aduerſus Syllam fruſtra tentaſſet: tandem in Capitolium conceſſit. Sed partibus Syllanis ibi grauiter contritis, ab eo diffugit magna ſuorum cæde: ibique tunc Sulpicius Marij collega occiſus eſt. Marius quoque fugiens, cum perſequentum inſtantia circumſeptus eſſet: in Minturnenſium paludibus ſeſe abdidit. E quibus infeliciter luto oblitus ignominioſeque protractus, turpi autem ſpectaculo, Minturnas deductus, contruſuſque in carcerem: percuſſorem ad ſe miſſum, ſolo uultu exterruit. Deinde lapſus a uinculis in Aphricam transfugit: ſolutoque ex Vtica filio, ubi is in cuſtodia obſeruabatur, continuo Romam regreſſus: Cinnæ conſuli ſocietate ſcelerum coniunctus eſt. Igitur ad profligendam uniuerſam Rempublicam, exercitum ſibi in quatuor partes diuiſerunt. Tres ſiquidem legiones Mario datæ: parti copiarum G. Carbo præpoſitus eſt, partem Sertorius accepit: Ille, ſcilicet Sertorius, iam hic Ciuilis belli incentor & particeps. Qui etiam hoc finito, aliud poſt Hiſpaniæ bellum excitauit: quod per multos annos maximis Romanorum cladibus traxit. Cætera uero exercitus portio Cinnam ſecuta eſt. Porro Gneius Pompeius, qui a Senatu cum exercitu accerſitus, ut Reipublicæ opitularetur, & diu ſeſe nouarum rerum occupatione ſuſpenderat, contemptus a Mario, uel Cinna, ad Octauium alterum conſulem ſeſe contulit, & mox cum Sertorio conflixit. Infelicem pugnam interuentus noctis diremit: DC. ex utraque parte milites trucidati ſunt. Igitur Marius Coloniam Oſtienſem ingreſſus, oīa ibi genera libidinis, auaritiæ,

. & cru-

& crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interijt. Exercitus uero eius peſtilentia correptus, pene totus abſumptus eſt. Nam XI. milia uirorum de caſtris Pompei mortua: VI. milia autem de parte Octauij conſulis deſiderata ſunt. Marius Antium & Aritiam ciuitates hoſtiliter irrupit, cũctosque in his præter proditores interfecit, bona ſuis diripenda permiſit. Poſt Cinna conſul cum legionibus, & Marius cum fugitiuis ingreſſi urbem, nobiliſſimos quosque e ſenatu, & plurimos cõſulares uiros interfecit. Sed quota hæc portio oſtentatæ miſeriæ eſt, uno uerbo diffiniſſe cędem bonorum: cuius fuit tanta numeroſitas, tanta diuturnitas, tanta crudelitas, tanta quoque diuerſitas? De qbus etiã auditis poſteri perhorreſcant. Igitur Marius cum interfectorum ciuium capita, illata conuiuijs, oblata Capitolijs, collata Roſtris, ad ſpectaculum congereret, ac ſeptimum conſulatum cum Cinna tertio conſule peruaſiſſet, in exordio conſulatus imperij ſera tandem morte præreptus eſt. Cinna bonorum neces, malorum cęde ſuppleuit. Nam cum introducta per Marium fugitiuorum manus inſatiabilis prædandi eſſet, nullamque partem authoribus prædæ conſulibus miniſtraret, in forum quaſi ſtipendij cauſa ſolicitata militibusque circumdata, inermis extincta eſt. Cæſa ſunt illa die in foro urbis VIII. milia fugitiuorum: idemque Cinna quarto conſul, ab exercitu ſuo interfectus eſt. Interea reſidui ſenatorum qui potentiam Cinnæ, Marij crudelitatem, inſaniam Frimbrię, Sertorijque audaciam fuga euaſerant, tranſuecti in Græciam, coegere precibus Syllam: ut periclitanti imo iam plane perditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox ut Campanium littus attigit, Noruanum conſulem prælio oppreſſit, VI. milia tũc Romanorum Romani interfecerunt: VI. milia eorundem ab ijſdem capta ſunt: CXX. & IIII. de Syllana parte ceciderunt. Fabius uero Hadrianus, cui imperium pro prętore erat, regnum Aphricę ſeruorum manu affectãs apud Vticam congeſtis ſarmẽtis, cum omni familia uiuus incenſus eſt. Damaſippus prætor, incentore Mario conſule, Q. Sceuolam, G. Carbonem L. Domitium, P. Antiſtium, in curiam quaſi ad conſultandũ uocatos, crudeliſſime occidit: corpora interfectorum carnificis unco tracta, atque in Tyberim miſſa ſunt. Eodem tẽpore Syllæ duces, plura prælia aduerſus Marianas partes, infeliciſſima felicitate geſſerunt. Nam & Q. Metellus Carinatas copias cęcidit, & caſtra peruaſit: & G. Pompeius Carbonis equitatum grauiter trucidauit. Syllę etiam & Marij adoleſcentis, maximum tunc prælium apud ſacri portũ fuit. In quo de exercitu Marij cæſa ſunt XXV. milia: ſicut Claudius ſcribit. Pompeius carbonem etiam caſtris exuit, fugientemque inſecutus, nunc cædendo, nunc ad deditionem cogendo, plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbuani agmen oppreſſit: ubi IX. milia Marianæ partis occiſa ſunt. Lucullus cum a Quinto obſideretur, erupit: & rupentina pugna obſeſſorem deleuit exercitus. Nam plus q̃ X. milia ibi tunc cæſa referuntur. Sylla deinde cum Campanio Samnitum duce, & Carrinatis reliquis copijs, ante ipſam urbem portamque Collatinam ad horam

horam diei nonã ſigna cõtulit, grauiſſimoꝗ prælio tandẽ uicit, L X X X. M. hoĩm ibi ſuſa dicuntur, XII. M. ſeſe dediderunt, reliquam multitudinẽ in fugam uerſam, inſatiabilis uictorum ciuium ira cõſumit. Sylla mox urbem uictor intrauit III. M. hoĩm, qui ſe per legatos dediderant, contra fas, contraꝗ fidem datam, inermes, ſecuroſꝗ interfecit. Plurimi tunc quoꝗ ut non dicam innocentes, ſed etiam ipſius Syllanæ partis occiſi ſunt: quos fuiſſe plusꝗ̃ IX. M. ferunt. Ita libere per urbem cędes, percuſſoribus paſſim uagantibus, ut quocunque uel ira, uel præda ſolicitabãt, agitabantur. Igitur cunctis iam quod ſinguli timebant, aperte frementibus, Q. Catulus palam Syllæ dixit: Cum quibus tandem uicturi ſumus, ſi in bello armatos, in pace inermes occidimus? Poſtꝗ̃ uero in urbe uiri conſulares, prætores, ſenatores, paſſim ſine conſideratione deleti ſunt, quos in tabulis cruentiſſime deſcripſerant: inde Sylla Preneſte profectus eſt, omnes Marianę militię principes, hoc eſt, legatos, quæſtores, præfectos & tribunos, iuſſit occidi. Pompeius Carbonem Marianum ducem, in Aegyptum fugere conantem, comprehendit & occidit. Idem Pompeius in Aphricam tranſgreſſus, eruptione circa Vticam facta, X. et VIII. M. hoĩm interfecit. Eo bello Domitius dux Marianus, dum inter priores pugnat, occiſus eſt. Hirtam Numidiæ regem perſecutus, fugientemꝗ omnibus copijs nudatum interfecit. Sylla demum dictator creatus eſt, ut damnationis & crudelitatis libido, honeſti nominis reuerentia & armaretur & uelaretur. Nouiſſime Sylla poteſtate priuatus eſt. Hoc fine concluſa ſunt duo bella funeſtiſſima, ſociale Italicum & ciuile Syllanum. Hæc per annos X. tracta, plusꝗ̃ C. L. M. Romanorꝫ conſumpſerunt, tantumꝗ lectiſſimorꝫ uirorum, uernaculorumꝗ militum Roma hoc ciuili bello perdidit: quantum in ea ſuperiore tempore cum ſe iam aduerſus Alexandrum Magnum circumſpiceret, in diſcretis ætatibus cenſus inuenit. Præterea uiros conſulares, XXX. & IIII. prætorianos XXXVI. LX. ſenatores fere, abſꝗ innumeris totius Italiæ populis, qui paſſim ſine conſideratione deleti ſunt. Igitur Sylla mortuo, Lepidus Marianæ partis aſſertor, aduerſus Catulum Syllanum ducem ſurgens, rediuiuos bellorum ciuilium cineres ſuſcitauit. Biſtucatiæ certatum eſt. Plurimi Romanorum iam ipſa paucitate miſerorum & adhuc illo furore inſanientium cæſi ſunt: Albanorum ciuitas obſidione oppugnata, atꝗ excruciata fame, ultima miſerabilium reliquiarum deditione ſeruata eſt. Ibi tunc Scipio Leppidi filius, captus atꝗ occiſus eſt. Brutus in Ciſalpinam Galliam fugiens, perſequente Pompeio, apud Regium interfectus eſt. Ita hoc bellum ciuile, non magis dementia Catuli, ꝗ̃ tędio Syllanę crudelitatis, ut ignis in ſtipula eadem celeritate, qua exarſit euanuit. Quibus etiam diebus Terentius Varro in prouincia Narbonenſi naſcitur, qui poſtea trigeſimumquintum annum agens, Gręcas literas ſummo ſtudio didicit. Cicero nanꝗ Athenas ſuccedit Ruſtico, defenſo contra Chryſogonum. Deinde poſt triennium Romam regreditur, qui XXVI. ætatis ſuæ anno, etiam Quintium defendit; quo in tem-

N pore

pore Plotius Gallus Romæ, Latinam Rhetoricā primus docuit. De quo Cicero ſic refert: Memoria teneo nobis pueris, primum Latinam edocere cœpiſſe Plotium quendam. Tunc Lucius Pomponius Bononienſis, Catillanorum ſcriptor, clarus habebatur. Lucretius etiam poeta naſcitur. Qui amatorio poculo hauſto, in furorem uerſus, aliquos libros per interualla inſaniæ ſcripſit, quos poſtea Cicero emendauit.

Regnante Ptholomæo Dionyſio, Alexandra Salina Alexandri regis vxor Iudæorꝫ rexit populum. Et ea quæ ibi illis contigerunt diebus. Cap. XIIII.

PTholomæus Dionyſius, annis XXX. A reædificatione uero templi, anni erant CCCC.XXX. Regnum uero Iudæorꝫ Alexandra Salina Alexādri regis uxor, ut præmiſimus, habebat. Quę cum duos filios ab Alexandro generatos haberet, natu quidē maximū Hircanum, propter ætatem declarauit pontificē, & propter modeſtiam regem cōſtituit, minorē autem Ariſtobolū priuatum uiuere maluit, q̄d feruētioris eſſet ingenij. Ipſa uero Alexādra, qui ſacras temeraſſent leges, ab initio deteſtabatur: religioni tamē diuinæ ſuperſtitioſe deſeruiēs. Qua de re iungūt ſe eidem mulieri phariſæi, quoddā Iudęorꝫ collegium, qui præter alios pietatem colere putarent, & peritius leges exponebāt. Ob eam cauſam propius eos aſpiciebat. Illi autē paulatim fœminæ ſimplicitatē deſpicientes, oēs pro ſua libidine ſubmouendo, ac deponendo, uinciendo, ac ſoluendo q̄s uellent, ordines Reipublicæ cōfundebāt prorſus, ut ipſi quidē regijs cōmodis fruerentur, expēſas ac difficultates Alexādra perferret. Sed eadē mire callebat res adminiſtrare maiores. Itaq; augendis copijs ſemper intēta, duplicē conflauit exercitū. Neq; pauca peregrinorꝫ parauit auxilia, quibus nō modo ſtatum gentis ſuæ roborauit, ſed etiā metuendam ſe reddidit externæ potentiæ. Imperabat autē alijs: uerum Phariſæis ipſa ultro parebat. Deniq; Diogenem quendā inſignem uirū, qui Alexandro fuiſſet amiciſſimus, interficiunt, eius cōſilio criminantes, ut DCCC. quos ſupra memoraui, regis iuſſu tollerentur in crucē. Nihilominus autem Alexandrę ſuadebant, ut & alios, quibus authoribus in illos fuiſſet Alexāder excitatus, occideret. Cumq; his nimia ſuperſtitione nihil abnuēdum putaret, quos ſibi libuiſſet, ea ſpecie trucidabant: donec optimatū quiſq; ad Ariſtobolū confugerent, quorꝫ periculum agebatur, atq; ille matri perſuaſit, ut his propter dignitatē parceret, ciuitate autem pelleret, quos nocentes exiſtimaret. Illi quidē data ſibi copia, per agros diſperſi ſunt. Inter hæc Alexandra, morbo laborante, minor eius filius Ariſtobolus, cum ſeruis ſuis, quos multos habebat, omneſque pro ætatis feruore fidiſſimos, uniuerſa caſtella obtinuit, & pecunia quam ibi reperit, conductis auxilijs regem ſe declarauit. Ob hæc miſerata querelis Hircani mater, coniugem Ariſtoboli cum filijs includit, apud caſtellum, q̄d a ſeptentrione phano adiacens, Baris antea uocabāt, ut diximus: poſtea uero Antoniū cognominatū eſt, imperante Antonio, quemadmodū de Augusti et Agrippę noīe, Sebaſte et Agrippas et alię ciuitates appellatę ſunt.

Ante

Ante tamen Alexandra moritur, quam in Ariſtobolũ Hircani fratrem illius contumelias uindicaret, quem deijci regno curauerat, quod ipſa nouem per annos adminiſtrauit, & heres quidẽ omnium fit Hircanus, cui regnum etiam uiua commiſerat.

De diuerſis fragoribus bellorum, quibus Roma perterrita eſt. Quorꝫ vnum fuit in Hiſpania, aliud in Macedonia, tertium in Pamphilia, quartum in Dalmatia. Cap. XV.

INterea apud Romanos hæc gerebantur. Sonantibus undiqꝫ bellorum fragoribus, quorum unum in Hiſpania erat, aliud in Pamphilia, in Macedonia tertium, quartum in Dalmatia. Exanguis adhuc atqꝫ exhauſta inteſtina pernicie, tanquam febribus, Romana Reſpublica, propulſare armis occidentis, Septentrioniſqꝫ fortiſſimas gentes cogebatur. Sertorius ſiquidem uir dolo atque audacia potens, cum partium Marianarum fuiſſet, Syllam fugiens ex Aphrica dilapſus in Hiſpanias, bellicoſiſſimas, ferociſſimaſqꝫ gentes in arma excitauit. Aduerſus hunc ut breuiter diffiniã, duo duces miſſi, Metellus & Domitius. Quorꝫ Domitius ab Hirtulegio Sertorij duce, cũ exercitu oppreſſus eſt: Manilius procõſul Galliæ in Hiſpaniã cum tribus legionibus, & M. D. equitibus tranſgreſſus, iniquam cum Hirtulegio pugnam conſeruit. A quo caſtris, copijſqꝫ nudatus, in oppidum Hilerdam pene ſolus refugit. Metellus multis prelijs fatigatus, per deuia oberrans hoſtẽ mora fatigabat, donec Pompei caſtris conſociaretur. Pompeius contracto apud Palantiam exercitu, Lauronem ciuitatem, quam tunc Sertorius oppugnabat, fruſtra conatus defendere, uictus aufugit. Sertorius ſuperato, fugatoqꝫ Pompeio, Lauronem ciuitatem cruẽtiſſime depopulatus eſt. Reliquum agmen Lauronenſium, quod cædibus ſuperfuerat, miſerabili in Luſitaniam captiuitate tranſduxit. Pompeium autem, hoc eſt, illum Romanorꝫ ducem a ſe uictum fuiſſe, gloriatus eſt, quem magna preditum fiducia, ad hoc bellum non pro conſule, ſed pro conſulibus Roma miſiſſet. Fuiſſe tũc Pompeio XXX. M. peditum, M. equites, Galba ſcribit: Sertorium autẽ LX. M. peditum, VIII. M. equitum habuiſſe cõmemorat. Poſtea uero Hirtulegius cum Metello cõgreſſus, apud Italicã Beticæ urbem, XX. M. militum perdidit, uictuſqꝫ in Luſitaniã cum paucis refugit. Pompeius Belgidam nobilẽ Celtiberię urbem cepit. Sertorius deinde cum Pompeio cõgreſſus, X. milia militum eius interfecit: ex alio cornu uincẽte Pompeio tantundem pene ipſe perdidit. Multa præterea inter eos prælia geſta ſunt. Memmius quęſtor Pompei, idemqꝫ uir ſororis eius occiſus eſt, Hirtulegij fratres interfecti. Perpenna, qui ſe Sertorio iunxerat, comminutus eſt. Poſtremo ipſe Sertorius X. demum anno belli inchoati, ijſdem quibus & Viriatus ſuorũ dolis interfectus, finem bello fecit, Romaniſqꝫ uictoriam ſine gloria dedit, quamuis Perpennam poſtea pars exercitus eius ſecuta ſit, qui a Pompeio uictus, cum uniuerſo exercitu ſuo interfectus eſt, ciuitates uero cunctas in Hiſpania ultro Pompeius ac ſine mora per deditionem rece-

pit ac euertit. Interea Macedonicum bellum Claudius ſortitus, uarias gentes, quæ Rhodopeis montibus circumfuſæ ſunt, ac tunc Macedoniam crudeliſſime populabãtur, ſubegit. Nam inter cætera dictu, audituq; horrida, quæ in captiuos agebant, raptis cum poculo opus eſſet humanorum capitum oſſibus cruentis, capillatiſq;, adhuc ac per interiores cauernas male effoſſo cerebro, oblitis auide ac ſine horrore tanquam ueris poculis utebantur. Quarum cruentiſſimi atq; immaniſſimi ſcordiſci erant. Has itaq;, ut dixi, Claudius pellere Macedoniæ finibus bello attentauit, magniſq; ſe malorum molibus obiecit. Vnde cum animo æger, & curis circumſeptus, morbo inſuper correptus eſſet, interijt. Huius ſucceſſor Scribonius attentarum ſuperiori bello loco gentium declinans uim, in Dardaniam arma cõuertit, eamq; ſuperauit. P. uero Seruilius exconſul Cyliciam & Pamphiliam crudeliſſime adortus: dum ſubdere ſtudet, pene deleuit. Liciam & urbes eius obſeſſas, oppreſſaſq; cepit. Præterea Olympũ montem peruagatus, Phaſidem euertit, Coricium diruit. Tauri quoq; montis latera in Cyliciam uergẽtia perſcrutatus, Eſauros bello fractos, in deditionẽ redegit. Primus Romanorum per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Triennio emenſo quo bellum geſtum eſt, Iſaurici nomen aſſumpſit. Coſconius proconſul ſortitus Illyricum, protrita, ſubactaq; Dalmatia, Salonas urbem florentiſſimam poſt biennium tandem expugnauit & cepit.

De gladiatoribus, qui e ludo effugientes, multa & pernitiociſſima bella contra Romanos dominos ſuos excitauerunt. Cap. XVI.

LVcullo itaq; & Caſſio conſulibus, gladiatores LXX. & IIII. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt. Qui continuo ducibus Crixo & Inomao Gallis, & Spartago Thrace, Veſubium montem occupauerunt. Vnde erumpendum aduerterunt: inde per Conſentiam, & Metapontũ circumducti, ingẽtia breui agmina collegerunt. Nam Crixo decem milium multitudo, Spartago autem triplex tũc numerus fuiſſe fertur. Inomaus enim iam in ſuperiore bello fuerat occiſus. Itaque cum cædibus, incendijs, rapinis, ſtupriſq; omnia miſcerent, in exequijs captiuæ matronę, quæ ſe dolore uiolati pudoris necauerat, munus gladiatorium ex CCCC. captiuis, ſcilicet, quod expectandi fuerant: expectaturi, utpote laniſtæ gladiatorum potius quam militum principes ædiderunt. Deinde conſules Gellius & Lentulus aduerſum eos cum exercitu miſſi ſunt. Quorum Gellius Crixum acerrime pugnantem prælio oppreſſit: Lentulus a Spartago ſuperatus aufugit. Poſt etiam collatis fruſtra ambo conſules copijs, ac cepta graui clade, fugerunt. Dehinc G. Caſſium proconſulem idem Spartagus oppreſſum bello, interfecit. Itaq; exterrita ciuitate nõ minore propemodum metu, quam ſub Hannibale circa portas fremente trepidauerat: Senatus Craſſum cum legionibus conſulem nouo ſupplemento militum miſit. Is mox ut fugitiuorum pugnam inijt, VI. M. eorum interfecit, D. CCCC. uero cepit. Inde priuſquam ipſum Spartagum ad caput Silari fluminis caſtrame

ſtrame

ſtrametātem, bello aggrederetur, Gallos auxiliatores eius, Germanoſq́ ſuperauit: E quibus XXXIII. M. hominum, cum ipſis ducibus occidit. Nouiſſime ipſum Spartagum diſpoſita acie congreſſum, maximaſq́ cum eo fugitiuorum copias perculit. Nam LX. M. eorum cæſa, VI. M. capta referuntur: III. M. Romanorum recepta ſunt: cæteri, qui ex hoc bello lapſi, oberrabant, per complures duces frequenti indagine contriti ſunt.

De diuerſis prælijs in Oriente geſtis, id eſt, quæ Mitridates prius proſpere, deinum inſeliciter geſſit. Et de his, quæ Sylla & Lucullus & cæteri eo tempore Romani exercitus duces peregerunt. Cap. XVII.

IGitur Mitridates rex Ponti atq́ Armeniæ, poſtq̄ Nicomedem Bythiniæ regem amicum P. R. regno priuare molitus eſt, atq́ a ſenatu monitus, ſi id facere tentaret, bellum ſibi a P. R. inferendum fore: iratus Cappadociam continuo peruaſit, atq́ expulſo ab ea Ariobarzane rege cunctam prouinciam igni, ferroq́ uaſtauit. Bythiniam deinde pari clade corripuit, Paſlagoniam ſimili exitu afflixit, pulſis ex ea Philomene & Nicomede regibus. Cum ueniſſet Epheſum, crudeli præcepit edicto: ut per totā Aſiam, quicunq́ inuenti eſſent ciues Romani, ſub una die omnes necarentur. Et factum eſt. Nec explicari aut comprehendi ullo modo uerbis poteſt, quæ tunc multitudo Romanorm ciuium cæſa ſit. Quis mœror plurimarum prouinciarum, quis gemitus occidendorum pariter atq́ occidentium fuerit, cum ſinguli quiq́ aut prodere innocentes hoſpites & amicos, aut ipſi periclitari pœna hoſpitum cogeretur. Archelaus quoq́ dux Mitridatis, cum C. XX. M. peditum atq́ equitū in Achaiam præmiſſus, Athenas, cunctamq́ Græciæ partem, ui per deditionem obtinuit. Sylla cui poſt cōſulatum, Mitridaticum bellum obuenerat, Archelaum apud Pyreum Athenienſium portum ſeptemplici muro communitum, diu obſedit, ipſamq́ Athenienſium urbem ui cepit. Poſtea iuſto prælio cum Archelao conflixit, C. X. M. de exercitu Archelai interfecta: uix X. M. ſuperfuiſſe referuntur. Cōperta clade Mitridates, lectiſſima LXX. M. militum Archelao in ſubſidiū miſit ex Aſia. Secūdo prælio L. M. ex his interfecta ſunt, ibiq́ Diogenes Archelai filius trucidatus eſt. Tertio bello omnes copiæ, quas Archelaus habebat, extinctæ ſunt. Nam XX. M. militum eius in paludem pulſa, cum Syllæ fidem implorarent, inſatiabili ira uictoris interfecta ſunt: totidemq́ alia in flumen coacta ac necata, reliqui miſerorum paſſim trucidati ſunt. Porro Mitridates in Aſia nobiliſſimarum urbium principes occidere, bonaq́ eorum publicare, animo intēderat. Cumq́ iam M. DC. ita interfeciſſet, Epheſini exemplum uerētes, excluſo præſidio eius, portas obiecerunt. Similiter Smirnei, Sardi, Colophonij, Tralliániq́ fecerūt. Perturbatus Mitridates, per Archelaum ducem ſuum, cum Sylla pacem pepigit. Interea Fimbria Marianorum ſcelerum ſatelles, homo omnium audaciſſimus, Flaccum conſulem, cuius legatus erat, apud Nicomediam occidit, ac mox arrepto exercitu Mitridatis filium ex Aſia ad Militopolim fugat, ſtationemque regis inuadit, ipſumque

Pergamo pellit,fugiẽtemq́ inſecutus,apud Phitanam obſedit. Et profecto cepiſſet, ſi Lucius Lucullus ciuilibus diſcordijs curam Reipublicæ prætuliſſet,eumq́ mari coartare obiecta claſſe uoluiſſet. Inde Fimbria Ilienſibus iratus,a quibus pro Syllanæ partis ſtudio, obiectu portarum repulſus uidebatur,ipſam urbem Militum, antiquã illam Romæ parentem,funditus cæde, incendioq́ deleuit:ſed eam Sylla cõtinuo reformauit.Idem Fimbria apud Thiathirã cum exercitu Syllę obſideretur,deſperatione adactus,in templo Aeſculapij manu ſua interfectus eſt. Fãnius et Maius de exercitu Fimbriæ profugi,Metridati ſeſe adiunxerunt. Quorũ hortatu Mitridates cum Sertorio per legatos in Hiſpaniã miſſos,fœdus pepigit. Sertorius ad eum M.Marium,firmãdi fœderis cauſa miſit. Quem rex apud ſe retẽtum,breui ducem fecit:in locum Archelai,qui ſe ad Syllam cum uxore,liberiſq́ cõtulerat. Marius & Eumachus duces,a Mitridate aduerſus Lucullũ miſſi, magno exercitu breui cõgregato,cum P.Rutilio apud Chalcedonam congreſſi ſunt,eumq́ cum plurima exercitus ipſius parte cęciderũt. Lucullus Mitridatem Cizicenos obſidẽtem foſſa cinxit,eumq́ q̃d faciebat pati compulit.Itaq́ ad ipſos Cizicenos, ut bono animo eſſent,nuntium miſit,unum ex militibus,nandi peritũ. Qui duobus utribus ſuſpenſus mediam ipſe regulam tenens,plãtis ſubremigans,VII.M.paſſuum tranſmeauit. Mitridates inopia laborans,partem copiarũ inſtructam armis,domum abire præcepit. Quam Lucullus excipiens,uniuerſam diſperdidit. Nam amplius q̃ XV.M.hominũ tunc interfeciſſe narratur. Tunc etiam Fannius,qui ſe Mitridati iunxerat,& Metroſanes regius prætor,a Mamerco uicti, cum duobus milibus equitũ in Meſiam profugerunt:atq́ inde Mæoniam digreſſi, in colles,campoſq́ arenoſos inciderunt: ubi nõ ſolum mõtes uſti uel ſaxa, quaſi quadã fuligine offuſcata cernuntur: uerum etiam campi ambuſto ſolo ſqualidi per * L.M.paſſuum ſine ullo ignis uel fornacis indicio,& pendulo in profundum cinere putres iacent. Tribus etiam locis torridæ uoragines oſtenduntur,quas Græci phiſas uocant. In quibus diu oberrantes,inopinatis tandẽ periculis exempti ſunt,& clam in regis caſtra uenerunt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea Mitridates apud Cizicum eadem mora, qua obſidebat obſeſſus, in magnã pœnuriã, peſtilentiamq́ exercitum ſuum coartauit. Nam plusq̃ CCC.M.hominũ fame et morbo,in eadem obſidione amiſiſſe fertur, ipſe cum paucis arrepta naui, clam fugit e caſtris. Lucullus incruẽto milite ſpectator cladis alienę, nouum genus uictoriæ adeptus eſt. Mox Marium adortus,uicit,fugauitque,in quo prælio plusq̃ XI.M.Marianorum militum interfecta referuntur. Lucullus poſtea cum eodẽ Mario nauali prælio congreſſus,XXXII. naues regias,& cõplures onerarias,aut demerſit aut cepit. Multi ibi ex his, quos Sylla proſcripſerat, interempti ſunt. Marius poſtera die de ſpelunca, ubi latebat,extractus,meritas hoſtilis animi pœnas luit. Eodem uero Lucullus impetu Apamiam uaſtauit,& ſub monte Olympo,Priuſam muni-

Alias, D.M

tiſſi-

tiſſimam ciuitatem captam, expugnatamq; diripuit. Mitridates aduerſus Bizantium inſtructa claſſe nauigãs, tempeſtate correptus, LXXX. roſtratas naues perdidit. Ipſe cum quaſſa iam naui mergeretur, in Meoparonem Seleuci pyratæ, ipſo pyrata iubente tranſiliuit. Inde Senopem, ac poſt Aniſon cum magna difficultate peruenit. Lucullus Senopẽ expugnaturus obſederat. Hanc Seleucus Archipyrata & Cleoclares Spado, qui præſidij cauſa præerat, expilatam atq; incenſam reliquerunt. Lucullus miſerorum hoſtium inteſtina clade permotus, celeri occurſu immiſſum reſtinxit incendiũ. Ita miſera ciuitas uerſa uice hoſtium, ſociorumq; unde defendenda diſperdita: & unde diſperdenda, ſeruata eſt. At uero M. Lucullus, qui Curioni in Macedonia ſucceſſerat: totam Beſſorum gentem bello appetitam, in deditionem recepit. Præterea Lucullus tranſgreſſus Eufraten & Tigrim, apud Tigranocertam urbem cum Mitridate & Tigrane congreſſus, paruiſſima ſuorum manu magnum hoſtium numerum occidit. Nam XXX. milia hominum in eo bello cæſa, referuntur. Tigranes uix C. L. equitibus comitatus aufugit: diademate & thiara ne agnoſceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene Orientis, ſupplices uenere legati. Ille imminente hyeme per Armeniam in Meſopotamiam regreſſus, Iuſibin urbem illis tunc locis inclytam, expugnauit & cepit. Iiſdem diebus pyratæ per omnia ſparſi maria, & iam non tantum intercipientes nauium commeatus, ſed etiam inſulas, prouinciaſq; uaſtantes, impunitate ſceleris, & auiditate prędæ, uulgo ſeſe adſociantibus in immenſum augebantur. Quos G. Pompeius poſt multam quidem uaſtationem, quam terra, mariq; diu egerant, mira tamen celeritate cõpreſſit. Eodem tempore Cretam inſulam per biennium Metellus euertit, diuturnoq; bello domitam, in poteſtatem redegit, legeſq; Minois Romanis legibus permutauit. Quibus etiam diebus a Lucullo uicta Armenia ac Meſopotamia, ac Niſibin capta, Syria in Romanam ditionem ceſſit: quæ hucuſq; per reges Macedonum ab Alexandro poſſeſſa fuerat. Quo in tempore Horatius Flaccus ſatyricus poeta Libertino patre Venuſi naſcitur. Apollodorus uero Pergamenus Grecus orator, preceptor Calidij & Augusti clarus habetur. Igitur quæ de Catilina & Lentulo, ſiue Cicerone, Saluſtius ſcribit, hoc geſta ſunt tempore. Marcus etiam Callidus orator clarus habetur, qui bello ciuili poſtea Cæſarianas partes ſecutus, cum togatã Galliam regeret, Placentię obijt. Nunc ſexto uolumini finem imponere decreui, ut bella tam Romanorum ciuilia, & externis ubiq; permixta, quam etiam Iudæorum, quæ dicta ſunt, uel etiam quæ ſequuntur, quia ſic ſibi cõtinuatim ſerie temporum, & malis ſequacibus cohæſerunt: libri ſaltem termino ſeparentur.

LIBRI VI. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI PRIORIS, LIBER VII.

Cum Hircanus atq; eius frater Ariſtobolus de regni poteſtate confligunt, Pompeium iudicem prouocant. Ex quo Romanis ſubduntur. Cap. I.

IGITVR HIRCANVS, QVI PONtifex Iudæorum erat, etiam regni gubernacula matre ei contradicente (ut præmiſimus) ſuſceperat. Veruntamen frater eius Ariſtobolus, uiribus atq; authoritate pręſtabat. Habito autem inter eos circa Hiericunta de rerū ſumma conflictu, pleriq; Hircano relicto, tranſeūt ad Ariſtobolum. Hircanus autē cum reliquis fuga pręuenit caſtellum Antoniū, ibiq; ſalutis obſides nactus eſt. Erat itaq; ibi in cuſtodia (ut præmiſimus) cōiunx Ariſtoboli cum filijs. Sed priusq̄ graue aliquid fieret, ea lege in concordiā redit: ut regnum quidem Ariſtobolus haberet, Hircanus uero excederet quaſi regis frater, alijſq; cōtentus honoribus. Hoc modo in fano recōciliati, cū in cōſpectu circunſtantis populi benigniſſime alter alterū ualere iuſſiſſent, domos permutant; & Ariſtobolus quidē recedit in regiā. Hircanus aūt in Ariſtoboli domum. Metus uero et alios eius inimicos pręter ſpē dominātis occupat: & maxime Antipatrū, iādudum inuiſum Ariſtobolo. Erat aūt genere Idumęus, et nobilitate ac diuitijs aliarūq; rerū copia gentis ſuę princeps. Is ergo & Hircanū, ut ad Aretē regē Arabię cōfugeret, eiuſq; auxilio regnū repeteret hortabat̄, et ipſe Aretę ut Hircanū ſuſciperet, atq; in regnū deduceret, ſuadebat, multa detrahēs Ariſtoboli moribus multiſq; Hircanū laudibus pędicans. Simulq; ammonebat, q̄d eū deceret regno clariſſimo ꝓſidentem, iniquitate oppreſſis manū porrigere: Hircanum aūt iniuriā pati, q principatu iure ſucceſſionis ſibi debito caruiſſet. Sic inſtructis et pręparatis ambobus, noctu cū Hircano ex ciuitate profugit: citatoq; curſu in oppidū, q̄d Petra dicit̄, ſaluus euadit, q̄d regni ſedes eſſet Arabię. Ibiq; poſtq̄ Hircanū in manū regis Aretę tradidit; multis dictis multiſq; muneribus, ut auxiliū ei ꝓberet, quo in regnū deduceret̄, effecit. Igit̄ rex collectū undiq; exercitum, in Iudęā direxit. Erant aūt peditū equitūq; milia L. Quibus nequaq̄ reſtitit Ariſtobolus, ſed primo impetu ſuperatus, in Hieroſolymā fugere cogit̄. Atq; oīno captus eſſet, niſi dux Romanorū Scaurus, horū imminētem ſoluiſſet obſidionē. Nanq; is ex Armenia q̄dem in Syriā miſſus erat a Pōpeio Magno: qui cum Tigrane bellū gerebat. Sed ubi Damaſcū uenit, quā retentā a Metello et Lollio cōſulibus & captā repperit, his inde ſummotis, cognito in Iudęa q̄d agerer̄, illuc uelut ad quęſtū cucurrit. Deniq; ut ingreſſus eſt fines Iudęorū, legati ad eū ueniūt a fratre utroq;, ut ſibi potius adiumēto eſſet orātibus. Sed CCC. talētis, q̄ Ariſtobolus miſerat, iuſtitia poſthabita eſt.

Tot eñ acceptis Scaurus ad Hircanum & Arabas legatos dirigit: Romanoꝝ eis & Pompei nomen intentans,niſi ab obſidione deſiſterent. Itaqꝫ & Aretha ex Iudæa in Philadelphiã recedit metu perculſus, & Scaurus Damaſcum redit. Hircanus uero & Antipater Arabũ priuati auxilio, ſpem in aduerſarios contulerũt. Et cum Pompeius Syriã trãſgreſſus Damaſcum perueniſſet,ad ipſum confugiunt:multiſqꝫ muneribus ei datis,illa tm̃ qbus apud Arethã uſi fuerãt,allegãtes magnopere prędicabãt,ut Ariſtoboli uiolentiã odio dignã putaret, regnoqꝫ Hircanũ reſtitueret:cui tam ętate q̃ moribus deberẽt. Itaqꝫ Ariſtobolus auxilio Scauri fretus, Põpeio nec defuit. Sed dum ipſius gratiã minime adeptũ ſe cognoſceret,in Hieroſolymã cum indignatione diſceſſit: belloqꝫ iam cõgredi cum Põpeio cogitabt. Põpeius aũt nec ei tẽpus apparatui dandũ putauit, ſed ſtatim eum ſequit̃, multum quippe alacritati eius addiderat circa Hiericunta mors Mitridatis nũtiata. Cũqꝫ illic pernoctaſſet: mane in Hieroſolymã properabat. Itaqꝫ hoc eius impetu perterritus Ariſtobolus,ſupplex occurrit,pecuniãqꝫ pollicitus, q̊d que ſemetipſum ei cum ciuitate promitteret,Pompeiũ mitigat ſęuientẽ,nec tñ quicq̃ coꝝ quę promiſit,effectum eſt. Gabinium eñ,qui ad ſuſcipiendã pecuniam miſſus fuerat:nec in oppidum quidẽ Ariſtoboli ſocij receperũt. His cõmotus Pompeius Ariſtobolũ in cuſtodiã collocat. Ad ciuitatẽ uero profectus dum luſtrando eam circũiret, ut exploraret qua ex parte facilior eſſet aſcẽſus:ſeditio in ciuitate exorta eſt: Ariſtoboli quidẽ ſocijs bellũ geri potius regẽqꝫ liberare dignũ eſſe affirmãtibus, q uero cum Hircano ſentiebant,Põpeio portas aperiri. Deniqꝫ uicta pars Ariſtoboli,cõceſſit in templũ:et põte qui ciuitati iungebat̃ abſciſo,ut ad ultimũ uſqꝫ reſiſterẽt, inſtruebat̃. Cum aũt alij Romanos in ciuitatẽ recepiſſent,hiſqꝫ domũ regiã tradidiſſent: ad hęc obtinẽda Põpeius unũ ex ducibus ſibi obediẽtibus Piſonem cum militibus intromittit. Iſqꝫ pręſidijs in ciuitate diſpoſitis, qa nemini eorum,qui in tẽplum cõfugerant,pacẽ perſuadere potuit, oĩa quę circũerant expugnationi parabat:Hircano eiuſqꝫ amicis ad cõſilia conferẽda,et ad efficiẽda quę iuberet,alacriter animatis. Ipſe uero tẽplum obſidiõe cingit, turribus impoſitis,admotiſqꝫ machinis, mœnia tentabat irrũpere:ſed lapidibus repellebant̃ et ui repugnantiũ. Menſe nanqꝫ obſidionis tertio,uix una turri deiecta,fanũ irruptũ eſt. Primus aũt murum tranſcendere auſus eſt Syllæ filius Fauſtus Cornelius,et poſt eũ cẽturiones duo,Furius & Fabius cum ſuis agminibus. Et circũſepto undiqꝫ fano:alios cõfugientes uel etiã pauliſper repugnãtes interficiũt. Multos aũt ſuos gẽtiles aduerſæ partis ſtudioſi trucidabant,plurimi ſemetipſos in rupes præcipitabãt: nonnulli furibundi cũctis quę circa murũ erãt in deſperatione ſuccẽſis,pariter cõflagrabant. Itaque Iudęoꝝ quidẽ XII.milia occubuerunt, Romanoꝝ uero perpauci, ſed plures ſauciati ſunt. Nil aũt grauius in illa clade Iudæoꝝ genti uiſum eſt,q̃ ſctũ illud arcanũ nulli cuiq̃ prius uiſum, alienis eſſe detectũ. Deniqꝫ Põpeius una cũ ſuis comitibus in tẽplum ingreſſus,ubi neminẽ præter pontificẽ

adeſſe

adeſſe fas erat, quæ intus erant candelabra cum lychnis, & menſas ex quibus libare atq; adolere moris erat, & uaſcula ex auro cuncta perſpexit: congeſtamque pigmentorum molem, ac ſacræ pecuniæ prope ad duo milia talentorum. Nec tamen uel hæc, uel aliud quicquam de ſacro ſanctis opibus ſiue inſtrumentis attigit. Sed poſtera die poſt excidium curare templum æditos, ne quid ſordium haberet, iuſſit: & ſolennia ſacra celebrare. Ipſe autem Hircano pontifice declarato, quod ſe & in alijs rebus alacrem præbuiſſet, promptamq; ad bellum agreſtium multitudinem ab Ariſtobolo reuocaſſet: per quæ ſicut imperatorem bonum decuit, beneuolentia potius, q̃ timore plebem ſibi conciliauit. Inter captiuos autem comprehenſus Ariſtoboli ſocer, idemq; patruus, tenebatur. Et illos quidẽ, qui maxime belli cauſa fuiſſent, ſecuri percuſſit: Fauſtum uero & qui una fortiter fecerant, preclaris premijs donat, & Hieroſolymis tributum indicit. Pompeius uero a flumine Eufratre uſq; ad fines Aegyptios, Scauro ſumma regionum negotia, cum duabus cohortibus commiſit: Romamq; ipſe per Ciliciam properauit, captiuum ducens Ariſtobolum cum familia. Erant autem illi filię duę totidemq; filij, quorum unus Alexander ex itinere fugit: minor autem Antigonus cum ſororibus Romam uectus eſt. Interea Alexander congregata manu Hircano grauius imminebat, Iudæamque populabatur: Hircanum quidem mature debellare poſſe credebat, uillaſq; opportunas muris, hoc eſt, Alexandrium, Hircanium, & Macherunta, non longe ab Arabiæ montibus muniebat. Exercitum hinc inde colligere curauit: donec facta ſunt ei decem milia peditum, et mille quingenti equites. Igitur Gabinius qui in Syriam miſſus, Scauro ſucceſſerat: aduerſus Alexandrum cum ualida manu militum: atq; multitudine proceſſit Iudæorum. Quo prelio uictus Alexander, amiſſis VI. milibus, quorum tria uiua capta ſunt, tria uero proſtrata: ipſe in Alexandrium confugit caſtellum. Quo obſidione cinctus, dum uehementius urgeri ſe ab hoſtibus cerneret, territus Alexander omnibus deſperatis, legatos ad Gabinium mittit: & ignoſci delictis orans, & quæ ſibi parent caſtella Macherunta & Hircanium tradere non dubitans, quin etiam Alexandrium eiuſdem poteſtati permiſit. Quæ omnia quidem Gabinius conſilio matris Alexandri, funditus eruit. Poſt hæc uero Gabinius Hircano Hieroſolymam deducto, ei Fani curam commendauit, cæteris Reipublicæ partibus optimates præfecit, omnemque Iudæorum gentem in conuentus quinque diuiſit: unum Hieroſolymis, alterum Doris, itemque tertium apud Amathunta, quartum Hierico, & quintum Seffori ciuitate Galilæę diſpoſuit. Singulari autem unius dominatione Iudæi liberati libenter ab optimatibus regebantur.

Qualiter Craſſus ſpoliauerit tẽplum, & Parthico bello mox eſt extinctus. De patre etiam matreq; Herodis, & fratribus atq; ſorore. Et q aliter Aphricanus Hiſtoriographus, q̃ Ioſephus de eodẽ patre Herodis ſentiret. De Lucullo, qui Mitridatẽ & Tigranem bello uicit. Et de Pompeio eius ſucceſſore: qui maxima ex parte orientẽ ditioni ſubdidit Romanoꝝ. Cap. II.

Igitur

IGITVR his atque alijs ita geſtis, interea Craſſus Gabinij ſucceſſor, ducatum Syriæ ſuſcepit, qui profecturus ad Parthicum bellum, omne quod erat Hieroſolymis in templo abſtulit aurum, & præterea duo milia talenta detrahi iuſſit de interiore templi, quæ Pompeius intacta reliquerat. Nec longum lætatus, ubi tranſiuit Eufraten, exercitum amiſit maximum: & ipſe a copijs Perſarum extinctus eſt. Eo ſucceſſu Parthi elatiores, tranſcēdum in Syriam crediderunt. Quos ſtrenue inſidijs excepit Caſſius, & commiſſæ ſibi prouinciæ finibus reppulit, non ſine graui detrimento hoſtium cum effuſe uenientes, quod neminem ſibi obſiſtere auſurum arbitrarentur, loca præuentus anguſtia occupauiſſet. Denique fuſis fortium plurimis, bellum deſeruere Parthi. Caſſius repulſo hoſte ſecurus prouincia, in Iudæam irruit, & Taricheis deletis, XXX. milia Iudæorum in ſeruitutem uendidit: Phitalaum quoque ſuſpectum doli, quod partes Ariſtoboli fulciret, iugulari iuſſit. Neque expers conſilij eius Antipater fuit, ut æmulum potentię quam maxime excluderet. Igitur Antipater is cognouit uxorem, cui nomen Cypris, ſplēdidiſſimo inter Arabiæ fœminas loco ortam, atq; ex ea ſuſcepit liberos IIII. ſexus uirilis, & unam fœminam. Virorum huiuſmodi uocabula erant: Primus Phaſelus, ſequens Herodes uocati, tertius Ioſephus, quartus Ferorą, & Salome filia unica. Qui cum Gabinij fauorem muneribus atque obſequijs maxime promeruiſſet, Caſſij etiam familiaritatem adeptus eſt. Cauſa quippe tantorum filiorum, uir egregius eſt factus, ad emerendam muneribus atque amicitia ſocietatem potentum. Præ cæteris uero regis ſibi Arabum conciliauerat gratiam: quia de locis Arabię uxoris acceptæ prætendebat neceſſitudinem. Hæc de Ioſephi excerpſimus dictis. Aphricanus uero, qui & ipſe præcipuus in hiſtoriographis habetur: Aiunt, inquit, qui de eo diligētius explorarunt, Antipatrum quendam patrem eſſe Herodis Aſcalonitę, qui & ipſe fuerit Herodis cuiuſdam filius, tēpli Apollinis æditui. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodū puer permāſit cum prædonibus, pro eo q̃d pater eius rei familiaris inopia filiū redimere nō ualeret. Verū puer latronū uita et moribus inſtitutus, poſtmodū Hircano cuidā Iudeorū pōtifici familiaris efficit̃. Ex quo naſcitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hęc Aphricanus.

De Lucullo, qui Mitridatem & Tigranem bello uicit. Et de Pompeio eius ſucceſſore: qui maxima ex parte Orientem ditioni ſubdidit Romanæ. Cap. III.

IGitur eo tēpore apud Romanos hęc agebantur. Lucullus poſtq̃ Mitridatem et Tigranē reges uicerat, maximamq; partē Oriētis Romanę ditioni ſubegerat: ſucceſſorē habuit Pompeium. Ergo Pōpeius in minore Armenia, iuxta montē Daſtracū caſtra regis Mitridatis obſidione concludit. Rex cū omnibus copijs eruptione per noctē facta, inſuper etiā perſequentē bello repellere ſtatuit. Pōpeius fugientes perſequi intendit. Itaq; bellum nocte cōmiſſum eſt. Luna tunc orta a tergo Romanis erat. Regijm lōgitudinem umbrarū proximitatē hoſtium rati, cuncta in irritum tela fuderunt.

runt. Romani uelut inermes poſtea aggreſſi ſine labore uicerunt. Nanque de exercitu regio quadraginta milia cæſa uel capta ſunt: Romani uulnerati mille, uix autem XL. interfecti. Rex inter tumultus belli fuga elapſus, adiutus autem beneficio ſubluſtris noctis euaſit: relictuſq; ab omnibus amicis, philoſophis, ſcriptoribus rerum uel carminum ac medicis ſolus per deuia equum manu trahens, atq; ad omnes nocturnos ſtrepitus trepidans, in q̃ddam caſtellum diuertit, atq; inde in Armeniã perrexit. Pompeius regem inſecuturus, inter duo flumina, quæ ab uno monte diuerſis ſpecubus exoriuntur: hoc eſt Eufratẽ & Araxen, urbem Nicopolim ſenibus, lixis, & egris uolentibus condidit: oranti Tygrani ueniam dedit. Exercitum Herodis Albanorum regis, præfectoſq; eius ter prælio uicit. Poſtea epiſtolas Herodis & munera pro inſtaurãda cum Albanis ſocietate libenter accepit. Artacem regem Hiberiæ bello fudit, totamq; Hiberiam in deditionem accepit. Inde cum Armeniam, Colchos, Cappadociam, & Syriam ordinatis rebus compoſuiſſet: promouẽs de ponto in Parthiam, & poſt hæc Bathanam urbem caput Parthici regni quinquageſimo die uenit. Tunc in Boſphoro Mitridate Cerealia ſacra celebrante, terræ motus adeo grauis repente exortus eſt ut magna clades ex eo urbium atq; agrorum ſecutura narraretur. Eodem tempore Caſtor Mitridatis præfectus, qui Panagorio præerat, interfectis amicis regijs, arcem occupauit: & quattuor Mitridatis filios ad præſidia Romana tranſmiſit. Mitridates acceſus ira in ſcelera exarſit. Nam com plures tunc amicos ſuos, & Exipodram filium ſuum interfecit: cum ante iam Aliomacharẽ parricidio trucidaſſet. Pharnaces alter filius eius, exemplo fratrum territus, exercitum ad perſequendum ſeſe miſſum ſibi conciliauit: & mox aduerſus patrem duxit. Mitridates diu ex altiſſimo muro filium fruſtra precatus, ubi inexorabilem uidit: moriturus exclamaſſe fertur: Quoniã Pharnaces, inquit, mori iubet: uos ſi eſtis dij patrij precor, ut quandoque & ipſe hanc uocem a liberis ſuis audiat. Statimque deſcendens ad uxores, pellices, ac filias ſuas: uenenum omnibus dedit. Quod cum ipſe nouiſſimus hauſiſſet, nec tamen propter remedia, quibus uitalia ſua aduerſus noxios ſuccos ſæpe obſtruxerat, ueneno confici poſſet: Gallum quendam militem iam fracto muro diſcurrentem inuitauit, eique iugulum prebuit. Hunc exitum uitæ Mitridates habuit. Pompeius nanq; occiſi Mitridatis nuntio accepto, Syriam, Celen, & Phœnicem bello aggreſſus, Itureos primum Arabaſq; perdomuit: urbemq; eorum, quam Petram nominant, cepit. Hinc, ut præmiſimus, ad Iudæos properauit: Hieroſolymam euerti, ſoloq; coæquari imperauit. Et cum aliquantos principes Iudæorum ſecuri percuſſiſſet, Hircano ſacerdotium reſtituit, Ariſtobolum captiuum Romam duxit. Hoc bellũ orientis cum uiginti & duobus regibus ſeſe geſſiſſe ipſe Pompeius pro contione narrauit.

Qualiter Cæſari Galliarum prouinciæ à Senatu ſint diſtributæ. Et de prelijs diuerſis in Gallia geſtis. Cap. IIII.

Inter

INTEREA C. Cęſari cōſuli tres prouinciæ cum legionibus ſeptem in quinquennium datæ: Gallia Tranſalpina & Ciſalpina & Illyricus. Galliam uero comatam poſtea ſenatus adiecit. Eluitiorum ergo animos fortiſſimę Gallorum omnium gentis, ea uel maxime cauſa, quod perpetuo pene cum Germanis bello altercabātur, a quibus Rheno tantum flumine dirimūtur: Orgeto rex quidam princeps gentis ſpe totas inuadendi Gallias, in arma accenderat. Quem cæteri optimates correptum & ad mortem coactum, cohibere tamen ſemel animatas in prædam plebes nequiuerunt. Qui coniuratione facta, ac die dicta, exuſtis uicis ac domibus ſuis: ne quod deſiderium ex ſpe reuertendi foret, profecti ſunt. Quos cum apud Rhodanum flumen obuios Cæſar habuiſſet, magno, difficiliq; bello bis uix uicit, uictoſq; ad deditionem coegit. Horꝝ fuit cum primū progreſſa eſt omnis multitudo Eluitiorꝝ, Tulingorꝝ, Latobroiorꝝ, Rauracorꝝ & Boiorꝝ utriuſq; ſexus ad C.L.& VII.M.hominum. Ex his, XL.& VII.M.in bello ceciderunt: cætera in terras proprias remiſſa ſunt. Poſtea Cæſar Ariobiſtū regem excitantem, inuehētemq; ſecum incredibiles Germanorꝝ copias, quibus nuper uniuerſos Galliarꝝ populos ſe ſubegiſſe iactabat: apud Sequanas uicit. Cum diu exercitus Cæſaris Germanorum multitudine & uirtute perterritus, pugnā detrectaſſet: Ariobiſtus in Germaniā, arrepta nauicula, Rhenum tranſuectus effugit. Vxores duæ, totidemq; filiæ captę ſunt. Fuerunt autē in exercitu Ariobiſti, Arudes, Marcomānes, Triboci, Vvangiones, Nemetes, Edures & Sueui. Pugna maxima grauis Phalangæ Germanorꝝ fuit, quam coacto in unum agmine, ſcutiſq; ſupra capita cōtextis, ad irrumpēdam Romanorꝝ aciem tuti undiq; pręſtruxerāt. Sed poſtquam aliqui Romanorꝝ militū agilitate, audaciaq; inſignes ſupra obductā ſalire teſtudinem, ſcutiſq; ſingillatim uelut ſuamis reuulſis, deſuper nudos deprehēſorꝝ, detectorꝝq; humeros perfoderūt: territi hoſtes nouo mortis periculo, terribilē diſſoluere cōpagem. Exinde in fugam uerſi per L. M. paſſuū inſatiabiliter cęſi ſunt. Neq; conijci numerus potuit Germanorꝝ, uel quātus pugnæ affuerit, uel quātus fuerit occiſorꝝ. Poſt hæc Belgarū gens, quæ tertia pars Galliarꝝ eſt, aduerſus Cæſarem exarſit, quorꝝ diſtributim hæc copia fuit. Bellouagi, qui cęteris numero & uirtute pręſtare uiderētur: habuere lectiſſima * XL.M.armatorꝝ. Succeſſiones ex XII.oppidis L.M.Neruij, Alias, LX. M. quorū adeo indomita feritas prædicabatur, ut nunꝗ̃ in id tēporis mercatores ad ſe admiſerint, uina, cæteraq; uenalia deferre, quibus inducta iucunditas torporē uirtutis afferret. Habuerūt ſimiliter L. M. Trebates etiam, & Ambiani X. milia, Morini XXV. milia, Menapij IX. milia, Caleti X. milia, Bulocaſſes & Veromandi æque X. milia. Attuatij X. & VIII. milia, Condurſes, Eborones, Cærosi, Cemanni, qui uno nomine Germani uocantur XL. milia. Ita fuiſſe referuntur, CC. LXXII. milia, armatorum lectiſſima. His repente ſylua erūpentibus exercitus Cæſaris perturbatus atq; in fugam actus, plurimis ſuorum amiſſis, tandem hortatu ducis reſtitit, ui-

uictoreſque aggreſſus, uſque ad internitionem pene deleuit.

Qualiter Iulius Cæſar poſtquam Galliam in deditionẽ ſubiectam credidit, & in Italiam redire uoluit, impetu Gallorum retractus, prælijs diuerſis inſectus, à Gallijs in Britãniam tranſijt, & eam ſubiugauit, non ſine magno diſcrimine ſuorum. Cap. V.

IGitur Cæſar magnis in Gallia rebus geſtis, cum Italiam proficiſci decre uiſſet: Galbam cum legione duodecima ad Veragros, Sedunoſq; miſit. Qui cum hyemandi cauſa, in uico Veragrorum, cui nomen erat Octodorus, conſediſſet, mediamq; oppidi partem, quæ torrente diſtinguebatur, accolis cõceſſiſſet, quadam die eoſdem diſceſſiſſe per noctem ac proximo inſediſſe colli uidet. Quippe illi paucitatem uix mediæ legionis deſpectui habentes, ultroneam ſibi prędã nullo ceſſuram negotio arbitrabantur, finitimoſq; ſuos in hanc cædis & prædæ ſocietatem uocauerũt. Igitur cum Galba tam pręſentibus periculis circumſeptus ac trepidus, atq; inter uarias conſultationes certi cõſilij incertus eſſet, repente Galli deſcenſu montis effuſi, caſtra imperfecta circũdant: raros per uallũ propugnatores ſaxis, teliſq; onerant. Cumq; iam caſtra irrumperẽtur, Pacuuij primipilaris & Voluſini tribuni cõſilio cuncti Romani portis eruperunt, incautoſq; ſubito aggreſſi hoſtes, primũ perturbauerunt: deinde in fugam uerſos miſerabili cæde fuderunt. Nam amplius XXX. M. Barbarorũ tunc cæſa referuntur. Igitur Cæſar cum iam pacatas uniuerſas Galliarũ gentes putaret, ad nouum & maximũ bellum retractus eſt. Nanq; dum P. Craſſus adoleſcens cum legione ſeptima Oceanotenus apud Andicauos hyemaſſet, Veneti, cæteriſque cõfines, repente in arma coniurant, legatos Romanorũ uinciũt, eoſque ita demum ſe reddituros, ſi obſides ſuos recipiãt, Romanis indicant. Socios ſibi ad id bellum Oſiſmos, Lixouios, Nannetes, Ambiuaritas, Morinos, Menapios & Diablintes aſciſcunt: Auxilia quoque a Britannia arceſſunt. Cæſar per Craſſum de rebellione prædictarum gentium certior factus, quis intelligeret, quanta incundi belli difficultas eſſet, tamen rem tanti negotij non negligendam ratus, ne cæteris exemplo eiuſmodi audendi licentia laxaretur: itaq; terreſtri prælio perſequi hoſtes fruſtra aggreſſus, quippe cũ hoſtes per interfuſa ex Oceano ęſtuaria, atq; inacceſſos receſſus, tutis terrarũ finibus munirẽtur: naues longas ædificari in Ligero flumine iubet, per quẽ in Oceanum deductæ, mox ut hoſtibus uiſæ ſunt, continuo CC. XX. naues eorũ paratæ atq; omni genere armorũ inſtructiſſime progreſſę portu, ex aduerſo cõſtiterunt. Bruto circũſpicienti imparẽ longe nauiũ eſſe conflictum, quia Barbarorũ naues ſolido robore intextæ, cauerniſq; prævalidis obduratæ, ſaxorũ modo adactos roſtrarũ ictus retundebãt. Hoc primũ auxilio fuit, quod falces acutiſſimas non pertinaciter cõtis pręfixas, funibus autẽ ſubnexas parauerat, quibus cũ opus eſſet, apprehẽſos eminus rudẽtes ſubductis haſtilibus per funẽ falcẽ retrahẽdo ſucciderẽt. His celeriter expeditis, diſrũpi hoſtiũ antemnarũ armamẽta pręcepit. Ita antẽnis ruentibus cõplures ilico naues uelut captas immobiles reddidit. Alij hoc periculo territi,

ſuſpenſis

ſuſpenſis uelis, qua uẽtus intẽderet fugere conati, ceſſante mox uẽto deſtitu ti, ludibrio fuere Romanis. Itaq; incẽſis omnibus nauibus, interfectiſq; his, qui pugnauerãt: Galli reliqui ſeſe omnes dediderũt. Sed Cæſar maxime ob iniuriam legatorum, & ut genti ad oĩa cõſilia mobili terribilis exempli notã inureret: cunctis principibus per tormenta interfectis, reliquos ſub corona uẽdidit. Iiſdẽ diebus Titurius Sabinus Aluercos, Eburouices, Lixouioſq;, qui primates ſuos, cum authores belli reſuſcitandi eſſe nollent, interfecerũt: eruptiõe facta incredibili cęde deleuit. P. uero Craſſus cũ in Aquitaniã per ueniſſet bello exceptus eſt. Nanq; Sotietates magno eqtatu pedeſtribuſq; copijs ꝑualidis Romãos adorti: diu grauiter turbauerũt. Poſt uicti atq; in oppidum Sociatũ coacti, obſeſſiq; cum ſe expugnari uiderent, armis tradi tis in deditionem recepti ſunt. Aquitani clade hac permoti, undiq; exercitũ contrahunt, de interiore quoq; Hiſpania auxilia accerſerũt: duces bello ma xime eos præficiunt, qui cum Sertorio militauerant. Hi omnes dum obſi dionem Craſſo parant: in caſtris ſuis Craſſo obruente deleti ſunt. Nam ex Aquitanis et Cantabris, quorum L. milia tunc in auxilium uenerant: XX. & VIII. milia cæſa referuntur. Cæſar Germanos, qui Rhenũ cum immen ſis copijs tranſmiſerãt, ſimul & totas Gallias ſubijcere ſibi parabant, bello adortus, uſq; ad internitionẽ cecidit. Quorum fuiſſe numerum ad CCCC. XL. M. ferunt. Tunc Cęſar in Germaniã facto ponte tranſgreditur, Sicambros & Vtubios obſidione liberat, Sueuos maximam et ferociſſimam gentem, quorum eſſe C. pagos & populos, multi prodidere, totamq; Germaniã aduẽ tu ſuo terret. Mox in Galliã reſciſſo ponte concedit, ad Morinos inde ue nit: unde in Britanniã proximus & breuiſſimus trãſitus eſt. Nauibus onera rijs atq; actuarijs circiter LXXX. pręparatis, in Britanniã tranſuehitur: ubi acerba primũ pugna fatigatus: deinde aduerſa tẽpeſtate correptus, plu rimam partem claſſis, & nõ paruum numerum militum, equitatũ uero pene omnem diſperdidit. Regreſſus in Galliam, legiones in hyberna dimiſit, ac DC. naues utriuſq; cõmodi fieri imperauit. Quibus iterum in Britanniã pri mo uere tranſuectus, dum ipſe in hoſtem cum exercitu pergit, naues in anco ris ſtantes, tempeſtate correptæ, uel colliſæ inter ſe, uel arenis illiſæ, diſſolu tæ ſunt: ex quibus XL. perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ ſunt. Cæſaris equitatus primo cõgreſſu a Britannis uictus eſt: ibiq; Labie nus tribunus occiſus eſt. Secundo prælio cum magno ſuorum diſcrimine ui ctos Britannos in fugam uertit. Inde ad flumen Tamenſim profectus eſt: quem uno tantum loco uadis tranſmeabilem ferunt. In huius ulteriore ripa cum Caſſoblauno duce, immenſa hoſtiũ multitudo cõſederat, ripamq; flu minis ac pene totũ ſub aqua uadũ acutiſſimis ſudibus perſtruxerat. Quod ubi Romanis deprehenſum ac uitatũ eſt, Barbari legionũ impetus nõ feren tes, ſyluis ſeſe abdidere. Vnde crebris eruptionibus Romanos grauiter ac ſępe lacerabant. Interea Trinouantũ firmiſſima ciuitas cum Adrogorio du ce, datis XL. obſidibus Cæſari ſeſe dedit. Quod exemplũ ſecutę urbes alię

plures, in fœdus Romanorꝝ uenerunt, ijſdemqꝫ demõſtrantibus Cæſar op pidum Caſſobelauno interduas paludes ſitũ, obtẽtu inſuper ſyluarꝝ muni tum, omnibuſqꝫ rebus confertiſſimũ, tandẽ graui pugna cepit. Exhinc Cæ ſar a Britãnis reuerſus in Galliã, poſtq̃ legiones in hyberna miſit, repẽtinis bellorꝝ tumultibus undiqꝫ circũuentus, et cõflictatus eſt. Nãqꝫ Ambiorix cum Eburonatibus & Attuaticis cõſpirans, animatus Treuirorꝝ conſilio, Cottã & Sabinum legatos apud Eburonas cum tota funditus legione inſi dijs circũuentos, interfecit. Ambiorix hac uictoria elatus, Attuatos & Ner uios, plurimoſqꝫ alios raptim in arma cõtrahit, atqꝫ ad Ciceronẽ legatum, qui ſimiliter tunc legioni in hybernis præerat, cõtendit. Multitudo hoſtium ex hoc colligi potuit: quia cum in obſidione caſtrorꝝ uallum circũdandum eſſe a captiuis Romanis docerẽtur & inſtrumenta ruralia nõ haberent, gla dijs cõcidendo terram & ſacculis exportãdo, uix tribus horis uallum pedũ X. & foſſam pedum, XV. per M. paſſuum XV. in circuitu perfecerunt. Præterea C. XX. turres miræ altitudinis extruxerunt. Et cum iam VII. dies, noctesqꝫ ſuccidui hoſtium cunei pugnarent, ac uentus ſubito plurimus exortus eſſet, teſtas feruentes intorſere fundis, flãmataqꝫ tela focis: ac mox cõcepto igne rutilãtia intra caſtra iecerunt. Quo facto, per culmina raptim uentus inſiſtẽs, ſparſum animauit incendiũ. Sed nec ſic quidẽ Romani cum undiqꝫ obruerentur uulneribus, laboribus, uigilijs, ieiunijs, incendijſve ceſſe runt. Tandẽ Cæſari nuntiatũ eſt, unam deletam eſſe legionem, alteram iam pene cõfectam. Aduentãte cum duabus legionibus Cæſare, deſerunt hoſtes obſidionem, atqꝫ in eum cuncti raptis copijs ruunt. Cæſar ſe paruiſſimis ca ſtris cõſulto cõdidit, equitibuſqꝫ præmiſſis, ut fugam fingerent, imperauit: ut ad tranſitũ uallis, quæ in media erat, ſibiqꝫ periculoſa uidebatũ, poſtes cõ temptu ſui inuitaret. Quibus aduẽtantibus inſuper obſtrui portas ꝑcepit. Quo uiſo Galli, quaſi iam uiciſſent ad obducendũ extrinſecus uallũ cõuer ſi ſunt. Cęſar totis repẽte portis paratũ effudit exercitũ, uerſoſqꝫ in fugam Gallos, uaſtiſſima cęde cõfecit. Nã LX. M. tũc fuiſſe referuntur, e quibus pauci per paludes inuias euaſerũt. Induciomarus Treuirorꝝ princeps, ma gnas armatorꝝ copias habẽs, poſtq̃ de cõſenſu totius Galliæ certior reddi tus eſt, Labieni caſtra, legionẽqꝫ cui is ꝑerat, q̃d facile factu arbitrabatũ, dele re ſtatuit, ac deinde Eburonibus, Neruiſqꝫ cõiunctus, ad opprimendũ Cęſa rẽ pergere. Labienus, q̃bus poterat artibus timorẽ ſimulat, atqꝫ ita Inducio marꝝ negligentiorẽ cum inſultãtibus copijs pro uallo oberrantẽ, repentina eruptione proſtrauit. Hac uictoria Labieni reliqui Gallorꝝ conatus repreſ ſi ſunt, et Cęſar paulo quietior reliqua parte hyemis fuit. Sed intelligens ſibi maiora belli ſupereſſe negotia: maxime, quia plurima parte exercitus amiſ ſa, alijſque grauiter ſaucijs, ne ad ſuſtinendum quidem ſibi idoneus, non di cam ad cõprimendum Gallorꝝ impetũ uideretur, a Gn. Põpeio procõſule conſcribi legiones, ſibiqꝫ mitti in auxiliũ petit. Itaqꝫ ante exactam hyemem, tres ad eum legiones in caſtra uenerunt. Igitur Cæſar priuſq̃ in unum hoſti

um co

um copiæ coirent, ineunte uerno aggredi trepidos, & opprimere ſparſos in ſuis finibus parat. Primum itaq; Neruorum fines diripit: prędã uero, quæ copioſiſſima erat, exercitui permiſit. Deinde Menapios, q ſibi propter immẽſas paludes atq; impeditiſſimas ſyluas munitiſſimi uidebant, tribus agminibus inuadit: nimiaq; cęde uulgo agitata, reſiduos ſupplices in deditionem recepit. Labienus ſequenti prelio omnes copias Treuirorum interfecit: arte in bellum prouocatas priusq̃ Germanis aduẽtantibus iungerẽtur, & cõtinuo ipſam ciuitatẽ cepit. Cęſar ulciſci mortem Sabini et Cottę legatorum uolens, Ambiorigẽ et Eburones deletæ legionis authores, poſtq̃ in Arduennã ſyluã refugiſſe cõperit, quę ſylua totius Galliç maxima eſt, atq; a ripis Rheni finibuſq; Treuirorum ad Neruios uſq; pertingit, & in longitudine plusq̃ L. M. paſſuũ patet, permetiẽs rem ſuis maximi perculi fore, ſi per obſtructas ſpatioſaſq; ſyluas ignoti diuiderent, hoſtemq; locis notiſſimũ quererẽt, omnem Galliã per nũtios inuitat, ut qſq; ſecundũ placitũ ſuum, rẽcõditas in Arduẽſa ſylua p̃das quęrãt, diripiantq;. Quo facto, Gallis utrinq; moriẽtibus maximas Romanorum iniurias ſine cuiusq̃ Romani diſcrimine uindicauit. Ita hoc tutiſſimo uincendi genere ſecurus in Italiam redijt.

Reuerſo Cæſare in Italiam iterum Galli in arma coniurant. Ad quos cito C. Cæſar reuertitur, quos diuerſis prælijs contriuit, & æternę ſeruituti tradidit. Cap. VI.

IGitur Cęſare in Italiã reuerſo, Gallia rurſus in arma cõiurat, multiq; ſimul populi coeũt. Dux his Nergingitorix fuit. Cuius cõſilio ſtatim oẽs Galli ciuitates ſuas ultrô incenderunt, prima a ſuis incẽſa Byturico: inde ad Cæſarẽ, qui magnis itineribus per Narbonẽſem prouinciam clam ad exercitũ recurrerat, impetũ faciunt. Cęſar tunc oppidum noĩe Cęnapũ obſidione cõcluſerat. Quod diu oppugnatũ tandẽ poſt multas Romanorum clades, pluuia die cum hoſtiliũ machinarum augmẽta, neruiq; elanguerẽt, applicitis turribus captũ atq; deletũ eſt. XL. M. hoĩm ibi fuiſſe referũtur, ex quibus uix LXXX. per fugã lapſi, ad proxima Gallorum caſtra uenerũt. Pręterea Arueni, ceteriq; cõfines, ſolicitatis etiã ad ſe Edijs multis aduerſum Cęſarem p̃lijs bellauerunt. Qui cum ſe pugnãdo fatigati in quoddã caſtellum recepiſſent, milites prędę inhiãtes, ad expugnationẽ oppidi animum intendunt: fruſtra Cæſare de loci iniqtate cauſante. Itaq; ibi Cæſar erũpentibus deſuper hoſtibus preſſus, multa exercitus ſui parte perdita, uictus aufugit. Dum hęc ad Haleſtã gerunt, Vergingitorix, quẽ omnes cõſenſu pari regẽ pręoptauerãt ſuadet, ut ex tota Gallia oẽs, qui arma ferre poſſint, huic bello p̃ſto ſint. Hoc eñ eſſe unum bellũ, quo aut perpetua libertas, aut æterna ſeruitus, aut mors oĩm conſequat. Itaq; abſq; eo numero, quẽ infinitũ ante cõtraxerat, equitũ circiter VIII. M. peditum CC. L. M. cõtracta ſunt. Dehinc duos colles ſibi inuicẽ obuerſos, Romani, Galliq; ceperũt, Vnde multis ſæpe eruptionibus & uarijs prouẽtibus p̃liantes, tandẽ Romani, p̃cipue Germanorum equitum, quos ſibi iamdudum amicos, nunc etiam in auxilium

O iij acci-

acciuerant, uirtute uicerunt. Vergingitorix alia die cõgregatis omnibus, qui fuga euaſerant, dixit ſe authorẽ bona fide defendendæ libertatis atq; irrumpendi fœderis fuiſſe: & nũc ſiue Romanis ſeſe ad mortẽ omnes offerãt, ſi ue ſolũ pro omnibus dedãt, paratum animo fore. Itaq; Galli uoluntatem, quam pudore aliquandiu texerant, quaſi ex cõſilio regis aſſumerent, ilico ſi bi ueniam precãtes, eum ſolum uelut authorẽ magni ſceleris dederunt. Bellouagi omnibus Gallorũ gentibus ipſorũ opinione fortiores habebãtur. Hi Chorreo duce bellum inſtaurãt, ſibiq; in hanc ſuſcepti belli ſocietatem Ambianos, Aluercos, Saletos, Beliocaſſes, Atrebateſq; coniungũt, & locum quendam cinctum atq; impeditum, undiq; paludibus capiunt, cõmiſſoque prælio, magnam Remorũ manum, quæ auxilio Romanis erat, trucidant. Deinde cum opportunũ ipſi locum inſidijs prouiſum occupauiſſent, atq; hoc cõperto Romãi ad inſidiarũ locũ inſtructi, ordinatiq; ueniſſent, cõmiſſo pͥlio, Romani Gallos fugiẽtes ijſdem locorũ munitionibus, quibus clauſi fuerãt, incluſerunt, cũctoſq; ad internitionẽ ceciderũt. Ibi Chorreus uel fugam uel deditionẽ detrectãs, Romanos ut uiuus caperẽt inſtãtes, occidẽdo ut occiderẽt, coegit. Igitũ cum pacatã eſſe uniuerſam Galliã Cæſar, neq; auſuram fore ad aliq̃s aſpirare motus arbitrarẽt, legiones in hyberna dimiſit. Ipſe tamen Ambiorigis fines, qui tot bella excitauerat, horrenda hoĩm ſtrage uaſtauit. At uero G. Caninius legatus bellũ apud Pictonas inuenit: ubi magna hoſtium multitudo impeditã itinere legionem circumdedit, atq; ad extremum diſcrimen adduxit. Porro autẽ Fabius acceptis Caninij legati literis, in Pictonas proficiſcitur, ibiq; a captiuis de opportunitate locorũ certior factus, inopinãtes hoſtes opprimit, magniſq; ſtragibus factis, plurimas prædas agit. Deinde cum Caninio ſignũ aduentus ſui dediſſet, Caninius totis caſtris ſubito exiliuit, ſeſeq; inijcit hoſtibus. Itaq; Fabio ex alia parte & Caninio ex altera inſiſtente, maximo & diuturno bello innumeræ Gallorũ copię trucidatę ſunt. Inde Fabius in Carnutes profectus eſt. Sciebat enĩ Domnacum ducẽ antiquiſſimum rebellionis totius inceutorẽ, ab hoc bello elapſum: ſi Aremoricis gentibus adiunctus eſſet, maximos iterum in Gallia tumultus eſſe moturũ. Sed eas adhuc ipſa nouitate trepidantes, mira uirtute & celeritate perdomuit. Interea Draptes unaq; Lucterius cum adeſſe Caninium & legiones in finibus ſuis uiderẽt, undiq; collectis copijs, oppidum uel ad unum occupant. Hoc oppidum in editiſſima montis arce pendebat, duabus partibus per abrupta latera non paruo flumine cingebatur: medio deinde deſcenſu largiſſimo fonte ſecurum, plurimaq; introrſum copia frumenti tutum, irritos procul diſcurſos hoſtium deſpiciebat. Caninius, quod ſolum Romana prouiſione potuit, ambos duces cum parte copiarum plurima in campo euocatos maximo prælio ſuperauit. Nam uno e ducibus interfecto, alter cum pauciſſimis fugit, nullus in oppidum redit, ſed ad id oppugnandum C AE S A R E opus fuit. Itaque certior per nuntios factus C AE S A R accurrit, circumſpectiſque omnibus, uidet ſi expugnare

ui mo-

ui moliat, ludo & ſpectaculo hoſtiū delēdum eſſe exercitum ſuum, unum ſolum eſſe præſidium, ſi quo quō hoſtes aqua arceantur, ſed & hoc quoq; niſi Cæſar non potuiſſet. Siquidē fons, quo ad potum utebantur, medio de ueri montis latere fundebat. Cęſar ad proximū fontis admoueri uineas, turrimq; extrui iubet. Fit magnus undiq; cōcurſus ex oppido: quibus ſine periculo pręliantibus, Romani q̄uis pertinaciter obſiſterent, crebriuſq; ſuccederent, complures tn̄ trucidabant. Igitur extruitur agger, & turris pedum LX. cuius uertex ęquari ad fontis locum poſſit, ūt ex æquo tela cōijci queant, uel præcipitata deſuper ſaxorꝫ uolumina non timeri. Oppidani aūt ubi examinari ſiti non ſolū pecora ſua; uerū etiam infirmiores hoīm ætates uident, cupas, pice, ſeuo, et ſindulis repletas ac deīde immiſſo igne in prona præcipitant, taſq; ipſi toto oppido effuſi ſubſequunt. Ardētibus machinis cum graue prœlium ſuis Cæſar ac periculoſum uideret, cohortes in circuitu oppidi ire uelociter per occultū imperat, atq; undiq; ſubito uaſtum clamorē attollere. Quo facto cōſternati oppidani, dū recurrere ad muniendum oppidum uolunt, ab oppugnatione turris uel demolitione aggeris receſſerunt. Illi tamen qui ad incidendas fontis uenas ſub obtentu aggeris tuti cuniculos perfodiebāt, repertos in abſtruſo aquarꝫ meatus, per multa diuidendo tenuari in ſemetipſis conſumiq; fecerunt. Oppidani fonte ſiccato, ultima deſperatione correpti, deditionem ſui faciunt. Cæſar autem omnibus qui arma tulerant, manus ſuſtulit, & uitā reliquit, quo teſtatior eſſet etiam poſteris pœna improborꝫ. Multum enim ad coercendam audaciam ualet propoſitum punitionis exēplum, cum ipſa miſeri pręſens forma uiuentis, & ad recordationem admonet cōſcios: & ad ſciſcitationem cogit ignaros. Exhauſtis atq; demolitis Gallis, ſecurus Cæſar cum legionibus in Italiam rediJt: nullos poſt ſe Gallorꝫ motus pertimeſcens, pro certo eſſe ſciens minime aliquos, qui uel moueri audeant, uel ſi moueantur, timendi ſint.

De nece Craſſi & Romani exercitus apud Parthos. Cap. VII.

IAm uictore Cęſare de Gallia reuerſum, Ciuilia bella comitata ſunt, aliaq; grauiſſima mala interfecti apud Parthos Craſſi, et trucidati exercitus pręceſſerunt. Craſſus itaq; in cōſulatu collega Pōpei prouinciam ſortitus in Parthos, homo inexplebilis cupiditatis: audita in Hieroſolymis tēpli opulentia, quam Pompeius intactā reliquerat, in Paleſtinam diuertit, Hieroſolymam adit: tēplum peruadit, opes diripit, ut ſupra meminimus. Inde per Meſopotamiā tendens in Parthiam, quacunq; iter habuit ſo tijs ciuitatibus auxilia indixit, precia exegit. Moxq; ut Eufraten tranſijt, ilico Baieſen legatū ab Horode rege Parthorꝫ ad ſe miſſum obuiū habuit. A quo uehementer increpatus eſt, cur cōtra fœdus Luculli & Pōpei, auaritia inductus, Eufraten trāſiret. Quamobrē ſine mora futurꝫ, ut pro auro Parthico Syrico ferro oneraret. Itaq; cum prope Charras uentum eſſet, Parthi ſubito ingruentes, cum Surena et Silacia prefectis, ſagittis oppreſſere Romanos. Occidere ibi plurimi ſenatores, aliq etiā conſulares aut prętorij uiri,

Craſſus quoque filius Craſſi, lectiſſimus iuuenis in acie occiſus eſt. Praeterea IIII. cohortes cum Barguntio legato medijs deprehenſae campis interfectae ſunt. Surenas prarapto equitatu Craſſum perſequi inſtitit, eumque circumuentum ac fruſtra colloquium eius petentem interfecit; quem uiuum auferre maluiſſet. Pauci beneficio noctis liberati, Charras confugerunt. Auaritia enim unius nefas exoleuit, ut legiones XII. Romanorum aut captae paucis elapſis, aut caeſae cum ducibus ſuis ſint. Caput uero Craſſi cum dextera manu ad regem delatum eſt. Quod ludibrium fuit ſpectatoribus. Rex itaque aurum in ore eius liquefactum iuſſit infundere, aiens: Vrat nunc te Parthicum, quod te uiuum urebat aurum. Igitur clade Romanorum cognita, cum multae orientis prouinciae a ſocietate uel fide populi Romani defeciſſent, Nicaſius collectis ex fuga militibus paucis, intumeſcentem Syriam egregia animi uirtute, ac moderatione preſſit. Qui & Antiochum copiaſque eius ingentes praelio uicit, & interfecit. Parthos quoque ab Herode in Syriam miſſos, iamque ingreſſos Antiochiam bello expulit, ducemque eorum Oſagen interfecit. Interea Roma repentino correpta incendio concrematur: incertum inde concretus, plurimam urbis partem ignis inuaſit nec unquam antea tanto incendio corruptam ac uaſtatam ciuitatem ferunt. Nam XIIII. uicos cum uico Iugario conſumptos fuiſſe memoriae proditum eſt.

Octo hinc Ciuilia bella inter Caeſarem & Pompeium exorta ſunt: quia Pompeius inſtigauit Senatum, ut negaret iterum conſulatum Caeſari. Cap. VIII.

Hic iam bellum Ciuile committitur, quod magnis iamdudum diſſenſionibus ac molitionibus parabatur. Nam rediens Caeſar uictor ex Gallia, decerni ſibi abſenti iterum conſulatum popoſcit. Contradictum eſt a Marcello conſule, annitente Pompeio. Deinde decretum eſt a Senatu, ut in urbem Caeſar non niſi dimiſſo exercitu ueniret. Et ex Marcelli conſulis authoritate ad legiones, quae apud Luceriam erant; Pompeius cum imperio miſſus eſt. Caeſar Rauennam ſeſe contulit. Marcus Antonius, & P. Caſſius tribuni plebis, pro Caeſare intercedentes, Lentulo conſule curia foroque prohibiti, ad Caeſarem profecti ſunt; Curione ſimul Celioque comitantibus. Caeſar Rubicone flumine tranſmeato, mox ut Ariminum uenit, V. cohortes, quas tunc ſolas habebat cum quibus (ut ait Liuius) orbem terrarum adortus eſt: quid facto opus eſſet, edocuit: deplorans iniurias ſuas, cauſam belli Ciuilis pro reſtituendis in patriam tribunis eſſe teſtatus eſt. Inde per Antonium VII. cohortes quae apud Sulmonem morabantur, a Lucretio recepit. III. legiones, quae cum Domitio apud Corfinium morabantur, ad ſuas partes tranſduxit. Pompeius atque omnis Senatus creſcentibus Caeſaris uiribus trepedi, tanquam Italia pulſi, in Graeciam tranſuecti, Durachium gerendi belli ſedem delegerunt. Caeſar Romam uenit, negatamque ſibi ex aerario pecuniam fractis foribus inuaſit, protulitque ex eo auri pondo IIII. milia, CXXX. & VI. Argenti pondo prope DCCCC. milia. Inde digreſſus Ariminum ad legiones mox alpes tranſuectus, Maſſiliam uenit. Ad quam oppugnandam cur receptus non eſſet, Trebonium cum IIII. legionibus relinquens, ad Hiſpanias contendit. Quas Lucius Aphranius, &

M. Petreius,& M. Varro Pompeiani duces,cum legionibus obtinebant. Ibi multis prælijs Petreiū,Afraniumq; ſuperatos, cōpoſita pactione dimiſit. In ulteriore uero Hiſpania,II.legiones a M. Varrone ſuſcepit:Similiter & duces eius,hoc eſt,Curio Catonē Sicilia expulit,Valerius Cottam Sardinia,Tuberonē Aphrica Varus eiecit. Cæſar Maſſiliā rediens obſidione domitā,uita tm̄ & libertate cōceſſa:cæteris rebus abraſit. At uero Dolobella partiū Cæſaris in Illyrico per Octauiū & Libionē uictus, copijſq; exutus,ad Antoniū fugit. Baſilus & Saluſtius cum ſingulis legionibus,quibus præerāt, ſimiliter & Antonius Hortēſius quoq; ab infimo mari cum claſſe cōcurrentes,omneſq; pariter aduerſus Octauiū & Bibulonē profecti et uicti ſunt. Antonius cum ſe Octauio,cum XV.cohortibus dediſſet, omnes ad Pōpeium a Libione deducti ſunt. Curio ex Sicilia in Aphricā cum exercitu trāſgreſſus eſt,quem Iuba rex cōtinuo exceptum,cum omnibus copijs trucidauit, Octauius Solonas oppugnare conatus, oēs pene copias, quas duxit,amiſit. Celius deſciuit a Cæſare,ac ſe Miloni exuli iunxit. Cumq; ambo ſeruorum manu Capuam oppugnare molirentur,extincti ſunt.

De prælijs inter Cæſarem & Pompeium geſtis,ac de uictoria Cæſaris & nece Pompei. De reliquis etiam bellis ciuilibus,per IIII. annos geſtis ac demum de interfectione Iulij Cæſaris. Cap. IX.

INterea apud Dirachium multi Orientis reges ad Pompeium cum auxilijs conuenerunt. Quo cum Cæſar ueniſſet, Pompeium obſidione fruſtra cinxit: ipſe terram quindecim milia paſſuum foſſa præſtruens,cum illi maria paterent. Pompeius caſtellum quoddam propinquum mari, quod Marcellinus tuebatur,euertit,præſidiaque Cæſaris,quæ ibidem morabantur,occidit. Cæſar itaq; Torquatum,legionemq; unam,ut expugnaret,aggreſſus eſt. Hoc periculo ſociorꝝ Pompeius cognito,omnes eo copias traxit. In quem ſe ilico Cæſar omiſſa obſidione cōuertit. Torquatus e ueſtigio erumpēs,auerſum inſecutus eſt. Ita Cæſaris milites ancipiti periculo territi,ipſo Cæſare fruſtra obſiſtēte fugerunt. Pompeius uero Cæſaris q̄q; teſtimonio uictor, perſequentē reuocauit exercitū. Quatuor milia militum Cæſaris,centuriones XXII. equites Romani cōplures in eo p̄lio cæſi ſunt. Cæſar inde citato agmine,per Epirum in Theſſaliā perrexit. Pōpeius cum maximis copijs ſecutus,bellumq; cōmiſſum eſt. Itaq; inſtruitur utrinq; acies. Pōpeius LXXX.& VIII.cohortes triplici ordine locauit,fuerunt autē peditū XL.M. equites in ſiniſtro cornu DC. in dextro D. Præterea reges multi, ſenatores, eq̄teſq; plurimi Romani,abſq; leuiū armaturarꝝ magna copia. Cæſar ſimiliter LXXX.cohortes,triplici ordine diſpoſuit. Cui fuerunt non minus q̄ XXX. M. peditum,equites mille. Videre ibi & gemere erat, cōtractas Romanorꝝ uires in cāpis Pharſalicis ad occiſionē mutuam cōſtitiſſe, quas ſi cōcordia rexiſſet,nulli populi,nulli reges ferre potuiſſent. Prima cōgreſſione equitatus Pompei pulſus, ſiniſtra latera nudauit. Deinde cum diu utrinque dubia ſorte cæderentur, atque ex alia parte Pompeius

inter

inter hortandũ diceret: Parce ciuibus, nec tñ faceret: ex alia uero Cæſar hoc faceret, q̃d urgeret dicens, o miles faciem feri intuere: tãdem uniuerſus Pompei fugit exercitus, caſtraq; direpta ſunt. Cæſa ſunt in eo prælio Pompeianoꝝ XV. milia, centuriones XXXIII. Hic exitus pugnę ad Paleopharſalum fuit. Pompeius fugiẽs, in oſtio Penei amnis onerariam nauẽ nactus, in Aſiam tranſijt. Inde per Cyprum in Aegyptũ uenit: ibiq; mox ut littus attigit, iuſſu Ptholomæi adoleſcentis in gratiam Cæſaris uictoris occiſus eſt: Pompei uxor filijq; fugerũt: cætera Pompeianę claſſis direpta ſunt, omnibus qui in ea erant crudeliſſime trucidatis: ibiq; & Pompeius Bythinicus occiſus eſt. Lentulus uero uir conſularis apud Peluſium interfectus eſt. Cæſar compoſitis apud Theſſaliã rebus Alexandriã uenit, perlatoq; ad ſe ac uiſo Pompei capite anuloq; fleuit. Cumq; ſe in regiã recepiſſet, eludebatur a tutoribus, quo minus pecuniam acciperet: tẽpla ſua aſtu ſpoliantibus ut & regios theſauros uacuos eſſe oſtenderent, & in inuidiam Cæſaris populum concitarent. Præterea Achillas dux regius, imbutus ſemel Pompei ſanguine, Cęſaris quoq; necem meditabatur. Nam iuſſus exercitum dimittere cui præerat XX. milibus armatoꝝ: non modo ſpreuit imperium, uerum & aciẽ direxit. In ipſo pręlio regia claſſis forte ſubducta, iubetur incendi. Ea flamma cum partem quoq; urbis inuaſiſſet CCCC. milia, librorum proximis forte ędibus condita exuſſit: ſingulare profecto monumentũ ſtudij curæq; maioꝝ, qui tot tantaq; illuſtrium ingenioꝝ opera congeſſerãt. Cęſar poſtea inſulã, ubi Pharus erat, cepit: eo Achillas cum Gabinianis militibus uenit: Ingens pugna commiſſa eſt: magna ibi Cæſarianoꝝ militum multitudo cecidit, oẽs etiam interfectores Pompei interfecti ſunt. Cæſar ui inſiſtentiũ hoſtium preſſus. ſcapham aſcendit: quæ mox pondere grauata, ac merſa ſubſequentium per CC. paſſus ad nauem una manu eleuata qua chartas tenebat, nando peruenit. Mox nauali certamine pulſatus, magna felicitate claſſem regiam, aut depreſſit aut accepit. Alexandrinis regem petentibus reddidit monitum ut magis amicitiam quam arma experiri ſtuderet. Qui tamen ilico ut liber fuit bellum intulit, ſed continuo cum toto exercitu ſuo & ipſe deletus eſt. Nam XX. milia hominum in eo bello cæſa referuntur. Duodecim milia cum LXX. longis nauibus dedita. Quingenti ex uictoribus cecidiſſe dicuntur. Rex ipſe adoleſcens, ſcapha exceptus ut fugeret, multis in eam inſilientibus merſus necatuſque eſt, & corpus eius ad littus deuolutum indicio loricæ aureæ cognitum fuit. Qua Cæſar Alexandriam præmiſſa, Alexandrinos omnes ad deditionem deſperatione compulit, regnumq; Aegypti Cleopatrę dedit. Inde Syriam peruagatus Pharnacem in ponte uicit. Poſtea uero quam Romam uenit, dictator & conſul creatus in Aphricam tranſijt, & apud Thapſum cum Iuba & Scipione pugnauit: maximamque ibi hominum multitudinem interfecit, & caſtra utriuſque direpta ſunt. LX, elephanti capti. Cato ſeſe apud Vticam occidit, Iuba percuſſori iugulum precio dato prębuit. Petreius eodem ſe gladio perfodit.

fodit. Scipio in naui qua ad Hiſpaniam fugere contendens uento coactus in Aphricam redierat, ſemetipſum iugulauit. In eadem naui etiam Titus Torquatus occiſus eſt. Cæſar Pompei Magni nepotes, filiam Pompeiam ſimulque cum his Fauſtum & Syllam, & Aphranium & Petreium, iuſſit occidi. Inde quatuor triumphis urbem ingreſſus, diſpoſito recuperatoque Reipublicæ ſtatu, continuo in Hiſpaniam contra Pompeios Pompei filios profectus: ſeptima decima qua egreſſus fuerat ab urbe die, Saguntum peruenit. Statimque aduerſus Pompeios duos, & Labienum, atque Attium Varum multa bella, & uaria ſorte geſſit. Vltimum bellum apud Mundam flumen geſtum eſt. Vbi tantis uiribus dimicatum, tantaque cædes eſt acta, ut Cæſar quoque ueteranis etiam ſuis cedere non erubeſcentibus, cum cędi cogiq́ aciem ſuam cerneret, præuenire morte futurum uicti dedecus cogitaret, cum ſubito uerſus in fugam Pompeiorum ceſſit exercitus. Et quidem eo die hoc bellũ actum eſt, quo Pompeius pater ab urbe bellum geſturus aufugerat; quatuorq́ annis hoc bellum Ciuile indeſinenter toto orbe tonuit. Titus Labienus, & Attius Varus in acie cæſi ſunt. G. Pompeius cum cẽteſimo equite aufugit: frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Luſitanorꝛ manu, cum Ceſonio congreſſus & uictus fugienſq́ interfectus eſt. Munda ciuitas cum immenſa hoı̄m cæde, Cæſare oppugnante uix capta eſt. Cæſar Romam redijt. Vbi dum Reipublicę ſtatum cõtra maiorꝛ exempla clementer inſtaurat, authoribus Bruto & Caſſio, conſcio etiam plurimo ſenatu, in curia XX. & III. uulneribus cõfoſſus interijt. In qua coniuratione fuiſſe amplius LX. conſcios ferunt. Duo Bruti, & G. Caſſius, alijq́ ſocij ſtrictis pugionibus in Capitolium ſeceſſerunt. Diu deliberatum eſt, utrum Capitolium cum authoribus cædis oporteret incendi. Corpus eius raptum populus dolore ſtimulatus, in foro fragmentis tribunalium ac ſubſelliorum cremauit. Sed quę præmiſimus dum apud Romanos gererentur, hæc interim in Iudæa acta ſunt quæ ſequuntur.

Qualiter Antipater gratiam Cæſaris ſit adeptus: cui etiam nudato corpore uulnera quæ pro eo acceperat, oſtendit, dum ab Antigano accuſaretur: & acceptã poteſtatẽ Iudeę inter filios ſuos Herodem & Faſelum diuiſit. Cap. X.

IVLIVS ERGO CAESAR (VT PAVLISPER REPETAMVS quę geſta ſunt prius) Ariſtobolum Romæ uinctũ reperit, eumq́ mox abſoluit. Leuatum aũt a cuſtodia, tributis militaribus etiã munerans, in Syriam direxit, ut Iudæam ſibi adiungeret, Pompeiumq́ a tergo urgeret. Sed in exordio tentamentorum ubi ad locum peruenit, ueneno interemptus infectum reliquit negotium. Quo comperto Pompeius, quod Ariſtobolus in Iudęa rediuiua ſibi bella pręparare tentauerat, etiam filium eius Alexandrum iugulari iuſſit. Poſtea uero ex Pompei pleriſq́ familiaribus amicitiam Cæſaris expetẽtibus præcipueq́ incredibilẽ in modum Antipatro amicitiã ſuam affectando tribuit: & hoc ita cõtigitt. Etem̃ Ptholomęus Aegypti rex fidẽ læſerat promiſſam: & ab ipſo Cæſare bellis grauiſſimis premebatᷓ. Vt pręmiſimus Pergamenus Mitridates cum omni manu quã ſecum

ſecum duxerat ut auxilia Cæſari præberet, a Peluſiaſis repulſus obſtacu- lis, in urbe Aſcale reſederat, deſperato tranſitu & conatu irito. Nec iam ſe committere bello audebat, locis iniquioribus, et impar uiribus. Cui Antipa ter Arabas primo in auxilium aſciuit: deinde III. milia Iudæorum cum ua lida manu & munita armis ſecum perduxit. Commouit etiam Syriæ po- tentes in adiumētum ipſius, quorum freti ſocietate, etiam alij populi ad bel lum accenſi ſunt. Quibus adiunctis uiribus fretus Mitridates, Peluſium acceſſit. Et cum tranſitu prohiberetur, obſidionē adorſus eſt. Quo loco An tipater pręclarum militiæ documentum dedit. Siquidem reſiſtentibus op- pidanis cum ſumma ui utrimq; decertaret̄, primus cum ſuis dirupta mox murorum parte, in qua ipſe præliabatur, urbem irrupit, eamq; cepit. Nec tam en hic finis laborum adiumentiq; fuit: ſed etiam cum introrſum exerci- tus pergeret, & circa eam q̄ appellat̄ Oniæ regio Aegyptij uellent reſiſtere quo intercluderent iter: rurſus Antipater non ſolum remouit prælium, ſed etiam ad exercitum iuuandum, quæ neceſſaria forent uſui, ab ipſis qui ar- ma contra parauerant, miniſtrari fecit. Vnde Memphitę quoq; a prælio re uocati ſunt, & ſe Mitridatis ſocietati uolentes dedere. Qui prætergreſſus ſuſpectiora, cum reliquis Aegyptijs conſerendum prælium ratus, liberiori bus quidem locis, ſed ualidioribus uiris regionis ipſius, cuius incolatus Iu- dæorum exercitus appellabatur, ſtrenue decertauit: adeo ut prærupto ſeſe periculo daret, ac pene extinctus foret, niſi Antipater uidens totum, in quo Mitridates erat, dextrum cornu a cohorte urgeri, ex alia quoq; parte inclu- di flumine, nec ullum effugium fore, uiriliter irruens a cornu ſiniſtro, ſuper eos qui Mitridatem cedētem perſequebantur. Quos eouſq; inſectatus eſt, donec omnis hoſtium populus extingueretur. Eo prælio LXXX. Antipa ter uiros de ſuis amiſit, ſupra DCCC. Mitridates: ita ut ipſe præter ſpem euaſerit. Atq; hæc uno momento clades ſecuta eſt. Antipater multis uulne- ribus corporis exceptis, egregium uirtutis ſuæ teſtimoniū apud Cæſarem inuenit, Mitridate, ut præſertim non ſolum ſuæ abſolutionis interprete, ſed etiam fortitudinis prædicatore. Quibus egredie Cæſar delectatus, in hono rem Antipatrum, ut oportebat, inter amicos recepit, Romanæ eum Reipu blicæ honoribus affecit, cæteraq; ut probato ſibi uiro, gratiæ ſuæ pignora impertiuit. Hircano etiam ſummum ſacerdotium per ſententiam Antipatri uolens firmauit. Qui etiam ab Antigono Ariſtoboli filio apud Cæſarem cum accuſaretur, quod plus partibus Pompei faueret, non uerborum An- tipater referēs uicem, ſed uerborum aſſertionem ſcidit ueſtem, & nudus in- dumentorum, plenus uulnerum, diloricato amictu, oculis circumſtantium inditia uirtutis: En, inquit, maliuolentiæ meæ in Cæſarem teſtimonia defen dant reum, quæ tanq̄ lumina animi micant. Has ergo cicatrices tibi Cæſar uoluntatis internæ obſides tribuo. Hæc ego fidei meæ depono pignora, & inſcriptos apices gero. Si ciuibus non credit̄: hoſtes interrogentur pro quo uulnera illa ſuſceperim. Quid in me aliud niſi fidem quam tibi deferebam
perſe-

perſequebãtur. At obiectat mihi Pompei gratiã. Et fateor Cęſar me nõ homini, ſed nomini Romano amicũ fuiſſe, idq; ſtuduiſſe egregie, ut ueſtrę rei publicę mea officia impẽderentur. Militaui itaq; nõ uni, ſed omnibus. Fuerit mihi charus Põpeius, ſed ante mihi cœpit ille eſſe amicus, q̃ Cæſari eſſet inimicus. Tuus ille gener erat, et tu ſocer illius. Cum eſſet in partibus Iudęę iuui, ut Romanũ imperatorem, nõ tamen ea pro illo, quæ pro te excepi uulnera. Tibi impẽdi uades mortis, & ictus telorꝝ excepi hoſtiliũ. Vbi Antipater finẽ dicendi fecit, Cæſar pronuntiat dignũ magis ſacerdotio Hircanũ uideri: Antipatro autẽ detulit poteſtatis electionẽ. Tum ille eundẽ arbitrum honoris & moderatorẽ expetens, atq; in eum, qui honorẽ daret, ponẽs menſurã honoris, aſtute ſatis & uerecũde decus retulit, & incrementũ potentię. Totius eñ Iudææ procurator factus eſt. Sane popoſcit, ut muros Iudææ, qui bello diruti erãt, reædificaret, tãtumq; negotiũ datę fidei, ſecurus & poſtulauit, & impetrauit, eaq; ut moris erat Romanis imperatoribus arbitrio Cæſaris in Capitolio ſcripta ſunt: quæ inſignia honoris Antipatro cõferendi Cæſar æſtimauiſſet, ut & ſuæ iuſtitiæ & meritorꝝ uiri, poſteritatis q̃q; cognitioni indicia extarent. Antipater uero in Iudæam reuerſus, primo murum, quem Põpeius deſtruxerat, in ueterẽ ſtatum reformauit. Deinde Iudęorũ tumultus repreſſit: filijs uero ſuis negotia prouinciæ cõmiſit. Itaq; Faſelum ſeniorẽ ex liberis p̃ſulem Hieroſolymis et ducẽ militię cõſtituit. Herodem q̃q; minorẽ natu, atq; admodũ adoleſcentẽ pari honere Galilęę p̃fecit. Qui ubi poteſtatẽ adeptus eſt natura acrior ad obeũda negotia, ſtatim ingenio ſuo materiã inuenit. Laborabat eñ Syria a Zechię latronis incurſionibus, q̃bus ille p̃datorię manus princeps totã infeſtabat prouinciã, atq; oĩbus locis infenſus aderat. Quẽ correptũ iugulari iuſſit, multoſq; p̃donũ interemit, q̃d ei maximã uirtutis gloriã peperit, et uberẽ apud Syros gratiã

De nece Antipatri genitoris Herodis. Et qualiter gratiam Antonij ſint adepti Herodes & Faſelus frater eius. Cap. XI.

EOdem tẽpore bellum inter Romanos conflatũ, dolo Caſſij et Bruti, Cęſare interfecto: q̃a priuatum habitũ ſupergreſſus fuerat, in ſenatu graues pœnas dedit. Itaq; Caſſius Syriã petit occupaturus, Cęſare uero adoleſcẽte & Antonio cum Bruto & Caſſio bellum gerẽtibus, Marcus & Caſſius exercitu de Syria cõflato, cuius magna pars ubi uſus popoſcit, Herodes fuit, ipſum quidẽ totius Syrię procuratorẽ p̃ficiunt. Si autẽ bellum deſiſſet, regnũ quoq; Iudææ Caſſius eidem ſe delaturum pollicitus eſt. Euenit autẽ ut Antipatro ſpes & fortitudo filij cauſa interitus fieret. Malichus nanq;, qui regnandi cupiditate aſpirauerat, timens Antipatri potentiã, quæ uirtute Herodis cumulabatũ, ne impedimento eius fieret conatui, quodã regio iuuene pecunia corrupto, mixtũ ei ueneno poculum dari perſuadet. Atq; ille quidẽ poſt conuiuium mortuus eſt, uir ad alia ſtrenuus, rebuſq; adminiſtrandis idoneus, & qui regnũ recuperatũ conſeruauit Hircano. Herodes autem poſtq̃ clariſſimas paterno funeri celebrauit

exequias, Malichum, quem authorem paternę mortis fore ratus eſt, & Iudæorum gentem contra Romanos excitaturum, deiectoque Hircano facillimę regnaturum, timebat: uſus conſilio Caſſij, eiuſque auxilio fretus, Malichum dolo circumuentum multis uulneribus perfoſſum, interemit. Hircanus uero dum aſſiſteret, eo terrore conſternatus ſenſum amiſit, atque omni ſolutus uigore mentis et corporis torpuit. Pauliſper tamen ubi ſeſe recepit, interrogauit Herodem, quis præcepiſſet Malichum occidi. Vbi cognouit expoſito Caſſij Romani imperatoris iuſſu necatum, ilico reſpondit: Caſſius ergo & mihi & patriæ meæ ſaluti fuit: qui utriuſque inſidiatorem peremit. Sed hoc ſiue metu dixerit, ſiue ita ſenſerit, haud liquido patet. Igitur Antigonus, cuius ſupra mentionē fecimus, Ariſtoboli filius, qui e cuſtodia Romæ aufugerat, ac ſæpius in Iudæa nouas res excitarē molitus eſt, qui Ptholomæi uiribus ſuffragabatur: ſocer nanque eius Ptholomæus Manei filius, qui apud Calcidā ſub Libano habitabat, cuncta ei ſubminiſtrat, dumq; aliquas idem Antigonus occupaſſet Iudæorum munitiones, Herodes illi occurrit, inſtructus in aditu Iudææ: poſtquam Malichum interfecerat, eiuſque fratrem Felicem ex finibus Iudææ pepulerat, commiſſo prælio ſuperauit Antigonum. Hinc Herodes fugato Antigono, redit in Hieruſalem. Pro merito itaque geſtæ rei omnibus charus erat, ita ut etiam, quibus antea deſpectus fuerat, tūc in eius familiaritatem ſeſe dederint, & propter Hircani affinitatem. Nanque is Herodes iam pridem ex indigenis habebat uxorem non ignobilem, quæ Doſis uocabatur, & Antipatrum ex ea ſuſceperat filium. Tum autem duxerat Alexandri, cuius pater fuit Ariſtobolus, filiam Mariamnem, Hircani nepiem ex filia, atque inde regi Hircano familiaris erat. Nec tamen ſic Herodes inuidiam declinauit. Nam ubi Cæſar & Antonius Caſſium Brutoſque bello Macedonico oppreſſere uictores, Cęſar in Italiam regredi maturauit, Antonius in Syriam properauit. Cuius conſpectui confeſtim Herodes affuit, multiſque muneribus oblatis eius gratiam promeruit, intantum ut Herodem & Faſelum, Tetrarchas ordinaret, totiuſque Iudææ procurationem eis cōtraderet, quamuis fruſtra plures Iudæorum legati, apud Antonium eos accuſarent.

Antigonus paruum Hircanum patri tradidit, & ſacerdotium dolo ſuſcepit, & qualiter à Romanis & Herode capta Hieroſolyma comprehenditur atque ſecuri occiditur, Herodesq; rex conſtituitur. Cap. XII.

IGitur Brazafanes Parthorū ſatrapa, cum regis filio Pacoro, Syriā poſt bienniū occupauit. Ad quē Antigonus accedens M. talēta eſt pollicitus, & mulieres D. ut Hircanum deponeret, & ei regnum traderet. Quibus muneribus Parthi allecti, dolo Hircanum circumueniunt, Herodiſque fratrem Faſelum. Qui dum Hieroſolyma profecti regis colloquia petentes, mox Parthi iuſiurandum uiolant: Hircanum uinciunt, atque Faſelum. Vaſtata Hieroſolyma atque proximis ciuitatibus, Antigonum regem conſtituunt.

ſtituunt. Nec ſolum hoc, uerumetiam Faſelum & Hircanū uinctos ei tradiderunt uerberandos. Antigonus autem Hircani quidem auriculas dentibus truncat, ne ſolutus rebus mutatis unq̄ pontificatum recipiat. Ab integris em̄ celebrari ſacra oportet. Faſeli uero uirtute præuentus eſt Antigonus. Qui cum nec ferri copiam, nec manus liberas haberet, ad ſaxum fracto capite interijt, atq; ita probauit, ꝙ uerus Herodis frater eſſet. Parthi autem quanq̄ mulieribus caruerint, quas cupiebant: rebus tamen Antigono, apud Hieroſolymam compoſitis, uinctum in Parthiam Hicanum ducunt. Herodes nanq; Barbaroꝝ inſidias præcauēs & in nullo eis credens, matrem fratreſq; ſuos, deſponſamq; puellam, cum matre arripiens, noctu fuga elapſus: Maſadam caſtellum citato itinere petiit. Et tūc quidem cum fugeret, multi ad ſe applicabant. Poſtea uero quam Didimeam regionem uenit, occurrit ei frater Ioſephus, turbamq; ſequentium diminui perſuadet: nec em̄ capacem eſſe tantæ multitudinis Maſadam, erat autē ſupra quam IX. milium multitudo. Itaq; paruit Herodes eius cōſilio, & impares quidem neceſſitati per Didimeam dimiſit cum uiatico. Valētiſſimos autē, maximeq; neceſſarios tenuit, atq; ita in caſtellum receptus eſt. Deinde DCCC. ibi relictis, qui mulieres defenderēt. Itemq; comitatu, qui ſatis eſſet obſeſſis diſpoſito, ipſe in Petram ciuitatem Arabiæ perrexit, nec tamen apud Arabas ſaluam eſſe amicitiā repperit. Deniq; Malichus rex eoꝝ remiſſis qui hoc ammonerent, q̄ primum eum reuerti ex finibus ſuis iubet. Deinde Herodes ubi Arabas ſibi hoſtes eſſe deprehendit, quos amiciſſimos exiſtimabat, Aegyptum petijt. Ergo ut peruenit ad Alexādriam ciuitatem, honorifice a Cleopatra ſuſceptus eſt, ducem ſibi militum eum fore, ad ea quæ parabat, exiſtimante. Inſtigatus autē reginæ precibus, neq; hyemis aſperitatem, neq; marina diſcrimina, quo minus Romam nauigaret, extimuit. Itaq; inde continuo Romam profectus, familiaritatis paternę gratia primū conuenit Antoniū, eiq; tam ſuas, q̄ totius generis clades, exponit: atq; ſuis in caſtello relictis & obſidione cinctis, ſupplex ad eum nauigaſſe hyeme. Itaque tantæ miſerationis caſum miſeratus Antonius: & memoria quidē iunctæ cum Antipatro dextræ. Ergo ipſius qui aderat cōtemplatione uirtutis etiā tunc eum regem cōſtituere propoſuit Iudæoꝝ; quem ipſe Tetrarcham antea fecerat. Non minus autem q̄ Herodis fauore odio ducebatur Antigoni. Hūc enim et ſeditioſum & Romanis inimicum eſſe arbitrabatur. Cęſari quidē Herodem commendabat, multo q̄ ipſe paratius renouans Antipatris expeditiones, quas in Aegypto cum eius patre pertulerat, & hoſpitia & in rebus cunctis beneuolentiam. Cum præter hæc ipſius quoque Herodis efficaciam cerneret, uerumtamen & ſenatum conuocabat: ubi Meſſala, & poſt eum Atratinus aſtante Herode, patris eius merita, et ipſius circa populum Romanum fidem proſequebantur: quo ſimul hoſtem Antigonum demonſtrarent, non ſolum quod intra breue tempus is diſſidere cœpiſſet, uerumetiam quod antea quoq; P. R. deſpecto Parthoꝝ ſuffragio regnum curauiſſet accipere.

His autē commoto ſenatu, cum Antonius bellum cōtra Parthos utile eſſe diceret, Herodem regem creari omnes aſſentiunt. Dimiſſoqꝫ cōcilio Antonius quidē & Cæſar egrediebātur, medium ſtipantes Herodem, conſules autē cum alijs magiſtratibus antecedebant, Cæſari hoſtias, decretumqꝫ ſenatus in Capitolio repoſituri. Primo autē die regni Herodis apud Antonium cœnatū eſt. Inde uero naui ex Italia in Ptholomaidem deuectus Herodes, haud parua manu coacta externoꝝ atqꝫ gentilium, per Galilæā aduerſus Antigonū properabat, Ventidij & Cylonis fultus auxilio. Quibus ab Antonio miſſus Dellius, ut Herodem deducerent, perſuaſit: inde ad Maſidam feſtinabat Herodes cum ualida manu, tam indigenarum q̄ Romanorum militum, & ex Maſida facile ſuis pignoribus & rebus a caſtello receptis, Hieroſolymam perrexit, cui ſe tam Solonis milites, q̄ cæteri ex ciuitate iunxerunt, uirium eius timore perculſi. Caſtris autem compoſitis circa ciuitatem, eam ſagittis & iaculis impetebant. Sed dum minime eam infringere ualerent, Iudæis ex ciuitate reſiſtentibus, qui partibus Antigoni fauebāt: q̄uis adeo pugnatum ſit, ut ſagittis & iaculis cunctos ex turribus in fugam uerterent: attamen muroꝝ defenſores fortiter reſtiterūt. Hinc ſuperueniente hyeme, obſidio ſoluta eſt: ad loca milites opportuna hybernandi gratia diſcedunt. Eodem tempore Antonius Samoſatam iuxta Eufratem ualidiſſimam ciuitatem acrius oppugnabat, quo Herodes profectus eſt, ut ſuam demonſtraret uirtutem, & ut magis, magiſqꝫ placeret Antonio; Denique mox ut ad eum uenit, finem attulit obſidioni, multis Barbaris interfectis. Ergo dum hęc aguntur apud Antonium, Herodis in Iudęa res fractę ſunt. Reliquerat enim Ioſephum fratrem, qui omnia procuraret, cum mandatis huiuſmodi, ut nequaq̄ ante reuerſionem ſuam aduerſus Antigonū bellum moueret. Verum Ioſephus ubi fratrem procul abeſſe cognouit, immemor præceptoꝝ, Hiericuntaa cum quinqꝫ cohortibus, a duce Romano Machera ſecum miſſis petit, ut matura meſſium tempore frumenta diripiat. Incurſu autem hoſtium per mōtana atqꝫ aſpera loca oppreſſus, ipſe cadit: & magnam uiri fortis in ea pugna gloriam cōſecutus eſt, cum quo omnes Romani milites pereunt, quoniam recentes de Syria cohortes lectæ erant, nec ueterum militū quenq̄ permixtum habebant, qui poſſet rudibus opitulari. Antigonus autem minime hac uictoria contentus fuit, ſed adeo iracundia permotus eſt, ut mortuum quoqꝫ Ioſephum uerberaret, & eius caput abſcinderet. Igitur Herodi quippe degenti apud Daphnen Antiochiæ mortē fratris ſomnia manifeſta ſignificabāt. Cum turbatus proſiluiſſet ſtratis, ecce nuntij cladis intrabant. Quare præ dolore paululū queſtus maxima luctus parte dilata, in hoſtes properabat, ultra uires iter accelerans. In dies autē ſingulos magna ei multitudo Iudęoꝝ accedebat, cū hos odiū moueret Antigoni, alios mutationis cupiditas impellebat. Sed anteq̄ Hieroſolymā perueniret, ſæpius cū Antigonianis militibus fortiter dimicauit & uicit. Ac poſtremo bello Pappum quidē Antigoni militū ducē abſciſo capite obtrūcat, idqꝫ Fero

ri ma-

ri magiſtro exercitus fratri ſuo mittit, in perempti fratris ultionem. Nanq; Pappus erat, q Ioſephũ interfecerat. Vbi autẽ rigor hyemis ceſſit, in Hieroſolymã profectus eſt, muriſq; admoto milite, annus nãq; agebat tertius, ex q̊ rex Romæ fuerat declaratus: exercitu quippe in opere diſtributo, ſuburbaniſq; clauſis, uniuerſo aũt exercitu cõgregato ad peditũ legiones XI. equitum VI. M. præter auxilia Syrorũ, prope ſeptẽtrionali muro caſtra collocauerũt. Tres quidẽ leuare aggeres & ſuper eos turres edificare iubet. Ipſe quidẽ Herodes ſenatũſcõſulto fretus, quibus rex fuerat declaratus, hilariter cuncta diſponebat. Antonius uero Soſſium ducẽ militũ, cum ualida manu in Herodis auxilium miſerat. Bellatores autem qui infra murorũ erant, conſtantiores facti; oppoſitos e muris aggeres prohibebant, & contra inſtrumenta oppugnantiũ ſemper nouum aliq̊d obſtaculum moliebãtur, in nulla re quidẽ ſicut in cuniculis ſuperabãt. Prorſus neq; manibus neq; machinis deficiebant: quoniam uſque ad ultimum repugnare decreuerant. Denique tanto exercitu circumſedente, per quinq; menſes obſidium tolerauerunt: donec quidam ex his quos lectos habebat Herodes, auſi murum tranſgredi ciuitatem irruperunt, & poſt eos ſocij centuriones. Igitur ante omnia phano proxima capiebãtur, et infuſo exercitu plurima ubiq; mors erat, Romanis quidem propter obſidionis moras iratis, Herodis uero manu ſummo intenta ſtudio, ne quis penitus ex aduerſarijs reſideret. Mactabantur autem quam plurimi, & per anguſtiores uicos ac oppida & in domos compulſi, uel ſi ad templum etiam confugiſſent, nec ulla erat, aut ſenectutis, aut muliebris infirmitatis miſeratio. Denique licet rex ubique dimittens rogaret ut parcerent, nemo tamen dexterã continuit, ſed ueluti furentes omnem perſequebantur ætatem. Ibi tum etiam Antigonus, neque priorem neque præſentem fortunam cogitans, domo deſcendit, & ad pedes Soſſij proſternitur. Ille autem nihil eum tantæ mutationis cauſa miſeratus, & intemperanter deriſit, & Antigonam appellauit: neque tamen etiam cuſtodiæ liberum dimiſit, ut fœminam. Itaque ille quidem uinctus adſeruabatur, Herodes autem quoniam hoſtes uicit, ut externa quoque auxilia ſub jugum mitteret prouidebat, de ſuis facultatibus mercedem ſingulis diſtributurum ſe eſſe firmauit. Nam & militum quenque liberaliter, & pro merito ducem ipſum quoque Soſſium regia largitate donauit, ut nemo egens pecunijs abiret. Poſt hæc Soſſius aurea corona deo dicata ex Hieroſolymis remeauit, Antonio uinctum Antigonum ducens: & illum quidem una ſpe uitæ cupidum, uſque ad ultimum diem ignauia digna ſecuris excepit. Rex autem Herodes diſcreta multitudine ciuitatis, ſuarum quidẽ partium ſtudioſos, q̊ magis beneuolos ſibi faceret, honorifice tractabat, Antigonianos aũt nece tradebat. Iam em̃ Antonius Cleopatrę amore corruptus, omni ſe cupidini cõceſſerat. Si qs plenius ſcire uoluerit, in Ioſephi XIII. libro requirat.

Herode alienigena rege facto, prophetiæ cõpletæ ſunt, quæ CHRISTVM tunc venturũ prædixerant, & Iudæorũ regnũ deſtruendũ. Cap. XIII.

HIrcanus uero, ut ſupradiximus, a Parthis captus, ac deinde Antigono eius ſucceſſore, quem Parthi ſacerdotem fecerant, a Romanis comprehenſo atq; intercmpto, Iudæorum defecit regnum & ſacerdotium. Siquidem Herodes alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudæam, Antipatri uidelicet Aſcalonitis Iduminææ regionis; & matris Cypridis Arabicæ filius, contradentibus Romanis, Iudæorũ ſuſcepit principatũ, regnum & ſacerdotiũ Iudæ: q̃d prius per ſucceſſiones tenebatur, id eſt, iudicũ, regum, ſacerdotũ: iterũq; regum & ſacerdotũ, q̃d eo tẽpore deſtructũ eſt. Cõpleta nanq; eſt prophetia, quę ita per Moſen loquit: Non deficiet ex Iuda princeps, neq; dux de fœmoribus eius, donec ueniet, cui repromiſſum eſt, & ipſe eſt expectatio gentiũ. Nam uſq; ad Herodẽ, iudices, ſacerdotes, reges, per ſucceſſiones populo pręfuerũt Iudęorũ: inde uero nequaq̃ ex ſucceſſione generis ſacerdotalis, põtifices cõſtituti ſunt: neq; perpetuitate uitæ ſecundũ legem Moſi ſeruiẽtes deo electi ſunt, ſed ignobiles quidẽ, & alio tẽpore alij, & nõnulli per unius anni ſpatium ſiue modico amplius, a Romanis imperatoribus ſacerdotium emebant. Itaque Herodes Analiũ quendã de Babylonia accitũ, pontificẽ Iudęorũ conſtituit. Poſt exiguum uero tẽporis, Ariſtobolũ fratrem uxoris ſuæ Mariamnem, nepotẽ Hircani ſucceſſorẽ dedit. Quo poſt annũ interfecto, rurſum Analio reddidit ſacerdotiũ. Quæ oĩa ita ſe habẽtia, longe prius prophetando deſignauit Daniel propheta dicẽs: Et poſt hebdomadas VII. & LXII. interibit Chriſma, & nõ erit iudiciũ, & tẽplum & ſanctũ corrũpet populus, duce uenientc. Et in cõſequentibus: tẽplum, inquit, erit abominatio deſolationũ, & uſq; ad cõſummationem tẽporis, cõſummatio dabitur ſuper deſolationẽ. Igitur VII. et LXII. hebdomadę, quę fiũt ſimul LXIX. et faciũt annos CCCC. LXXXIIII. in q̃bus Chriſti, id eſt ſacerdotes per unctionẽ cõſecrati regnauerũt, ab inſtauratione tẽpli ſub Dario uſq; ad Hircanũ, in quo nouiſſimũ Chriſma & ſacerdotiũ defecit Iudęorũ. Ergo regnãte Herode apud Iudęã, & Auguſto apud Romanos, Chriſtus filius dei natus eſt, q cõfirmauit ueri dei cultũ, in multis apoſtolis & credẽtibus. Quicq̃d em̃ poſt dñi paſſionẽ in tẽplo factũ eſt, nõ fuit ſacrificiũ dei, ſed cultus diaboli, cũctis in cõmune clamãtibus: Sãguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Et: Nõ habemus regem, niſi Cæſarẽ. Quod autẽ a perfectione tẽpli, uſq; ad X. Auguſti imperatoris annũ, quãdo interfecto Hircano Herodes Iudæã obtinuit VII. et LXII. hebdomades, id eſt, CCCC. LXIIII. ſupputãtur anni: ſic poſſumus appprobare. LXVI. Olympiadis anno III. id eſt, Auguſti X. Herodes in Iudæis ſuſcepit imperiũ, qui faciũt annos CCCC. LXXXIIII. per ſingulas Olympiades, quadriennio ſupputato. Quo in tempore Vergilius ſumpta toga Mediolanũ tranſgreditur: & poſt breue tempus Romam pergit. Cicero in Forminione ſuo ab Herennio & Publio occiditur, LXIIII. ætatis ſuæ anno. Caput eius cum manu dextera pro roſtris poſitũ eſt, iuxta coronatam Publij militis imaginẽ, qui eum occiderat. Quibus diebus III. Ro

mę ſimul ſoles exorti ſunt, ſed paulatim in eundem orbem coierunt(ut ſupra diximus)ex taberna meritoria trãs Tyberim oleum erupit, fluxitq; tota die ſine intermiſſione. Inter cætera uero portenta, quæ tunc facta ſunt toto orbe, bos loquutus eſt, in ſuburbano Romæ dicens ad arantem: Fruſtra ſe urgeri, non frumenta, ſed homines in breui defuturos. Ouidius Naſo in Pelignis naſcitur. Cornificius uero poeta a militibus deſertus interijt, quos ſæpe fugientes galeatos lepores eſſe dicebat. Huius enim ſoror fuit Cornificia, cuius inſignia extãt epigrãmata. Cornelius Nepos ſcriptor hiſtoricus, clarus habetur. Saluſtius diem obijt, quadriennio ante Acciacum bellum. M. Vanius poeta, quẽ Vergilius in Bucolicis notat, in Cappadocia morit̃.

De Octauiano, qui nomen auunculi & regnum ſuſcipiens, qualiter ciuilia bella & externa gerendo ad hoc peruenerit, vt à ſenatu decretum ſit, q̃ in perpetuum tribunitiæ poteſtatis eſſet. Cap. XIIII.

IGitur dum in Iudæa res ita gererentur, ut partim retulimus, ordo depoſcit ut ad ſeriẽ rei geſtę Romanorꝝ reuertamur. Ergo Iulio Cæſare in curia Romæ interfecto, magna continuo malorum incrementa ſubſequuntur. In eius uero cædem trahuntur agmina conſciorum. Certum enim erat, quia Cæſar indigne perẽptus, plures habere poſſet ultores. Ergo Octauianus, qui teſtamento Iulij Cæſaris auunculi hæreditatẽ & nomen aſſumpſerat, idemque qui poſtea Auguſtus eſt dictus, ſimul ut Romam adoleſcens ex Apollonia rediens, indolẽ ſuam bellis ciuilibus uouit. Nam ut breuiter coaceruationem malorum explicem, bella ciuilia quinque geſſit, Mutinenſe, Philippenſe, Peruſinũ, Siculum, Acciacum. E quibus duo, hoc eſt, primum ac nouiſſimum, aduerſus M. Antonium, ſecundum aduerſus Brutum & Caſſium, tertium aduerſus Lucium Antonium, quartum aduerſus Sextum Pompeium Gn. Pompei filium confecit. Antonius a ſenatu hoſtis pronuntiatur, Decium Brutum apud Mutinam obſidione concluſerat. Cõſules Hircius & Panſa, & cum his Cæſar ad liberandũ Brutum expugnandũq; Antoniũ miſſi, Panſa primo ueniens exceptus inſidijs, inter ſuorꝝ clades ipſe q̃q; pilo grauiter uulneratus, ab eodẽ uulnere interpoſitis diebus eſt mortuus. Hircius auxilium collegæ ferẽs, magnas Antonij copias uaſta ſtrage deleuit: Cęſar eatenus caſtra cuſtodiuit. Secũda aduerſus Antoniũ pugna, magnæ utrinq; ſtrages actæ ſunt. Nanq; tũc ibi Hircius cõſul occiſus eſt: uictus fugit Antonius, Cęſar uictoria potitus eſt: cui Decius Brutus de coniuratione occiſi Iulij Cæſaris cõfeſſus, preces pœnitẽtię fudit. Dolobella Treboniũ unum ex interfectoribus Cęſaris Smyrnę interfecit. Dolobellã ſenatus hoſtẽ pronũtiauit. Conſulũ occiſorꝝ uterq; exercitus Cęſari paruit. Poſtea Decius Brutus in Gallia a Sequanis captus et occiſus eſt. Vaſillus eques unus de percuſſoribus, manu ſuorꝝ ſeruorꝝ necatus eſt. Lepido ſatis agente, Cęſar Antoniũ recepit in gratiã, atq; ob fidẽ recõciliatę gratiæ filiã eius matrimonio ſortitus eſt. Inde cũ ad urbẽ acceſſiſſent, ac rumor de futura proſcriptione ortus eſſet, G. Thoranius uir prætorius, nihil tale

metuēs, incurſu militum domi ſuę interfectus eſt. Alij quoq; cōplures trucidati ſunt. Itaq; ne latius atq; effrenatius in circūſcripta cędes ageretur C. XXX. & duorum ſenatorū nomina in tabula propoſita ſunt. Primum Lepidi præcepto ex nomine, deinde Antonij, tertio Cæſaris. Ibi Antonius T. Ciceronem inimicum ſuum, ibi L. Cęſarem auunculum ſuum, & quod exaggerando ſceleri acceſſit, uiua matre proſcripſerat: ibi Lepidus L. Paulum fratrem ſuum, in eundem proſcriptorum gregem coniecerat. Adiecti ſunt poſtea ad numerum proſcriptorū XXX. equites Romani, & multæ diu & uarię cædes actę ſunt: domus proſcriptorū direptis omnibus dirutę ſunt. At Dolobella in Syria multa cū Caſſio bella geſſit: a quo uictus ipſe ſe interfecit. Brutus & Caſſius, magnis exercitibus cōparatis, apud Athenas conuenerunt, totāq; Græciam depopulati ſunt. Rhodios Caſſius terra mariq; oppugnatos, ad deditionē coegit: quibus pręter uitam nihil reliqt. Igit Cæſar & Antonius, eoſdem in Macedoniam magnis bellorū apparatibus perſequuti, ad mortem compulerunt: quis maniſeſtiſſime illa tunc pugna, non uirtute partis Antonij, ſed felicitate Cæſaris confecta ſit. Cæſar enim tunc æger, cum ſe in caſtris capiendæ quietis cauſa tenere ſtatuiſſet, hortatu & precibus medici, qui per ſomnum ammonitum ſeſe fatebat, ut ea die caſtris Cæſarem ſalutis ipſius cauſa educeret, in campum ęger inter copias egreſſus eſt: ac mox caſtra eius ab hoſtibus capta ſunt. Sed rurſus Cæſariani milites Caſſij caſtra ceperunt. Quare ad deſperationem adacti Brutus & Caſſius: immaturā ſibi mortem ante belli terminū coegerunt. Nam inuitatis percuſſoribus, Caſſius caput, Brutus latus prębuit. At Romæ Fulina uxor Antonij: ſocrus Cæſaris, dominatū ut mulier agitabat. Nam & Cęſarē reuerſum apud Brundusium contumelijs, factionibus, inſidijſq; petijt. A quo propulſata, ad Antonium conceſſit in Græciam. Sextus Pompeius, poſtq̄ ſe in proſcriptorū numero relatum comperit, conuerſus in latrocinia, oēm oram Italiæ cædibus rapiniſq; uaſtauit, Sicilia intercepta commeatibuſq; impeditis, Romā fame affecit. Mox cum eo pacē triumuiri, ne dicā tyranni .i. Lepidus Cæſar Antoniuſq; fecerunt. Sed cōtinuo cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret, ut hoſtis habitus eſt: Mena libertus Pompei cum LX. nauium claſſe ad Cæſarē defecit, eidemq; claſſi ipſi iuſſu Cęſaris præfuit. Idēq; continuo cum Statilio Tauro aduerſus Menecratū Pompeianū ducem, nauale bellū geſſit. Deinde ipſe Cæſar aduerſus eoſdē Pōpeianos, cruentiſſimū nauale bellum confecit. Sed continuo uictricem claſſem pene uniuerſam apud Scyllaceū naufragio amiſit. Ventidius Perſas & Parthos in Syriā irrūpentes, tribus bellis maximis fudit, regēq; eorū Pacorum in acie interfecit, ea ſcilicet die, qua Craſſus a Parthis fuerat occiſus. Antonius uix in caſtello expugnato pacē cum Antiocho fecit: ut ipſe tantā rem cōſummaſſe uideret. Ventidium Syriæ præfecit, iuſſitq; ut Antigono bellū inferret; qui Iudæos tunc forte debellauerat, captiſq; Hieroſolymis, tēplum expoliauerat, regnūq; Herodi dederat: quē continuo ui

ctum

ctum in deditionē recepit. Mena libertus cum VI. nauibus ad Pompeiū redijt, a q̄ clementer receptus, Cæſaris claſſem incendit, q̄uis nuper Cæſar alterā ſecundo naufragio perdidiſſet. Ideoq; Mena poſtea ab Agrippa nauali prælio circūuentus, cum ſex triremibus ad Cęſarē trāſijt. Sed hūc Cęſar ter iā transfugā, indulta tm̄ uita ſegnē reliqt. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas, aduerſus Demochā & Pōpeium nauale pręliū geſſit, ac uicit. Ibi que tunc naues XXX. aut demerſit aut cepit, reliqs laceratis: Pompeius Meſſanā cōfugit. Cęſar interea Tauromenū traiecerat, quē repētino impetu Pōpeius afflixit. Vnde multis demerſis nauibus ſuis, ac magna multitudine ſuorꝝ militū perdita, in Italiā Cęſar aufugit. Nec interueniēte mora, in Siciliā redijt, ibiq; Lepidū ex Aphrica aduentantē obuiū habuit, ſummas ſibi partes, terrore, minis, ac ſuperbiā uendicātem. Poſt dies paucos Agrippa iuſſu Cęſaris, a littore cū acie inſtructa proſpectans atrociſſimo nauali prælio aduerſus Pōpeium cōflixit & uicit. Nam CLX. et III. naues, aut demerſit, aut cepit. Pōpeius cum X. & VII. nauibus uix elapſus euaſit. Lepidus magna XX. legionū inſolētia tumēs, cum Meſſanā militibus permiſſam diripuiſſet: ipſum Cęſarē ad ſe uenientē ſemel atq; iterꝝ ſpreuit, ac potius telis appeti iuſſit. Quæ ille collecta in leuū brachiū lacerna repellendo uitauit. Mox immiſſo equo ad ſuos reuerſus, inſtructo exercitu aduerſus Lepidū ueniens, plurimas legiones Lepidi paucis interfectis tranſire in ſuam partem cōpulit. Lepidus tandem intelligens, quo uanitas ſua tenderet, depoſito pludamētō aſſumptaq; ueſte pulla ſupplexq; Cęſari factus, uitam & bona impetrauit: perpetuo quidē emēdatus exilio. Taurus Cęſaris prędectus totā pene Siciliam ferro pertentatā contritamq; in fidem recepit. XL. & IIII. legiones ſub unius, tūc imperio Cęſaris erāt. Milites multitudine ferociores, q̄ſdam pro accipiendis agris tumultus excitauerūt. Sed Cęſar animo ingēs XX. milia militum exauthorauit, XXX. milia ſeruorum dn̄is reſtituit, VI. milia quorꝝ dn̄i non extabant, in crucem egit. Ouans urbem ingreſſus, ut in perpetuum tribunitiæ poteſtatis eſſet, a Senatu decretum eſt. His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exundauit, ac per totū diem largiſſimo riuo fluxit. Antonius uero poſtq̄ Araxim tranſmiſit, oībus undiq; malis circumuētus, uix tandē Antiochiā cum paucis redijt. Nam cum multitudine equitū & ſagittariorꝝ ab oībus prælijs, quę plura tētauit uictus ſemper effugeret, tum præterea incertis & ignotis regionum locis impeditus, grauiſſima fame ad nefandos cibos coactus eſt plurimi militū ſeſe hoſtibus dediderūt, in Græciā tranſijt, iuſſitq; Pompeiū qui uictus a Cæſare exercitum bellumq; reparabat, cum paucis ad ſe uenire. Pompeius fugiens, a Tito & Furino Antonianis ducibus ſæpe terreſtri naualiq; bello uictus & captus, ac poſt paululum interfectus eſt. Cæſar Illyricum, Pannoniam, partemq; Italiæ, bellis ſubegit & domuit.

Antonius pro quibuſdam ſucceſſibus elatus, Octauiano Cęſari bellum denūciat. A quo ter victus, ac demum captus & occiſus eſt. Cap. XV.

Igitur

IGitur Antonius Arthabanē Armeniæ regem proditiōne & dolo cepit:
quem argentea catena uinctum, ad confeſſionem theſaurorꝝ regiorꝝ coe
git, expugnatoq; oppido in quo conditos eſſe prodiderat, magnam uim
auri argentiq; abſtulit. Qua elatus pecunia, denuntiari bellū Cęſari atq;
Octauiæ ſorori Cæſaris uxori ſuæ repudium indici iuſſit, & Cleopatram
ſibi ex Alexādria occurrere imperauit: ipſe Accium ubi claſſem conſtruxe
rat profectus, cum prope tertiā partē remigū fame abſūptā offendiſſet,
nil motus: Remi, inquit, ſalui ſint: nam remiges non deerunt, quoad Gręcia
homines habuerit. Cęſar CCXXX. roſtratis nauibus, a Brunduſio in Epi
rum profectus eſt. Agrippa uero, præmiſſus a Cæſare onerarias naues fru
mēto atq; armis graues ab Aegypto, Syria Aſiaq; ad ſubſidium Antonio
uenientes cepit: peragratoq; Peloponēſium ſinu Monā urbē ualidiſſimam
Antoniano munitam præſidio expugnauit. Inde Corcyram cepit, fugien
tes nauali prælio perſequutus profligauit: multiſq; rebus cruentiſſime ge
ſtis, ad Cæſarē uenit. Antonius defectu & fame militum ſuorꝝ permotus,
bellum maturare inſtituit, ac repēte inſtructis copijs, ad Cęſaris caſtra pro
ceſſit & uictus eſt. Tertio poſt pugnā die Antonius caſtra ad Accium tran
ſtulit, nauali prælio decernere paratus. CCXXX. fuere roſtratæ Cæſaris
naues, & XXX. ſine roſtris triremes, uelocitate Luburnicis pares, et VIII.
legiones claſſi ſuperpoſitę, abſq; cohortibus V. prętorijs. Claſſes Antonij
CLXX. nauium fuit: quantū numero cedens, tm̄ magnitudine pręcellens.
Nam X. pedum altitudine a mari aderant famoſum & magnū hoc bellum
apud Acciū fuit, ab hora V. uſq; in ſeptimam; incerta uincendi ſpe, grauiſſi
me utrimq; cædes actæ, Reliquum diei, cum ſubſequente nocte in uictori
am Cæſaris declinauit. Priorꝝ regina Cleopatra, cum LX. uelociſſimis na
uibus fugit. Antonius quoq; detracto inſigni prętoriæ nauis: fugientem ſe
quutus uxorem eſt. Illuceſcente iam die, uictoriam Cæſar conſummauit,
ex uictis XII. milia cecidiſſe referuntur, VI. milia uulnerata ſunt, e quibus
M. inter curandum defecerunt. Antonius & Cleopatra communes liberos
cum parte regiæ gazæ ad Rubrum mare præmittendos cenſuerūt, ipſi prę
ſidijs circa duo Aegypti cornua, Peluſium, Parethoniumq; diſpoſitis, claſ
ſem & copias inſtaurando bello parauerunt. Cæſar ſexto imperatorum ap
pellatus, & quarto ipſe cum M. Licinio Craſſo conſul Brunduſium uenit.
Ibi orbis terrarꝝ pręſidia diuiſis legionibus compoſuit. Inde in Syriam pro
uectus, mox Peluſium adijt, ubi ab Antonianis præſidijs ultro ſuſceptus
eſt. Interea Cornelius Gallus præmiſſus a Cæſare, IIII. legiones, quas An
tonius apud Cirenas præſidij loco conſtituerat, ſuſcepit in fidem atq; inde
Parethonium prima Aegypti ac Libyæ parte ciuitatem uicto Antonio ce
pit: ipſumq; continuo apud Tharum uicit. Antonius equeſtre aduerſus Cę
ſarem bellum inijt, in eo quoq; miſerabiliter uictus aufugit. Kalendis ſexti
libus prima luce Antonius cum ad inſtruendam claſſem in portum deſcen
deret: ſubito uniuerſæ naues ad Cęſarē tranſierunt. Cumq; unico pręſidio
ſpolia-

ſpoliatus eſſet, trepidus ſe cum paucis recepit in regiã. Regina ad pedes Auguſti prouoluta: tẽtauit oculos ducis, fruſtra quidẽ. Nam pulchritudo intra pudicitiã principis fuit. Nec illa de uita quæ auferebatur, ſed de parte regni laborabat. Quod ubi deſperauit a principe, ſeruariq; ſe triũpho cognouit, incautiorẽ nacta cuſtodiã in Mauſolæũ ſe regum recepit, ibiq; maximos, ut ſolebat induta cultus, in referto odoribus ſolio iuxta ſuum ſe collocauit Antoniũ, admotiſq; ad uenas ſerpẽtibus, ſic morte quaſi ſomno ſoluta eſt. Cęſar Alexãdria urbe oĩm longe opulentiſſima et maxima uictor potitus eſt. Nam & Roma intm̃ opibus eius aucta eſt, ut propter abundantiã pecuniarum, duplicia q̃ uſq; ad id fuerãt poſſeſſionũ, aliarumq; rerum uenaliũ p̃cia ſtatuerẽtur. Occiſi ſunt iuſſu Cęſaris, maior Antonij filius, et P. Canidius, infeſtiſſimus quidẽ ſemp Cęſari, ſed Antonio infidus, et Caſſius Palmẽſis, ultima uiolatę partis Cęſaris uictima, et Quintinus Ouinius, ob eã maxime notã, q̃d obſcœniſſime lanificio, textrinoq; reginę ſenatorum primus Romanus p̃eſſe nõ erubuerat. Dehinc Cęſar pedeſtribus copijs in Syriã uenit. Deinde in Aſiã ad hyberna cõceſſit, ac poſt p Græciã Bruduſiũ p̃uectus eſt.

De eo quod Cæſar Octauianus totam Hiſpaniam per ſe ſubiugauit. Vbi & gloria Magni Alexandri in eo refuſa eſt per legatos Indorum & cæterarum gentium Orientis, Et qualiter tam per ſe, quàm etiam per ſuos legatos vniuerſum ſibi ſubiecit orbem. Cap. XVI.

CAeſar uictor ab Oriente rediens, VII. Idus Ianuarias, urbẽ triplici triũpho ingreſſus eſt, ac tunc primũ ipſe Iani portas, ſopitis finitimiſq; omnibus bellis ciuilibus, clauſit. Hoc die primum Auguſtus cõſalutatus eſt, q̃d nomen cunctis antea inuiolatũ, et uſq; ad hunc cæteris inauſum, dominis tm̃ orbis licite uſurpatũ, apicem declarat imperij Atq; ex eodẽ die ſumma rerum ac poteſtatũ penes unum eſſe cœpit et mãſit: q̃d Græci monarchiam uocant. Porro autẽ hunc eſſe eundẽ diem, hoc eſt, VIII. Idus Ianuarias, quem nos Epiphaniã, hoc eſt, apparitionẽ ſiue manifeſtationẽ dominici ſacramẽti obſeruamus. Hinc uero Cæſar parum in Hiſpania per CC. annos actũ intelligẽs: aperuit Iani portas atq; in Hiſpanias ipſe cũ exercitu profectus eſt. Cantabri et Aſtures Gallecię prouinciæ portio ſunt, qua extentũ Pyrenei iugũ, haud procul ſecũdo Oceano ſub ſeptẽtrione deducit̃. Hi nõ ſolũ propriã libertatẽ tueri parati: uerumetiã finitimorum p̃ripere auſi. Quo Cęſar dũ ſępius aggreſſus fruſtra propter Pyrenei difficultatem tandẽ ab Aquitanico ſinu per Oceanũ, incautis hoſtibus admoueri claſſem atque exponi copias iubet, q̃s ita improuiſos debellauit & cepit. Poſt uictoriã uero Cãtabriæ atq; Gallecię, totiuſq; Hiſpaniæ, Claudius Druſus, priuignus Cęſaris, Galliam, Rhetiamq; ſortitus, maximas fortiſſimaſq; gẽtes Germanię armis ſubegit. Nam tunc ueluti ad conſtitutũ pacis diem feſtinarent, ita omnes ad experientiã belli, deciſionemve fœderis, undatim gentes commouebantur, aut ſuſcepturæ pacis conditiones, ſi uincerentur, aut uſuræ quieta libertate, ſi uincerent. Norici, Illyrij, Pannonij, Dalmatæ, Moeſi, Thraces, & Daci, Sarmatæ, plurimique & maximi

Germa-

Germaniæ populi, per diuerſos duces, uel ſuperati, uel repreſſi, uel etiam obiectu maximorum fluminum, Rheni, Danubijq́ ſecluſi ſunt. Druſus in Germania primum Soſipetes, deinde Thēteres, Acathos perdomuit, Marcomannos pene ad internitionē cecidit. Poſtea fortiſſimas nationes, & quibus natura uires, conſuetudo experientiam uirium dabat, Cheruſcos, Suebos, & Sicambros, pariter uno bello. Sed etiam Suſas, Perſas ſuperauit. Quorum ex eo conſiderari uirtus ac feritas poteſt, quod mulieres quoque eorum, ſi quando præuentu Romanorum inter plauſtra ſua concludebantur, deficientibus telis, uel qualibet re, qua uelut telo uti furor poſſet, paruos filios colliſos humi, in hoſtium ora iaciebāt: in ſingulis filiorum necibus bis parricidæ. Tunc etiam per Aphricā Muſulanos & Getulos, latius uagantes Coſſus dux Cęſaris, artatis finibus coercuit, atq́ Romanis limitibus abſtinere metu cōpulit: & ut altius repetēdo gentium feritatem demonſtrem, unus Mœſiæ ducum ante aciem poſtulato ſilentio: qui uos eſtis inquit. Reſponſum eſt: Romani gentium domini. At ille: Ita fiet, inquit, ſi nos uiceritis. Sed mox uicti ſunt a Romanis. Thraces uero qui a Piſone ſunt perdomiti, in ipſa captiuitate ſua rabiem oſtendebant. Nam catenas, quibus ligati erant, morſibus uellicantes, feritatem ſuam ipſi puniebant. Dacīam quoq́ ultra Danubium Lentulus uicit, expulit, atq́ ſubegit. Sarmatas quoq́ Lętulus ultra Danubium pepulit, qui præ nimia barbarie, nec quid pax ſit intelligunt. Marmarides uero & Garamantes in orientali plaga, per Quirinum Cæſar ſubegit, Germanos uidelicet, Gallos, Britones, Hiſpanos, Hyberes, Auſteres, Cantabros, occiduo ſub axe iacentes: per ſe Auguſtus ad eos ueniens, Romanis legibus ſeruire coegit. Interea Cæſarem apud Tarraconem citerioris Hiſpanię urbem legati Indorum & Scytharum toto orbe tranſmiſſo, tandem ibi inuenerunt, ultra quod iam quærere non poſſent, refuderuntq́ in Cæſarem Alexandri magni gloriam: quem ſicut Hiſpanorū Gallorūq́ legatio in medio Oriente apud Babyloniam contemplatione pacis adijt, ita hunc apud Hiſpaniā, in occidentis ultimo ſupplex cum gentilitio munere, eous, indus, & ſcytha boreus orauit. Cantabrico bello per quinque annos acto, totaq́ Hiſpania in æternam pacem, cum quadam reſpiratione laſſitudinis reclinata ac repoſita, Cæſar Romā redijt. Quibus etiam diebus multa per ſe, multaq́ per duces & legatos bella geſſit. Nam inter cæteros, & ipſe aduerſum Vindelicos miſſus eſt. Quibus ſubactis, uictor ad Cęſarem Lugdunum uenit. Pannonios nouo motu intumeſcentes, Tyberius priuignus Cæſaris, cruentiſſima cæde deleuit. Idemq́ cōtinuo Germanos bello arripuit: e quibus XL. milia captiuorū uictor abduxit. Qua reuera bellum maximum & formidoloſum XV. legionibus per triennium geſtum eſt: nec fere ullum maius bellū (ſicut Suetonius atteſtatur) poſt Punicum fuit. Eodem uero tempore, Quintillius Varus cum III. legionibus a Germanis rebellātibus, mira ſuperbia atq́ auaritia inſubiectos agēs, funditus deletus eſt. Quam Reipublicæ cladem Cæſar Auguſtus adeo

grauiter tulit, ut ſæpe per uim doloris caput parieti collidens, clamaret: Quintilli Vare redde legiones. Boſphoranos uero Agrippa ſuperauit, et ſignis Romanis, quæ illi quondam ſub Mitridate ſuſtulerant, bello recuperatis, uictos ad deditionem coegit. Parthi, quaſi toto terrarum orbe uel domito uel pacato omnium oculis ſignarentur, atque in ſe ſolos omnis uigor Romani imperij uertendus eſſet: quippe, quos priſtina ulciſcendæ Craſſianæ cædis conſcientia mordebat, ultro ſigna quæ Craſſo interfecto abſtulerant, ad Cæſarem remiſerunt, regijſq; obſidibus traditis firmum fœdus fideli ſupplicatione meruerunt. Itaq; anno ab Vrbe condita DCCLII. Cæſar Auguſtus, ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compoſitis, Iani portas tertio ipſe tūc clauſit. Quas ex eo per XII. ferme annos, quietiſſimo ſemper obſeratas otio, ipſa etiam rubigo cōſignauit: nec prius unq̃, niſi ſub extrema ſenectute Auguſti pulſatæ Atheniēſium ſeditione & Draconum cōmotione patuerūt. Clauſis igitur Iani portis, Rempublicā quam bello quęſierat, pace nutriuit, atq; amplificare ſtudēs, leges plurimas ſtatuit, per quas humanū genus, libera reuerētia diſciplinę morē gereret, dn̄i appellationem ut homo declinauit. Nam cum eodem ſpectante ludos, pronuntiatū eſſet in Mimo: O dn̄m æquum & bonū, uniuerſiq; quaſi de ipſo dictū eſſet, exultantes approbauiſſent, et ſtatim quidē manu, uultuq; indecoras adulationes repreſſit, & ſequenti die grauiſſimo corripuit edicto, dn̄mq; ſe poſthac appellari, ne a liberis quidē aut nepotibus ſuis, uel ſerio uel ioco paſſus eſt. Igitur eo tēpore, id eſt, eo anno, quo firmiſſimā, ueriſſimāq; pacē ordinatione dei Cęſar cōpoſuit natus eſt Chriſtus, cuius aduentui pax iſta famulata eſt. In cuius ortu audiētibus hominibus exultātes angeli cecinerūt, gloria in excelſis deo, & in terra pax hominibus bonæ uolūtatis. Eodemq; tēpore, hic ad quē rerum oīm ſumma cōceſſerat, dn̄m ſe hoīem appellari non paſſus, imo nec auſus, quo uerus dn̄s totius generis humani inter hoīes natus eſt. Eodem quoq; anno, tunc primū idem Cæſar, quē his tātis myſterijs prędeſtinauerat deus, cēſum agi ſingularꝫ ubiq; prouinciarꝫ, & cēſeri omnes homines iuſſit, quādo & deus homo uideri & eſſe dignatus eſt. Hæc illa prima, clariſſimaq; profeſſio, Cæſarē omnium principē, Romanoſq; rerum dn̄os, ſingillatim cunctorꝫ hominum ædita aſcriptione ſignauit, in qua ſe et ipſe, qui cunctos hoīes fecit inueniri hoīem, aſcribiq; inter homines uoluit, quod penitus nunquam ab orbe condito, atque ab exordio generis humani in hunc modum actum eſt, ne Babylonę quidem uel Macedoniæ, ut non dicam minori cuiquam, regno conceſſum fuit.

De prælijs ab Herode geſtis cum rege Arabum. Et qualiter gratiam Octauiani Cæſaris adeptus ſit. Cap. XVII.

IGitur Herodes ſenatuſcōſultu, Antonijq; atq; Cæſaris fauore in regno Iudæorum confirmatus (ut ſuperius enarrauimus) dum cum omni belli apparatu inſtructus, ut cum Antonio ad Acciacum properaret bellum,

Q callide

callide a Cleopatra quidem interceptus eſt: ne particeps fieret periculorum Antigoni. Regibus enim, id eſt, Malicho Arabiæ atq; Herodi inſidias tendens bellum in Arabas, ut Herodi committeret, perſuadet Antonio. Quos ſi uiciſſet Arabiæ domina, ſin uictus eſſet Iudæorum conſtitueretur: alterumque potentum, per alterum peſſundaret. Sed hanc eius uoluntatē, Octauianus præuenit Cæſar. Herodes autē mox ut in Arabiam uenit, bello exceptus, ſuperior factus, uictoria potitus eſt. Arabes uero cum uicti eſſent, maiore motu ſuſcitantur, cum ualida manu pugnam repetunt, uictiſque agminibus circa ſaxoſa loca & deuia Herodis militem fugant. Plurimis cæde proſtratis, eos uero qui fugerāt, cum caſtris ceperunt. Poſt hanc uero cladē alia ſequitur calamitas Herodem. Nam eius regni anno ſeptimo, & Acciaco bello feruente, terræmotus infinitam quidem pecorum multitudinem: hominum uero XXX. milia peremit, cum exercitus Herodis manſiſſet incolumis, quoniam ſub diuo degebat. Hanc miſeriam Iudæorum ut fama perceperunt Arabes, triſtibus enim nuntijs grauius aliquid affingitur, mox in Iudæam cum omni exercitu ruunt. Herodes uero audiens aduentum illorum, ita ſuos ſolabatur, ut fertur. Non enim tantum manu, armiſque freti: quantum noſtris calamitatibus ueniunt. Fallax autem ſpes eſt, quæ nō ſuis uiribus nititur, ſed alienis aduerſis. Neque uero uel ſecundæ res, uel contrariæ apud homines certæ ſunt, ſed in utranque partem uiciſſim uideas mutare fortunam. Et id exempla uobis propria demonſtrabunt. Nempe prælio ſuperiore uictores, poſt ab hoſtibus uicti ſumus. Et nunc ergo quantum æſtimare licet, illi capientur, uictores ſeſe fore credentes. Nimis enim confidens incautus eſt: metus autem prouidentiam docet. Nihil autem uos terreat rerum anima carentium motus: neque arbitremini terræ concuſſionem alicuius futuræ cladis eſſe portentum. Naturalia ſunt elementorum quoq; uitia, nullumque damnum inferunt: niſi ex ipſis euenerit. Nam peſtilentiæ quidem uel famis uel terræmotus ſignum aliquod tardius fortaſſe præceſſerit, ipſa uero cum extiterint, ſui magnitudine finiūtur. Talibus uero exemplis ſuos animauit milites Herodes, hoſtes aggreſſus, ſuperauit & uicit. Quam diu quidem reſtiterunt non magna cædes eorum facta eſt: ubi ergo terga uerterunt, multi a Iudæis, multi uero a ſemetipſis conculcati, quos Herodes pene omnes aut interfecit aut cepit. Sed hāc fuſcauit uictoriam ſolicitudo propter amicitiam Antonij, poſt uictoriā Cæſaris apud Accium. Itaque Herodes tradens ſe periculo, Rhodumque tranſmiſſus adijt Cæſarem ſine diademate, ueſte quidem, cultuque priuato, ſed faſtu regio neque diſſimulata ueritate, coram hæc dixit: Ego Cæſar rex factus ab Antonio, fateor utilem me fuiſſe regi Antonio, neq; dubitauerim dicere, quod omni modo armis quoque me gratum expertus eſſet, niſi Arabes prohibuiſſent. Veruntamen & auxilia pro uiribus ei miſi, & multa frumenti milia. Ego enim optimum conſilium ei dedi, unam eſſe dicens Cleopatræ mortem aduerſariorum correctionem. Quam ſi occidiſſet & pecunias ei & muros ad

tuitionem,

tuitionem, & exercitum & memetipſum belli cõtra te ſocium pollicebar. Sed profecto eius aures Cleopatræ amores, & deus qui uictoriã tibi dona uit, obſtruxit. Vna ergo cum Antonio uictus ſum, & regni coronam cum eius fortuna depoſui. Ad te autẽ ueni, ſpem ſalutis de uirtute præſumens, & ne in examen duceretẽ properans qualis amicus alicuius fuerim. Ad hæc Cęſar: Imo uere ſaluus eſto, inquit, & nunc regnato certius. Nam meritus es, ut plurimos regas, cum amicitiã tanta fide tuearis. Experire autẽ ut etiã felicioribus fidelis permaneas. Siquidẽ ego præclariſſimã ſpem de tua quidem magnanimitate promitto. Recte tamẽ fecit Antonius, qui magis Cleo patræ, q̃ tibi paruit. Te nãq; lucrati ſumus propter eius amicitiã. Huius ſer monis humanitate regẽ, ne quid de amicitia ſua dubitaret, hortatus: et diade ma illi impoſuit, & regnũ cõfirmauit. Inde in Aegyptũ proſecutus Cęſaris iter, ſuppeditatis oĩbus quę uſui uel ipſi uel exercitui forent: maximã gratiã imperatoris ſibi ſuo ſtudio cõciliauit: p̃cipue, qa in locis aridioribus uſq; Pe luſiũ regali prouiſione aquarũ affluentiã ſumminiſtrauit. Quibus officijs tm̃ ſui amorẽ infundit oĩbus, ut plus uideretẽ meruiſſe, q̃ accepiſſet: minor que regni poteſtas, q̃ humanitatis largitas, æſtimaretẽ. Vnde Cęſar ex ſen tentia rebus intra Aegyptũ geſtis, Antonio et Cleopatra defunctis, nõ ſolũ quę adempta erãt Herodi reddidit, uerumetiã p̃ter illa, q̃ Cleopatra auerte rat, Zadorã, Hipponẽ, Samariã ei cõceſſit: maritimaſq; urbes, Gazã, Ante donã, Hioppen, Turrim Stratonis ſimul donauit. CCCC. etiã ſtipatores ex Gallia, qbus ſepta incedebat Cleopatra, ad cuſtodiã corporis regi cõceſ ſit, multaq; alia. Sed his omnibus rex plus lætabatur: quia a Cæſare ſuper omnes, infra Agrippam diligebatur, ab Agrippa infra Cæſarem.

De operibus ab Herode excellentioribus factis. Et de interfectione filiorũ ac cõiugis, ſiue amicorũ, ac demũ de eius execrabili morte. Cap. XVIII.

IGitur poſtq̃ Tracon regionẽ, et Bathaneã, omnẽq; terrã Galilęæ, ditio ni Herodis Cęſar ſubdidit, totiuſq; Syrię procuratorẽ cõſtituit: animus Herodis ad maiora ſublatus eſt. Anno itaq; regni ſui XV. templum in ſtaurauit, & duplũ terræ ſpatiũ, q̃ fuerat circa templũ, muro amplexus eſt, ingenti ſumptu, & munificẽtia ſingulari, argumento erãt in ambitu pha ni magnæ porticus, eiſq; coniunctũ a Septẽtrione caſtellũ, & illas quidẽ a fundamentis erexit. Hoc autẽ nulla re minus, q̃ regni ſedes largis opibus re nouatum, Antoniã uocauit, in honorẽ Antonij. Quinetiã domo ſibi regia in ſuperiore parte ciuitatis extructa, duas ædes in ea maximas, atq; pulcher rimas, quibus ne tẽplum quidem usq̃ conferri poſſet, ædificauit: eaſq; ami corũ uocabulis, unam Cęſariũ, Agrippiũ alterã nominauit. Nec uero ſolis tectis memoriã eorũ & cognomina circumſcripſit, ſed in totas etiã ciuita tes, ſtudiũ liberalitatis extendit. Prorſus non eſt idoneus regni locus, quem honore Cæſaris nudum reliquerit. Poſtea uero quam fines ſuos templis re pleuit, in prouinciam quoq; honores eius effudit, & in multis ciuitatibus templa, quæ Cæſãrea nominantur, conſtituit. Cætera uero eius opera mu

nificenter cōdita omitto. Scire uero cupiētes, ad Ioſephi libros cōuolare ſtudeant. Vnius autē ciuitatis portū, atq; opera enarrabo ab eo peracta. Ergo cum uidiſſet unam ciuitatum uetuſtate iam feſſam, quæ Pyrgos Stratonis uocabatur, in littore maris: totam eam cādido reparauit ſaxo. Littora uero cōtigua huius ciuitatis adeo fuerunt importuoſa, ut omnes in mari fluctuare cogerētur, minas Aphrici metuentes, qui ex Phœnice ad Aegyptum nauigabant: Cuius etiam mediocris aura tantas undarum moles ad ſcopulos erigit: ut remeantis æſtu gurgitis per aliquantum ſpatium maris feritas augeatur. Sed rex liberalitate ac ſumptibus deuicta natura loci maiorem portum fabricauit: & in eius penetralibus alias nauibus ſtationes fecit altiſſimas. Et quanquam omnis ei locus aduerſaretur, tamen ita cum difficultate certauit, ut firmitas quidem ſtructuræ nequaquam mari cederet: pulchritudo uero tanta eſſet, quaſi nulla res ardua præpediſſet ornatum. Menſus eñ quantum diximus, portui ſpatium, per XX. ulnas in profundum ſaxa demiſit: quorum pleraq; pedum L. longitudinis, & altitudinis XV. & latitudinis X. nōnulla etiam maiora fuerunt. Expleto autem ſpatio quod undam celabat, in CC. pedes murum dilatauit. Ex quibus C. repellendis fluctibus ante conſtructi, cæteri autē ſaxeo, quo portus cingitur, muro ſubiecti ſunt, magnis turribus interpoſitis: quarum maxima atq; pulcherrima ex parente Cæſaris Druſium cognominata eſt. Crebri autē fornices ad deducenda, quæ portus haberet, procq; fornicibus & circum eos pila ſaxea & lata, quæ naues egrediētes exciperet: Aditus autē ſeptentrionalis erat. Ventoꝝ enim pro ſitu loci placidiſſimus eſt Boreas. Ad oſtium uero ſtatuę, ſiue Coloſſi, tres utrinq; fulti columnis. Quaꝝ a leua quidem intrātibus ſtantes, ſolida turris ſuſtinet: dextera uero duo proceri lapides iuncti, & partis aduerſæ turris magnitudinem ſuperantes. Domus autem portui connexæ, candido itidem lapide, pariq; menſura ſpatioꝝ ciuitatis uice tendentes in portum. Contra oſtium uero portus in colle Cæſaris templum, magnitudine ſimul & pulchritudine præcipuum, ſtatuaq; in eo Cæſaris ſiue Coloſſus, nō minor, quam Iouis apud Olympias, cuius ad exempla factus eſt. Hanc itaq; ciuitatem in honore Cæſaris, nūcupauit Cæſaream. Pro amore uero parentum, id eſt, Antipatri, et Cypridis, & Faſeli, ciuitates, caſtella, turres, ob memoriam æternā ædificauit. Ludos uero Olympiaci certaminis, & gymnaſia in diuerſis ciuitatibus proprijs ſumptibus reparauit. Quin & corpore uſus eſt, q̄d magnitudini animi ſui conueniret. Erat utiq; uenator ſummus, bellator fortis, ſagittarius directiſſimus, & in rebus labētibus feliciſſimus: ſecundam cuius fortunā humiliauit ſuperbia. Mox eñ ut regni adeptus eſt potentiā, repudiauit coniugē, quam prius habuerat, quę Doſis uocabať, & Mariamnem Hircani neptē, de regio ſemine Alexādri filiā filij Ariſtoboli, ſibi ſociauit in cōiugio, a regalibus priore depulſa uxore, cum filio Antipatro, quē ex ea ſuſceperat. Ipſe uero immēſo amore Mariamnem diligebat, a qua minime dilectus, ſed magis exoſus eſt: ob hanc cauſam, q̄m Hircanum

eius auum,poſtq̃ Parthi ab exilio illum remiſerant,dolo occiderat,fratrēq; uxoris Ioathen,cui pōtificatus honorē cōtulerat,inuidia ſtimulāte,propter fauorē populi,quē erga eum habebāt,necare præcepit. Hi eñ dolores atq; nobilitas ſanguinis excitauerant mulierē aduerſus maritū, amorque mariti eximius, quē erga ſe nouerāt,atq; fœcunditas prolis addiderāt fiduciā. Genuerat eñ ei III. filios atq; duas fœminas,quoꝝ unus uocabaẗ Alexander, ſecūdus Ariſtobolus,tertius Romæ liberalibus ſtudijs traditus defunctus eſt. Hęc igiẗ Mariamnes probro dabat Herodi ſuoꝝ necem,ſororemq; regis Salomem & fratrē Ferora maledictis atrocioribus dehoneſtabat. Sed rex quidem amore uxoris mutus erat, graui autem indignatione mulieres ſæuiebant,& quo maxime cōmoueretur Herodes,crimen adulterij præter alia multa,quæ ſimilia ſingerentur,obijciebant. Quo liuore Herodes inſtigatus, interficere iuſſit uxorem: filios uero ſuos ob necem maternā Alexandrum & Ariſtobolū quaſi indignantes & ſibi necem meditantes, a Cæſare Octauiano ad mortem popoſcit. Imperator uero ſatiſfactionem ſuſcipiens ab Alexandro,erat quippe acerrimus in dicendo,patri eos recōciliauit,præcipiens ut patri obedirent ſyncero amore, ut domino: Herodi uero dixit,ut paterno affectu ſuos recognoſceret filios, ſicq; reconciliatos,remiſit eos in regnum. Herodes uero mox ut reuerſus eſt in Iudæam, inſidijs Antipatri, qui regnum affectabat paternum, captus, & Doſis prioris uxoris, quam in cubile Mariamnis occiſæ introduxerat,armatur iterum in filios. Creuit enim per ſingulos dies odium & indignatio patris in filios: quoad uſque morti eos traderet. Quibus interfectis, Antipater non impune lætatus eſt, qui author mortis extiterat fratrum. Iuſto nanque iudicio dei, & parricidæ Herodis malo, qui omnes ſuos ſemper habebat amicos ſuſpectos, Antipatrum quem apud Cæſarem regni ſucceſſorem deſignauerat, necem ſibi meditantem deprehendit, & diu uinctum afflixit, ac demum interficere iuſſit. Virum etiam Salomæ ſororis ſuæ interfecit, & cum eam alij tradidiſſet uxorem, etiam hunc interfecit: Cum & ſocrum ſuam Mariamnis matrem crudeliter necaſſet. Itaque regnum eius acerbiſſima iniquitate repletum eſt: De quibus, uidelicet ſuſpicio fuiſſet, ilico trucidabat eos. Multi regis iracundia cædis cupida, contra aduerſarios abutebantur: & mendacio quidem confeſtim fides habebatur. Erant autem criminationibus ipſis, ucelociora ſupplicia. Denique qui modo accuſauerat accuſabatur: & cum eo qui ante ſe conuictus eſſet ducebatur ad pœnam. De uita nanque & periculo regis, quæſtiones breuiore compendio terminabat. Ad hanc autem ſæuitiam proceſſerat, ut nec eorum quempiam humanitus aſpiceret, qui accuſatores eſſent: uerum amicis etiam immitiſſimum ſe præbuiſſet. Eius nanque filij Alexander & Ariſtobolus, quos occiderat, hanc habuerunt prolem. Filij Alexandri ex Glaphira regis Cappadociæ Archelai filia, duo fuerunt, Tigranes & Alexander. Ariſtoboli uero, Agrippa, Herodes & Ariſtobolus. Hos enim ſibi

genuit Beronice Salomis Herodis ſororis filia, ipſius ſobrina. Ipſe autem
Herodes, præter quos necauerat, hos habebat filios, Herodem, Antipam,
Archelaũ, Heroden, & Philippum, atq; Phaſelum. Filias uero Boſamen
& Salomen, & Olympiadem: ac præter has, Alexandri, & Ariſtoboli ſo-
rores duas, ex Mariamne uxore, quam interfecerat. Hanc prolem, ex diuer
ſis uxoribus, quas plures habebat, genuit. Feroran autem (ut fama fuit) fra-
trem ſuum ueneno occidit. Ergo poſt immenſam necem domeſticorꝝ atq;
inſatiabilem ſubiectorꝝ, ut dñm Chriſtum magis prædicantibus didicit na
tum: eum mox ad callida conuerſus argumenta, extinguere curauit. Sed dũ
non hoc contigit ut uoluit, furorem quem corde celauerat, occidendo pue-
ros Bethelehemiticos demonſtrauit. Supra enim omnes barbaros crude-
liſſimo edicto omnes pueros ab unius noctis ætate uſq; ad ſpatium duorꝝ
uidelicet annorum allidere iuſſit. Quam cædem dominus innocentium ter-
ribiliter in eum uindicauit; q̃uis etiam ſophiſtas in lege erudiuiſſimos duos
cum eorꝝ diſcipulis uiuos incenderet, alioſq; eis conſentientibus trucidari
iuſſerat, quia aquilam in templo auream, quam contra leges inſtituerat, a
fano eijcere decreuerant. Scribas quoq; & interpretes diuinæ legis occidit,
quos ſuſpicor in nece paruulorum cum Herode fuiſſe meditatos. Hero-
dis quippe corpus morbo occupatũ, uarijs doloribus differebatur. Nam
febris quidẽ non mediocris erat: prurigo aũt intolerabilis habebat oẽm cor
poris ſuperficiem. Aſſiduis aũt uexabatur coli tormentis, pedeſq; tanq̃ ex-
intercutis uitio intumuerant: quin & inflatio uentriculi, putredoq; teſticu-
lorꝝ uermiculos generans. Hinc atra iam bili correptus, & pene ipſi morti
minitabatur. Igitur factum nefarium excogitauit. Collectos eñ cuiuſq; ui-
ci ex omni Iudæa nobiliores: in locum cui nomen eſt Hippodromō conclu
di præcepit. Deinde ſorore Salome & Alexa marito eius ad ſe uocatis, ait:
Scio, inquit, mortem meam feſtis gaudijs celebraturos eſſe Iudęos: uerum
per alios lugeri potero, & pręclariſſimos honores aſſequi ſepulturę; ſi quę
præcipio, feceritis. Hos uiros qui habentur in cuſtodia, cum aĩam efflaue-
ro, ſtatim militibus circumdatos occidite, ut etiam in uita, oĩs mihi Iudæa,
omnis domus, illachrymet. Herodes quia inedia tuſſiſq; pariter uiolẽtia di
ſtendebatur, fatum pręuenire conatus eſt: ſumptoq; malo, etiam cultellum
popoſcit. Sectum enim comedere conſueuerat. Deinde circumſpecto, ne
quis arbiter impediret, tanq̃ ſe percuſſurus dexteram ſuſtulit. Cum uero
Aciabus conſobrinus eius accurriſſet, manumq; continuiſſet, paululũ mor
te protelata, corrigi teſtamentum, & ſucceſſorem quidem Archelaum, na-
tu maximum Antripatri fratrem ſcribit, Tetracham uero Antipam. Mori
tur itaq; Herodes poſt annos quidem XXXIIII. ex quo interfecit Antigo
num, & regno potitus eſt Iudęorum: XXX. uero & VII. poſtq̃ rex a Ro
manis declaratus eſt, & in alijs quidẽ omnibus ſecunda fortuna uſus eſt, in
rebus autem domeſticis, infeliciſſimus fuit. Auguſtus uero Herodis loco
Archelaum conſtituit; eiuſq; fratres quatuor tetrachas fecit.

Imperante Octauiano, Chriſtum natum eſſe, vt prædixerant prophetę, et angeli annuntiauerunt. Et qui memoria digni illuſtres eo tempore haberentur viri. Cap. XIX.

QVibus diebus regnum Aegyptiorum, quod fuit in Alexandria, deſtructum eſt: quod uſq; ad Cleopatram annis CCXL. ſteterat. Aegyptus uero prouincia deinceps Romanorum facta eſt. quam primus Cornelius Gallus foroiulienſis poeta tenuit: qui XLIII. ætatis ſuę anno propria manu ſe interemit: de quo Virgilius in Bucolicis meminit. Quo tempore, cenſu Romæ agitato, inuenta ſunt ciuium Romanorum XL. milia centena: & XLIII. milia. Marcus enim Terentius Varro philoſophus, prope nonagenarius moritur. Tunc Nicopolis iuxta Accium cōdita, & Agonactus conſtitutus eſt, Arctoricus medicus Augusti, poſt Aciacam uictoriam naufragio periit. Is nanq; Octauianum monuit, ut e caſtris in campum, quamuis æger, contra Antonianos milites properaret, hoc ei profuturum fore in ſomnis didiciſſe dixit. Quod ut Auguſtus fecit diſcrimen mortis euaſit. Confeſtim quippe eius caſtra ab Antonianis capta ſunt. Lariſſæus enim magus & pythagoricus ab Auguſto urbe & Italia depulſus eſt. Auguſtus enim Gallos & Calabriam uectigales fecit. M. Gnatius Plautius Ciceronis diſcipulus, orator habetur inſignis. Qui cum Galliam Comatam regeret Lugdunū condidit. M. Lolius Galatiam prouinciam fecit. Quintillius Cremonenſis, Virgilij & Horatij amicus, moritur. Tyberius ab Auguſto miſſus, occupauit Armeniam. Virgilius poeta Brunduſij moritur, Saturnino et Cinna Lucentio cōſulibus: oſſa eius Neapolim tranſlata, in ſecundo ab urbe miliario ſepeliuntur, titulo huiuſmodi ſupraſcripto, quem moriens ipſe dictitauerat.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope, cecini, paſcua, rura, duces.

Verrius etiam & Tucax Virgilij & Horatij contubernales poetæ habentur illuſtres, qui Aeneidos poſtea libros emendauerunt: ſub ea lege, ut nihil adderent. Emilius macer etiam Veronēſis poeta in Aſia moritur. Auguſtus Agrippā adoptauit in filiū. Tyberius Vindelicos & eos qui Thraciarum confines erāt, Rhomanas prouincias facit: ac deinceps uaſtata Germania imperator appellatur. G. Iulius cognomento Polyhiſtor, illuſtris grammaticus habetur. Horatius LVII. ætatis ſuo anno moritur Romæ. Tyberius Cæſar de captis Pannonijs triumphauit. Auguſtus filiam ſuam in adulterio deprehenſam, exilio damnauit. Marcus Tullius Tyro Ciceronis libertus, qui primus notas commentatus eſt, in Puteolano prædio, uſq; ad C. annos conſeneſcit. Auguſtus gladiatorum ludum, & nauale certamē exhibuit. Auguſtus Tyberium & Agrippam, in filios adoptauit. Iudas Galilæus, ad rebellandum Iudæos cohortatur. Aſinius Pollio orator uir conſularis, qui de Dalmatis triumphauit: in uilla Tuſculana LXXX. ætatis ſuæ anno moritur. Cuius filius Aſinius Gallus orator: qui diris a Tyberio ſuppli-

ſupplicijs necatus eſt. Cuius etiã Virgilius meminit. Igitur, ut premiſimus ad domini noſtri IESV CHRISTI natiuitatem, hominis deiqꝫ filij peruenimus. Quæ ut a prophetis prænuntiabatur, angelis prædicantibus, ſtella duce, ac ſacerdotibus legumqꝫ doctoribus proteſtantibus, in Bethlehem Iudæ celebrata eſt: anno uidelicet a reædificatione templi, quæ ſub Dario rege facta eſt. DXV. A Salomone autem & prima ędificatione templi anno M. XXVII. A Moſe & egreſſu Iſraelis ex Aegypto, anno MD. VI. Ab Abraham & regno Nini, & Semiramidis, anni, II. milia XI. A diluuio quippe anni, II. milia DCCCC. XXI. Ab Adam uero V. milia C. XXIX. Secundũ Geneſeos igitur ſcripturã, et Aphricani ſupputationem, amplius inueniuntur anni CXXVIII. Hanc igitur annorꝫ ſeriem a protolaſto ſcilicet, uſqꝫ ad domini aduẽtum, in ſingulis pro ut potuimus regnis ex celebrioribus factis, enarrare curauimus. Nunc autẽ cum poſt immenſos pelagi fluctus, Scilleos tandem euaſimus latratus, & optata ſtatione potiti, poſt longæuas ſeculorum tenebras ad lucem uenimus ueram: qua reſperſi in dñi Chriſti aduentu, librorꝫ finem fecimus.

Tomi Prioris Libri Septimi Finis.

In To-

IN TOMVM SECVNDVM AD AVguſtam Iudith, authoris Præfatio.

DOmina Auguſtarꝝ feliciſſima Iudith, dum in humanis, quo altius adcreſcas, nō inuenitur rebus: quia ſi de uiro agitur, quis nobilior imperatorꝝ, aut ſapiētior in diuinis, ſeculariumve diſciplinis, Ludouico Cæſare inuicto: nec mirꝝ talem protuliſſe excellentiſſimo Auguſto ſeculo ſobolem Carolo. Si autē de uenuſtate corporis, ut abſq; adulationis fuco proferam q̄d uerꝝ eſt: pulchritudine ſuperas oēs, quas uiſus uel auditus noſtræ paruitatis cōperit reginas. Si autē de prole, nonne mundi gloria & hoīm delectatio Carolus, qui elegantia corporis ac moribus optimis, ſeu agili prudētię ſtudio immaturā uincendo propriā ſuperat ætatē: ut uideat̄ auus eius nō obiſſe, ſed potius deterſa caligine ſomni nouum illuſtrare orbē: ſiquidē in nepote immortale ipſius ingeniū una cū noīe decor & uirtus ſplēdeant. Quā ob rem, dum in tēporalibus nihil deſit rebus, ut augmēto careas: ſtudio ſapiētiæ dilataris, ut excellētior retro ſeculis imperatricibus reperiaris. Igit̄ indita a deo tibi ſapiētia, & naturalis ingenij ſciētia, attonitum me reddit inter cæteros auditores: Q̄m in diuinis & liberalibus ſtudijs, ut tuæ eruditionis cognoui facundiā, obſtupui, ſtatimque deliberare mecum cœpi, quodnā munuſculū meo labore cōgeſtum, tuę offerrem Almitatis flagrantiæ. Igit̄ ab Octauiano Auguſto & dn̄i natiuitate Saluatoris noſtri ſecundū aggreſſus ſum ſcribēdo opus, q̄d peregi uſq; ad regna Francorꝝ & Longobardorꝝ, deficientibus Romanorꝝ imperatoribus ſeu iudicibus ab Italia & Gallis, Gottorꝝ q̊q; regibus, qui ſucceſſerāt, ab eis etiā depulſis. Quod uidelicet opus, quinq; diſtinxi in libros. In his em̄ uelut in ſpeculo, per tuæ ſanctiſſimæ deuotionis ammonitionē atq; iuſſionem, dn̄s meus Carolus glorioſiſſimus tuæ filius excellētię, inſpicere quid agendū, uel q̄d uitandū ſit, poterit. Decet em̄ dn̄am te uenerabilē unicū erudire filiū, noſtræ iucunditatis & noui ſeculi regē, & memorē eſſe Berſabeę, quę Ididam priſcorꝝ erudiuit ſapientiſſimū ſeculorꝝ regem, ut idē de ſe ait: Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus corā matre mea, & docebat me atq; dicebat: Suſcipiat uerba mea cor tuū: cuſtodi p̄cepta mea, et uiues. Poſſide ſapientiā, poſſide prudentiā: ne obliuiſcaris, neq; declines a uerbis oris mei, ne dimittas eam, et cuſtodiet te: dilige eā, & ſeruabit te, &c. Is autē prout de dn̄i cōfidimus pietate, ſacris iuſſionibus tuis parebit, & inter cęteras maternę dilectionis ammonitiones, hos libellos ſuæ nō dedignabitur cōtradere memorię. Quibus imperatorꝝ geſtis, ſanctorꝝq; triūphis, atq; doctorꝝ magnificentium doctrinis illuſtratus: cautius quid agendū ſit, ſiue ſubtilius inueniet, quid ſit uitandū. Igitur hos codicillos tuæ dilectionis amor, mi domina ſemper Auguſta, ſcribere compulit, qui tuæ Almitatis & immortalis ſapientiæ iudicium expectant. Quod ſi iudicando cōſequantur laudem, tuæ reputabitur æternaliter memorię: quoniam ſacratiſſimum nomen tuum Iudith, iudicans, ſiue laudans interpretatur.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICOꝜ Tomus Secundus, continens ab Octauiano Auſto, & CHRISTI ſeruatoris noſtri natiuitate, uſq; ad Francorum & Longobardorum regna, rerum geſtarum hiſtoriam.

Tomi Secundi Liber I

Quot priores libri, diuerſorum regnoꝝ hiſtorias contineant ab initio mundi uſq; ad natiuitatem CHRISTI. Cap. I.

IN PRIORIBVS LIBRIS DOmino ſuffragante, ex multorum opuſculis cum hagiographorum tum gentilium, nõ modico labore deſudans, decerpere curaui, quæcunq; utilia paruitati meæ ſunt uiſa, & legentibus profutura: ſumens exordium à primo parente mortalium propagatore. Tandem poſt multas ſeculorum tenebras, ad natiuitatem noui hominis peruenimus, domini ſcilicet IESV CHRISTI dei et hominis filij. Vbi prioꝝ finiem decreui facere libroꝝ, ut cum legalibus ceremonijs, & umbris, atq; erroribus priſtinis terminarentur.

De natiuitate CHRISTI ab angelis & prophetis annunciata, quæ ſextam mundi ætatem conſecrauit. Cap. II.

IGitur iam Saluatore nato, ciuſq; radijs remotis tenebris, illuſtrato mundo, alia terenda eſt uia, nec de diuerſaꝝ, ut prius, fatigabitur calamus gentium regnis ſcripturus: dum feritas atq; rabies ſingulaꝝ gentium immẽſaq; libido dominandi (ut in prioribus libando perſtrinximus libris) in unius ditionis pariter omnia cõciderunt regna. Et hoc nõ hominum fortitudo uel prudentia, ſed dei omnipotẽtia, quod antea nuſq̃ fuerat, præparauit. Quod longe propheta præuidens, ait; Non leuabit gens cõtra gentem gladium, & quæ ſequuntur. Dignũ itaq; erat, ut illo naſcẽte, qui unus eſt deus, in ſubſtantia patris & ſpiritus ſancti: ſub unius cenſu totus ſubderetur mundus. Itaq; hæc natiuitas celebrata eſt; prophetis prædicẽtibus, et angelis proclamantibus, gloria in excelſis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis: quando totus ſub una pace mundus, mirabili modo & præcedentibus ſeculis inaudito quieſcebat. Quam uidelicet natiuitatem & pacem non ſolum diuini eloquij ſcripta, ſed etiam gentilium oracula longe prius prædixerunt, ut in Sibyllinis & cæterorum carminibus cõijcitur. Igitur poſtquam imperare cœpit Octauianus Cæſar, qui primus monarchiam obtinuit mundi (quamuis auunculus eius Iulius Cæſar ante eum exiſteret, potius metator imperij, quam imperator) propè emenſo admodum anno quadrageſimo ſe-

mo ſecundo natus eſt dñs Chriſtus, ueram mundo torpenti in tenebris a ſeculis ſeculorum terris afferẽs lucem. Ita enim factum eſt, ut cum Abraham ſanctus ſub Nino primo gentium rege, quadrageſimo tertio natus ſit anno, cui dictæ ſunt repromiſſiones; & ex cuius ſemine promiſſus fuerat Chriſtus: Chriſti autem natiuitas, ſub fine quadrageſimi ſecundi conueniret, ut iam non ipſe in parte tertij anni, ſed in ipſo potius tertius annus oriretur. Qui etiam annus quantis, quam nouis, quamque inuſitatis bonis abundauerit: ſatis, etiam me non proferente, compertum haberi arbitror. Toto terrarum orbe una pax omnium, nõ ceſſatione, ſed abolitione bellorum, clauſæ Iani Gemini portæ, extirpatis bellorum radicibus non repreſſis. Cenſus ille primus maximus, cum in hoc unum Cęſaris nomen uniuerſa magna gentium creatura iurauit, ſimulque per communionem cenſus unius ſocietatis effecta eſt. Igitur anno ab Vrbe condita D. CC. LII. natus eſt C H R I S T V S, ſalutarem mundi afferens fidem, uere petra medio rerum poſita, ubi comminueretur qui offenderet, qui crederet ſaluaretur, uere ignis ardens, quem qui inſequitur, illuminatur: qui tentat exuritur. Ipſe eſt Chriſtus Chriſtianorum caput, ſaluator bonorum, malorũ punitor, iudex omnium. Hic enim I E S V S C H R I S T V S filius dei, ſextam mundi ætatem ſuo conſecrauit aduentu.

De Herode alienigena, ſub quo natus eſt Chriſtus, quod tunc prophetiæ impletæ ſunt, hanc natiuitatem prædicentes. Cap. III.

IGitur ut in præcedentibus libris oſtendimus, depulſos eſſe a regno Iudæorum uel ducatu ex ſemine Iuda duces & principes, dum de ſumma rerum acriter cõtenderent, Herodes a Romanis conſtitutus eſt princeps alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudæos, qui Antipatri Aſcalonitę & matris Cypridis Arabicæ filius fuit. Is dum a Romanis ſuſcepit principatum Iudæorum, ulteriam Chriſti natiuitatem deſignat, & ſacerdotium & regnum Iudææ, quod prius per ſucceſſiones minorum tenebatur, eſſe deſtruendum: iamq; completam prophetiam eſſe, quæ ita per Moſen loquitur: Non deficiet princeps ex Iuda, neq; iudex de fœmoribus eius, donec ueniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. In hoc loco etiam Chriſtus, quem Danielis ſcriptura præfatur, accepit finem. Nam uſque ad Herodem, Chriſti, id eſt, ſacerdotes, erant reges Iudæorum, qui imperare cœperũt ab inſtauratione tẽpli, ſub Dario uſq; ad Hircanũ annis CCCC. LXXXIII. in medio tranſactis. Quos Daniel quoq; ſignificat, dicens: Et ſciens & intelligens, ab initio ſermonis reſpondendi & ædificandi Hieruſalem, uſq; ad Chriſti principatum hebdomadæ VII. & hebdomadæ LXII. quæ LXIX. hebdomadæ, faciunt annos CCCC. LXXXIII. in quibus Chriſti, id eſt, ſacerdotes, per unctionem conſecrati, regnauerunt uſque ad Hircanum. Quo extremo omnium a Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad ſe pertinentem Iudæam a Cæſare & ſenatu accepit principatũ, filijque eius poſt eum regnauerunt, uſq; ad nouiſſimam Hieroſolymorum

captiuitatem, nequaquam ex ſucceſſione ſacerdotalis generis pontificibus conſtitutus, necq; perpetuitate uitæ ſecundum legem Moſi ſeruiētibus deo. Ignobiles uero quidam, & alio tempore alij, et nonnulli unius anni, ſiue modico amplius, a Romanis imperatoribus ſacerdotium emebāt. Quę omnia etiam Daniel propheta uaticinatur, ita dicens: Et poſt hebdomadas VII. & LXII. interibit Chriſma, & iudicium non erit in eo, & templum & ſanctum corrumpet populus, duce ueniente.

De Octauiano, qui non ſe permittebat dominum appellari, & qualem uitam duxerit, vel quo fine præuentus ſit. Cap. IIII.

IGitur Octauianus, qui imperatorū omnium primus monarchiam obtinuit mundi (ut præmiſimus) non paſſus eſt quidem, neque auſus ſaltem a proprijs liberis dominum ſe nominari: quāto magis ab extraneis, quia eo imperante, uerus dominus totius generis humani inter homines natus eſt. Nam cum eodem ſpectante ludos, pronuntiatum eſſet in Mimo: O dominum æquum et bonum, uniuerſiq; quaſi de ipſo dictū eſſet, exultāter approbauiſſent, ſtatim quidē manu, uultuq; indecoras adulationes repreſſit: & ſequenti die grauiſſimo corripuit edicto, dominumq; ſe poſthac appellari, ne a liberis quidem aut nepotibus ſuis, uel ſerio uel ioco permiſit. Attamen paucis expediam dictis, quo genere ortus, qualemve duxerit uitam, quo fine prǣuentus, qui portis Iani clauſis, Rempublicam, quam bello quęſierat, pace nutriuerat, amplificare ſtudens. Hic autem patre Octauiano ſenatore genitus, maternum genus ab AENEA, per Iuliam familiam ſortitus: Adoptione uero C. Cæſaris maioris ſui auunculi, C. Cæſar dictus: deinde ob uictoriā Auguſtus cognominatus eſt. Iſte in imperio poſitus: tribunitiam poteſtatem per ſe exercuit. Regionem Aegypti inundatione Nili acceſſu difficilem, inuiamque paludibus in prouinciæ formam redęgit. Quam ut annonā urbis copioſam efficeret, foſſas incuria uetuſtatis limo clauſas, labore militum patefecit. Huius tempore ex Aegypto urbi annua ducenties centena milia frumenti inferebantur. Iſte Cantabros & Aquitanos, Rhetos, Vindelicos, Dalmatas prouincias numero Populo Romano coniunxit: Sueuos, Cattoſque deleuit. Sigambros in Galliam tranſtulit, Pannonios ſtipendiarijs adiecit. Getharum populos, Baſternaſque laceſſitos bellis, ad concordiam compulit. Huic Perſæ obſides obtulerunt, creandique regis arbitrium permiſerunt. Ad hunc Indi, Scythæ, Garamantes, Aethiopes, legatos cum donis miſerunt. Adeo denique turbas bella ſimultantes execratus eſt: ut niſi iuſtis de cauſis, nunquam genti cuiquam bellum indixerit. Iactantiſque eſſe ingenij & leuiſſimi dicebat, ardorem triumphandi: & ob lauream coronam, id eſt, folia infructuoſa, in diſcrimen per incertos euentus certaminum, ſecuritatem ciuium præcipitare: Neque imperatori bono quicquam minus quam temeritatem congruere: ſatis celeriter fieri, quicquid commode gereretur: armaque niſi maioris emolumenti ſpe, nequaq̄ mouenda eſſe: ne compendio tenui iactura graui petita uictoria

ſimilis ſit hamo aureo piſcantibus, cuius abrupti, amiſſique detrimentum, nullo capturæ lucro penſari poteſt. Denique erga ciues clementiſſime uerſatus eſt: in amicos fidus extitit. Quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mecœnas, ob patientiam laboris, modeſtiamque Agrippa. Diligebat præterea VERGILIVM: rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas conſtantiſſimus. Liberalibus ſtudijs, præſertim eloquentiæ intantum incumbens, ut nullus ne in procinctu quidem, laberetur dies, quin legeret, ſcriberet, declamaret. Leges alias nouas, alias correctas protulit ſuo nomine. Auxit, ornauitque ROMAM ædificijs multis, iſto glorians dicto: VRBEM LATERICIAM REPPERI, RELINQVO MARMOREAM. Fuit, inquit, gratus ciuilis animi & lepidi: corpore toto pulcher, ſed oculis magis. Quorum aciem clariſſimorum ſyderum modo uibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus, tanquam ſolis radijs aſpectui ſuo. A cuius facie dum quidam miles oculos auerteret, & interrogaretur ab eo cur ita faceret, reſpondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non poſſum. Nec tamen uir tantus uitijs caruit, dum cupiditati dominanti ac libidini deſeruiuit, eiectaque uxore propria Scribonia nomine, Liuiam, quaſi eius uiro ſibi eam tradente, matrimonio ſociauit. Quam tanto dilexit amore, ut eiuſdem filios, Tyberium & Druſum ſuos priuignos, propria prole eiecta, adoptaret in filios. Ex quibus Tyberium ſucceſſorem imperij deſignauit. Imperauit annis quinquagintaſex, duodecim cum Antonio, quadraginta uero & quatuor ſolus. Qui certe nunquam aut Reipublicæ potentiam ad ſe traxiſſet, aut tam diu ea potiretur: niſi pro cauſa natiuitatis domini hoc fieret. Qui poſt mortem quantis honoribus a ſenatu eſt ſublimatus, enarrare longum eſt. Hic enim ſingularem (ut diximus) primus obtinuit principatum, & poſteris eandem imperij poteſtatem, cum ſuo nomine Auguſti dereliquit. Qui circa finem uitæ, Iudæis non ferentibus ferocitatem Archelai filij Herodis, qui poſt eum annis nouem in Iudæa regnauerat, ſed ultro accuſantibus, Auguſtus apud Viennam urbem Galliæ, eundē Archelaum relegauit, & ad minuendam Iudaici regni potentiam, inſolentiamq; domandam, quatuor fratres eius pro eo ſunt Tetrarchæ creati, Herodes, Antipater, Liſias & Philippus. Quorū Philippus & Herodes, qui Antipas prius nuncupabatur, etiam uiuente Archelao, Tetrarchæ fuerant ordinati.

Tyberio imperante, Iohannes prędicat & baptizat, & dominus IESVS prędicando & miracula faciendo ad paſſionem venit Cap. V.

TYBERIVS priuignus Auguſti, imperauit annis uigintiquatuor. Huius anno duodecimo Pilatus procuraturus Iudæam, dirigitur Hieroſolymam. Herodes ergo Tetrarcha, qui Iudęorum principatum tenuit annis uigintiquatuor, in honore Tyberij & matris eius Liuiæ, Tyberiadem condidit, & Libiadem. Itaq; anno duodecimo imperij Tyberij, Iohannes filius Zachariæ, in deſerto iuxta Iordanis

fluenta prędicans, Chriſtum filium dei in medio eorum adeſſe teſtatur. Ipſe quoq; dominus Ieſus Chriſtus hinc in populos ſalutarem uiam annuntiat: ſignis atq; uirtutibus uera comprobans eſſe, quæ diceret. Miracula quæ in Euangelijs ſcripta ſunt, facit Ieſus Chriſtus filius dei, diſcipulos ſuos diuinis imbuens ſacramentis, ut uniuerſis gentibus conuerſionem ad deum nuntient, imperat. Ieſus Chriſtus ſecundum prophetias, quæ de eo fuerant prę locutæ, ad paſſionem uenit, anno Tyberij, decimooctauo.

De terręmotu, & tenebris, quę in paſſione domini contigerunt, quid ſcriptores gentilium ſenſerint, ſeu Ioſephus Hiſtoriographus. Cap. VI.

QVo tempore etiam in alijs ethnicorum commentarijs, hæc ad uerbum ſcripta reperimus: Solis facta defectio, Bythinia terræmotu cōcuſſa, in urbe Nicęa ædes plurimæ corruerūt: quæ omnia his congruūt, quæ in paſſione Saluatoris acciderant. Scribit uero ſuper his & Flegon, qui Olympiadarum egregius ſupputator eſt, in XIII. libro, ita dicens: Quarto autē anno CC.II. Olympiadis, magna & excellēs inter omnes, quæ ante eam acciderāt, defectio ſolis facta diei hora ſexta, ſol in totū obſcuratus, tetraq; nox ſubito obducta terris eſt, & ſicut dictū eſt:

Impiaq; æternam timuerunt ſecula noctem.

Vſqueadeo autē, neq; lunam lumini ſolis, neq; nubes obſtitiſſe manifeſtū eſt, ut XIIII. ea die luna, tota cœli regione interiecta, longiſſime a cōſpectu ſolis affuiſſe, et ſtellas tunc diurnis horis, uel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulſiſſe, referatur. Et, ut ſupra meminimus, terræmotus in Bythinia Nicęnæ urbis, multas ædes ſubuertit, ac reliquis Aſię ciuitatibus ab imperatore eo terræmotu dirutis, tributa dimiſſa ſunt. Hæc ſupradictus uir. Argumentum autē huius rei, q̄d Saluator iſto anno paſſus ſit, Euangeliū præbet Iohānis, in q̄ ſcribit: Poſt XV. annum Tyberij Cæſaris, III. annis dn̄m prædicaſſe. Ioſephus etiā uernaculus Iudęorum ſcriptor, circa hæc tempora, die Pētecoſtes ſacerdotes primum commotionē locorum, & q̄ſdam ſonitus ſenſiſſe teſtat̄. Deinde ex adyto templi repentinā ſubito erupiſſe uocem, dicentium: Trāſmigremus ex his ſedibus. Scribit autē ſupradictus uir, quod eodem anno Pilatus præſes ſecreto noctis imagines Cæſaris in templo ſtatuerit: & hæc prima ſeditionis & turbarum Iudæis cauſa extiterit. Ex hoc loco cōſiderandum, quantæ deinceps calamitates Iudæorum gentem oppreſſerint. Pilatus poſt ſupradictam ſeditionē, quæ ob Cæſaris imagines fuerat concitata, ſacrum theſaurum (quem Corbanan Iudęi uocant) in aquęductum Hieroſolymorum expendens, ſecūdę ſeditioni præbuit ſemina. Seianus pręfectus Tyberij, qui apud eum plurimum poterat, inſtantiſſime cohortatur, ut gentem Iudęorum deleat, ut Philo meminit in libro legationis II. Tyberius ſiquidem iuuentutem eorum per ſpeciem ſacramenti in prouincias grauioris cœli relegauit: reliquos gentis eiuſdem uel ſimilia ſectantes urbe ſubmouit, ſub pœna perpetuæ ſeruitutis, niſi obtemperaſſent.

De ordinatione Iacobi, & VII. diaconorum. Simul etiam de cōuerſione Abgari regis per Thaddæum. Cap. VII.

Igitur

IGgitur eo tpe prędicaturi per Iudeę regiones apoſtoli poſt Chriſti aſcẽſionem Iacobũ fratrẽ dñi Hieroſolymis ordinãt epiſcopum. Ordinãt etiã et VII. diaconos: et lapidato Stephano, eccleſia p regiones Iudææ & Samarię diſpergit̃. Enuero de his plenius ſcribere libet. Primus igit̃ in apoſtolorꝝ numero pro Iuda proditore, Mathias ſorte aſciſcitur, q erat unus ex diſcipulis dñi. Ordinãtur aũt et diaconi VII. numero p oratiões & manus impoſitionẽ apſtolorꝝ: miniſterij uiduarꝝ gr̃a. In quibus Stephanus qui et primus poſt Chriſtũ lapidat̃ ab his q et dñm occiderũt, p q̃d noĩs ſui Stephano corona donat̃ a Chriſto. Tum deinde Iacobũ, q dicebatur frater dñi, hũc inquã ipſum Iacobũ, q et Iuſtus cognominatus eſt ab antiqs, uirtutũ merito & inſignis uitę priuilegio primũ hiſtoriæ tradiderunt ſuſcepiſſe eccleſię q̃ in Hieroſolymis eſt ſedẽ: ſicut Clemens in VI. diſpoſitionũ libro aſſerit dicẽs: Petrus em̃ inqt & Iacobus & Iohãnes, poſt aſſumptionẽ Saluatoris q̃uis ab ipſo fuerint oĩbus pene p̃lati, ſibi tñ nõ uendicant primatus gloriã, ſed Iacobũ q dicebat̃ Iuſtus, apoſtolorꝝ epiſcopũ ſtatuũt. Ideq; ipe in VII. eiuſdẽ operis libro, addit de ipſo etiã hęc: Iacobo, inqt, q dicebat̃ iuſtus, et Iohãni et Petro, poſt reſurrectionẽ dñs oẽm ſcientiã tradidit, et ipſi ceteris apoſtolis. Qui apoſtoli illis LXX. diſcipulis tradiderũt, ex quibus unus erat et Barnabas. Duos aũt fuiſſe Iacobos cõſtat: unũ hũc iuſtũ, q de pinna tẽpli deiectus, fullõis uecte pcuſſus ẽ et morti traditus. Alius aũt ẽ ille, q ab Herode capite cęſus eſt. Huius ergo Iuſti Iacobi, etiã Paulus meminit, cũ ſcribit. Aliũ aũt, inqt apoſtolorꝝ uidi neminẽ, niſi Iacobũ fratrẽ dñi. In hoc ergo tpe etiã Thaddęus, ſecundũ dñi præceptũ ad regẽ Agarꝝ miſſus, ipm quidẽ ęgritudine morbi corporalis abſoluit: uniuerſam uero ciuitatẽ Edeſſenorꝝ, Chriſto dño fideli ſatis credulitate ſociauit, ita ut in hodiernũ ciuitas illa, qppe ipſius dñi et ſaluatoris noſtri meruit ſcripta ſuſcipere, uelut ſpeciali quadã Chriſto deuotione dicata ſit. De his etiã latius ſcribere ſtatui. Euſebius in I. libro Hiſtorię Eccleſi. dicit: Deniq; poſt reſurrectionẽ atq; aſcẽſionem dñi ad cœlos, Thomas apoſtolus ex cõmonitione diuina, Thaddęũ quendã unũ ex LXX. diſcipulis ad Edeſſenã ciuitatẽ euãgeliſtã et prędicatorẽ uerbi dei mittit, ſimul et q̃ a dño promiſſa fuerãt, impleturꝝ. Hæc in archiuo publico Edeſſenæ ciuitatis, in qua tũc ſup̃dictus Abgarus regnauit, ita deſcripta repperimus, in his chartis, q̃ geſta regis Abgari ſeruata antiqtus cõtinebant. Et ut euidẽs dictorꝝ ueritas fiat, ipſarꝝ exẽplaria epiſtolarꝝ ab Abgaro ad ſaluatorẽ. & ſaluatoris ad eundẽ regem, & qualiter hæc geſta ſint, pleniter in I. libro Euſebij Eccleſiaſticę hiſtorię continent̃.

De perſecutione primæ eccleſiæ, qua occaſione verbum dei ad gentes peruenit. Ex quibus Aethiopia illud primum ſuſcepit. Cap. VIII.

INterea perſecutio prima aduerſum eccleſiã dei, quę erat Hieroſolymis facta, ſub primo martyre Stephano, oẽs diſcipulos, exceptis XI. per uniuerſam Iudæam Samariamq; diſperſit, ſeu potius, ut ſancta ſcriptura indicat, ſeminauit. Ex quibus nonnulli ad Phœnicem uſq; & Cyprum

atq; Antiochiam deuenerunt. Qui gentibus quidem credere myſteriũ fidei nondum audebant, Iudæis tamen prędicabant. Interea Paulus adhuc uaſtabat eccleſiam, ingrediens domos, et pertrahẽs uiros ac mulieres, tradebat in carcerem. Sed Philippus, qui erat unus de ſeptem cum Stephano diaconis ordinatus, deſcendit Samariã uirtute domini repletus, & prædicat primus uerbum dei Samaritanæ genti. In quo tanta erat diuinæ gratiæ efficatia, ut etiam Simonem magum ſuis prædicationibus conſternaret. Qui per idem tempus celebris famæ apud Samaritanorum populos habebatur, ita ut uirtus dei magna eſſe putaretur. Sed is cum uidiſſet ſigna & miracula, quæ a Philippo per diuinæ gratiæ poteſtatem fiebant, obſtupefactus & territus ceſſit: et credere ſe in Chriſtum, uſquequo etiam baptiſmum acciperet, ſimulauit. Verum per ſingulos dies augeſcẽte prædicatione uerbi diuini, per dei prouidentiam ex Aethiopiæ regionibus adeſt quidam, tanq̃ uota in Hieroſolymis redditurus, reginæ gentis illius præpoſitus. Moris quippe eſt illi nationi, etiam nunc a fœminis regi. Huic Philippus reſponſis ſancti ſpiritus iuſſus, primo ex oĩbus gentibus myſterium fidei, & ſacramentũ baptiſmi tradidit, & uelut quaſdã cum deo primitias oĩm conſecrat nationum. Hũc opinio tenet ad patriam terram regreſſum, ſcientiam dei ſummi & ſalutare dñi noſtri indigenis gentibus, ſicut ſibi traditum fuerat, prædicaſſe. In quo rebus ipſis cõpleta eſt per eum prophetia quę dicit: Aethiopia perueniet manus eius deo. Dum hæc ita aguntur: Paulus uas electionis non ex hoĩbus neq; per hoĩem, ſed per reuelationem dñi noſtri Ieſu Chriſti, & dei patris, qui eum ſuſcitauit a mortuis, in apoſtolatũ uocatᵘ: cœleſti ad ſe uoce delata.

Qualiter Pilatus Tyberio & Senatui reſurrectionem domini, & miracula eius, & q; deus eſſet, nunciauit. Cap. IX.

INterea cum per omnem iam locum de reſurrectione & mirabilibus domini noſtri Ieſu Chriſti & de aſcenſione eius ad cœlum felix fama loqueretur, ac per oĩm aures beati huius rumoris uolueretur opinio, & quoniam antiqui moris erat apud Romanos, ut prouinciarum iudices, ſiquid forte noui in his, quas gerebant prouincijs, accidiſſet, id uel principi uel Senatui nuntiarent, quo nihil ex his quæ gerebantur, ignorare aliquid uiderentur, de reſurrectione a mortuis dñi & ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI, quæ iam in omnem locum fuerat peruulgata, Pilatus Tyberio principi refert, ſed & de cæteris mirabilibus eius, & ut poſt mortem cum reſurrexiſſet, a quamplurimis iam deus eſſe crederetur. Tyberius quæ comperera, retulit ad Senatum. Senatus autem ſpreuiſſe dicitur, pro eo quod non prius ſibi huius rei indicium fuerit delatum, ſed authoritatem ſuam præuenerit uulgi ſententia. Lex etenim erat antiquitus deſignata, ne quis apud Romanos deus haberetur, niſi Senatus decreto & ſententia confirmatus. Porro autem pro uero hoc erat quod agebatur: ne diuina uirtus humanis putaretur aſſertoribus indigere. Cumq; ſecundum ea, quę ſupra diximus, rennuiſſet Senatus, Tyberius tamen tenuit ſententiam ſuam, ne quid aduerſum

ſum doctrinã Chriſti cõtrarium moliretur, cõminatus periculũ mortis accuſatoribus Chriſtianorꝝ. Hæc Tertullianus. Quod profecto diuina prouidentia ita tũc Cęſaris ſenſibus ingeſſit, ut abſq; ullo obſtaculo in ipſis dumtaxat initijs Euãgelij, ſermo uſquequaq; percurreret. Vnde & factum eſt, ut repente quaſi coelitus lumen oſtẽſum, aut radius quidã ſolis erumpens, totum orbem claritate ſuperni luminis illuſtraret, ut cõpleretur & illa prophetia, quæ dixerat: In omnem terram exiuit ſonus eorum, euangeliſtarum dumtaxat & apoſtolorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Ex quo & per omnes ciuitates ac uicos immenſæ multitudines, uelut meſſium tempore frumenta ad areas, ita ad eccleſiam populi congregabantur.

De vita & actibus Tyberij. Et qualiter in Antiochia eccleſia Chriſti tum mirabiliter floruit. Vbi & primũ Chriſtiani nuncupati ſunt, & cætera, quæ ea tempeſtate contigerunt. Cap. X.

IGitur Tyberius Cæſar, ſub quo geſta ſunt, quę præmiſimus, ſatis prudens in armis, ſatiſq; fortunatus ante ſumptum imperium ſub Auguſto fuit. Inerat ei ſcientia literarꝝ multa: eloquio clarior, ſed ingenio peſſimo atq; inſidioſo, ſimulans ea ſe uelle, quæ nollet, his quaſi infenſus, quibus cõſultum cupiebat: his uero quos oderat, quaſi beneuolus apparens: repentinis reſpõſionibus, aut cõſilijs melior, q̃ meditatis. Hic iam imperator per ſemetipſum nulla bella geſſit, ſed tñ aliquantis in locis, pręcognitos cito gentium tumores per legatos cõpreſſit. Sane quarto imperij eius anno, Germanicus Druſi filius Caligulæ pater de Germanis, ad quos ab Auguſto ſene miſſus fuerat, triũphauit. Ipſe aũt Tyberius plurima imperij ſui parte, cum magna & graui modeſtia Reipublicæ præfuit: adeo, ut quibuſdã præſidibus augẽda prouincijs tributa ſuadentibus ſcripſerit, boni paſtoris eſſe tondere pecus, nõ deglubere. Itaq; paulatim immutata eſt illa Tyberij Cęſaris laudatiſſima modeſtia in poenã cõtradictoris ſenatus, atq; ex mã ſuetiſſimo principe, ſæuiſſima beſtia exarſit. Nã plurimos ſenatorꝝ proſcripſit, & ad mortẽ coegit: XX. ſibi patricios uiros cõſilij cauſa legerat, horꝝ uix II. incolumes reliquit: cęteros diuerſis cauſis necauit. Seianũ pręfectũ ſuum res nouas molientẽ interfecit: merito, qa obſtinatiſſime religioni Chriſtianorꝝ contradixit. Filios ſuos Druſum et Germanicũ, q̃rꝝ Druſus naturalis, Germanicus adoptiuus erat, manifeſtis ueneni ſignis pdidit: filios Germãici filij ſui interfecit. Referre ſingulatim facta eius horret, puderetq;. Tãta libidinis et crudelitatis rabie efferbuit; ut q ſpreuerãt Chr̃o regẽ ſaluari, rege Cęſare punirẽtur. Quo etiã imperãte, Agrippa cognomẽto Herodes, filius Ariſtoboli, filij Herodis regis, accuſator Herodis Tetrarchę Romã profectus a Tyberio in uincula conijcit: ubi plurimos ſibi aſciuit ad amicitiã, et maximé Germanici filiũ G. Hoc etiã tẽpore paſſim per oẽs gentiliũ populos profuſius eũ effunderet diuina dignatio: primus apud Cęſareã Paleſtinę urbẽ Cornelius cũ omni domo ſua ad fidẽ Chr̃i; Petro miniſtrãte perducit. Iam inde q̃ plurimi & alij ex gẽtibus apud Antiochiã ad fidem ueniunt eorꝝ prædica-

tione

tione pertracti; q̄s proditione aduerſus Stephanũ commota, diſſeminatos eſſe per oẽm locum ſuperius edocuimus: per q̄s & apud Antiochiã florentiſſima congregatur eccleſia. In qua erãt etiam prophetici ordinis uiri q̃ plurimi, cum quibus & Barnabas & Paulus, quibus omnibus pariter in gratia dei & unanimitate degentibus, ibi primũ diſcipuli e perhenni fonte ſumpto uocabulo, appellati ſunt Chriſtiani. Quibus diebus Ouidius poeta in exilio diem obijt. Qui ab Auguſto ſene damnatus fuerat, propter libros amatoriȩ artis q̄s compoſuerat. Liuius hiſtoriographus Patauij moritũ. Philippus Tetrarchȩ Peneadem, in qua plurimas ȩdes cõſtruxerat, Cȩſaream Philippi uocauit: & Iuliam aliam ciuitatẽ. Igitur Tyberius multos reges aduocauit per blanditias, quos nunq̃ ad propria remiſit. Ex quibus & Archelaum Cappadocum, cuius regno in prouinciã uerſo, Mazacham nobiliſſimam ciuitatem, Cæſaream appellari iuſſit. Multos etiam ſenatorꝝ & equitum Romanorꝝ interfecit, demum & ipſe in Campania moritur.

De Philone, qui Gaij laudibus Eccleſiam exornauit. Et quanta Iudæi mala ſub eodem principe ſunt perpeſſi ob uindictam crucis. Cap. XI.

POſt Tyberium, G. Caligula imperium ſuſcepit. Qui continuo Iudæorum principatum tradidit Agrippæ, qui & Herodes uocabaẽ; liberans eum de uinculis, & dedit Philippi ac Lyſaniæ tetrarchias. Ipſum uero Herodem, qui uel Iohannis necis author extiterat, uel in paſſione domini interfuerat, multis excruciatũ modis, æterno damnat exilio, ſicut Ioſephus ſcribit. Huius temporibus Philo inſigniſſimus ſcriptorꝝ florebat: qui non ſolũ in noſtra uerum & in Græcorꝝ philoſophia primus inter primos habebaẽ. Hic aũt genere quidem a proauis Hebreis: apud Alexandriam uero oĩbus claris & nobilibus uiris, clarior ac nobilior erat. In diuinis aũt legibus, & patrijs inſtitutis quãtus, qualiſq; fuerit, ex his quȩ nobis librorꝝ ſuorum tradidit monumentis, omnibus clarum eſt. Quis enĩ digne ualeat explicare, quanta ei in liberalibus literis fuerit inſtitutio, quãta in philoſophicis, quantuſq; maxime in Platonicis & Pythagoricis fuerit diſciplinis, ut oẽs qui ſecum floruerãt, pene & qui præceſſerant, ſuperaret. Hic igitur ipſe tẽporibus Gaij quanta Iudæis acciderint mala, V. uoluminibus exponit: ſed & de eiuſdem Gaij mentis inſania commemorat, q̄d intantum ſuperbiæ elatus ſit, ut deum ſe uoluerit appellari. In ipſis autem ubi de Iudȩorum cladibus refert, ſuam quoq; legationẽ, quam pro contribulibus ſuis Iudæis detulit ad urbem Romam, deſcribit, & q̄d peroraris apud Gaium pro patrijs legibus, nihil amplius q̃ irriſionem retulerit domũ, imo et pene periculum mortis incurrerit. Sed et Ioſephus meminit horum, in XVIII. libro Antiquitatum. Inter cȩtera dicit, ilico e conſpectu Gaij cum iniuria eſſe eiectum. Egreſſus aũt Philo, ait ad Iudæos, qui ſibi aſtabant: Bono animo nos eſſe oportet, quibus iratus eſt Gaius, quia neceſſe eſt adeſſe diuinũ, ubi humanum ceſſat auxilium. Euidenter enĩ in Iudæos diuinam pro piaculis, quæ aduerſum Chriſtũ auſu nefario cõmiſerant, manifeſtat ultionẽ. Ipſum

enim

enim Philonẽ, cum ſecunda uice ueniſſet Romam, legationẽ gentis ſuæ ad Claudium deferens, in eadẽ urbe locutũ eſſe cum Petro apoſtolo, eiuſq; ha buiſſe amicitias tradũt: & ob hanc cauſam eccleſiã Marci diſcipuli Petri apud Alexandriã ornaſſe laudibus ſuis. Qui etiam librũ de cõuerſatione & uita noſtrorum ſcribit. Vbi non ſolũ in Alexandria, ſed in multis quoq; prouincijs eſſe memorans huius ſectæ, tam uiros, q̃ & mulieres & habitacula eorum, dicẽs monaſteria. Ex quo apparet talẽ primo credentiũ Chriſto fuiſſe eccleſiã, quales nunc monachi imitantũ & cupiunt: ut nihil cuiq̃ propriũ ſit, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egẽtibus diuidũtur: orationi uacãtes & pſalmis, doctrinę q̃q; & cõtinentiæ. Tales eos aſſeruit quales et Lucas refert, primũ Hieroſolymę fuiſſe credẽtes. Igit̃ Iudæos pro cõmiſſo ſcelere in Saluatorẽ ultio diuina dãnabat, ut idẽ author atq; Ioſephus ſuis tradũt hiſtorijs, oſtẽdens q̃dem euidentibus uerbis, q̃d ex admiſſi ſacrilegij tempore nunq̃ ab eis ſeditionũ furor, nunq̃ bella morteſq; ceſſauerũt uſqueq̃ ultimum & exitiale malum, tẽporibus Veſpaſiani eos obſidioni inclуſit. Primũ ſub Tyberio, de q̃ in paſſione dñi clamabant: Non habemus regẽ niſi Cęſarẽ: quantas ꝑtulerint clades, partim ut ſupradicti produũt ſcriptores, q̃a impoſſibile erat oĩa eorum a prędicto t̃pe ſcribere, q̃ eis acciderant inſtantiſſime mala: dum uerſi in ſeditionẽ propter pecunias ex ſacrario, q̃d corbanan uocant, in aquæductũ a Pilato expẽſas: q̃bus modis afflicti atq; cõtriti ſint, nec non noctu Pilatus imagines Cęſaris uelatas inferri Hieroſolymã iubet, ac ſtatui. Quod ubi dies exortus ẽ, magnã ꝑturbationem Iudęorum populis excitauit: ſtupentibus et ꝑturbatis ad nouã faciẽ rerum. Conijciebãt, nãq; ex hoc, q̃d ſpernerentũ et cõculcarentur iã leges ſuę, et oĩa inſtituta maiorum: q̃bus nihil tale haberi intra mœnia urbis illius fas erat. Sed hoc eſt nimirum, in quo eos impię profeſſionis ſuæ, uelox uindicta dãmnauit. Igitur Gaius ſupra omne genus hoĩm, Iudęos habebat exoſos. Qui ſpeciali quadam ſæuitia loca eorum, quæ in diuinis habentur ſupplicationibus cõſecrata, incipiens ab Alexandria, diripi & contra religionẽ moreſq; gentis profanari iubet: ſtatuis ſuis & ſignis ea atq; imaginibus replens. Templum quoq; ſanctę ciuitatis, q̃d ſolum manebat totius profanæ cõtagionis intactum, & maioribus perdurauerat aſylum, cõmutare in tẽplum proprij nõis auſus eſt: ut ædis Iouis nobiliſſimi dei noui Gaij uocaret. Sed & alias innumeras clades & ultra oẽs tragicos luctus, apud Alexandriam Iudæis irrogatas eſſe ſub Gaio, inſuper toto orbe Romano, ſicut Philo ſcribit, & Ioſephus in ſynagogis Iudæorum, ſtatuæ & imagines & aræ Gaij Cæſaris cõſecratæ.

De Herode & Pilato qui iuſtas luerunt pœnas, ac de nefarijs actibus Gaij Caligulæ. Cap. XII.

HErodes Tetrarcha, & ipſe Gaij amicitiam petens, cogente Herodiade Romam uenit. Sed accuſatus ab Agrippa, etiã tetrarchiam perdidit: fugienſq; in Hiſpaniã cum Herodiade mœrore perijt. Sed & Pilatus qui in Saluatorẽ iniqui iudicij functus officio eſt:

ijſdem

ijſdem temporibus Gaij, tantis ac talibus malorꝫ cladibus excruciatus eſt,
ut propria ſe manu tranſuerberaſſe, & nefariã uitam ui abieciſſe referatur.
Nec enĩ poterat tanti piaculi miniſter impunitus euadere, ſicut in hiſtorijs
Græcorum reperimus: corꝫ dumtaxat qui Olympiadas ſcribunt, & anna
les rerꝫ geſtarum libros, ad poſteritatis memoriam condunt. Gaius autem
cognomento Caligula, imperauit annos IIII. qui ante principatum oĩbus
charus acceptuſqꝫ fuit: in principatu uero talis, ut non immerito uulgaretꝰ,
atrociorem illo dñm nõ fuiſſe. Deniqꝫ tres ſorores ſuas ſtupro maculauit:
ac deinde exilio inſularum condemnauit, Itaqꝫ in palatio matronas nobiles
publicæ libidini ſubiecit: primus Cęſarum diademate impoſito, dominum
ſe iuſſit appellari, & ut deum coli. Hic etiam Memmij Reguli uxorem du
xit, impellens eum, ut ſe eſſe uxoris ſuę patrem ſcriberet, & patrimonia ſua
ei traderet. Hinc omnes exules iuſſit interfici, plurimoſqꝫ nobilium Roma
norum: ſed non ut uoluit, fertur enim exclamaſſe: Vtinam populus Ro-
manus unam ceruicem habuiſſet: Ipſe autem a protectoribus ſuis in pala-
tio occiſus eſt, anno ætatis XXIX.

De aduentu beati Petri Romam ſub Claudio, & de geſtis eiuſdem Claudij.
Et quæ eo imperante geſta ſint. Cap. XII.

CLaudius Titus; Druſi fratris Tiberij filius, patruus Caligulæ, im
perauit annis minus XIIII. In cuius regni exordio, Petrus apoſto-
lus domini noſtri IESV CHRISTI Romam uenit, ibiqꝫ
XXV. annis cathedram tenuit epiſcopalem: & ſalutarem cunctis
credentibus fidẽ fideli uerbo docuit, potentiſſimiſqꝫ uirtutibus approbauit
atqꝫ ex hinc Chriſtianorꝫ plurimi Romæ eſſe cœperũt. Senſit hoc fidei ſuæ
Roma beneficium. Nam cum interfecto Caligula; multi de abrogando im
perio; ac Republica in antiquum ordinẽ reſtituenda; delendãqꝫ penitus Cæ
ſarum uniuerſam familiã Senatus & conſules decreuiſſent, Claudius mox
ut confirmauit imperiũ, magna atqꝫ adhuc Romæ incognita uſus clemen-
tia, ne in tantam nobilium multitudinẽ ultio ſæuiret, omnibus indulſit, quic
quid in ſemet, uel ſuos mali ſenatus uel conſules feciſſent, uel facere tentaſ-
ſent. Accidit etiam eodem tempore preſentis gratię dei grande miraculum.
Siquidem F. Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, bellũ Ciuile moli
tus, legiones multas fortiſſimaſqꝫ ad ſacramẽti mutationẽ pellexerat. Itaqꝫ
die dato ut in unũ undiqꝫ ad nouũ imperatorẽ conuenirẽt, neqꝫ aquilæ ordi
nari, neqꝫ conuelli ꝗquo modo ſigna moueriue potuerũt. Exercitus tanta et
tam inuſitata miraculi fide motus, et conuerſus in pœnitentiã: Scribonianũ
quinta ſtatim die deſtitutũ interfecit: ſeſeqꝫ ſacramẽto prioris militię cõtinu
it. Triſtius ac perniciosius urbi Romę nihil unq̃ fuiſſe, q̃ bella Ciuilia, ſatis
notum eſt. Itaqꝫ propter aduentũ apoſtoli Petri, et tenera Chriſtianorꝫ ger
mina, uix dũ adhuc pauca ad ſanctę fidei profeſſionẽ erũpentia, hãc exorien
tem tyrannidẽ & conſurgẽs iſtud ciuile bellũ diuinitus eſt cõpreſſum. Itaqꝫ
Claudius expeditionẽ in Britanniã mouit, quę excitata in tumultũ propter

non

non redditos transfugas uidebatur, tranſuectus in inſulam eſt, quam neque ante Iulium Cæſarem, necꝫ poſt eum quiſquam adire auſus fuerat: ibicꝫ ut uerbis Suetonij Tranquilli loquar, ſine ullo prælio ac ſanguine intra pauciſſimos dies plurimam inſulæ partem in deditionem recipit. Orchadas etiam inſulas ultra Britanniam in Oceano poſitas Romano adiecit imperio, ac ſexto poſtquam profectus erat menſe Romam redijt. Eodem tempore imperij eius fames grauiſſima per Syriam facta eſt, inſuper & per uniuerſum orbem, quam etiam noſtri prophetæ prænunciauerant. Sed Chriſtianorum neceſſitatibus apud Hieroſolymam conuectis ab Aegypto frumentis, Helena Adiebenorum regina conuerſa ad fidem Chriſti, largiſſime miniſtrauit. Verumtamen ſequenti anno tanta fames Romæ fuit, ut medio foro Imperator correptus a populo, conuicijs & fragminibus panis turpiſſime infeſtatus, ægre per Seudotyrum in palatium refugiens, furorem excitatæ plebis euaſerit. Paruo autem intercedente tempore XXX. & V. ſenatores, & CCC. ſimul equites Romanos minimis ex cauſis interfecit.

De Iacobo ab Herode decollato, & de cruciatibus eiuſdem Herodis per angelum. Cap. XIIII.

EA tempeſtate immiſit Herodes (qui & Agrippa) manus, ut affligeret aliquos de eccleſia, & interfecit Iacobum fratrem Iohannis gladio. De hoc autem Iacobo Alexandrinus Clemens etiam hiſtoriam quandam dignam memoria, in ſeptimo diſpoſitionum ſuarum libro ſcribit, perlatam ad ſe uſcꝫ a traditione maiorum: Quoniā quidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum ſcilicet, motus etiam ipſe confeſſus eſt ſe eſſe Chriſtianum: Ducti ſunt, inquit, ambo pariter ad ſupplicium, & cum ducerentur in uia, rogauit Iacobū dari ſibi remiſſionem. At ille parum deliberans: Pax tibi, inquit, & oſculatus eſt eum, & ita ambo ſimul capite plexi ſunt. Sed tunc, ut ait ſcriptura diuina, uidens Herodes, quia de Iacobi nece gratum eſſet Iudæis, addidit adhuc & Petrum coniecit in carcerem, ſine dubio ipſum punire uolens, niſi diuinum affuiſſet auxilium. Quo angelus ei nocte aſſiſtens, mirabiliter eum uinculorum nexibus ſoluit, & ad miniſterium prædicationis ire liberū iuſſit. Et cum Petro quidem hæc geſta ſunt. Regis uero facinus in apoſtolos perpetratum, dilationē non patitur ultionis, ſed continuo uindex adeſt diuinitus dextera, ſicut hiſtoria in apoſtolorum Actibus conſcripta nos edocet. Ioſephus uero nonodecimo Antiquitatū libro de eo ita ait: Cum forte Cęſaream (quæ prius Pyrgos Stratonis uocabatur) aduenit, ubi cum in honore Cæſaris ſpectacula ciuibus ederet, uotiuo (ut uidebatur) ſalutis Cæſaris die: cumcꝫ illuc totius prouincię uiri honore & facultatibus præditi conueniſſent, ſecundo ſpectaculoꝝ die, indutus ueſte fulgenti ex auro argentocꝫ mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primos ſolis radios argenteę ueſtis gremio ſuſcepiſſet, repercuſſo ſplendore, duplicatam ſpectantibus lucē fulgor metalli uibrantis effudit, ut intuētibus pręſtringeret

ſtringeret aciem terror aſpectus, & per hoc plus aliquid de eo, q̃ humanæ naturæ eſt, artifex arrogantia mentiretur. Ilico adulantis uulgi concrepant uoces honorem ſonantes, ſed exitium ferentes, & hinc atq; illinc caueis con clamãtibus deus cõpellat̃, & propitius ſuppliciter exoratur, dicentibus populis: Hucuſq; ut hoĩem te timuimus, ſed ex hoc iam ſupra humanã te eſſe naturã fatemur. Sed rex acclamationẽ cõtra fas habitã nõ repreſſit, nec impietatẽ illicitæ adulationis exhorruit, donec reſpiciens paulo poſt, imminentem atq; inſiſtentẽ capiti ſuo uideret angelum, eũq; ſenſit cõtinuo exitij ſui miniſtrum, quem prius nouerat prouiſorẽ bonorũ. Et ecce repente cruciatus eum ex dolore incredibili uentris atq; inflatione corripuit. Reſpiciensq; ad amicos: En, inquit, ille ego deus ueſter, ecce propellor confeſtim & deturbor ex uita: quoniãquidẽ diuina uirtus nuper collatas in me falſas arguit uoces, & q modo immortalis dicebar a uobis, p̃ceps iamiãq; rapior in mortẽ. Itaq; uermibus ſcatens hanc miſerabiliter finiuit uitã, qui regnauerat annis VII. quatuor ſub Gaio, & tribus ſub Claudio, filiũq; Agrippã regni ſucceſſorẽ reliquit. Qui permanſit in eo uſq; ad euerſionem Hieroſolymorum templiq; deſtructionem.

De Theoda falſo propheta, de quo legitur in Actis apoſt. & de Claudio uitijs ſubiecto, atq; ipſius nece. Cap. XV.

QVo etiã in tp̃e Theodas quidã extitit, dicẽs ſe eſſe quendã magnum, qui & ipſe oẽsq; qui eũ ſequebant̃ perierũt. De q̃ deceptore Ioſephus pleniter refert, qualiter ſuis mendacijs atq; falſis promiſſionib. populi multitudinẽ ſublatis proprijs facultatibus urbes excedere fecit, & ripas Iordanis fluminis obſidere, ac deinceps q̃liter perijt, & quotq̃t eũ ſecuti ſunt. Verũ p idem tempus, Paulo apoſtolo ab Hieruſalẽ in circuitu & uſq; ad Illyricũ p̃dicationẽ uerbi dñici miniſtrãte, Claudius imp̃ator Iudęos urbe depellit. Tũc Aquila & Priſca cũ cęteris Iudęis urbe expulſi in Aſiã ueniũt, ibiq; coherẽt Apoſtolo: tunc primũ eccleſię fundamẽta inibi faciẽtes, ſicut edocet liber de Actib. apoſt. cõſcriptus. Claudio uero adhuc in imperio p̃durante, in ipſa ſolẽnitate Paſchę tanta ludæis p̃turbatio & uaſtitas Hieroſolymis accidit ex ſeditiõe cõmota, ut de illis ſolis, q in foribus templi conſtipatione populi necati ſunt, triginta milia Iudęorꝫ numerarẽt̃, & cõuerſus eſt dies feſtus eorꝫ in luctũ. Sed & alia q̃plurima Iudęis mala irrogata Ioſephus per hęc ꝟba deſignat: Poſt hæc aũt interiectis quibuſdã, addidit etiã iſta: Grauius uero oĩ hac uaſtatiõe afflixit Iudæos Aegyptius qdã falſus propheta, q cũ ueniſſet ad Iudęã hõ magus fidẽ ſibi prophetæ magica arte cõſciuit. Et cõtinuo ad xxx. milia uirorꝫ cõgregãs & ductans eos per deſertũ, peruenit cũ ipſis ad montẽ qui uocatur Oliueti, paratus inde irruere Hieroſolymã, & ui ac poteſtate urbẽ tenere, ſimulq; Romanorꝫ p̃ſidia ac plebem tyrãnidi ſuæ ſubiugare, fretus per oĩa his q̃s ſecũ eduxerat ſatellitibus. Sed conatus eius p̃uenit Felix, cõfeſtimq; cũ armatis obuiã p̃gens, ſecũ etiã plebe reliqua cõſpirante: cõgreſſiõe facta Aegyptiũ qdẽ cũ paucis in fugã ꝟtit, peremptis uero alijs, alijs etiã captis

temere

temere cœpta facile reſtrinxit. Hæc in ſecundo hiſtoriarū libro Ioſephus refert. Operępretium tamen eſt hæc quæ de Aegyptio ſcribit, cū illis quæ in apoſt. Actibus deſignata ſunt cōparare: ubi ſub Felice tribunus qui in Hieroſolymis erat, ad Paulum, in quē Iudæorū fuerat commota ſeditio, dicit: Nonne tu es Aegyptius ille, qui ante hos dies concitaueras populū, & eduxeras in deſertum ad quatuor milia hominū ſicariorū? Sed ſufficiūt iſta de Felice. Igitur deſcriptione facta Romæ ſub Claudio, inuēta ſunt ciuiū Romanorū LX. VIIII. centena, & XLIIII. milia, aqua introducta Romā, q̄ uocabatur Claudia. Hic uero princeps uentri, uino, fœdæ libidini obediēs, libertorū & coniugis imperijs ſubiectus fuit. Vocabat̄ eñ uxor eius Meſſalina, quæ primū paſſim utebatur adulteris. Dehinc atrocius accenſa nobiliores quaſq; nuptias & uirgines, ſcortorū more ſecū habere propoſuerat: ita liberti eius poteſtatē ſummā adepti. Ex quibus Felicem legionib. Iudęæ præfecit, apud quē Paulus apoſt. accuſatus, in defenſionem ſui perorat. Is itaq; Claudius deinceps Agrippinā Germanici fratris ſui filiā uxorē duxit Quæ filio imperium procurans, primo priuignos inſidijs multiformibus, dehinc ipſum coniugem ueneno interemit. Vixit annis LXIIII. cuius funus ut quondam in Tarquinio Priſco diu occultatum fuit, dum arte muliebri corrupti cuſtodes ægrum ſimulant.

De Neronis actibus ſceleratiſſimis, & de interfectione Senecæ ſui præceptoris, atq; Lucani poetæ. Cap. XVI.

NEro priuignus eius Imperij iura ſuſcepit, manſitq; in eo annis nō plenis XIIII. G. Caligulę auunculi ſui erga oīa uitia ac ſcelera ſectator, imo tranſgreſſor: petulantiā, libidinē, luxuriam, auaritiā, crudelitatem exercuit, & omni ſcelere ſe polluit. Siquidem petulantia percitus, oīa pene Italiæ ac Græciæ theatra perluſtrans, aſſumpto etiam uarij ueſtitus dedecore, cericas, cithariſtas, tragœdos & aurigas ſępe ſibi ſuperaſſe uiſus eſt. Libidinibus porro tantis exagitatus eſt, ut ne a matre quidē uel ſorore ullaue conſanguinitatis reuerētia abſtinuiſſe referatur: uirum in uxorem duxerit, ipſe a uiro ut uxor acceptus eſt. Luxurię uero tā effrenatæ fuit, ut retibus aureis piſcaretur, quæ purpureis funibus extrahebantur, frigidis & calidis lauaret unguentis, qui etiam nunq̄ minus mille carrucis confeciſſe iter traditur. Deniq; urbis Romę incendium uoluptatis ſuæ ſpectaculum fecit. Per ſex dies ſeptemq; noctes ardēs ciuitas regios pauit aſpectus. Horrea quadro ſtructa lapide, magicæq; illæ ueterū inſulæ, quas diſcurrens adire flamma non poterat, magnis machinis quondā ad externa bella præparatæ, labefactæ atq; inflammatę ſunt. Ad monumentorū buſtorūq; diuerſoria infelici plebe cōpulſa, quod ipſe ex altiſſima illa Mecœnatina turre proſpectans, lætus flammæ (ut aiebat) pulchritudine, tragico habitu Iliada decantabat. Auaritię aūt tam præruptæ extitit, ut poſt hoc incendiū urbis, quam ſe Auguſtus ex latericia marmoriam reddidiſſe iactauerat, neminē ad reliquias rerū ſuarū adire permiſerit. Cuncta quę flammę

quoquo modo ſuperfuerant ipſe abſtulit. Centies centena milia ſexcentium annua ad expenſas ſenatus cõferri ſibi imperauit. Plurimos ſenatorũ nulla extante cauſa bonis priuauit. Negotiatorũ oĩm ſub una die tormentis q̃q; adhibitis oẽm penitus cenſum abſterſit. Nero hic primus ꝑſecutus eſt Chriſtianos, qui etiã Petrũ & Paulum apoſtolos occidit. Crudelitatis aũt rabie ita efferatus eſt, ut plurimam ſenatus partẽ interfecerit, equeſtrem ordinem pene deſtituerit. Sed ne parricidijs quidẽ abſtinuit. Matrem, fratrẽ, ſororem, uxorem, cæterosq; oẽs cognatos & propinquos ſine hæſitatione proſtrauit. Hic etiam Senecã inſtitutorẽ in liberalib. diſciplinis atq; doctorem ſuũ, quia eum de utilitate reipub. ac honeſtate uitę monere curabat, uirum nobilem & Pauli apoſt. amicũ interfecit. Similiter & Lucanũ poetã eiuſdem Senecæ auunculum peremit. Is eñ Seneca Cordubenſis continentiſſimæ uitæ fuit. Quem, ut prædiximus, illæ amicũ Pauli fuiſſe epiſtolæ declarant, quæ leguñt a plurimis Pauli ad Senecã, & Senecæ ad Paulum. In quibus cum eſſet Neronis magiſter, & illius tpis potentiſſimus, optare ſe dicit eius eſſe loci apud ſuos, cuius Paulus ſit inter Chriſtianos. Hic ante bienniũ q̃ Petrus & Paulus martyrio coronarẽt, a Nerone interfectus eſt.

De Pauli reſolutione & ſecunda eius prædicatione, antequam martyrio coronaretur ſub Nerone. Cap. XVII.

INterea imperante Nerone, Feſtus mittit̃ in Iudęam, ut ſuccedat Felici. Apud quẽ, ut in Actib. apo. legimus, Paulus pro ſe agens, dato illi edicto uinctus mittit̃ Romã. Vbi biennio poſitus ṽbum dei ꝑdicabat nemine prohibente. Et cũ pro defenſione ſua ſatisfeciſſet Neroni, ſolutus eſt a cuſtodia. Et rurſum profectus eſſet ad ꝑdicationis officiũ, authoritate antiquorũ cõfirmatus, hic tñ Paulus apoſtolus, qui ante Saulus, extra numerum xij. apoſt. de tribu Beniamin & oppido Iudææ Giſſali fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus ſuis Tharſum Ciliciæ cõmigrauit. A quibus ob ſtudia legis miſſus Hieroſolymã, a Gamaliele uiro doctiſſimo, cuius Lucas meminit, eruditus eſt. Cum aũt interfuiſſet neci martyris Stephani, & acceptis a Pontifice templi epiſtolis, ad ꝑſequendos eos qui in Chriſto crediderant, Damaſcũ ꝑgeret: reuelatione cõpulſus ad fidem, q̃ in Actibus apoſt. ſcribit̃, in uas electionis de ꝑſecutore translatus eſt. Cumq; primũ ad prędicationẽ eius Sergius Paulus proconſul Cypri credidiſſet, ab eo ꝙ eũ Chriſti fidei ſubegerat, ſortitus eſt hoc nomẽ. Et iũcto ſibi Barnaba, multis urbibus pagratis, reuertensq; Hieroſolymã, a Petro ac Iacobo & Iohanne gentiũ apoſtolus ordinat̃. Et quia in Act. apoſt. pleniſſime de eius cõuerſatione ſcriptũ eſt, hoc tñ dicã, ꝙ poſt paſſionẽ dñi uiceſimo quinto anno .i. Neronis primo, q̃ Feſtus procurator Iudęæ ſucceſſit Felici, Romam uinctus mittitur, & per bienniũ in libera manẽs cuſtodia, aduerſum Iudęos de aduentu Chriſti quotidie diſputauit. Sciendum aũt in prima ſatisfactione, necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente ſcelera, q̃ta de eo narrant hiſtorię, Paulũ a Nerone dimiſſum, ut euangeliũ Chriſti in occidentis q̃q; partibus prędicaretur, ſicut ipſe ſcribit in II. epiſt. ad Timotheo

tempore

tempore quo & paſſus eſt,& de uinculis dictat epiſtolam:In prima mea ſatisfactione nemo mihi affuit,ſed oẽs me dereliquerunt,nõ eis imputeť, dñs aũt mihi affuit & confortauit,ut per me prędicatio cõpleret̃,& audirẽt oẽs gentes,& liberatus ſum de ore leonis:manifeſtiſſime leonẽ propter crudelitatem Neronem ſignificans. Et in ſequentib. Liberatus ſum de ore leonis. Et ſtatim: Liberauit me dñs ab omni ope malo, & ſaluauit me in regnum ſuũ,eo ꝙ ſciret pñs ſibi imminere martyriũ. Nam in eadem epiſtola præmiſerat:Ego iam immolor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Hic ergo xiiij. Neronis anno,eodem die,quo Petrus Romę pro Chriſto capite truncatur,ſepultus eſt in uia Oſtienſi,anno poſt paſſionem dñi XXXVII.

De nece Iacobi Iuſti,apoſtolorum epiſcopi, & quid de illo hiſtoriæ referant. Cap. XVIII.

SVB Neronis etiã imperio, Iacobus qui ab apoſtolis ordinatus Hieroſolymis eſt epiſcopus martyrio cõſummatur. Qui frater dñi uocabatur,eo ꝙ filius ſororis Mariæ matris dñi eſſet, q̃uis aliqui exiſtimarent Ioſeph eum genuiſſę ex alia uxore. Refert in hunc modũ ſatisfidelis hiſtoriographus de eo Aegeſippus,qui poſt ipſas ſtatim primas apoſtolorum ſucceſſiones fuit,in quinto commentarioꝝ ſuoꝝ lib.his uerbis:Suſcepit,inquit eccleſiã cum apoſtolis frater dñi Iacobus,qui ab oĩbus cognominatus eſt Iuſtus,ab ipſis dñi temporibus ꝑdurans uſ‹ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati ſunt,ſed hic ex utero matris ſuæ ſanctus fuit,uinũ & ſiceram non bibit,ſed ne‹animal manducauit,ferrũ in caput eius non aſcẽdit, oleo eñ eſt perunctus,balneis non eſt uſus, huic ſoli licebat introire in ſancta ſanctoꝝ. Ne‹eñ laneo utebat̃ indumẽto,ſed tm̃ ſindone. Solus ingrediebatur in templũ, & iacebat ſuper genua ſua,orans pro populi indulgentia,ita ut orando callos faceret in genibus ad modũ cameli, ſemꝑ genua flectendo,nec unq̃ ab oratione ceſſando. Ita‹pro incredibili hac continẽtia et ſumma iuſtitia appellatus eſt Iuſtus. Igitur cũ maxima multitudo tam Iudęorum q̃ & gentiliũ ubi‹crederẽt in Ieſum,ſcribę & phariſęi liuore permoti at‹turbati dixerunt ad inuicẽ: Nihil proficimus, ecce totus mundus credit in Ieſum. Inito aũt cõſilio adeunt Iacobũ fratrẽ dñi dicẽtes: Deprecamur ergo te ut ſuadeas oĩbus conuenientibus in die Paſchę de Ieſu. Tibi eñ oẽs obtẽperamus, & de te tam nos q̃ populus teſtimoniũ ꝑhibemus,quia iuſtus es & perſonã nullius accipis. Tu ergo ſuade populo de Ieſu ne erret, q͡a oẽs tibi obedimus. Aſcẽde ita‹in excelſum locũ pinnę templi,ut in edito poſitus appareas oĩbus,& ꝟba tua audiantur a cunctis, Igitur q͡a in diebus Paſchę cõueniunt nõ ſolum Iudæoꝝ,ſed & gentiliũ multitudo,ſtatuerunt eum ſupradicti ſcribæ & phariſæi ſuper pinnã templi,& uoce magna clamantes ad eum dicunt: Viroꝝ iuſtiſſime,cui oẽs nos obtemperare debemus,qm̃ populus errat poſt Ieſum qui crucifixus eſt, enuncia nobis q̃d ſit oſtiũ Ieſu. Tum Iacobus ingenti uoce ad eos reſpondit: Quid me interrogatis de filio hoĩs? Et ecce ipſe ſedet in cœlis a dextris ſummæ uirtutis, & ipſe uenturus eſt in nubibus cœli. Cum‹reſponſiõe & teſtimonio Iacobi

multis ſatisfactũ eſſet,& libenter audiſſent quę Iacobus proteſtatus eſt,cœperunt glorificare deũ & dicere: Oſanna filio Dauid. Tunc ſcribæ & phariſæi ac ſacerdotes indignati ſunt,& uerſi in furorē pręcipitauerunt de pinna templi,& lapidando occiderunt eũ pro ipſis orantē. Sed & Ioſephus in xx. libro Antiqui. refert de eo,& Clemens in vij. ſic ait: Mortuo Feſto q Iudęã regebat,miſſum eſſe a Nerone ſucceſſorē eius Albinũ. Qui cum needũ ad prouinciã peueniſſet,Annianus inquit pontifex adoleſcens Annanię filius de gñe ſacerdotali,accepta occaſione Conciliũ celebrauit,cõpellens publice Iacobum,ut Chriſtũ dei filiũ denegaret,contradicentē lapidare iuſſit. Qui pcipitatus de pinna templi,confractis cruribus, adhuc ſemiuiuus tollens ad cœlum manus cũ diceret: Dñe ignoſce eis,qđ eñi faciunt neſciũt: Fullonis fuſte,quo ueſtimenta extorqueri ſolent, in cerebro pcuſſus interijt. Tradit eñi idem Ioſephus tantæ ſctĩtatis fuiſſe & qualitatis in populo, ut propter eius necem creditũ ſit ſubuerſam Hieroſolymã. Hic eſt de q Paulus apoſt. ſcribit ad Gala. Aliũ aũt apoſtolorꝫ uidi neminē, niſi Iacobũ fratrē dñi,& apoſtolorꝫ ſuper hoc crebrius Acta teſtanĩ. Hieronymus aũt de eo ita refert: Euangeliũ quoqꝫ qđ appellaĩ ſcđm Hebræos,& tamen nuper in græcũ ſermonē latinũqꝫ translatũ eſt,qđ & Adamantius ſæpe teſtaĩ ac utitur eo, poſt reſurrectionē ſaluatoris legiĩ in eo: Dñs autē cũ dediſſet ſyndonē ſeruo ſacerdotis,iuit ad ſacerdotē Iacobũ,& apparuit ei. Iurauerat.n. Iacobus ſe nõ comeſurꝫ panē ab illa hora, qua biberat calicē dñi, donec uideret eũ reſurgentē a dormientib. Rurſumqꝫ poſt paululũ: Ferte,ait dñs,menſam, ſtatimqꝫ addiĩ: Tulit panē et benedixit ac fregit,dedit Iacobo Iuſto,et dixit ei: Frater mi comede panē tuũ,qa ſurrexit filius hoĩs a dormientib. Triginta itaqꝫ annis Hieroſolymis rexit eccleſiã.i.uſqꝫ ad ſeptimũ Neronis annũ. Et iuxta templum ubi pręcipitatus fuerat ſepultus, titulum eius ad obſidionem Titi & ultima Hadriani notiſſimum habuit.

De Iuda Iacobi fratre. Cap. XIX.

IVdas Iacobi frater in Meſopotamia atqꝫ interiorib. Ponti euangeliſans feras & indomitas gentes quaſi beluarꝫ naturas ſuo ſancto dogmate mitigat,& fidei dominicæ ſubiugat: ſepultus eſt in Nerito Armeniæ urbe: paruam,quæ de VII. eſt catholicis,epiſtolam reliquit.

De Simone Petro,qualiter dimicauit contra magum Simonem,& de ſceleratiſſima morte Neronis. Cap. XX.

SImon Petrus filius Iohãnis, prouincię Galilęæ a uico Bethſaida,frater Andręę apoſtoli & princeps apoſtolorꝫ,poſt epiſcopatũ Antiochenſis eccleſię,& pdicationē diſpſionis eorꝫ q de circũciſione crediderũt,in Ponto,Galatia,Cappadocia,Aſia & Bithinia atqꝫ Italia euangeliũ prædicauit,harꝫqꝫ uirtutũ inſignijs effulſit. Pendulo greſſu feruidũ mare calcauit,præteriens umbra ſua mortuos animauit,claudis priſtinum redintegrauit officium,paralytici fluida membra in propriũ reparauit ſtatum. Inter hæc defunctã uiduam ſuſcitauit, Ananiam & Sapphyram reos perfidiæ mortis animaduerſione damnauit. Simonem etiam magicis artibus

cœlum

cœlum conſcēdentem ad terram eliſit. Libet etiam de Petro apoſtolorum principe latius aliquid diſſerere. Interea cū fides dn̄i & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti per oīm creſceret mētes, & p dies ſingulos religionis propagarent augmenta, nequaq̄ quieſcit hoſtis ſalutis humanę, ſed ad urbē maximā quæ eſt caput oīm præuenit, & Simonem illū, de quo in ſuperioribus diximus, euocat. Cuius nefarijs artibus adminicula ipſe maiora ſuppeditās, plurimos urbis illius ciues in erroris eius uincula coniecit. De quo Iuſtinus non multo poſt apl'orum tempus exortus, inter ſcriptores nobilis uir, in Apologetico, quē pro fide noſtra ad imperatorem Antoniū ſcribit, de eo ita hoc modo refert. Et poſt aſcenſionem, inquit, dn̄i ad cœlum, inſtigabant dæmones quoſdam hoīm qui dicerēt ſe deos eſſe, quos nos fugauimus. Simon deniq; quidam Samaritanus, de uico qui dicitur Gittho, ſub Claudio Cæſare magicis artibus & ope dæmonū ſubleuatus, in urbe ueſtra, quæ regnorum oīm eſt caput, q̄ plurimis per phantaſias deceptis, deus decretus eſt a Senatu: & ſimulachri apud uos quaſi deus honore donatus, in flumine Tyberis inter duos pōtes collocati, habens etiā titulum latinis literis ſcriptum: Simoni deo ſancto, quem & omnes pene Samaritæ, nonnulli etiam ex cæteris gētibus tanquam ſummum deum & adorant & confitentur. Sed & Selenen quandam meretricem erroris eius ac deceptionis cōmitem, quę prius in proſtibulo ſteterat, apud Tyrꝫ urbem Phœnicis, cum ipſo uelut primam quandam mentem conſecrauerunt. Hæc quidem Iuſtinus. Conſona uero huic etiam Irenęus ſcribit in primo aduerſus hęreſes libro. In quo, uel quis ipſe fuerit Simon, uel q̄ impura eius opera atq; doctrina, plenius refert: uel q̄ diuerſis pręſtigijs ac diabolicis fraudibus homines fallendo ſeduxerat, quod multum eſt, ut his inſeramus: cum liceat uolentibus ea ſcire per ſingula, ex ipſius ſupradicti Irenæi libris, uel de hoc uel de cæteris authoribus diuerſarꝫ hæreſeon, & de uenenatis eorum dogmatibus diligentius noſcere poterit. Caput igitur totius prauitatis, & principium omnis hæreſis a Simone cœpiſſe accipimus. Hunc igitur talium malorꝫ patrem & authorem per idem tempus Simonem ex apparitorum ſuorum numero diabolus ſuſcitans, ad urbē maximam ire compulit Romam: ut ibi potentiſſimis athletis domini ac ſaluatoris noſtri Ieſu Chr̄i apoſtolis, in hoc ipſum ab eo ſubrogatis reſiſteret. Sed diuina uirtus & gratia, in maximo pręcipuoq; certamine, nunquā deſerit ſuos: quæ incenſam maligni flammam, tota celeritate reſtinguit, & oēm altitudinem deſtruit: extollentem ſe aduerſum ſcientiam dei. Propter quod neq; Simon, neq; alius quis congreſſus tunc aduerſum apoſtolos domini, potuit obtinere uictoriam: quia ueritatis lux, & uerbi diuini claritas, quę ob ſalutem hoīm nuper obfulſerat, per apoſtolos ſuos totius mēdacij diſcuſſa caligine, de humanis mentibus ignorātiæ tenebras effugabat. Deniq; ſupradictus magus ueri luminis fulgore pcuſſus: cæcitatē cōtinuo male ſanę mētis incurrit. Quippe q iā et prius in Iudęa p apl'm Petrū de his q̄ gerebat ſceleribꝰ cōfutatus, trāſmarinā aggreſſus ē fugā, et ab oriēte ptēdit uſq; ad occi

dentē, nuſq̃ ſibi uitã, niſi in fugę ſubſidio ſperãs. Is igitur urbē Romã ingreſſus, utēs adminiculo aſſiſtētis ſibi meretricis Selenis et adhærētis, in tm̃ maior҄ uenit profectũ: ut etiã ſimulachri a ciuibus Romanis tanq̃ deus honore potiret̃. Sed nõ in lõgũ ꝑmanet, fraude q̃ſita diuinitas. Cõtinuò nãq; in ipſis Claudij tꝑibus, clementia diuinæ prouidẽtiæ probatiſſimũ oĩm & apl'or҄ maximũ fidei magnificẽtia et uirtutis merito, primor҄ principē Petrum ad urbem Romã uelut aduerſum humani gñis cõem perniciē repugnatur҄ deducit: ducē quendã & magiſtrũ militię ſuę ſcientē diuina ꝓlia gerere, & uirtutũ caſtra ductare. Iſte aduenieēs ex Oriētis partibus, ut cœleſtis quidã negotiator: mercimonia diuini luminis, ſi quis ſit cõparare paratus, adduxit: et ſalutaribus ꝑdicationis uerbis, primus in urbe Roma euãgelij clauibus ianuã cœleſtis regni aperuit. Igit̃ cũ Romanæ urbi clar҄ uerbũ dei lumē fuiſſet exortũ, Simonis quidē tenebrę cũ ſuo authore reſtinctę ſunt. Sermo aũt ueritatis & lucis, q per Petrũ ꝑdicabatur, uniuerſor҄ mētes placido illuſtrauit auditu: ita ut q̃tidie audiētibus eũ nulla unq̃ ſatietas fieret. Vnde neq; auditio eis ſola ſuffecit, ſed Marcũ diſcipulũ eius oĩbus precibus exorat, uti ea quæ ille uerbo ꝑdicabat, ad perpetuã eor҄ cõmonitiõnē habendã ſcripturæ traderet, qua domi foriſq; in huiuſcemodi uerbis meditationibus permanerēt. Nec prius ab obſecrãdo deſiſtũt, q̃ quę orauerãt impetrarēt. Et hęc fuit cauſa ſcribēdi, q̃d ſecundũ Marcũ dicit̃ Euãgeliũ. Petrus uero ut per ſpm̃ ſctm̃ religioſo ſe ſpoliatũ cõperit furto, delectatus eſt: fidē eor҄ per hęc deuotionēq; cõſiderans, factũq; cõfirmauit: & in perpetuũ legendã ſcripturã eccleſijs tradidit. Hic poſtq̃ Antiochenã fundauit eccleſiã ſub Claudio Cæſare cõtra eundē Simonē magũ Romã pergit: ibiq; ꝑdicãs euãgeliũ XX. et V. annis, eiuſdē urbis põtificatũ tenuit. Sexto & XXX. anno poſt paſſionē dñi a Nerone Cæſare in urbe Roma deorſum, ut ipſe uoluit, capite crucifixus eſt. Scripſit duas epiſtolas, quæ catholicæ noĩantur: ſed & euãgeliũ (ut diximus) Marcũ, qui auditor eius fuit & interpres. Libri autē e quibus unus Actuũ eius inſcribit̃, alius euãgelij, tertius ꝑdicationis, q̃rtus Apocalypſeos, quintus Iudicij inter Apocryphas ſcripturas reputãt̃. Igitur poſt inſignia eius mirabiliter geſta uirtutibus atq; doctrinis: poſt etiã triũphos, quibus Simonē ſæpius cõgreſſum rediuiua molientē diabolo inſtigante certamina, proſtrauit atq; uicit. Tunc uero oĩm hoĩm ſceleratiſſimus, ut apertũ ſe hoſtē diuinitatis oſtenderet, & pietatis ipſor҄, prius apoſtolor҄, quippe q duces & ſigniferi erãt in populo dei, expetit neces: & Paulũ quidē capite in pſa urbe Roma, Petrum uero crucis patibulo cõdemnat. Attñ diuinæ ultionis ſentētiam, in ſe mox expertus eſt. Cumq; & alia incredibilia perturbandæ imo ſubruendæ reipublicæ mala moliretur, hoſtis a Senatu pronuntiat̃: & ignominioſiſſime fugiens, ad quartum ab urbe lapidem ſeſe ipſe interfecit, atq; in eo omnis Cæſarum familia conſumpta eſt.

De tyrannis poſt turpiſſimam mortem Neronis exortis, & cito extinctis, uſq; ad Veſpaſiani principatum. Cap. XXI.

Igitur

IGitur Galba qui apud Hiſpanias ab exercitu imperator creatus fuerat: audita morte Neronis, uenit Romam, uſurpans ſibi imperium. Cumq; auaritia, ſæuitia, ſegnitiaq; offenderet oēs: Piſonem ſibi nobilē induſtriumq; adoleſcentē, in filium atq; regnum adoptauit. Hic ante ſumptā dominationē multas prouincias egregie adminiſtrauit, militē ſæuerissime tractans, ita ut ingreſſo eo caſtra, uulgaretur ſtatim: Diſce militare miles, Galba adeſt. Nam menſes VII. totidemq; dies imperauit: qui factione Othonis occiſus eſt. Igitur Otho cum Galba & Piſone Romæ interemptis, intra tumultus cedeſq; inuaſiſſet imperiū, ac mox creatū imperatorē in Gallia per Germanicas legiones Vitelliū cōperiſſet: bellum ciuile molitus, tribus primum leuibus prelijs contra Vitellianos duces congreſſus uictor extitiſſet: quarto apud Hedriacū p̄lio cū animaduertiſſet ſuos uinci, mēſe tertio quā imperare cœperat, ſeſe interfecit. Vitellius uictor Romā uenit. Vbi cū multa crudeliter ac nequiter ageret, incredibili etiā uoracitatis appetitu humanā uitam probris aggrauaret: poſtq̄ de Veſpaſiano comperit, primum deponere molitus imperiū, poſt a quibuſdā aīatus Sabinum Veſpaſiani fratrē, nihil tum mali ſuſpicantem, cū ceteris Flauianis in Capitolium cōpulit: ſuccenſoq; templo, & mixta ſimul flamma ruinaq; oīs in unum pariter interitum ac tumulū dedit. Poſt deficiente in Veſpaſiani nomen exercitu ſuo deſtitutus, appropinquantibus iam hoſtibus, trepidus, cū ſe in quandam proximam palatio cellulā contraxiſſet, turpiſſime inde protractus cū per uiam ſacrā nudus duceret, paſſim fimū in os eius cōiectantibus, in forū deductus, octauo quam regnum p̄ſumpſerat menſe, apud Gemonias ſcalas minutiſſimorū ictuum crebris compūctionibus excarnificatus: atq; inde unco tractus in Tiberim merſus, etiam cōi caruit ſepultura. Multis autē & nefarijs modis per cōplures dies, a Veſpaſiani militibus aduerſum Senatum populumq; Romanū indiſcreta cæde ſęuitum eſt. Itaq; breui illa quidem, ſed turbida tyrannorū tempeſtate diſcuſſa: tranquilla ſub Veſpaſiano duce ſerenitas redijt. Qui per idem tempus in procinctu belli, quod Iudæis intenderat, quo a Nerone miſſus imperatore fuerat: ab ipſo exercitu, cū quo oppugnabat Iudæam, ſubrogatur in imperio. Iſq; confeſtim Romam tendens: Tito filio ſuo curam belli, & Hieroſolymorum oppugnationes iniungit.

De inauditis apud alias gentes mortibus, ac prædonum infeſtationibus in obſidione Hieroſolymorum. Cap. XXII.

VErū poſt aſcēſionē dn̄i ſaluatoris noſtri a Iudæis, uel in ipſum cōmiſſi piaculi uel p̄ſecutions in apoſtolos, & necis in Stephanum, ſed & obtrūcationis in apoſtolum Iacobum, & in Iacobū nihilominus fratrē dn̄i, qui appellat̄ Iuſtus, ſceleris admiſſi, cæterorūq; oīm q̄s propter fidē Chriſti, inſidijs, dolis, atq; oīni fraude neq̄tiæ circūuerāt, pro his inquā oībus malis, pœnæ diuinitus repoſcebāt̄. Et apl'i q̄dē ab illis prius fugati, acp oēm locū diſp̄ſi, ſicut ſupra diximus, p̄gebāt in uirtute Chri q eis p̄ceperat, dicēs: Eūtes baptizate oēs gētes in noīe meo. Eccl'ia vo q̄ in Hieroſolymis fuerat cōgregata, rn̄ſo a deo accepto emigrare iubet̄,

& tranſire

& trãſire ad oppidum quoddam Pellam nomine trans Iordanem: quo ablatis ex urbe ſanctis & iuſtis uiris, uindictæ cœleſtis fieret locus, tam de urbe ſacrilega q̃ de populo impio:& per excidium patriæ euerſionis. Quantis ergo malis gens tũc uniuerſa multata ſit,utq; ipſa Iudææ terra, bello, fame, igni, cædibus uaſtata ſit: quanta populorũ milia patres ſimul cũ coniugibus ac paruulis & liberis abſq; numero, abſq; diſcretiõe trucidati ſint, q̃ etiam diuerſarũ urbium obſidiones, ſed & ipſius magnificę & famoſiſſimę ciuitatis Hieruſalem, quæ uaſtitas, & quanta fuerit diuerſarũ mortium ſtrages, qs ſuper hæc ſingula bellorũ extiterit modus, & ut ſecundũ id q̃d prophetæ prædixerant, abominatio deſolationis in ipſo quõdam dei famoſiſſimo collocata ſit tẽplo, utq; ad ultimũ cuncta ignis populatus ſit, & flãma cõſumpſerit, qui plenius noſſe uult, hiſtorias Ioſephi legat. Nos uero ex his ea tm̃, quæ ad explanationem ſuſcepti operis ſufficiunt, aſſumemus: in quibus refert quod ex omni Iudęa populi, in die ſolẽni Paſchæ Hieroſolymã, uelut exitiali quadã manu cogente cõuenerant: quos tricies centena milia hominum dicit fuiſſe, iuſto ſ. dei iudicio tẽpore hoc ultionis electo: ut q in diebus Paſchæ ſaluatorem ſuũ & ſalutare Chriſtũ dñi, cruentis manibus & ſacrilegis uocibus uiolauerant, in ipſis diebus uelut in unum carcerem omnis multitudo cõcluſa feralis pœnæ exitiũ quod merebat̃ exciperet. Prætcribo quæ in eos uel gladij cæde, uel alijs belli machinis collata ſunt, explicare: ea tantummodo quæ diræ famis exitio pertulerunt, ſupradicti hiſtoriographi ſermonibus proferã: quo legentes hæc intelligant, quantũ piaculi ſit audere aliquid in Chriſtũ, & q̃ grauibus auſa ſupplicijs expientur. Itaq; quintus Ioſephi hiſtoriarũ liber ponatur in medio: ex quo oĩs eorũ luctuoſa tragœdia pernoſcatur. Diuitibus aũt permanere, inquit, aut perire, unũ atq; idẽ erat. Si eñ in urbe permãſiſſent, facultatum ſuarũ cauſa crimine obiecto, quaſi q de transfugiendo cogitarẽt, perimebantur. Neceſſitas uero famis, factioſos opum extollebat per arrogantiam, & utrinq; ſimul inedia cũ temeritate creſcebat. Publice quidem frumentum nuſquam oĩno erat: ſed irruentes urbis prædones perſcrutabantur domos, & ſiquidem inueniſſent, tanq̃ de his qui fefellerant, pœnas ſumebant: ſi uero non inueniſſent, nihilominus tanq̃ eos q occultius & diligentius abſcõderent, cruciabant. Indicium uero haberi ab eis pabula capiebant, hoc ipſo quod adhuc uiuere & ſubſiſtere corporibus uidebantur: tãquam qui profecto iam interiſſent, niſi abſcõditos uſpiam tegerẽt cibos. Si quos ſane tabeſcentes macie uidiſſent, hos cum uenia præteribant: ſuperfluum putantes perimere, quos paulo poſt abſumeret fames. Multi tamen in occultis, om̃i cenſu ſuo mercati ſunt unum metrum: ſi diuites, frumẽti: hordei, ſi inferiores fuerant, & concludentes ſe in interioribus quibuſq; penetralibus domus: nonnulli nec in panibus confectas fruges edebant. Alij uero inquantum uel neceſſitas uel metus permitteret, excoquebãt: & menſam quidẽ nullus expetebat apponi, ſed ex ipſo ſemiuſta igni rapientes, propria uelut furtiua deuorabãt. Erat infelicis ipſius cibi ſpectaculnm miſerabile: cũ

ualidiores quique inuenta diriperent, imbecillioribus uero nihil præter luctum ſupererat & lachrymas. Etenim licet omnium acerbitates rerum ſuperet fames, nihil tamen ita ſubruit & ſubuertit uerecundiam, ſicut fames. Quicquid enim ſaluis rebus pudore dignum eſt, in hac neceſſitate contemnitur. Denique & uxores de uirorum manibus & filij de parentum, & quod eſt infelicius, matres cibos de paruulorum ſuorum manibus, atq; ore rapiebant. Et cum dulciſſimi liberi in manibus atq; ante ora poſiti tabeſcerēt: exigua uitæ ſubſidia dentibus ipſis eximere nemo parcebat. Verum ne ipſi quidem infelices, & perexiguos ſumentes latebant cibos: ſed continuo aderat quis prædonum, & ſtatim ut clauſas cuiuſpiam conſpexiſſet fores, indiciū credebat hoc eſſe, quod intrinſecus poſiti ederent: & repente deſpicatis foribus precipites irruebant, atq; ab ipſis (ut ita dicam) faucibus exprimentes, ſi quid forte ſumptum iam fuerat, reuocabant. Verberabantur ſenes, ſi cibos uindicare tentaſſent: ſparſis etiam crinibus mulieres trahebantur, occultare nitētes ſi qd forte deprehēſum fuiſſet in manibus. Nulla ſenibus pro canicie reuerētia, nulla erga paruulos miſeratio, ſed in exiguo panis fragmento paruulos inhærentes, ex ipſo cui inhæſerant, ſuſpenſos elidebant in terram. In eum uero qui raptores cibo præueniſſet abſumpto, crudelius ſæuiebant & excogitabant dira ſupplicia, obdurantes infelicibus naturales digeſtionum meatus, alijs præacutas ſudes per eadem uerenda adigentes. Horreſco quæ geſta ſunt referens: ad cōfeſſionem per hæc unius panis aut cyathi farinæ miſeros perurgebant. Nam ipſi tortores nec patiebantur famem. Eſſet em̄ quodāmodo tolerabilius, ſi hæc cōpulſi inedia facere uiderentur, ſed ut uel ꝓpararēt ſibi in poſterꝝ cibos, uel ut crudelitas exercitio cōualeſceret. In his etiā ſi q forte furtim per ſtationes hoſtiū pro colligēdis herbis erepſiſſent: occurrētes eis qui ſe hoſtiū manus effugiſſe gauderēt, diripiebāt quicquid attulerāt. Supplicātibus aūt ac terribile quondā ſibi nomē dei inuocātibus, ut uel partē aliquā ex his quę cū mortis periculo queſierāt, indulgerent, nihil prorſus ꝓbebāt: ſed & hoc bñficij loco ceſſerat, ſi cōprehēſum uiuū licuiſſet euadere. His aūt poſt aliqua adiūgit, dicēs: Iudæis uero de egreſſu urbis, oīs pariter ſpes excludebat̄ ſalutis: & inualeſcēs acerbitas famis, domus ſimul & familias gētēq; uaſtabat, ita ut in penetralib. ſtrata iacerēt mulierꝝ paruulorūq; cadauera: ꝑ plateas uero infeliciū ſenū corpora, ſame magis q̄ ætate cōſumpta. Iuuenes uero atq; ętas oīs rubuſtior: uelut ſimulacra quędā in uijs & egreſſib. oberrabāt, corruētes q̄cūq; loco greſſum ſubruiſſet inedia. Sepelire aūt cadauera proximorꝝ, nec defunctorꝝ multitudo, nec uiriū debilitas ꝑmittebat: ſimul & pro ſua unuſqſq; uita incertus. Deniq; aliquāti ſupra eos q̄s ſepeliebāt, aīas emiſere. Multi etiā dū proſequūt̄ funera, priuſq̄ ad ſepulchrꝝ uenirēt̄, efflabāt. Sed nec plāctus ex more defunctis exhibebat̄ aut luctus: quia hoc ſibi totū uēdicauerat fames. Sed nec ariditas inediæ, humorē cuiq̄ reliquerat lachrymarꝝ. Obſederāt em̄ ciuitatē profunda ſilētia: & nox plena mortis cūcta cōtexerat. Quibus malis oīnibus grauiores ſoli uigebant

uigebant prędones,qui ne ſepulta quidem cadauera diripere illicitum duce bant:non tam prædam petentes,quam ſcelus irriſione cumulãtes,& aciem gladiorum ſuorum in cadauerum obtruncatione probantes. Interdum etiam in nonnullos adhuc ſpirãtes, mucro examinandus agebatur. Quod alij ſemineces cum uiderent,ſupplices dexteras protendebant,ut in ſe quoq; beneficij loco cõuerterent ſcelus:quo ſcilicet cruciatibus famis uelocius abſoluerentur. Sed nouo crudelitatis genere,necem quam ſponte inferebant, ſi rogarentur negabant:cum tamen unuſquiſq; deficientium cum gemitu oculos retorqueret ad templum, non de morte propria dolens, ſed de impunitate prædonum, quos ſuperſtites relinquebant. Et primo quidem ſumptu publico ſepeliri mortuos iuſſerat fœtoris intolerantia. Vt uero omnem ſumptum cœpit uincere multitudo morientium: de muro cadauera præcipitabant. At cum Titus circuiens peruidiſſet repletos mortuorum cadaueribus uallos,& humani corporis tabo patriam terram rigari:cum ingenti gemitu eleuatis ad cœlum manibus,deum inuocat teſtem,hoc ſuum opus non eſſe. Et poſt aliquanta,iterum talia quædam proſequitur: Non cunctabor, inquit,proferre quod ſentio. Arbitror enim, quod etiã ſi aduerſum impios ciues,Romanorum pauliſper arma ceſſaſſent,aut hiatu terræ,aut aquæ diluuio,aut Sodomitanis ignibus & fulminibus cœlitus tortis,ſupplicium ciuitas dependiſſet: quæ multo infauſtiorem illis qui hæc perpeſſi ſunt, & nequiorem uirorum præſentem hanc protuliſſet ætatem: pro quibus omnis gens pariter mereretur extingui. Sed in VI. libro de ijſdem talia ſcribit: Et eorum,inquit,qui per totam ciuitatem famis inedia corrumpebantur, multitudo innumerabilis erat: quorum nec explicari miſeria poteſt. Per ſingulas nanq; domos ſicubi fuiſſet aliquid cibi repertum, bella continuo & cædes inter charos,ipſoſq; parentes ac liberos naſcebantur: dum non ſolum e manibus,ſed ex ipſis etiam faucibus inuicem cibum rapere certabant. Fides autem nec mortuis erat: ſed & ipſi cum iam ſpiritum exhalarent, perſcrutabantur a prędonibus,ne cui forte intra gremium cibi aliquid reſideret. Alij autem per inediam inhiantes,uelut rabidi canes huc atq; illuc ferebantur:& quaſi inſania quadam exagitati, in eaſdem domos ſub momento tẽporis iterum ac ſæpius irruebant. Omnia tamen neceſſitas uertebat in cibum: etiam illa, quæ ne mutis quidem animalibus edere uſus fuit, ad ultimum ne loris quidem uel çingulis,aut ipſis etiam calciamentis abſtinuerunt. Portarũ quoque indumenta detrahentes, conficienda dentibus ingerebant. Nonnulli & fœni ueteris feſtucas edebant. Sed & de quiſquilijs undecunq; collectis,paruiſſimum pondus dragmis quatuor diſtrahebãt. Sed quid opus eſt per hæc pondus famis illius explicare,cum ſit geſtum ibi facinus, quod neque apud Græcos,neq; apud Barbaros ullus accepit auditus: horrendum quidem dictu,auditu uero incredibile: Et quidẽ immane facinus ſiluiſſem,ne quis me crederet mõſtruoſa narrare,niſi multos memoriæ noſtræ uiros, teſtes commiſſi ſceleris habuiſſem. Porro uero nec aliquid in hoc patriæ præſtare me

arbitror

arbitror, ſi ſubtraham eorum malorum uerba, quorum pertulit facta.

De Maria, quæ proprium comedit filium, & ſic prædones confuſos abire coegit. Cap. XXIII.

MVlier quædam ex his, qui ultra Iordanis alueum commanebāt, Maria nomine, Eleazari filia, de uico Obethezob, quod interpretatur domus hyſſopi, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine, quę confluxerat Hieroſolymas, reperta: cōmunem cum omnibus obſidionis caſum perferebat. Huius reliquas quidem facultates, quas domo in urbem cōuexerat, tyranni inuaſere. Si quid uero reliquiarum ex magnis opibus fuerat, quibus uictum quotidianū pertenuem duceret, irruentes per momenta prędonum ſatellites repiebant, pro quibus ingens mulierem uelut inſania iam quędam ex indignatione fatigabat, ita ut interdum prędones maledictis in necem ſui, & cōuicijs inſtigaret. Verum cum nec irritatus quiſquam nec miſeratus eam perimeret, & ſi quid forte cibi ab ea fuiſſet quæſitū, id ab alijs quæreret, nec iam usq̃ reperiendi copia fieret, fames autē dira uiſceribus ipſis inſiſteret ac medullis, et ad furorē iam perurgeret inedia, fame & ira peſſimis uſa cōſultoribus, cōtra ipſa iam armatur iura naturæ. Erat nanq ei ſub uberibus paruulus filius. Hunc ante oculos ferēs: Infelicis, inquit, matris, o infelicior fili: in bello fame et direptione prædonū, cui te reſeruabo? Nam & ſi uita ſperari poſſit: iugo Romanę ſeruitutis urgemur. Sed nūc ipſam etiam ſeruitutem pręuenit fames: prędones uero utraq ui grauiores perurgēt. Veni ergo nūc o mi nate, eſto matri cibus, prædonibus furor, ſeculis fabula, quæ ſola deerat cladibus Iudæorū. Et hęc cum dixiſſet, ſimul filium iugulat. Tunc deinde igni ſuperpoſitū torret, & mediū quidem cōſumpſit: medium uero reſeruat obtectū. Et ecce cōfeſtim prędones irruunt, ob uſtæ carnis nidorē conceptum, mortē minantē: niſi ſine mora cibos, quos paratos ſenſerant, demonſtraret. Tum illa quidē partem, inquit, uobis optimā reſeruaui. Et cōtinuo quæ ſuperfuerant, membra retexit infantis. At illos repente ingēs horror inuaſit, & immanes quāuis animi diriguere, uox faucibus intercluſa eſt: Illa uero truci uultu, et ipſis iam prædonibus truculentior, meus, inquit, hic filius: meus eſt partus, & facinus meū eſt, edite. Nam & ego prior comedi, quæ genui. Nolite effici aut matre religioſiores, aut fœmina molliores. Quod ſi uos pietas uincit, et execramini cibos meos: ego, quæ iam talibus paſta ſum, ego his iterum paſcar. Poſt hęc illi territi tremētesq diſcedunt, qui hunc ſolum omnibus facultatibus, miſerę matri reliquerant cibum. Repleta eſt autem confeſtim uniuerſa ciuitas nefarij ſceleris nuntio: & unuſquiſq ante oculos facinus, quod perpetratum fuerat, adducēs, tanquam ſi ipſe id perpetraſſet, horrebat. Omnes autem quos famis neceſſitas perurgebat, feſtinabant magis ad mortem, beatos dicentes eos, quibus contigit interiſſe: priuſquam talium malorum polluerentur auditu.

De vltima ruina Hieruſalem, & de multitudine interemptorū ſecundum Ioſephi ſupputationem. Cap. XXIIII.

T Hactenus

HActenus Ioſephus. Colligẽs autem ſupradictus hiſtoriographus omnem numerum peremptorũ, uel fame, uel ferro, undecies cẽtena millia deſignauit. Cæteros uero latrones & ſicarios ac prædones, poſt urbis excidium mutuis declarat interiſſe uulneribus. Electos quoſq; iuuenum, quos decor et corporis proceritas commendabat, ad triumphũ dicit eſſe ſeruatos: reliquos autẽ, qui ſupra X. et VII. annos agebant ætatis, uinctos ad opera Aegypti per metalla deſtinatos, uel per cęteras prouincias eſſe diſperſos, alij quidem ut ludis gladiatorijs, alij ut ad beſtias traderẽtur. Si qui uero intra ſeptimũ & decimum ætatis annũ reperti ſint, per diuerſas prouincias in ſeruitutem diſtrahi iuſſi ſunt. Quorũ numerus uſq; ad nonaginta milia perductus eſt. Hęc uero oĩa geſta ſunt, ſecũdo anno imperij Veſpaſiani, iuxta ea, quæ ipſe dominus & Saluator noſter IESVS CHRISTVS prædixerat: quippe, qui ea quæ gerenda erant, præſentia iam uideret: tum cum ſecundum Euangeliorum fidem, uidens ciuitatem fleuit ſuper eam, & uelut in auribus eius prælocutus eſt hæc uerba: Si agnouiſſes, inquit, & tu in hac die, quia uenient dies ſuper te, & circundabunt te inimici tui uallo, & circundabunt te, & perurgebunt te undique, & ad ſolum deducent te, & filios tuos interficient. Sed & rurſum tanquam de populo dicens: Erit, inquit, neceſſitas magna ſuper terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hieruſalem erit conculcata a gentibus, uſquequo compleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote, quia appropinquabit deſolatio eius. Comparet nũc unuſquiſq; domini et Saluatoris noſtri ſermones, cum hiſtoriographi relatione de bello quod geſtum eſt, atq; excidio ciuitatis, & uidens miram diuinę pręſentiæ uirtutem, agnoſcat prędictis diuinitatẽ. Hęc quidem Iudęorũ genti poſt paſſionem Saluatoris iuſta ultione uenerunt, pro eo quod authorem uitæ a ſemet uniuerſa gens conclamauit auferri. Colliguntur ergo per omne tempus a decimoquinto anno Tyberij Cæſaris, & ab exordio Euangelicæ prædicationis, anni quadragintaduo, uſq; ad Veſpaſiani ſecũdum imperij: quando hoc urbis Hieroſolymitanæ excidium actum eſt. A captiuitate autem quam ab Antiocho perpeſſi ſunt, anni ducẽti trigintaocto. Porro a Darij ſecundo anno, ſub quo rurſum templum ædificatum eſt, anni quingenti nonaginta. A prima autem ædificatione templi ſub Solomone, uſq; ad nouiſſimam eius ruinam, quæ ſub Veſpaſiano facta eſt, anni M. C. II. Hic autem cœpti operis decreui primi finem facere libri. Vbi legales hoſtiæ pariter cum templo, ac populo Iudęorum ſceleratiſſimo, irrecuperabiliter cõciderunt.

TOMI II. LIBRI I. FINIS.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI SECUNDI, LIBER II.

FRECVLPHI EPI-
SCOPI LEXOVIENSIS CHRO-
nicorum Tomi Secundi, Liber II.

Prælocutio de priore libro. Cap. I.

IGITVR IN PRIORE LIBRO a natiuitate Chriſti uſque ad eius paſſionem ac deinde uſq; ad templi Hieroſolymitani deſtructionem, populique Iudaici iuſta dei ultione diſperſionem, ac diuerſis mortibus internitiem propter paſſionis Chriſti dei, hominiſq; filij uindictam, eiuſq; ſeruorum perſequutiones ac neces, tam de geſtis imperatorum quamque & de eccleſiaſticorum actibus, ſuccincto ſermone ex diuerſis authorum libris colligere curaui.

De Veſpaſiani actibus bonis. Cap. II.

VEſpaſianus igitur, ut præmiſimus, cognita Neronis morte, hortatu plurimoꝝ regum & ducum, maxime Ioſephi Iudæorum ducis ſententia, qui captus cum in uincula conijceretur, conſtantiſſime dixerat, continuo ab eodem ſe imperatore ſoluendum, imperium adeptus eſt. Relictoq; ad obſidionis Hieroſolymoꝝ procurationem filio Tito, per Alexādriam, profectus eſt Romā. Sed cognita interfectione Vitellij, pauliſper Alexādriæ ſubſtitit. Titus uero magna ac diuturna obſidione Iudæos premens machinis, cunctiſq; bellicis molibus, nō ſine multo ſuoꝝ ſanguine, tandē urbem cepit: muros Hieroſolymitanos ſolo coæquauit, ac templū diruit, totius orbis famoſiſſimum. Veſpaſianus ergo & Titus imperatores magnificum agentes de Iudæis triumphum, urbem ingreſſi ſunt. Pulchrū et ignotū antea cunctis mortalibus, inter CCC. XX. triumphos, qui a conditione urbis, uſq; in id tempus acti erant, hoc ſpectaculum fuit, patrem & filium uno triumphali curru uectos, glorioſiſſimā ab his, qui patrē & filium offenderant, uictoriā reportaſſe. Qui cōtinuo omnibus bellis ac tumultibus domi, foriſq; cōpreſſis, pacem totius orbis prænūtiauit: & Ianū geminū obſeratis cohiberi clauſtris, ſexto demū ipſi poſt urbem cōditam cenſuerunt. Iure em̄ idem ultionis honos paſſioni dn̄i impenſus eſt, qui etiam natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde, ſine ullis belloꝝ tumultibus, in immenſum Reſpublica Romana prouehit̄. Siquidē Achaia, Licia, Rhodus, Bizantium, Samothracia, Cilicia, Cōmagene, tūc primum redactæ in prouincias, Romanis iudicibus, legibuſq; paruerunt. Nono autem imperij eius anno, tres ciuitates Cypri terræmotu corruerunt, & Romæ magna peſtilētia fuit. Veſpaſianus autē in uilla propria circa Sabinos, nono anno principatus ſui, profluuio uentris eſt mortuus. Huic autē inter

cætera bona illud ſingulare fuit, inimicitias obliuiſci: adeo, ut Vitellij hoſtis filiam locupletiſſime dotatam, ſplendidiſſimo coniungeret uiro. Iſte exanguem diu, feſſumq; terrarum orbem, breui refecit in tempore. Nanq; primum ſatellites tyrannidis, niſi qui forte atrocius longe proceſſerāt, flectere potius maluit, quam excruciatos delere, prudentiſſime ratus, nefaria miniſteria a pluribus metu curari. Hic Romam deformem incendijs ac ueteribus ruinis permiſſa, ſi domini deeſſent, uolētibus ædificandi copia, Capitolium, ædem pacis, Claudij monumenta reparauit, multaque noua inſtituit per omnes terras, quas ius Romanū tenet. Renouatæ urbes cultu egregio, uiæ operibus maximis munitæ ſunt. Tunc cauati montes per Flaminiam ſunt prono tranſgreſſui, quæ uulgariter pertunſa petra uocatur. Mille gentes compoſitæ, cum ducentas ægerrime repperiſſet, extinctis ſæuitia tyrannorum pleriſq;: rex Parthorꝝ Vogeſſes metu ſolo in pacem coactus eſt. Plura dicere ſtudiū coegit imperatoris boni, quem ab Auguſti morte, poſt annos ſex & quinquaginta Romana Reſpublica exanguis ſæuitia tyrannorum ne penitus rueret, aſſecuta eſt. Itaq; dum uentris eluuie effuſius urgeretur, aſſurgens ait: Stantem decet imperatorem excedere terris.

De operibus magnificis Titi imperatoris. Cap. VIII.

TITVS Veſpaſiani filius, poſt patris obitum iura ſuſcepit imperij. Qui matre liberta nomine Domitilla genitus, imperauit annis duobus, & menſibus duobus. Qui in utraq; lingua peritiſſimus fuit, & liberalibus diſciplinis, ſtudio legendi eruditus. Hic ubi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt, quantum, quem imitabatur, patrem anteierit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia; ac pecuniæ contemptu. Nam dum præfecturam prætoriam patre imperante adeptus eſſet, ſuſpectus quidem fuit pro quibuſdā actis, Neronis fore imitatorem, ſi potiretur imperio, ſed hæc adeo in melius cōuerſa ſunt, ut ei ita immortalem gloriam contulerint, ut delitiæ atq; amor humani generis appellaretur. Deniq; ut ſubijt pondus regium, Berennicem nuptias ſuas ſperantem regredi domum, & eneruatorum greges abire præcepit. Huius tempore, mons Hebius in Campania ardere cœpit. Ex cuius uertice tātum erupit incendium, ut regiones uicinas & urbes cum hominibus exureret. Is etiam Titus Amphitheatrum Romæ ædificauit, & in dedicatione eius quinq; milia ferarum occidit. Ciuitatem uero Auenticum, quam pater eius Veſpaſianus ædificare cœperat, conſummauit, & glorioſe ornauit, in Gallia Ciſalpina. Eandemq; regionem ſtagno adiacentem, propter ſimilitudinem (ut ferunt) Galilææ Palæſtinorum, quam non modico ſudore ac ſanguine deuicerat, Galilæam cēſuit nuncupari. Sub eius quoq; principatu incēdium Romæ ſine nocturna requie per triduū fuit: lues quoq; tāta, quanta uix unq̄ antea fuit. Quibus tamē malis, nullo uexato, pecunia propria ſubuenit, cunctis remediorꝝ generibus, nunc ægrotantes per ſemetipſum reficiens, nunc conſolans ſuorꝝ mortibus afflictos. Vixit annis XLI. & in eodē quo pater apud

Sabinos

Sabinos agro febri interijt. Huius mors credi uix poteſt, quantũ luctum ur
bi, prouincijſq; intulerit: adeo, ut eũ delitias publicas (ſicut diximus) appel-
lantes, quaſi perpetuo cuſtode orbatũ, terrarꝝ orbem deflerẽt. Hic em̃ prin
ceps tãtæ bonitatis fuit: ut dum quadã in cœna recordatus fuiſſet, nihil ſe in
illa die cuiq̃ præſtitiſſe, dixerit: Amici hunc diẽ perdidimus. Is em̃ dum ad
expugnandã Hieroſolymorꝝ interiorẽ cerneret tẽpli munitionẽ, quã reclu-
ſa multitudo ſacerdotũ ac principũ tuebat̃, maiore ui & mora ſtuduit inſi-
ſtere. Quod tamẽ poſtq̃ in poteſtatẽ redactũ opere atq; antiqtate ſuſpexit
tẽplum: diu deliberauit, utrum tanq̃ incitamentum hoſtium incẽderet, an in
teſtimoniũ uictorię reſeruaret. Sed eccleſia dei iam per totũ orbẽ uberrime
germinãte: hoc tanq̃ uacuum, nulliq; uſui bono cõmodum, arbitrio dei au-
ferendum fuit. Itaq; Titus imperator ab exercitu pronuntiatus tẽplum Hie
roſolymis incẽdit ac diruit. Per horꝝ tẽpora præfatorꝝ principũ, poſt aſcẽ
ſionem Chr̃i, quiq; illuſtres fuerũt eccleſiarꝝ doctores, librorꝝ etiã q̊s uſus
legẽdi tradidit authores, quas quidẽ mundi partes apoſtoli ad p̃dicandum
per ſortes proprias acceperũt, qbus etiã locis agonizãdo triũphatores ęter
nam cõſecuti ſunt palmã: ſuccincta breuitate expedire conabor. Itaq; in prio
re libro de Petro & Paulo, & utroq; Iacobo latius diſſeruimus.

Sub præfatis principibus apoſtolici viri, & reliqui doctores ſacri, qui tunc flo ruerũt, quas mundi partes ad prędicandum ſuſceperint, & quibus in lo cis cõſecuti ſint palmam martyrij, per ordinẽ continetur. Cap. IIII.

MAtthæus, qui et Leui, ex publicano apoſtolus, primus in Iudęa, Mat-
propter eos, qui ex circunciſione crediderant, Euangelium Chri thęus.
ſti Hebręis literis, uerbiſq; cõpoſuit. Quis autem poſtea in Grę
cum tranſtulerit, non ſatis certum eſt. Porro, ipſum Hebraicum
habetur uſque hodie (ut ait Hieronymus) in Cæſarienſi bibliotheca, quam
Pamphilus martyr ſtudioſiſſime conficiens, ordinauit. In quo animaduer-
tendum, quod ubicunq; euangeliſta, ſiue ex perſona ſua, ſiue ex domini Sal
uatoris ſcripturæ teſtimonijs abutitur, non ſequatur LXX. translatorum
authoritatem, ſed Hebraicam. E quibus illa duo ſunt: Ex Aegypto uocaui
filium meum: & quoniam Nazaræus uocabitur. Igitur is primũ in Iudæa
euangelizauit, poſtmodum in Macedonia prædicauit. Requieſcit in mon-
tibus Parthorum. Andreas (qui interpretatur decorus) frater Petri, ſecun- An-
dum Iohannem primus, iuxta Matthæum a primo ſecundus, hic in ſortem dreas.
prædicationis, Scythiam atq; Achaiam accepit, in quã etiam ciuitate cruci
ſuſpenſus, occubuit. Iacobus filius Zebedæi frater Iohãnis, IIII. in ordine, Iaco-
XII. tribubus, quæ ſunt in diſperſione gentiũ, ſcripſit atq; Hiſpaniæ & occi bus.
dentalium locorꝝ Euangelium prędicauit, & in occaſum mundi, lucem prę
dicationis infudit. Hic ab Herode Tetrarcha gladio occiſus, occubuit, ſepul
tus intra marmaricã. Thomas Chriſti Didymus nominatus, & iuxta Lati Tho-
nam linguam Chriſti geminus, ac ſimilis Saluatori, audiẽdo incredulus, ui mas.
dendo fidelis: Hic Euangelium prædicauit Parthis, Medis & Perſis, Hir-

caniſque Bactrianis & Indis, tenens Orientalem plagam, & terram gentium penetrans: ibique prædicationem ſuam, uſq; ad titulum ſuæ paſſionis perducens. Lanceis enim tranſfixus, occubuit in Calamina Indiæ urbe, ubi

Bartholomęus & ſepultus eſt in honore. Bartholomeus apoſtolus, nomen ex Syra lingua ſuſcipiens, Lycaoniam in ſortem prædicationis accepit, atque euangelium iuxta Matthæum apud Indos in eorum linguam conuertit: Ad ultimum in Albano maioris urbe Armeniæ uiuens a Babaris decoriatur, ſicq;

Iudas. terræ conditur. Iudas Iacobi frater in Meſopotamia atq; interioribus Ponti Euangelizans, feras & indomitas gentes, quaſi beluarum naturas ſuo ſancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ ſubiugat. Sepultus eſt in Nerito

Iacobus. Armeniæ urbe. Poſt martyrium Iacobi eſt continuo conſecutum ciuitatis Hieruſalem excidium. Traditur apoſtolos, cæteroſq; domini diſcipulos, qui ad illud tempus reliqui erãt, in unum e locis omnibus conueniſſe, ſimul cum his, qui propinqui ſecundum carnem domini dicebantur, plurimi nanque ex his per illud tempus ſupererant, & habuiſſe commune conſilium, quem oporteret dignum ſucceſſione Iacobi iudicari: omneſq; uno cõſenſu

Simõ. Simonem Cleophæ filium decreuiſſe, cuius mentio in Euangelijs facta eſt, ut epiſcopatus ſedem ſuſciperet. Is nanque Simon Zelotes, qui primũ dictus eſt Chananæus, zelo domini feruens, par in cognomento Petri, & ſimilis in honore accepit Aegypti principatum, & poſt Iacobum Iuſtum, cathedram (ut diximus) tenuit Hieroſolymorum. Poſt annos autem uitæ C. XX. meruit ſub Traiano per crucem ſuſtinere martyrij paſſionem. Iacet in

Philippus. Boſphoro. Philippus a Bethſaida ciuitate, unde & Petrus, de quo in Euangelijs atq; in Actibus apoſtolorꝝ digna laudis memoria ſæpius facta eſt, cuius etiam filiæ propheti ſſæ extiterunt, & mirę ſanctitatis ac perpetuę uirginitatis, ut eccleſiaſtica narrat hiſtoria: Hic Gallis prędicat Chriſtum, Barbaraſq; gentes, uicinaſq; tenebris & tumenti Oceano coniunctas, ad ſcientiæ lucem, fideiq; portum deducit. Deinde in Hierapoli Phrygię prouincię urbe crucifixus, lapidatuſq; obijt, rectoq; ſepultus cadauere, ſimul cum fi-

Mathias. liabus ſuis ibidem requieſcit. Matthias de LXX. diſcipulis unus, & pro Iuda Iſcariote XII. inter apoſtolos ſubrogatus, electus ſorte, & ſolus ſine co

Barnabas. gnomine, cuius datur Euangelij prædicatio in Iudæa. Barnabas Cyprius (qui & Ioſeph Leuites) cum Paulo gentiũ apoſtolus ordinatus: unam ad ædificationẽ eccleſiæ pertinentẽ epiſtolam cõpoſuit, quę inter apocryphas legiť. Hic poſtea propter Iohannẽ diſcipulũ (qui & Marcus uocabať) ſeparatus a Paulo: nihilominus euãgelicæ prędicationis iniunctũ ſibi opus exer

Lucas cuit. Lucas medicus Antiochẽſis, cuius ſcripta indicãt eum fuiſſe Gręci ſermonis nõ ignarꝝ, fuit ſectator apoſtoli Pauli, & oĩs eius peregrinationis comes: ſcripſit Euangeliũ, de q̃ idem Paulus meminit: Miſimus, inquit, cum illo fratrẽ, cuius laus in Euãgelio eſt per omnes eccleſias. Sic et ad Coloſſenſes: Salutat uos Lucas medicus chariſſimus. Et ad Timotheum: Lucas eſt mecũ ſolus. Aliud quoq; ædidit uolumẽ egregium, q̃d titulo apoſtolicorꝝ

Actuum prænotat̃. Cuius hiſtoria uſq; bienniũ Romæ cõmorantem peruenit Paulũ, id eſt, uſq; ad IIII. Neronis annũ. Ex q̃ intelligimus, in eadẽ urbe librũ eius eſſe conſcriptũ. Igitur Pauli & Teclæ & totã baptizatã Leonis familiã, inter ſcripturas apocryphas cõputemus. Leue em̃ eſt, ut indiuiduus comes apoſtoli, inter cæteras eius res hoc ſolum ignorauerit. Sed & Tertullianus uicinus illoꝝ temporꝝ refert presbyterꝝ quendã in Aſia noĩe Pauli conuictũ apud Iohannẽ, q̃d author eſſet libri, & cõfeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & loco excidiſſe. Quidã ſuſpicantur, quotieſcunq; Paulus in epiſtolis ſuis dicat, iuxta Euangeliũ meum, Lucam a Paulo didiciſſe, qui cum dño in carne nõ fuerit, ſed & a cæteris apoſtolis. Quod & ipſe quoq; in principio uoluminis ſui declarat, dicẽs: Sicut tradiderũt nobis, qui a principio ipſi uiderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Igitur Euãgelium, ſicut audierat, ſcripſit: Acta uero apoſtoloꝝ, ſicut uiderat ipſe, cõſcripſit. Sepultus eſt Conſtantinopoli, XX. Conſtantij anno, quo oſſa eius cum reliquijs Andreæ apoſtoli trãslata ſunt. Marcus euãgeliſta, de q̃ in priore libro diſſerui mus: hic, ut ferunt, ne ad ſacerdotiũ moueretur Iudæoꝝ, ſibi pollicẽ abſcidit: primus tamẽ Alexandrię cathedrã tenuit, primuſq; eccleſias Aegyptiorum fundauit, tãtis doctrinę & cõtinentiæ uirtutibus florẽs, ut omnes diſcipuli Chriſti, eius imitationẽ ſequerẽtur. Mortuus eſt VIII. Neronis anno, placida quiete ſepultus. Timotheus Epheſioꝝ epiſcopus, de ciuitate Liſtrẽſium, patre Græco, id eſt, ethnico, matre autẽ Iudęa, ut refert Apoſtolus, dicens: Quæ habitauit fides in auia tua Loide, & matre tua * Eunica, certũ autem q̃d et in te. Hic fuit diſcipulus Pauli, eiuſq; ſpiritalis filius, quem puerꝝ proprie ſecũ idem Paulus aſſumpſit, qui pudicus & uirgo permãſit, quiq; apud Epheſum in mõte, qui uocat̃ Pion, cum magno honore ſepultus quieſcit. Titus Pauli diſcipulus, & in baptiſmo filius, natione Grecus, & in gẽtibus ſolus, a Paulo poſt Euangeliũ circũciſus. Quẽ ad cõſtruendas Cretæ eccleſias, p̃fatus reliq̃t apoſtolus, ibiq; in pace defunctus eſt atq; ſepultus. Herman, cuius etiã Paulus ad Romanos ſcribens, meminit: Salutate Flegonta, Herman, Patrobã, & qui cũ eis ſunt fratres. Aſſerũt hunc authorem eſſe libri, qui appellat̃ Paſtoris, & apud quaſdã Gręcię eccleſias publice legit̃, reuera utilis liber, multiq; de eo ſcriptoꝝ ueterꝝ uſurpauere teſtimonia, ſed apud Latinos pene ignotus eſt. Igit̃ dñi diſcipuli p̃dicatores fidei & doctores gentium, qui dum omnes unũ ſint, ſinguli tamen certis locis in mundo ad prædicandum partes proprias acceperunt. Quod ut breuiter repetã, Petrus nãq; Romã accepit, Andreas Achaiã, Iacobus Hiſpaniã, Thomas Indiã, Iohãnes Aſiam, Matthęus Macedoniã, Philippus Gallias, Bartholomæus Lycaoniam, Simon Zelotes Aegyptũ, Mathias Iudæã, Iacobus frater dñi Hieruſalẽ, Iudas frater Iacobi Meſopotamiã. Paulo autẽ cum cęteris apoſtolis nulla ſors propria tradit̃, q̃a in omnibus gẽtibus magiſter et p̃dicator eligit̃. Nã ſicut Petro et reliq̃s circũciſionis apoſtolatus eſt datus: ita Paulo p̃putij in gẽtibus. Hic tñ VII. eccleſijs et III. euãgelizat diſcipulis.

Marcus. Timotheus. Alias, Eutice Titus. Herman.

De Ioſepho hiſtoriographo. Et quæ de Saluatore protulerit. Cap. V.

QVo etiã tpe Ioſephus Mathię filius ex Hieroſolymis ſacerdos a Veſpaſiano captus: cum Tito filio eius relictus eſt. Hic Romã ueniẽs, VII. libros Iudaici belli Imperatoribus patri filioq́ obtulit, q et bibliothecę publicę traditi ſunt, et ob ingenij gloriã ſtatuã q̃q; Romę meruit. Scripſit aũt & alios XX. Antiquitatũ libros ab exordio mũdi, uſq; ad XIIII. annũ Domitiani Cæſaris, et II. aduerſus Apionẽ gramaticũ Alexandrinũ. Qui ſub Caligula miſſus ex parte gentiliũ cõtra Philonẽ, q etiã librũ, uituperationẽ gẽtis Iudaicę continentẽ ſcripſerat Alius q̃q; liber eius q inſcribitᷣ ualde elegãs habetur, in q̃ & Macchabęorꝝ ſunt digeſta martyria. Hic in XVIII. Antiquitatũ libro manifeſtiſſime cõfitetur, propter magnitudinẽ ſignorꝝ Chriſtũ a phariſęis interfectũ: et Iohannẽ Bapt. uere prophetã fuiſſe, & propter interfectionẽ Iacobi apoſtoli Hieroſolymã dirutã. Scripſit aũt de dño in hũc modũ: Eo tpe fuit Ieſus ſapiens uir: ſi tñ uirũ eum oportet dicere. Erat aũt mirabiliũ patrator operꝝ, & doctor eorꝝ q libẽter uera ſuſcipiũt. Plurimos q̃q; tam de Iudęis, q̃ de gentibus, ſui habuit ſectatores, & credebatᷣ Chr̃us. Cũq; inuidia noſtrorꝝ principũ cruci eũ Pilatus addixiſſet: nihilominus q eum dilexerãt, pſeuerauerunt in eo. Apparuit aũt eis III. die uiuẽs. Multa hęc et alia mirabilia carminibus prophetarꝝ de eo uaticinãtibus: & uſq; hodie gẽs ab hoc uocabulũ ſortita, non defecit. Refert etiã idẽ hiſtoriographus, oraculũ q̃ddam in ſacris literis repertũ: q̃d p idẽ tẽpus uirũ deſignaret ex eorꝝ religione proceſſurꝝ, q totius orbis potiretᷣ imperio. Cuius oraculi pręſagiũ Veſpaſianũ declarare ſuſpicatᷣ. Sed Veſpaſianus non alijs q̃ illis ſolis gẽtibus, q̃ Romano imperio uidebantᷣ ſubditę, dominatus eſt: nec de proſapia aut religione Iudęorꝝ proceſſit. Vnde iuſtius ad Chriſtũ hæc reſpõſa referuntur, ad quẽ pater: Pete a me, & dabo tibi gẽtes hęreditatẽ tuã, & poſſeſſionẽ tuã terminos terræ. Et cuius per idẽ tẽpus per apoſtolos ſuos, in oẽm terrã exierat ſonus eorꝝ, et in fines orbis terræ uerba eorꝝ.

De Domitiani ſuperbis geſtis. Cap. VI.

IGitᷣ Domitianus Veſpaſiani et Domitillæ libertę filius, germanus Titi impauit annis XV. Iſte primo clementiã ſimulãs, neq; adeo iners domi belloq; tolerãtior uidebatᷣ, idcirco Cattos Germanoſq; deuicit, ius ęqſſime dixit, Romę multa ędificia uel cœpta, uel a fundamẽtis cõſtruxit. Bibliothecas incẽdio cõſumptas, petitis undiq;, p̃ſertim ab Alexã. exẽplis repauit Sagittarꝝ tã doctus fuit: ut inter patẽtes digitos extentæ manus uiri procul poſiti ſpicula tranſuolarẽt. Ab hoc paulatim p oẽs ſcelerꝝ gradus creuit, ut cõfirmatiſſimam toto orbe Chr̃i eccleſiã, datis ubiq; crudeliſſimę pſecutionis edictis cõuellere auderet. Is in tãtam ſuperbiã prolaſpus fuit, ut deũ ſeſe ac dñm uocari, ſcribi, coliq; iuſſerit. Nobiliſſimos Senat. inuidiæ ſimul ac p̃dę cauſa, alios palã interfecit, alios in exiliũ truſit: ibiq; trucidari impauit. Libidinis intẽperantia, qcquid cogitari poteſt, fecit. Plurimas urbis ędes deſtructis populi Romani rebus extruxit. Bellũ aduerſus Germanos, et Da

cos

cos,ꝑ legatos geſſit,pari Reip.ꝑnicie,cum et in urbe ipſe Senatū populūq́ꝫ
laniaret,et foris male circūactum exercitum aſſidue hoſtes cęde cōficerent.
Nam quāta fuerint Diurpanei Dacorꝝ regis cū Fuſco duce ꝓlia,quātæq́ꝫ
Romanorꝝ clades,lōgo textu euoluerē,niſi C. Tacitus,q hanc hiſtoriam di
ligentiſſime contexuit, de reticēdo interfectorꝝ numero,& Saluſtiū Criſpū
& alios authores q̄plurimos ſanxiſſe & ſeipſum idem potiſſimum elegiſ
ſe dixiſſet. Domitianus tam prauiſſima elatus iactātia,ſub noīe ſuperatorꝝ
hoſtium de extinctis legionibus triūphauit,idemq́ꝫ efferatus ſuperbia,qua
ſe deum coli uellet,perſecutionē in Chriſtianos agi,II. a Nerone imperauit.

De proſapia Dauid,& propinquis Chriſti ab illo requiſitis. Cap. VII.

INter Iudęos q̄q́ꝫ acerbitate tormentorꝝ, & cruentiſſimę q̄ſtionis exqri
genus Dauid atq́ꝫ interfici ꝓceptum eſt:dū prophetis ſctīs inuidetur,&
credit̄ quaſi adhuc futurus eſſet ex ſemine Dauid:q regnū poſſit adipi
ſci. Verebatur et ipſe terreno priuari regno a dn̄o Chr̄o: ſicut Herodes eius
audita natiuitate. Vnde perqri iuſſerat regalē Dauid proſapiā ad mortem
uel Chriſti ſecundū carnē propinqs. Tūc qdam de poſteritate Dauid dela
ti ſunt ad Cæſarē.Ergo interrogati a Domitiano ſi eſſent ex familia Dauid
et propinq Chr̄i, cōfeſſi ſunt ſe eſſe. Tūc q̄ſiuit ab eis,quātis poſſeſſiōibus
uel quātis eſſent facultatibus ꝓditi.At illi reſpōderunt,q̄d utriſq́ꝫ nō ampli
os eſſet in bonis,a IX.milibus denarijs. Ex quibus ſingulis pars media pro
portione deberet̄,nec hoc ſibi in pecunia ſubſiſtere, ſed in ęſtimatiōe terrę,q̄
eis eſſet in XL. minus uno iugeribus cōſtituta: Quā ſuis manibus excolen
tes uel ipſi alerētur uel tributa dependerent: ſimul et teſtes ruralis & diurni
opis manus labore rigidas et callis obduratas ꝓferebāt. Interrogati uero de
Chr̄o quale ſit regnū eius, uel q ipſe aut unde aut qn̄ uēturus: reſpōderunt
q̄d non huius mūdi regnū,neq́ꝫ huius terrę ei deſignet̄ imperiū, ſed qā coelę
ſte ei regnū ꝑ angelorꝝ miniſteria in conſumamtiones ſeculi ꝑparetur,qn̄.ſ.
aduentās in gloria, de uiuis ac mortuis iudicabit, et reſtituet unicuiq́ꝫ pro fa
ctis ac meritis ſuis.Ad hęc Domit.cū neq́ꝫ in eis quicq̄ criminis inueniret,&
uilitatē eorꝝ q̄ maxime contemneret, abire eos liberos iubet:ſed perſecutio
nē quā aduerſus eccleſias agitari iuſſerat,datis rurſum cōpeſcit edictis. Illi
uero dimiſſi ab eo,uel martyrij merito,uel tātæ propinqtatis Chr̄i ꝓrogati
ua,pacis iā tpe duces eccleſię effecti,uſq́ꝫ ad Traiani tpa permaſerunt.Hęc
quidē Egeſippus,ſed & Tertullianus de Domitiano ſimilia refert, dicens:
Tētauit aliqn̄ et Domit.ſimile aliqd portio Neronis de crudelitate, ſed q̄ſi
homo deſtitit cito:ut etiā eos q̄s in exiliū miſerat,reuocaret. Itaq́ꝫ Domitia
ni uxor Auguſta appellat̄ Decreto Senatus, Titus inter deos refert̄. Is etiā
Domitiāus tēplum ſine admixtiōe lignorꝝ cōſtruxit.Idē tātę ſupbię fuit ut
aureas et argēteas ſtatuas ſibi in Capitolio poni iuſſerit:ſub q̄ Brutius plu
rimos Chriſtianorꝝ martyrio cōfecit.Inter q̄s & F. Domitillā F.Clemētis
cōſulis ex ſorore Neptē in inſulā Pontianā relegatā deportari iuſſerat, qa
ſe Chriſtianā eſſē teſtata ſit. Tunc & Apoſtolus Iohānes in Pathmū inſulā
relega-

relegatus, apocalypſim uidit. Multa etiã ſigna eo tpe, atq; portẽta Romę & toto orbe facta ſunt. Cõtinuo tñ Domitianus crudeliter in palatio a ſuis interfectus ẽ. Cuius cadauer ignominioſiſſime exportatũ, atq; ſepultũ eſt.

De Neruæ operibus bonis. Et Traiani geſtis mirabilibus. Cap. VIII.

POſt Domitianũ uero Nerua ſuſcepit principatũ: ſub q̃ oẽs qdem honoꝝ tituli, q in Domitianũ collati fuerant, detrahunt. Reuocari aũt qcunq; ab eo in exiliũ truſi ſunt: ac recipere facultates ex Senatuſcõſ. iubent. De qbus ſingulis teſtimoniũ ꝑhibent: q geſta illoꝝ temporꝝ cõſcripſerunt. Tũc igit̃ apoſtolũ Iohannẽ de inſula Epheſum q̃ſi ad ſcholã propriã rediſſe, noſtroꝝ ſcriptores declarãt. Nãq; Nerua Traianũ in liberi locũ: inq; partẽ imperij cooptauit. Qui dũ ſuggerẽte ira, cõtra quendam regulũ inclamaret: ſudore correptus eſt. Quo refrigeſcente, horror corpis nimium iniquũ febri ꝓbuit, nec multo poſt uitã finiuit, anno ętatis. LXIII. Cuius corpus a Senatu ut q̃ndam Auguſti honore delato: in ſepulchro Auguſti ſepultũ eſt. Eo die q̃ interijt, ſolis defectio facta eſt. Imperauit annũ I. & mẽſes IIII. Iſte tributa relaxauit multa: afflictas ciuitates releuauit. Puellas pueroſq; natos parẽtibus egeſtoſis, ſumptu publico ꝑ Italiæ oppida ali iuſſit. Traianus poſt Neruã ſuſcepit imperiũ, apud Agrippinã nobilẽ Coloniã Gallię: habens diligentiã in re militari, in ciuilibus lenitatẽ, in ſubleuãdis ciuitatibus largitionẽ. Cũq; duo ſint q̃ ab egregijs principibus expectẽtur ſanctitas domi, in armis fortitudo, in utroq; prudentia, tantus erat in eo maximaꝝ reꝝ modus, ut quaſi tẽperamento q̃dam uirtutes miſcuiſſe uideret̃, niſi q̃d cibo uinoq; paululũ deditus erat: liberalis in amicos, & tanq̃ uitæ cõditione par ſocietatibus ꝑfrui. Qui ut inſignia imperij ẽ adeptus mox Germaniã trans Rhenũ in priſtinũ ſtatũ reduxit, trãs Danubiũ multas gẽtes ſubegit. Regiones aũt trans Eufratẽ et Tigrim ſitas, prouincias fecit: Seleuciã et Theſiſontẽ, et Babylonẽ occupauit et tenuit. In mari rubro claſſem inſtituit: ut ꝑ eam Indiæ fines uaſtaret. Hinc Traianus Armeniã, Aſſyriam Meſopotamiã fecit prouincias. Sub q̃ Iudęi in ſeditionẽ uerſi uno tpe quaſi rabie efferati: ꝑ diuerſas terraꝝ partes exarſerunt. Nã et ꝑ totã Libyã aduerſus incolas, atrociſſima bella geſſerũt. Quę adeo tunc interfectis cultoribus deſolata eſt: ut niſi poſtea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxiſſet: uacua penitus terra abraſo habitatore manſiſſet. Aegyptũ uero totã et Cyrenẽ, et Thebaidã, cruentis ſeditionibus turbauerunt. In Alexãdria aũt cõmiſſo ꝓlio, uicti et attriti ſunt. In Meſopotamia q̃q; rebellantibus iuſſu Imperatoris, bellũ illatũ eſt. Itaq; multa milia Iudæoꝝ uaſta cęde deleta ſunt. Sane Salaminã urbẽ Cypri, interfectis oĩbus accolis deleuerũt. Igit̃ Traianus errore deceptus, oĩa bona ſua in ꝑſecutione Chriſtianorũ fœdauit. Nã III. a Nerone Chr̃anos perſeqtur: repertos cogi ad ſacrificandũ idolis, detrectãtes aũt interfici iuſſit. Sub q̃ multi nobiliter ad palmã peruenerũt martyrij: pluresq; interfecti fuiſſent, ni relatu Plinij Secũdi qui inter cęteros iudices perſecutor datus fuerat, ammõitus. Qui dum quandã

rege-

regeret prouinciã, et in magiſtratu ſuo plurimos Chriſtianoꝝ interfeciſſet,
multitudine eoꝝ pterritus, ſcripſit Traiano, qd facto opus eſſet, nũtians ei
ꝑter obſtinationẽ nõ ſacrificãdi, et Antelucanos cœtus, ad canendum cuidã
Chr̃o ut deo, eiuſq; cõfeſſionẽ, nihil contrariũ Romanis legibus facere. Præ
terea ad confœderandã eoꝝ diſciplinã, uetari ab his homicidia, furta, adulte
ria, ꝑiuria, latrocinia, et his ſimilia, tãtaq; eos eſſe fiducia innocẽtis cõfeſſio-
nis, ut ne mortẽ quidem grauẽ, ac formidoloſam paueãt. Ilico imperator re
ſcriptis lenioribus, tẽperauit edictũ. Hoc quidẽ genus hoĩm inquirendũ nõ
eſſe: oblatos uero puniri cẽſuit. Is uero Plinius Secũdus orator et hiſtorio-
graphus inſignis habet̃: cuius plurima ingenij extãt opera. Veruntamẽ cõti
nuo Romę aurea domus a Nerone totis impẽſis, rebuſq; priuatis ciuiũ cõ
dita, repẽtino cõflagrauit incẽdio, ut intelligeret̃, miſſa etiã ab alio ꝑſecutio,
in ipſius potiſſime monumẽtis a q̃ primũ exorta eſſet, atq; in ipſo authore
puniri. Terrẽmotu IIII. urbes Aſię ſubuerſę, Elea, Mirina, Pythane, Cyme,
et Grecię ciuitates II. Opintioꝝ et Oritoꝝ. III. Galatię ciuitates eodẽ terræ
motu dirutę: Pãtheon Romę fulmine cõcrematũ, terrẽmotus in Antiochia
pene totã ſubruit ciuitatẽ. Ergo Traianus apud Seleuciã urbẽ Iſaurię pro-
fluuio uẽtris extinctus eſt: anno ętatis LXIII. q̃ imꝑauit annis XX. Cuius
oſſa in urna aurea ſunt relata, et in foro ſub colũna eius noĩs poſita. Imꝑato
rũ, ſolus oĩm intra urbẽ ſepultus eſt.

De Iohã. Euã. mirabilibus et obitu. Ca. IX.

AD cuius uſq; tẽpora ꝑdurauit in corpore Iohãnes apl's & euãge-
liſta, filius Zebedæi, frater Iacobi, uirgo electus a dño, atq; inter
cęteros magis dilectus. Qui etiã ſupra pectus magiſtri recũbens,
& Euãgelij ſui flueta de ipſo ſacri dñici pectoris fonte potauit, et
quaſi unus de paradiſi fluminibus, ỽbi dei gratiã in toto terraꝝ orbe diffu
dit, quiq; in locũ Chr̃i Chr̃o iubente ſucceſſit, dũ ſuſcipiens matrẽ magiſtri
diſcipulus, etiã ipſe pro Chr̃o alter q̃dammodo derelictus eſt filius. Hic dũ
Euãgelium Chr̃i in Aſia ꝑdicaret, a Domitiano Cęſare in Pathmos inſula
Metallo relegat̃, ubi etiã poſitus Apocalypſim ſcripſit. Interfecto aũt Do
mitiano, a ſenatu exilio reſolutus, receſſit Epheſum, ibiq; ad hæreticorum
refutãdas uerſutias, efflagitatus ab Aſię epiſcopis, Euãgeliũ nouiſſimus ędi
dit. Qui uſq; ad ultimũ pene uitę ſuę tps, abſq; ullius ſcripturę indicijs euã
geliũ ꝑdicaſſe dr̃. Sed cũ hoꝝ III. Euãgelioꝝ etiã ad ipm notitia ꝑueniſſet,
probaſſe qdẽ dr̃ fidẽ et ỽitatẽ dictoꝝ, deeſſe tñ uidit aliq̃, et ea maxime, q̃
primo ꝑdicationis ſuę tpe dñs geſſerat. Certũ eſt eñ q̃d in ſuꝑioribus III.
euãgeliſtis hęc uident̃ ſola cõtineri, q̃ in eo geſta ſunt anno, q̃ Iohãnes Bapti
ſta, uel incluſus eſt in carcere uel punitus. Deniq; ſi obſerues ſtatim in initi-
is narrationis, poſteaq̃ refert Mattheus de XL. dieꝝ ieiunio, et de tẽtatione
eius, cõtinuo ſubijcit, dicẽs: Audiẽs aũt, qa Iohã. traditus eſt, diſceſſit de Iu
dæa, et uenit in Galileã, ſed et Marcus ſimul: Poſteaq̃, inqt, traditus eſt Io
hãnes, uenit in Galileã. Lucas ỽo etiã priuſq̃ incipiat aliqd de actibus refer
re Ieſu, dicit: qa adiecit Herodes ſuꝑ oĩa mala q̃ geſſerat, et cõcluſit Iohãnẽ
in car-

in carcere, qa inquã ab his hęc uidebantur omiſſa, rogatus dicit Iohãnes apoſtolus, ut ea quæ prætererãt priores, ante traditionẽ Iohãnis ſaluatoris geſta cõſcriberet, & ideo dicit in Euãgelio ſuo: Hoc fecit initiũ ſignorꝝ Ieſus. Et iterꝝ in alio loco indicat, dicens: Nondũ eñ Iohannes erat miſſus in carcerẽ. Ex quibus conſtat, q̃d ea anteq̃ Iohannes traderetur, q̃ a Ieſu fuerãt geſta deſcribit, & ideo ſiquis diligẽtius hæc cõſideret, euidenter inueniet, non ſibi Euangelia diſſonare, ſed alterius tp̃is geſta eſſe quę ſcribit Iohãnes: alterius uero quæ cęteri. Vnde qa natiuitatem ſecundum carnẽ Saluatoris, uel Matthęus, uel Lucas deſcripſerãt, reticuit hęc Iohannes et a theologia atq; ab ipſa eius diuinitate, ſumpſit exordiũ: q̃ pars ſine dubio ipſe uelut eximio per ſanctũ ſpũm reſeruata eſt. Cuius qdem Iohãnis, inter alias uirtutes, magnitudo ſignorꝝ hæc fuit. Mutauit in aurũ ſylueſtres frondiũ uirgas, littoreaq; ſaxa in gẽmas. Item gemmarꝝ fragmina, in propriã reformauit naturam. Viduã q̃q; ad precẽ populi ſuſcitauit, ac rediuiuum iuuenis corpus reuocata aĩa reparauit, bibens lethiferũ hauſtum non ſolũ euaſit periculũ, ſed eodẽ proſtratos populo, in uitę reparauit ſtatũ. Iuuenẽ etiã quem puerũ elegantẽ, cuidã epiſcopo cõmendauerat, ſed minime is eius diſciplinis acquieſcens, in tm̃ p incrementa malorꝝ flagitioſus effectus, ut oẽs illos qui prius magiſtri criminũ illi fuerant, diſcipulos faceret, & latronũ atq; prædonum dux et uiolẽtus princeps exiſteret. Quẽ mirabiliter, ut Euſebius refert, ad eccleſiã reuocat apoſtolus: & indeſinẽter pro eo orationes fundẽs, & cũ ipſo pariter ducẽs crebra ieiunia: indulgentiã a deo, quam ei pollicitus fuerat expetebat. Sed & uarijs ſermonum cõſolationibus, uelut quibuſdã præcantationibus, efferos & exterritos eius aĩos mitigabat: nec prius abſtitit, q̃ eum in oĩbus emendatum etiam eccleſiæ prefecerit, prębens per hoc magna exẽpla ueræ pœnitentiæ, & documẽtum ingens nouæ regenerationis, atq; inſignia quędam, et trophęa uiſibilis in eo reſurrectionis oſtendẽs. Hic aũt anno LXVII. poſt paſſionẽ dñi ſaluatoris ſub Traiano principe longo iam uetuſtatis ſenio feſſus: cum diẽ tranſmigrationis ſuę imminere ſibi ſentiret, iuſſiſſe fert̃ effodere ſibi ſepulchrum atq; inde uale dicẽs fratribus facta oratione uiuẽs tumulũ introiuit. Deinde in eo tanq̃ in lectulo requeuit. Vnde accidit, ut qdam eum uiuere aſſerãt, nec mortuũ in ſepulchro, ſed domiẽtem iacere cõtendant: maxime pro eo q̃d illic terra ſurſum ab imo ſcaturiens, ad ſuperficiem ſepulchri cõſcendit: & quaſi flatu quieſcentis deorſum adſuperiora puluis ebulliat. Quieuit autem apud Epheſum, VI. Kalend. Ianu.

De Clemente & eius virtutibus, qui ſub Traiano paſſus eſt. Cap. X.

QVa tempeſtate dum hoſtis antiquus oĩm bonorꝝ inimicus, inuidens ſaluti hoĩm, dolens fidẽ ueritatis ac religionis cultũ uniuerſum illuſtraſſe orbẽ: qua de re Traianũ iam p̃fatum principem ad inſequẽdos ueri luminis prędicatores, ac cultores extirpandos incitauit. Sub q̃ p uniuerſum orbẽ Romanũ, multi clara cõfeſſione Chriſti coronati ſunt, ex qbus aliquorꝝ memoriã huic operi inſerere libuit.

Itaq;

Itaq; Clemens, de quo apoſtolus Paulus ad Philippēſes ſcribens, ait: Cum Clemente & cæteris cooperatoribus meis, quorꝫ nomina ſcripta ſunt in libro uitæ, quartus poſt Petrum Romę eps̄, ſiquidē ſecundus Linus fuit, tertius Anacletus fuit: tñ & ſunt pleriq; Latinorꝫ qui ſecundum poſt Apoſtolum fuiſſe putent Clementem. Scripſit ex perſoua Romanæ eccleſiæ ad eccleſiam Corinthiorꝫ, ualde utilem epiſtolã, & q̃ in nõnullis locis etiã publice legitur. Quę mihi uidetur characteri epiſtolæ, quę ſub Pauli noīe ad Hebræos fertur cõuenire. Sed & multis de eadē epiſtola nõ ſolũ ſenſibus, ſed iuxta uerborꝫ quoq; ordinē abutitur: oīno grandis in utraq; ſimilitudo eſt. Fertur & ſecunda eius noīe epiſtola, quæ a ueteribus reprobatur, & diſputatio Petri & Appionis, lõgo ſermone cõſcripta: quã Euſebius in tertio Eccleſiaſticæ hiſtorię uolumine coarguit. Idem nanq; fideliſſime apoſtolicam doctrinã beatiſſimus Clemens eſt ſequutus. Poſtq̃ uero ſedem epiſcopalē Romanæ Eccleſiæ tenuit, ab oībus diligebatur, nõ ſolum Chriſtianis propter inſignia uirtutũ & excellentiam doctrinæ optimorꝫq; morꝫ manſuetudinem & largitatē: ſed etiã a Paganis & Iudæis. Qui plurimis prædicationũ floribus ac uirtutibus pollens, Domicillã uirginem neptem Domitiani principis, ſpõſam Aureliani Imperatoris, Nerue amici credentē in Chr̃o ſacro uelamine, ad integritatis perſeuerantiã cõſecrauit: pro qua confeſſione exilio eſt dãnata. Theodorã uero Siſinnij potentis ac nobilis uiri cõiugē cõuerſam a ſimulachris, deo caſtitatis propoſitũ profiteri docuit, per quã etiã iuxta Apoſtoli uocē fidelem cõiugem & ipſe Siſinnius cõuerſus eſt ad fidē Chriſti, q̃uis prius zelo cõuerſæ uxoris, cæcitatē & ſurditatem incurriſſet. Sed per fidē mulieris & beati Clemētis interceſſionē, reſtituta ſunt ei oĩa corporis officia: & baptiſmatis gratiã eſt cõſecutus. Cõputati ſunt aũt hi q cũ eo baptizati ſunt uiri cũ mulieribus et infantibus quadringēti uiginti tres. Per hũc aũt Siſinnium, multi nobiles & Imperatoris amici, cõuerſi ſunt ad Chriſtũ Igitur idolorꝫ cuſtodes, uidētes innumerabilē multitudinem Chriſto credere, magno liuore tacti, cõmouerũt patronos regionũ: & data eis pecunia, ſeditionē noī Chr̃iano excitauerunt. Quã ob cauſam in exiliũ B. Clemēs detruſus eſt, trãs mare Põticũ in eremo q̃ adiacet ciuitati Cerſonæ, prouinciæ Lycię: ubi ad duo milia ad ſecãda ſaxa Chriſtianos, diuturna relegatione damnatos inuenit. Et cũ multa eis cõſolationis & patientiæ uerba intimaſſet: didicit ab eis q̃d a ſexto miliario aquã ſibi humeris apportarēt. Tũc ſanctus Clemens dixit: Oremus dñm Ieſum, ut confeſſoribus ſuis fontis in iſto loco uenas aperiat: & q percuſſit petrã in mõte Sina, & fluxerũt aquæ in ſatietatem: ipſe nobis laticē affluentē aperiat. Cumq; oratiõe cõpleta hinc inde circũſpiceret, uidit agnũ ſtantem: qui pede dextro erecto, quaſi locum ſancto Clemēti oſtēderet. Tunc S. Clemēs intelligens dñm Ieſum Chriſtũ eſſe, quem ſolus reſpiceret, & preter ipſum alius nõ uideret: perrexit ad locum, & dixit: In noīe patris & filij & ſpiritus ſancti, in iſto loco percutite. Sed cum omnes per gyrum raſtris effoderēt, & non ipſum locum, in quo

agnus ſtabat contingerent: accepto breui ſarculo S. Clemēs, leui ictu locum ſub pede agni percutiens, fontem affluentibus uenis ornatū aperuit. Qui ſubito impetu euomēs fluuium fecit. Tunc uniuerſis gaudentibus beatus Clemens reſponſorium dixit: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Ad iſtā autem famam confluxit omnis prouincia: & uenientes uniuerſi ad doctrinā ſancti Clementis, conuertebantur ad dñm Ieſum Chriſtum: ita ut in die una quingentę animę ſeu amplius baptizati in noīe patris & filij & ſpiritus ſancti, perfecti in fide Chriſtiana abſcederent. Per totam autem prouinciam intra unum annum a credentibus LXX. & V. eccleſiæ fundatæ ſunt: & oīa templa dirupta ſunt, omniaq; idola confracta. Poſt annos autem tres, paganis inſiſtentibus tam ambitioſa relatio cucurrit ad imperatorem Traianum, ut dicerent ibi per Clementem innumerabilem Chriſtianorum populum accreuiſſe. Et miſſus eſt quidam Arſidianus nomine, qui multos Chriſtianorū diuerſis pœnis occiderat. Et dū uideret Arſidianus omnes gaudentes ad paſſionem accedere, ceſſit multitudini: & ſolum Clementem epiſcopum cogebat ad ſacrificandum. Et cum uideret illum ſic fixum in dño, ut penitus moueri nō poſſet, dixit ad ſuos: Perducatur ad mare, & ligetur ei ad collum ancora & præcipitetur in medio mari: ut non poſſint populi Chriſtiani, hunc pro deo colere. Quod cum factum fuiſſet: omnis multitudo Chriſtianorum flebat. Et flentibus illis, dixerunt Cornelius & Phœbus diſcipuli eius: Omnes unanimes oremus, ut oſtēdat nobis dn̄s martyris ſui exuuias. Orātibus autem populis, receſſit mare in ſinu ſuo, per tria fere milia. Et ingreſſi per ſiccum populi, inuenerunt in medio in arca ſaxea corpus ſancti Clementis poſitum: ita ut ancora cum qua miſſus eſt, iuxta eum eſſet poſita. Reuelatum eſt autem diſcipulis eius, ut non inde tollerent corpus eius. Quibus etiā hoc intimatum eſt quod omi anno die paſſionis eius, recedat mare per VII. dies aduenientibus, & ſiccum iter præbeat. Quod ad laudem nominis ſui facit dn̄s fieri, uſq; in hodiernum diem. Hoc autem ut factum eſt, omnes gentes per gyrum crediderunt in Chriſtum. Idem nanq; beatiſſimus Clemens, ſuis refert ſcriptis: qualiter ad fidem perueniret Chriſti: & diſcipulus Petri, ac indiuiduus comes fieret. Ait enim inter cætera: Dum eſſet mihi comes optima immortalitatis cupido, ut poſt rerū exitus docuit, & gratia dei omnipotentis oſtendit, hæc me animi intentio ad inquiſitionē ueritatis, & ad agnitionem ueræ lucis adduxit. Cum his ego cogitationis meæ ęſtibus agitarer: fama quidem ſenſim in imperio Tyberij Cæſaris, initio ex orientis partibus ſumpto, peruenit ad nos: & per ſingula conualeſcens, uelut a deo bonus quidam nūtius miſſus, uniuerſum replebat orbem: nec patiebatur diuinam uoluntatem ſilentio tegere. Diffundebatur ergo per ſingula loca, quod eſſet in Iudæa quidam, qui regnum dei euangelizaret Iudæis: idq; percepturos diceret eos qui mandatorum ſuórum & doctrinæ inſtituta ſeruaſſent: ut autem ſermo eius fide dignus ac diuinitatis plenus eſſe crederetur, uirtutes multas & ſigna efficeret. Deniq; in urbe per loca conuētus fieri cœpit, & de hoc

ſermone tractare: quiſnam eſſet is qui apparuit, qui uelut a deo hominibus detuliſſet nuntium: donec ſub eodem anno, uir quidam aſtans in urbis loco celeberrimo proclamaret ad populum, dicens: Audite me o ciues Romani, filius dei adeſt in partibus Iudęæ, promittens omnibus uolentibus audire uitam æternam: ſi qui tamen ſecundum uolũtatem eius actus ſuos direxerint. Propter quod conuertimini a malis ad bona, & a temporalibus ad æterna: agnoſcite unum deum eſſe, cœli terræq; rectorem: in cuius eſtis aſpectibus uos, qui iniuſte mundum eius habetis. Sed ſi conuertimini & agitis pœnitentiam, ad futurum ſeculum uenientes, & æterni effecti, ineffabilibus eius bonis perfruemini. Erat enim uir iſte qui hæc loquebať, natione Hebræus, nomine Barnabas: qui ſe etiam unum ex diſcipulis eius eſſe dicebat: miſſumq; ad hoc, ut hæc uolentibus indicaret. Quibus ego auditis cum reliqua multitudine ſequi eum cœpi, & audire quæ diceret: intelligebam ſane quod ſimpliciter & abſq; ullo docẽdi fuco quæ audiſſet a filio dei, uel uidiſſet, exponeret. Tunc ſecutus Barnabam ab urbe, ueni Cęſaream: ibiq; reperto Petro a quo benigne ſuſceptus, & cuius prædicationib. ac uirtutibus magnis, honeſtate & ſanctitate delectatus, exinde per ſingulas quaſq; urbes in prædicationis ſermone comes ei in omnibus fui, uſq; dũ ueniret in diebus Claudij Cæſaris, id eſt, ſecundo anno regni eius poſt epiſcopatum Antiochenſis eccleſiæ, ab Antiochia in urbem Romam, ad expugnandum Simonem magum. De cuius initio conuerſionis, hæc ſufficiant huic operi.

De Simeone Cleophæ filio, ac de Ignatio Antiochenæ eccleſię epiſcopo, qui ſub Traiano paſſus eſt. Cap. XI.

QVO in tempore etiam Simeon Cleophæ filius, quem ſecundũ Hieroſolymis ordinatum epiſcopũ ſupra docuimus: per martyrium carnis uinculis reſolutus eſt. Horum aſtipulator ipſe ille eſt Egeſippus, quem iam produximus teſtem. Is ergo refert quod a quibuſdam hæreticis accuſatus ſit ſupradictus uir tanquam Chriſtianus, et multis ſupplicijs afflictatus per multos dies: ita ut etiam iudex ipſe cum amicis ſuis de eius patientia miraretur, & ad ultimum iuberet ſimili eũ quam dominus pertulit paſſione uitam finire, cum eſſet annorꝫ CXX. ſub Traiano Cæſare apud Atticum conſularem. Quod autem Simeon fuerit unus ex ipſis adiutoribus domini, uel longæuitas eius indicio eſt, uel euangeliorum fides, ubi etiam mater eius Maria Cleophæ uxor fertur. Qua tempeſtate Ignatius Antiochenæ eccleſiæ tertius poſt Petrum epiſcopus: perſecutionem cõmouente Traiano, damnatus ad beſtias Romam uinctus mittitur. Cumq; nauigans Smyrnam ueniſſet, ubi Polycarpus auditor Iohannis Apoſtoli erat: ſcripſit unam epiſtolam ad Epheſios, alteram ad Magneſianos, tertiam ad Trallenſes, quartam ad Romanos. Et inde egrediens, ſcripſit ad Philadelphinos, & ad Phinerneos, & proprie ad Polycarpum: commendans illi Antiochẽſem eccleſiã, in qua & de euãgelio quod ab Hieronymo translatũ eſt, ſub perſona Chriſti ponit teſtimoniũ, dicens: Ego uero &

poſt reſurrectionem in carne eum fuiſſe ſcio & credo: quia ſcio, & qñ uenit ad Petrum & ad eos qui cũ Petro erant, dicẽs eis: Ecce palpate me & uidete, quia nõ ſum dæmonium incorporale. Et ſtatim tetigerunt eum & crediderunt. Dignum aũt mihi uidetᷣ, quia tanti uiri fecimus mentionẽ, de epiſtola eius quã ad Romanos ſcripſit, pauca ponere. De Syria uſq; Romam pugnaui ad beſtias in mari & in terra, nocte & die: ligatis cum decem leopardis, hoc eſt militibus, qui me cuſtodiunt. Quibus & cũ benefeceris, peiores fiunt: iniquitas autem eoꝝ, meà doctrina eſt: ſed nõ idcirco iuſtificatus ſum utinã fruar beſtijs quæ mihi præparatæ ſunt. Quas & oro ueloces mihi eſſe ad interitũ, & illiciã ad comedendũ me: ne ſicut alioꝝ martyꝝ non audeant corpus meũ attingere. Quod ſi uenire noluerint, ego uim faciã, ego me ingerã ut deuorer. Ignoſcite mihi filioli, quid mihi proſit ego ſcio: quia nunc incipio eſſe diſcipulus Chriſti, nihil de his q̃ uidentur deſiderans, ut Chriſtũ Ieſum inueniam. Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſiũ, membroꝝq; diuiſio, & totius corporis cõtritio, et tormenta diaboli in me ueniant, tñ ut Chriſto fruar. Cumq; iam damnatus eſſet ad beſtias, & ardore patiẽdi rugientes audiret leones. Frumẽtum, inquit, Chriſti ſum, dentibus beſtiaꝝ moliar, ut panis mundus inueniar. Paſſus eſt anno undecimo Traiani: reliquiæ corporis Antiochię iacẽt, extra portam Daphniticam in cimeterio. Igitur Egeſippus refert, quod uſq; ad hæc tempora uirgo munda & immaculata permãſit eccleſia: corruptoribus ueritatis, & diuini uerbi temeratoribus aut nuſquã oĩno extantibus, aut etiam ſi qui forte fuerant, in occultis & abditis terræ deliteſcẽtibus. Vt uero apoſtolorum chorus & omnis illa ætas, quę a domino ſuſceperat uiuæ uocis auditum, de hac luce diſceſſit, tum uelut in uacuã domum falſæ doctrinæ impius ſe error immerſit, & tanquam ubi nullus iam diuini cenſus defenſor exiſteret, nudato, ut aiunt, capite, corripiẽtes arma mẽdacij, oppugnare apoſtolicam ueritatem nituntur. Sed iſtud bellum intrinſecus gerebatur, perſecutionum uero extrinſecus pondus urgebat eccleſiã. Vnde & immenſæ cateruæ martyrum quotidie iugulabantur.

De Hadriano principe, & quæ ſub eo geſta ſunt. Eo tempore Quadratus & Ariſtides ſeu Agrippa doctores fuerunt. Cap. XII.

HElius Hadrianus conſobrinæ Traiani filius, duodecimus ab Auguſto principatum adeptus, imperauit annis XXII. Hic Græcis literis impenſius eruditus, Athenienſium ſtudia moreſq; hauſit. Qui in omnibus diſciplinis inſtructus, ita ut canẽdi, pſallendi, medendi, pingendi ſcientiam haberet: & omnia quæ uellet ex metallo & marmore fingendi. Qui dum eſſet muſicus, arithmeticus, geometricus, acer nimis ad laceſſendum pariter & reſpondẽdum: omnes prouincias peragrãs, ſubuerſam a Romanis Alexandriam publicis reſtaurauit impenſis. Tributa urbium plurima relaxauit, chartis publice incenſis, a tributis liberos fecit plurimos. Athenienſibus leges petentibus, ex Draconis & Solonis reliquorumq; libris iura cõpoſuit. Eo tpe Iudæi in arma uerſi, Paleſtinã depopulati

pulati ſunt: tenente prouinciam Timo Ruſo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus miſit exercitũ. Hic Hadrianus per Quadratum diſcipulũ apoſtolorꝫ & Ariſtiden Athenienſem, uirꝫ fide & ſapientia plenũ, & per Serenum Granium legatum, libris de Chriſtiana religione cõpoſitis inſtructus atqꝫ eruditus: præcepit per epiſtolam ad Minutium Fundanum proconſulem Aſiæ datã, ut nemini liceret Chriſtianos, ſine obiectu criminis aut probatione damnare. Idemqꝫ continuo pater patriæ in Senatu ultra morem maiorꝫ appellatur, & uxor eius Auguſta. Is tamẽ tãtæ eruditionis Imperator, nec caruit uitijs, qui in amore puerorꝫ continens minime fuit. Vnde & Antinoum puerum eximiæ pulchritudinis intantum dilexit: ut ei templa & ſacerdotes conſtitueret, & urbem ex eius nomine uocitaret. Traiani quoqꝫ inuidens gloriæ, de Aſſyria, Meſopotamia, Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit exercitus. Etenim cum inſignes & plurimas ędes Athenis feciſſet, agonem edidit, bibliothecamqꝫ miri operis extruxit. Hadrianus enim rempublicam iuſtiſſimis legibus ordinauit: bellum contra Sauromatas geſſit & uicit. Iudæos ſane perturbatione ſcelerꝫ ſuorum exagitatos, & Paleſtinam prouinciam quondam ſuam depopulantes, ultima cęde perdomuit, ultuſqꝫ eſt Chriſtianos. Cochebas nanqꝫ dux Iudaicæ factionis, nolentes ſibi Chriſtianos aduerſum Romanum militem ferre ſubſidium, om̃imodis cruciatibus necat. Bellum Iudaicum, quod in Paleſtina gerebatur, finẽ accepit: rebus Iudæorꝫ penitus oppreſſis. Ex quo tempore etiam introeundi eis Hieroſolymam licentia ablata eſt. Primum DEI nutu, ſicut prophetæ uaticinati ſunt: deinde Romanis interdicentibus, Chriſtianis tantum ciuitate permiſſa: quam ipſe in optimum ſtatum murorꝫ extructione reparauit & Heliam Hadrianus uocari de prænomine ſuo pręcepit: et in fronte eius portę, qua Bethlehem egrediẽ, ſus ſculptus in marmore, ſignificãs Romanæ poteſtati ſubiacere Iudæos. Igitur uſqꝫ ad hoc tempus excidij, quo Iudæi iterꝫ deficiẽtes, a Romanis magnis rurſum pliꝭs ſubiugati ſunt, ac pene deleti, Hieroſolymis XV. epiſcoporꝫ ſucceſſiones tradunt eſſe decurſas: eo quod ualde ad breue tempus mortis celeritate prærepti ſacerdotio, ſinguli quiqꝫ perfuncti. Quos oẽs aiunt Hebræos antiquæ originis extitiſſe, & ſcientiam fideliter recepiſſe: & ideo incunctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, ſacerdotio quoqꝫ uiſos eſſe digniſſimos: quippe cum oĩs tunc eccleſia, ex Hebræis fidelibus coaceruata, firmataqꝫ uideretur: incipientibus ab apoſtolis, & perdurãtibus uſqꝫ ad illud tempus excidij. Igitur quia ſub idem tẽpus aſſumi epiſcopos ex circũciſione ceſſatum eſt: neceſſarium uidetur, oẽs a primo uſqꝫ ad id tempus enumerare pariter ſacerdotes. Primus itaqꝫ Iacobus, q dñi frater eſt noĩatus: poſt hunc Simeon electus eſt: tertius Iuſtus: Zachæus quartus: deinde Tobias qntus: & Beniamin ſextus: ac ſeptimus Iohannes: tum Matthias, quem Philippus excepit: cui decimus Seneca ſubrogatus eſt: Iuſtus exinde: ac duodecimus Leui: poſt hunc Effrem: inde decimuſquartus Ioſeph, ac ultimus oĩm Iudas. Iſti ſunt fere omnes, qui Hiero

roſolymis epiſcopi ab apoſtolis ad illa uſq; tempora, quę ſuperius deſigna
uimus, plebi illi ex circumciſione præfuerunt. Tunc Hieroſolymis primus
ex gentibus cõſtituitur epiſcopus Marcus, ceſſantibus his qui fuerant ex cir
cumciſione. Ergo Hadrianus morbo intercutis aquæ, apud Baias moritur,
maior ſexagenario. Igiť ſub Hadriano prædicto principe, Quadratus apo-
ſtolorum diſcipulus, Publio Athenarum epiſcopo ob Chriſti martyriũ co
ronato, in locum eius conſtituitur: & eccleſiam grandi terrore diſperſam, fi
de & induſtria ſua congregat. Cumq; Hadrianus exegiſſet hyemẽ in Athe
nis inuiſendo Eleuſina, & omnis pene Græciæ ſacris initiatus, dediſſet occa
ſionem his qui Chriſtianos oderãt, abſq; præcepto Imperatoris uexare cre-
dentes: porrexit ei librum pro noſtra religione compoſitum, ualde utilem,
plenum rationis & fidei, & apoſtolica doctrina dignum: in quo & antiqui-
tatem ſuæ ætatis oſtendens, ait plurimos a ſe eſſe uiſos, qui ſub deo uarijs in
Iudæa preſſi calamitatibus ſanati fuerant, & q mortui erãt ſurrexerant. Ari
ſtides Atheniẽſis philoſophus eloquẽtiſſimus & ſub priſtino habitu diſcipu
lus Chriſti, uolumen compoſuit noſtri dogmatis rationem continens. Eo tẽ
pore quo & Quadratus Hadriano principi dedit, id eſt, Apologeticũ pro
Chriſtianis: quod uſq; hodie perſeuerans apud Philologos ingenij eius in-
dicium eſt. Quibus diebus Granius Serenus legatus, uir adprime nobilis, li
teras ad Imperatorem miſit: iniquum eſſe dicens, clamoribus uulgi, innocen
tium hominum ſanguinem concedi: & ſine ullo crimine nominis tantum et
ſectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano procõ
ſuli Aſię ſcribit, ſine obiectu criminum Chriſtianos non condemnandos: cu
ius epiſtolæ uſq; ad noſtram memoriam durat exemplum. Tunc enim Ba-
ſilides hereſiarches in Alexãdria commoratur: a quo gnoſtice ficte nuncu-
patur. Quo tempore Agrippa cognomento Caſtoris, uir ualde doctus, ad
uerſum XXIIII. Baſilidis hæretici uolumina, quæ in euangeliũ confecerat,
fortiſſime diſſeruit: prodens eius uniuerſa myſteria, et prophetas enumerãs,
Barchaban & Barchon alioſq; qui nunquam extiterant, ſed ad terrorem au
dientium, aliaq; etiam barbara nomina commentatus eſt, ſectatoreſq; ſuos
ad morem Pythagoricum docuit quinquennio ſilere.

De geſtis Antonij Pij, & de Iuſtino ſui temporis doctore. Cap. XIII.

ANtonius cognomẽto Pius, decimustertius ab Auguſto impera
tor creatus, cũ liberis ſuis Aurelio et Lucio XX. & nõ plenis tri
bus annis rẽpub. gubernauit. Iſte ab Hadriano in filiũ adoptatus
cuius gener fuerat, tãtę bonitatis in principatu, ut haud dubio ſine
exẽplo uixerit: q̄uis cũ Numę cõtulerit ętas ſua, cũ orbẽ terrę nullo bello ꝑ
annos xxiij. authoritate ſola rexit: adeo tremẽtib⁹ eũ atq; amãtib⁹ cũctis regi
bus nationibuſq; et pp̃lis, ut parẽtẽ ſeu patronũ magis q̃ dñm imꝑatorẽ ue
putarẽt, oẽſq; in more cœleſtiũ propitiũ optãtes, de cõtrouerſijs inter ſe iu
dicẽ poſcerẽt. Quin etiã Indi, Bactri, Hircani, legatos ad eũ miſere, iuſtitia
tãti imꝑatoris cõperta. Adeo trãq̃lle et ſctẽ ĩ imꝑio uixit, ut merito pius et p̃r

patrię

patriæ noĩatus ſit. Huius aũt tpibus Valẽtinus hæreſiarches, & Cerdo magiſter Marcionis Romã uenerunt, & hæretici ac ſanctæ religionis inimici declarãtur. Verũ Iuſtinus philoſophus librum pro Chriſtiana religione cõpoſitum Antonio tradidit, benignumq́ eum erga Chriſtianos homines fecit. Antonius ad XII. ab urbe lapidem morbo correptus interijt.

De geſtis Marci Antonini & fratris eius Aurelij Commodi, qui aliquamdiu ſimul regnauerunt. Cap. XIIII.

MArcus Antoninus Verus, XIIII. ab Auguſto, regnũ cum Aurelio Commodo fratre ſuſcepit, manſitq́ in eo annos XVIIII. Hi primi rempublicam æquo iure tutati ſunt. Bellum deinde cõtra Parthos admirabili uirtute & felicitate geſſerunt. Marcus Antoninus Verus ad id bellum profectus eſt. Vologeſus enim rex Parthorum, graui eruptione Armeniam, Coppadociam Syriamque uaſtabat. Sed Antoninus per ſtrenuiſſimos duces, magnis rebus geſtis, Seleuciã Aſſyriæ urbem ſuper Hidaſpen fluuium ſitam, cum CCCC. milibus hoĩm cepit, & cũ fratre de uictoria Parthica triumphauit: ac non multo poſt cum fratre in uehiculo ſedens, caſu morbi, quem apoplexin Græci uocant, ſuffocatus interijt. Eo defuncto, Marcus Antoninus ſolus reipublicæ præfuit. Sed in diebus Parthici belli perſecutiones Chriſtianorum, quarta iam poſt Neronem uice, in Aſſyria & in Gallia graues præcepto eius extiterũt, multiq́ ſanctorum martyrio coronati ſunt. Secuta eſt lues plurimis infuſa prouincijs, totamq́ Italiam peſtilentia tanta uaſtauit, ut paſſim uillæ, agri atq́ oppida ſine cultore atq́ habitatore deſerta, in ruinas ſyluasq́ conceſſerint. Exercitum uero Romanum cunctasq́ legiones per longinqua late hyberna diſpoſitas, ita conſumptas ferunt, ut Marcomannicũ bellum, quod continuo exortum eſt, non niſi nouo delectu militum, quem triennio iugiter apud Carnutium Marcus Antoninus habuit, geſtum fuiſſe referatur. Hoc quidem bellum prouidentia dei adminiſtratum eſſe, cum plurimis argumẽtis conſtat, tum præcipue epiſtola grauiſſimi ac modeſtiſſimi Imperatoris declaratum eſt. Nam cum inſurrexiſſent Gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt, Marcomãni, Quadi, Vuandali, Sarmatæ, Sueui, atq́ omnis pene Germania, & in Quadorum uſq́ fines progreſſus exercitus circumuentusq́ ab hoſtibus propter aquarum penuriam præſentium, ſitis magis quam hoſtis periculum ſuſtineret, ad inuocationem nominis CHRISTI, quam ſubito magna fidei conſtantia, quidam milites effuſi in preces palam fecerunt, tanta uis pluuiæ effuſa eſt, ut Romanos quidem largiſſime ac ſine iniuria refecerit, Barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, præſertim quum plurimi eorum occiderentur, in fugam coegerit. Quorum terga Romani uſque ad internitionem cædentes, glorioſiſſimam uictoriam, & omnibus pene antiquorũ titulis præferendam, rudi paruoq́ militum numero, ſed potentiſſimo CHRISTI auxilio reportarunt. Extare etiam nunc apud pleroſq́ dicuntur literæ Impe

maximus doctor, deorũq; ſubuerſor. Ille autem per glorioſam confeſſionem igni traditus eſt. Cumq; flamma ingens reluxiſſet, & in modũ cameræ curuata ſpecie, quaſi ueli nauis uento ſinuati ſupra corpus martyris ſtetiſſet, uidentes ſcelerum miniſtri igni corpus non poſſe conſumi, iuſſerunt propius accedere confectorem, & corpus cui ignis ceſſerat mucrone tranſfodere.

De Iuſtino philoſopho, quantũ pro defendendo Chriſtianiſmo laborarit, & quàm inſignia monumenta reliquerit. Cap. XVI.

IVſtinus philoſophus, habitu quoque philoſophorum incedens, de Neapoli urbe Paleſtinæ, patre Priſco Bacchio, pro religione Chriſti plurimum laborauit: intantum ut Antonino quoque Pio & filijs eius, & ſenatui librum contra Gentes ſcriptum daret, ignominiamq; crucis non erubeſceret: & alium librum ſucceſſoribus eiuſdem Antonini, Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Extat eius & aliud uolumen contra Gentes, ubi de dæmonum quoque natura diſputat: & quartus aduerſum Gentes, cui titulum prænotauit, Pſaltes, & alius de monarchia dei, & alius liber quem prenotauit, Pſaltem, & alius de anima, & dialogus contra Iudæos, quem habuit cõtra Triphonem principem Iudæorum. Sed & contra Marcionem inſignia uolumina, quorum Irenæus quoq; in quinto aduerſus hæreſes libro meminit. Et alius liber cõtra omnes hæreſes, cuius facit mentionem in Apologetico, quem dedit Antonino Pio. Hic cum in urbe Roma haberetur, & Creſcentem Cynicum, qui multum aduerſum Chriſtianos blaſphemabat, redargueret guloſum & mortis timidum, ac philoſophiæ præuaricatorem, luxuriæq; & libidinis ſectatorem: ad extremum ſtudio eius & inſidijs accuſatus, quod Chriſtianus eſſet, pro Chriſto ſanguinem fudit.

Egeſippus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor, qua ætate floruerit. Cap. XVII.

EGeſippus uicinus apoſtolorum temporibus, & omnes a paſſione domini uſq; ad ſuam ętatem eccleſiaſticorum actuum hiſtorias texens, multaq; ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinq; libros compoſuit ſermone ſimplici: ut quorum uitam ſectabatur, dicẽdo quoq; exprimeret. Aſſerit ſe ueniſſe ſub Anaceto Romam, qui decimus poſt Petrum epiſcopus fuit, & perſeueraſſe uſq; ad Eleutherium eiuſdem urbis epiſcopum, quia Neceti quondã diſcipulus fuerat. Præterea aduerſum idola diſputans, quo primum errore cõcreuiſſent, ſubtexuit hiſtoriam: ex qua oſtendit, qua floruerit ætate. Ait enim: Tumulos mortuis templaq; fecerunt, ſicut uſq; hodie uidemus: e quibus eſt Antinous ſeruus Hadriani Cæſaris, cuius & gymnaſicus agon exercetur in Antino ciuitate, quã ex nomine illius condidit, & prophetas ſtatuit in eius templo. Antinoum autem in delicijs habuiſſe Hadrianus Cæſar ſcribitur. Melito Aſianus Sardienſis epiſcopus, librum Imperatori Marco Antonino Vero pro Chriſtiano dogmate dedit. Scripſit

quoq;

quoq; & alia, de quibus iſta ſunt quæ ſubijciemus. De Paſcha libri duo, de uita prophetarum liber unus, de die dominica liber unus, de fide liber unus, de plaſto liber unus, de ſenſibus liber unus, de anima & corpore liber unus, de baptiſmate liber unus, de ueritate liber unus, de generatione Chriſti liber I. de prophetia ſua liber unus, de amore donorum, de philoxenia liber unus, & alius liber q clauis inſcribit. De diabolo liber unus, de Apocalypſi Iohānis liber unus, Exceptorum teſtimoniorum æglogarum libri ſex. Huius elegans & declamatoriū ingenium Tertullianus in ſeptem libris quos ſcripſit aduerſum eccleſiam pro Montano cauillatur, dicens eum a pleriſque noſtrorum prophetam putari. Theophilus ſextus Antiochenę eccleſię epiſcopus, ſub Imperatore Marco Antonino Vero, librum contra Marcionē compoſuit, qui uſq; hodie extat. Feruntur eius & ad Auctolicum quatuor uolumina, & contra hæreſim Hermogenis liber unus, & alij breues elegantesq; tractatus, ad ædificationem eccleſię pertinētes. Legi ſub nomine eius euangelium, & in Prouerbia Salomonis commentarios, qui mihi cum ſuperiorum uoluminum elegantia non uidentur congruere.

De Apollinari Hieropolis, & Dionyſio Corinthi epiſcopis. Cap. XVIII.

APollinaris Aſiæ Hieropolitanus epiſcopus, ſub Imperat. Marco Antonino Vero floruit, cui inſigne uolumen pro fide Chriſtianorum dedit. Extant eius & alij quinq; aduerſum gentes libri, & de ueritate duo, & aduerſum Cataphrygas, tunc primum cum Priſca & Maximilla inſanis uatibus incipiente Montano. Dionyſius Corinthiorum eccleſiæ epiſcopus, tantæ eloquentiæ & induſtriæ fuit, ut non ſolum ſuæ ciuitatis & prouincię populos, ſed & aliarum prouinciarum & urbium epiſtolis erudiret. E quibus eſt una ad Lacedæmones, alia ad Athenienſes, tertia ad Nicomedienſes, quarta ad Erethenſes, & ad eccleſiā Amaſtrinam, & ad reliquas Ponti eccleſias, ſexta ad Gnoſianos & ad Philetum eiuſdem urbis epiſcopum, ſeptima ad Romanos, una quam ſcripſit ad Soterem epiſcopum eorum, octaua ad Eriſophorā ſanctā fœminam. Claruit ſub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Pinitus Cretenſis Gnoſiæ urbis epiſcopus ſcripſit ad Dionyſiū epiſcopum Corinthiorum ualde elegantem epiſtolam, in qua docet non ſemper lacte populos nutriendos, ne quaſi paruuli ab ultimo occupentur die: ſed et ſolido ueſci debere cibo, ut in ſpiritalem proficiant ſenectutem. Et hic ſub Marco Antonino & Lucio Commodo floruit.

De Tatiano Encratitarum hæreſiarcha. Cap. XIX.

TAtianus q primū Oratoriā docēs, nō paruā ſibi ex arte rhetorica gloriā cōparauit, Iuſtini martyris ſectator fuit, florēs in eccleſia, q̄diu ab eius latere nō diſceſſit. Poſtea uero inflatus eloquētię tumore nouā cōdidit hęreſim, q Encratitarum dicitur, quā poſtea Seuerus auxit, a q eiuſdē partis hęretici Seueriani uſq; hodie appellant. Porro Tatianus infinita ſcripſit uolumina, e qbus unus cōtra gētes florētiſſimus

extat

extat liber, qui inter omnia opera eius fertur inſignis. Et hic ſub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo floruit.

Catalogus quorundam orthodoxorum, qui contra Marcioniſtarum hæreſim libros ædiderunt. Cap. XX.

PHilippus epiſcopus Cretenſis idem urbis Gnoſtinę, cuius Dionyſius in epiſtola ſua meminit, quã ſcripſit ad eiuſdẽ ciuitatis eccleſiã, preclarũ aduerſum Marcionẽ ædidit librũ, qui tpĩbus Marci Antonini Veri, & Lucij Aurelij Cõmodi claruit. Muſanus nõ ignobilis inter eos, qui de eccleſiaſtico dogmate ſcripſerunt, ſub Imperatore Marco Antonino Vero confecit librũ ad quoſdã fratres, q de eccleſia ad Encratitarum hęreſim declinauerãt. Modeſtus & ipſe, qui ſub Imperatore Marco Anto. Vero, & Lucio Aurelio eodẽ modo aduerſum Marcionem ſcripſit librum, qui uſq; hodie pſeuerat. Ferunt ſub nomine eius & alia multa, ſed ab eruditis quaſi repudiantur. Tardeſanes in Meſopotamia clarus habitus eſt. Qui primum Valentini ſectator, deinde confutator, nouã hæreſim condidit. Ardens eius ingenium, in Syrorũ lingua diſertiſſimus & uehemẽs dialecticus fuit. Scripſit infinita aduerſus oẽs pene hęreticos, qui ætate eius pullulauerant. In quibus clariſſimus ille & fortiſſimus liber eſt, quem Marco Antonino de fato ædidit, & multa alia ſub perſecutiõe uolumina, quę ſectatores eius de Syriaca lingua uerterunt in Græcam. Si autem tanta uis & fulgor eſt in interpretatione, quantum putamus in ſermone proprio?

Cataphrygarum hæreſis quo tempore exorta ſit. Cap. XXI.

IGitur ſub pfæfato principe plurimi in Gallia glorioſe ob nomen Chriſti interfecti, quorum uſq; in præſentem diem condita libris certamina perſeuerant. Qua tempeſtate etiam pſeudoprophetia, quę Cataphrygarum hæreſis nominatur, accepit exordium, authore Montano & Priſcilla inſanis uatibus. Quibus etiam diebus Lucius Britannię rex miſſa ad Eleutherium Romæ epiſcopum epiſtola, ut Chriſtianus efficeretur impetrat. Eo itaq; tempore Fronto orator inſignis habebatur, qui Marcum Antoninũ prædictum principem latinis literis erudiuit.

De Commodi Imperatoris incommodis geſtis, & de his qui ſub eo floruerunt doctoribus. Cap. XXII.

LVcius Antoninus Commodus XV. ab Auguſto, patri ſucceſſit in regnum, manſitq; in eo annos XIII. aduerſus Germanos bellũ feliciter geſſit. Cæterum per omnia luxuriæ & obſcenitatis dedecore deprauatus, gladiatorijs quoq; armis ſæpiſſime depugnauit, & in amphitheatro feris ſeſe frequenter obiecit. Interfecit etiam q̃plurimos ſenatores, maxime q̃s animaduertit nobilitate induſtriaq; excellere. Flagitia regis, pœna urbis inſequitur. Nam fulmine Capitoliũ ictũ ex quo facta inflammatio, bibliothecã illam maiorũ cura ſtudioq; compoſitam, ędesq; alias iuxta ſitas rapaci turbine cõcremauit. Deinde aliud incẽdiũ poſtea Romę exortũ, ędẽ ueſtę ac palatiũ plurimãq; urbis partẽ ſolo coęquit

Commodus

Commodus cunctis incõmodus in domo Veſtiliani ſtrangulatus interiſſe fertur: hoſtis generis humani etiam uiuus iudicatur. Hic qualis futurus eſſet in ipſo primordio oſtendit. Nam cum in ſupremis moneretur a parente, attritos iam Barbaros ne permitteret uires recipere: reſponderat ab incolumi q̃uis paulatim negotia perfici poſſe, a mortuo nihil. Inter cætera Commodus imperator, Coloſſi capite ſublato, ſuæ imaginis caput ei iuſſit imponi. Qui tamen perſecutionem in Chriſtianos exerceri nõ cenſuit. Sub quo pax eccleſijs per omnem terram propagatur: ſermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem ac pietatem dei ſummi animas congregabat. Deniq; & in urbe Roma multos ex illis illuſtribus & prędiuitibus uiris, cũ liberis & coniugibus ac propinquis, atq; omni pariter familia ſociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis ille antiquus ſalutis humanæ hoſtis aſpexit. Continuo deniq; aggreditur uarijs noſtros machinis impugnare, unde plures excitauit hæreticos. Sub quo etiam principe Victor XIIII. Romanæ urbis epiſcopus, ſuper quæſtione Paſchæ alia quædam ſcribens opuſcula, rexit eccleſiam annos decem. Irenæus Photini diſcipulus, qui Lugdunenſem regebat eccleſiam in Gallia, a martyribus eiuſdem loci ob quaſdam eccleſiæ quæſtiones legatus Romam, honorificas ſuper nomine ſuo ad Eleutheriũ epiſcopũ perfert literas. Poſteà iam Photino prope nonagenario, ob Chriſti nomen martyrio coronato, in locum eius ſubſtituitur. Conſtat autẽ Polycarpi (cuius ſupra mentionem fecimus, ſacerdotis & martyris) hunc fuiſſe diſcipulum. Scribit quinq; aduerſum hæreſes libros, & cõtra gentes uolumen breue, & de diſciplina aliud, & ad Marcionem fratrem de apoſtolica prædicatione, & librum uariorum tractatuum, & ad Blaſtum de ſchiſmate, & ad Florinum de monarchia, ſiue quod deus non ſit conditor malorum, & de octaua egregium, in cuius fine ſignificans ſe apoſtolicorũ temporum uicinum fuiſſe, ſubſcribit: Adiuro te qui tranſſcribis iſtum librũ per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per glorioſum eius aduẽtum, quo iudicaturus eſt uiuos & mortuos, ut cõferas poſtq̃ tranſſcripſeris, & emẽdes illum ad exemplar unde ſcripſiſti, diligentiſſime. Hanc quoq; obteſtationem ſimiliter transferas ut inueniſti in exemplario. Feruntur eius ad Romanum Victorem epiſcopum de quæſtione Paſchæ epiſtolæ, in quibus commonet eum non facile debere unitatem collegæ ſcindere. Siquidem Victor multos Aſiæ & Orientis epiſcopos, qui XIIII. luna cum Iudæis Paſcha celebrant, damnandos crediderat. Qua ſententia multas eccleſias, quæ a ſe deſciuerant, ad cõcordiam pacis reuocauit. Floruit maxime ſub Commodo principe, qui Marco Antonino Vero in imperio ſucceſſit.

De Heluio Pertinace, & Iuliano eius interfectore. Cap. XXIII.

IGitur poſt Commodum a Senatu creatus eſt ſenex Heluius Pertinax, decimus ſextus ab Auguſto, quinto menſe q̃ regnare cœperat, Iuliani iuriſperiti ſcelere in palatio occiſus eſt. Fuit eñ doctor literarũ, quę a grãmaticis traduntur, blandus magis q̃ beneficus. Vnde cum græco noĩe

Chreſtologon

Chreſtologon appellauere. Nunq̃ iniuria accepta ad ulciſcendum ductus. Amabat ſimplicitatem communem. Huic mortuo diuini nomen decretum eſt. Ob cuius laudem ingeminantes ad uocis uſq; defectum plauſibus acclamauerunt. Pertinace imperante ſecuri uiximus, neminem timuimus, patre pio, patre ſenatus, patre omnium bonorum. Eo imperante ſenatu obſecrante, ut uxorem ſuam Auguſtam & filium Cæſarem appellaret, contradixit, ſufficere teſtatur, quod ipſe regnaret inuitus. Iulianus, interfecto Pertinace, inuaſit imperium, ſed mox a Seuero, apud Pontem Maluium bello ciuili uictus & interfectus eſt, menſe VII. poſtq̃ cœperat imperare: ita inter Pertinacem & Iulianum unus annus abſumptus eſt. Idem Iulianus uir nobilis, iuris periti ſſimus: factioſus & præceps, auiduſq; regni.

De Seueri virtute & geſtis. Et quod illo imperante honores non ſunt venditi. Cap. XXIIII.

SEuerus genere Afer, Tripolitanus ab oppido Lepti, qui ſe ex nomine imperatoris, quem occiſum ultus fuerat, Pertinacem appellari uoluit, XVII. ab Auguſto: deſtitutum adeptus imperium, XVII. annis tenuit. Hic natura ſęuus, multis ſemper bellis laceſſitus: fortiſſime quidem Rempublicam, ſed laborioſiſſime rexit. Peſcennium Nigrum, qui in Aegypto ex Syria ad tyrãnidem ſpirauerat: apud Ciziců uicit et interfecit Iudæos & Samaritas rebellare conãtes, ferro uel cõpeſcuit uel coercuit: Parthos, Arabas, Adiabenoſq; ſuperauit. Quinta poſt Neronẽ perſecutione, Chriſtianos excruciauit: plurimiq; ſanctorum per diuerſas prouincias martyrio coronati ſunt. Hanc prophanam in Chriſtianos & eccleſiam dei præſumptionem Seueri, cœleſtis ultio eueſtigio acta ſubſequitur. Nam cõtinuo rapitur, uel potius retrahitur, in Galliam Seuerus e Syria, ad tertium ciuile bellum. Vnum iam enim Romæ aduerſus Iulianum, aliud in Syria contra Peſcennium geſſerat, tertium Clodius Albinus Iuliani in occidendo Pertinacem ſocius, qui ſe in Gallia Cæſarem fecerat, ſuſcitabat. Quo bello multum utrinq; Romani ſanguinis fuſum eſt: Albinus tamen apud Lugdunum oppreſſus & interfectus eſt. Seuerus uictor in Britannias defectu pene omnium ſociorum trahitur: ubi magnis, grauibuſq; prælijs ſæpe geſtis, receptam partem inſulæ, a cæteris indomitis gentibus uallo diſtinguendam putauit. Itaq; magnum, firmiſſimumq; uallum crebris inſuper turribus cõmunitum, per C.XXX. & duo M. paſſuum a mari ad mare reduxit: ibiq; apud Eboracũ oppidum morbo obijt. Ferunt de eo annalium ſcriptores, q; eſſet oĩm, qui ante eum fuerũt acerrimus ingenio, ac oĩa, quę intẽdiſſet, in finẽ perurgens, beneuolẽtia quo inclinaſſet mirabili ac perpetua, ad quærendũ diligens, ad largiendũ liberalis: in amicos, inimicoſq; pariter uehemens. Hic nulli in dominatu ſuo permiſit honores uenundari. Latinis literis ſufficiẽter inſtructus, Græci ſermonis eruditus, Punica eloquẽtia promptior. Reliqt II. filios, Baſſianũ et Gethã, q̃rꝫ Getha hoſtis publicus iudicatus, interijt. Baſſianus Antoninus cognomine, aſſumpto regno potitus eſt.

X De Au-

De Aurelio Antonino,& eius actibus. Cap. XXV.

AVrelius Antoninus Baſſianus, idemque Caracalla, XVIII. ab Auguſto principatum adeptus eſt, manſitq; in eo annis non plenis VII. Vixit patre aſperior. Omnibus autem hominibus libidine intemperantior, qui etiam nouercam ſuam Iuliam uxorem duxerat. Hic fratrem ſuum Getham peremit, ob quam cauſam furore pœnas dedit dirarum inſectatione, quæ non immerito ultrices uocantur, a quo poſt furorem conualuit. Corpore Alexandri Macedonis conſpecto, Magnum Alexandrum ſe iuſſit appellari: aſſentantium fallacijs eo perductus, uti truci fronte & ad leuum humerum cõuerſa ceruice, quod more Alexandri notauerat, incederet. Qui Caracalla dictus eſt a ueſte talari, qua indui plebem iuſſerat, ad ſe ſalutandum accedentem. Contra Parthos bellum moliens, inter Ediſſam & Charras, ab hoſtibus circumuentus, occiſus eſt.

De Ophilo Macrino principe. Cap. XXVI.

POſt hunc Baſſianum XIX. ab Auguſto Ophilus Macrinus, qui præfectus prætorij erat, cum filio Dia Dumeno inuaſit imperium. Sed emenſo anno continuo apud Archelaidem militari tumultu occiſus eſt. Imperãtibus Seuero & filio eius Antonino, quintam poſt Neronem in Chriſtianos perſecutionem fieri decernentibus, quinam illuſtres in noſtro floruerint dogmate, uel martyrij palmam ſint aſſecuti, quorum memoriam reperire licuit, breuiter adnotare curabo.

De doctoribus, qui ſub prædictis principibus floruerunt. Cap. XXVII.

PAnthenus Stoicæ ſectæ philoſophus, iuxta quandã ueterem in Alexandria conſuetudinem, ubi a Marco euangeliſta ſemper eccleſiaſtici fuere doctores, tantæ prudentię & eruditionis in ſcripturis quam in ſeculi literatura fuit: ut in Indiam quoq; rogatus ab illius gentis populo, legatus a Demetrio Alexãdrino epiſcopo mitteretur. Vbi reperit Bartholomęum de duodecim apoſtolis aduentum Chriſti iuxta Matthæi Euangelium prædicaſſe, quod Hebraicis literis ſcriptum reuertens Alexandriam ſecum attulit. Huius multi quidem in ſancta ſcriptura extant cõmentarij. Sed multo magis uiua uoce eccleſijs profuit, docuitque ſub Seuero principe & Antonino cognomẽto Caracalla. Rhodo genere Aſianus a Tatiano, de quo ſupra diximus, Romæ in ſcripturis eruditus, edidit plurima præcipueq; aduerſum Marcionem opuſcula tria, in quibus refert quomodo ipſi quoq; Marcionitæ diſcrepent, & Appellenis ſenem hęreticum a ſe quondam fuiſſe inuẽtum, & cum eo congreſſus, multa eum mala docuiſſe, cõuicit. Demum illum interrogauit de deo quid ſentiret, qui dñm quem coleret, ignorare ſe dixit. Meminit in eodem libro, quem ſcripſit ad Cœleſtionem, Tatiani ſe Romæ fuiſſe auditorem. Sed & in Hexameron elegantes tractatus cõpoſuit, & aduerſus Cataphrygas inſigne opus, temporibuſq; Cõmodi & Seueri floruit. Clemens Alexandrinæ eccleſiæ presbyter, Pantheni (de quo ſupra retulimus) auditor, poſt eius mortem Alexandrię eccle

ſiaſticam

ſiaſticam ſcholam tenuit & magiſter fuit. Feruntur eius inſignia uolumina, plenaq; eruditionis & eloquentiæ tam de ſcripturis diuinis, quam de ſecularis literaturæ inſtrumento. E quibus illa ſunt, libri VII. aduerſum gentes, liber I. pædagogi, libri III. de Paſcha, liber I. de ieiunij diſceptatione, & alius liber, qui inſcribitur: Quinam ille diues ſit, qui ſaluetur. De obtrectatione liber I. de canonibus eccleſiaſticis, & aduerſus eos, qui Iudæorum ſequuntur errorem, liber I. quem proprie Alexandro Hieroſolymorum epiſcopo ſcripſit. Meminit autem in Stromatibus ſuis uoluminis Tatiani aduerſum gentes, de quo ſupra diximus, & Caſſiani cuiuſdã chronographiæ. Quod opuſculũ inueuire non potui. Nec non de Iudæis Ariſtobolum quẽdam et Demetrium, et Eupolemum ſcriptores, aduerſum gentes refert: qui in ſimilitudine Ioſephi, Moſi & Iudaicæ gentis aſſerunt. Extat & Alexandri Hieroſolymorum epiſcopi, qui cum Narciſſo poſtea rexit eccleſiam, epiſtola ſuper ordinatione Aſclepiadis confeſſoris ad Antiochenſes, congratulans eis: In qua ponit inſinuans, hæc uobis domini fratres ſcripta tranſmiſi per Clementẽ beatum presbyterum, uirũ illuſtrem & probatũ, quem uos q̃q; ſcitis, & nunc plenius cognoſcitis. Qui cum ueniſſet iuxta prudentiam et uiſitationem domini, confirmauit & auxit domini eccleſiã. Conſtat Adamantium eius fuiſſe diſcipulum. Floruit autẽ Seueri & Antonini filij eius temporibus. Militiades, cuius Rhodo in opere ſuo, q̃d aduerſum Mõtanum, Priſcam & Maximillam compoſuit, meminit: Scripſit contra eoſdem uolumen præcipuum, & aduerſum gentes, Iudæoſq; libros alios, & principibus eiuſdem temporis Apologeticum dedit. Apollonius uir diſertiſſimus ſcripſit aduerſum Montanum & Priſcam, Maximillamq; inſigne & longum uolumen: in quo aſſerit, Montanum & inſanas eius uates periſſe ſuſpendio, & multa alia, in quibus de Priſca & Maximilla refert, ſi negant eas accepiſſe munera: confiteantur nõ eſſe prophetas. Si accipiant, & mille hoc teſtibus approbabo. Sed ex alijs fructibus probãtur prophetę nõ eſſe. Dic mihi: crinem fucat prophetes? ſtibio oculos linit prophetes? ueſtibus ornatur et gemmis propheta? tabula ludit & teſſeris propheta? Reſpondeant utrum hæc fieri liceat, an non. Meum eſt probare, quia fecerunt. Dicit in eodem libro XL. eſſe annum uſq; ad tempus, quo & ipſe ſcribit librum, ex quo hæreſis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus VI. uoluminibus aduerſum eccleſiam æditis, quæ ſcripſit de extaſi, VIII. aduerſum Apollonium elaborauit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere: Floruit autem Apollonius Cõmodo, Seueroq; principibus. Serapion XI. Commodi Imperatoris anno Antiochiæ epiſcopus ordinatus eſt. Scripſit epiſtolam ad Cariſtium & Pontium, de hæreſi Montani, & hæc addidit: Vt autem ſciatis falſi huius dogmatis, id eſt, nouæ prophetię, ab omni mundo inſaniam reprobari: miſi uobis Apollinaris beatiſſimi, qui fuit in Hierapoli Aſiæ epiſcopus literas. Ad Domnum quoq;, qui perſecutionis tempore ad Iudæos declinauerat, uolumen compoſuit, & alium quoq; de Euãge-

lio, quod ſub nomine Petri fertur, librum ad Roſenſem Ciliciæ eccleſiam, quæ in hæreſim eius lectione declinauerat. Legũtur & ſparſim breues eius epiſtolæ, authoris uiæ & uitæ congruentes. Apollonius Romanæ urbis ſenator ſub Commodo principe, a ſeruo proditus, quod Chriſtianus eſſet, iubente imperatore, ut rationem ſuæ fidei proderet, inſigne uolumen compoſuit. Quod cum in ſenatu legit, & nihilominus ſententia ſenatus capite truncatur, uetere apud eos obtinente lege abſq; ratione non dimitti Chriſtianos, qui ſemel ad eorũ iudiciũ protracti eſſent, Theophilus Cæſareæ Paleſtinę, quę olim turris Stratonis uocabatur, epiſcopus: ſub Seuero principe aduerſum eos, qui XIIII. luna cum Iudæis Paſcha celebrabant, cum cæteris epiſcopis ſynodicã et ualde utilem cõpoſuit epiſtolam. Bachilius Corinthi epiſcopus, ſub eodẽ Seuero principe clarus habitus eſt, & de Paſcha, & om, qui in Aſia erant, epiſcoporũ perſona elegantem librum ſcripſit. Polycrates Epheſiorũ epiſcopus, cum cęteris epiſcopis Aſię, qui iuxta quandã ueterẽ cõſuetudinem XIIII. luna cum Iudeis Paſcha celebrabãt: ſcripſit aduerſum Victorẽ epiſcopũ Romanũ epiſtolã ſynodicã, in qua docet ſe apoſtoli Iohannis & ueterũ authoritatẽ ſequi, de qua hæc pauca excerpſimus. Nos igiţ inuiolabilẽ celebramus diem, neq; addẽtes neq; diminuẽtes. Etenim in Aſia elemẽta maxima dormierũt, quæ reſurgent in die dñi, quãdo uenturus eſt de cœlis in maieſtate ſua, & ſuſcitaturus oẽs ſanctos: Philippũ loquor de XII. apoſtolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius, quæ uirgines ſenuerunt, et aliam filiã eius, quæ ſpiritu ſancto plena in Epheſo occubuit, ſed & Iohãnes, qui ſuper pectus dñi recubuit, & pontifex eius fuit, aureã laminam in frõte portans, martyr & doctor in Epheſo dormiuit, et Polycarpus epiſcopus eccleſiaſticum ſequens canonẽ. Ego quoq; oĩm minimus Polycrates, ſecũdum doctrinam propinquorũ quos ſecutus ſum: VII. nanq; ex parentibus meis per ordinẽ fuerunt epiſcopi, & ego VIII. ſemper Paſcha celebraui, quando populus Iudæorũ azyma faciebat. Itaq; fratres LXV. annos ætatis meæ habens in domino, & a multis de toto orbe fratribus eruditus per gratiam omnis ſcripturæ: non formidabo eos, qui nobis minãtur. Dixerunt enim maiores mei, obedire magis oportet deo quam hominibus. Hæc propterea poſui: ut ingenium & authoritatem uiri ex paruo opuſculo demonſtrarẽ. Floruit Seueri principis tẽporibus. Eadem tempeſtate qua Narciſſus Hieroſolymis extiterat: Hiraclitus ſub Cõmodi, Seueriq; imperio, in Apoſtolum cõmentarios plurimos cõpoſuit. Maximus ſub iiſdem principibus famoſiſſimam quæſtionẽ inſigni uolumine uẽtilauit: unde malum, & quod materia facta ſit a deo. Candidus, regnantibus ſupradictis, in Hexameron pulcherrimos tractatus ædidit. Apio ſub Seuero principe, ſimiliter in Hexameron tractatus fecit. Sixtus ſub imperatore Seuero librũ de reſurrectione ſcripſit. Arabianus ſub eodem principe ædidit quædam opuſcula, ad Chriſtianum dogma pertinentia. Iudas de ſeptuaginta apud Danielem hebdomadibus pleniſſime diſputauit, & ſuperiorum ſeriem tem

porum

porum uſque ad X. Seueri principis annum perduxit. In quo erroris ſui arguitur: q̄d aduentum Antichriſti circa ſua tempora futurū eſſe prædixerit. Sed hoc ideo, quia magnitudo perſecutionum præſentem mūdi minabatur occaſum. Tertullianus presbyter tum demū primus poſt Victorē et Apollinium Latinorū ponitur prouinciæ Aphricæ ciuitatis Carthaginenſis, patre centurione procōſulari. Hic acris et uehementis ingenij, ſub Seuero principe et Antonino Caracalla maxime floruit, multaq; ſcripſit uolumina, quę quia nota ſunt plurimis, prætermittimus. Refert de eo Hieronymus in hūc modum: Vidi ego quendā Paulum Cōcordiæ (quod eſt oppidum Italiæ) ſenem, qui ſe beati Cypriani iam grādis ętatis notarium fuiſſe dicebat, cum ipſe admodum eſſet adoleſcens. Qui cum Romam ueniſſet, dicere, referreque ſolitum, nunq̄ Cyprianum abſq; Tertulliani lectione unam præteriſſe diem: ac q̄ ſibi crebro diceret: Da magiſtrum, Tertullianū, uidelicet, ſignificans. Hic uſq; ad mediā ætatem presbyter in eccleſia fuit, inuidia poſtea ac contumelijs clericorum Romanæ eccleſiæ, ad Montani dogma lapſus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit. Specialiter autē aduerſum eccleſiā texuit uolumina, de perſecutione, de pudicitia, de ieiunijs, de monogamia, extaſi libros VI. & VII. quem aduerſum Apollonium cōpoſuit. Fertur q; uixiſſe uſq; ad decrepitam ætatem, & multa, quæ nō extant, opuſcula condidiſſe. Adamantius X. Seueri Pertinacis anno, aduerſum Chriſtianos perſecutione cōmota, Leonide patre Chriſti martyrio coronato, cum VI. fratribus & matre uidua pauper relinquitur: annos natus circiter X. & VII. Rem autē familiarem ob cōfeſſionem Chriſti fiſcus occupauerat. Hic Alexandriæ diſperſæ eccleſiæ, XVII. ætatis ſuæ anno opus aggreſſus, Demetrio eiuſdem urbis epiſcopo, in locum Clemētis presbyteri cōfirmatus, per multos annos floruit. Qua tempeſtate Perpetua & Felicitas, pro Chriſto paſſæ ſunt, Nonis Martijs apud Carthaginem Aphricæ, in caſtris beſtijs deputatæ. Alexander quoq; ob cōfeſſionem dominici nominis clarus extitit. Per hęc tempora Narciſſus Hieroſolymorū epiſcopus, inſignis ac famoſiſſimus extitit: de quo ſupra fecimus mentionem. Nos uero unum eius memorabimus, ex quo cæteris quæ de eo narrantur, merito fides poſſit adhiberi. Accidit aliquando in die ſolenni uigiliarū Paſchæ, oleum deeſſe luminaribus. Cumq; id per miniſtros innotuiſſet, mœror plebi maximus fuit, ſed Narciſſus fide fidens, miniſtris imperat haurire aquam, ſibiq; deferri. Cumque detuliſſent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tum repente miro & ſeculis inaudito genere uirtutis: natura aquæ in olei pinguedinem uerſa, ſplendorem etiam ſolito reddidit clariorem. Ad fidem autē rei a plurimis religioſorū fratrum ex eodem oleo, quod uerſum de aqua fuerat reſeruatum eſt: ita ut per multa tēpora huius miraculi perſeueraret indiciū. Animi uero uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius geſtis opere declarabitur. Is nanq; cum inter cætera uirtutum ſuarū bona eſſet ualde conſtantis animi, & iuſti rectiq; indeclinabiliter tenax: qui-

dam homunculi nequam male ſibi cōſcij, metuentes ne criminum ſuorum, ſi arguerentur, nō poſſent effugere uindictam: præueniunt factionibus et circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebātur. Concinnant igitur aduerſum eum infame ſatis & noxium crimen. Conueniunt aditores, teſtes ex ſemetipſis producunt, qui ſub ſacramento iuramenti, quę obijciebantur cōfirmarent. Quorum unius teſtis ita ſi non igni cōſumeretur, uera ſe dicere teſtabatur: Alius, ita ne regio morbo corrūperetur. Tertius, ita ne luminibus orbaretur, & q̄uis ne iuramētis quidem iſtis quiſq̄ fidelium & deum timētium crederet, eo q̄d uita Narciſſi & inſtitutio ac pudicitia ab omnibus noſceretur: ipſe tamen eorū, quę mota ſunt, indigna ac moleſtiam nō ferens, ſimul & ſecretā ac philoſophicam uitam ſemper habere deſiderās, ſubterfugit eccleſiæ multitudinē, & in deſertis locis atq̄ agellis ſecretioribus delireſcit annis q̄ plurimis, at nō ille magnus diuinæ prouidētiæ oculis quieſcit in longum, ſed in impios ultionē per ea ipſa, quæ ſibi in periurijs ſtatuerant, maledicta molitur. Primus nanq̄ ille teſtis, parua ignis ſcintilla noctis tempore domo ſua ſuccenſa, cum omni genere, omniq̄ familia flammis ultricibus cōflagratur: alius repente ab imis pedibus uſq̄ ad ſummū capitis uerticem morbo regio, q̄d fuerat imprecatus, repletur atq̄ conſumitur. Tertius autem priorū exitum uidens et oculum diuinum nō ſe latuiſſe perſpiciens, prorumpit in medium, et audientibus cunctis ſera pœnitentia, uniuerſum concinnati ſceleris ordinē pandit. Tantis autē lachrymis immanis cōmiſſi facinora deflet, & in tātū die, noctuq̄ perdurat in fletibus, uſquequo luminibus orbaretur. Hi igitur quidē figmenti ſui, huiuſcemodi pœnas dederūt. Igitur Narciſſus ſolitariā ac philoſophicam ducens uitam, quouſq̄ tres ſucceſſiones epiſcoporū ſuo rogarētur in loco. Narciſſus uero cum ita deſertum petiſſet ac locis ſemet ſecretioribus abdidiſſet, ut ubinam degeret nullus agnoſceret: neceſſarium uiſum eſt epiſcopis, ut alium pro ipſo ordinaret, cui nomen erat Dius. Qui cum paruo tempore præfuiſſet eccleſiæ, ſuccedit Germanus, & Germano Nigordius, cum ecce ſubito uelut rediuiuus, cœloq̄ redditus ex improuiſo apparuit Narciſſus: & rurſus a fratribus ad præſidendū rogatur eccleſiæ. Multo enim uehementius erga eum amor omniū fuerat incitatus, uel pro eo quod criminoſis innocens ceſſit, uel quod ſecretā & philoſophicā uitam dilexit: & quod in eo cōpleuit dominus dicens: Mihi uindictam, ego retribuam. Hæc ideo de Narciſſo retulimus: quia in quibuſdam chronicis, quartus ab eo Hieroſolymis alius Narciſſus epiſcopus aſſeritur, ab ijs nimirum, qui eius reuerſionem tribus interpoſitis, ad priſtinam ſedem minime perpendunt. Nunc autem, quia multorum ſub prædictis principibus fecimus mentionem doctorum, & de eorundem actuum geſtis, ſtomacho laſſeſcente, calamoq̄ deficente, hic finem ſecundo imponimus libro.

TOMI II. LIBRI II. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI SECUNDI, LIBER III.

De flagitiis atq; ſceleribus peſſimi principis M. Aurelij Antonini. Cap. I.

IGITVR HAC TEMPESTATE perſecutionum quanti qualeſue eccleſiarum extiterint doctores ac robuſti pro fide noſtra propugnatores, ex parte adnotare curauit, ut mirãtes dei diſpenſationem cernentes; illius omnipotentiam & circa genus humanum eiuſdem clementiam propenſius laudare ac gratias agere, pro ut ipſe donauerit, ſatagamus. Quoniam mirabiliter eccleſiam ſuo redemptam ſanguine dilatare dignatus eſt, dum totus aduerſus eam aſſurgeret mundus. Ab externis terrores, & mortes a noſtris: diuerſaque ſchiſmatum dogmata ſuperbus hoſtis antiquus non ceſſabat inferre: dolens dum humanam ſalutem, ſuiq; exſpoliationem & eiectionem cerneret. Sed ut magis undique premebatur a perfidis, & ab ſchiſmaticis uiris diabolica fraude deceptis, eo amplius nobiliter propagabatur & creſcendo confortabatur in plurimis Chriſti eccleſia. Nunc autem tertium inchoantes librum ad coeptum redeamus opus. Marcus Aurelius Antoninus, XX. ab Auguſto imperium adeptus tenuit annis IIII. Hic ſacerdos Heliogabali templi, nullam ſui niſi ſtuprorum flagitia, totiuſque obſcenitatis infamen ſatis memoriam reliquit. Is cum Romam ingenti militum & Senatus expectatione ueniſſet, probris ſe omnibus contaminauit: cupiditatem ſtupri, quam aſſequi defectu naturæ nondum poterat, in ſe conuertens, muliebri nomine Baſſianam ſe pro Baſſiano iuſſerat appellari. Veſtalem uirginem, quaſi matrimonio iungens ſuo; abſciſſiſq; genitalibus matri ſe magnę ſacrauit. Hinc Marcellum, qui poſt Alexander dictus eſt, conſobrinum ſuum Cęſarem fecit, ipſe tumultu militari interfectus eſt. Huius corpus per urbis uias more canini cadaueris a militibus tractum eſt: militari cauillo appellanti indomitæ auidæque libidinis catulam: nouiſſime cum anguſtum foramen cloacæ corpus minime reciperet, uſque ad Tyberim deductũ in fluuiũ proiectum eſt: uixit annis XVI.

De Aurelio Alexandro principe. Et quid eo imperante geſtum ſit. Ac de Origene præcipuo doctore. Cap. II.

AVrelius Alexander, XXI. ab Auguſto Senatus ac militum uolũtate imperator creatus: XIII. annis dignę equitatis præconio fuit, a matre Mãmea Chriſtiana, quæ Origenẽ preſbyterum audire curauit. Nam ſtatim expeditione in Perſas facta, Xerxẽ regẽ eorũ maximo bello uictor oppreſſit. Vlpiano uſus aſſeſſore, ſummã ſui modera-

tionem Reipub. exhibuit, ſed militari tumultu apud Mogontiã interfectus eſt. Quo imperante Romæ Thermę, quæ uocant̃ Alexandriæ, factæ ſunt & in Nicopoli Actiaca (.i. Epiro) editio, quæ ſexta dicit̃, diuinarꝫ ſcripturarum in dolio reperta eſt. Vrbanus Romæ epiſcopus, multos nobilium ad fidẽ Chriſti & martyriũ perduxit. Origenes Alexandriæ imo toto orbe clarus habetur. Denicꝫ (ut premiſi) Mãmea mater Alexãdri eum audire curauit: & ad Antiochiã accitum in ſummo honore habuit. Igitur q̃a ſuperius de eodem Origene, qui & Adamãtius: uocabatur, et nũc mentionẽ fecimus latius diſſeramus. Hic cum iã mediæ ætatis eſſet, & propter eccleſias Achaiæ, quæ plurimis hæreſibus uexabant̃, ſub teſtimonio eccleſiaſticę epiſtolę eatenus per Paleſtinã pergeret, a Theotiſto & Alexandro Cæſareę & Hierosolymorꝫ epiſcopis presbyter ordinatus, Demetrij offendit aĩos. Qui tanta aduerſus eum debacchatus inſania eſt, ut per totum orbem ſuper noĩe eius ſcriberet. Conſtat eum anteq̃ Cęſaream migraret, fuiſſe Romæ ſub Seuerino epiſcopo, & ſtatim Alexandriam reuerſum, Heraclã presbyterum, qui in habitu philoſophi perſeuerabat, adiutorem ſibi feciſſe; qui quidem & poſt Demetrium Alexãdrinam tenuit eccleſiam. Quantæ autẽ gloriæ fuerit, hinc apparet, q̃d Firmillianus Cęſareæ epiſcopus, cum omni Cappadocia eum inuitauit & diu tenuit: & poſtea ſub occaſione ſanctorꝫ locorum Paleſtinam ueniens, diu ab eo in ſanctis ſcripturis eruditus eſt. Sed & illud q̃d ad matrem Alexandri Imperatoris religioſam fœminam rogatus uenit Antiochiã, et ſummo honore habitus eſt. Et ad Philippum Imperatorẽ, qui primus de regibus Romanis Chriſtianus fuit, & ad matrem eius literas fecit, quę uſcꝫ hodie extãt. Quis ignorat, quod tantum habuerit in ſcripturis ſanctis ſtudium, ut Hebręam linguam, cõtra ætatis & gentis ſuæ naturam ediſceret, & exceptis LXX. interpretibus aliaſque editiones in unum congregaret: Aquilę ſcilicet pontici proſelyti, Theodotionis, Bebionei & Symmachi eiuſdem dogmatis: qui in Euãgelium quocꝫ cata Matthæum ſcribit commentarium: de quo & ſuum dogma affirmare conatur. Pręterea V. & VI. editionem, & VII. quas etiam nos de eius bibliotheca habemus, miro labore repperit, & eam cæteris editionibus comparauit, & ut de immortali eius ingenio penitus non taceam, quod dialecticam quocꝫ & Geometriam, Muſicam, Grammaticam, atcꝫ Arithmeticam et Rhetoricã, omniacꝫ philoſophorꝫ ſectamina didicit, & ſtudioſos quoſcꝫ ſecularium literarꝫ ſectatores ſui haberet, & interpretaretur eis quotidie: cõcurſuſcꝫ ad eum mire fecerint. Quos ille propterea recipiebat: ut ſub occaſione literaturæ ſecularis in fide Chriſti eos inſtitueret. Igitur ſiquis ſuper Adamantij ſtatu ſcire uelit, quid actũ eidem ſit, primum quidẽ de epiſtolis eius quæ poſt perſecutionẽ ad diuerſos miſſæ ſunt: deinde ex VI. Euſebij Cæſarieñſis Eccleſiaſticę Hiſtorię libro, et de eiuſdẽ Adamãtij uoluminibus poſſit liquido cognoſcere. Vixit aũt uſcꝫ ad Gallum et Voluſianũ .i. uſcꝫ ad LXIX. ætatis ſuæ annũ, & mortuus eſt Tyri, in qua urbe ſepultus eſt. Ferunt de eo quidam,

quod pro multa eloquij facultate, peruerſa quædam ſit conatus aſtruere cõdens libros, quorum eſt titulus Peri archon. In quibus præter multa ſanæ doctrinæ aduerſa etiam hoc de cõmutatione totius rationabilis creaturæ aſſerit, q̃d non ſolum impiorum hominum animæ, ſed ipſe quoq; diabolus poſt longam purificationẽ renouatus, rediturus ſit in ſuæ originis dignitatẽ, ſuccedentibus ſibi ſemper reuolutionibus de bonis ad mala, & de malis ad bona: q̃a hęc alternatio nõ poſſit nõ eſſe ꝑpetua, ut uiciſſim & de beatis miſeri ſint, et miſeri ſint beati. Tunc etiã Geminus presbyter Antiochenus, et Hippolytus, et Berillus epiſcopus Arabię, Boſtrenus, clari ſcriptores habebãt.

De Maximino principe perſecutore, & de ſucceſſoribus eius Gordianis patre & nepote. qui paruo interuallo ſibimet ſuccedentes interfecti ſunt. Cap. III.

MAximinus XXII. imperator ab Auguſto, Gothico genere ortus, nulla ſenatus uolũtate, imperator ab exercitu, poſtq̃ bellum in Germania proſpere geſſerat, factus: perſecutionẽ in Chriſtianos VI. a Nerone exercuit, ſed continuo, hoc eſt, III. q̃ regnabat anno, a Pupione Aquileię interfectus eſt, & perſecutionis & uitę finẽ fecit. Cum eo etiã filius eius diſcerptus eſt, cõclamantibus cunctis militari ioco: Ex peſſimo genere ne catulũ quidem habendũ. Qui maxime propter Chriſtianam Alexãdri, cui ſucceſſerat, & Mammeæ matris eius familiã, perſecutionem in ſacerdotes & clericos, id eſt, doctores, uel p̃cipue propter Origenem p̃sbyterum miſerat. Pariter pecunioſos, inſontes, noxioſq; perſequitur, cupiditate allectus. Poſt cuius imperiũ II. Gordiani, pater et filius, principatũ arripiẽtes, unus poſt unũ interiere. Pari etiã tenore Pupianus & Balbinus regnũ inuadẽtes perempti ſunt ſub p̃dicto Maximino, & Antherus Romanę urbis epiſcopus, martyrio coronatus eſt. Gordianus Gordiani nepos, XXIII. ab Auguſto imperator creatus eſt, mãſitq; in eo annis VI. Gordianus admodũ puer in Oriẽtẽ ad bellũ Parthicũ profecturus (ſicut Eutropius ſcribit) Iani portas aperuit, quas utrũ poſt Veſpaſianũ & Titũ aliq̃s clauſerit, neminẽ ſcripſiſſe memini, cũ tamẽ eas ab ipo Veſpaſiano poſt annũ apertas Cornelius Tacitus prodat. Igit̃ Gordianus ingentibus p̃lijs aduerſum Parthos proſpere geſtis, ſuorum fraude haud lõge a ſolo Ramano interfectus eſt (ut quidã ferũt) factiõe Philippi p̃fecti p̃torij. Huicq; Gordiano milites tumulũ ędificãt, q̃ Eufrati imminet: oſſibus eius Romã reuectis.

Quo tempore Iulius Aphricanus claruerit. Cap. IIII.

QVa tẽpeſtate Iulius Aphricanus inter ſcriptores eccleſiaſticos nobilis habebat̃. Qui in Chronicis quę ſcripſit, refert ſe Alexandriam properare Eraclę opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis & in philoſophicis ſtudijs atq; omni Græcorum doctrina inſtructiſſimum fama loqueretur. Quibus diebus Origenes in Cæſarea Paleſtinæ Theodorum cognomento Gregorium, & Athenodorum adoleſcentulos fratres, Ponti poſtea nobiliſſimos epiſcopos, diuina philoſophia imbuit.

De Philippis, patre & filio imperatoribus Chriſtianis primis. Cap. V.

Philip-

PHilippus, XXIIII. ab Auguſto imperator creatus, Philippum filium ſuum conſortem regni fecit: manſitq; in eo annis VII. Hic primus oīm prętcritorꝝ Chrīanus fuit. Ac poſt III. imperij eius annū, milleſimus a conditione Romæ annus impletus eſt: ita magnificis ludis auguſtiſſimus oīm præteritorꝝ fuit, ut innumerabiles beſtiæ in circo magno interfectę: ludiq; in cāpo Martio theatrales, III. diebus ac noctibus populo peruigilante celebrati, & agon M. annorꝝ actus: hic natalis annus Chriſtiano Imperatore celebratus eſt. Nec dubium eſt, quin Philippus huius tantę deuotionis gratiam & honorem ad Chriſtum & eccleſiam retulerit, quando uel aſcenſum fuiſſe in Capitoliū uel immolatas hoſtias ex more, nullus author oſtendit. Ambo tamen, q̄uis diuerſis locis: tumultu militari & Decij fraude interfecti ſunt. Quibus diebus Origenes aduerſus quendam Celſum Epicurꝝ philoſophum, qui contra nos libros conſcripſerat, VIII. uoluminibus reſpondit. Qui, ut breuiter dicā, in tm̄ ſcribendi ſedulus fuit: ut Hieronymus q̄dam loco V. milia librorꝝ eius ſe legiſſe meminerit.

De Decio perſecutore Chriſtianorum Cap. VI.

DEcius XXV. ab Auguſto, occiſis Philippis inuaſit Imperium, tenuitq; anno I. & menſibus III. qui belli Ciuilis incentor & repreſſor fuit idem continuo. In quo ſe etiam ob hoc Philippū interfeciſſe docuit: ad perſequendos interficiendoſq; Chriſtianos, VII. poſt Neronem, feralia diſperſit edicta: plurimoſq; ſanctorꝝ ad coronas Chriſti, de ſuis cruciatibus miſit. De qua perſecutione Euſebius refert, in libro VI. Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ, & martyrum teſtantur plurimæ rei geſtæ paſſionum actiones. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio conſummatus eſt. Alexander Hieroſolymorum epiſcopus, apud Cęſaream paleſtinæ, & Antiochiæ Babylas interficiuntur. Hæc autem perſecutio, ut Dionyſius Alexandriæ epiſcopus refert, non ex præcepto Imperatoris ſumpſit exordium, ſed anno integro (ut ait) principalia præuenit edicta miniſter dæmonum qui dicebatur in ciuitate noſtra diuinus, ſuperſtitioſum contra nos exagitans uulgus. Nam Decius filium ſuum Cæſarem fecit, uir actibus uirtutibuſq; inſtructus: placidus & cōmunis domi, in armis promptiſſimus. Sed quia perſecutionem contra Chriſtianos exercuit: hanc recepit mercedem in ſolo barbarico, inter confuſas turbas gurgite paludis ſubmerſus eſt: ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: filius uero eius bello extinctus eſt, Getis contra eum dimicantibus.

De Gallo & Veluſiano. Et quid geſtum ſit imperantibus illis, tam in doctoribus q̄ in cæteris cauſis memoria dignis. Cap. VII.

GAllus Hoſtilianus XXVI. ab Auguſto regnū adeptus, uixit II. annis cum Voluſiano filio in imperio. Exeritur ultio uiolati noīs Chriſtiani: et uſquequo ad profligendas eccleſias edicta Decij cucurrerunt, eatenus incredibilium morborꝝ peſtis extenditur, nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus, fuit, quæ non illa gene-

rali

rali peſtilentia conrrupta,atq; uaſtata ſit. Teſtis eſt liber Cypriani beati, de hac mortalitate conſcriptus:& ut refert Dionyſius, etiam hac ſola pernicie inſignes Gallus & Voluſianus dum contra Aemilianum nouis rebus ſtudentem,bellum Ciuile moliuntur,occiſi ſunt. Aemilianus tamen III. menſe inuaſæ tyrannidis extinctus eſt. At ne Gallus quidem malum Decij aut uidere potuit aut cauere, ſed in eundem lapidem offenſionis impegit. Cuius cum regnum floreret in initio,& cuncta ei ex ſententia cederent,ſanctos uiros qui pro pace regni eius deo ſummo ſupplicabãt, perſequutus eſt: cum quibus & proſperitatẽ ſuam fugauit & pacem. Origenes LXX.ętatis anno non ad integrũ impleto defunctus eſt,& in urbe Tyri ſepultus, ut præfati ſumus. Cornelius Romę epiſcopus,rogatus a quadã matrona Lucina corpora apoſtolorꝝ de tumbis leuauit noctu, & poſuit Pauli quidem uia Oſtienſi, ubi decollatus eſt: Petri autem iuxta locũ, ubi crucifixus eſt intra corpora ſanctorꝝ epiſcoporꝝ in templo Apollinis in mõte aureo in Vaticano palatij Neroniani,III.Cal.Iulij,ſub principibus pręfatis,Cornelius martyrio coronatus eſt. Extant ad eum Cypriani epiſtolæ. Qua tẽpeſtate Nouatus preſbyter Cypriani Romã ueniens, Nouatianũ & cæteros confeſſores ſibi ſociat,eo q̃d Cornelius pœnitẽtes apoſtatas recepiſſet. Elatione quadam Nouatus tumidus,ſpem penitus eis ſalutis adimebat:etiã ſi digne pœnituiſſent. Ex quo & princeps hæreſeos extitit Nouatianorꝝ,qui ab eccleſia ſeparati ſuperbo noĩe ſemetipſos catharos.i. mundos appellarunt. Ob quã rem conciliũ ſacerdotale celeberrimũ in urbe Roma congregatum eſt epiſcoporꝝ quidem LX. numero:preſbyterorꝝ quoq; totidẽ,cum diaconibus plurimis. Pręterea etiã per ſingulas quaſq; prouincias,de hac re magna deliberatione habita,decretis ſignificaẽ,quid facto opus eſſet. Statuĩt ergo, Nouatum q̃dem,cum his qui eum mentis elatione tumidũ ſequerent̃, quiq; ad inhumanam iſtam,& nihil fraternæ charitatis ſeruãtem ſententiã declinauerunt,alienũ eſſe ab eccleſia: eos uero qui lapſi in certamine fuerant, fraterna miſeratione curandos,& fomentis pœnitentiæ medicandos. Dionyſius mirabilis Alexandriæ doctor,& multorꝝ librorꝝ conditor, qui hoc tempore floruit:de lapſis refert, in hunc modum, refutans Nouati errorem: Iſti igiẽ diuini martyres,qui cum Chriſto in cœleſtibus ſedent, & regni eius participes atq; iudicij,qui cum ipſo de lapſis fratribus iudicant:iſti,inquit, ipſi ſuſceperunt lapſos ad pœnitẽtiam, conuerſionemq; eorꝝ non reſpuerũt,ſcientes ꝙ deus noſter,cuius ipſi erant martyres, non uult omnino mortem morientis, ſed conuerſionẽ eius & pœnitẽtiam quærit. Si ergo iſti receperunt q̃ſdam,& in eccleſia ſtatuerũt, in oratione quoq; eis et in cibo cõmunicauerunt:quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agẽdum putatis? Nõne ſequi nos eorꝝ ſentẽtias, et iudicium conuenit? Pariter etiam Cornelius hanc ueſaniam refutauit ualidiſſimis aſſertionibus. Cyprianus quoq; qui de lapſis atq; pœnitentibus multa conſcripſit, in tãtum pœnitẽtes recipiendos aſſeruit: ut etiam ſi in ultimo uitę termino,errata ſua ingemiſcendo defleuerint

rint,de ſalute eorꝝ non eſſe deſperandum. Qui ſub prefatis principibus floruerint doctores,& ſcribendo agonizandoq; enituerint,quamuis quorundam iam fecerimus mentionem,breuiter tamen eorum actus, memoria dinos,repetendo adnotare curabimus. Ammonius uir diſertus & ualde eruditus in philoſophia,eodem tempore Alexandriæ clarus habitus eſt. Qui inter multa ingenij ſui & præclara monumenta etiam de conſonantia Moſi & IESV opus elegans compoſuit, & Euangelicos canones excogitauit: quos poſtea ſecutus eſt Euſebius Cæſarienſis. Hunc falſo accuſat Porphyrius,quod ex Chriſtiano Ethnicus fuerit:cum conſtet eum uſque ad extremam uitam Chriſtianum perſeueraſſe. Ambroſius primus Marcioneus, deinde ab Adamantio correctus, eccleſiæ diaconus, & confeſſionis dominicæ gloria inſignis fuit. Cui cum Protheotiſto preſbytero, liber ab Adamantio de martyrio ſcribit. Huius induſtrię ſumptu & inſtantia adhuc infinita Adamantius dictauit uolumina: ſed et ipſe quippe ut uir nobilis elegantis ingenij fuit, ſicuti eius ad Adamantium epiſtolæ inditio ſunt. Obijt aũt ante mortem Adamãtij:& in hoc a pleriſq; reprehenditur, q̃d uir locuples amici ſui ſenis & pauperis non recordatus eſt. Triphon Adamãtij auditor ad quẽ nonnullę eius extant epiſtolæ,in ſcripturis diſertiſſimus fuit. Quod quidem multa eius ſparſim oſtendunt opuſcula:ſed precipue liber quem compoſuit de uacca rufa in Deuteronomio:& de aromatibus,columba & turture,quæ ab Abraham ponuntur in Geneſi. Minutius Felix Romæ inſignis cauſidicus ſcripſit dialogum Chriſtianis & Ethnicis,qui Octauus inſcribitur. Sed alius ſub nomine eius fertur de fato, uel contra Mathematicos:qui cum ſit & ipſe diſerti hominis,non mihi uidetur cum ſuperioris libro ſtilo conuenire. Meminit huius Minutij & Lactantius in libris ſuis. Gaius diſputationem aduerſus Proculum Montani ſectatorem ualde inſigne uolumen cõdidit:arguens eum temeritatis ſuper noua prophetia defendenda, & in eodem uolumine epiſtolas quoq; Pauli XIII. tantum enumerans,XIIII.autem quæ fertur ad Hebręos dicit non eius eſſe,ſed apud Romanos quaſi Pauli habet. Berillus Arabiæ poſtremus epiſcopus, cum aliquãto tempore religioſe rexiſſet eccleſiam,ad extremum lapſus in hæreſim quæ Chriſtum ante incarnationem fuiſſe negat, ab Adamantio correctus, ſcripſit uaria opuſcula,& maxime epiſtolas, in quibus Adamantio gratias agit,ſed & Adamantij ad eum literę ſunt. Extat & dialogus Adamantij & Berilli,in quibus hæreſis coarguitur. Claruit autem ſub Alexandro Mammeæ filio,& Maximino & Gordiano: qui ei in imperium ſucceſſerunt.

De doctoribus aliq̃t orthodoxis,qui ſub Gallo & Veluſiano floruerũt. Cap. VIII.

HIppolytus cuiuſdam eccleſiæ epiſcopus (nomẽ quippe urbis ſcire nõ potui)in enarratione Paſchæ & temporꝝ canone,quem ſcribit uſq; ad I.annũ Alexãdri imperatoris perducit,XVI.annorꝝ circulum, quem Greci cyclũ uocãt, reperit,et Euſebius qui ſuper eodem Paſcha X. & IX. annorꝝ circulum compoſuit, hac occaſione ſcribit:

Aedi-

Aedidit nonnullos in ſcripturis commentarios, e quibus hæc reperi: In Hexameron, in Exodum, & in Canticū canticorum, in Geneſim, in Zachariā, de Pſalmis, & in Iſaiam, de Daniele, de Apocalypſi, de Prouerbijs, de Ecclesiaſte, de Saule, & pythoniſſa, de Antichriſto, de reſurrectione, & contra Marcionem, de Paſcha & aduerſus omnes hæreſes, & de laude domini ſaluatoris, de qua præſente Adamantio ſe loqui in eccleſia ſignificat. In huius æmulatione Ambroſius, quem de Marcionis hæreſi ad ueram fidem correctum diximus, cohortatus eſt Adamantium in ſcripturis commentarios ſcribere, præbens ei ſeptem & amplius notarios, eorumq; expenſas & librariorum parem numerum: quodq; his maius eſt, incredibili ſtudio quotidie ab eo opus exigens. Vnde & in quadam epiſtola eum Adamantinum uocat. Alexander epiſcopus Cappadociæ cum deſiderio ſanctorum locorum Hieroſolymam pergeret, & Narciſſus epiſcopus eiuſdem urbis iam ſenex regeret eccleſiam, tunc Narciſſo & multis clericorum eius reuelatum eſt, Alexandrum altera die mane intrare epiſcopum, qui adiutor epiſcopalis uel ſacerdotalis cathedræ eſſe deberet. Itaq; re ita completa ut prædicta fuerat, cunctis Paleſtinæ epiſcopis in unum congregatis, annitente quoque ipſo uel maxime Narciſſo Hieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopo, cum eo gubernaculum ſuſcepit. Hic in fine cuiuſdam epiſtolæ, quam ſcripſit ad Adamantium, & pro Adamantio, ita ſuper pace eccleſiæ ait: Salutat uos Narciſſus ſenex. Qui ante me tenuit hunc epiſcopalem locum, & nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter CXVI. & uos mecū precatur, ut unum idemq; ſapiatis. Scripſit & aliam ad Antiochenſes epiſtolam per Clementem presbyterum Alexandriæ, de quo ſupra diximus, necnō & ad Adamantium & pro Adamantio contra Demetrium, & quod iuxta teſtimonium bonum Adamantium presbyterum conſtituerit: ſed & aliæ eius ad diuerſos feruntur epiſtolæ. Septima autem perſecutione ſub Decio, quo tempore Babilas Antiochiæ paſſus eſt, ductus Cæſaream & clauſus carcere, ob confeſſionem Chriſti martyrio coronatur. Iulius Aphricanus, cuius quinq; de temporibus extant uolumina, ſub Imperatore Marco Aurelio Antonino, qui Macrino ſucceſſerat, fuit: qui legationē ſuſceperat a principe, ut Emaus in Iudæa reſtauraretur, quæ deinceps Nicopolis nominata eſt. Huius eſt epiſtola ad Adamantium ſuper quæſtione Suſannæ, eo quod dicat eam in Hebraico fabulam haberi, nec conuenire cum Hebraico: contra quam epiſtolam doctam ſcripſit Adamantius. Extat eius ad Ariſtidem altera epiſtola, in qua ſuper diſſonantia, quæ uidetur eſſe in genealogia ſaluatoris apud Lucam, pleniſſime diſputauit. Geminus Antiochenæ eccleſiæ presbyter, pauca ingenij ſui monumenta compoſuit, florens ſub Alexandro principe, & epiſcopus urbis ſuæ Sebenno, eo uel maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinæ eccleſiæ pontifex ordinatus eſt. Igitur ab Auguſto XXVII. Valerianus in Rhetia ab exercitu Imperator creator eſt.

De geſtis Valeriani & Gallieni principum, & qui doctores vel martyres ea tempeſtate extiterint. Cap. IX.

ROmæ autem filius eius Gallienus Auguſtus a ſenatu appellatus eſt, manſitq; in Imperio, q̃uis infeliciter, undiq; coartantibus malis, annis XV. Itaq; mirandum eſt de Valeriano, quomodo ſupra cæteros qui ante ſe fuerunt, hic & humanus & benignus extiterit in famulos dei, ita ut in initijs multo etiã illis benignior uideretur, q nomine ſaltem Chriſtiani dicebantur. Intantum uerebatur ſeruos domini, ut omnis domus eius eſſet eccleſia dei. Deprauatus autem eſt & a ueritate deiectus per quendam doctorem peſſimum, magiſtrum & principem Aegyptiorum magorum, ut iuſtos & ſanctos uiros perſequi & interimi iuberet, tanquam qui aduerſarentur magicis artibus, quibus ſeipſum ſubdiderat. Erant enim reuera, & ſunt etiam nunc, qui poſſunt uirtute meritorum ſuorum reſtinguere fallacias dæmoniorum. Ergo reſpirãte pauliſper ſupra ſolitum, iugi & graui peſtilentia generi humano, prouocat pœnam ſuã obliuioſa malitia. Impietas enim flagella quidem excruciata ſentit, ſed a quo flagellatur obdurata non ſentit. Valerianus ſiquidem mox ut arripuit Imperium, octauus a Nerone, adegit per tormenta Chriſtianos ad idololatriam abnegantesq; interfici iuſſit, fuſo per omnem Romani regni latitudinẽ ſanctorum ſanguine. Valerianus ilico nefarij author edicti, a Sapore Perſarũ rege captus, luminibus effoſſis, Imperator populi Romani ignominioſiſſime apud Perſas in ſeruitute conſenuit: hanc infamis officij continuã, donec uixit, damnationem ſortitus, ut ipſe accliuis humi regem ſemper aſcenſurũ in equum, non manu ſua, ſed dorſo attolleret. Et Gallienus quidem tã claro dei iudicio territus, tanq̃ miſeri collegæ permotus exemplo, pacem eccleſijs trepida ſatisfactione reſtituit. Sed non compenſat iniuriæ ultionisque menſuram unius impij, q̃uis perpetua ac ſupra modum abominanda captiuitas, contra tot milia excruciata ſanctorum: iuſtorumq; ſanguis ad dominum clamans, in eadem ſeſe terra ubi fuſus eſt, uindicari rogat. Non enim de ſolo conſtitutore præcepti iuſto ſupplicium iudicio flagitabatur: ſed etiã executores, delatores, accuſatores, ſpectatores ac iudices, poſtremo omnes qui iniuſtiſſimæ crudelitati, citata uoluntate aſſentiebantur (quia dominus ſecretorum cognitor eſt) quorum maxima per omnes prouincias pars hominum uerſabatur, eadem ultionis plaga corripi iuſtum erat. Soluuntur repente undique permiſſu DEI ob hoc circumpoſitæ relictæq; gentes, laxatisq; habenis, in omnes Romanorum fines inuehuntur: Germani alpibus, Rhetia, totaq; Italia penetrata, Rauennam uſque perueniunt. Alamanni Gallias peruagantes etiam in Italiam tranſeunt. Græcia, Macedonia, Pontus, Aſia Gothorum inundatione delentur. Nam Dacia trans Danubium in perpetuũ aufertur: Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulantur, Germani ulteriores abraſa potiuntur Hiſpania. Parthi Meſopotamiam auferunt, Syriamque corradunt. Extant adhuc per diuerſas

prouincias in magnarum urbium ruinis paruę & pauperes ædes, ſigna miſeriarum et nominum indicia ſeruantes: ex quibus (ait Oroſius) in Hiſpania Terraconem ad conſolationem miſeriæ recentis oſtendimus. Et ne quid forte Romani corporis ab hac dilaceratione ceſſaret, conſpirant intrinſecus tyranni. Conſurgunt bella ciuilia, funditur ubique plurimus ſanguis Romanorum, Romanis Barbariſq; ſæuientibus. Sed cito ira dei in miſericordiã uertitur, & cœptæ ultionis maior forma, quam pœna in menſuram plenitudinis reputatur. Igitur primus Genuus qui purpuram Imperij ſumpſerat, apud Mirſam occiditur: Poſthumius in Gallia inuaſit tyrannidẽ, multo quidem reipublicæ commodo. Nam per decem annos ingenti uirtute ac moderatione uſus, & dominãtes hoſtes expulit, & perditas prouincias in priſtinam faciem reformauit, ſeditione tamen militum interfectus eſt. Emelianus apud Mogontiam, cum res nouas moliretur, oppreſſus eſt. Poſt mortem Poſthumij Marius quidem inuaſit Imperium, ſed continuo interfectus eſt. Deinde Victorinus a Gallis ultro creatus, & poſt paululum occiſus eſt. Huic ſucceſſit Tetricus, qui tunc Aquitanici præſidatus adminiſtrabat officium, multas ſeditiones militum pertulit. At uero in Oriente per Odenatum quendam collecta agreſti manu, uicti repulſiq; Perſę defenſa Syria recepta Meſopotamia eſt, & uſq; ad Theſiphontem ruſticani Syriæ cum Odenato ſuo uincendo uenerunt. Gallienus autem cum rempublicam deſeruiſſet, ac Mediolani libidinibus inſeruiret, occiſus eſt. Qua tempeſtate Cyprianus Afer primũ glorioſe rhetoricam docuit, & inde ſuadẽte presbytero Cęcilio, a quo & cognomentũ ſortitus eſt, Chriſtianus factus, omnem ſubſtantiam ſuam pauperibus erogauit, ac poſt non multum temporis alleuatus in presbyterum, etiam epiſcopus Carthaginenſis conſtitutus. Huius ingenium ſuperfluum iudicem texere, cum ſole clariora ſint eius opera. Paſſus eſt ſub Valeriano & Gallieno principibus, perſecutione octaua, eo die quo & Cornelius, ſed non eodem anno. Pontius Diacon Cypriani uſq; ad diem paſſionis eius cum ipſo exilium ſuſtinens, egregiũ uolumen uitæ & paſſionis Cypriani ædidit. Theodorus, qui & Gregorius poſtea appellatus eſt, Neocæſareæ Ponti epiſcopus, admodum adoleſcẽs, ob ſtudiũ græcarum & latinarꝫ literarum de Cappadocia ad Berithum, et inde Cæſaream Paleſtinæ tranſijt, iuncto ſibi fratre Athenodoro. Quorũ cum egregiam indolem uidiſſet Adamantius, cohortatus eſt eos ad philoſophiam. In qua paulatim eos erudiens, ad Chriſti fidem ſubintroduxit, ſui quoq; ſectatores reddidit. Quinquennio itaq; eruditi ab eo, remittuntur ad patrem. E quibus Theodorus proficiſcens, panagyricum & euchariſtias ſcripſit ad Adamantium: & conuocata grandi frequentia, ipſo quoq; Adamantio præſente recitauit, qui uſq; hodie extat. Scripſitque in Eccleſiaſten, breue quidẽ, ſed ualde utile uolumen. Et aliæ eius uulgo feruntur epiſtolæ. Sed præcipue ſigna atq; miracula, quę epiſcopus Neocæſareæ Ponti cum multa eccleſiarꝫ gloria perpetrauit. Ex qbus eſt, quod cũ eccleſiæ faciendæ

locus non ſufficeret, propter imminentem rupem & fluminis crepidinem, precibus montem mouit,& ſpacioſum ædificantibus reddidit locum. Qui etiam prælia & mortes uirorꝫ furenteſqꝫ germanos ita ſedauit. Stagnum quoddam erat ſitum in regionibus Ponti piſcibus refertum, ex quorꝫ captura prædiuites reditus prę̃ſtabant. Quæ poſſeſſio duobus fratribus forte hæreditatis euenit,ſed cupiditas huius rei fraterna uiolauit iura. Quos B. Gregorius ad horam ſtagni exitialis paterno conuocauit affectu, aitqꝫ ad eos: Ego iam uos per uirtutem domini omni certamine cruentæ contentionis abſoluã. Et cum hæc dixiſſet,in conſpectu omnium uirgam quã tenebat ad primas littoris undas defigit,& ipſe poſitis genibus palmas tẽdit ad cœlum,atqꝫ excelſo ſupplicat deo. Simul ut ille orando finem fecit,ſtatim ſe unda ſubducens, & curſu uelociter fugiens,a conſpectu ſuperno iuſſa diſcedere,abyſſis ſuis redditur,& arentem campum germanis iam concordibus dereliquit. Dionyſius de quo ſupra mentionẽ fecimus, Alexandrinæ urbis epiſcopus, ſub Heracla ſcholam presbyter tenuit,& Adamantij uelut inſigniſſimus auditor fuit. Hic in Cypriani Aphricani ſynodi dogma conſentiens, de hæreticis rebaptiſandis plurimas ad diuerſos miſit epiſtolas, quæ uſqꝫ hodie extant. Sed & ad Fabiũ Antiochenę eccleſię epiſcopum,ſcripſit de pœnitentia,& ad Romanos per Hippolytũ, alterã ad Sixtum,qui Stephano ſucceſſerat,& ad Philemonem,& ad DionyſiumRomanę eccleſiæ presbyterꝫ,& ad eundẽ Dionyſium poſtea Romæ epiſcopum, & ad Nouatianum, cauſantẽ ꝙ inuitus Romæ epiſcopus ordinatus eſſet,cuius epiſtolæ hoc exordium eſt: Dionyſius Nouatiano fratri ſalutem: Si inuitus ut dicis ordinatus es,probabis,cum uolens receſſeris. Eſt eius ad Dionyſiũ & Didymum altera epiſtola,& de Paſcha plurima declamatorie conſcripta. Eſt & ad Alexandrinã eccleſiã de exilio, & ad Heraclam in Aegypto epiſcopum,& alia de mortalitate & de ſabbato ad Heruiã. Nam & alia de perſecutione Decij,& duo libri aduerſum Nepotem epiſcopum,qui mille annorꝫ corporale regnum ſuis ſcriptis aſſeruit,in quibus & de Apocalypſi Iohãnis diligentiſſime diſputat. Aduerſum Sabelliũ & HermamonemBeronicis epiſcopum,& ad Theleſphorꝫ & ad Eufran IIII. libri,& ad Dionyſium Romanę urbis epiſcopũ,& ad Laodicenſes de pœnitentia,item & canones de pœnitentia & de ordine delictorꝫ, de natura ad Timotheum, de tentationibus ad Eufranonẽ,ad Baſilidem quoqꝫ multæ epiſtolę, in quarũ una aſſerit ſe etiã in Eccleſiaſten cœpiſſe ſcribere commentarios, & aduerſum Paulum Samoſatenum,ante paucos dies q̃ moreretũ,inſignis eius fertur epiſtola. Moritur XII. Gallieni anno. Nouatianus Romanæ urbis presbyter aduerſum Corneliũ cathedram ſacerdotalem conatus eſt inuadere. Nouatianorꝫ,quod græce dicitur catharos,dogma conſtituit, nolens apoſtatas ſuſcipere pœnitentes. Huius author Nouatus Cypriani presbyter fuit. Scripſit autem de Paſcha,de ſabbato,de circunciſione, de ſacerdote, de cibis Iudaicis,,de inſtantia,de Attalo,& alia multa,& de trinitate grande

de uolumen. Aequalitatem ſibi ac ſimilitudinē epitomē operis Tertulliani faciens: quod plurimi neſcientes, Cypriani æſtimant eſſe.

De Claudio & Quintillo Imperatoribus. Cap. X.

CLaudius XXVIII. uoluntate Senatus ſumpſit imperiū, ſtatimq́ꝫ Gothos iam per annos XV. Illyricum Macedoniamq́ꝫ uaſtãtes bello adortus incredibili ſtrage deleuit. Cui à Senatu cypeus aureus in curia & in Capitolio ſtatua æque aurea decreta eſt. Sed continuo apud Syrmium, priusq̃ biennium in Imperio expleret, morbo correptus interijt. Claudio mortuo Quintillius frater eius ab exercitu Imperator electus, uir quidem unicæ moderationis, & ſolus fratri præferendus, XVII. die Imperij interfectus eſt. Quibus diebus in Alexandria Bruchiū, quod per multos annos fuerat obſeſſum, tandem deſtruitur.

De Aureliani triumphis, atq́ꝫ perſecutionibus Chriſtianorum, & qui ſub eo floruerint. Cap. XI.

AVrelianus, XXIX. Imperium adeptus, V. annis & VI. menſibus tenuit, uir induſtria militari excellentiſſimus. Expeditione in Danubium ſuſcepta, Gothos magnis prælijs profugauit, ditionemq́ꝫ Romanam antiquis terminis reſtituit. Inde in Orientem conuerſus, Zenobiamq́ꝫ occiſo Odenato marito ſuo, Syriam receptam ſibi uendicauit: magis prælij terrore, q̃ prælio in poteſtatem redegit. Thetricum in Gallia minime ſufficientem ſuſtinere ſeditiones militum ſuorū, ſcribentemq́ꝫ etiam, eripe me his inuicte malis, ac per hunc proditorem exercitus ſui ſine labore ſuperauit. Sic Orientis & Aquilonis receptor, magna gloria triumphauit, urbem Romam muris firmioribus cinxit. Nouiſſime cū perſecutionem aduerſus Chriſtianos agi nonus à Nerone decerneret, fulmē ante eum magno pauore circumſtantium ruit, ac non multo poſt in itinere occiſus eſt (ut fertur) fraude ſerui ſui, qui ad quoſdam militares uiros amicos ipſius nomina pertulit adnotata, falſo manum eius imitatus; tanquam Aurelianus ipſos pararet occidere, a quibus interemptus eſt. Hunc ferunt excellentius aliquid egiſſe Alexandro magno uel Cæſare dictatore. Nam Romanum orbem triennio ab inuaſoribus receptauit, cum Alexãder annis XIII. per uictorias ingentes ad Indiam peruenerit, & C. Cæſar decennio ſubegerit Gallos, aduerſum ciues quadriennio congreſſus. Sub quo in urbe Roma monetarij rebellauerunt, quos Aurelianus uictos ultima crudelitate compeſcuit. Iſte primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq́ꝫ & aurata omni ueſte (quæ adhuc fere incognita Romanis moribus uiſebatur) uſus eſt. Itaque fuit ſæuus & ſanguinarius, & trux omni tempore, etiam filij ſororis interfector. Cuius tempore perſecutionis beatiſſima Columba uirgo, apud Senones Galliarum metropolim ciuitatem martyrio coronata eſt. Igitur Aurelianum Romæ triumphantem

Thetricus & Zenobia præceſſerunt. E quibus Thetricus corrector poſtea Lucaniæ fuit, decernente eum Aureliano eleganti loco ſublimius habendū, regere aliquam Italiæ partem, q̄ trans Alpes regnare. Et Zenobia in urbe ſummo honore conſenuit, a qua hodieq; Romæ Zenobiæ familia nuncupatur. Aurelianus templum ſoli ædificat, & Agon ſolis ab Aureliano inſtitutus. Huius tēporibus Malchion diſertiſſimus Antiochenæ eccleſiæ presbyter, quippe qui in eadem urbe Rhetoricam florentiſſime docuit, conuerſum Paulum Samoſatenum, qui Antiochenæ eccleſiæ epiſcopus dogma Artemonis inſtaurauerat, excipientibus notarijs diſputauit, qui Dialogus uſq; hodie extat. Sed & alia grandis epiſtola, ex perſona ſynodica ab eo ſcripta, ad Dionyſium & Maximum Romanæ & Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopos dirigitur. Floruit ſub Claudio & Aureliano principibus. Euthicianus Romæ epiſcopus tunc martyrio coronatus, in cimeterio Calixti ſepelitur, qui & ipſe CCC. XIII. martyres manu ſua ſepeliuit.

De Tacito & Probo Imperatoribus. Cap. XII.

TAcitus poſt Aurelianum ſuſcepit Imperium, uir egregius moribus, Qui ducenteſimo imperij die apud Tharſim febri moritur. Huic ſucceſſit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitū Probum militiæ peritum legiſſet, Florianus dierum LX. quaſi per ludū imperio uſus, inciſis a ſemetipſo uenis, effuſo ſanguine cōſumptus eſt. Probus genitus patre agreſti, hortorꝝ ſtudio Dalmati nomine XXXI. regnum ſortitus obtinuit annis VI. menſibus IIII. Gallias iamdudū a Barbaris occupatas, per multa & grauia prælia deletis tandem hoſtibus, ad perfectum liberauit. Bella deinde ciuilia equidem plurimo ſanguine duo geſſit, unum in Oriente, quo Saturninum qui ad reſtauratione̅ Antiochenę ciuitatis fuerat miſſus, tyrannide ſubnixum oppreſſit & cepit. Aliud quo Proculum & Bonnoſum apud Agrippinam magnis prælijs ſuperatos interfecit, Iuneas, Gallos & Pannonios habere p̄miſit. Opere militari Almā montem apud Syrmium & aureum apud Mæſiam ſuperiorem uineis conſeuit, & prouincialibus colendos dedit. Hic Syrmij in turri ferrata occidit. Quibus diebus inſana Manichæorꝝ hæreſis exorta, a Perſa quodam, qui Manes uocabatur, authore. Quorum impietates & ſacrilegia ac turpitudines explicare in hoc opere longum eſt. Archilaus epiſcopus Meſopotamię librum diſputationis ſuæ, quem compoſuit aduerſum Manichæum exeūtem de Perſida, Syro ſermone compoſuit. Qui translatus in Græcam linguam habetur a multis. Claruit ſub Imperatore eodem Probo.

De Caro & filio eius Carino principibus, & qui eo tempore clari habentur. Cap. XIII.

CArus Narbonenſis XXXII. ſuſcepit Imperiū, ac biennio tenuit. Qui cum filios ſuos Carinum & Numerianum conſortes regni effeciſſet, & poſt bellum Parthicū ac regiones Parthorꝝ uaſtatas,

duas

duas nobiliſſimas Parthorum urbes Cochem & Theſiphontem cepiſſet, ſuper Tygridem in caſtris fulmine ictus interijt. NVMERIANVS, qui cum patre fuerat, dum oculorum dolore correptus, in uehiculo ueheretur: impulſore Apro, qui ſocer eius fuerat, per inſidias occiſus eſt. Cum dolo occultaretur ipſius mors, quouſque Aper inuaderet imperium: fœtore cadaueris ſcelus eſt proditum. Hinc Sabinus Iulianus inuadens imperium, a Carino in campis Veronenſibus occiditur. Hic Carinus omnibus ſeſe ſceleribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit, matrimonia nobilium corrupit: condiſcipulis quoque, qui eum in auditorio uerbi fatigatione taxauerāt, pernicioſus fuit. Ad extremum trucidatur eius pręcipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluiſſe. Anatholius Alexandrinus Laodici Syriæ epiſcopus, ſub Probo Caroque Imperatoribus floruit: miræ doctrinæ uir, in Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Cuius ingenij magnitudo de uolumine quod ſuper Paſcha compoſuit: ac decem libris Arithmeticæ inſtitutionis, quos uix intelligere poſſumus, declaratur. Victorinus Pictauienſis epiſcopus non æque Latinæ ut Græcæ linguæ diſtinctionem nouerat: unde opera eius grandia uidētur ſenſibus, uiliora compoſitione uerborum. Sunt autem eius commentarij in Geneſim, in Exodum, in Leuiticum, in Iſaiam, in Ezechiel, & in Habacuc, in Eccleſiaſten, in Canticum Canticorum, in Apocalypſim Iohannis, aduerſum omnes hæreſes, & multa alia, ad extremum martyrio coronatus eſt. Pamphilus preſbyter Euſebij Cæſarienſis epiſcopi Neacæſāræ, tanto bibliothecæ diuinæ amore flagrans, ut maximam partem Adamātij uoluminum ſua manu deſcripſerit, quæ uſque hodie in Cæſarienſi bibliotheca habentur. De quo Hieronymus ait: Sed in duodecim prophetas XX. quoq; Adamantij uolumina manu eius exarata reperi: quę tanto amore amplexus ſeruo gaudeoque, ut CHRISTI opes habere me credam. Si enim lætitia eſt unam epiſtolam habere martyris: quanto magis tot milia uerſuum, quæ mihi uidentur ſuo ſanguine ſignaſſe ueſtigia? Scripſit antequam Euſebius ſcriberet Apologeticum pro Adamantio, & paſſus eſt Cæſaræ Paleſtinæ ſub perſecutione Maximini. Pierius eccleſiæ Alexandrinæ preſbyter, ſub Caro & Diocletiano principibus, eo tempore quo eandem eccleſiam Theonas epiſcopus regebat, florentiſſime populos docuit: & in tantam ſermonum diuerſorumque tractatuum, qui uſque hodie extant, uenit elegantiam, ut Adamantius iunior uocaretur. Conſtat hunc mire appetitorem uoluntariæ paupertatis, ſcientiſſimumque Dialecticæ artis: poſt perſecutionem omne uitæ ſuæ tempus ROMAE fuiſſe conuerſatum. Huius eſt longiſſimus tractatus de propheta Oſeæ: quem in uigilijs PASCHAE habitum, ipſe ſimplici ſermone demonſtrat.

213

De Diocletiano principe,& Maximiano,& cæteris Cæſaribus,quos ipſe creaue rat:& de eorum prælijs,& perſecutionibus Chriſtianorum Cap. XIIII.

Diocletianus triceſimus tertius ab Auguſto, Dalmata Anuli ſenatoris libertus,matre pariter atq; oppido nomine Dioclea. Quorum uocabulis donec imperiū ſumeret, Diocles appellatus: ubi orbis Romani potentiam cœpit, Graium nomen in Romanum morem conuertit. Imperauit annis XX. ſtatimq; ut poteſtatis copiam habuit,Aprum interfectorem Numeriani,manu ſua interfecit. Carinum deinde, quem Carus Cæſarem in Dalmatia reliquerat,flagitioſe uiuentem difficillimo bello & maximo labore ſuperauit. Dehinc cum in Gallia Amādus et Helianus collecta ruſticorum manu,quos Vacandas uocabāt, pernicioſos tumultus excitaſſent, Maximianum cognomento Herculium Cæſarem fecit. Quem miſit in Gallias: qui facile agreſtium hominum imperitam & cōfuſam manum militari uirtute compeſcuit. Deinde Carauſius quidam genere infimus,ſed conſilio & manu promptus, cum ad obſeruanda Oceani littora,quæ tunc Franci & Saxones infeſtabant,poſitus, plus in perniciem q̄ in prouectum reipublicæ ageret:ereptam prædonibus prædam, nulla ex parte reſtituendo dominis,ſed ſoli ſibi uendicando,accendens ſuſpitionem, quia ipſos quoq; hoſtes,ad incurſandos fines artifici negligētia permitteret, quamobrem a Maximiano iuſſus occidi,purpuram ſumpſit,ac Britannias occupauit. Igitur per oīes Romani imperij fines,ſubitarum turbationum fragores concrepuerunt:Carauſio in Britannia rebellante,Achilleo in Aegypto; cum & Aphricam Quinquentiani infeſtarent, Narſeus etiam rex Perſarum,Orientē bello premeret. Hoc periculo Diocletianus permotus, Maximianum Herculium ex Cæſare fecit Auguſtum. Conſtantiū uero & Maximianum Galerium Cæſares legit,Conſtantius Maximiani Herculij priuignam Theodoram accepit uxorem. Ex qua ſex filios fratres Conſtantini ſuſtulit. Conſtantinum uero filium,ex Helena habuit concubina. Carauſius Britannia ſibi per ſeptem annos fortiſſime uendicata ac retenta: tandem fraude Adlecti ſocij ſui interfectus eſt. Adlectus poſtea ereptam Carauſio inſulam,per triennium tenuit: quem Aſclepiodotus præfectus prætorio preſſit,Britanniamq; poſt X. annos recepit. Conſtantius uero Cæſar in Gallia primo bello ab Alamannis profligato exercitu ſuo uix ipſe ſubreptus eſt: ſecundo autem ſecuta eſt ſatis ſecunda uictoria. Nam paucis horis XL. milia Alamannorum cæſa feruntur. At Maximianus Auguſtus Quinquentianos in Aphrica domuit. Porro autem Diocletianus Achilleū obſeſſum, per octo menſes,apud Alexādriam cepit & interfecit. Sed immoderata uictoria uſus, Alexandriam direptioni dedit: Aegyptum totam proſcriptionibus cædibusq; fœdauit. Preterea Galerius Maximianus cum duobus iam prælijs aduerſus Narſeum conflixiſſet: tertio inter Gallinicum & Charras congreſſus,& uictus,amiſſis copijs ad DIOCLETIANVM refugit:

git. A quo arrogantiſſime exceptus: ita ut per aliquot milia paſſuum purpuratus ante uehiculum eius cucurriſſe referatur. Veruntamen hac contumelia confuſus ad uirtutem uſus eſt ea, per quam detrita rubigine aciem mẽtis exacuit. Itaque mox per Illyricum & Meſiam, undique copias contraxit. Statimque in hoſtem reuerſus, Narſeum magnis conſilijs uiribuſque ſuperauit, extinctis Perſarum coprjs. Ipſoque Narſeo in fugam uerſo VIII. caſtra eius inuaſit: uxores, ſorores, liberoſque cepit: immenſam uim gazæ Perſicæ diripuit, captiuos quam plurimos Perſarum nobilium abduxit. Reuerſus in Meſopotamiam, a Diocletiano plurimo honore ſuſceptus eſt Poſtea per eoſdem duces ſtrennue aduerſus Carpas Baſternaſque pugnatum eſt. Sarmatas deinde uicerunt: quorum copioſiſſimam captiuam multitudinem, per Romanorum diſperſere præſidia. Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in occidente, uaſtari eccleſias affligi interficique Chriſtianos, decimo poſt Neronem loco prçceperunt: quæ perſecutionibus fere anteactis, diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendijs eccleſiarum, proſcriptionibus innocentum, cædibus martyrum inceſſabiliter acta eſt. Sequitur terræmotus in Syria: ex qua apud Tyrum & Sidonem paſſim labentibus tectis, multa milia hominum proſtrata ſunt. Secundo perſecutionis anno, Diocletianus ab inuito exegit Maximiano, ut ſimul purpuram imperiumque deponerent: ac iunioribus in rempublicam ſubſtitutis, ipſi in priuato otio conſeneſcerent. Itaque ſub una die Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum poteſtatem imperij ſimul cultumque depoſuerunt. Igitur Diocletianus in proprijs agris conſenuit. Qui dum ab Herculio atque Galerio, ad recipiendum imperium rogaretur: tanquam peſtem aliquam deteſtans, in hunc modum reſpondit: Vtinam Salonæ poſſetis uiſere holera noſtris manibus inſtituta, profecto nunquam iſtud tentandum negotium iudicaretis. Tandem Conſtantinum ac Licinium ueritus, quaſi partibus Maximini & Maxentij fauiſſent, per formidinem ueneno hauſto interijt.

De Galerio & Conſtantio, qui orbem Romanum primi diuiſerunt & de multis principibus, qui illis diebus ſcaturientes ebullierunt & perierunt. Et qui doctores ea tempeſtate, vel martyres extiterint. Cap. XV.

GAlerius & Conſtantius Auguſti primi Romanorum imperium in duas partes diuiſerunt: Galerius Maximianus Illyricum, Aſiam, & Orientem: Conſtantius Italiam, Aphricam, & Gallias obtinuit. Sed Conſtantius uir tranquilliſſimus, Gallia tantum Hiſpaniaque contentus. Et dum perſecutiones diuerſas eccleſiæ in alio terrarum orbe paterentur: ſolus Conſtantius CONSTANTINI pater, licenter Chriſtianis in ſua conſiſtere religione conceſſit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignum egiſſe cognouimus. Is enim probare uolẽs q̃ſdã in ſuo palatio Chriſtianos, ſi boni & ſolidi eſſent uiri,

euocãs

euocans uniuerſos præcepit dicens: ut ſiquidem uenirent ad ſacrificandum
& eius colerent deos, circa eum eſſent, & in ſuo cingulo permanerent: ſi ue-
ro refugerent, egrederentur de palatio, gratias agẽtes quod minime puniren
tur. Cumq; in utroq; apparuiſſent, alij quidem religionis deſertores, alij ue
ro diuina præſentibus præponentes: facta deliberatione, ijs amicis & conſi
liarijs uti decreuit, qui in melioribus fideles conſtantesq; permanſerant. Ali
os uero uelut effœminatos auerſatus expulit a ſuo colloquio: credens nun-
quam eos circa principẽ deuotos fore, qui fuerunt dei ſui ſic paratiſſimi pro
ditores. Et ideo adhuc ſuperſtite Conſtantio, non uidebatur contra legem
quempiam eſſe Chriſtianum, apud eos qui intra Italiam Galliasq; & Britã
niam, & qui circa Pireneum habitabant montem, uſq; ad Oceanum Heſpe
ricum. Galerius porro duos Cæſares legit Maximinum, quem in Oriente
conſtituit: & Seuerum, cui permiſit Italiam, ipſe in Illyrico conſtitutus. Cõ
ſtantius uero Auguſtus ſummæ manſuetudinis & ciuilitatis in Britannia
obijt Eboraci, XVI. imperij ſui anno. Attamen eccleſiarum deuaſtatio, uſ-
que ad ſeptimum Conſtantini annum, Chriſtianorumq; ſanguinis effuſio
feruere per diuerſa loca non ceſſat. Igitur hęc perſecutio tam crudelis & cre
bra flagrabat: ut intra unum menſem XVII. milia martyrum pro Chriſto
paſſi inueniantur. Nam & oceani limbum tranſgreſſo Albanum, Aaron, et
Iulium Britanniæ, cum alijs pluribus uiris ac fœminis, felici cruore damna-
uit. Paſſus eſt hac tempeſtate Pamphilus preſbyter Euſebij Cęſarienſis epi
ſcopi Neocæſarius: cuius uitam ipſe tribus libris comprehendit: de quo ſu-
perius mentionem fecimus. Tertio anno perſecutionis, quo & Conſtantius
obijt, Maximinus & Seuerus a Galerio Maximiano Cæſares facti. E qui-
bus Maximinus maleficia & ſtupra ſua Chrianorũ pſecutiõibus accumu-
lat. Paſſus eſt ea tempeſtate Petrus Alexandriæ epiſcopus cum pluribus
Aegypti epiſcopis. Lucianus quoq;, uir moribus & continentia & eruditi-
one præcipuus, Antiochenus preſbyter: paſſus eſt, & Timotheus Romæ
X. Calend. Iulij. Quibus diebus quę in orbe Romano (ut pauliſper ſuperio
ra repetamus) geſta ſunt propter innoxium Chriſtianorum ſanguinem ſu-
ſum, uno quidem pene tempore Imperatoribus creatis, replicare curabo. Igi
tur Conſtantius Conſtantini pater, atq; Armentarius, Cæſares Auguſti ap
pellantur: creatis Cæſaribus Seuero per Italiam, Maximino Galerij ſoro-
ris filio per Orientem: eodemq; tempore Cõſtantinus Cæſar efficitur. Ma
xẽtius Imperator in uilla ſex milibus ab urbe diſſita, in itinere Lauicano. De
hinc Licinius Auguſtus efficitur, pariq; modo Alexander apud Carthagi-
nem Imperator fit. Simili modo Valens Imperator creatur. Quorum exi-
tus iſte fuit: Seuerus Cęſar ab Herculio Maximiano Romæ ad tres taber-
nas extinguitur, funuſq; eius Gallieni ſepulchro infertur: quod urbe abeſt p
Appiam milibus nouem. Galerius Maximianus, cõſumptis genitalibus de
fecit. Maximianus Herculius a Conſtãtino apud Maſſiliam obſeſſus, dein
de

de captus, pœnas dedit mortis: poſtremo fractis laqueo ceruicibus, Alexander a Conſtantini exercitu iugulatur. Maxentius dum aduerſus Conſtantinum congreditur, muluium pontem nauigijs compoſitum ab latere ingredi feſtinans, lapſu equi in profundum demerſus eſt: uoratumq; limo pondere thoracis corpus uix repertũ. Maximinus apud Tharſum morte ſimplici perijt: Valens a Licinio morte mulctatur. Igitur tempore prædictorum principum, qui doctores ſeu martyres extiterint, ex plurimis paucorum memoriam replicare curabo. Lucianus ergo uir diſertiſſimus, Antiochenæ eccleſiæ presbyter: tanto ſcripturarum ſtudio laborauit, ut uſq; nunc quædam exemplaria ſcripturarum Luciana nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnullos epiſtolæ. Paſſus Nicomediæ ob confeſſionem CHRISTI, ſub perſecutione Maximini, ſepultuſque Heliopoli Bethaniæ. Phileas de urbe Aegypti, quæ uocatur Thymius, nobili genere, & non paruis opibus: ſuſcepto epiſcopatu elegantiſſimum librum de martyrum laude compoſuit. Et diſputatione authorum habita, aduerſum iudicem qui eum ſacrificare cogebat, pro Chriſto capite truncatur: eodem in Aegypto perſecutionis authore, quo Lucianus Nicomediæ. Arnobius ſub Diocletiano principe apud Aphricam florentiſſimæ Rhetoricam docuit: ſcripſitque contra gentes uolumina, q̃ uulgo extant. Firmianus qui & Lactantius, Arnobij diſcipulus, cuius ſub Diocletiano principe, acciti cum Flabuo grammatico de medicinalibus uerſus compoſiti extant: Nicomediæ Rhetoricam docuit: ac pænuria diſcipulorum inde in Græciam, uidelicet ad ſcribendum, ſe contulit. Habemus eius comatum Symfoſium, quod adoleſcentulus ſcholis ſcripſit, de Aphrica uſq; Nicomediã hexametris ſcriptum uerſibus. Et alium librum qui inſcribitur grammaticus & pulcherrimus. De ira dei, & Inſtitutionũ diuinarũ, aduerſus gentes libri VII. Aequalitatum et Epitomũ eiuſdem operis lib. I. & ad Aſclepiadem II. de perſecutione lib. I. ad Probum epiſtolarũ lib. IIII. ad Seuerũ epiſtolarũ II. lib. ad Demetrium auditorem ſuum epiſtolarũ lib. II. ad eũdem de officio dei uel formatione hoĩs lib. I. Hic in extrema ſenectute magiſter Cæſaris Criſipi filij Cõſtantini in Gallia fuit: qui poſtea a patre (ut fertur) interfectus eſt. Igitur Euſebio referente, hæc perſecutio ſub Diocletiano & reliquis principibus eiuſdem temporis ab ipſis militibus exordium cœpit: & uelut ex parua ſcintilla, pene totũ Romanũ inflãmauit orbem, maxime Aegyptum, Aphricã, & Mauritaniam: dum inter ſe diligẽtius perquirerẽt Chriſtianos, reptos autem immolare cogebant: nolẽtes, militia & uita priuabant. Inter q̃s Nicomediç Auguſto Cęſare aſſiſtẽte, Dorotheus cubiculo regis p̃poſitus, et ſocius eius Gorgonius, q pene oẽs cubicularios ſibi ſubiectos doctrina et fide effecerant Chriſtianos, cum uiderent cõſtantiam Petri cuiuſdam nobiliſſimi uiri, q iniquas leges cõtra Chriſtianos promulgatas publice rapuerat atq; minutatim diſcerpſerat: quã ob cauſam omnia tormentorũ gñã coram Auguſto pertulerat: nouiſſime in craticula poſitus ſuper pruinas in fide lætus exhalat

halat. Tunc prædicti aiunt: Cur Imperator punis in Petro mentis ſententiam, quæ in nobis omnibus uiget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus, & unanimis eademq; ſententia. Quos ille cum in medio nihilominus uenire iuſſiſſet: ſimilibus pœnæ, ut priores; ſupplicijs affectos, ad ultimum laqueo appēſos necari iuſſit. Tunc & Anthymus ipſius urbis epiſcopus, in domini noſtri Ieſu Chriſti cōfeſſione perdurans, martyrij gloriā capitis obtruncatione ſuſcepit. Hunc autem tanquam uere bonum paſtorem, uiam martyrij præeūtem, uniuerſa pene gregis ſui multitudo proſequitur. Itaq; explicari non ualet, quāta dei ſanctis martyribus excogitabantur tormenta ea tempeſtate: ſeu quanta ſanctorum milia nouis & inauditis cruciatuum tormentis intercmpta ſint: quibus Euſebius Cæſarienſis epiſcopus, eccleſiaſticæ ſcriptor hiſtoriæ, dum intereſſet, quæ in ueritate comperit & cernendo conſpexit, octauo hiſtoriarū & nono libris partim manifeſtare ſtuduit.

Qualiter Conſtantinus ad Imperium euectus ſit, & quos Imperatores perſequentes Chriſtianos oppreſſerit. Cap. XVI.

CONſtantinus triceſimusquartus gubernacula imperij, a Conſtantio patre ſuſcepit: quæ uno & XXX. annis feliciſſime tenuit. Igitur mortuo (ut dixi) Conſtantio in Brittannia, Conſtantinus Imperator creatus primus Imperatorum Chriſtianus, excepto Philippo qui Chriſtianus annis admodum pauciſſimis, ad hoc tantum conſtitutus ſu iſſe mihi uiſus eſt: ut milleſimus Romæ annus Chriſto potius quam idolis dicaretur. A Conſtantino autem omnes ſemper Chriſtiani Imperatores uſque in hodiernum diem creati ſunt: excepto Iuliano, quē impia (ut aiunt) machinantē exitiabilis uita deſeruit. Igitur Criſpo & Cōſtantir - Cæſaribus atque conſulibus, Romanæ quidem eccleſiæ Sylueſtrius præſidebat: Alexandrinæ Alexander: & Hieroſolymorum Macharius: Antiochiæ uero, quæ eſt apud Orontem, poſt Romanum nondū quiſquam fuerat ordinatus, perſecutionibus ſcilicet prohibentibus. Non longo poſt tempore hi qui Nicæ collecti erant, eloquentiam eius admirantes, Euſtachium dignū approbauerunt, qui ſedi apoſtolicæ præſideret, & cum eſſet epiſcopus uicinæ Beroæ, eum in Antiochiam tranſtulerunt. Tunc ergo Chriſtiani orientales quidem uſq; ad terminos Aegypti circa Leſpiam commorantes, non præſumebāt aperte in eccleſias conuenire, cum Licinius fauorem, quem in eos habuerat, permutaſſet: ſed neq; per Occidentem Helladici, uel Macedones, & Illyrici licenter in religione durabāt, propter Conſtantinū qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enī uiro plura poſtea proueniſſe percepimus, quibus flexus eſt Chriſtianorum dogma uenerari: præcipue tamen propter ſignum, quod ei diuinitus eſt oſtenſum. Et quoniam ad hæc uenimus, paulo latius aliquid referamus. Cū Diocletianus & Maximianus Herculius, priuatam elegiſſent uitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæſares feciſſet, Maximinum in Oriente, & in Italia

Seue-

Seuerum. Tunc Conſtantinus in Britannia patre mortuo ordinatus Imperator, primo anno ducenteſimæ primæ Olympiadis, XXVII. die Iulij mẽſis, Romæ uero a prætorianis militibus Maxentius, Maximiani Herculij filius, inſtituit Imperator. Hic eius pater imperandi cupiditate noluit filium regno priuare: quod facere nequiuit. Porro Seuerus Romæ contra Maxẽtium ueniens, militum proditione peremptus eſt. Proinde Maxentius Romæ uelut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum uiros occidens. Quem uolens Conſtantinus opprimere & Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello deum haberet auxilio, ſciens nihil prodeſſe deos quos Diocletianus uenerabatur: & quia potius eius pater paganorum contempta religione feliciter aduixiſſet. In his igitur ſolicitudinibus conſtitutus, in ſomno uidit ſignum crucis cœlo ſplendide collocatum, mirantiq; uiſionem aſtiterunt angeli dicentes: O Conſtantine in hoc uince. Fertur autem & ipſum Chriſtum apparuiſſe ei, ſignumq; monſtraſſe crucis, ac præcepiſſe ut figuram ſimilem faceret: & in prælijs auxilium hoc haberet, quo uictoriæ iura conquireret. Euſebius itaq; Pamphili cum iureiurando ipſo Imperatore dicente audiſſe refert, quia circa meridiem declinãte iam ſole, crucis ſignũ ex lumine factũ, & ſcripturã cõſertã ei dicentẽ: in hoc uince, uidiſſet ipſe & milites qui cum eo tunc eſſent. Pergenti nanq; aliquando cũ exercitu per iter: hoc, inquit, ei miraculum eſt oſtenſum. Dumq; cogitaret quid eſſet, nox ſuperuenit: & dormienti Chriſtus apparuit cum ſigno quod uidit in cœlo: iuſſitq; ut fieret eius ſigni figuratio, quæ foret auxilium in cõgreſſibus præliorum. Igitur ut præmiſſa quadam ex parte & aliquoties memorata iterum repetamus, Galerius occiſo Seuero, Licinium Imperatorẽ creauit. Cumque perſecutionem a Diocletiano et Maximiano miſſam, ipſe atrocioribus edictis accumulaſſet, ac poſtquam per annos X. ex omni genere hominum exhauſit prouincias: putrefacto introrſum pectore, & uitalib. diſſolutus, cum ultra horrorem humanæ miſeriæ etiam uermes eructaret, atq; medici ultra iam fœtorem non ferentes, crebro iuſſu eius occiderentur: a quodam medico cõſtantiam ex deſperatione ſumente increpitus, iram dei eſſe pœnam ſuam, atq; ideo a medicis non poſſe curari: edictis late miſſis, Chriſtianos de exilijs reuocauit: ipſe autem cruciatus non ſuſtinens, uim uitæ ſuæ intulit. Ita reſpublica tunc ſub nouis quatuor principibus fuit. Conſtantino & Maxẽtio filijs Auguſtorum, Licinio autem & Maximiano hominibus nouis: Cõſtantinus pacem eccleſijs poſt X. annos, quibus a perſecutoribus uexabantur, indulſit. Deinde inter Conſtantinum et Maxentium bellum ciuile exortum eſt. Qua neceſſitate compulſus Conſtantinus, quem haberet adiutorem deum in prælijs imminentibus, mente ſolicita pertractabat. Vnde & ſigna cœlitus ei oſtẽſa ſunt, quæ ſuperius memorauimus. Igitur Maxentius ſæpe multis prælijs fatigatus: ultimo ad pontem Miluium uictus, & interemptus eſt. Maximinus perſecutionis Chriſtianorum incentor, executorq; infeſtiſſimus, apud Tharſum, dum ciuile bellum contra Li-

ciniū diſponeret, interijt. Licinius repētina rabie ſuſcitatus, oēs Chriſtianos e palatio ſuo iuſſit expelli. Mox bellū inter ipſum Liciniū et Cōſtantinū efferbuit. Sed Cōſtantinus Liciniū ſororis ſuæ uirum, in Pannonijs primū uicit, deinde apud Cibalas oppreſſit. Vniuerſaq; Græcia potitus, Liciniū crebris bellis terra mariq; aſſurgentē & repreſſum, tandem ad deditionem coegit. Sed Herculij Maximiani ſocer ſui motus exemplo, ne iterum depoſitam purpuram in perniciem reipublicæ ſumeret, priuatū iuſſit occidi. Quāuis omnibus iam miniſtris nefariæ perſecutionis exemptis, hunc quoque inquantum exercere potuit perſecutorem digna punitio flagitaret. Conſtantini filij Criſpus & Conſtantinus, & Licinius adoleſcens Licinij Auguſti filius, Conſtantini autem ex ſorore nepos, Cæſares creati ſunt.

De veſania Arrij, & de ſynodo in Nicæa congregata, & quid in ea geſtum ſit. Cap. XVII.

HIS diebus Arrius Alexandrinæ urbis preſbyter, a ueritate fidei catholicæ deuians, exitiabile plurimis dogma conſtituit. Qui ſimul ut primum Alexandriæ, uel notus uel notatus, inter confuſos uulgi ſectatores, inſectatoresq; factus eſt: ab Alexādro eiuſdem tunc urbis epiſcopo pulſus eccleſia eſt, cum quo homines quos in errorem ſeduxerat, etiam in ſeditionem excitauerat. Qua de re apud Nicæam urbem Bithiniæ conuentus trecentorum X. & VIII. epiſcoporum factus eſt: per quos Arrianum dogma exitiabile & miſerum eſſe euidentiſſime deprehenſum, palam proditum ac reprobatum eſt. Vndecunque ad eundem conuentum Syros, ſimul & Cylicas Phœnicaſque & Arabes, atque Paleſtinos inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyos, nec non & eos qui ex Meſopotamia oriuntur: etiam Perſas ad concilium ueniſſe conſtat. Verum nec Scytha defuit. Ex eorum choro Pontuſque & Aſia, Phrygia & Pamphilia: uiros probatiſſimos præbuerunt. Aderant Thraces, & Macedones, Achiui, & Epirotæ, & his quoque interius habitantes. Ipſe aut Hiſpanorū ualde famoſus Oſius unus aderat, & ſimul plurimis aſſidebat. Talem itaque ſolus a ſecundo unus Imperator Cōſtantinus Chriſto coronam uinculo pacis exornans, ſuo ſaluatori de uictoria inimicorum & hoſtium deo decibilem dedicauit. Itaque maximam domum præparauit, in regalibus Imperator ſedens: & ſubſellia in ea poni præcipiens, quæ ſufficerent ordini ſacerdotum. Ita decentem præparans eis honorem: inuitauit ingredi, & de præſentibus habere conſilium. Introiuit autem & ipſe princeps ultimus cum paucis, laude dignam ſui magnitudinem habens: & mirabilem ſpeciem, mirabilioremque gerēs dignitatem pudoris in fronte. Minore uero ſede quam alijs poſita in medio eorum ſedit: primo tamen petens, hoc ſibi epiſcoporū iuſſione cōcedi. Tunc cum eo reſedit ſacratiſſimus ille chorus. Etenim cum ex omnibus pene locis epiſcopi conueniſſent, & (ut fieri ſolet) diuerſis ex

cauſis inter ſe quædam iurgia detuliſſent, interpellabatur frequenter a ſingulis, offerebantur libelli, culpæ proferebantur: & magis ad hæc quam ad id, pro quo uentum fuerat, animos dabant. At ille uidens, quod per huiuſmodi iurgia cauſa ſummi negotij fruſtraretur: diem certam ſtatuit, qua unuſquiſque epiſcoporum ſi quid queſimoniæ habere uideretur, deferret. Et cum reſediſſet, ſuſcepit a ſingulis libellos, quos ſimul omnes in ſinu ſuo continens, nec in eis quid contineretur, aperiens, ait ad epiſcopos: Deus uos conſtituit ſacerdotes, & poteſtatem uobis dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos a uobis recte iudicamur, uos autem non poteſtis ab hominibus iudicari. Propter quod dei ſolius inter uos expectate iudicium: & ueſtra iurgia quæcunque ſunt, ad illud diuinum reſeruentur examen. Vos etenim nobis a deo dati eſtis dij, et conueniens non eſt, ut homo iudicet deos, ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in congregatione deorum, in medio autem deos diſcernit. Et ideo his omiſſis: illa quæ ad fidem dei pertinent, abſq; ulla animorum diſſenſione diſtinguite. Cum hæc dixiſſet, omnes ſimul querimoniarum libellos iuſſit exuri, ne innoteſceret ulli hominum ſimulatio ſacerdotum, ſed eccleſiaſticum omnes unanimes, ad quod uenerant, negociũ agere ſollerter inuigilarent. Igitur uenerabili huic cõcilio ex paucorum memoria conijci poteſt quam magni interfuerint deo amabiles uiri, qui leges eccleſiaſticas, quos canones uocamus, ſanxerũt: & peruerſum dogma Arrij cum ipſo authore anathematizantes damnauerunt. Fuit præterea in illo cõcilio Paphnutius homo dei ex Aegypti partibus epiſcopus confeſſor: ex illis quos Maximianus dextris oculis effoſſis & ſiniſtro poplite ſucciſo, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta uirtutum inerat gratia: ut ſigna per eũ non minus quam dudum per apoſtolos fierent: nam & dæmones tantũ uerbo fugabat, & ægrotos ſola oratiõe curabat: ſed & cæcis dicitur uiſum reddidiſſe, & paralyticos ad ſtabilitatem corporum reuocaſſe. Quem Conſtãtinus in tanta ueneratione & affectu habuit, ut ſæpius cum intra palatiũ euocatum complecteretur: & illum oculum, qui in confeſſione fidei fuerat euulſus, auidioribus oſculis demulceret. Ex eorum numero, & ſi quid adhuc eminẽtius fuiſſe dicitur, etiam Spiridion epiſcopus Cyprius, uir unus ex ordine prophetarum. Hic paſtor ouium, etiam in epiſcopatu poſitus permanſit. Quadam uero nocte cum ad caulas fures ueniſſent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendiſſent: inuiſibilibus quibuſdã uinculis aſtricti, uſque ad lucem uelut traditi tortoribus permanſerunt. Cũ uero oues ducturus ad paſcua, matutinus ſe ageret ſenior: uidit iuuenes abſque humanis uinculis caulis pendere diſtrictos. Cumque cauſam noxæ cõperiſſet, abſoluit ſermõe, quos meritis uinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes unum uobis arietem, ne ſine cauſa ueniſſe uideamini: quem melius prece, quam furto quæſiſſe cõuenerat. Tradũt de eo etiam illud factum mirabile, filiam habuit Hyrenem nomine: quę

ei cum bene miniſtraſſet, uirgo defuncta eſt. Poſt eius obitum uenit quidam dicens ſe ei quoddam depoſitum commendaſſe, rem geſtam ignorauerat pater: perquiſitum in tota domo, nuſquam quod poſcebatur, inuentum eſt. Perſiſtebat ille qui commendauerat & fletu ac lachrymis perurgebat: uitæ quoq; ſuæ illaturum ſe eſſe exitium, niſi commendata reciperet, teſtabatur: Permotus lachrymis eius ſenex, ad ſepulchrum filiæ properat, atq; eam nomine clamitat. Tunc illa de ſepulchro quid uis, ait, pater? Commendatum, inquit, illius ubi poſuiſti? At illa locũ deſignans: illic, ait, inuenies defoſſum. Regreſſus ad domum, rem ſicut filia de ſepulchro reſponderat, repertam tradidit repoſcenti. Sed & multa alia eius geſta referuntur mirabilia: quæ recentium tunc ore omnium celebrabantur. Talis igitur in illis adhuc temporibus per multi uiri in eccleſijs domini refulgebant: ex quibus plurimi in illo concilio fuerunt. Sed et Athanaſius eodem tempore Alexandri diaconus Alexandrini epiſcopi aderat conſilijs, ſenem quam plurimis iuuans. Interfuit etiam magnus Euſtachius, Antiochenæ ſortitus eccleſiæ præſulatum: meritis ac uirtutibus inſignis. Pariterque Euſebius Pamphili Cæſarienſis eccleſiæ pontifex: qui tempore perſecutionis nobiliter in fide perdurauit, & multorum illuſtrium opuſculorum ſcriptor fuit ſagaciſſimus. Præterea & alij plures uiri probatiſſimi ibi affuerunt: quorum ingenia ſapientiæ & animorum uirtutes, tam & principi quam in reliquis dignitatibus claruerũt. Ergo qui per ſingula ſcire uoluerit, quæ in hoc geſta ſunt concilio: omiſſis aliorum opuſculis eccleſiaſtici cauſam Euſebij Cæſarienſis hiſtoriã perlegat, q̃ a Rufino in noſtrum interpretata eſt eloquium: nec non trium uirorum illuſtrium hiſtorias, Sozemeni, Socratis, & Theodorici. Actus uero & uitam huius principis Conſtantini qui ſcire plenius deſiderat, Euſebij prædicti opuſcula de hoc tãtum negotio perlegat. Nos uero ad opus compendij cœptum ſtilum ſcribendo reuocemus.

De Helena Conſtantini matre: & qualiter crucem dominicam inuenit. Cap. XVIII.

PER idem tempus Helena Conſtantini mater, fœmina incomparabilis fide, religione animi ac magnificentia ſingulari: cuius uero Conſtantinus & eſſet filius & crederetur: diuinis ammonita uiſionibus Hieroſolymam petit, atque ibi locum, in quo ſacro ſanctum corpus Chriſti patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis perſecutoribus ſimulachrum in eo Veneris fuerat defixum: ut ſi quis Chriſtianorum in loco Chriſtum adorare uoluiſſet, Venerem uideretur adorare: & ob hoc infrequẽs & pene obliuiõi datus fuerat locus. Sed cũ (ut ſupra diximus) religioſa fœmina properaſſet ad locũ cœleſti iudicio deſignatum cũcta ex eo profana & polluta deturbans in altũ purgatis ruderibus, tres cõfuſo ordine reperit cruces. Sed obtur-

obturbabat reperti muneris lætitiam uniuſcuiuſque crucis indiſcreta propri etas. Aderat quidem & titulus ille qui Græcis & Latinis atque Hebraicis literis a Pilato fuerat conſcriptus: ſed ne ipſe quidem ſatis euidenter domini ci prodebat ſigna patibuli. Hinc iam inhumanæ ambiguitatis, incerto: diui num flagitat teſtimonium. Accidit in ea urbe primaria quandam loci illius fœminam graui ægritudine confectam ſeminecem iacere. Macharius per idem tempus illius epiſcopus erat. Is ubi cunctantem reginam, atque om̃es pariter qui aderant, uidet: Afferte huc, inquit, omnes quæ repertæ ſunt cruces, & quæ ſit quæ portauerit dominum CHRISTVM, nunc nobis adaperiet deus. Et ingreſſus cum regina pariter & populis ad eam quæ decũbebat, defixis genibus huiuſcemodi ad deum precem profudit: Tu domine per unigenitum filium tuum ſalutem generi humano per paſſionẽ crucis conferre dignatus es: & nunc in nouiſſimis temporibus aſpiraſti in corde ancillæ tuæ, perquirere lignum beatum, in quo ſalus noſtra pepẽdit: oſtẽde euidenter, ex his tribus quæ crux fuerit ad dominicam gloriam, uel quæ extiterint ad ſeruile ſupplicium: ut hæc mulier quæ ſemiuina decumbit, ſtatim ut eam lignum ſalutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad uitam. Et cum hæc dixiſſet, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil profuit: adhibuit ſecundam, & nec ſic quidem aliquid actum eſt. Vt uero tertiam admouit, repente adapertis oculis mulier conſurrexit: & ſtabilitate uirium recepta, alacrior multo quam cum ſana eſſet, tota domo diſcurrere & magnificare domini potentiam cœpit. Sic euidenti indicio regina uoti compos effecta: templum mirificũ in eo loco, in quo crucem repererat regia ambitione conſtruxit. Clauos quoque quibus corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium: ex quibus ille frenos compoſuit, quibus uteretur ad bellum: & ex alijs galeam nihilominus belli uſibus aptam fertur armaſſe. Ligni uero ipſius ſalutaris partem detulit filio: partem uero thecis argenteis conditam dereliquit in loco: quæ etiam nunc ad memoriam ſollicita ueneratione ſeruatur. Filius uero eius Conſtantinus in honorem matris ciuitatẽ condidit: quã ex nomine illius Helenapolim nuncupauit.

Quo tempore populi Hyberorum & Armeniorum conuerſi ſint ad fidem Chriſti. Cap. XIX.

QVA tempeſtate quidã philoſophus Merobius noĩe exteriorẽ Indiam luſtrãdo dum peragraret, (quæ longo tractu ab interiore diſtat, quæ diuerſis linguis & nationibus habita eſt, quam uelut longe remotam nullus apoſtolicæ prædicationis uomer impreſſerat) a Barbaris captus atque interemptus eſt. Duo quidam pueri, q̃s in liberalibus inſtituerat diſciplinis: Barbarorum miſeratione reſeruati & ad regem perducti: quos ut comperit induſtrios ac nobiles, ualde dilexit. Ex quibus Frumentio, quem perſpicaciorem deprehenderat, rationes ſuas ſcriniaque commiſit: Edeſium uero ſibi pincernam fecit: qui poſtmodum in ma

 gno

gno honore habiti ſunt,uiuente rege:& in maiore poſt illius obitum cum fi-
lio eius,quem hæredem reliquerat regni. In tm̃ uero ſublimati ſunt :ut eccle-
ſias fabricarent ibi, & conuenticula Chriſtianorum per loca diuerſa celebra
rent. Qui cũ ad Romanũ orbem reuerterent̃ et ſuos uiſitarent propinquos,
& quæ acciderant epiſcopis narrarent ſuis: tunc Athanaſius nuper Alexan
driæ epiſcopus conſtitutus , Frumentium ad officium prædicationis dele-
git,& ad Indiam remiſit:per quem gratia domini coruſcante, uirtutes apo-
ſtolicæ patratæ ſunt plurimæ,& infinitæ Barbaroꝝ multitudines ad Chri
ſtianiſmum conuerſæ,ex quo in India exteriore fidei ſemina pullularunt. Eo
dem etiam tempore apud gentem Hyberorum,quæ ſub axe aquilonico de-
gebat,quædam ualde religioſa Chriſtiana habebatur captiua: cuius meritis
inſtantia uigiliarum,ieiuniorum atq; orationum quam plures enituerũt uir
tutes:adeo denique ut regina eiuſdem populi, quæ graui infirmitate uexaba-
tur,& curatione medicorum deſperata,ad cubiculũ eiuſdem peregrinæ de-
ſcenderet,& in cilicio eiuſdem cubaret. Cuius precibus percepta ſanitate,ad
propria remeauit. Qua occaſione rex eiuſdem gentis in Chriſtũ credidit, &
templum mirabile condidit:qui etiam ad Cõſtantinum Imperatorem lega-
tos direxit, per exhortationem peregrinæ prædictæ , ut epiſcopos ad ſe
dirigeret:qui pariter ſe & populum ſuum ſacra religione informarẽt. Qua
petitione comperta Imperator gauiſus eſt,& quod popoſcerat ab eo Hybe
rorum rex impetrauit. Eodem tempore,ut præmiſi,& Indorum gentes,&
Hyberorum Chriſtiani dogmatis rudimenta ſuſceperunt,ſed etiam Arme-
nios tunc primum comperimus Chriſtianos effectos. Aiunt enim Tyrida-
tem regem tunc gentis illius ex quodam mirabili ſigno dei , quod circa eius
domum euenit Chriſtianum fuiſſe factũ: & omnes ſimul eius ditioni ſubie-
ctos,una pręceptione iuſſiſſe,ut ſimiliter deo colla ſummitterent. Vnde &
ad cæteros confines Chriſtianum dogma tranſiuit, & multitudine dilatatũ
eſt.

De ſolicitudine pij principis Conſtantini,quam non ſolum de ſibi ſubiectis,
ſed etiam de externis habuit pro fide Chriſti. Cap. XX.

APud Perſas autem initium Chriſtianitatis tunc ęſtimo celebratũ,
dum quidam eorum occaſione cõmertij ad Oſræuos & ad Ar-
menios uenientes(ut aſſolent)ſanctis illic colloquerẽtur uiris,&
uirtutes eorum experirentur ·Cumq; tpe procedente creſcerẽt,et
eccleſias & ſacerdotes pariter cęteroſq; miniſtros iã haberẽt,hoc factũ non
mediocriter cõtriſtabat magos,qui religionem Perſaꝝ ueluti quędã ſacer-
dotalis tribus ꝑ ſucceſſionẽ gñis ab initio cõmiſſa habere noſcũt. Afficiebat
eñ etiã Iudæos,naturaliter q̃dammõ Chr̃iani dogmatis inimicos. Quapro
pter accuſauerũt apud Saporẽ tũc regẽ Simeonẽ archiep̃m Seleucię et The
ſiphõtis ciuitatũ in Perſida regaliũ:tã q̃ amicus eẽt Cæſari Romanoꝝ,eiq;
Perſaꝝ negotia depalaret. Quãobrẽ Perſaꝝ rex nõ ſolũ Simeonẽ teneri fe
cit,ſed & reliq̃s ſui regni ep̃os uiros deo dignos,et in uincula cõijci,& cæte
ros

ros bonæ uitę teſtimonio presbyteros, diaconos, monachos, ſacrasq; uirgines & reliq uulgi innumeras multitudines, et ex ſuo palatio una cũ pędagogo ac nutritore ſuo q̃ plures ſibi charos atq; familiares diuerſis mortib. tradidit pro Chriſti dogmate, dũ nollẽt ſolẽ dei creaturam adorare pro deo. Fertur enim eorum qui tunc martyrio coronati ſunt, ſub hac perſecutione uirorum ac fœminarum fuiſſe milia quaſi ſedecim in regno Saporis, magis Iudæisq; ad hoc piaculum regem concitantibus. Igitur dum hæc apud Perſidiam calamitas Chriſtianorum pio principi nota fieret Conſtantino, dum eſſet ſolicitus pro uera religione, ſcripſit ad regem Perſarum per Legatos, qui tunc aderant, monita pietatis: rogans ut cultores dei apud eũ digno honore potirentur. Itaq; ut in ea continetur epiſtola, quam pro fide noſtra ad eundem direxit, multa terrendo poſuit infauſta perſecutoribus huius dogmatis eueniſſe, qua de re & Valerianum Romanorum Imperatorẽ ſuum quidem anteceſſorem a Perſis eſſe captũ, & cum maximo dedecore inter eos ſenuiſſe, quia Chriſtianos diuerſis mortibus affici decreuerat. Hęc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non ſolum ſubiectorꝝ habens, ſed etiam eorũ qui ſub alieno gubernaculo regebantur. Quapropter & ipſe diuina protectiõe potitus eſt & Europam uniuerſam atq; Lybiam, ſuper has etiam maximam Aſiæ partem tenens, non ſolum ſubiectos habebat deuotos: ſed etiam Barbarorꝝ alij quidem ſponte ſeruiebant, alij deuicti ubiq; triumphi uidebantur, & uictor cernebatur hominibus Imperator. Qui cum tres habuiſſet filios, eos Cæſares nuncupauit, & ſingulos eorum per decenos annos Imperij ſui principes eſſe conſtituit, id eſt, primum quidem filium ſui nominis Conſtantinum Heſperiarum partium in decennali ſuo fecit habere principatum: ſecundum uero aui nomine nuncupatum Conſtantinum, in uicenalibus ſuis Cæſarem in Oriente cõſtituit: iuniorem uero Conſtãtem in ſuis tricenalibus ordinauit. Qui cum in Nicomedia degeret, languore grauatus, nec ignorans huius uitæ incertum, gratiam ſacri baptiſmatis eſt adeptus. Diſtulerat enim uſq; ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri deſiderans. Porro autem tres filios imperij reliquit hæredes, & Athanaſium magnũ reuerti præcepit in Alexandriam, licet Euſebius præſens eſſet, & niteretur contraria ſuadere. Ita facto teſtamento, tribus filijs conſtitutis hæredibus, defunctus eſt. Vixit itaq; annis ſuptuaginta quinq;, regnauit triginta & unum. Igitur inter hæc latent cauſæ, cur tantus uir uindicem gladium, & deſtinatam in impios punitionem, etiam in proprios egit affectus. Nam Criſpum filium ſuum & Licinium ſororis filium interfecit, ut aiunt. De his etiam, qui ſub eo ſcribendo monumenta poſteris reliquerũt, non ſilebo.

De diuerſis doctoribus ſub Conſtantino Imperatore florentibus. Cap. XXI.

ARnobius Rhetor in Aphrica clarus habebatur, q̃uis & prius ſub Diocletiano principe: qui cum Siccæ ad declamandum iuuenes erudiret, & adhuc ethnicus ad credulitatẽ ſomnijs compelleret, necq; ab epiſcopo impetraret fidem, quam ſemper impugnauerat elucubrauit aduerſum priſtinam religionem luculentiſſimos libros, & tandem ueluti quibuſdam obſidibus pietatis fœdus impetrauit. Firmianus, q & Lactantius, Arnobij diſcipulus, ſub Diacletiano principe accitus cum Flabo grammatico, cuius de medicina libri uerſu compoſiti extant, Nicomediæ Rhetoricam docuit: ac penuria diſcipulorꝫ illinc in Græciam, uidelicet ad ſcribendum ſe contulit. Habemus eius commatũ ſymphoſium, q̃d adoleſcentulus ſcholis ſcripſit Aphricæ, & Hodeporicũ de Aphrica uſque ad Nicomediam hexametris ſcriptum uerſibus, & alium librum qui inſcribitur grammaticus & pulcherrimus de ira dei, & inſtitutionũ diuinarꝫ aduerſum gentes lib. VII. & Epomen eiuſdem operis lib. I. & ad Aſclepiadem lib. II. de perſecutione lib. I. ad Probum epiſtolarꝫ lib. IIII. ad Seuerũ epiſtolarꝫ libri duo, ad Demetrianũ auditorẽ ſuũ epiſtolarꝫ lib. tres, & ad eundem de officio dei uel formatione hominis liber unus. Hic in extrema ſenectute magiſter Cæſaris Criſpi filij Conſtantini in Gallia fuit, qui poſtea a patre interfectus eſt. Euſebius Cæſareę Paleſtinæ epiſcopus in ſcripturis diuinis ſtudioſiſſimus, & bibliothecę diuinæ cũ Pamphilo martyre diligẽtiſſimus perueſtigator, ædidit infinita uolumina, de quibus hæc ſunt, Libri XX. conſonantiæ diaphonias, Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libri X. Chronicorꝫ canonum omnimodam hiſtoriam, & de authoribus eorum, & de euangeliorum tractatu, & in Iſaiam libri X. & contra Porphyriũ qui eodem tempore ſcribebat in Sicilia (ut quidam putant) libri XXV. pro Adamantio libri ſex, de uita Pamphili libri tres, de martyrib. & alia opuſcula, & in CL. pſalmos eruditiſſimos commentarios & multa alia. Floruit maxime ſub Conſtentino Imperatore & Conſtantio, & ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum ſortitus eſt. Rhetitius Heduorꝫ. i. Auguſtudunenſis epiſcopus, ſub Conſtantino celeberrimæ famæ habitus eſt in Gallia. Leguntur eius commentarij in Canticum canticorꝫ, & aliud grande uolumen aduerſus Nouatianũ: nec præter hæc quicquam operis eius repperi. Methodius olim Lyciæ, poſtea Tyri epiſcopus, nitidi compoſitiq; ſermonis, aduerſus Porphyrium confecit librum commiatũ & ſymphoſium X. uirginum, & de reſurrectione opus egregium contra Adamantiũ, & aduerſus eundem de pythoniſſa, & in Geneſim quocq;, & in Canticum canticorꝫ cõmentarios, & multa alia quæ uulgo lectantur. Ad extremum nouiſſimæ perſecutionis, ſiue (ut alij affirmant) ſub Decio & Valeriano in Calchide Græciæ martyrio coronatus eſt. Iuuencus nobiliſſimi generis Hiſpanus presbyter, quatuor euangelia hexametris uerſibus pene ad uerbum transferens quatuor libros compoſuit, & nonnulla eodem metro ad ſacramẽtorum ordinem pertinentia. Floruit ſub Conſtantino principe. Euſtatius genere

nere

nere Pamphilus, primum Beree Syriæ, deinde Antiochiæ rexit eccleſiam, & aduerſus Arrianum dogma multum componens, ſub Conſtantino principe pulſus eſt Traianopolim in exilium Thraciarũ, ubi & cõditus eſt. Extant eius uolumina de anima aduerſus Adamantium, & infinitæ epiſtolæ, quas enumerare longum eſt. Marcellus Anciranus epiſcopus ſub Conſtantino & Conſtantio principibus floruit, multaqꝫ diuerſarũ materiarũ ſcripſit uolumina, & maxime aduerſum Arrianos. Feruntur contra hunc Ariſtei & Apollinaris libri, Sabellianę eum hæreſeos arguentes. Sed & Hilarius in ſeptimo aduerſum Arrium libro nominis eius quaſi hæretici meminit. Porro ille defendit ſe nõ eſſe dogmatis cuius accuſatur, communionẽ Iulij & Athanaſij Romanæ urbis & Alexandrinæ Pontificum meruit. Euſebius Emiſſenus elegantis & rhetorici ingenij, innumerabiles, qui ad plauſum populi pertineãt, confecit libros, magisqꝫ hiſtoriam ſecutus. Ab his qui declamatoria uolunt ſtudioſiſſime leguntur. E quibus uel præcipui ſunt aduerſus Iudæos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas lib. X. & in euangelium homiliæ breues, ſed plurimæ. Floruit autem temporibus Conſtantini Imperatoris, ſub quo & mortuus, Antiochiæ ſepultus eſt. Quo etiam tempore Porphyrius miſſo ad Conſtantium inſigni uolumine, de exilio liberatur. Tunc etiam Alexandriæ XIX. ordinatur epiſcopus Athanaſius, illis equidem diebus Conſtantinus cum liberis ſuis honorificas ad Antoniũ literas mittit, de quibus in ſubſequentibus, opitulante deo, latius dicemus. Tunc etiam Nazarei rhetoris filia in eloquentia patri coæquatur, & Tyberianus uir diſertus, præfectus prætorio Gallias regit. Euſtatius autem Conſtantinopolitanus presbyter agnoſcitur, cuius induſtria in Hieroſolymis martyrium conſtructũ eſt. Pęterea ſub Conſtantino non ſolum hi quorum memoriam fecimus, ſapientia & uirtutibus clarueruñt, ſed et plures alij q̃s ſub ſilentio præterimus. Igitur Conſtantinus Traianũ herbã parietariam ob titulos multis ędibus inſcriptos appellare ſolitus eſt. Hic pontem in Danubio conſtruxit, habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. Commodiſſimus tamen multis rebus fuit, calumnias ſedare, legibus ſeueriſſimus, nutrire artes bonas: pręcipue ſtudia literarum, legere, ipſe conſcribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarum ſagaciter ſtuduit. Et dum multas gentes diuerſis prælijs ſubegiſſet, urbem nominis ſui Romanorum regum uel ſolus, uel primus inſtituit. Quæ ſola expers idolorum ad hoc breuiſſimo tempore, condita a CHRISTIANO Imperatore prouecta eſt, ut ſola Romæ tot ſeculis miſerijsqꝫ prouectæ forma & potentia merito poſſit æquari. Tum deinde primus Conſtantinus iuſto ordine & pio uertit edictum, quidem ſtatuit citra ullam hominum cædem paganorũ templa claudi. Et in hoc domini noſtri IESV CHRISSTI laudanda atqꝫ

miranda

miranda eſt omnipotentia:ut quando uoluit, mox unius religioſi principis edicto omnium regum & Imperatorum potentiſſimorum,& retro ſeculis fortium ac ſapientum induſtria fana ac mirabiliter idolorum fabricata templa,clauſa nullo reſiſtẽte cultore pene per omnem orbẽ,& ad nihilum ſunt redacta. His itaq; geſtis proſpere tertio finem decreui imponere libro.

TOMI II. LIBRI III. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHROnirum Tomi Secundi, Liber IIII.

Quomodo poſt mortem Conſtantij ad tres eius filios orbis Romanus peruenerit,& quas partes unuſquiſq; obtinuerit. Cap. I.

INTEREA RESPVBLICA FORtuitis caſibus urgebat̃. Vnde quędã ſummatim ac breuiter pſtringere,nõ eſſe incongruũ arbitramur. Igitur qa ædificatore Conſtãtinopolitanæ ciuitatis moriẽte, tres eius filij Imperiũ ſuſceperunt,in præcedentibus eſt enarratũ. Sciendũ aũt quia cum iſtis imperauit conſobrinus eorꝫ nomine Dalmatius,uocabulum patris habens,qui dum paululum imperaſſet, a militibus interemptus eſt,non iubente Conſtantio ut occideretur,nec tamen prohibente. Ita ad tres partes orbis Romani redacta dominatio eſt,Conſtantinum & Conſtantium ac Conſtantem filios Conſtantini. Hi ſinguli has partes regendas habuerunt. Conſtantinus iunior cuncta trans Alpes,Conſtãtius a freto Propontidis Aſiam atq; Orientem,Conſtans Illyricum Italiamq; & Aphricã Dalmatius Thraciam Macedoniãq; & Achaiam. Interim ob Italię Aphricæq; ius diſſentire,ſtatim Conſtantinus & Conſtans cœperunt. Conſtantinus latrocinij ſpecie dum incautus fœdeq; temulentus in aliena irruit,a ducibus Conſtantis obtruncatus eſt,proiectusq; in fluuium, cui nomen Alſa eſt,non longe ab Aquileia.

Qualiter per quendam presbyterum hæretici Arriani ad familiaritatem Conſtantini peruenerunt. Cap. II.

INtera maligna ſemper aduerſum deum uerum diaboli infeſtatio, quæ ab initio mundi uſque nunc a ſyncero fidei religioniſque tramite effuſis errorum nebulis lubrica hominum corda perturbat. Poſtquam CHRISTIANIS Imperatoribus ſummam regiæ poteſtatis in

meliora uertentibus, eccleſiam Chriſti zelo idololatriæ perſequi deſtitit, aliud machinamentum, quo per eoſdem Chriſtianos imperatores eccleſiã uexaret inuenit. Fit igitur Arrio noui erroris authori, cæterisq; diſcipulis ipſius ad familiaritatem Conſtantij imperatoris promptus aditus & facilis uia, & hoc ita eueniſſe contigit. Poſteaq̃ religioſi principis mater Helena, ſummis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce diſceſſit, Conſtantia tunc Licinij derelicta fratris Auguſti ſolatijs utebatur. Huic accidit presbyterum quendam uenire in notitiam, latenter partibus Arriani fauentem: ſed is primo nihil omnino de his apud ſororem principis aperiret. Vbi uero multa familiaritas copiam tribuit, paulatim cœpit ſermonẽ aſpergere, inuidiam dicens Arrio generatam, & pro ſimultatibus priuatis, epiſcopum ſuum rem contentioſe exagitaſſe, æmulationis ſtimulo cõfixum, q Arrius apud plebem ſatis charus haberetur. Hęc atq; huiuſcemodi alia frequentius ſuggerens, animos Conſtantiæ ſuos effecit. Quæ cum diem obitura uiſitaretur a Conſtantio fratre, atq; ab eo blande religioſeq; compellaretur, extremã dicitur ab eo gratiã popoſciſſe, ut presbyterũ in familiaritatẽ reciperet, & quæ ſibi ab eo pro ſpe & ſalute ſuggererẽtur, audiret. Se quidẽ iam ex luce diſcedentem nihil curare, pro fratris uero ſtatu eſſe ſolicitã, ne forte pro innocentum pœnis regni ſui paterẽt excidiũ. Quibus ille monitis a ſorore ſuſceptis, & fidelem pro ſe germanæ ſolicitudinẽ credens, accommodauit aurem presbytero. Conſtantio uero de hac luce diſcedente, liberis de ſucceſſione Romani orbis teſtamentũ hæredibus ſcriptum dum non adeſſent, dicitur ſecreto presbyterũ, quem a ſorore commendatũ ſupradiximus euocaſſe, atq; ſub ſacramanto tradidiſſe quod ſcripſerat, dum ex occaſione prædicta eius familiaritate potiretur: conteſtans ne ulli, niſi Conſtantio cũ ueniſſet, in manus traderet. Cui etiam q eunuchi qui erant in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte impreſſo uſq; ad Conſtantij præſentiam, multis noua tentantibus oppreſſis, reſtitutę integręq; manſere. Cũ uero Conſtantius affuiſſet, depoſitũ presbyter illi reſtituit. Cuius beneficij gratia Imperator regni cupidus ita ei deuinctus eſt, ut qui imperare cunctis ambierit, ab illo ſibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo deuincto ſibi Imperatore, cœpit de Arrij reſtitutione ſuggerere, & nolentes acquieſcere ſacerdotes, ut cogeret perſuadere. Tunc Euſebiũ Nicomediæ epiſcopum, partibus Arrij fauentem, cæteroſq; eius ſocios Imperatori familiariſſimos effecit, annitentibus ſibi eunuchis Palatinis, quorum animos diabolica fraude ſibi deuinxerat. Athanaſium uero catholicæ eccleſiæ defenſorem falſis criminationibus inſectantes, adeo ut princeps Conſtantius uellet eũ ſæpius interimere, niſi pia dei prouidentia ad reſtauratione̋ eccleſię ſuę eundẽ protegeret ac reſeruaret. Igitur quibus mirabiliter modis ſępius ſit ereptus de manibus animã illius quęrentiũ, Eccleſiaſtica quę dicit Tripartita narrat hiſtoria. Ipſe etiã qui paſſus, ordinatim in ſuis refert opuſculis, nec non & Rufinus prædicti temporis Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor.

De diuer-

De diuerſis Synodis, in quibus catholica Nicæni concilij decreta Arriani ſubuertere niſi ſunt. Cap. III.

ITaq; peruerſi dogmatis fautores Euſebius Niomedienſis, cum cæteris ſatellitibus eccleſiæ dei hoſtibus, nactus tempus opportunum, paulatim callide decreta Nicæni concilij catholica ſubuertere nitentes, apud Antiochiam primum ſub occaſione dedicationis templi, ibidem a patre Auguſtorum mirabiliter inchoati, & a Conſtantio conſummati, conuenerunt quaſi nonaginta Orientalium epiſcopi. Vbi contra fidem catholicam Nicæni concilij non tam manifeſte, ſicut in reliquis, ſanxerunt Concilijs. Deinde procedente tempore diuerſa celebrantes Concilia, fidem Nicæni concilij de una dei patris & filij ſubſtantia abolere cupientes, ipſo Imperatore eis annitente: cuius & præſentia debacchantes, hæc aliquoties agebant. Sed dũ poſt mortem Conſtantis ſynodum Mediolani Conſtantius fieri decreuiſſet, in qua Orientales atq; Occidentales epiſcopos in ueſania Arriana concordes faceret, ad effectum perducere nequiuit. Vnde & apud Arimenum conuenire pręcepit Occidentales, apud Tyrum uero Orientales. In quibus ſynodis Homouſiani nequaq̃ Arrianis communicantes, ea de re cæteris in locis diuerſa celebrantes Concilia, turbulentiorẽ contra catholicos generarunt tempeſtatem. Conſtantius uero hortatu perfidorum nunc blanditijs, nunc minis inſtãs, nec ſic ad unanimitatem eos perducere potuit epiſcopos: ſed fruſtratus eſt ſuis conatibus, & maiores hinc inde in eccleſijs emergebãt diſcordiæ. Inſiſtentibus autem Arrianis ad tantam peruenit dementiã Conſtantius, ut quoſdam in deo gradus crederet, in ſinum eius, dũ in deo deos quærit, tanq̃ per Seudo Tyrum inducitur. Peruerſo igitur zelo poteſtas armatur illuſa, & ſub nomine pietatis uis perſecutionis agitaẽ, de noua nominis electione contenditur, ut Arrianorum potius eccleſiæ, q̃ catholicorum ſint.

De perſecutione Athanaſij, aliorum catholicorũq; epiſcopoꝝ. Cap. IIII.

ERgo efferatus rex inſtinctu Arrianorum, primum Athanaſium perſequitur. Qui cum quęreretur ad pœnam, a Maximino Treuirorum epiſcopo, qui tũc ſatis clarus habebatur, honorifice ſuſceptus eſt. Paulum uero ſucceſſorem Alexandri Conſtantinopoleos epiſcopum, uirum laude dignum, in exilium detrudi iuſſit, & in locum eius Macedonium crudelem hæreticum ſubrogauit. Sed dum Hermogenes magiſter militiæ regis imperio & Arrianorum factione Paulum deportare conaretur in exilium, Conſtantinopolim a populo tractus catholico, interemptus eſt. Paulus autem præfecti Philippi fraude circumuẽtus, poſtmodum in exilium eſt truſus, & ibi ab eodem ſtrangulatus, quia fautor Macedonij atq; Arrianorum erat. Hinc iam Liberius Romanæ ſedis epiſcopus exilio damnaẽ, qui noluit hæreticis communicare, & in damnationem Athanaſij ſubſcribere. Sed dum Romam Conſtantius ueniret, matronarum nobilium Romanorum pro eo ſatisfactionem ſuſcipiens, ad

propriam

propriam eum reuocauit ſedem. Tamen quibuſdã ſuſpectus fuit, q̃d tædio exilij ſuperatus, ſubſcripſerit. Cognouerat etiã, quod Felicis illius ſucceſſoris, clerus & populus urbis cõmunionem uelut hæretici declinarent: eiuſq; ſolẽnijs nequaq̃ intereſſent. Ea quoq; tempeſtate Euſebius Vercellenſis et Hilarius Pictauienſis, cæteriq; religioſi ac catholici epiſcopi & presbyteri per diuerſa mittuntur exilia. Hinc uarijs afflictionum modis nõ ſuæ partis Arriani omnes perſequunt̃ epiſcopos: aſſenſu p̃bente eis principe. Fiũt inteſtina bella, eccleſiarum deprædationes: diuerſæ conditionis, ætatis & ſexus hominum multis in locis clades & mortes. Quas perſecutiones nefandas ſequitur terræmotus horribilis, qui plurimas orientes ſolo ſtrauit, ſed iſta in hoc compendioſo ſufficiant opere.

Liberius PP. de heresi suspectus.

De prælijs Conſtantis contra Parthos & Francos, ac de morte ipſius, vbi tunc Franci habitauerint. Cap. V.

NVnc autẽ ad cœptum hiſtoriæ reuertamur ſeriem. Igit̃ Cõſtans aduerſus Perſas & Saporẽ, qui Meſopotamiã uaſtauerat, IX. p̃lijs parꝝ proſpere decertauit: nouiſſime ſeditione atq; intemperãtia militũ noctu adoriri pugnã coactus, patratã pene uictoriã inſuper uictus amiſit. Igitur uario euẽtu aduerſum Francos a Cõſtante pugnatur. Demum Frãci a Cõſtante perdomiti, & pax cum eis facta eſt. Porro beatus Hieronymus in uita Hilarionis facit memoriam de Francis, ubi tunc habitarent. Dicit em̃: Nanq; Candidatus Conſtantij imperatoris Rutilius coma & candore corporis indicans prouinciã inter Saxones & Alamannos: gens eius non tam lata q̃ ualida, apud hiſtoricos Germania nunc Francia dicitur. Igitur poſt cum ſe intolerandis uitijs dediſſet Conſtans, ac pene prouincialium fauorem militum compararet, Magnentij dolis in oppido, cui Helena nomen eſt, proximo Hiſpaniæ, interfectus eſt. vulgo Elna

De tyrannide Magnentij atque Nepotiani, & de eorum interfectoribus. Cap. VI.

MAgnentius em̃ apud Auguſtudunũ arripuit imperium, q̃d cõtinuo per Galliã, Aphricã, Italiãq; porrexit. In Illyrico autẽ Vetranionem ætate grandæuũ, imperatorẽ ſibi milites creauerũt: uirꝝ natura ſimplicẽ, cunctiſq; iucundũ, ſed qui ne prima quidẽ unq̃ literaꝝ elementa didiciſſet. Itaq; cum primas literas, literarumq; ſyllabas imperator ſenex interdũ inuitus meditaret̃, a Cõſtantio, qui tunc in Magnentium ultione fratris accenſus bellum parabat, deponere iuſſus imperiũ: abijciens cum literis purpuras, cõtentuſq; priuatis, palatiũ ſimul, ſcholamque dimiſit. Nepotianus deinde Romæ Cõſtantini ſororis filius gladiatorũ manu fretus inuaſit imperiũ, qui deinde cum improbus ac per hoc inuiſus cunctis eſſet, a Magnẽtianis ducibus oppreſſus eſt. Sequit̃ bellum illud horribile inter Cõſtantium, Magnẽtiumq; apud Murſam urbẽ geſtũ, in q̃ multa Romanoꝝ uiriũ profligatio, etiã in poſteꝝ nocuit. In q̃ bello pene nunq̃ amplius Romanę cõſumptę ſunt uires, totiuſq; imperij fortuna peſſundata. Magnẽtius tamẽ uictus aufugit, ac nõ multo poſt apud Lugdunũ

propria ſe manu interfecit, Decẽtius quoq; frater eiuſdem, quem Cæſarem Gallis præfecerat, apud Senonas laqueo uitam finiuit.

De Gallo Cæſare facto à Conſtantio, ac maturius interfecto. Et de Iuliani Galli fratris prælijs contra Germanos & Francos. Et qualiter inuaſit imperium, Cap. VII.

CONtinuo Conſtantius Gallum patrui filium Cæſarẽ legit, quem rurſus crudeliter ac tyrannice agentẽ, paulo poſtq̃ crearet, occidit. Syluanũ quoq; per Gallias rebus nouis inhiantẽ, mature circumueniẽdum, opprimẽdumq; curauit. Igitur Syluano interfecto, Iulianum patruelẽ ſuum Galli fratrẽ Cæſarem creatũ, miſit ad Gallias. Itaq; Iulianus Cæſar euerſas, oppreſſaſq; ab hoſtibus Gallias ſtrenuiſſime in integrum reſtituit. Iſte in campis argentarijs apud Gallias cum paucis militibus infinitas hoſtium copias deleuit. Stabant acerui montium ſimiles, fluebat cruor fluminum in modum. Captus rex nobilis Nodomarius: fuſi oẽs optimates eius, redditus limes Romanæ poſſeſſioni, ac poſtmodum cum Alamanis dimicans, potentiſſimum eorꝝ regem Badomarium cepit. His elatus ſucceſſibus faſtigiũ uſurpauit Auguſti: & mox Italiam, Illyricumq; peruadens, Conſtantium Parthicis prælijs occupatum regni parte priuauit. Hinc Cõſtantius urgere legationibus, ut in ſtatum, nomenq; priſtinum reuertatur, monuit. Iulianus mãdatis mollioribus refert, ſe ſub nomine Celſi imperij multo officioſius pariturum. Cõſtantius Iuliani ſcelere comperto, dimiſſa expeditione Parthorum, dum ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam, Cappadociamque defunctus eſt. Ita ille, qui diſciſſa pace & unitate fidei catholicæ, Chriſtianos aduerſus Chriſtianos armans, ciuili (ut ita dicam) bello eccleſiæ membra dilacerauerat, totum inquieti tempus imperij moleſtiſſimum ſpacium uitæ ſuæ bellis ciuilibus etiam propinquos et conſanguineos excitatis, exercuit, exegit, expendit. Imperauit autem annos uigintiquatuor, menſes quinq; cum fratribus Cõſtantino atq; Conſtante. Quibus mortuis, Magnentio, cæteriſque tyrannis extinctis, gubernacula totius orbis Romani eius ditioni ſubmiſſa ſunt.

Memoria nobilium ſcriptorum ac mirabilium patratorum, qui eo tempore claruerunt. Cap. VIII.

QVO imperante claruerunt uiri eruditi, quorum ſcribendo extant monumenta: Antonius monachus, cuius uitam Athanaſius epiſcopus Alexandrinæ eccleſiæ inſigni uolumine proſecutus eſt. Miſit Aegyptiacæ ad diuerſa monaſteria, apoſtolico ſenſu, ſermoneq; epiſtolas ſeptem, quæ in Græcam linguam translatæ ſunt: quarum præcipua eſt ad Arſetas. Floruit præcipue Conſtantino, & filijs eius regnantibus. Qui de Paulo quodam Thebeo, miræ beatitudinis uiro ad ſe uenientibus plurima referebat, cuius exitum HIERONYMVS breui libello explicuit. Baſilius Ancyranus epiſcopus artis medicinæ, ſcripſit contra Marcellum de uirginitate librum, & nonnulla alia: & ſub rege CONSTANTIO Macedoniæ partis cum Euſtaſio Sebaſteno fuit.

fuit. Theodorus Heracliæ Thraciarũ epiſcopus fuit, elegantis, apertiq́ſ ſermonis, & magis hiſtoricæ intelligentiæ, ædidit librũ ſub Cõſtantio principe, & cõmentarios in Matthæũ, & in Iohannẽ, & in Apoſtolũ, & in Pſalterium. Triphilus Cyprilcdẽſis ſiue Leocotheon epiſcopus eloquẽtiſſimus ſuæ ætatis, & ſub rege Cõſtantio celeberrimus fuit. Leguntur in Cãticum Canticorũ cõmentarij eius, & multa alia cõpoſuiſſe ferunt, quæ in noſtras manus minime peruenerũt. Donatus, a q̃ Donatiani ꝑ Aphricã ſub Cõſtantino & Cõſtantio principibus, aſſerens a noſtris ſcripturas in perſecutione ethnicis traditas, totã pene Aphricã, & maxime Numidiã ſua perſuaſione decepit. Extãt eius multa ad ſuã hæreſim pertinentia, de ſpiritu ſancto liber Arriano dogmati cõgruens. Aſterius Arrianæ philoſophus factionis, ſcripſit regnante Cõſtantio in epiſtolã ad Romanos, & in Euãgelia, & in Pſalmos cõmentarios, & multa alia, quę a ſuæ partis hominibus ſtudioſe legũtur. Lucifer Caralitanus epiſcopus, cum Prancratio & Hilario Romanæ eccleſiæ clericis, a Conſtantio imperatore ſub Liberio epiſcopo pro fide in exilium pulſus, cum nollet ſub noĩe Athanaſij Nicænam dãnare fidem, & in Paleſtinã relegatus, miræ cõſtantiæ animi, & ꝑparatus ad martyriũ contra Cõſtantium imperatorẽ ſcripſit librum, eiq́ſ legẽdum miſit, ac nõ multo poſt ſub Iuliano principe reuerſus eſt Caralis, Valentiniano regnante, obijt. Euſebius natione Sardus, & ex lectore urbis Romę Vercellenſis epiſcopus, ob confeſſionẽ fidei a Cõſtantio principe Scythopolim et inde Capadociã relegatus, ſub Iuliano imperatore ad eccleſiã ſuam reuerſus, ędidit in Pſalmos cõmentarios Euſebij Cæſarienſis, q̊s de Græco in Latinũ uerterat: & mortuus eſt ſub Valẽtiniano & Valente regnantibus. Fortunatus natione Apher, Aquileienſis epiſcopus, imperãte Cõſtantio, in Euãgelio titulis ordinatis breui ſermone ac ruſtico ſcripſit cõmentarios: et in hoc habeẽ deteſtabilis, q̃d Liberiũ Romanæ urbis epiſcopũ pro fide in hoc tẽpore ad exilium pergentẽ primus ſolicitauit & fregit: & ad ſubſcriptionẽ eum hereſeos cõpulit. Acatius, quem q̃a luſcus erat, Auoni, oaron nuncupabant, Cęſarienſis in Paleſtina epiſcopus, lib. in Eccleſiaſten, X. & VII. uolumina: et multos ꝑterea, diuerſoſq́ſ tractatus cõpoſuit. In tm̃ autem ſub Cõſtantio imperatore claruit: ut in Liberij locum Romæ Felicẽ epiſcopum cõſtitueret. Serapion Thimeus epiſcopus, q̃ ob elegantiã ingenij cognomen ſcholaſtici meruit, charus Antonio monacho: ædidit aduerſum Manichęum egregium librũ, & de Pſalmorũ titulis alium, & ad diuerſos utiles epiſtolas: & ſub Cõſtantio principe inclytus fuit. Qua ętiã tẽpeſtate Iacobus Iuſibenus epiſcopus, q̃ multis claruit mirabilibus, fuit. Inter cętera per eũ patrata miracula, dũ Niſibin uaſtata Meſopotamia a Sapore Perſarũ rege ciuitas obſideret, cum ingẽtibus copijs diebus LXX. ac deinceps, murus impetu fluminis, quem exercitus interpoſitis cataractis artificioſe ſuſpenderat, atque inundare retro coegerat. Quibus ſublatis, uim non ſufferens, corruit murus: ipſum uero murum ſacris orationibus ſuis uir dei nocte interpoſita ad

integrum reſtaurauit. Sapora die ſequenti, dum per alueum fluminis atque murorꝝ ruinam ciuitatem inuadere ſe crederet, uidens murꝝ cum repugnaculis reſtitutum: quem cum ſibi aſſiſtentibus non ſolum reſtauratio muri terruit, ſed etiam alia uiſio perturbauit. Vidit eñ ſtantem ſupra murꝝ quendam imperiali ſchemate circumamictum, & tam purpura quam diademate reſplẽdere. Arbitratus autem eſſe Romanorꝝ imperatorem, mortem minatus eſt eis, qui nuntiauerant non eum illic eſſe præſentem. Quibus affirmantibus uera ſe dixiſſe, & Conſtantium Antiochiæ commorari, ex uultu quem uidebat, agnouit eorꝝ uerba eſſe ueracia, & ait: deum bella gerere pro Romanis. Attamen talibus ſignis cognitis, ab obſidione minime recedebat. Igitur prædictus epiſcopus hortatu obſeſſorꝝ ad murum accedens, ut Perſarum caſtra aſpiciendo malediceret: Quibus aliam non intulit maledictionem, niſi cyniphes & culices in eos ut immitteret dñs, ut per parua animalia ſupernã uirtutem potuiſſent agnoſcere. Cuius orationem tantæ nebulæ ſubſecutæ cyniphum & culicum, replentes caſtra Perſarꝝ, ut elephantes & equi uim non ferentes, earꝝ acies perturbarent & caſtra cõfunderent, atq; in diuerſa diſcurrendo deſerta peterent. Talibus rex potentiſſimus cum innumerabili exercitu perterritus, obſidione ſoluta receſſit cõfuſus. Hic nanq; Iacobus unus ex eorꝝ numero fuit confeſſorꝝ, qui ſub Maximiano perſecutore claruerunt, & qui in Nicæna ſynodo Arrianum dogma damnauerunt. Scripſit enim XX. & VI. libros Syro ſermone, id eſt, aduerſus omnes hæreſes, de charitate generali, de ieiunio, de oratione, de dilectione erga proximum, de reſurrectione, de uita poſt mortem, de humilitate, de pœnitentia, de ſatiſfactione, de uirginitate, dé ſenſu animæ, de circunciſione, de actione benedictionis, quod in Iſaia legitur, non exterminatus botrus: de Chriſto, quod filius dei ſit conſubſtantialis patri, de caſtitate, contra gentes, de cõſtructione tabernaculi, de gentium conuerſatione, de regno Perſarꝝ, de perſecutione Chriſtianorꝝ: compoſuit & chronicon minoris quidem Græcorꝝ curioſitatis, ſed maioris fiduciæ: quia diuinarꝝ tantum ſcripturarꝝ authoritate conſtructum, comprimit ora eorꝝ, qui præſumptuoſa ſuſpitione de aduentu Chriſti domini noſtri inaniter philoſophantur. Moritur hic uir Conſtantij temporibus, & iuxta preceptum patris eius Conſtantini, in ara muri Niſibin ſepelitur, ob cuſtodiam uidelicet ciuitatis: quod ſecundum fidem Conſtantini euenit. Nam poſt multos annos ingreſſus Iulianus Niſibin, & uel glorię ſepulti inuidens, uel fidei Cõſtantij, cuius ob id domum perſequebatur, iuſſit efferri de ciuitate ſancti corpus, & poſt paucos menſes conſulendæ licet Reipublicæ Iouinianus imperator, qui Iuliano ſucceſſerat tradidit Barbaris ciuitatem. Hinc Sapora Perſarꝝ rex Chriſtianos perſequitur. Cõſtantio igitur imperante, ut ad ordinem hiſtoriæ redeamus: Gallus Cæſar Iudæos, qui interfectis per noctem militibus arma ad rebellandum inuaſerant, oppreſſit: cæſis multis hominũ milibus, uſq; ad innoxiam ætatem, & ciuitates eorꝝ, Dio Cæſaream, Tyberiadem, & Dioſpolim, plurimaq; op-

pida igni tradidit: nõnulli nobilium Antiochię a Gallo interfecti. Tytianus tunc uir eloquens, p̃fecturam prętorio apud Gallias amminiſtrabat. Victorinus Rhetor & Donatus grãmaticus p̃ceptores Hieronymi Romæ inſignes habẽtur: e quibus Victorinus etiã ſtatuã in foro Traiani meruit. Quibus diebus reliquiæ apoſtoli Timothei Cõſtantinopolim inuectæ. Cõſtantio uero Romam ingreſſo, oſſa Andreæ apoſtoli, & Lucæ euangeliſtæ a Conſtantinopolitanis miro fauore ſunt ſuſcepta. Hilarius itaq; cum apud Conſtantinopolim librum pro ſe Conſtantio porrexiſſet, ad Gallias redit, qui reuerſus Ariminenſis perfidiæ dolos in Gallia damnat.

Qualiter Iulianus à Chriſtianiſmo ad idololatriam ſit conuerſus, ac iuſtas demum luit pœnas. Cap. IX.

IVlianus cõperta morte Conſtantij, imperij ſummã ſolus obtinuit anno uno & mẽſibus octo: Chriſtianã religionem arte potius, q̃ poteſtate inſectatus. Vt negaret̃ fides Chr̃i, & idolor cultus ſuſciperetur, honoribus magis prouocare, q̃ tormentis cogere ſtuduit. Aperto tamen p̃cepit edicto, ne qs Chr̃ianus docendor liberalium ſtudior profeſſor eſſet. Sed tñ ſicut a maioribus cõpertum habemus, oẽs ubiq; propemodum p̃cepti cõditiones amplexati, officium q̃ fidem deſerere maluerunt. Multi etiam Chr̃ianor tunc honores ambiendo ſpõte corruerunt. Hic nanq; Iulianus, qui dudum fuerat Chriſtianus, & poſtea proditor eſt effectus, dum eſſet iuuenculus, tõſus monaſticã ſimulabat uitã, & latenter quidẽ exercebat̃ in philoſophia, in manifeſto autẽ ſacros Chriſtianor legebat libros. Deniq; in eccleſia Nicomedię lector eſt cõſtitutus, et ſub hoc habitu furorẽ declinauit imperatoris. Hęc quidẽ pro timore faciebat, qa uerebat̃ Conſtantiũ imperatorem, qui fratrẽ eius Gallũ occiderat, & ſe ſuſpectũ apud eum nouerat. Legebat itaq; apud paganor philoſophos, quor inſtinctu cœpit imperialia ſceptra deſiderare. Quamobrẽ diſcurrens uniuerſam Helladã uates quęrebat, reſpõſa reddentes, cõſulens ſi ad imperiũ perueniret, inuenitq; uir, qui ei deſiderata ſe dicere fateret̃. Is eum perducẽs ad quendã idolor locum, & intromittens in adytũ, ſeductores dæmones euocauit. Quibus ſolẽniter apparentibus, terrore cõpellitur Iulianus in fronte ſua crucis formare ſignaculum. Tunc dæmones trophæi dñici figuram reſpicientes, & ſuæ recordati deuictionis, repente diſparuerũt. Quod agnoſcens magus, cœpit culpare Iulianum. At ille & terrorẽ ſignificauit, & crucis ſe dixit obſtupuiſſe uirtutẽ, eo q̃d uidentes hoc ſignũ dęmones, euanuerunt. Porro magus: non hoc ſuſpiceris, inquit, o bone uir, quia timuerint, ſicut ais, ſed abominati hoc ſignũ potius abſceſſerunt. Et ita capiens miſerum, odio repleuit Chriſtiani ſignaculi Iulianum. Poſt hæc igitur imperator euocauit Iulianum, & conſtituit Cæſarem, danſque ei coniugem Conſtantiam ſororem ſuam, contra Barbaros eum deſtinauit ad Gallias, ut in ſuperioribus diximus. Igitur Iulianus ut ſolus obtinuit principatum primum uelut arguens perperam geſta Conſtantij, epiſcopos iubet de exilijs relaxari: poſt uero aduerſum noſtros

tota nocendi arte conſurgit. Qui cum aſtutus atque callidus eſſet deceptor, Iudæos ob Chriſtianorum odium Hieroſolymam undique conuenire iubens, & ex publico eis expenſas largiri præcipiens, ut templum reædificarent, & ibi hoſtias legales immolarent: ut ſic ſaltem Chriſtianiſmum abolere poſſet. Sed mira diſpenſatione maxima pars Iudæorum, qui illuc conuenerant, terræmotu perempta, reliqui uero flammis ultricibus exuſti. Qui autem ſuperfuerũt, ſignum etiã crucis tam in cœlo quam et in uniuſcuiuſq; ueſte cernentes, quod ſi nolentes, nequaquam ex eis delere poterant. Itaque inuiti compulſi ſunt CHRISTVM dei filium fateri, quibus ſignis territi diſceſſerunt. Igitur imperator dudum ſtudens paganitatem in omni ſua ditione dilatare, grauiter ferebat: uidens Chriſtianos potius approbari: arbitratus eſt ſtatum ex uita bona & conuerſatione Chriſtianitatis conſiſtere: ſtuduit ubique templa paganorum conſtructione & ordine Chriſtianæ religionis ornare, ſedibus atque proceſſionibus, paganorumque dogmatibus atq; monitionibus lectores ſuę ſuperſtitionis inſtituit ad inſtar clericorum, ut horas certas & dies & orationes ſolenniter obſeruarent, præcipiens pariter habere curam, uiros philoſophari ſcientes, habitaculis peregrinorum & pauperum, aliaq; prouidentia circa egenos exhibita paganorum religione componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem ſponte uel inuitus peccaret, ſecundum traditionem Chriſtianorum inſtituit, ut poſt pœnitentiam mediocrem ſuſtinerent correctionem. Hæc itaq; faciens imperator ad deſtructionem Chriſtianorum, neq; ſuadere ſubiectis præualuit, & aperte uim inferre palam erubuit. Habens itaq; Iulianus plurimum uanæ gloriæ uitium cunctos ante ſe principes lacerauit in oratione, quam de Cæſaribus ſcripſit: & ipſe poſt Iulium imperatorem primus in ſenatu, quæ commentatus fuerat, recitauit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Chriſtianos conſcripſit libros. Vt ergo cocos atq; tonſores expelleret de pallatio, opus philoſophi non tamen imperatoris egit: Vt autem detraheret atq; laceraret, neq; philoſophi neq; principis fuit. Qui poſt omnia contra Chriſtianos argumenta diaboli, ac ſuæ calliditatis per Romanum orbem diſpoſita, nimis gloriæ cupidus (illum eñi uanitas flagrantior peruicerat) bellum aduerſum Parthos parãs, cum Romanas uires cõtractas undiq; ad deſtinatam ſecum traheret traditionem, Chriſtianorum ſanguinem dijs ſuis uouit, palam perſecuturus eccleſias, ſi uictoriam potuiſſet adipiſci. Nam et amphitheatrum Hieroſolymis extrui iuſſit, in quo reuerſus a Parthis, epiſcopos, monachos omneſq; eius loci ſanctos, beſtijs etiam arte quadam ſæuioribus obijceret, ſpectaretque laniandos. Itaq; poſtquam a Theſiphonte caſtra mouit, dolo cuiuſdã tranſfugæ in deſerta perductus, cum ui ſitis et ardore ſolis atq; inſuper labore arenarum confectus periret exercitus: Imperator tanto rerum periculo anxius, dum per uaſta deſerti incautius euagatus a ſuorum erraret agminibus, ab obuio quodam hoſtium equite, conto ilia ictus, interijt. Qui accepto lætali uulnere, ſanguinem proprium ſpargens in aera, clamauit:

VICI

VICISTI GALILAEE, VICISTI. Solitus quippe erat Chriſtianos uocare Galilæos. Sic miſericors deus impia cōſilia impij morte diſſoluit: quia deum authorem omnium ſponte deſeruit, nefarijs cōfiſus artibus magicis ſuæ lenitatis petulantia, quaſi omnibus audacior cunctos anteiret, meritas luit pœnas. Nō enim decet Imperatorem audacia alijs præferri, ſed moderatione & ſalubribus cōſilijs. Cuius ſalus propria cum ſemper ad ſecuritatem omnium, in bello maxime, conſeruanda eſt.

De pędagogo Chriſtiano & Iuliano Saba, qui impij Iuliani Cęſaris apud Perſidem prædixerunt perditionem. Cap. X.

QVA etiam tempeſtate in Antiochia uir quidam optimus pædagogus adoleſcentium habitabat, eratq; illic famoſiſſimus ſophiſta Libanius impius, expectanſq; Iuliani uictoriam, habēs præ oculis eius minas. Interrogauit ergo pædagogum, quaſi noſtram deridēdo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod poſt paululum contigit, impletus gratia diuina prædixit. Reſpondit em̄: O ſophiſta: creator oīm, quem tu fabri filium nominaſti, locellum ſepulturæ Iuliano componit. Poſt paucos enim dies mors illius nuntiatur erronei, & in locello poſitus, eſt aduectus, minarumq; timor euacuatus eſt. Tunc etenim Iulianus religioſiſſimus cognomento Saba, cum illius impij minas audiſſet, continuo ingemiſcendo ac flendo clementi domino ſupplicans ſubito lachrymarum eius fluuius reſtitit, fuitque alacritate complectus & eius uultus exhilaratus. Hanc animi permutationem eius miniſtri reſpicientes, rogauerunt ut eis cauſam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus ſacræ uineæ deuaſtator pœnas exactus eſt uaſtationis ſuæ, iacetque mortuus, terroribus, miniſq; fruſtratus. Hæc agnoſcentes omnes exultauerunt, deoque hymnos gratificos obtulerunt. Poſtea uero a nuntijs eſt cōpertum, eandem fuiſſe diem ſimul & horam necis Iuliani, quam ille ſacratiſſimus ſenior cognouit atque prædixit.

Qualiter Iouianus à militibus imperator creatus, exercitum reduxit à Perſide. Cap. XI.

MIlites igitur in maximam æſtuationem uenientes, omiſſa omni dilatione, altera die Iouiano inſulas imperatoris imponunt. Erat enim uir fortis & nobilis, & illo tempore millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege propoſuit: ut aut ſacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam imperatoris pręceptionibus impijs obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli neceſſitatem inter uiros militares habebat. Qui cum uiolenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat dicens: non ſe uelle paganis hominibus imperare, cum ipſe Chriſtianus exiſteret. Cumque uox omnium communiter proclamaſſet dicentium ſe quoque eſſe Chriſtianos, ſuſcepit imperium. Cogitabat itaque IOVIANVS de communi ſalute, & quomodo poſſet de medio hoſtium illęſum exercitum liberare, nec indiguit grandi

conſilio, ſed ſeminibus pietatis utiliſſimum uindemiauit fructum. Repente nanq; ſuam prouidentiam deus oſtendit, et fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim huius anguſtiam Perſarum rex agnouiſſet: miſſa legatione petiuit pacem. Deinde cibaria militibus deſtinauit, & forum uenaliũ eis præparari in deſerto pręcepit: celebratiſq; fœderibus exercitum reduxit incolumem. Quæ pacta quãtum ad gloriam Romanorum turpia, ſed tempori neceſſario congruebant. Amiſſa nanque Syria & tradita Perſis Niſibin Meſopotamiæ ciuitate, diſceſſit. Hæc itaq; nuntia Chriſtianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porro milites incautum Iuliani feruorem ualde culpabant: cauſamq; damni finiũ Romanorum ei potius inferebãt, quod a Perſa quaſi proditore ſeductus, naues quæ per fluuium frumenta deueherent, incendit: & famem militibus irrogauit. Fefellit eum itaq; ſuperbia, iactãtia, ſophiſticis inflatum diſciplinis: quibus gloriabatur ſuperſtitioſus idolorum cultor, dicendo, felicia fore tempora, quibus ipſe rerum potiretur imperio. Sed ubi Iouianus in XX. & IX. annos pace cõpoſita ad Romanum regreſſus eſt ſolum, clariorq; lux noſtro ſe orbi ex orientis partibus aborta diffudit: Rempublicam quaſi poſt nimias procellas omni moderatiõe aggreditur reparare: eccleſiarum uero curam non in ſecundis habere: nec tamen incaute, ut Conſtantius egerat, ſed lapſu prædeceſſoris ammonitus. Primum hoc conſcripſit, ut epiſcopi de exilio remearent, & eccleſias eis reddendas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicæa fidem inuiolabiliter ſeruauerunt.

De reuocatione Athanaſij. Et qualiter illius conſilijs vſus eccleſiaſtica tractauit negotia Iouinianus. Cap. XII.

Hinc honorificis & officioſiſſimis literis Athanaſium requirit: ab ipſo formam fidei & eccleſiarum diſponendarum ſuſcepit modum. Athanaſius autem perfectam diuinorum dogmatum diſciplinam remiſit expoſitam, apoſtolicis dogmatibus congruentem quibus Imperator inſtructus hæreticorum euitaret prauiſſimas calliditates, & eccleſijs redderet pacẽ catholicis. Igitur poſt paruum interuallũ magnus Athanaſius deo amabilem Imperatorem uidere deſiderãs, uenit Antiochiam & principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipſe magis euocauerit Imperator, ut quæ neceſſaria pro religione & recta fide uidebantur, exponeret: diſponẽſq; ut decebat cauſas eccleſiæ de reuerſione cogitabat. Porro Athanaſium amicum ſibi maximum factum deſtinauit in Aegyptum, ut ſicut ei uideretur, cauſas eccleſiarũ populoſq; diſponeret: interminans derogatoribus dignas correptiones, quoniam nouerat immerito per iniquas calumnias multa Athanaſium incommoda paſſum. Verum Imperator propoſitum hoc habebat, ut blandimentis & ſuaſione uerborum, diſcordantium contentiones abſcinderet: dicens nulli quidem ſe q̃modocunq; credentium fore moleſtum, eos tamen diligere, & nimis honorare, qui Nicæni Concilij decreta eccleſiaſticæ unitati ſeruarent,

in qui-

in quibus unitas continetur eccleſiaſtica. Sed hęc tam pia, tam lęta principia mors immatura corripuit. Qui dum ad Illyricum rediens per Galatiam iter agit, Conſtantinopolim accelerans: Dadaſtenæ moritur, XVIII. menſe, quam imperare cœperat, XXXVIII. ætatis anno.

De Valentiniano à militibus Imperatore facto. Et quid illo regnante dignum memoria contigerit. Cap. XIII.

POſtq̃ Valentinianus apud Nicæam conſenſu militum Imperator creatus eſt, manſit in eo annis XI. Qui cum Chriſtianus integra fide ſacramentum militiæ gereret, & ſub Iuliano Auguſto tribunus ſcutarioꝝ iuſſus ab Imperatore ſacrilego, aut immolare idolis aut militia cedere: fideliter ſciens & gratiora eſſe dei iudicia & meliora promiſſa, ſpõte diſceſſit. Ita parua interiecta mora Iuliano interfecto ac mox Iouiano mortuo, qui pro nomine CHRISTI amiſerat tribunatum, retribuente CHRISTO in locum perſecutoris ſui, accepit imperium. Is enim non modo fortitudine, ſed etiam prudentia, temperantia atque iuſtitia & corporis magnitudine præſulgebat. Sic enim fuit regalis pariter & urbanus, ut dum exercitus tentaſſet ei alium ſociare conſortem, ille reſponderit: Veſtrum, inquit, fuit, o milites, Imperatore non exiſtente mihi dare regimen Imperij: uerum ubi hoc ego ſuſcepi, meum iam & non ueſtrum eſt, de rebus cogitare communibus. Cuius uerba mirati milites, eius ſecuti ſunt uoluntatem. At ille poſtea fratrem ſuum Valentem participem fecit Imperij: Procopium tyrannum pluresq́ꝫ poſtea ſatellites eius occidit. Terræmotus per totum orbem factus, ita quoque turbatum pelagus excuſſit, ut per uicinas terrarum campeſtrium partes refuſo mari plurimæ inſularum urbes concuſſæ & ſubrutæ periſſe ferantur. VALENS ab Eudoxio epiſcopo Arriani dogmatis aſſertore, & baptizatus & perſuaſus, in ſæuiſſimam hæreſim declinauit. Sed malignam inſectationem diu texit, nec uoluntati poteſtatem admiſcuit: quo ad uiuentis fratris authoritate compreſſus eſt. Contemplabatur enim de eo quantam uim in ulciſcenda fide Imperator poſſet exercere: qui tantam conſtantiã pro retinenda quondam miles habuiſſet. Horum anno Imperij tertio: Gratianus Valentiniani filius Imperator eſt factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ mixta defluxit. Prætereà ATHANARICVS rex Gothorum Chriſtianos in gente ſua crudeliſſime perſequutus plurimos Barbarorum ob fidem interfectos, ad coronam martyrij ſublimauit. Quorum tamen plurimi in Romanum ſolum, non trepidi uelut ad hoſtes, ſed certi quia ad fratres pro CHRISTI confeſſione, fugerũt. VALENTINIANVS Saxones gentem in Oceani littoribus, & paludibus inuijs ſitam, uirtute atque agilitate terribilem, periculoſam Romanis finibus eruptionem magna mole meditantes: in ipſis FRANCORVM finibus oppreſſit. Burgundionum quoque nouorum hoſtium nouum nomen, qui pluſquam ſeptuaginta milia (ut ferunt) armatorum ripæ Rheni fluminis inſede-

inſederunt. Hos quondam ſubacta inferiore Germania a Druſo & Tyberio adoptiuis filijs Cæſaris, per caſtra diſpoſitos, in magnam coaluiſſe gentem: atq; ita etiam nomen ex opere præſumpſiſſe, quia crebra per militem habitacula conſtituta, burgos uulgo uocant: eorumq; eſſe preualidam & pernicioſam manum, Galli hodieq; teſtes ſunt. Cum quibus præſumpta poſſeſſione conſiſtunt, quamuis prouidentia dei Chriſtiani omnes modo facti, catholica fide noſtriſq; clericis quibus obedirent receptis, blande, manſuete, innocētięq; uiuunt, non quaſi cum ſubiectis Gallis, ſed uere cum fratribus Chriſtianis. Anno autem XI. regni ſui Valentianus cum Sarmatæ ſeſe per Pannonias diffudiſſent, eaſq; uaſtarent, bellum in eos parans apud Prigitionem oppidum ſubita effuſione ſanguinis, quod Græce apoplexis uocatur, ſuffocatus & mortuus eſt.

De filijs Valentiniani, qui poſt eum regnauerunt partibus occiduis, & de Valente Orientis Auguſto. Cap. XIIII.

POſt quem Gratianus filius eius occidentis imperium tenuit, Valente patruo in orientis partibus conſtituto: Valentinianum etiam fratrem ſuum paruū admodum ſocium creauit imperij, q̄uis non eſſent de una matre progeniti. Nam Valentinianus ſenior dudum laudante Seuera uxore ſua, cuius filius Gratianus fuerat, pulchritudinē Iuſtinæ uirginis quam ſuæ familiaritati unierat & nudam balneis conſpiciendo adamauerat. Hinc amore concepto imperatrix Seuera, uenuſtatem corporis puellæ marito indicat. Qui confeſtim ſibi eam ſociauit in matrimonium, nec tamen priore abiecta legeſque propter illas ſanciuit, ut omnes uiri qui uoluiſſent, impune bina matrimonia ſuſciperent. Accepta ergo (ut diximus) Valentinianus Iuſtina: edidit ex ipſa Valentinianum iuniorem, & filias tres, Iuſtam, Gratam, & Gallam. Gallam uero poſtea maior Theodoſius Imperator duxit uxorem: ex qua Placidia ei filia noſcitur eſſe progenita. Nam Archadium & Honorium ex Placella priore coniuge, habuiſſe cognoſcitur. Imperantibus prædictis principibus Athanaſius Alexandriæ doctrina ac religione uera in pace degens clarus ſatis habetur: qui ſub Conſtantio ac Iuliano principibus multa pertulerat incommoda pro fide noſtra. Feruntur eius aduerſum gentes libri II. & contra Valentem & Vrſacium liber I. & de Virginitate liber I. & de perſecutionibus Arrianorum plurimi: & de Pſalmorum titulis, & in hiſtoria Antonij monachi uitam eius continentes epiſtolæ: & multa alia, quæ enumerare longum eſt. Hilarius urbis Pictauiorū Aquitanicæ epiſcopus, factione Saturnini Arelatenſis epiſcopi de ſynodo Biterrēſi Phrygiam relegatur, duodecim aduerſum Arrianos confecit libros: & alium librum de ſynodis, quem ad Galliarum epiſcopos ſcripſit: & in Pſalterium commentarios, primum uidelicet & ſecundum, & a quinquageſimo uſq; ſeptuageſimū ſecundum, & a centeſimo octauo decimo uſque ad extremum. In quo opere imitatus eſt Adamantium: nonnulla etiam de ſuo ſenſu addidit. Eſt eius & ad Coſtantinum libellus

lus quem ei uiuenti Conſtantinopolim porrexit, & alius in Conſtantium quem poſt mortẽ eius ſcripſit: & liber aduerſum Valentem & Vrſacium hiſtoriam Ariminenſis & Seleucenſis ſynodi continens, & ad p̃fectum Salustium ſiue contra Dioſcorꝶ, & liber hymnorꝶ & myſteriorꝶ alius, & cõmentarios in Matthæum ſcripſit, & tractatus in Iob: quos de Græco Adamantij ad ſenſum tranſtulit. Eſt & alius elegans libellus eius cõtra Auxentium: & nõnullæ ad diuerſos epiſtolæ. Aiunt quidam ſcripſiſſe eum in Cãtica Canticorꝶ inſigne uolumẽ: ſed a nobis hoc opus ignoratur. Qui ab exilio reuerſus uelut ſplẽdidum lumen Gallias irradiauit: cæteraſq; prouincias ſuo ſacro dogmate a peſte Arriana liberauit. Mortuus eſt Pictauis, Valentiniano & Valente regnantibus. Titius Boſtrenus epiſcopus, ſub Iuliano & Iouiniano atq; Valẽtiniano principibus fortiter aduerſum Manicheos ſcripſit libros, & nõnulla alia opuſcula. Moritur ſub Valente.

De Ambroſio & cæteris doctoribus, qui ſub principibus prædictis claruerunt. Cap. XV.

INterea ſiquidem, defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum epiſcopo utriuſque partis populi diuerſis ſtudijs ferebãtur, diſſenſio grauis & periculoſa ſeditio urbi propriæ maturum parabat exitium, ſi pars utraq; cum diuerſum uellet, nequaquam quod propoſuerat obtineret. Ambroſius tunc conſulares eiuſdem prouinciæ faſces gerebat. Is cum perniciem ciuitatis uideret impendere, pro loco atque officio ſuo, confeſtim eccleſiam ſeditionem populi mitigaturus ingreditur. Cumque inibi multa ſecundum leges & publicam diſciplinã pro quiete & tranquillitate peroraſſet: pugnantis inter ſe & diſſidentis ſubito clamor & uox una cõſurgit, Ambroſium epiſcopũ poſtulãtium. Baptizari hũc protinus clamatur, erat eñ catecuminus: & ſibi epiſcopũ dari, nec aliter unum populũ fore atq; unam fidem, niſi Ambroſius ſibi daretur ſacerdos. Hoc imperator Valentinianus agnoſcens, repente iuſſit & baptizari, & tanq̃ dignum uirum ordinari pontificem. Nouerat eñ eius certiorem omni pondere uoluntatem, & totius regulæ ſecreta ſubtiliora: arbitratus etiam diuinum in eo eſſe decretũ, dum in eius electione etiam pars cõtraria cõſonaret. Is ergo ſacri baptiſmatis dono potitus, gratiã quoq; ſuſcepit epiſcopatus. Quo facto hũc hymnum optimus imperator Saluatori & dño obtuliſſe ferẽ, his quippe quæ gerebãtur, intererat: Gratias, inq̃t, ago tibi dñe omnipotẽs et Saluator noſter, qm̃ huic uiro ego quidẽ cõmiſi corpora, tu autẽ aĩas, et meã electionẽ oſtẽdiſti iuſtitię cõuenire. Iſta de Ambroſio in hoc loco ſufficiãt. Qua tẽpeſtate de Gallogræcia Photinus, Marcelli diſcipulus ordinatus Syrmis epiſcopus Ebionis hæreſim inſtaurare conatus eſt, et poſtea a Valẽtiniano principe pulſus eccleſia eſt. Plurima ſcripſit uolumina, in q̃bus uel p̃cipuus cõtra gentes, & ad Valẽtinianum lib. I. Optatus Afer, ep̃s Mileuitanus, ex parte catholica ſcripſit ſub Valẽtiniano et Valẽte principibus, aduerſum Donatianę partis calũniã lib. VII. in q̃bus aſſerit crimẽ Donatianorꝶ in nos falſo retorqueri.

Acylius

Acylius Seuerus Hiſpanus, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo epiſtolarum libri ſcribuntur, compoſuit uolumen quaſi hodœporicum, totius uitæ ſuæ ſtatum continens, tam proſa quam uerſibus: quod uocauit Cintacipoian ſiue petram: & ſub Valentiano principe obijt.

De male geſtis Auguſti Valentis contra Catholicos, & de perſecutione eius. Cap. XVI.

IGitur tempore, quo Valens a fratre Valentiniano ad conſortium imperij eſt aſcitus, apoſtolicis dogmatibus ordinabatur. Cum uero Gothi tranſiſſent Hiſtrum, et Thraciam peragrarent: collecta militia pugnare cogitabat aduerſus eos. Cui placuit, ut non nudus ſacra gratia dimicaret ſed ſancti baptiſmatis munitus armis, & hoc quidem bene placuit & ualde ſapienter. Quod uero poſtea geſſit magnam animi molliciem & proditionem ſignificat ueritatis, ea nanq; infelix paſſus eſt, quæ progenitor Adam. Coniugis enim eſt ſeductus alloquio, & mulieribus uerbis illaqueatus. Illa nanq; primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, etiã iſtum ſecum corruere in blaſphemię foueã perſuaſit. Cuius ſeductionis author fuit Eudoxius. Is enĩ adhuc Conſtãtinopolitanæ gubernacula tenebat eccleſiæ: non regens ſed ſuam potius mergens nauem. Tunc ergo in ipſo baptiſmatis tempore iureiurrãdo miſerrimũ obligauit: ut & in impietate dogmatis permaneret, & undiq; contraria ſapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam apoſtolicam derelinquens, contrarias partes ſumpſit. Quod uiuẽte fratre timore coactus celauerat, poſt paululum, quæ iurauerat, adimpleuit. Ergo Valens Imperium IIII. annos Valentiniano mortuo tenuit. Qui cum impie ageret, ilico uelut effrenata libertatis audacia legẽ dedit: ut monachi, hoc eſt, Chriſtiani, qui ad unum fidei opus dimiſſa ſeculariũ rerũ, multimoda actione ſe redigunt, ad militiã cogerentur. Vaſtas illas tunc Aegypti ſolitudines arenaſq; diffuſas, quas propter ſitim ac ſterilitatem periculoſiſſimamque ſerpentium abundantiam, couerſatio humana non noſſet: magna abundantium monachorum multitudo compleuerat. Huc tribuni & milites miſſi, qui ſanctos ac uenerabiles milites dei, alio nomine perſecutionis abſtraherent, interfecta ibi agmina multa ſanctorum. Quæ autem per diuerſas ubique prouincias his ſimilibus iuſſis diu aduerſus eccleſias catholicas & rectę fidei populos geſta ſint: ſatis in Eccleſiaſticis hiſtorijs declaratur. Nam & epiſcopos egit in exilium, & preſbyteros ac diaconos & monachos, uſque ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit: multaque nefanda & crudelia in eccleſiam dei molitus eſt. Ex diuerſis enim in orbe Romano ſub impio principe, ex alijs ſuffocationibus innumerabilibus tormentis, quibus uinea domini uaſtaretur adinuentis. Quæ hiſtoriographi quorum intentio fuit, ut literis hæc ad futuram poſteritatem porrigerent, comprehendere ad liquidum præ multitudine diuerſarum mortium nequiuerunt. Nos ex multis unum in hoc compendioſo opuſculo inſerere curauimus.

Qualiter Ediſſeni per mulierem filium trahentem ad martyrium furorem declinauerint Valentis. Cap. XVII.

Dicen-

DIcendum quoq; eſt, q̃d in Ediſſa Meſopotamiæ geſtum eſſe noſcitur. In hac urbe eſt apoſtoli Thomę baſilica clara nimis pariter & ornata, in qua propter loci reuerentiam collectæ ſæpius celebrantur: quam uolens Imperator inſpicere, & agnoſcens oẽs ſibi odioſos ibidẽ cõuenire, fertur manu percuſſiſſe præfectũ, cur exinde orthodoxos nõ expulerit uniuerſos. Cumq; præfectus iniuriã paſſus inuitus indignationi principis miniſtrare contenderet, nõ em̃ uolebat tantis hoĩbus cędes inferre, latenter mandauit ut nullus in illa baſilica remaneret. Sed nemo reſpexit, neq; conſilium neq; terrorẽ eius, oẽs em̃ altera die ad locũ orationis pariter confluxerunt. Cumq; præfectus cum multa militũ manu ad baſilicam feſtinaret, ut Imperatoris perficeret iuſſionem, quędã muliercula cũ paupertate degens, filium ſuum manu tractum curſu ad illam baſilicam properans, præfecti interrupit officium. Indignatus uero præfectus mulierem ſibi iuſſit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quo ſic indecẽter curris? At illa: Vbi & alij, inquit, ire feſtinant. Tunc ille: Non audiſti, quia pręfectus illic occiſurus eſt uniuerſos quoſcunq; comperit? Et mulier: Audiui inquit, ideoq; feſtino ut illic inueniar inter eos. Et quo hũc paruulum trahis infantem? Tunc mulier ait: Vt & iſte martyrium ſuſcipere mereatur. Hæc cum audiſſet uir ille concurrentiũ uoluntatem, mox recurrẽs ad principem ſuggeſſit ei, eo q̃ eſſent oẽs mortẽ pro ſua fide ſuſcipere parati, irrationabile dicẽs, breui tp̃e tantos occidere. Quo dicto ab ira reuocauit Imperatorẽ. Hoc ergo mõ Ediſſeni furorẽ Im̃patoris effugiũt. Per idẽ tempus eccleſia uelut pſecutionis igni conflagrãte, purior auri metallo refulgebat. Non em̃ in uerbis uniuſcuiuſq; fides, ſed in exilijs & carceribus probabatur: quia nõ honori erat catholicum eſſe, ſed pœnæ.

De ſanctis viris qui tunc floruerũt per Aegyptũ & in cæteris locis. Cap. XVIII.

FLorebat igitur Aegyptus ea tempeſtate, nõ ſolum eruditis in Chriſtiana philoſophia uiris, uerum etiam his qui per uaſtam eremum cõmanentes ſigna & prodigia apoſtolica ſimplicitate uitæ, & cordis ſynceritate faciebãt. Macharius de ſuperiore eremo, aliusq; Macharius de interiore, Iſidorus in Scythijs, Pampus in Cellulis, Moyſes & Beniamin in Nuria, Scyrion & Helias & Paulus in Apoliote, alius Paulus in Focis, Pæmen & Ioſeph in Piſpiri, qui appellatur mons Antonij. Sed & alios q̃plures huiuſmodi uiros, in Aegypti partibus tũc habitaſſe fideli cõperimus auditu, ut uere cõpleretur Apoſtoli dictum: Quia ubi abundauit peccatũ, ſuperabundauit & gratia. Aegyptus em̃ præ oĩbus nationibus ſuperſtitioſiſſime diuerſis idolorũ monſtris quondam ſeruierat. Habuit autẽ per idem tempus etiam Meſopotamia uiros nobiles ijſdem ſtudijs pollentes apud Ediſſam & Carram, tum & in cæteris locis: ſed neutra harum infacundior Cappadocia fuit, imo aliquid lætius, quæ Gregorium & Baſiliũ germinauit. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digreſſi ad profitendam Rhetoricam: ſed nutu dei ad diuinam ſunt conuerſi philoſophiam, in qua mirabiliter floruerunt. Tulit igitur &

ipſa Cappadocia multorum ſanctorum ſegetem ſatis lætam, quorum miracula apoſtolicis actibus congruentia, præ multitudine in hoc opere annotare diſtuli: dum plures propria eruditi uiri condita relinquerent opuſcula, de uitæ merito & conuerſationis eorum exemplo.

De prælijs in Aphrica per Theodoſium, Theodoſij principis patrem, geſtis, & de prælio in Gallia per Gratianum acto contra Alamanos. Cap. XIX.

INterea in Aphricæ partibus Firmus ſe excitatis Maurorũ gentibus regem conſtituens, Aphricam Mauritaniamq; uaſtauit, Cæſareã urbem nobiliſſimam Mauritaniam dolo captam, deinde cædibus incendijsq; completam, Barbaris in prædã dedit. Igitur Comes Theodoſius Theodoſij, qui poſt Imperio præfuit pater, qui illuc fuerat a Valẽtiniano miſſus, effuſas Maurorum gentes multis prælijs fregit, ipſum Firmum afflictum et oppreſſum coegit ad mortẽ. Poſt cum experientiſſima prouidentia totam cum Mauritania Aphricam meliorem priſtinis reddidiſſet, tũc Valẽte Imperatore quando & alij plures nobiles occiſi, inſtimulante & obrepente inuidia, iuſſus interfici apud Carthaginem, baptizari in remiſſionẽ peccatorum præoptauit: ac poſtq̃ ſacramentũ Chriſti, q̃d quæſierat, aſſecutus eſt, tunc glorioſam ſeculi uitam etiam de uitæ æternitate ſecurus, percuſſori iugulũ ultro præbuit. Gratianus interea Imperator admodũ iuuenis, cum inexiſtimabilem multitudinem hoſtium Romanis infuſam finibus cerneret, fretus Chriſti potentia longe impari militum numero ſeſe in hoſtem dedit: continuo apud Argentariam oppidum Galliarum, formidoloſiſſimum bellum incredibili felicitate confecit. Nam plusq̃ XXX. milia Alamannorum minimo Romanorum detrimento in eo prælio interfecta narrantur.

De Gothis, qui Valentem erroneum principem bello vicerunt, ac demũ viuum incenderunt. Cap. XX.

TErtiodecimo aũt anno imperij Valentis, hoc eſt, paruo tp̃e poſteaq̃ Valens per totum Orientem eccleſiarum lacerationes, ſanctorumq; cædes egerat, radix illa miſeriarum copioſiſſimos ſimul frutices germinauit. Siquidem gens Hunorum diu inacceſſis ſecluſa montibus, repentina rabie percita exarſit in Gothos, eosq; paſſim conturbatos ab antiquis ſedibus expulit. Gothi tranſito Danubio fugientes a Valente, ſine ulla fœderis pactione ſuſcepti, ne arma quidẽ, quo tutius Barbaris crederetur, tradidere Romanis. Deinde propter intolerabilẽ auaritiã Maximi ducis fame & iniurijs adacti, in arma ſurgentes uicto Valentis exercitu per Thraciam ſeſe miſcentes, ſimul omnia cædibus, incendijs, rapinisq; fuderunt. Valens egreſſus de Antiochia cum ultima infelicis belli ſorte traheretur, ſera pc̃ti Maximi pœnitẽtia ſtimulatus, epiſcopos ceteroſq; ſanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaq; XV. imperij ſui anno lachrymabile illud bellum in Thracia cum Gothis, iam tunc excitatione uiriũ, rerumq; abundantia inſtructiſſimis, geſſit: ubi primo ſtatim impetu Gothorum, perturbatæ Romanorum equitum turmæ, nuda peditum undiq;

deſeruere

deſeruere præſidia. Mox legiones peditum undiq; equitatu hoſtiũ cinctæ, ac primum nubibus ſagittarum obrutę, deinde cum amentes metu ſparſim per deuia cogerentur, funditus cæſæ gladijs inſequentium contiſq; perierunt. Ipſe Imperator cum ſagitta ſaucius, uerſusq; in fugam, ægre in cuiuſdam uillulæ caſam deportatus lateret: ab inſequentibus hoſtibus deprehenſus, ſubiectus igni conſumptus eſt. Et quo magis teſtimonium punitionis eius & diuinę indignationis terribili poſteris eſſet exemplo, etiam communi caruit ſepultura. Anno uitæ quinquageſimo tali ſorte extinctus eſt. Qui cum fratre regnauit annis XIII. poſt fratrem uero III. Gothi itaque antea per legatos ſupplices popoſcerunt, ut illis epiſcopi, a quibus regulam Chriſtianæ fidei diſcerent, mitterētur: Valens Imperator exitiabili prauitate doctores Arriani dogmatis miſit. Gothi primæ fidei rudimentũ, quod accepere, tenuerũt. Itaq; iuſto iudicio dei, ipſi eum uiuuũ incēderũt, qui propter eum etiam mortui uitio erroris arſuri ſunt.

De Didymo & alijs doctoribus illius temporis. Cap. XXI.

QVA tempeſtate Didymus Alexandrinus, captus a parua ętate oculis, & ob id elementorũ quoq; ignarus, tantũ miraculum ſuis omnibus præbuit, ut Dialecticam quoq; & Geometriam quæ uel maxime uiſu indigēt, uſq; ad perfectum didicerit. Hic plurima nobiliaq; ſcripſit: commentarios in pſalmos omnes, commentarios in euangelium Matthæi, & in Iohannis, & de dogmatibus, & cõtra Arrianos duos libros, & de ſpiritu ſancto lib. unũ, quem Hieronymus in latinum uertit, & in Iſaiam X. & VIII. commentarios, & in Oſee commentariorum libros tres, & in Zachariam prophetam libros quinq;, & commētarios in Iob, & infinita alia, quæ digerere proprij iudicij eſt. Effrem Ediſſenæ eccleſiæ diaconus multa Syro ſermone compoſuit opuſcula, & ad tantam uenit claritatem, ut poſt lectionem ſcripturarum diuinarum, publice in eccleſijs quibuſdam eius ſcripta recitarentur. Aedidit de ſpiritu ſancto græcum uolumen, quod quidam de Syriaca lingua uerterat, ex quo acumē ſublimis ingenij eius etiam in translatione manifeſtatur. Diſceſſit ſub Valente principe. Igitur ſub Valente principe tanta eſt orta tempeſtas Conſtãtinopoli, ut miræ magnitudinis decidentes, in modum lapidum, grandines multos hominum interfecerint. Fitq; euidens indignatio domini omnibus propter exilia & perſecutiones ſeruorum dei, ab Imperatore & Arrianis exactas. Quibus diebus Melania nobiliſſima mulierum Romanarum, & Marcellini quondam conſulis filia, unico pretore tunc Vrbano filio derelicto Hieroſolymam nauigauit: ubi tanto uirtutum, præcipueq; humilitatis, miraculo fuit, ut Teclæ nomen acceperit.

De Gratiano, qui de exilijs reuocauit epiſcopos, & Theodoſium conſtituit Imperatorem Orientis. Cap. XXII.

GRatianus, XL. ab Auguſto, poſt mortem Valentis VI. annis Imperiũ tenuit, q̃uis iamdudũ antea cũ patruo Valente, & cũ Valentiniano fratre regnaret. Igitur defuncto Valēte, denuo Barbari uſq; ad muros Conſtantinopoleos uenientes, eius ſuburbana uaſtabãt:

quapropter ciues quæ inueniſſent arma portantes, hoſtibus ut poterant reſiſtebant. Vxor em̃ Valentis Imperatoris,noĩe Dominica,præmia ex ęrario publico bene pugnantibus ſecundũ conſuetudinem, militibus miniſtrabat. Quibus Sarracæni prębuere ſolatia,quę eorꝝ regina noĩe Mauia,Romanorum fœderata direxerat. Porro Gratianus Valentiani filius,cum dudum patre defuncto Europę ſceptra tenuiſſet,defuncto etiam Valente ſine ſobole, Aſiæ quoq; Libyæq; regna ſuſcepit: moxq; pietatem quã mente ſuſceperat,operibus demonſtrabat, initiaq; ſui regni rerum oĩm dño dedicauit. Scripſit itaq; legem,pręcipiẽs ut expulſi paſtores ad ſua ouilia remearent,ſacræq; baſilicæ eis redderent̃, qui communionẽ Damaſi ſequebant̃. Is em̃ Damaſus Romanæ urbis epiſcopus,laude dignus,uir mirabilis pro apoſtolicis dogmatibus,cuncta feſtinus poſt Liberium gubernacula ſuſcepit eccleſię. Direxit igitur Imperator cum huiuſmodi lege etiã Saporẽ quẽdam,tunc nominatiſſimũ militiæ principem:& Arrianę quidẽ blaſphemię prædicatores,ueluti quaſdã peſtes,diuinis ſeptis iuſſit expelli: optimis uero paſtoribus & ſacris ouilibus uniuerſa reſtitui. Hoc ergo in uniuerſis prouincijs decreuit obſeruari. Gratianus itaq; cum iuniore Valentiniano regno potitus,ab exilio reuocatis oĩbus lege ſanxiuit,ut unaq̃q; religio licẽter ſacra celebraret: ſolos uero ab eccleſijs prohibuit Eunominianos, Fotinianos, & Manichæos. Qui cum afflictum ac pene collapſum reipub. ſtatum uideret,eadem prouiſione qua quondam aſſciuerat Nerua Hiſpanum uirum Traianum,per quem reſpub. reparata eſt. Legit & ipſe Theodoſium atq; Hiſpanum, uirum reſtituendę reipublicę neceſſarium,quem apud Firmiũ purpura induit,orientiſq; & Thraciæ ſimul præfecit Imperio.

De Theodoſij geſtis,& qualiter venit ad imperij faſces, Cap. XXIII.

ITaq; Theodoſius afflictam rempublicã ira dei, reparandã credidit miſericordia:omnẽ fiduciã ſui ad opem Chriſti conferens, maximas illas Scythicas gentes, formidataſq; cunctis maioribus Alexandro quoque illi Magno(ſicut Pompeius Corneliuſq; teſtati ſunt)euitatas,nnuc aũt extincto Romano exercitu Romanis equis armiſq; inſtructiſſimas, hoc eſt, Alanos, Hunos & Gothos incunctanter aggreſſus, magnis multiſq; prælijs uicit,urbem Conſtantinopolim uictor intrauit, & ne paruã ipſam Romani exercitus manũ aſſidue bellando deterreret, fœdus cum Hathanarico Gothorꝝ rege percuſſit. Hathanaricus aũt continuo, ut Conſtantinopolim uenit,diem obijt. Vniuerſę Gothorꝝ gentes rege defuncto, aſpicientes uirtutẽ benignitatemq; Theodoſij,Romano ſeſe imperio dediderũt. In iiſdem etiam tpibus Perſæ qui Iuliano interfecto alijſq; Imperatoribus ſępe uictis,nunc etiam Valente in fugam acto,recentiſſimæ uictoriæ ſatietatem cruda inſultatione ructabant, ultra Conſtantinopolim ad Theodoſiũ miſere legatos,pacẽq; ſupplices popoſcerent,ictũq; tunc fœdus eſt, q̃ uniuerſus Oriens tranquilliſſime fruebat̃. Igitur qualiter Theodoſius ad faſces imperij puenerit,paucis expediã dictis. Porro Gratianus Thraciã Barbaros uaſtare cognoſcens, Italia relicta Phœniciã uenit. Ea tempeſtate Theodoſius

doſius tam propter parentū nobilitatem,ꝙ pro fortitudine propria,nominatiſſimus habebatur,& ob hanc cauſam inuidia iudicū fatigatus in Hiſpania morabaẽ,ubi ortus fuerat & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæſitaret,quippe cum Barbari elati uictoria inexpugnabiles eſſe uiderentur ducatu Theodoſij pugnam credidit terminari. Repente ſiquidē eum ab Hiſpanijs euocans,& magiſtrum militū eſſe denuncians, cum expeditione ad Barbaros deſtinauit. At ille fide munitus, cōfidenter ad Thracias eſt profectus. Quo dum ueniſſet,uidiſſetq; Barbaros,exercitū ordinauit ad pugnā. Congreſſione uero facta impetū Barbari nō ferentes,ſuas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant,hi uero fortiter ſequebātur,immenſa cædes tūc facta eſt Barbaroꝝ. Plurimis igitur interemptis,paucisq; latenter tranſeuntibus Hiſtrum,mox dux optimus exercitu diſperſo per uicinas urbes,ipſe uelociter remeauit ad principem,ita ut ipſe triumphoꝝ ſuoꝝ nuncius extitiſſet:quod tñ nec ipſi Imperatori dum miraretur, factum credibile uidebaẽ. Inuidi ſiquidem etiam fugiſſe eum dicebant. At ille derogantes ſibi petijt dirigi,qui uiderent hoſtiū multitudinem peremptoꝝ. His uerbis Imperator flexus,direxit qui res actas inſpicerent,eiq; renunciarent. Conſpexit enim in ſomnis, quia ſanctus Meletius Antiochenæ ciuitatis antiſtes chlamyde eum ueſtiret imperiali,& corona caput ornaret. Hæc cum nocte uidiſſet, cuidam retulit amicorum. At ille clarum eſſe ſomnium dixit,& nihil ænigmatum,nihil dubium continere. Cumq; pauci omnino tranſiſſent dies, qui pro uictoriæ inſpectione miſſi fuerant remearent,peremptaq; hoſtiū multa milia narrauerunt. Quamobrem lętatus princeps,Theodoſium fecit Imperatorem. Interea cum epiſcopi C. & L. fuiſſent Conſtantinopolim cōgregati,præcepit Imperator ut nullus proderet,quis maximus eſſet ille Meletius:uolebat eñ ex memoria ſui ſomnij uirum illum ſibimet indicari. Cum ergo oĩs illa multitudo pontificū regiam introiſſet in domum, relictis oĩbus ad magnum cucurrit Meletiū,& ueluti quidā filius patris amator poſt multum tempus paterna uiſione potitus amplectebatur eum,& ſimul oſculabatur eum,oculos,labia,pectus,caput,dexteram,quæ eum in ſomnio coronauerat: inſinuauitq; illi,quam uiderat uiſionem. Cumq; etiam cæteros congrue ſalutaſſet,rogauit tanꝙ patres,ut de rebus præſentibus cogitarent Cumq; Theodoſius Barbaros bello ſuperaſſet,& illi Romanos amicos habere deprecarenẽ,cauſa fœderis acceptis obſidibus. Theſſalonicā uenit:ubi dum in ægritudinē incurriſſet,ab Acoleo eius ciuitatis epiſcopo baptiſatus eſt,licet a progenitorib. Chriſtianū dogma & fidē Nicęni cōcilij ſequeretur

De Iuſtina Imperatrice Arriana,quæ dum Ambroſium in exilium trahere iubebat,ipſa exilium paſſa eſt. Cap. XXIIII.

EO ſiquidem tpe,quo Conſtantinopoli de ſynodis agebaẽ,gerēte curam Theodoſio,de unitate fidei & ſtatu eccleſię:talia circa Heſperiam prouenerunt. Maximus de Britannoꝝ partibus contra Romanoꝝ ſurrexit imperiū, & laboranti Gratiano cōtra Alamānos intulit bellum. In Italia uero puero ſatis exiſtēte Valentiano,rerum

curam Probus exconſul atq; prefectus habebat. Iuſtina uero Valentiniani mater, cum eſſet Arriana, uiuo quidẽ marito lędere nõ præualuit orthodoxos. Eo mortuo & filio ualde iuuenculo, Mediolanum ueniens, Ambroſio epiſcopo erat infeſta, ita ut eum deſtinari iuberet in exiliũ: dumq; de eccleſia iuberetur exire, Ambroſius ait: Ego ſponte hoc agam, ne lupis ouium ſepta contradere uidear, aut blaſphemantibus deum. Hic ſi placet, occide: hoc loco prona mortẽ ſuſcipio uoluntate. Cumq; populus ſingulariter diligens Ambroſium reſultaret, & trahentibus eum ad exilium ualde reſiſteret, potius indignata Iuſtina uocauit tunc Beniuolum quæſtorẽ, iubens ut uelociter proponeret legem, quę fidem prolatã in Arimino confirmaret. Cumq; hoc ille agere declinaret, erat eñ orthodoxus, maioribus cingulis eum inuitauit. Beniuolus aũt diſcingens ſe, balteum ante pedes Auguſtæ proiecit dicens; neq; illum honorem, neq; maiorẽ uelle ſe pro impietatis habere mercede. Cumq; ille hoc facere oĩ modis refutaſſet, inuenti ſunt alij, q̃ nequitiæ iuſſionibus miniſtrarent. Inter hæc nunciatur, quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuiſſet occiſus. Andragatius eñ dux Maximi in lectica portatus, ut occideret Gratianũ, huiuſmodi opinionẽ miſit in uulgus, quia uxor Gratiani ſuo uiro feſtinaret occurrere in Lugduno Galliæ ciuitate fluuiũ trãſeunti. Gratianus aũt credẽs coniugem reuera uenire, quã nuper acceperat, nõ præcauit eius inſidias, & ueluti cæcus in foueam, in manus hoſtis incurrit. Dum ergo Gratianus ueniſſet quaſi ad uxoris uehiculũ, ex improuiſo exiliens Angragatius Gratianũ callidus interemit. Mortuus eſt ergo anno imperij XV. uitę XX. & IIII. Hoc itaq; facto, ad pręſens contra Ambroſium ira Iuſtinę quieuit. Cumq; audiſſet Maximus q̃ cõtra Ambroſiũ rurſus magniloquũ prædicatorẽ ueritatis agerent, ſcripſit Valẽtiano, ut bellũ q̃d agebatur cõtra eccleſias ſolueret, monens ut paternã nõ amitteret pietatẽ: adiecitq; etiã minas belli, & niſi quieſceret, ꝟba opibus adimpleret. Quãobrem ſumens exercitũ uenit Mediolanũ, ubi tunc ille degebat. Porro Valẽtianus agnoſcens eius inuaſionẽ fugit in Illyricũ, experimẽto cognoſcẽs quę mala matris cõſilio ſuſtineret. Iuſtina uero iuſto dei iudicio in uita exilium paſſa eſt, q̃d iniuſte dei uiro Ambroſio inferre nitebat̃. Porro Theodoſius audiẽs quæ a Iuſtina fuerant geſta, & a tyranno ſcripta, fugiẽti Valentiano reſcripſit, nõ eſſe mirandũ, ſi Imperatori quidẽ terror, tyranno uero poteſtas accreſceret, dum Imperator pietati rebellis extitiſſet, tyrannus autem ei auxilia commodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, ille uero armaretur aduerſus nudum.

Qualiter Theodoſius maximũ tyrannũ, Gratiani interfectorẽ interemit. Cap. XXV.

THeodoſius. XLI. interfecto per Maximum Gratiano imperium Romani orbis obtinuit, manſitq; in eo annis XI. cum iam in Orientis partibus VI. annis Gratiano uiuente regnaſſet. Itaq; iuſtis neceſſarijſq; cauſis ad bellum ciuile permotus, cũ e duobus Auguſtis fratribus, & ultionẽ unius interfecti ſanguinis exigeret, & reſtitutionem miſeri alterius exulantis oraret, poſuit in deo ſpem ſuam, ſeſeq; aduerſus Maximũ

ſus Maximum tyrannũ ſola fide maior, nam longe minor uniuerſi appara tus bellici comparatione proripuit. Aquileię tunc Maximus uictoriæ ſuæ ſpectator inſederat. Andragatius comes eius ſummam belli adminiſtrabat. Qui cum largiſſimis militum copijs ipſamq; magnarũ copiarũ fortitudinẽ præcellenti conſilio omnes incredibiliter Alpium ac fluminũ aditus cõmuniſſet, ineffabili iudicio dei dum nauali expeditione incautum hoſtem preuenire & obruere parat, ſponte eadem, quæ obſtruxerat clauſtra deſeruit: ita Theodoſius nemine ſciente, ut non dicã regnante, uacuas tranſmiſit Alpes: atq; ad Aquileiam improuiſus adueniens, hoſtem illum magnũ Maximũ trucem, & ab immaniſſimis quoq; Germanorũ gentibus tributa ac ſtipendia ſolo terrore noĩs exigentem, ſine dolo & ſine controuerſia clauſit, cepit, occidit. Valẽtinianus recepto Italiæ potiĩt imperio. Itaq; Andragatius comes cognita Maximi nece, ꝑcipitẽ ſeſe de naui in undas dedit et ſuffocatus eſt.

Quomodo beato Ambroſio reuelata ſunt martyrum corpora Prothaſij & Geruaſii. Cap. XXVI.

QVA tempeſtate dum B. Ambroſius inſania Iuſtinæ cæterorũq; Arrianorũ afficeretur inſidijs, dño reuelante oſtenſa ſunt ei ſanctorũ Geruaſij & Prothaſij martyrũ corpora, quaſi ipſa hora ibidem repoſita, miro odore fragrantia. Ad caput itaq; eorum libellum appoſitũ inuenit, in quo hæc continebantur: Ego ſeruus Chriſti Philippus intra domum meam ſanctorũ corpora, quæ cum filio meo rapui, ſepeliui: qrũ mater Valeria, pater Vitalis dicti ſunt. Quos uno ortu geminos genuerunt: unum Prothaſium, alterũ Geruaſium uocauerunt. Quorũ pater Vitalis militãs cõſularianus fuit. Ipſi aũt milites Chriſti effecti, de quibus ꝑfecte dici poteſt: Iſti ſunt triũphatores & amici dei, q cõtẽnẽtes iuſſa principũ, meruerũt ꝓmia æterna: mõ coronãt & accipiũt palmas. Quorũ uirtutibus uenerabilis antiſtes ſuffultus ſapiẽtia ac uitę honeſtate inſignibusq; exẽplis ornatus, Mediolañ. eccľam muniuit, & a peſte Arriana Italiã liberauit.

Qualiter Theodoſius ab Ambroſio correptus, pœnitendo ſatisfactionem promeruit. Cap. XXVII.

EOdẽ quoq; tpe audiuit Ambroſius, quod iuſſu Theodoſij principis in Theſſalonica, quę erat ualde populoſa, uſq; ad VII. milia hominum innocentes pariter cum nocentibus eſſent interempti, abſq; diſcretione: per milites qui propter ultionẽ iudicum, quos populus ciuitatis lapidauerat & traxerat, fuerant illuc directi. Quam indignationẽ iniuſtã grauiter ferẽs Ambroſius, cũ princeps Mediolanum ueniſſet, & ſolẽniter in ſacrũ uoluiſſet intrare templũ, occurrit foras ad ianuas, et ingrediẽtẽ his ſermonibus a ſacri liminis inceſſu prohibuit: multis increpãs eũ alijs & hmõi uerbis: Neſcis Imperator ꝑpetratę a te necis quanta ſit magnitudo? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat iniuſtus? Recede hinc, recede: ne ſecundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Accipe uinculum quo nũc ligaris: eſt enim medicina maxima ſanitatis. His ſermonibus Imperator obediens, erat enim diuinis eruditionibus enutritus, & aperte ſciens quæ ſunt propria ſacerdotum, quæ regum: gemens

et deflens, ad regalia remeauit. Cũq; VIII. mẽſiũ cõtinua trãſiſſnet tp̃a, propinquauit natiuitatis ſaluatoris noſtri feſtiuitas. Imperator aũt lamentationibus aſſiduis in palatio reſidẽs, cõtinuas lachrymas inceſſabiliter expẽdebat. Igit̃ humiliter uenĩete Imperatore ad Ambroſiũ, depoſcendo ut ingredi eccleſiã ei permitteret: taliter cõmunionẽ promeruit ab eo, ut legẽ ſcriberet atque cõfirmaret, quæ decreta furorẽ euacuarẽt, & uſq; ad XXX. dies ſentẽtia necis ſuſpenſa maneret, & iudiciũ rõnis expectaret. Hanc ammonitionẽ Imperator aĩo libẽti ſuſcipiens, & optimã eſſe cõſidens, legẽ cõſcribi repente p̃cepit, & propriẽ literis manus confirmauit. Quo facto uinculũ eius ſoluit Ambroſiusq̃ lex hactenus obſeruatur. His & alijs Imperator ſacratiſſimus a uenerabili epiſcopo correptionibus illuſtratus, eum prẽ omnibus fatebatur in ueritate ſe agnouiſſe ep̃m. Theodoſius em̃ cũ Valentiano iuuenculo in Imperio reſtituto, Romã ſenior ueniẽs leges multas correxit, addidit, immutauit, & ſub ſuo nomine conſcripſit. Quæ autem in ciuitate pernicioſa adhuc ſuperuacua ex conſuetudine antiqua conſpexit, auferre ſanciuit, & quæ rei publicæ ſupplemento neceſſaria addere curauit, his prope geſtis pace compoſita, Valentinianum in Heſperia derelinquens, cum filio Honorio Conſtantinopolim remeauit.

De bello quod Theodoſius geſſit contra Arbogaſten & Eugenium tyrannos. Et de actis mirabilibus uxoris illius. Cap. XXVIII.

IGitur Valentinianus iunior regno reſtitutus extincto Maximo eiusq; filio Victore, quẽ Imperatorem Gallis Maximus reliquerat, ipſe in Galliã tranſijt: ubi cũ trãquilla repub. in pace ageret, apud Viennã dolo Arbogaſtis comitis ſui corruptis cuſtodibus, ut fert̃, ſtrãgulatus, atq; ut uoluntariã ſibi cõſciuiſſe mortẽ putaretur, laqueo ſuſpenſus eſt. Mortuo Valẽtiniano Auguſto Arbogaſtes Eugeniũ tyrãnũ mox creare auſus eſt, legitque hominem cui titulũ Imperatoris imponeret, ipſe aucturus Imperiũ: uir barbarus aĩo, conſilio, manu, audacia, potentiaq; nimius: cõtraxit undiq; innumeras inuictasq; copias uel Romanorũ prẽſidijs uel auxilijs Barbarorũ alibi poteſtate, alibi cognatione ſubnixus. Arbogaſtes Theodoſio paruit, q̃ñ tãtis inſtructũ præſidijs Maximũ ipſe minimus cepit: & nũc aduerſus eundem Theodoſiũ collectis Gallorũ Francorumq; uiribus exundauit: nixus etiã p̃cipuo cultu deorũ magna tñ felicitate ſuccubuit. Igitur Eugenius atq; Arbogaſtes inſtructas acies campis expedierant, arta Alpium latera atque ineuitabiles tranſitus præmiſſis callide inſidijs occupauerant: etiam ſi numero ac uiribus impares forent, ſola tamen belli diſpoſitione uictores. At uero Theodoſius in ſummis Alpibus conſtitutus expers cibi ac ſomni, ſciens quod deſtitutus ſuis, neſciens quod clauſus alienis, dominum Chriſtum ſolus ſolum qui poſſet omnia corpore humi fuſus cœlo fixus orabat. Dehinc poſtquam inſomnem noctem precum cõtinuatione tranſegit, & teſtes propemodum quas in precium prẽſidij cœleſtis appenderet lachrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit ſolus, ſciens ſe eſſe non ſolum: ſigno crucis ſignum prælio dedit, ac ſe in bellum etiam ſi nemo ſequeretur,

uictor

uictor futurus immiſit. Prima ſalutis uia extitit ambitio, hoſtilium partium comes, qui cum ignarū Imperatorem circumpoſitis excepiſſet inſidijs, conuerſus ad reuerētiam pręſentis Auguſti, non ſolum periculo liberauit: uerū etiā inſtruxit auxilio. At ubi ad cōtigua immiſcēdæ pugnæ ſpacia puētū ē: cōtinuo magnus ille & ineffabilis turbo uētorū in ora hoſtium ruit. Ferebātur per aerē ſpicula miſſa in hoſtes, atq; ultra mēſurā humani iactus, p magnū inane portata nuſq̄ propemodū cadere, priuſq̄ impingerent, ſinebant̄. Porro aūt turbo continuus ora pectoraq; hoſtiū nunc illiſis grauiter ſcutis euerberabat, nūc impreſſis pertinaciter obſtructa claudebat, nūc auulſis uiolēter deſtituta nudabat, nunc oppoſitis iugiter in terga trudebat. Tela etiam quæ ipſi uehemēter intorſerant excepta uenti impetu ſupinata ac retrorſum coacta ipſos infeliciter configebant. Proſpexit ſibi humanæ conſcientiæ pauor: nā cōtinuo ſeſe parua ſuorū manu fuſa, uictori Theodoſio hoſtilis proſtrauit exercitus. Eugenius captus atq; interfectus eſt. Arbogaſtes ſua ſe manu perculit. Ita & hic duorū ſanguine bellum ciuile reſtinctū eſt, abſq; illis X. milibus Gothorū quos præmiſſos a Theodoſio Arbagaſtes deleſſe funditus fertur, quos utiq; perdidiſſe, lucrū: & uinci, uincere fuit. Theodoſius itaq; cōpoſita tranquillataq; repub. apud Mediolanū conſtitutus diem obiit: utramq; remp. utriſq; filijs. i. Arcadio & Honorio, relinquens. Corpus eius eodem anno Cōſtantinopolim trāslatum atq; ſepultū eſt. Vixit aūt annis LX. ex quibus XVI imperauit. Cōtigit itaq; ut Ioh. ei remādauerat de euētu belli, ad quod proficiſcebatur, cōtra Eugeniū tyrannū, & de eius morte in Italia futura. Itaq; Iohan. in Thebaida monaſticam ducebat uitam, plenus gratia dei, præſcientiā habens futurorū, ad quē deſtinauit Eutropiū eunuchum ſibimet fideliſſimum, ut aut eum ſi uellet uenire, deduceret, aut nolētē de euētu belli requireret. At ille Iohan. quidē deducere nō preualuit, ſed mādatū retulit eius, quia bello uinceret & perimeret tyrannū, & poſt uictoriā in Italia moreret̄. Igitur Theodoſius cū ad purpurā regni pueniret, Placcellā habebat uxorē, q̄ de diuinis legibus eū ſæpius ammonebat, ſeipſam tñ pfecte prius erudiēs: nō eñ regni faſtigijs eleuata eſt, ſed potius diuino amore ſuccēſa. Bñficij nāq; magnitudo maius ei deſideriū bñfactoris adhibebat. Repēte nāq; uenit ad purpurā, claudorū atq; debiliū habebat curā: non ſeruis, nō alijs miniſtris utēs, ſed per ſemetipſam agēs & ad eorū habitacula ueniēs, & unicuiq; q̄d haberet pbens. Sic etiā per eccleſiarū xenodochia diſcurrēs, ſuis manibus miniſtrabat infirmis: ollas eorū tergēs, ius guſtās offerēs coclearia, panē frangēs, ciboſq; miniſtrās, calicē diluēs: & alia cūcta faciēs, q̄ ſeruis & miniſtris mos eſt ſolēniter operari. His aūt q eā de rebus talibus nitebant̄ prohibere, dicebat: Aurū diſtribuere, opus imperij eſt. Ego aūt pro ipſo imperio hoc opus offero, bona mihi oīa cōferenti. Nam uiro ſuo ſæpe dicebat. Oportet te ſemp marite cogitare, quid dudū fuiſti, quid modo ſis. Hæc ſi ſemper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: ſed imperium q̄d ſuſcepiſti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis authorem.

De doctoribus, & mirabiliū patratoribus, q ſub Theodoſio claruerūt. Cap. XXIX.

Igitur

IGitur Theodoſio imperante,ex his q̃ in ſcripturis claruerũt uiri diuinis, Horũ memoriam inſerere libuit. Damaſus Romanæ urbis eps̃,elegans in uerſibus cõponendis ingeniũ habuit: multa alia & breuia opuſcula heroico metro edidit,et prope Octogenarius ſub Theodoſio principe mortuus eſt. Apollinaris Laodicenus Syriæ eps̃,patre Probo, magis grãmaticis in adoleſcentia operã dedit: & poſtea in ſacras ſcripturas innumerabilia ſcribens uolumina,ſub Theodoſio Imperatore obijt. Extant eius aduerſum Porphyriũ XXX. libri, qui inter cętera eius opera uel maxime probantur. Pachianus in Pirenei iugis Barcillonæ eps̃,caſtus eloquentia,& tam uita q̃ ſermone clarus: ſcripſit uaria opuſcula,de quibus eſt certus, & cõtra Nouatianos &, ſub Theodoſio principe iam in ultima ſenectute mortuus eſt. Cyrillus Hieroſolymæ eps̃ ſæpe pulſus eſt eccleſia & receptus, ad extremum ſub Theodoſio principe VII. annis inconcuſſum epiſcopatũ tenuit. Extant eius quæ in adoleſcẽtia cõpoſuit opuſcula. Cuzoius apud Epheſum rhetorem cum Gregorio Nazianzeno ep̃o adoleſcens,Cæſareæ eruditus eſt,& eiuſdẽ urbis poſtea eps̃ plurimo labore corruptã iam bibliothecã Adamãtij & Pamphili in membranis inſtaurare conatus. Ad extremũ ſub Theodoſio principe eccleſia pulſus eſt. Ferunt̃ eius uarij multipliceſq; tractatus,q̊s noſſe perfacile eſt. Grego. Nazianzenus eps̃ uir eloquẽtiſſimus ad XXX. milia uerſuum oĩa opera ſua cõpoſuit:e q̃bus illa ſunt de morte fratris Cæſarij,laudes Macchabæorũ,laudes Cypriani,laudes Athanaſij,laudes Maximini philoſophi poſt exiliũ reuerſi. Quẽ falſo noĩe quidã Herona ſupſcribunt,quia & alius lib. uituperationẽ eiuſdem Maximini cõtinens: quaſi non licuerit eundẽ & laudare & uituperare pro tp̃e. Et lib. hexametro uerſu uirginitatis & nuptiarũ contra ſe differentiũ: aduerſum Eunomiũ lib. II. de ſpũ ſancto lib. I. cõtra Iulianũ Imperatorẽ lib. I. Docendo ſecutus eſt Polemonion Carcẽera,uiuoq; ſe ep̃m in loco ſuo ordinãs,rure uitam monachi exercuit,deceſſit ſub Theodoſio principe. Lucius poſt Athanaſiũ Arrianæ partis eps̃,uſq; ad Theodoſium principẽ a q̃ & pulſus eſt, Alexandriæ eccleſiam tenuit. Extãt eius ſolennes de Paſcha ep̃lę & tractatuũ & pauci uariarũ libelli. Ea ſiquidem tẽpeſtate plurimi inter ep̃os effulgebãt: nõ ſolum in philoſophica doctrina,q̃ ſcribendo monumẽta ad noſtrã porrexerunt poſteritatem,ſed et quidã inter eos inſignibus uirtutibus claruerũt. Quorũ ex multis triũ tm̃,qui minus apud nos habent̃ noti,laudabiliter facta inſerere curaui. Donatus equidẽ Euriæ Heperi, per quẽ prouinciales eius miracula multa teſtãtur facta: maximum tñ eſt,q̊d de dracone geſſit. Is em̃ circa pontem in uia publica iacens,cibum habebat oues,capras,equos,boues,& hoĩes abripiens deuorabat. Ad quam beſtiam Donatus,ſine gladio,ſine quolibet iaculo ueniens,dum illa leuaſſet caput quaſi uoratura uirũ: tunc ille uexillum crucis ante faciem eius digito deſignans in aere,in os eius expuit. Beſtia uero ſputum mox in ore ſuo ſuſcipiens expirauit, quam, ſicut fertur, VIII. paria boum in uicinũ campum traxerũt: & miſſo igni cõbuſta eſt, ne aerẽ fœtore corrũperet. Huius itaque Donati ſepultura inſignis eſt,ubi oratoriũ ex eius

nomine

noı̄e uocitatur:habens fontem aquarꝫ,quem ipſe fertur orationibus inueniſſe. Nā dum eſſet locus inaquoſus,& illuc ex itinere aliqñ ueniſſet, aiunt qa fatigatis,q cum eo erant,oraſſet,& mox aquæ inundatio prorupiſſet,& ex illo hactenus permanet. Eo tempore Thomitanā & Scythiæ eccleſiā Theothimus gubernabat,uir in philoſophia nutritus:cuius uirtutē diligētes Barbari,trans Hiſtrū habitantes deum Romanorꝫ hunc eſſe prædicabant. Nā cum aliq̄ tempore iter ageret,illius terræ Barbari occurrerūt ei. Et dum qui erant circa eum terrore turbarent̄,quaſi continuo morituri, ex equo deſcendens,orauit. Porro Barbari neqꝫ eum neqꝫ ſequaces eius, nec equos de quibus deſcēderant,uidentes permanſerūt. Dum igitur crebro tranſeuntes Scythas naturaliter feroces epulis muneribusqꝫ manſuefaceret,quidam Barbarus arbitratus eum eſſe locupletem,cœpit inſidiari,ut eum caperet,alligaret & traheret. Cum hoc iam præparaſſet, & dexterā ad hoc haberet extenſam, ut eum iactu laquearet:manus in aere mox ligata, & barbarus ille inuiſibili bus uinculis eſt obſtrictus. Tūc alijs pro eo rogātibus ſupplicauit deo Thethimus ut Barbarus ſolueret̄, q mox precibus eius ſolutus eſt. Eo quoqꝫ tēpore fuit Epiphanius Cypriorꝫ epſ:ad cuius ſepulchrum hactenus dæmones expellūtur. Is em̄ dum ſubſtantiā propriam neceſſitatē ſuſtinētibus erogaſſet, & multis quoqꝫ offerentibus ei pecunias manu largiſſima diſpenſaret,cōtingit ut pecunijs deficiētibus œconomus eccleſiæ murmararet. Quo facto aſſiſtens quidā in domo,qua manebat œconomus,ſacculum multarꝫ pecuniarꝫ dedit:& ita diſparuit, ut nec q dedit,nec q miſit, agnoſceret̄. Qđ factū oēs diuinum eſſe iudicauerunt. Aliud quoqꝫ eius libet referre miraculum:Quidā pauperes ſtudentes Epiphaniū arte deludere, ut eis aliquid daret. Dū iter ageret unus corꝫ, ſupinū ſe proſtrauit in terrā, alter ſtabat quaſi mortuū deflens,nec habens unde eum ſepelire potuiſſet. Epiphanius aūt ſuperueniēs orauit,ut ſub quiete dormiret: & ſepulturæ neceſſaria præbuit,ſimulqꝫ cōſolatus eſt flentē,dicens:Quieſce a lachrymis fili,non em̄ fletu reſuſcitari poterit,eſt em̄ ineuitabile q̄d euenit. Cumqꝫ diſceſſiſſet Epiphanius cœpit ille pulſare ſociū ut exurgeret. Et cum hoc ſemel & ſecūdo feciſſet, dicēs: Surge hodie tuis laboribus epulemur, & ille penitus nō ſentiret:cognoſcens uere mortuū,cucurrit ad Epiphaniū flens & petens,ut eius ſociū ſuſcitaret. At ille cōſolatus eſt,ne ferret grauiter quod euenerat,non tn̄ defunctū denuo ſuſcitauit. Hoc em̄ credo proinde geſtum, ut nō dei miniſtri facile deludant̄. Quibus diebus in Romana Damaſus præſidebat eccleſia,in Alexandria Theophilus,Hieroſolymis Iohānes Flauianus,depulſis Arrianorū epiſcopis,Antiochenam tenebat ſedem: Cōſtantinopolitanā Nectarius.

De ſubuerſione templorum,atqꝫ deſtructione idolorum. Cap. XXX.

IGitur Theodoſius decreuerat,ut idolorꝫ tēpla ſubuerterentur, dij ligni ignibus traderentur,metallini uero conflarentur. Sed dum hæc in diuerſis agerētur locis:in Alexandria maxime ubi idolorum inoleuerat ſuperſtitio, iuuabāt Theophilum epiſcopum præfectus Alexandriæ, & dux ordinis militaris, ad exequendam Imperatoris iuſſionem. Idola ſiquidem

deorum

deorꝝ conflantur ad faciẽdas ollas, & Alexandrinæ eccleſię diuerſas utilitates: cui ab Imperatore donari fuerãt dij ad expenſas egentiũ. Cũ igitur Theophilus oẽs contriuiſſet deos, unum tñmodo reliquit Symiæ ſimulachrũ, iubens eum publice proponi atq; ſeruari: ne ſequẽti tpe pagani negarent tales adoraſſe deos. Iamq; templũ Serapis, q̃d in maximo habebatur honore apud Alexãdrinos, euerterãt nõ ſine ingẽti labore: ipſumq; Serapin deũ in fruſta cõcidentes igni tradiderunt: uerendaq; eius aliorꝝ q; deorꝝ riſu plena per plateas deportari iuſſerunt. Quibus portentis ignominioſiſſimis pagani cõfuſi, alij quidẽ ad cędes Chriſtianorꝝ orta ſeditione ruebãt, ira etiam cõmoti pro aliorꝝ deſtructione templorꝝ, & quod nefanda detegebantur eorꝝ myſteria, dum Metriæ ſacra, ubi homicidia perpetrabãt, inter cęteros ritus ſpurciſſimos publice manifeſta fierent: alij quidem ex paganis errores priſtinos abdicantes, ad ueram Chriſtianorum religionem ſe cõtulerunt. Igitur præcedenti libro, ubi pio ſub principe Conſtantino paganorum clauſa ſunt templa, finem impoſuimus. Huic autem terminus ſit in deſtructione deorũ falſorum & in ſubuerſione templorum.

TOMI II. LIBRI IIII. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi Secundi, Liber V.

De prouectione Arcadij & Honorij poſt obitum patris ad Imperiũ: & perſecutione Iohannis epiſcopi Conſtantinop. qui iniuſte damnatus in exilio moritur Cap. I.

DEFVNCTO, VT PRAEMISImus, Theodoſio Auguſto maiore, Arcadius & Honorius filij eius utrunq; imperium diuiſis tantum ſedibus tenere cœperunt. Qui X L I I. poſt Octauianum loco, communiter rempub. adminiſtrauerunt: Arcadius quidem orienti præfuit, Honorius uero admodũ puer partibus occiduis. Igitur milites, qui circa tyrannũ Eugenium profecti fuerant cum principe, poſt eius obitũ, paruo tempore interiecto, reuerſi Cõſtantinopolim ſunt. Dum uero Imperator Arcadius ſecundũ conſuetudinẽ ad portas occurriſſet exercitui remeanti, tũc milites Rufinũ pręfectũ Imperatoris peremerũt. Erat eñ ſuſpectus, quaſi tyrannidẽ poſſet aſſumere. Dicebaẽ aũt, quia Hunos ipſe in Romanorꝝ prouincias euocaſſet, qui tunc Armeniã & partes Orientis ualde uaſtabant: & Imperatori inſidias tenderet. Caput eius abſciſum cũ dextera manu p Conſtantinopolim ad ludibriũ circumductũ, uxoreque illius in exiliũ ablegata, opes cũctas Eutropius ſpado promeruit. Pauco tẽpore trãſeunte, etiã Nectarius Conſtantinopolitanus eps defunctus eſt. Quãobrem cõi conſultu

placuit imperatori,ut Iohãnes pſbyter de Antiochia,uir mirabilis uitæ con uerſationis,et in diſciplinis philoſophicis pcipue eruditus,fieret eps Cõſtan tinopolitanę ſedis. Quod Theophilo Alexãdrino epo nequaq̃ placuit:qm eandẽ ſedem ſuo pſbytero ualde dilecto,cõtradere nitebat̃. Sed pualuit plu rimorꝝ ſentẽtia.Iohãnes quidẽ factus eps,dũ nulli parceret:euenit illi,q̃d in antiq̃ contineť prouerbio: Veritas odiũ,& obſequiũ amicos parat. Offen dit eñ clerꝝ ſibi cõmiſſum, pro diuerſis occaſionibus, atq; imperatricẽ,& maxime Theophilũ cum ſuis ſequacibus, a quorꝝ derogationibus ſæpius pulſatus fuerat.In tñ eñ inimicorꝝ pualuerunt apud Arcadiũ principẽ inſi diæ, maxime uxoris,ut pelleret̃ Iohannes in exiliũ.Populus autẽ eum pro pter ſanctitatis reuerentiã,& eius pdicationem,frequenter diligebat.Cuius interceſſione,hortatu etiã imperatricis,reuocatus eſt ab exilio,ne ſeditio ori ret̃ in plebe.Qui reuerſus nec ſic quieuit,intolerabiliorẽ(ſi dici fas eſt)ſe p buit æmulis ſuis.Quamobrẽ iterꝝ per coniugẽ excitatus Imperator,cõcilia celebrari iubet cõtra Iohannẽ epm,q̃uis et prius in diuerſis locis machinati ones Theophili cõtra eundẽ fierent.Deniq; iterꝝ pulſus in exiliũ,uſq; ad fi nes Romani imperij perducit̃.Exulans itaq; morit̃,quem magna pars po puli Cõſtantinopolitani ſecuta,et ſi nõ inceſſu pedũ,amore tñ:ſeorſum col lectas fecerunt,& æmulis illius cõmunicare noluerunt,neq; ſucceſſori eius Acatio. Vnde multæ ſeditiones inter alterutros ſunt exortæ, atq; plurimi diuerſa ppeſſi ſunt mala.Inter hæc Innocẽtius Romanus antiſtes,audiẽs de Iohãne & moleſte ferens, uolenſq; generale celebrare cõcilium,ſcripſit Io hanni & clero Cõſtantinopoleos,nõ oportere Iohãni ſucceſſorem dari, nec eius clerꝝ alij parere põtifici. Aiunt eñ Iohãnem,cum in exiliũ duceret̃,per uiſionẽ cognouiſſe diem, qua moriturus eſſet. Huius igit̃ iniuſtitiæ cauſas abominati ſunt,pcipue Europæ põtifices. Ab eorꝝ ſe nanq; ſuſpendere cõ munione,q conſenſerunt in dãnationem eius:pariter oẽs Illyrici eorꝝ pares effecti ſunt.Oriẽtales aũt plurimi qdem in iuſtitiã declinauerũt.Corpus tñ eccleſiæ diuidere noluerunt. Verꝝ in Oriente illo oĩm doctore terrarꝝ,non prius Occidẽtales epi Aegyptiorꝝ et Orientaliũ,Boſphorenſiũ,atq; Thra cenſiũ ſunt amplexi cõmunionem,q̃ illius ſacratiſſimi uiri nomẽ inter pde ceſſores poneret̃ epos: & Acatiũ quidẽ,qui poſt eũ ordinatus eſt,nullo ha buerũt ſermone dignũ.Eo tpe etiã grãdo uehemẽs Cõſtantinopolim et cir ca eius ſuburbana deſcẽdit. Dicebãt itaq; dei iracundia geſtũ,eo q ſine iudi cio Iohannes fuerat condemnatus.Quibus uerbis fidem dedit mors Augu ſtæ,continuo ſubſecuta.Quarta nanq; die poſt grandinem eſt defuncta.

De tyrãnis per dei potentiã extinctis,& rege magno Scythię ſub Arcadio. Cap. II.

GAinas quidẽ genere Celticus,cõſilio Barbarus, ſtudio tyrãnico ue hemẽter elatus, eo tẽpore cum eſſet magiſter militum,multos ſuę gentis, multos etiã Romanorꝝ ſub ſuo magiſterio habens,terrorẽ plurimis etiã ipſi principi meditatione tyrannidis inferebat.Eratq; Arrianus.Is cum uellet faſces imperij arripere,imperatorẽq; cuperet extin guere, manu ualida ſuorꝝ miſſa,ut regalia noctu incenderent. Barbari uero

angelorꝝ circa palatium præſidia cernentes in ſchemate armatorꝝ militum,
infecto negotio reuertunť ad illum. Ille ỽo minime credens illorꝝ aſſertioni
bus,dum exercitū a regia urbe diſperſum ſciret,plures miſit ſequenti nocte.
Adeuntibus aūt quos miſerat aulā regiam, uiderunt & ipſi undiqꝫ agmina
regalia protegentia. Qua uiſione territi receſſerunt. Gainas ỽo hoc cōperto
totā urbem igni,ferroqꝫ turbauit,fugienſqꝫ Helleſponto piratico ritu uiue-
bat. Cōtra quem nauali ꝑlio dato,multi Gothorꝝ eius extincti,ipſe q̄qꝫ bel
lo euadens,mox tñ capite plectiť. Poſt cuius oppreſſionē Iſauri per montē
Tauri diſcurrentes, ingens diſpendium Reipublicæ importarunt. Cōtra q̄s
Narbazaicus directus,maius cōtinuo rependit incōmodum. Qua tēpeſta
te Roilus dux Scythiæ tranſiuit Hiſtrum: & cum innumero exercitu uehe
menter Thracias populatus eſt, ipſamqꝫ regiam ciuitatem obſidere et ſub-
uertere minabať. Supernis quē iaculis atqꝫ fulminibus maieſtas diuina peu
tiens, & ipſum et omnē ſimul cōcremauit exercitū. Tale aliquid a dño eius
cōſolatore etiā Parthico ꝑlio geſtum eſt. Nam cū ibi Romanos uacare co
gnouiſſent,et ciuitates in cōfinio cōſtitutas debellarēt,paciſqꝫ pacta trāſcen
derent, uaſtatis finibus nemo ferebat auxiliū. Imperator nanqꝫ de pace ꝑſu-
mens, duces et milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre uehementiſ-
ſimo & grādine depoſita,ulterius eos deus accedere nō permiſit,eorꝝqꝫ li-
gauit curſum,ita ut XX. diebus totidē ambulare ſtadia nō ualerent. Duces
uenientes et cōgregantes exercitū,primo bello obſidētes urbē, imperatoris
uocabulo nominatā,reprobi ſunt inuēti. Cum em̄ plusq̄ XXX. diebus Go
roranus rex ꝑdictam obſideret ciuitatē,& multa machinamēta cōſtrueret,
turres cōtra muros ciuitatis excelſas ædificaret: ſolus Eunomius ſacratiſſi-
mus eius ciuitatis ep̄s reſtitit,et impetū moliminis eorꝝ,machinaſqꝫ deſtru
xit. Et licet duces noſtri hoſtibus bellādo ceſſiſſent, & obſeſſi ciues reſiſtere
nō auderent: iſte ſolus orādo ſine uaſtatione reddidit ciuitatem. Nō multo
poſt tēpore,q̄ Iohānes defunctus eſt,moriť & Arcadius imperator uir mi-
tis et quietus,ſed in hoc culpabilē ſe exhibuit,q̄d derogationes nō euitauit,q̄
odijs excitabantur cōtra miniſtros Chr̄i. Is ergo cū patre quidē Theodoſio
XIII. regnauit annis,poſt mortē ỽo patris XIIII. uixit annis XXX. & I.

De doctoribus,qui ſub Arcadio & Honorio ſcribendo claruerunt. Cap. III.

IGitur anteq̄ de cladibus miſeriarꝝ,quæ exigentibus peccatis in partibus
Heſperiarꝝ,ſeu Galliarꝝ,atqꝫ Hiſpaniarꝝ,necnon & Aphricæ,ea tēpe-
ſtate cōtigerunt,dicamus: de illuſtribus uiris,qui adhuc in eccleſijs uelu-
ti ſydera micātia radiabāt,imperātibus Arcadio atqꝫ eius fratre Hono-
rio, memoriā facere cēſuimus. Gregorius Beticus Hyberi ep̄s,uſqꝫ ad ex-
tremā ſenectutē diuerſos mediocri ſermone tractatus cōpoſuit,et de fide ele
gātem librū. Febadius Agenni Galliarꝝ ep̄s,ædidit contra Arrianos librū.
Dicunť eius & alia eſſe opuſcula. Epiphanius Cypri Salaminę ep̄s,ſcripſit
aduerſum oēs hæreſes libros, & multa alia opuſcula, quę ab eruditis pro-
pter res,a ſimplicioribus propter ỽba quoqꝫ ignota lectitantur. Diodorus
Tharſenſis ep̄s,dum Antiochiæ eſſet presbyter,magis claruit. Extāt eius in

Apo-

Apoſtolum cõmentarij, & multa alia de Euſebij magis Emiſſeni characte re pertinẽtia, cuius cũ ſenſum ſecutus ſit, eloquentiã imitari nõ potuit, propter ignorantiam ſeculariũ literaꝝ. Eunomius Arrianæ partis Cizicenus eps, in apertã hæreſeos ſuæ prorũpens blaſphemiã, ut q̃d alij tegunt iſte publice fateret̃, & multa cõtra eccleſiã ſcribere auſus. Reſpõderunt ei Apollinaris, Didymus, Baſilius Cæſarieñſis, Gregorius Nazianzenus & Emiſſenus. Priſcillianus Abilæ eps, q factione Hidati, & Hitacij Treuiris a Maximo tyranno cæſus eſt: ædidit multa opuſcula, q a nonnullis Gnoſticæ, id eſt, Baſilidis uel Marci (de q̃bus Irenæus ſcripſit) hæreſeos accuſat̃, defendentibus alijs nõ ita eum ſenſiſſe, ut arguit̃. Latronianus Hiſpaniæ prouinciæ uir ualde eruditus & in metrico opere ueteribus cõparandus, cæſus eſt & ipſe Treuiris, cum Priſcilliano, Feliciſſimo, Iuliano, Eucrotia, eiuſdẽ factionis authoribus. Extãt eius ingenij opera diuerſis metris ædita. Tyberianus Beticus ſcripſit pro ſuſpicione, qua cũ Priſcilliano accuſabat̃ hereſeos, Apologeticũ tumenti, cõpoſitoq; ſermone. Sed poſt ſuoꝝ cædem tedio uictus exilij, mutauit propoſitũ, & iuxta ſanctã ſcripturã, canis reuerſus ad uomitũ ſuum, filiã deuotam Chr̃o uirginẽ matrimonio copulauit. Ambroſius Mediolaneñſis eccleſiæ eps, de q̃ ſupra mentionẽ fecimus, q multa nobiliter ædidit opuſcula, q̃ quidẽ propter notitiã aſſidue legentiũ reor non eſſe recapitulare neceſſariũ, eo tpe defunctus eſt. Ambroſius Alexãdrinus auditor Didymi ſcripſit aduerſus Apollinarẽ uolumẽ multoꝝ ỹſuum de dogmatibus, & cõmentarios in Iob. Sophronius uir apprime eruditus, laudes Bethlehẽ adhuc puer, & de ſubuerſione Serapis inſignẽ librũ cõpoſuit. De uirginitate q̃q; ad Euſtochiũ, & uita Hilarionis monachi, opuſcula Hieronymi in Grecũ ſermonẽ elegãtiſſime trãſtulit. Hieronymus natus patre Euſebio, oppido Stridonis hec ſcripſit: uitã Pauli monachi, epiſtolaꝝ ad diuerſos lib. I. ad Heliodorꝝ exhortatoriã & altercationẽ Luciferiani & Orthodoxi, X. ponicon omnimodæ hiſtoriæ in Hieremiã, in Ezechiel Homilias Adamãtij XXVIII. quas de Greco in Latinũ uertit. De Seraphin et Oſanna, de frugi & luxurioſo filio, de tribus q̃ſtionibus legis ueteris, Homilias in Cãtica Canticoꝝ II. Aduerſus Heluidiũ unam epiſtolã de Mariæ uirginitate ꝑpetua. Ad Euſtochiũ de uirginitate ſeruãda, ad Marcellũ epiſtolaꝝ lib. unũ, conſolatoriã de morte filiæ ad Paulã. In epiſtolã Pauli apoſtoli ad Galatas, cõmentarioꝝ lib. III. Itẽ Pauli ad Epheſios in epiſtolã lib. III. In epiſtolã Pauli ad Titũ, lib. I. & in epiſtolã Pauli ad Philemonẽ, lib. I. in Eccleſiaſten cõmentarios. Quæſtionũ Hebraicaꝝ in Geneſim, lib. I. De ſpũ ſancto Didymi, quẽ in Latinũ trãſtulit, lib. I. In Lucã Homilias XXXVIII. In Pſalmos a decimo uſq; ad XVI. tractatus VII. In captiuũ monachũ. Vitam beati Hilarionis, nouũ teſtamentum Græcę fidei reddidit. Vetus iuxta Hebraicũ tranſtulit, epiſtolaꝝ autẽ ad Paulã & Euſtochiũ, ſcripſit in Micheã explanationũ lib. II. In Naum lib. I. in Abacuc lib. II. In Sophoniã lib. I. in Aggeũ lib. I. Iſaiã utiliter explanãdo grãdia uolumina ędidit. Hieremiã etiã expoſuit, Danielẽ q̃q; explanauit, cõmentariũ etiã in Mattheũ, et alia q̃ plura

plura opuſcula fecit. Quibus diebus beatiſſimus confeſſorꝝ Martinus Turonenſium epiſcopus: multis ac præclaris mirabilibus patratis uinculis ſolutus carnis, migrauit ad dñm. Qui nobilitate generis pollēs, ſub Cōſtantio ac Iuliano militauerat. Demū apud Vvangionū Galliarꝝ urbē deſeruit cingulū militię ſub principe Iuliano et ſe ad Chri cōtulit deuotiſſimā ſeruitutem. Cuius uitā et mirabilioꝝ eius actus, Sulpitius Seuerus ſuo nobilitauit eloquio.

De tyrannide Gildis apud Aphricam Cap. V.

IGitur Arcadius moriēs Theodoſio filio admodū paruo Orientis imperij ſummā tradidit. Nunc autē ad partes Heſperiarꝝ uertamus ſtilum. Cuius Honorius, decedēte patre Theodoſio, imperiū ſuſceperat admodū puer. Interea Gildo comes, q initio regni eius Aphricę pͤerat, ſimul ut defunctū Theodoſium cōperit, ſiue (ut quidā ferūt) quadā pmotus inuidia Aphricā Orientalis imperij partibus iungere molitus eſt, ſiue (ut alia tradit opinio) minimā in paruulis ſpē fore arbitratus, pſertim cū abſqꝫ his nō facile antea quiſq̄ puſillus in impio relictus, ad maturitatē uirilis ętatis euaſerit, iſtiqꝫ propemodū ſoli inueniant̄, q̄s ob regiā patris ac ſuā fidē et diuiſos et deſtitutos Chri tutela prouexerit, Aphricā exemptā a ſocietate Reipub. ſibi uſurpare auſus eſt Gildo gētili magis licentia cōtentus, q̄ ambitu regię affectationis inflatus. Huic Maſcezel frater fuit, q nouarꝝ rerꝝ molitiones in fratre phorreſcens: relictis apud Aphricā militiā duobus filijs adoleſcētibus in Italiā redijt. Gildo abſentiā fratris et pͤſentiā filioꝝ eius ſuſpectā habens, adoleſcētes dolo circūuentos, interfecit. Ad hunc iā ut hoſtē bello inſequendum Maſcezel frater miſſus eſt, quē idoneū procurādę Reipub. fore proprię orbitatis recens dolor pollicebat̄. Igit̄ Maſcezel iā inde a Theodoſio ſciens quātum in rebus deſperatiſſimis oratio hoīs p fidē Chri a clementia dei impetraret: Capraſiā inſulā adijt. Vnde ſecum ſcōs ſeruos dei alios, q̄s pmotos pͨcibus ſuis ſumpſit, cū his oratiōibus, ieiunijs, pſalmis, dies, noctesqꝫ continuans, ſine bello uictoriā meruit, ac ſine cęde uindictā. Ardalio fluminis nomen eſt, q̄d fluit inter Teueſtem et ad Mercidem ciuitates. Vbi cum parua manu, hoc eſt, cum V. milibus (ut aiunt) militum contra LXX. milia hoſtiū caſtra metatus, cum iniecta mora excedere loco, oppoſitaſqꝫ præiacentis uallis anguſtias tranſgredi uellet, incurrente nocte beatum epiſcopum Ambroſium Mediolani pauloante defunctum per ſomnium ſibi uidere uiſus eſt: ſignificantem manu, & impacto ad humum ter baculo dicentem: hic, hic, hic. Quod ille prudenti coniectura intellexit, merito annunciantis fidem uictorię, uerbo locum, numero diem, ſignificari ſubſtitit, ac tertio demum die poſt noctem orationibus, hymniſque peruigilem ab ipſis cœleſtium ſacramentorum myſterijs in hoſtem circumfuſum proceſſit. Et cum ad eos, qui primi occurrerant, pia pacis uerba iactaret, ſigniferꝝ quendam inſolenter obſiſtentem, & iam iamque pugnam excitantem gladio percuſſit in brachium; eumqꝫ manu debilē ipſo uulnere coegit pronū inclinare uexillum. Quo uiſo reliquæ cohortes deditionē iam fieri priorꝝ exiſtimātes; certatim ſeſe ad Maſcezelē ſignis tradidere cōuerſis. Barbari, quorꝝ

magnam

magnā multitudinē Gildo ad bellū eduxerat, defectu militum deſtituti in diuerſa fugerūt. Gildo et ipſe fugā molitus, arrepta naui in altū prouectus eſt: Deinde reuocatus in Aphricam, poſt aliquot dies ſtrāgulatus interijt.

De Alarico Gothorꝫ rege, qui Romā vaſtauit, & alio rege Gothorꝫ: qui cum magno exercitu intrans Italiam, cum omnibus copijs perijt. Cap. V.

EA tēpeſtate Ragadaiſus, oīm antiquorꝫ, pręſentiumqꝫ hoſtiū longe immaniſſimus, repentino impetu totā inuadit Italiā. Nam fuiſſe in populo eius plus q̄ CC. M. Gothorꝫ ferunt. Hic ſupra hanc incredibilem multitudinē, indoctamqꝫ uirtutē paganus & Scytha erat. Qui(ut mos eſt Barbaris huiuſmodi gētibus)omnē Romani generis ſanguinem dijs ſuis propinare deuouerāt. Duo tunc Gothorꝫ populi cum duobus potētiſſimis regibus ſuis, per Romanas prouincias bacchabantur. Quorꝫ unus Chriſtianus, propiorqꝫ Romano, & ut res docuit, timore dei mitis in cęde. Is erat Alaricus, qui cum Gothis ſub Theodoſio militauerat. Quo moriente eius filij imperatores facti: donatiua paterna ſubtraxerunt, a Gothis, ſpōte Reipublicæ ſubiectis. Qua neceſſitate cōpulſi cōtra Romanos cōſpirauere: q̄uis Chr̄iani doluerūt ſe ab imperatore ſpretos, regē Alaricū creāt. Relicta Pānonia, penetrāt Italiā. Honorius q̄dem Rauennate urbe regia reſidebat imperator. Cuius uolūtate & iuſſu properabāt ad Gallias abſqꝫ læſione Italiæ, ſed Stiliconis facto ſeuiētes, nō ſolū Italiā diripiūt, ſed et Romā inuadūt. Alius ṽo paganus Barbarus & ṽe Scytha Ragadaiſus, q nō tm̄ gloriam aut p̄dam quantū inexaturabili crudelitate ipſam cęde amaret: et hic iam ſinu receptus Italię Romā e proximo trementē terrore quaſſabat. Aſſunt Vldin et Sarus Hunorꝫ et Gothorꝫ duces p̄ſidio Romanorꝫ. Itaqꝫ pietate dei cōterritum diuinitus Ragadaiſum timor in Feſulanos mōtes coegit, CC. M. hoīm in aſpero mōtis iugo cōcluſa. Agmina, q bus dudū anguſta uidebat̄ Italia, latēdi ſpe in unū ac p unū ṽticem truſa: ubi eſuriētes illi tā immanes hoſtes ſitiētes, lāguēteſqꝫ interfecti ſunt. Igit̄ rex Ragadaiſus ſolus ſpē fugę ſumēs, clā ſuos deſeruit, atqꝫ in noſtros incidit. A q̄bus captus et pauliſp retentus: ac deinde interfectus eſt. Tāta ṽo multitudo captiuorꝫ Gothorꝫ fuiſſe perhibet̄, ut uiliſſimarꝫ pecudū more, ſingulis aureis paſſim greges hoīm uenderent̄. Interea comes Stilico, cui ſumma Heſperiarꝫ negotia Honorius cōmiſerat, et pater Theodoſius moriens hoc fieri decreuerat, faſtu ſupbiæ elatus, paruipēdens q̄d ſub imperatore imperabat, Eucheriū filium ſuū imperatorē facere deliberās. Quamobrē Alaricū Gothorꝫ regē pro pace optima et q̄buſcunqꝫ ſedibus ſuppliciter ac ſimpliciter orantē, occulto fœdere corrupit: publice bellū denuntiās, ut negata pacis copia ad deterrendā Rempub. excitaret̄. Qui nō ſolū Gothos, ſed et Alanos et Sueuos, Vvādalos, ipos etiā Burgūdiones in arma ſolicitās, pulſare Gallias uoluit, ſperās miſer ſub hac neceſſitate imperium filio cōtradere, & Barbaras gētes tā facile cōprimi poſſe, q̄ cōmouerat. Itaqꝫ ubi imperatori Honorio, exercituiqꝫ Romano hoc tantorꝫ ſcelerꝫ ſchema patefactū eſt, cōmoto iuſtiſſime exercitu occiſus eſt Stilico. Qui ut unum puerꝫ purpuram

 indue-

indueret, totius generis humani ſanguinem dedidit. Occiſus et Eucherius. Adeſt Alaricus, trepidã Romã obſidet, turbat, irrumpit urbẽ: dato tñ p̄cepto, ut ſi qui ad ſctã loca, p̄cipueq; in ſctõꝝ apl'oꝝ Petri et Pauli baſilicas cõfugiſſent, hos imprimis inuiolatos, ſecuroſq; eſſe ſinerẽt: tũ deinde quantũ poſſent p̄dę inhiãtes, a ſanguine tẽperarent. Accidit q̃q; q̃ magis urbis irruptio indignatiõe dei acta, q̃ hoſtis fortitudine probaret, ut B. Innocentius Romanę urbis eps, tãq̃ iuſtus Loth ſubtractus a Sodomis occulta dei prouidẽtia apud Rauennã urbẽ tũc poſitus: pctõris populi nõ uideret excidiũ. Diſcurrẽtibus ꝑ urbẽ Barbaris, forte unus Gothoꝝ potẽs et Chriãnus, ſacrã dei uirginẽ iã ętate prouectã, in quadã eccleſiaſtica domo reppit. Cũq; ab ea auꝝ, argentũq; honeſte expoſceret, illa fideli cõſtãtia eſſe apud ſe plurimũ, et mox adferendũ ſpopõdit, ac protulit. Cũq; expoſitis opibus attonitũ Barbaꝝ magnitudine põderis, et pulchritudine, ignota etiã uaſoꝝ qualitate intelligeret, uirgo Chriſti ad Barbaꝝ ait: Hęc Petri apl'i ſacra myſteria ſunt: p̄ſume, ſi audes, de facto tu uideris. Ego qa defendere neq̃o, tenere nõ audeo. Barbarus ỽo ad reuerentiã religionis timore dei et fide uirginis motus, ad Alaricũ hęc ꝑ nuntiũ retulit. Qui cõtinuo reportari ad apl'i baſilicã uniuerſa, ut erãt, uaſa impauit: uirginẽ etiã, ſimulq; oẽs, q ſe adiũgerẽt Chriãnos, illo cum defenſione deduci. Ea domus a ſctis ſedibus lõgo (ut fert̃) & medio interiectu urbis aberat. Itaq; magno ſpectaculo oĩm diſpoſita ꝑ ſingulos ſingula, et ſuꝑ capita elata, palã aurea atq; argẽtea, uaſa portant̃, exertis undiq; ad defenſionẽ gladijs, piã pompã muniẽtes, hymnos deo Romanis Barbariſq; cõcinnentibus publice canit̃. Igitur in ea irruptione Placidia Theodoſij principis filia, Arcadij et Honorij imperatoꝝ ſoror ab Ataulfo Alarici propinq̃ capta atq; in uxorẽ aſſumpta, quaſi eã diuino iudicio uelut ſpeciale pignus obſidem Roma tradiderit: ita iuncta potẽtiſſimi Barbari regis cõiugio, multo Reipub. cõmodo fuit. Alaricus aũt mira dei diſpenſatione urbẽ irrupit, atq; uaſtauit: populumq; q in multis deum offenderat Romanũ, magis terrore q̃ cæde corrupit: poſt triduum ab urbe diſceſſit. Quo mortuo, Ataulfus q Gothoꝝ rex mox fuerat creatus, et Placidiã ſororem imperatoꝝ duxerat uxorẽ, cũ cõſultu Honorij Italiã reliquit, et citato greſſu ad Gallias tendit, quas diuerſæ occuparant gentes Barbaræ.

De diuerſis gentibus, quæ ſe infuderunt per Gallias. Cap. VI.

INterea ante bienniũ Romanæ irruptionis excitatæ per Stiliconẽ, gẽtes Halanoꝝ (ut dixi) Sueboꝝ, Vuandaloꝝ, multæq; cũ his aliæ Rhenũ trãſeunt, Gallias inuadũt, directoq; impetu Pireneum uſq; perueniũt, cuius obice ad tp̄s repulſę, per circũiacẽtes prouincias refundunt̃. His ꝑ Gallias bacchantibus, apud Britannias Gratianus municeps eiuſdem inſulæ tyrãnus creatur, & occiditur. Huius loco Conſtantinus ex infima militia propter ſolam ſpem nominis, ſine merito uirtutis, eligitur. Qui cõtinuò ut inuaſit imperium, in Gallias tranſijt: ibi ſæpe a Barbaris incertis fœderibus illuſus, detrimẽto magis Reipublicæ fuit. Miſit in Hiſpaniam iudices, quoꝝ occaſione Barbari Pirenei cuſtodia prodita, clauſtriſque patefactis,

cunctas

cunctas gentes quæ per Gallias uagabantur, Hiſpaniarum prouincijs immittunt, ijſdemq; ipſi adiunguntur. Vbi actis aliquandiu magnis cruentisque diſcurſibus, poſt graues rerum atq; hominum uaſtationes habita ſorte & diſtributa poſſeſſione reſederunt.

De tyrannis ſub Honorio emergentibus ſubito, & extinctis. De Conſtantio & eius fideli conſule, quem demum creauit conſulem. Cap. VII.

ITaq; Honorius imꝑator uidẽs tot oppoſitis tyrãnis nihil aduerſus Barbaros agi poſſe, ipſos prius tyrannos deleri iubet, Cõſtantio comiti huius belli ſummã cõmittens. Cõſtantius aũt comes in Galliã cũ exercitu profectus, Conſtantinũ Imperatorẽ apud Arelatẽ ciuitatẽ clauſit, cepit, occidit: filiũq; eius Conſtantẽ Gerõtius apud Viennã interfecit, & in locum eius maximũ quendã ſubſtituit: ipſe uero Gerõtius a ſuis militibus occiſus. Maximus uero exutus purpura, deſtituſq; a militibus Gallicanis, aufugit. Iouinus poſtea uir Galliarꝫ nobiliſſimus in tyrannidẽ mox ut aſſurrexit, cecidit. Sebaſtianus frater eiuſdẽ hoc ſolũ elegit, ut tyrrãnus moreret. Nã cõtinuo ut creatus, occiſus eſt. Attalus uero inter tyrannos mori delegit. Qui cum Aphricę conſulatũ aſſecutus eſſet, inde elatus ſupcilio, Sabinũ domeſticũ ſuũ uirũ ingenio callidũ induſtriaq; ſolertẽ & ſapientẽ, ſi animi uires trãqllis ſtudijs accõmodauiſſet, generũ allegit, quẽ pro qͬundã periculorꝫ ſuſpicione interfecit: atq; aliquãdiu Aphrica ab eo annona extra ordinẽ detẽta, ipſe tandẽ cũ immenſa certe tẽporibus nr̃is ſatis incredibili claſſe nauium Romã cõtendit. Nã habuiſſe tunc tria milia DCC. naues dicit. Quem numerꝫ ne apud Xerxẽ qdem, ꝑclarum illũ Perſarꝫ regẽ, et Alexãd. Magnũ, uel aliũ quemq̃ regũ fuiſſe, hiſtorię ferũt. Is ſimul cũ agmine militũ ad urbẽ ꝑgens littore egreſſus eſt, occurſu comitis marini territus, et in fugam uerſus, arrepta naui ſolus Carthaginẽ redijt: atq; ibi cõtinuo militari manu interfectus ẽ. Hũc oẽm catalogũ (ut dixi) uel manifeſtorꝫ tyrãnorꝫ, uel inobediẽtiũ ducũ, optima Honorius Imper. religiõe, et felicitate ſcire meruit, et magna qdẽ Cõſtantius comes induſtria, et celeritate cõfecit, merito ſane, qa in his diebus ꝑcipiente Honorio, et adiuuãte Cõſtantio, pax et unitas ꝑ uniuerſam Aphricã eccleſię cathol. reddita ẽ. Cõſtãtius itaq; comes apud Arelatẽ urbẽ Gallię cõſiſtens, magna rerꝫ induſtria Gothos a Narbona expulit, atq; abire in Hiſpan. coegit. Gothorꝫ tũc populis Ataulfus rex ꝑerat, q poſt irruptionẽ urbis ac mortẽ Alarici Placidia (ut dixi) captiua ſorore imꝑatoris in uxorẽ aſſũpta, Alarico ſucceſſerat. Is, ut ſępe auditũ, atq; ultimo exitu eius probatũ eſt, ſatis ſtudioſe ſectator pacis: militare fideliter Honorio Impat. ac pro defendẽda Romana Rep. impedire uires Gothorꝫ ꝑoptauit. Qui apud Barcillonẽ Hiſpanię urbẽ dolo ſuorꝫ occiſus ẽ. Poſt hũc Segericus rex Gothis creatus, nihilominus a ſuis interfectus ẽ. Deinde Valia ſucceſſit in regnum: qui pacem optimam cum Honorio Imperatore, datis lectiſſimis obſidionibus pepigit. Placidiam imperatoris ſororẽ honorifice apud ſe honſteq; habitã, fratri reddidit. Quam Honorius Cõſtantio, q eam reuocauerat, matrimonio iungẽs, Imperatorẽ apud Rauennã creauit.

De Iohannis tyrannide,& eius matura morte. Cap. VIII.

IGitur Honorius,qui cum fratre Arcadio,XIII. imperauit annis:ac deinceps cum Theodoſio iuniore Arcadij fratris filio XVI. humanis rebus exceſſit.Quo defuncto,Iohannes tyrannus Heſperiarum inuaſit imperiũ.Cõtra quẽ Ardaburius a Theodoſio imperatore Patritius dirigitur:qui ſæpe cõtra Parthos dimicando pugnauerat, ac feliciter uicerat. Sed cum nauigãdo Aquileiam tenderet cum exercitu,uentus mox cõtrarius ſurgens,peturbata claſſi appulit eum ad hoſtes. Qui comprehenſus a tyranno magnã æſtuationem intulit Imperatori.Qui ſolito more ſe ad dñi contulit miſericordiã, cum precibus & lachrymis pro liberatione patrię & ducis fideliſſimi inſtabat.Quid tũc Imperatoris oratio pręualuit, dicendum reor: Angelus enĩ dei ſub ſchemate paſtoris eduxit Aſparẽ Ardaburij filium, & oẽs qui cum eo erãt:ac ꝑ paludẽ adiacentẽ Rauẽnę ad loca ſperata peruenerunt. Vnde nullus aliqñ tranſiſſe ferẽ. Tunc ergo deus inadibilẽ terrã fecit adibilẽ.Tranſeũtes nanq; per ſiccum paludis aqua non offenderunt, apertaſq; inueniẽtes ciuitatis Rauẽnę portas tyrãnum quoq; detinuerunt. In ea nanq; ciuitate tyrãnus degens,habebat exercitũ.Tũc ergo pijſſimus imperator reuerentiã,quã circa diuinitatẽ habebat,oſtẽdit.Dum enĩ circũ ſpectaret:nuntiatum eſt ei tyrannũ fuiſſe perẽptum.Quã ob rem fecit ſermonẽ in populo dicẽs, Venite,ſi placet,relinquẽtes hãc uoluptatẽ, et pergẽtes ad eccleſiã gratificos deo ſoluamus hymnos, cuius manus tyrãni ꝑſumptiõibus obuiauit.Quo dicto ſpectaculo ceſſante,ꝑ mediũ circũ cuncti cũ eo cõcorditer grãs agẽtes, ad eccleſiã cõuenerunt:ita ut tota ciuitas una uideret eccleſia,ueniẽtes ad locũ orationis iugi die grãs dño retulerũt. Igit̃ occiſo tyranno cogitabat Theodoſius Imperator,cui deberet Heſperiarꝫ regna cõmittere:tũc Valẽtinianus erat ualde puer : natus ex matre Placidia eius qdem amita,filia uero maioris Theodoſij,Arcadij & Honorij ſorore de patre Cõſtantio:q ab Honorio impij iura ſuſceperat, paruoq; tpe cũ eo regnauerat. Hũc ergo Valentinianũ conſobrinũ ſuũ Cæſarẽ factũ mittit adpartes Italię cum q̃ matrẽ Placidiã,eiq; uniuerſam diſpoſitionẽ commiſit imperij.

De geſtis memoria dignis in partibus Orientis ſub Imperatore Theodoſio. Item de Attico epiſcopo. Cap. IX.

IGitur Valentiniano apud Rauennã coronã imperij aſſumente, & partibus occiduis regnãte cum matre, quę ſub Theodoſij imperio in ſceptris orientalibus euenerunt, & memoria habentur digna, aliqua ſummatim prælibando carpamus. Qua tẽpeſtate Atticus Conſtãtinopolis erat epiſcopus:uir mirabilis in doctrina, religione, & largitate præcipuus. Cuius inter cætera dum quidã Iudęus iaceret paralyticus, medicorꝫ oĩm medelis atq; Iudęorꝫ ſuperſtitioſis purgationibus adhibitis, nihil ſibi prodeſſe ſenſiſſet:demũ cęteris deſperatis,ad Chriſti ſe cõtulit ſanitatẽ. Hoc uelociter epiſcopo Attico nuntiat̃,quem catecuminũ factum, & ſpem Chriſti promittens,deportare cum lecto pręcepit ad baptiſmũ. Verꝫ Iudæus paralyticus baptiſmũ uera fide ſuſcipiẽs,cum de fonte fuiſſet leuatus, egritudine repẽte

priua-

priuatus eſt,& de cæ tero ſanus fuit. Hanc igit̃ curã uirtus Chriſti etiam co tp̃e demõſtrauit. Qua cauſa plurimi Paganorꝝ credẽtes baptizati ſunt. Atticus aũt largus ſic erat, ut nõ ſolũ pauperibus ſuarꝝ parrochiarꝝ, ſed etiam in uicinis ciuitatibus, multas pecunias pro egentiũ cõſolatione trãſmitteret. Calliopio nanq̀ preſbytero eccleſię Nicenę CCC. aureos direxit, hęc mandãs. Hos CCC. ſolidos expẽde ſicut uolueris, et maxime illis q̃ petere confundunt, & non eis q̃ propter uentrẽ magis negotiãtur. Ex talibus unã tñ rem obſerua, ut nutrias indigẽtes. Is nanq̀ eidẽ Calliopio mortẽ ſuam lõge ante prędixit, quo dicto non eſt mẽtitus. Qui etiã quendã Iudęum baptizauerat, qui tñ Iudæus turpis lucri gratia, per diuerſas hęreſes ſępius baptizabat, et hac arte pecunias cõgregabat. Poſtremo ad eccleſiã iterꝝ uenit orthodoxorꝝ. Cui poſt ieiuniorꝝ tẽpus præparatur baptiſma, & ueſtis congrua Cumq̀ foris fuiſſet impletus, deducit̃ Iudęus ad baptizandũ. Tunc quędã dei uirtus inuiſibilis, aquam diſparere p̃cepit. Cũq̀ p̃ſentes non cogitantes dei uirtute, aquã p̱ cuniculũ propriũ defluxiſſe ſuſpicarẽtur: diligẽter undique clauſum rurſum impleuerũt fontem, et denuo deducto Iudęo, aqua diſparuit. Tũc ſacerdos, q̃d mali, inq̃t, feciſti o homo? An certe neſciẽs baptiſmate iã potitus es? Ob hãc rem cum diuerſi cõcurrerent, quidã Iudęũ recognouit, quem baptizatum ab Attico epiſcopo ipſe ſuſceperat: & hoc modo illius fraus uniuerſis apparuit.

De Marutha & Attico epiſcopis, & de prælijs contra Parthos pro Chriſtianis ſuſceptis. Cap. X.

EO tp̃e Maruthas Meſopotamenus epiſcopus inſignis habebatur, quẽ Theodoſius Imperator legationis gratia ad Perſarꝝ regem direxit. Qui ueniẽs in Perſidẽ ad Sigerdẽ regem nimio dolore capitis ex lõgo tp̃e uexatũ inuenit: qui nullis magorꝝ incantationibus, aut ſacerdotũ ſuorꝝ purgatiõibus, uel etiã medicorꝝ ſtudijs, curari potuit. Quẽ uenerabilis ep̃us ſola oratione ſanauit & a filio eius moleſtiſſimũ dęmoniũ fugauit. Quã ob rẽ apud Perſas Chr̃ianitas eſt dilatata, & magorꝝ illius fraudes detectę. Quibus etiam diebus Iudęi habitantes in Creta, ſollicitati ſunt a q̃dam, q̃ ſe Moſen legiſlatorẽ e cœlo ad eos denuo miſſum teſtabat̃: monẽs ut oẽs ſuas relinquerẽt poſſeſſiões atq̀ pecunias, q̃m illo ductore p̱ ſiccũ mare, ad repromiſſionis gaudia p̱uenirent. At illi hac ſpe capti, oĩa contẽpſerunt ſua. Cũq̀ ueniſſet dies quã deſignauerat ſeductor ille, deduxit eos ad quandã rupẽ decliuius incumbentem, iuſſitq̀ ut thaumarꝝ ſchemate ſemetipſos euoluerẽt. Hoc ergo faciebãt priores: & cũ uenirẽt ad rupes, rẽpẽte moriebant̃, tam dilacerati acutis rupibus, q̃ in aqua necati. Plures tñ mori poterãt, niſi deo prouidẽte q̃dam uiri Chr̃ani superueniſſent piſcatores, atq̀ negotiatores: qui alios cum necarent̃, eripiẽtes recreauerunt. Qui aũt euaſerant cum uoluiſſent illum perimere ſeductorẽ, repente diſparuit: quẽ dæmoniũ ſuſpicati ſunt fuiſſe. Pro hac itaq̀ paſſione multi tunc Cretenſiũ Iudęorꝝ ad Chriſtianã conuerſi ſunt fidem. Igit̃ Theodoſius pacta Perſarum rupta pro Chriſtianis ab Attico ſuſceptis ep̃o, uel ab alijs in orbe Romano: q̃ dũ p̱ſequerentur a rege Perſarꝝ inde fugiſſent,

ſed

ſed dum repeteret eos idem rex, a religioſo principe minime ſunt redditi. Nephas eñ ducebat, ut fideles ad ſe confugientes, infidelibus redderet ad pœnas. Magis eñ bella ſuſcipere elegit: quæ per Ardaburiũ militię magiſtrum ſtrenue ſunt geſta. Is enim Perſicã regionem per Armeniæ fines ingrediens: unã eius prouinciã Azamẽſem ualde uaſtauit. Cui cum plurimo exercitu Narſeus dux Parthorꝝ regis occurrit: factaq; congreſſione deuictus eſt. Sic & alijs prælijs dño auxiliãte duces & exercitus pijſſimi principis ſuperiores & uictores inuenti ſunt: hoc illis prædicentibus angelis, ut conſiderent & orarent, & deo crederent, quia Romanos uictoria ſequeret̃, dicentes ſe mediatores belli directos a deo. Tãdem in confinio Meſopotamiæ congreſſione facta fortiſſimus Perſarꝝ exercitus, qui ab eis immortalis dicebat̃, a Romanis cæſus eſt. Porro rex Perſarum infortunij ſui cauſas agnoſcens, legationem Romanorꝝ ſuſcipiens, pacem cum eis cõpoſuit. Et hoc modo bellũ propter Chriſtianos exortũ, de Parthorꝝ regione ceſſauit.

De Theodoſij vita optima & vxoris. Cap. XI.

Itaq; erat imperatori filia ex Eudoxia noı̃e Eudocia. Hãc Valẽtinianus cõſobrinus eius Heſperiarꝝ partium ab eo factus Imperator petijt uxorem. Cumq; Theodoſius annuiſſet: Valentinianus muniens Heſperias, Conſtãtinopolim uenit ad nuptias. Quibus celebratis uxore ſumpta reuerſus eſt. Theodoſius igit̃ Imperator pro beneficijs ſibi collatis a deo gratias referebat, plurimis honoribus Chriſto ſua uota cõpenſans, cõiugemq; ſuam Eudoxiã ad Hieroſolymam deſtinauit. Hoc eñ et ipſa uotum habuerat, ſi filiam uideret nuptam. Quæ tam Hieroſolymis eccleſias conſtitutas, quam per ſingulas ciuitates poſitas honorauit: cum pergeret, & cum denuo remearet. Theodoſius Itaq; regaliter natus atq; nutritus nihil habuit tepidum, ſed ſic fuit ſapiens, ut inter fabulantes experimentum crederetur habere cauſarum. Perdurabat in frigore ſimiliter & in æſtu, pleruncq; ieiunabat, & maxime IIII. feria & VI. ſtudio Chr̃anitatis, nec aliter q̃ monaſterium regalia uidebantur. Ipſe nanq; matutino ad ſuas ſorores pergens, diuinas dicebat laudes. Quam ob rem etiam ſacras literas ſine codice recitabat. Loquentibus epiſcopis uelut olim ſacerdos factus, ex diuina lectione reſpõdebat, congregabatq; ſacros codices, & quoſcũq; libet eorꝝ interpretes ſeu expoſitores. Patientia atq; clementia, uniuerſis hominibus eminebat: operibus iram, triſtitiam, libidinemq; deuincens, & in nullo ſe ulciſci deſiderãs. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur, cur nullum ſe lædẽtem morti ſubijceret: Vtinam, inquit, eſſet mihi poſſibile ad uitam etiam mortuos reuocare. Sic enim fuit clemens, ut ſi quando quiſpiam dignum aliq̃d morte committeret, nec uſq; ad ciuitatis portas moriturus perueniebat, ſed ex eius clementia continuo reuocatio ſequebatur.

De reliquijs beati Stephani per Oroſium ad occiduũ porrectis. Cap. XII.

Igitur Theodoſio regnãte cum patruo ſuo Honorio, uel conſobrino deinceps Valentiniano Conſtantij filio: ut omiſſa repetamus breuiter quę geſta ſunt, Lucianus preſbyter, cui reuelauit deus locum ſepulchri & reliquia-

liquiarum beati protomartyris Stephani, ſcripſit ipſam reuelationem Gręco ſermone ad omnium eccleſiarum perſonam. Quam reuelationem Auitus preſbyter Hiſpanus genere, in Latinum uertit eloquium, & adiecta epiſtola ſua per Oroſiū preſbyterū occidētalibus porrexit. Qui etiam Oroſius ad loca ſancta perueniēs, quo eum Auguſtinus ad Hieronymum pro ratione diſcenda animæ miſerat: reliquias beati Stephani accepit, & patriam reuerſus primus cōtulit occidenti. Miracula uero, quæ dominus per uenerandas reliquias beati Stephani geſſit, eiſdem diebus in Aphrica, eximius doctor Auguſtinus plurima & ualde mirāda, quæ pro certo nouerat facta in libris de Ciuita. dei cōſcripſit. Cuius ingenij tot extant uolumina ſano ſenſu & irreprehenſibili ratione edita: ut quidā doctorꝝ de eo ita dixerit: Mentitur, qui te totum legiſſe fatetur. Illo etiam iubente Oroſius diſcipulus eius prædictus, libros VII. aduerſus gentes nobiliter & utiliter compoſuit.

De diuerſis apud Aphricam & Britanniam geſtis, & obitu Auguſti, & hinc Theodoſij principis. Cap. XIII.

QVa etiam tempeſtate Aphricana prouincia, per Bonifaciū comitem Vuādalis tradita: et a Romano iure ſubtracta eſt. Qui Bonifacius dum in offenſam Valentiniani ueniſſet, malo publico ſe defendere uoluit: inuitatoq; ab Hiſpanijs Girzerico Vuādalorum rege, qui interfecerat Ermengarium regem Sueuorꝝ, iniuriā ſanctę Eulaliæ in eodem ac ſi nolens ulciſcitur. Conſederāt enim Vuandali in Betica Hiſpaniæ regione, annis LIIII. Hinc trāſeunt in Aphricam cum omni familia, Alanis ſecū iunctis & Gothis, oīa ferro, flāma, rapinis ſimul & Arriana impietate fœdauerunt. Tunc beatus Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus & oīm doctor eccleſiarꝝ, ne ciuitatis ſuæ ruinā uideret, III. obſidionis eius menſe migrauit ad dn̄m, V. Cal. Sept. cum uixiſſet annis LXXVI. Quo tp̄e Vuandali capta Carthagine, Siciliā quoq; deleuerunt. His in diebus Agetius dux utriuſq; militiæ Patritius appellatur. Qui Burgundiones cōtra Romanos rebellātes perdomuit: cęſa XX. milia Burgundionum, Gothorꝝ uero auxilia eis prębentiū IX. milia. Qua tēpeſtate Britoni Scotorꝝ Pictorꝝq; infeſtationē nō ferentes, Romā mittunt, et ſui ſubiectione promiſſa contra hoſtē auxilia flagitāt. Quibus ſtatim miſſa legio magnā Barbarorꝝ multitudinē ſternit, cęteros Britānię finibus pellit. Hæc legio domū reuerſura p̄cepit ſocijs ad arcēdos hoſtes, murū trās Inſulā inter II. maria ſtatuere: qui abſq; artifice et magiſtro magis ceſpite q̄ lapide factus, nil operantibus profuit. Nam mox ut diſceſſere Romani, aduectus nauibus prior hoſtis, quaſi maturā ſegetē, obuia quęq; ſubijcit, cędit, calcat deuorat. Iterꝝ petituri auxilia Romā aduolant. Quę impetrata cæſum hoſtē trās maria fugāt, cōiunctiſq; ſibi Britānis murū non terra ut ante puluereū, ſed ſaxo ſolidū inter ciuitates, q̄ ibidē ob metum hoſtiū fuerant factę, a mari uſq; ad mare collocāt. Sed et in littore meridiano maris, q̄a et inde hoſtis timebāt, turres ꝑ interualla ad proſpectū maris ſtatuunt. Sic ualedicūt ſocijs tanq̄ ultra nō reuerſuri. Tunc eędem ad Scotos in Chriſtū credētes ordi-

ordinatus a papa Cœleſtino Palladeus I. epiſcopus mittiť. Igitur recedente a Britãnia Romano exercitu, hoc cognoſcẽtes Scoti & Picti reuertunť, & totã ab aquilone Inſulam pro indigenis murotenus capeſſunt. Nec mora cęſis, captis, fugatis, cuſtodibus muri, & ipſo interrupto: etiã intra illũ crudelis pdo graſſatur. Mittiť epiſtola lachrymis ærũniſq; referta ad Romanæ poteſtatis uirũ Aetiũ ter conſulẽ, XXIII. Theodoſij principis anno petens auxiliũ, nec impetrat. Interea fames dira ac famoſiſſima profugos infeſtat. Qua coacti, qdam hoſtibus dedere manus: alij de mõtibus ſpeluncis ac ſaltibus ſtrenue repugnabãt, ac ſtrages hoſtibus dabant. Reuertunť Scoti domum, poſt non multũ tẽpus reuerſuri. Picti extremã inſulę partẽ, dum primum et deinceps inhabitaturi detinent. Famẽ præfatã magna frugum opulentia, opulentiam luxuria, & negligẽtia, negligentiam lues acerrima & acrior mox hoſtium nouorꝫ .i. Anglorꝫ plaga ſecuta eſt. Ergo his ita geſtis partibus Oriẽtis et Occiduis, Theodoſius moriť Conſtãtinopoli poſt Honorij obitũ anno XXVI. regni: ætatis ſuæ XLVIII. poſt quem Martianus a militibus & ab exercitu Auguſtus appellatus, ſublimať in regnum.

De prælijs Hunorum regis contra Romanos, & alias gentes Cap. XIIII.

INterea Hunorꝫ rex Attila uinctos ſecũ Gepidas cũ Ardarico Gothoſque cum Valamir diuerſaſq; alias nationes ſuis cũ regibus oẽm Illyricum Thraciãq;, et utrãq; Daciã, Miſiã, & Scythiam populatus eſt. Cõtra quẽ Argeniſdus magiſter militũ Miſiæ egreſſus, ad Marcionopolim fortiter dimicauit, q equo ſub ſe decidente p̃uentus eſt: & nec ſic quieſcẽs bellare, occiſus ẽ. Igiť Attila multis triũphis diuerſarꝫ gentiũ atq; plurimorꝫ regũ, q̃s ſubiecerat ſuę ditioni, obſeqis elatus, ſubiectiõe etiã Oſtrogothorꝫ tũidus Gallias inuadere, Veſegothaſq; opprimere p̃parabat. Miſit itaq; ad Valentinianũ Imperatorẽ legatos, ſimulãs pacẽ, dicendo, q̃d ob iniuriã Romanorꝫ ulciſcendã proparet ad occidentẽ, ut deletis Veſegothis alijſq; nationibus partes Galliarꝫ atq; Hiſpaniam, quas illi tenebãt, Reip. redintegraret. Regẽ uero Veſegotharꝫ ſolicitare niſus eſt, ut pariter cũ eo Romanũ inuaderet imperiũ, & æqua poſſiderẽt ſorte. Sed dolus nõ latuit imperatorẽ. Qui celeriter ꝑ Aetiũ q Gallijs tunc p̃erat Patritiũ, Theodoricũ Gothorꝫ regẽ partibus ſuis fauere fecit. Hinc iam truculẽtiſſimus rex Attila Galliarꝫ ciuitates atq; oppida longe lateq; ſubuerſa, ad euertendam Aurelianorꝫ urbẽ feſtinus propabat. Tunc ꝑ beatiſſimũ Anianũ Aurelianorꝫ ep̃m tam Aetius Romanorꝫ Patritius, q̃ et Gothorꝫ rex Theodoricus cũ filio ſuo Thoriſmodo fœderati obuiã ire Hunis feſtinabãt, cõgregatis undiq; bellatoribus aduerſus regẽ ferocem. Hi em̃ affuerũt eorꝫ auxiliatores, Frãci, Sarmatę, Armoriciani, Burgũdiones, Saxones, Ripariolibriones q̃ndam milites Romani. Nõnulli etiã Celtici, & Germani. Attila uero dum multas nationes multoſq; reges q̃s ditioni ſuę ſubdiderat ſecũ haberet Oſtrogotharꝫ exercitus p̃minebat. Fit prima cõgreſſio, ut ferũt, circa Ligerim, ſed protractũ eſt bellũ et in cãpis Catalaunicis, q Mauriaci uocãtur, atrox bellũ et ꝑtinax conſeritur: cui ſimile in paucis antiquorꝫ inueniť geſtis.

Rex

Rex enim Attala circa horam diei nonam fieri certamen cenſuit: ut ſi uictores ſui non longius proſequendo intercidente nocte ad caſtra remearent, ſin autem uicti, noctis prę̨ſidio tuti, uires reſumerent. Quo bello famoſiſſimo, CLXV. milia ab utriſque partibus cæſa referuntur, exceptis XV. milibus Francorum & Gepidarum, qui mutuis uulneribus conciderunt. Itaq; Theodoricus Gothorꝝ rex ibi occubuit. Attila rex uictus in caſtra, q̃ de plauſtris præparauerat, ſe recepit. Aetius autem Thoriſmodum Theodorici regis interfecti filium ſolicitans, ne fratres illius patris occiſi inuaderent regnũ mox ad Toloſam ire coegit, quæ ſedes erat Veſegotharum regni. Attila uero per legatos monuit ſimulans amicitias, ut cito ad ſua repedaret regna: antequam noui hoſtes circumfuſi maiora ſibi inferrent detrimenta. Ipſe autem Aetius utroſq; reipublicæ deputans hoſtes, ſic negotio infecto diſceſſit. Attila autem nacta occaſione diſceſſu Veſegotharꝝ iam ſecurus Gallias relinquens, ad oppreſſionem Romanorꝝ mouit procinctum. Primaq; adgreſſione, Aquileĩſem diu obſidebat ciuitatem, quam captam ita penitus deleuit, ut ueſtigia eius ruinę uix appareant. Inde audacior factus, Mediolanum occupat metropolim, pariter & Ticinum regias urbes, & æquali ſorte deijcit uicinaq; loca ſæuiens demolitur. Cumq; Romam intentus eſſet opprimere, Leo papa per ſe accedens ad eum, mitiorem reddidit. Qui depoſito furore, ultra Danubium promiſſa pace diſceſſit.

De Aetij nece, & deprędatione Romæ per Vuandalos. Cap. XV.

AEtius autem patritius, magna occidentalis Reip. ſalus: ab hoſtibus liberata Gallia reuertitur in Italiam. Deniq; factione Heraclij ſpadonis a Valentiniano principe occiditur, cũ quo Heſperiarũ cecidit regnũ. Valẽtinianus aũt a ſatellitibus Aetij, q̃s ſibi delegerat milites, dolo Maximi pfoſſus interijt, imperatorem quoq; eiuſdẽ Maximus inuaſit. Qui cum Reip. profuturus per omnia crederetur, nõ ſero documento, quid animo habebat probauit. Siquidem interfectores Valentiniani in amicitiã recepit, uxoremq; eius Auguſtam amiſſionem uiri lugere prohibuit: & intra pauciſſimos dies in cõiugium ſuum tranſire coegit, ſed hac incontinentia nõ diu potitus eſt. Nam poſt alterꝝ menſem nuntiato ex Aphrica Gaizerici regis aduentu, multiſq; nobilibus ac popularibus ex urbe fugientibus, cum ipſe quoq; data cunctis abeundi licentia, trepide uellet abſcedere: a famulis dilaniatus eſt: & mẽbratim deiectus in Tyberim, ſepultura quoq; caruit. Poſt hunc Maximi exitum confeſtim ſecuta eſt multis digna lachrymis Romana captiuitas: & urbem omni præſidio uacuam Gaizericus obtinuit, occurrente ſibi extra portas S. Leone epiſcopo. Cuius ſupplicatio ita eum dño agente leniuit: ut cum oĩa poteſtati ipſius eſſent tradita, ciuitatem ab igni tñ & cęde atq; ſupplicijs ſeruairt. Per XIIII. igitur dies ſecura & liberã ſcrutatione oĩbus opibus ſuis Roma uacuata eſt: multaq; milia captiuorꝝ ſecum ducens, cum regina Eudoxia, quæ cum inuitauerat, ut ferunt, & filiabus eius Carthaginem uictor Gaizericus reuerſus eſt.

De reſtauratione Orientis Imperij per Marcianum principem, & de geſtis Ger

mani epiſcopi apud Britones. Cap. XVI.

IGitur Marcianus orientis Imperator regnum, quod deceſſores prædeceſſoresq; eius per annos fere L X. uiciſſim imperantes minuerunt, diuina promiſſione ſic reparauit, ut exultatio ingens cunctis accreſceret ſibi ſubiectis. Hic nanq; cum Auito Heſperiarum Imperatore, quem Romani poſt Maximi necem tyranni & urbis depredationem Cæſarem creauerant, unanimitatis fœdus cõpoſuit. Qui utranq; rempub. concorditer adminiſtrantes rexerunt: demum VI. anno, ſextoq; menſe Imperij ſui Marcianus in pace obijt. Cui Leo ſucceſſit in regnum. Auitus aũt de Italia in Gallias ſeceſſit: ubi ab exercitu & Gothorꝝ auxilijs deſtitutus reuerſus Italiam, epiſcopus in Placentia eſt factus. Cuius inſtinctu Theodoricus rex Gothorum contra Sueuos mouit exercitum: qm̃ ipſi regiones quas Romanis reddiderant, depredando uaſtabant. Fitq; congreſſio contra Sueuos in Tarraconenſi Campania, ubi plurimi Sueuorꝝ extincti. Richarius rex Sueuorũ fugiẽs nouiſſime cõprehẽſus, & in cuſtodiã truſus: Sueui deſtructo eorꝝ regno, tradiderũt ſe Theodorico regi Gothorꝝ. Qua tempeſtate gens Anglorum ſiue Saxonum, Britanniã tribus longis nauibus aduehitur. Quibus dũ iter proſperatum domi fama referret, mittitur exercitus fortior, qui iunctus prioribus primo hoſtes abigit. Deinde in ſocios arma uertens, totam prope inſulam, ab orientali eius plaga uſq; ad occidẽtalem igni uel enſe ſubigit: cõficta occaſione, quod pro ſe militantibus Britones ſufficienter ſtipendia promiſſa nõ darent. Tunc hęreſis Pelagiana Britannorꝝ turbat fidẽ: qui a Gallicanis epiſcopis auxilium quærentes, Germanum Vtiſſiodorenſis eccleſię epiſcopum, & Lupum Trecaſinum æque apoſtolicæ gratiæ antiſtitem, fidei defenſores accipiunt. Cõfirmant antiſtites fidem, uerbo ueritatis ſimul et miraculorꝝ ſignis. Sed & bellum Saxonum Pictorumq; aduerſus Britones eo tempore iunctis uiribus ſuſceptum, diuina uirtute retũdunt. Cũ Germanus ipſe dux belli factus, non tubę clangore, ſed clamore halleluia totius exercitus uoce ad ſydera leuato, hoſtes in fugam uertit immanes.

De crebris mutationibus principum. Et quo pacto Occidẽtis Imperium amiſerint Romani. Cap. XVII.

LEO, ut diximus, Orientis Imperator poſt Marcianũ factus, apud Rauennam autem Maiorianus Cęſar eſt ordinatus. Qui cũ Theodorico rege Veſegotharum fœdus inijt per legatus, & ab Emerita Hiſpaniæ ciuitate quam tunc uaſtabat, ad Gallias eſt reuocatus, non tamen ſine magna ſtrage atq; populatione Sueuorum, aliarumq; gentium Hiſpaniæ in diuerſis partibus habitãtium: quas per duces ſuos Theodoricus opprimere atq; depredare iuſſerat. Maiorianus autem Imperator pace compoſita cum Theodorico rege, tendit ad Hiſpanias, nauesq; præparare iuſſerat, ut inde tranſiret contra Vuandalos in Aphricam. Sed dum perueniſſet ad Carthaginem Spartariam Vuandali claſſem, quam præparare iuſſerat, inuadunt atq; diripiunt. Itaq; Imperator cœpto negotio fruſtratus reuertitur in Italiam, & apud Tertonam occiditur: locũq; eius Seuerianus

inuaſit, ſed ipſe tyrānidis ſuæ III. anno uix expleto Romæ occubuit. Qua tempeſtate inter Francos & Burgundiones Diuione geſtum eſt prælium: Gundeislo hoc doloſe machinante contra fratrem ſuū Gundobaudum. Itaque Gundeislus cum ſuis aduerſus fratrem ſuum cum Frācis dimicauit: fugatumque fratrem regnum ipſius pauliſper obtinuit. Gaudebaudus autem Auinione ſe muniuit. Eodemq; anno reſumptis uiribus Viennam obſedit, & captum fratrem ſuum Gundeislum interfecit: pluresq; Burgundionum morte damnauit, regnumq; fratris ſuo copulauit et tenuit. Tunc Leo Imperator Artemium diui Marciani generum ex Patritio Cæſarem ordināſ: ad Heſperium deſtinauit Imperatorem. Hinc per Ardaburem Aſperis filium Bigenem Getarum regem interemit. Qui etiam Baſiliſcū fratrem ſuæ Auſtæ contra Vuandalos cum exercitu direxit in Aphricam. Qui nauali prælio Carthaginem ſæpe aggreſſus, pecunijs delinitus abſceſſit. Igitur Artemius ilico ut Romam uenit, Recimerem generum ſuum contra Alanos direxit, uirum egregium: qui & multitudinem Alanorum fugauit, & regem eorum Beorgum in primo ſtatim certamine ſuperatum interemit. Thodoricus ergo Veſegotharum rex crebam mutationem Romanorum principū cernens, Gallias ſuo iure niſus eſt occupare. Quod cōperiens Artemius Imperator, Britonum ſolatia poſtulauit. Quorum rex Rotimus cum XII. milibus uenit ut ferret auxilia: cōtra quos rex Veſegotharum Theodoricus innumerum ductans exercitum, diuq; pugnans Rotimum Britonum regem antequam Romanis coniungeretur, effugauit. Qui amplam partem exercitus amiſſam, cum quibus potuit, fugiens ad Burgundionum gentem uicinā Romaniſq; eo tempore fœderatam aduenit. Theodoricus uero rex Veſegotharū Aruernam Gallię ciuitatem, Artemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero ſuo inteſtino bello ſæuiens, Romam triuiſſet, ipſeq; a genero peremptus, reliquit regnum Olybrio. Quo tempore in Conſtantinopoli Aſpar, primus Patritiorum & Gothorum genere clarus, cum Ardubure & Patritiolo filijs, illo quidem olim patre patritio, hoc autem Cæſare generoq; Leonis principis appellato, ſpadonum enſibus in palatio uulneratus interijt, & necdum Olybrio octauo menſe in regno ingreſſo obeunte. Glicerius apud Rauennam plus præſumptione q̄ electione Cæſar effectus: quem anno uix expleto, nepos Marcellini quondam patritij ſororis filius a regno deijciens, in portu Romę epiſcopum ordinauit, et ipſe regnum obtinuit. Tātas uarietates mutationesq; Romanorꝝ principum Theodoricus cernens (ut diximus ſuperius) Aruernā occupauit ciuitatē, ubi tunc Romanorꝝ dux præerat, Cedicius nobiliſſimus ſenatorꝝ, & dudum Auiti Imperatoris, q ad paucos dies regnū inuaſerat, filius: Gothi capta ciuitate Aruernorꝝ Nabornam etiā inuadunt. Contra q̄s Oreſtem magiſtrum militiæ Nepos Imperator direxit. Oreſtes uero ſuſcepto exercitu uenit Rauennam ibiq; moratus Auguſtulū filium ſuū Imperatorem fecit. Quod audiēs Nepos fugit Dalmatias, ibiq; regno priuatus defecit: ubi iam Glicerius dudum Imperator epiſcopatū Solonitanū habebat. Auguſtulo uero a patre Oreſte

in Rauenna Imperatore ordinato, non multo poſt Odoacer, Torcilingorum rex, habens ſecum Scyros Herulos diuerſarumq; gentium auxiliarios Italiã occupauit: & Oreſtem interfectum Auguſtulũ filiũ eius de regno pulſum, in Lucullano Campaniæ caſtelo exilij pœna damnauit. Sic quoq; Heſperium Romanæ gentis imperium, quod LXXIX. urbis conditæ anno primus Auguſtorum obtinuit Octauianus: cum hoc Auguſtulo perijt, anno deceſſorum prædeceſſorumue regni, D.XXII. Hinc iam reſpu. Romanorum partibus Heſperiarum; quæ hactenus gentibus imperauerat, regibus gentium gemens ſuccubuit.

De Theodoro Gothorum rege, qualiter obtinuerit Italiam per Zenonis Imperatoris datum. Et de geſtis eius. Cap. XVIII.

QVA tempeſtate Leo Imperator pro Thoma Chalcedonenſe per uniuerſum orbẽ ſingulis orthodoxorum epiſcopis, ſingulas conſonantesq; miſit epiſtolas: quid de eodem Thoma ſentiret, reſcribi ſibi poſtulãs. Quorum adeo cõſonãtia de uera Chriſti incarnatione ſuſcepit omnium reſcripta: ac ſi uno tempore unoq; dictante fuiſſent uniuerſa conſcripta. Quibus diebus Theodorus epiſcopus ciuitatis, quæ a Cyro Perſarum rege condita Cyriæ nomen habet, ſcripſit de uera incarnatione domini ſaluatoris aduerſus Euthicen & Dioſcorum Alexandriæ epiſcopum, qui humanam in Chriſto carnem negant. Scripſit & hiſtoriã eccleſiaſticam a fine librorum Euſebij uſq; ad ſuum tempus, id eſt, uſq; ad imperium Leonis huius, ſub q̃ & mortuus eſt. Tunc & Victorius iubente papa Hilario ſcripſit paſchalẽ terminum D.XXXII. annorum. Leo aũt nepotem ſuũ Leonẽ manib. ſuis coronauit: quo facto Imperatore, morit̃ anno XVI. imperij ſui. Itaq; admodũ puer Leo dum paruo ſupereſſet tempore, patrẽ ſuum Zenonẽ Imperatorem cõſtituens, rebus exceſſit humanis. Zenon autem annum XVII. Oriẽtis rexit imperium. Cognita Theodorici proſperitatis felicitate, quod in Illyrico cũ Oſtrogotharum exercitu reſediſſet: poſtq̃ e Pannonia cum patre Theodomir, alias quærendo ſedes profectus eſſet, uicinasq; gentes ad quas acceſſerant, perdomitas ſubiugaſſent, miſſa ad eum legatione, mandãs Zenon ut ad ſe uenire nõ diſſimularet: memor etiã eſſet quãtis honoribus ſublimatus a Leone principe dũ fere X. annis prius obſes apud eum eſſet, ad genitale ſolum, & genitoris præſentiam fuiſſet remiſſus. Theodoricus itaque nihil hæſitans ad regiam feſtinus uenit urbẽ: ubi ab Imperatore Zenone benigne ſuſceptus, manigficeq; ſublimatus, & conſul ordinarius eſt factus. Nec tantum hoc, ſed & equeſtrem ſtatuam ab Imperatore promeruit ante regiam collocari. Inter hęc ergo Theodoricus ſub Zenonis imperio fœdere ſociatus, dum ipſe in urbe omnibus bonis frueretur, gentemque ſuam in Illyrico (ut diximus) reſidentem non omnino idoneam aut refertam audiret, elegit potius ſolito more gentis ſuæ labore quærere uictũ, q̃ ipſe otioſe frui regni Romani bonis, & gẽtem ſuã mediocriter uictitare, ſecumq; deliberãs ad principẽ ait: Quãuis nihil deeſt nobis Imperio ueſtro famulãtibus, tñ ſi dignũ ducit pietas ueſtra, deſideriũ mei cordis libẽter

exaudi

exaudiat. Cumq́ ei(ut ſolebat) familiariter facultas fuiſſet loquēdi cōceſſa: Heſperia, inquit, plaga q̄ dudum deceſſorū prędeceſſorūq́ ueſtrorū regimine gubernata eſt, et urbs illa caput orbis & dn̄a, quare nūc ſub regis Torcilingorū Rugorūq́ tyrannide fluctuat? Dirige me cū gēte mea, ſi praecipis, ut & hic expenſarū pōdere careas: & ibi ſi adiutus a dn̄o uicero, fama ueſtrae pietatis irradiet. Expedit nāq́ ut ego q ſum ſeruus ueſter & filius, ſi uicero uobis donātibus regnū illud poſſideā, q̄ ut ille hoſtis tyrannico iugo ſenatū ueſtrū partēq́ reip. captiuitatis ſeruitio p̄mat. Ego em̄ ſi uicero, ueſtro dono ueſtroq́ munere poſſidebo: Si uictus fuero, ur̄a pietas nihil amittit, imo ut diximus, lucrat̄ expēſas. Quo audito q̄uis ęgre ferret Imp̄ator exceſſum eius, nolens tn̄ eū cōtriſtare, annuit q̄ poſcebat: magniſq́ ditatū muneribus dimiſit a ſe, ſenatū populūq́ ei cōmendās Romanū. Igitur egreſſus urbe regia Theodoricus, & ad ſuos reuertēs, cum oīni gēte Gothorū, q tn̄ ei p̄buerūt cōſenſum Heſperiā tendit rectoq́ itinere p Smirnos aſcēdit uicina Pannoniae, indeq́ Venetiarū fines ingreſſus, ad pontē Sontij nuncupatū caſtra metatus eſt. Cūq́ ibi ad reficienda corpora hoīm iumētorūq́ aliq̄ tp̄e reſediſſet, Odoacer armatū cōtra eū direxit exercitū. Quē Theodoricus in campis Veronēſib. magna ſtrage deleuit, caſtraq́ ſoluta diripuit, Italiā cū potiore audacia intrat: trāſactoq́ Pado amne ad Rauēnā regiā urbē caſtra cōponit. Tertio itaq́ anno obſeſſum Odoacrū regē ad deditionē coegit, hūc priuatū regno interemit. Hinc iā tota Italia Theodorico ſubiecta, III. ingreſſus ſui anno Italiā cōſultu Imp̄atoris, priuatū ſuae gētis ueſtitū deponēs, regiū aſſumit amictū: q̄ſi iam Gothorū Romanorūq́ regnator. His ita geſtis proſpere, gentē Frācorū cupiēs fœderatā habere, miſſa legatione ad Ludouicū regē eorū filiā eius petēs, impetratā matrimonio ſuo copulauit, ut Iordanis hiſtoricus refert: filiaſq́ ſuas uicinis regibus in cōiugio copulauit, unā Alarico Veſegothorū & aliā Sigiſmūdo Burgūdionū; neptēq́ ſuā Amalaburgā Thuringorū regi Ermenfrido, ſororē uero ſuam regi Vuandalorū Traſemundo dedit, cupiens ſic genus ſuū nobiliter dilatare. Quo tp̄e Iohā. Romanae eccl'ae pōtifex Cōſtātinopolim ueniēs ad portā q̄ uocatur aurea, populorū turbis ei occurrētibus in cōſpectu oīm roganti caeco lumē reddidit. Qui dū rediēs Rauennā ueniſſet, Theodoricus eum cū comitibus carceris afflictione pemit: inuidia ductus qa catholicae pietatis defenſor Iuſtinus eū honorifice ſuſcepiſſet. Qui etiā Symmachū patritiū nullis extātibus cauſis dū trucidari Rauennae feciſſet, ira perculſus diuina & ipſe anno ſequenti ibidem ſubitanea morte perijt: anno XXX. ſui Italici regni, ſuccedēte in regnum Atalarico nepote eius. Legimus em̄ in Dialogo ſancti Gregorij quēdam ſacerdotem uiſibiliter uidiſſe Theodoricum uinctum trahi a Iohanne pontifice, & Symmacho patritio ad ollam ignis Sicilienſis.

De Zenone principe, q̄liter amiſſum Imp̄iū recepit, & ſucceſſore eius Anaſtaſio. Ca. XIX.

IGitur Zenon Imp̄ator Chalcedonia dū degeret, Auguſta ſocrus ſua Baſilicum germanū ſuū in urbe Auguſtū appellauit. Quod audiēs Zenon ſeceſſit Iſauriā, ne cauſa ſui ciuilibus bellis aliquod incōmodum prouenires

ret. Baſiliſcus quidem ut fugam Zenonis cognouit, lætatus eſt, ſed non diu: qm̄ Zenon reuerſus in regnum & a ſuis receptus, Baſiliſcum exilio damnauit. Quidam autē Illus noīe Zenoni in priuata uita amiciſſimus, dum ſecreto detraheret Auguſtæ Ariagnæ, in zelum concitauit Auguſtum. Qui deliberans eam perimere, uni ſuoꝝ tacite rem demandauit. Quod dum ille agere niteretur, cuidam cubiculario hoc prodidit. Quod dum regina comperiſſet, ſubterfugit ad Acatium epiſcopum, poſteraq; die Zenon rem æſtimās perpetratam, dum luctum quendam quaſi gerens neminem ſuſcepit: Acatius epiſcopus ingreſſus, & facti arguit Imperatorem, Auguſtamq; ſuſpitionis innoxiā cōpromittit, acceptaq; fide Auguſta reuertitur. Illus autem ab urbe diſceſſit aſſumpta tyrannide: ab exercitu principis occiditur, Zenon uero in pace quieuit. Anaſtaſius autem ſubito aſſumptus ab Auguſta, Imperator ſimul & maritus innotuit, regnauitq; annis XXVIII. tam infeliciter ut diuerſis inimicorum uallatus agminibus tam externorum quam & tyrānorum ſæpius mœrens & gemens nullam ſuorum uindictam meruit audire inimicorum, quia nec ipſe iura ſeruauit eccleſiæ, ſed fauens hæreſi Euthicis catholicos eſt perſecutus, ipſe autem diuino fulmine perijt.

De perſecutione Catholicorum à regibus Vuandalorum. Et quid in diuerſis partibus geſtum ſit. Cap. XX.

QVA tempeſtate Honoricus rex Vuandaloꝝ Arrianus catholicas eccleſias clauſit, plebem uarijs affecit ſupplicijs. Et quidē ab innumeris manus abſcindens et linguas, nec tamē loquelam catholicæ confeſſionis eripere potuit. Itaq; Traſemundus ſucceſſor Honorici Vuādalorum rex, & ipſe eccleſias catholicas clauſit, et plures epiſcopos exilio damnans Sardiniam miſit. Tunc Symmachus papa inter multa eccleſiarum opera, quæ uel a fundamentis creauit, uel priſca renouauit, & iuxta baſilicas ſanctorum Petri & Pauli, atq; Laurentij pauperibus habitacula conſtruxit, & ſingulis annis per Aphricam uel Sardiniā epiſcopis, q in exilio erant, pecunias & ueſtes miniſtrabat. Quibus diebus Heldericus Vuandalorum rex epiſcopos quos anteceſſores ſui exilio damnauerant reuerti fecit, & eccleſias reſtaurare iuſſit, hæreticas ſubmouit profanationes. Benedictus itaq; abbas mirabilibus uita & moribus inſignis claruit: uirtutesq; illius, beatus Gregorius papa in libro Dialogoꝝ ſcripſit. Eo etiam tempore Sigiſmundus rex Burgundionum a ſuis Francis traditus eſt. Quem ſecum Franci in habitu monachi deducentes cum uxore & filijs, demum in puteum proijcientes necauerunt. Poſt cuius necem Clodomeris rex Francoꝝ contra Burgundiones dimicans (ut fertur) in prælio occiditur. Boethius etiā patritius, qui Arithmeticam latino ſermone nobiliter duobus libris ediderat, aliosq; libellos elegantiſſime cōſcripſerat, nouiſſime damnatus exilio, poſt libros conſolationis philoſophicæ, quos metrico ſtilo atq; proſaico luculētiſſime dictauerat, in territorio Mediolaneñ. occiditur.

De Beleſario conſule Iuſtiniani, qui in Aphrica Vuandalos deleuit, & in Italia Gothos cōtriuit, qui etiā cōtra Parthos dimicauit. Cap. XXI.

Quo

QVo tp̄e Iuſtinus Imperator cōſulēs utilitatib. reipub. Iuſtinianū nepotē ex ſorore ſua ſucceſſorē deſignans imperij moritur, Iuſtinianus ꝑ annos xxxviij. Oriētis tenuit imperiū. Cui poſt diuturna bella plurimosq́ʒ labores cōtra Parthos geſta, ꝑ legatos fœdus cū rege Parthorꝫ initum eſt. Igitur hac ſecuritate pacis cōpoſitę, Iuſtinianus Romanū de finib. Parthorꝫ reuocauit exercitū. Hinc iā Beleſariū delegit conſulem, cumq́ʒ cū exercitu ad Auſtralē plagam cōtra Vuandalos mittit, Qui fauēte dn̄o qua uenerat facilitate, ea celeritate Vuandalos ſupauit, Libyāq́ʒ ad corpus totius reipub. iungens, Vuandalorꝫ gentem deleuit Carthago q̄q́ʒ anno exceſſiōis ſuę xcvi. recepta eſt, pulſis deuictisq́ʒ Vuandalis & Gildemero rege eorꝫ capto, Coſtantinopolim miſſo, in urbe regia principi oblatus ſpectante populo Imꝑator ꝑ Beleſariū de Vuandalis triūphauit. In Italia uero Theodorico rege defuncto, Atalaricus nepos eius ipſo ordinante ſucceſſit, viij, annos q̄uis pueriliter uiuens, matre tn̄ regnante Amalaſuenta degebat, qn̄ & Gallias diu tentas Francis repetentib. reddidit, mortuoq́ʒ Atalarico mater ſua Theodohadū cōſobrinum ſuum regni participē faciens: nō poſt multū ipſo iubente occiſa eſt. Et q̄a dudum ſe cū filio ſuo cōmendauerat principi Iuſtiniano: is mortē eius audiens doluit, nec paſſus eſt inultā tranſire: ſed mox eundē ducem belli, ꝗ Pœnorꝫ domitor fuerat & de opibus Vuandalicis triūphans adhuc in faſcib. erat agmini diuerſarꝫ proponens nationum, ad partes Heſperias deſtinauit: qui primo acceſſu mox Siciliā ꝑuadit, duce eius Sinderith ſuꝑato: ubi dū aliq̄tum tꝑoris ob ordinādā patriā reſideret, cōperit ī Aphrica ciuilia bella inteſtinaq́ʒ p̄lia debacchari. Nam Stotzas pene ultimus militū & Marcini clientulus magiſtri militū tyrannidē arripiens, authorq́ʒ ſeditioſorꝫ effectus, Cyrillū, Marcellum, Farā alioſq́ʒ diuerſos iudices dolo ꝑemptos, in ducē Solomonē ſęuiebat, totāq́ʒ Aphricam tyrannico ritu uaſtabat. Emenſo ergo Beleſarius a Sicilia in Aphricā pelago, ſolita felicitate rebelles fugat, prouīciā liberat, Solomonemq́ʒ rurſum Carthagine collocās Siciliā redit. Vbi mox Euermud Theodohadi Gothorꝫ regis gener, ꝗ cōtra eū cum exercitu uenerat, cernēs proſperitatē conſulis, ultro ſe ad partes dedit uictoris, hortatq́ʒ ut iā anhelantem ſuoq́ʒ aduentu ſuſpectā ueniret ad Italiam. Conſtructo ergo Beleſarius exercitu, & tā nauali q̄ equeſtri agmine uallauit Neapolim, paucisq́ʒ diebus eam obſidens, ꝑ aquæductū nocte inuaſit: & tā Gothis, qui aderāt, q̄ Romanis rebellantib. interfectis, urbem pleniſſime ſpoliauit. Qđ Theodohadus aīaduertens, Virigis unū inter alios ductorē exercitus pręponens cōtra Beleſarium dirigit. Qui cum Campaniā ingreſſus, mox ad campos ueniſſet barbaricos, ilico exercitus conſona uoce regem denunciat Virigis. At ille regno ſublimatus, directis e ſocijs Theodohadum Rauennam reuertentem extinguit, regnūq́ʒ ſuū confirmās expeditionē ſoluit, & priuata coniuge repudiata, regiā puellā Matheſuentā Theodorici regis neptem ſibi plus ui copulat q̄ amore. Dumq́ʒ ille nouis nuptijs delectatur Rauennę,

conſul Beleſarius Romanã urbem ingreſſus eſt. Exceptusq; ab illo populo quondã Romano & ſenatu iam penę ipſo noīe cũ uirtute ſepulto, cõfeſtim uicina occupat loca, urbiũ oppidorũq; munimina. Primaq; Getica cõgreſſione Hunnila ductãte exercitũ per Vſinum ad oppidũ Beleſarius Gothos ſuperat, & plusq̃ vij. milia trucidatis, reliquos Rauennã uſq; ꝑturbat. Secundo uero cũ ipſo Vitigis Romanas arces uallante cõgreditur, machinasq; illius & turres quibus urbem adire tentabat igni cõſumptis, per anni ſpaciũ, q̃uis inedia laborans deludit. Poſt hæc uſq; ad Ariminũ perſecutus exinde eum effugatũ Rauenna clauſum, in deditionẽ ſuſcepit. Atq; unus cõſul dum cõtra Getas pene pari euentu de Francis, qui cũ Theodeberto rege ſuo ultra CC. milia aduenerant, triũphauit. Sed quia ad alia occupatus alibi noluit implicari, rogantib. Francis pacem cõceſſit, & ſine ſuorũ diſpendio de finibus Italicis expulit, ſumptoq; rege & regina ſimulq; & opes palatij, ad principem qui eum miſerat reportauit: ſicq; intra pauci tpis ſpaciũ Iuſtinianus Imperator per fideliſſimũ conſulem, duo regna duasq; reſpub. ſuæ ditioni ſubegit. In Auſtralibus atq; occiduis partibus his ita geſtis, Parthi rupto fœdere Romanorum fines inuadunt, Celeſyriæ oĩa ferro cędibusq; fœdando prędantes deuaſtant, Antiochiã uſq; ꝑueniunt. Quã pręſidio Romanorũ uacuã inuenietes, cuncta diripiunt, nec onuſti ꝑda recedunt, nec etiã Romanos fugientes inſequunt̃: qm̃ audito conſul Germanus eorũ aduentu relinquẽs Antiochiã aufugit. Contra quos Imperator aliq̃s duces direxerat uicti ac territi minime ꝑualuerunt hoſtib. reſiſtere. Nam iterũ neceſſitate Beleſarius cõtra Parthos dirigitur, quos nõ ut alias gentes ꝑdomuit, ſed tm̃ a finibus Romanorũ recedere cõpulit, & ad proprias ſedes repedare: cõpoſita pace reuerſus eſt ad principẽ. Ergo, ut aſſolet, rerũ mutatio & principũ uoluntas diuerſa inuidia quidẽ ſenatores ac patritij exarſi, ſuggeſſerũt Imperatori, ut Beleſariũ quaſi ad ſceptra aſpirantẽ de gradu patriciatus eijceret, ac dignitatib. priuaret. Quod factũ, Gothis reſpirantib. cęterisq; nationibus Romanis infeſtis, nõ modicã intulit audaciam: ipſumq; Imperatorẽ nõ longe poſt q̃d fecerat pœnituit, qm̃ aulici Iuſtinianũ regno priuare, & quendam Florianũ Imperatorẽ creare dum aggrederent̃, Beleſarij uiribus adiutus q̃uis immerito, trucidatis noua tentãtib. reſtitutus eſt Iuſtinia. in regnũ.

Iuſtiniano imperãte Franci cõtra Gothos dimicãtes eos regno Galliæ expulerunt. Qui & contra Saxones pugnantes vicerunt, & Britones ſubiugauerunt. Cap. XXII.

QVa tempeſtate in partibus Galliarũ ortũ eſt bellũ inter Alaricũ Gothorũ regem & Chlodoueũ regẽ Francorũ: q̃uis prius inter eos uario euentu plurima exiſterent certamina. Tunc demũ in Campania Voglauenſe decimo ab urbe Pictauienſi miliario fit certaminis cõgreſſio. Vbi Chlodoueus Francorũ rex Alaricũ Gothorũ regem interfecit, & maximã partem illius exercitus trucidauit, regnumq; q̃d Gothi diu tenuerunt, a Ligere fluuio uſq; ad Rodanũ per mõtes Pireneos uſq; ad Oceanũ mare abſtulit, & ditioni Francorũ ſubdidit. Mira dei diſpenſatione actũ eſt, qñ auaritia conſulũ Romanorũ ſtipendia ſunt ſubtracta ab

cta ab eis, qui fame & penuria coacti conſpirauerunt contra Romanos in arma, Illyricũ depopulantes, Italiã inuadentes, Romã gentiũ dñam deprędantes, ut Alauricus, quẽ Gothi regem creauerant, ouans diuerſis ſucceſſibus proſperitatũ ſublimarit gentem ſuam & regnum. Demum in Alarico gens & regnũ Gothorꝫ defecit, ſicuti & Romanorꝫ in Heſperia ſub Octauiano Auguſto aliarꝫ gentium dña, & nouiſſime in Auguſtulo deficiẽs, ut ſupra retulimus, gentib. eſt alijs ſubiecta. Iuſtiniano itaqꝫ imperãte, corpus S. Antonij monachi diuina reuelatiõe repertum Alexandriã defert, & in eccleſia B. Iohannis Bapt. humatur. Dionyſius etiam paſchales ſcripſit circulos, incipiens ab anno dñicæ incarnatiõis, D.XXXII. qui ſunt anni Diocletiani, CCLVIII. Tunc quidẽ codex legum, qui nuncupatur Iuſtinianus, ab ipſo principe inſtitutus, orbi promulgatus eſt. Victor quoqꝫ Capuanus eps, librũ de Paſcha ſcribẽs, Victori arguit errores. Qua tempeſtate Chrãnius cõtra Chlotariũ Francorꝫ regem, ſuũ ſcilicet patrẽ, rebellare pſumpſit: qui dum a cœpta temeritatę nõ qeſceret ad Britanniã ſe cõtulit, gentẽqꝫ illã cũ rege ſuo cõtra patrẽ armauit: quẽ Chlotarius inſecutus cũ reliquis filijs ſuis & Francorꝫ exercitu interfecto Britonũ rege, Chrammus eſt cõprehenſus, atqꝫ cũ uxore & filijs quadã domo clauſus, uiuus eſt incenſus. Chlotarius uero de manubijs Britonũ triumphans, gentẽ illã Francis ſubiectã fecit tributariam. Saxones uero rebellantes grauiſſimis prelijs proſtrauit, & nõ ſine multo ſuorũ ſanguine deuicit. Iuſtinianus igiť dũ xxx. & viij. annis Oriẽtis tenuiſſet impium, rebus exceſſit hũanis, cui Iuſtinus ſucceſſit in regnũ.

De Narſete patritio, qui Gothos deleuit in Italia, & demum Longobardos, vt ferunt, prouocauit vt poſſiderent eam. Cap. XXIII.

IVſtinus quidẽ minor annis Imperator xi. Qua tẽpeſtate poſt egreſſum Beleſarij cõſulis ab Italia regem Vitigis Gothorꝫ reginãqꝫ & opes palatij ad principẽ Iuſtinianũ, qui tranſportauerat (ut ſupius diximus) Gothi qui trans Padum in Liguria cõſiſtebant, recrudeſcentes aĩo ad bella cõſurgunt, & ordinato ſibi regulo Hildebaldo, qui uix emenſo anni ſpacio interficitur. Erarius aũt in eius locũ ſucceſſit, qui & ipſe necdum anno expleto ꝑemptus eſt. Tunc Totilã, qui & Baduila, ſibi regẽ cõſtituunt: qui uiribus reſumptis cõtra Roma. dimicans, duces uĩcit, proſternit, inuadit. Romã inde progreſſus capit Siciliã, totam pene inſultans Romanis deuaſtat Italiã. Cõtra quẽ Iuſtinus Impator Narſetẽ patritium direxit: qui in Italiã ueniẽs cõtra Gothos uiriliter ac fortiter dimicans, Totilã eorꝫ regem occidit, gentemqꝫ Gothorꝫ cędib. proſtrauit. Qui iterꝫ reſpirantes Teiam ſibi regem cõſtituunt, quem ipſum Narſes patritius occidit, Gothos funditus deleuit, Italiã ab eorꝫ iugo liberauit. Hinc cõtra Bucillinum Francorꝫ ducẽ cõgreſſione facta pugnauit, quem ut fertur cum oĩ exercitu ſuo interemit. Iam ab incurſu hoſtiũ liberatã Italiam corpori reipub. reſtituit, Mediolanũ urbem regiam a Gothis & Burgundionibus demolitam reędificauit, aliaſqꝫ urbes per Italiam deſtructas reſtaurauit. Qui deinde per inuidiam Romanorum pro quibus multa contra Gothos laborauerat, accuſatus apud Iuſtinum & coniugem eius Sophiam, quod ſeruitio premeret Italiam, ſeceſſit Neapolim

polim Campaniæ, ſcripſitq́ꝫ genti Longobardorũ, ut uenirent & poſſide- rent Italiã. Tunc Iohãnes Romanę eccleſiæ pontifex eccleſiam apoſtolorũ Philippi & Iacobi, quã deceſſor eius Pelagius cœperat, ꝑfecit & dedicauit.

De beato Gregorio & eius geſtis. Cap. XXIIII.

Tyberio imperante, qui ſucceſſerat Iuſtino, beatus Gregorius legatione fungens apud principem, dum Conſtãtinopolim Euticium eiuſdem urbis epiſcopum in fide noſtrę reſurrectionis erraſſe, catholicis allegatiõibus approbans, Tyberio præſente conuicit: ita ut ipſe Auguſtus librum eius, quẽ de reſurrectione ſcripſit, deliberaret flammis cremari. Docebat enim idem Euticius, corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria impalpabile, & uentis aereq́ꝫ ſubtilius eſſe futurum, contra illud dominicum: Palpate & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Igitur poſt Tyberium Mauritio regnante, idem B. Gregorius Romanæ eccleſiæ iam pontifex & doctor maximus, ſynodum epiſcoporum XXIIII. ad corpus beati Petri apoſtoli congregans, de neceſſarijs eccleſiæ decernit. Idem miſſis in Britanniam Auguſtino Mellito & Iohanne, & alijs pluribus cum eis monachis timẽtibus deum, ad Chriſtum Anglos conuertit. Et quidem Edilberectus mox ad Chriſti gratiam conuerſus cum gente Cantariorum, cui præerat, proximiſq́ꝫ prouincijs etiam epiſcopo doctoriq́ꝫ ſuo Auguſtino: ſed & cæteris ſacris pontificibus epiſcopales ſedes donauit. Porro gentes Anglorum ab aquilone Humbri fluminis ſub regibus Aelle & Aedilfrido ſitæ, necdum uerbum uitę audierãt, Gregorius ſcribens Auguſtino, Lundoniæ quoq́ꝫ & Eboraici epiſcopis, accepto a ſede apoſtolica pallio metropolitanos eſſe debere decernit: q moralia in Iob, gratia diuina inſpirante, conſcripſit, librum etiam paſtoralem luculentiſſime edidit, Dialogorum uero ad imitandos uenerabiles uiros, q per hæc tempora claruerunt, libros dictans, ad noſtram porrexit legendos poſteritatem. In Ezechielem opus præclarum condidit. Homiliarum eius liber ſaluberrimas & ſpiritales guſtantibus miniſtrat dapes. Epiſtolæ uero extant eius plures pro negotijs, quibus ſunt compoſitę, legentibus utiles: imperante iam Phoca migrauit ad dominum.

De Longobardis Italiam inuadentibus, & de martyrio Herminigildi regis Gothorum filij. Cap. XXV.

QVA tempeſtate Albuinus rex Longobardorꝫ a Narcete (ut prę miſimus) inuitatus, relinquens atq́ꝫ incendens Pannoniam in qua habitabat, cum omni populo ſuo ueniẽs comitãte fame & mortalitate inuadit Italiam. Eo etiam tempore Herminigildus Leuigildi Gothorꝫ regis filius ob fidei catholicę confeſſionẽ inexpugnabilem a patre Arriano regni priuatus infulis, & uinculis alligatus, in carcerem eſt proiectus. Ad extremũ nocte ſancta dominicæ reſurrectionis ſecuri in capite percuſſus, regnum cœleſte pro terreno rex & martyr intrauit. Cuius frater Richardus mox ut regnum poſt patrem accepit, omnem Gothorꝫ cui prę erat gentem, inſiſtente Leandro Hiſpalitano epiſcopo, q & Hirminigildũ docuerat, catholicam conuertit ad fidem.